

ఆంధ్రపత్రిక జననం కిలకనామ సంవత్సర (1907) భాద్రపద శుద్ధ చతుర్దశి బుధవారం

పండిత త్రయము

ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణ ప్రారంభ శుభదినమున నాంధ్రపత్రిక ప్రత్యేక సంచికకు శైవపండితత్రయమును గూర్చి వ్రాయుట సమంజసమును సహేతుకమునై యున్నది ఆంధ్రప్రజానీక ములో నైక్యమును నాంధ్రపత్రిక మూలమున నాంధ్రజాతీయ చైతన్యమును గలిగించి, భారతి మూలమున భాషావాఙ్మయ వికాసమును గలిగించి, యాంధ్రోద్యమ వ్యాప్తికి దోహదము నొసంగిన దేశోద్ధారక కైలాసవాసి కళాప్రపూర్ణ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు శైవపండితత్రయములో ప్రథములగు శ్రీ పండితుని వంశీయులు కాబట్టి శైవపండితత్రయమును స్ఫురింపజేసెడు వారి మూర్తిని వ్యాసముఖమున సంభావించుచున్నాను.

మనది త్రిలింగదేశం ప్రసిద్ధికెక్కిన శైవ క్షేత్రత్రయంవల్ల మనదేశానికి ఈనామం కల్గింది శైవక్షేత్రత్రయంవలెనే మనకు నదీత్రయం, పండితత్రయం, కవిత్రయం, మూర్తిత్రయం మనదేశంలో ప్రసిద్ధిగాంచెను పండితత్రయం శ్రీపతిపండితుడు, మల్లికార్జున పండితుడు, మంచన పండితుడు వీర్నిగురించి విశేష పరిశోధనచేసిన మద్రాసు విశ్వకళా పరిషత్తు ఆంధ్రభాషాచార్యుడు శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసం ఇది ఈ ప్రత్యేకసంచికలో ఇతరత్రా కవిత్రయం-నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రగడ-గురించి, మూర్తిత్రయం-త్యాగరాజు, పోతరాజు, గోపరాజు-గురించి వివరంగా ప్రత్యేకవ్యాసాలను ప్రకటించాము. ఈ ప్రత్యేకసంచిక మొదటి అనుబంధంలోనే త్రిలింగక్షేత్రాలగు-తిరుపతి, భద్రాచలం, అహోబలం మొదలగు ఇతర పుణ్యక్షేత్రాలకు సంబంధించిన వివరాలను ప్రచురించాం

రెండవ అనుబంధంలో మన ప్రాచీన సంస్కృతి, సంప్రదాయం, చరిత్ర, సాహిత్యం ఇత్యాదివిషయాలపై ఆయా విషయాల్లో ప్రావీణ్యంగల ప్రముఖుల వ్యాసాలను ప్రచురించాం మూడవ అనుబంధంలో ఆంధ్రోద్యమం, ఇతర ఉద్యమాలు, మన రాష్ట్ర స్వరూప స్వభావాలూ ప్రచురించాం ఆఖరు అనుబంధంలో మన స్థితిగతులను, అభివృద్ధికిగల అవకాశాలను, మన సహజసంపద, సంపద సద్వినియోగావకాశాలు మొదలైన విషయాలపై ప్రముఖుల వ్యాసాలను ప్రచురించాం ఆదికాలంనుంచి, రాష్ట్రావతరణవరకు ఆంధ్రుల "చరిత్ర"ను సూక్ష్మంగానే అయినా పాఠకలోకానికి తెలియజేయాలనే ఆసక్తితోనే ఈ సంచిక ప్రచురణకు పూనుకున్నాము ఎంతవరకు మా కృషి ఫలించిందీ సహృదయులైన పాఠకులే నిర్ణయించాలి

సంపాదకుడు

శ్రీపతి పండితుడు

మల్లికార్జున పండితుడు

శివలెంక మంచన పండితుడు

విడుదలవేలు వెంకట్రావు, యం.ఏ.

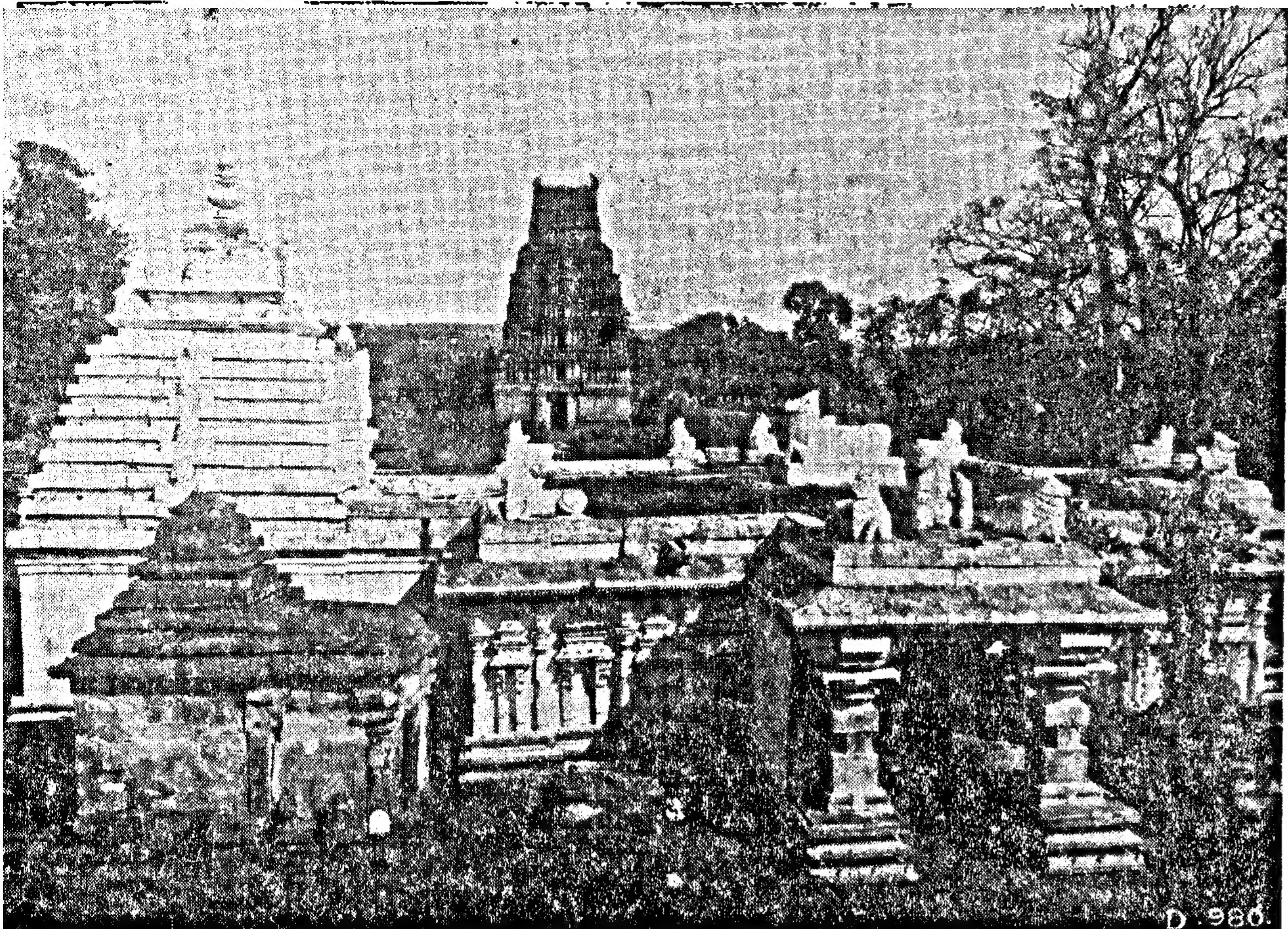
పండితుని కృతులు

కన్నడ భాషాకృతులు

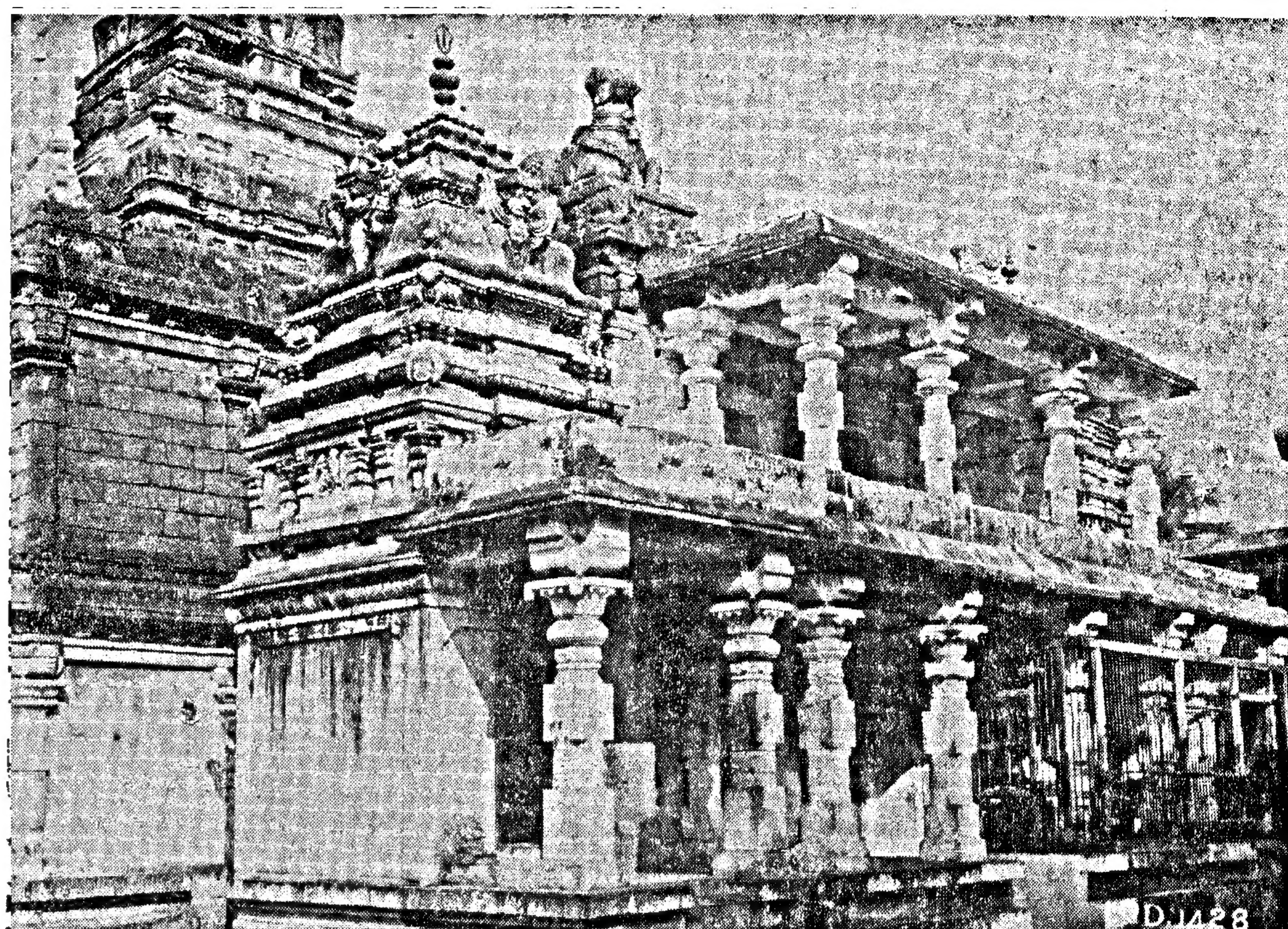
పంచగద్యలు

అష్టకము

పర్వత వర్ణన

శ్రీశైలంలోని శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి దేవాలయం. —ఫోటో: పురావస్తుశాఖవారి సౌజన్యంతో.

దాక్షారామంలోని శ్రీ భీమేశ్వరస్వామి ఆలయం. —ఫోటో: పురావస్తుశాఖవారి సౌజన్యంతో.

శ్రీశైలమల్లికార్జునస్వామి

—శ్రీ—
రాయసం
శేషగిరిరావు. యం.పి.

మైనాకం మందరం మేరుం
శ్రీశైలం గంధమాదనం.
పంచశైలాన్ పఠేన్నిత్యం
మహాపాతక నాశనం.

అన్నాడు. ఒకను ప్రసిద్ధకవి. ఏకాలంనాటివాడో. శ్లోకంబట్టి చూస్తే ద్వాపరం వాడై ఉండాలి.

అసలు ఈ మైనాక మెక్కడిది? దీన్ని హనుమంతుడు తప్ప వేరెవ్వరూ చూచినట్లు దాఖలాలేదు! ఈ కాలంలోని జలగాములు వాయుగాములు కూడా కనిపెట్టినట్లులేదు. ఇక మందరం— ఇది కూర్మావతారంబునాడ ఎక్కడనట్లుతప్ప, మరి భూగోళ శాస్త్రవేత్తలు ఇంకా కానలేదు. మేరుపర్వతం వేదాల్లో కన్పిస్తుంది. జ్యోతిషశాస్త్రంలో సూర్యాది గ్రహాలన్నీ మేరువుచుట్టూ తిరుగుతూ వుంటయ్యని సిద్ధాంతం. మరి దీన్ని భూమధ్యరేఖ అనాలో ధృవచక్రం అనాలో బోధపడటంలేదు. గంధమాదనంకి వద్దాం— అర్జునుడు హిమాలయాల మధ్యనవున్న గంధమాదనాన్ని మెట్టినట్లు, తిర్యగ్ లోకుకెఋషి సహాయంతో దీన్ని యుధిష్ఠిరుడు కూడా అధిష్ఠించినట్లు తెలుస్తోంది; ఇది వ్యాసకథ. ఈనాడు మనం రామేశ్వరంపోతే, ఆ క్షేత్రానికి అంతి దూరంలోవున్న ఇసకతిప్పలను గంధమాదనమని చూపిస్తారు అందలి తీర్థవాసులు. తీర్థవాసులు పక్కదారిపట్టించటానికి వీలేదు— తరతరాలనుంచి ముఖాముఖినవచ్చే ఈ వార్తను నిరాకరించటానికి తగినఆధారాలు లేవు. ఆ గంధమాదనంలో 64 తీర్థాలున్నాయి—నల, నీల, గయ, గంధమాదనాది తీర్థాలు. మరి ఉత్తరదక్షిణాల్లో ఒకేపేరుగలిగిన తీర్థాలున్న ఈ పర్వతాన్ని సాధించటమెలాగు? పైశ్లోకంలో 4 పర్వతాల్ని సాధించేదిలు గోచరించటమే లేదు. మిగిలింది శ్రీశైలం.

"శైల దర్శనాన్ముక్తిః," అని చెప్పబడింది ఇది పురాణాంతి పురాణమునకూ వినబడితే వినందనీయంలేదు. ఇక పురాణకాలంలో, స్కాంద పురాణంలో శ్రీశైలఖండమే ఉంది. కథలు చాలా ఉన్నాయి—మహాత్మ్యాలు చాలావున్నాయి. సార్ధ త్రికోటి తీర్థాలు అక్కడే ఉన్నాయంటారు. 84 వేలమంది ఋషులు నిరంతరం పరమేశ్వర సైంకర్యనిరతులై ఉన్నారని, 33 కోట్ల దేవతలు అహరహమూ మల్లయ్యను పరిచర్యిస్తూ ఉంటారని అంటారు. ఇదంతా చదివి, హాయిగా శ్రీనాథుడు అగస్త్యునితో లోపాముద్రకు ఇలా చెప్పిస్తున్నాడు "కందుకీలకొల్ల కెంధూళింగంబులందు—సిద్ధులు మెందు వసియించు చెంచు లెల్ల" అని.

సాక్షాత్తుగా శైలానికి వెళ్లటం ఎంత దుష్కరమో, శ్రీదాతిపడున్నలేక ఎంత అసాధ్యమో—శ్రీశైలం చేరాలంటే యాత్రికులకూ అంత దుష్కరం. ధీముని కొలనుమీదగా పోతే 11 మైళ్లు, శిఖరేశ్వరం మీంచి 18 మైళ్లు, లింగంగమీదగానయితే 15 మైళ్లూ నడవాలి. ఎత్తయిన కొండలు సుట్టుకుని సం 10 అయినా దాటాలి. అటుతరువాత శ్రీశైల సమభూమికస్తుంది. ఇది సుమారు 85 చదరపు మైళ్ళకు పైగా ఉంటుంది. దానిమధ్యన పురాతన ప్రాకారపరిమితమైన ఒక మందిరం కన్నులపండుగగా కనపడుతుంది. ఆ మందిరానికి మైలుకులోపుగా కృష్ణానది, ఉత్తరోన్ముఖంగా ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. అదే పాతాళగంగతీర్థం. ఏనది ఎక్కడ ఉత్తరవాహిని అవుతుందో అక్కడ ముఖ్యయాత్రాస్థలం ఏర్పడుతుంది. కాశీవద్ద గంగ, ఉజ్జయినివద్ద క్షిప్రానది, అలంపూరువద్ద తుంగభద్ర, భద్రాచలంవద్ద గోదావరి—ఇవి అన్నీ ఉత్తర వాహినులే. ఉత్తరవాహిని మాతృప్రదమని, పశ్చిమవాహిని భవనాశిని అనగా మోహాన్ని పోగొట్టేదని, ప్రతీతి. సర్వనాసద పశ్చిమవాహిని అవటంచేత సుప్రసిద్ధ కవి కులపతి కాళిదాసు—"నర్మద్ కంకర, హోచ్ కంకర్" అన్నాడు. శ్రీశైలాలయానికి చుట్టుపక్కల అనేక తీర్థాలున్నాయి. అనేక మూర్తులున్నాయి. శిఖరేశ్వర, హాటకేశ్వర, సిద్ధేశ్వర, కామేశ్వర, గౌరీశ్వరాది అనేక మూర్తులున్నవి. పాతాళగంగకు పోయే మార్గంలో నవపంచబిలమని ఒక పురాణ బిలముంది. అందులో సిటకి ఋషులున్నారని ప్రతీతి. లోనికి పోవటం దుష్కరం అవటంచేత, పరిశోధన ప్రయత్నం లేకుండా పోయింది.

నల్లమల కొండలు

శ్రీశైలం ఉంది—దీనికి తెకరల్లేవు, తగాదాలులేవు. రామాయణ కాలం నుంచికూడా సంగతింగా స్థాయిగా వాల్మీకి, వ్యాసుడు కూడాను, భేదాభేదంలేకుండా దీనిపై వ్రాస్తూవచ్చారు. భారతదేశంలోని తూర్పు కనుమల్లో నుంచి చీలిన నలమలకొండల్లోని ఒక [illegible] ఇది. నల్లమల కొండలు కర్నూలు మండలపు ఉత్తర భాగాన్నుంచి చిత్తూరు మండలంవరకు ఉత్తర దక్షిణంగా ఉన్నయ్య; దీనిలో ఎత్తయిన శిఖరం, శిఖరేశ్వరం—అదే శ్రీశైలంలోని ముఖ్యమైన స్థలం. ఈ నల్లమలకొండలు 10-12 పాయలుగా ఉన్నవి. అందులో కృష్ణాతీరం అనుకొనిఉన్న కనపటికనుమనే శ్రీశైలం అంటారు. కర్నూలు మండలంనుంచి చిత్తూరు మండలంవరకు ఉన్న పర్వతశ్రేణినే, శేషపర్వతమంటారు. పుచ్ఛంలో అనగా శ్రీగిరిలో శ్రీశైల మల్లికార్జునుడు—మధ్యలో, వేదగిరిలో అహోబిల నరసింహస్వామి—శిరోభాగంలో, వేంకటగిరిలో శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు వెలసి ఉన్నారు. ఈ శేషపర్వతం, శిరోభాగంవద్ద, అనగా తిరుపతి దగ్గర, సర్వానికి గల ఏడుతలలుగా ఏడు పాయలవటంచేత, "ఏడు కొండలవాడా! వెంకటేశ్వరుడా!" అంటారు. శేషపర్వత పుచ్ఛభాగానఅనాదినుండి వెలసిన శివక్షేత్రం, శ్రీశైలం.

ద్వాదశ లింగాలలో ఇదొకటి

పురాణ ప్రసిద్ధమైన ద్వాదశలింగాలలో ఇది ఒకటి. ఉపనిషత్కాలంలో పేర్కొనబడిన క్షేత్రాలు చాలా తక్కువ. శైవలోకంపని సత్తులో, "శ్రీ

ఆలయం

ఆలయం చుట్టూ కోట గోడలాంటి ప్రాకారాలున్నాయి ప్రాకారాలపైన వివిధ చిత్రాలు. ఆ చిత్రాలద్వారా లోపలి భావ ఒకటి పదిహేను పద హేను శతాబ్దాల్లో ఉండేది—దాన్ని కుర్తెరిగినవారు ఇంతవరకూ లేరు. ఈశ్వరాలయపు కుడికట్టుకు సంబంధించక అన్నట్లు భ్రమరాంబాలయం ఉంది—ఇది ఈశ్వరాలయానికి సరిగా వెనక పక్కన ఉంది. దేవిదృష్టి సరిగా శివలింగం పైననే పడుతూఉంటుంది—ఆమె భ్రమరాంబాదేవి—ఇది అష్టాదశపీఠాల్లో ఒకటి. ఆదిశంకరులవారు అక్కడే శ్రీచక్ర ప్రతిష్ఠ చేశారు. ఈ జడికి చైత్రమాసాదినుంచి పౌర్ణమివరకు

(4 వ పేజీ చూడుడు)

ద్రాక్షారామభీమేశ్వరస్వామి

—శ్రీ—
పిలకా
గణపతి శాస్త్రి

ద్రాక్షారామం ఆంధ్రదేశంలో అత్యంత ప్రాచీనమైన దివ్య క్షేత్రము. త్రేతాయుగ కాలానికి పూర్వంనించీ ఈ క్షేత్రం 'సప్తగోదావర' మనే నామధేయంతో సుప్రసిద్ధమైనట్లు కనబడుతున్నది. అత్యంత ప్రాచీన కాలంలో గోదావరి ఏడుపాయలు ఈ ప్రాంతంలో ప్రవహించడంవల్ల ఈ క్షేత్రానికి పేరువచ్చి ఉండవచ్చును. ప్రస్తుతం ఇక్కడ భీమేశ్వరదేవాలయము 'సప్తగోదావరము' నే పరస్పరుత్రింతు వున్నాయి. మనకు లభిస్తున్న చారిత్రిక ప్రమాణాలనుబట్టిమాస్తే క్రీస్తుశకం మొదటిశతాబ్దం నించీ ఇక్కడ 'సప్తగోదావర క్షేత్రం' వెలిసిందని నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్ర శాతవాహన చక్రవర్తిహాలునికి, సింహళ దేశాధిపతి కుమార్తె లీలావతికీ ఈ సప్తగోదావర క్షేత్రంలో వివాహం జరిగిందని ప్రాకృత లీలావతీ కావ్యం అభివర్ణిస్తున్నది. చారిత్రకులందరు హాల శాతవాహన చక్రవర్తి శాలివాహన శకప్రారంభకుడైన శాలివాహనుడే అని నిశ్చయిస్తున్నారు. శాలివాహనశకం క్రీస్తుశకం మొదటి శతాబ్దంలో ప్రారంభిస్తున్నది. అందుచేత సప్తగోదావరం క్రీస్తుశకం మొదటి శతాబ్దం నాటికే గొప్ప క్షేత్రంగా పేరు పొందినదని నిశ్చయించవచ్చును, ఇంతేకాక హాలశాతవాహన చక్రవర్తిచే సంకలితమైన గాథాసప్తశతిలోకూడా అక్కడక్కడ సప్తగోదావర ప్రశంసలు కనిపిస్తున్నాయి. ఇదికూడా క్రీస్తుప్రథమ శతాబ్దంలో ఈ క్షేత్రానికివచ్చిన ప్రశస్తికి తార్కాణాలుగా ఉన్నాయి.

ఆ కాలంలో ఈ క్షేత్రానికి 'దాక్షారామ' అనే పేరుండేది. ఇది దక్షారామ పదానికి ప్రాకృతరూపంగా కనిపిస్తున్నది. అందుచేత అప్పటికే దీనికి దాక్షారామమనే పేరుండేదన్న నిర్ణయించవచ్చును సంస్కృతి నామధేయాన్నిబట్టి దక్షునికి ఆరామభూమి కావడంవల్ల దీనికి దాక్షారామమనే ప్రసిద్ధివచ్చిందని శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణం పేర్కొంటున్నది.

ద్వాదశజ్యోతిర్లింగాలు

అతి పురాతన కాలంలో ఈ క్షేత్రం శైవక్షేత్రమువునో కాదో నిర్ణయించి చెప్పడం చాలాకష్టం. కాని ఈ క్షేత్రం కాలక్రమేణ భారతదేశ ప్రసిద్ధమైన ప్రముఖ శైవక్షేత్రంగా రూపొందినదని సాంప్రదాయికంగా లభిస్తున్న ప్రమాణాలు ఋజువు పరుస్తున్నాయి.

భారతదేశంలో అంతటా పునీతమైన ద్వాదశ శైవజ్యోతిర్లింగ క్షేత్రాలున్నాయని, దాక్షారామం అద్వాదశ క్షేత్రాలలో ఒక ప్రసిద్ధమైన క్షేత్రమని సంప్రదాయవేత్తలు చెబుతున్నారు. ఈ క్రింది వద్యాలే సంప్రదాయం ప్రమాణంగా ఉద్ఘోషిస్తున్నాయి.

"శ్రీరామేశుడు సేతుబంధమునకాశీవిశ్వనాథుండు, కేదారేశుండు హిమాద్రి, దారుకవనిం దా నాగనాథేశు, ఓంకారేశుండు నర్మదా రంజనిం మహాకాళేశుడుజ్జయినిలో, సౌరాష్ట్రమున సోమనాథుడు, శ్రీశైలేశ మల్లేశు, త్ర్యంబకుండు ఘృష్ణేశ్వరాఖ్యుడును దాక్షారామ భీమేశుడున్ వారల్యం బున వైద్యనాథుడును దివ్యంబైన గోదావరీతీరత్ర్యంబకనాథుడున్ వినుమ జ్యోతిర్లింగ ప్రమాణము లెక్కింపన్ శ్రీపరాత్

శివుని దేవాగారముకే జోచ్చినవ నోరారింబుకొనుమ పెంతయును, పంటి పార్థివిందిరి, దుర్యోధనుంబు— మొతుపదవిన్ రాణింత్రు పర్వ

ఇలాగ భారతదేశం అంతటా వున్న ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగ శైవాలయాలలోను ఎన్నికగన్న దాక్షారామాలయంలో శ్రీ స్వామి శతాబ్దంనించి యాత్రికుల లభిస్తున్నాయి.

దేవాలయ నిర్మాణ చాళుక్య భీము

ప్రస్తుత దేవాలయమును చాళుక్య భీముడు. ఇతని పేర ఈ దేవాలయేశ్వరునికి భీమేశ్వర ప్రసిద్ధనామధేయం ఏర్పడి ఉండవచ్చును. లేక ఇతనికి పూర్వ సుప్రసిద్ధమైనది ప్రాచీన యానికితడుగోపుర ప్రాకార నిర్మించి ఉండవచ్చును.

ఇతడు క్రీస్తుశకం పది శతాబ్ది ప్రారంభంలో రాజ్యం చేసినవాడు. ఇతడీ దేవాలయ నిర్మాణం వప్పటినించీ భీమేశ్వరుడు ఆంధ్రావనిలో పరిపాలనసాగించిన రాజులందరికి ఆరాధ్యదైవతమై ఇలవేల్పు అయినాడు.

దాక్షారామ భీమేశ్వరస్వామి జ్యోతిర్లింగ స్వరూపుడై నందువలన ఆయా కాలాల్లో ఆంధ్రదేశం పాలించిన మహారాజులందరు ఈ దేవునికి అనేక విధాల దీపారాధనలు జరిపి ఉంటారని ఊహించవచ్చును.

ఇంకా ఆంధ్రదేశాధిపతులు అనేకులు కేవలదీపారాధనలతో తృప్తిపడక ఈ దేవుని కనేక విధాలుగా కొనుకలందర్పించి, తమ భక్తి ప్రపత్తులు వెల్లడించుకున్నారు.

దాక్షారామ భీమేశ్వరునికి పూర్వచాళుక్యులు, పశ్చిమ చాళుక్యులు, వెలనాటి చోడులు, కాకతీయులు రెడ్డిరాజులు మొదలైన ఆంధ్రదేశాధిపతులందరు బహువిధములైన దానాలు చేసి, వందలకొలది శాసనాలు చెక్కించారు. ఈ శాసనాలన్నీ ఆంధ్రదేశం అంతటా ఆయాకాలాల్లో పరిపాలన సాగించిన ఆయా రాజవంశీయుల భక్తిప్రపత్తులే కాక దాక్షారామ భీమేశ్వరుని మాహాత్మ్యం కూడా వెల్లడిస్తున్నాయి.

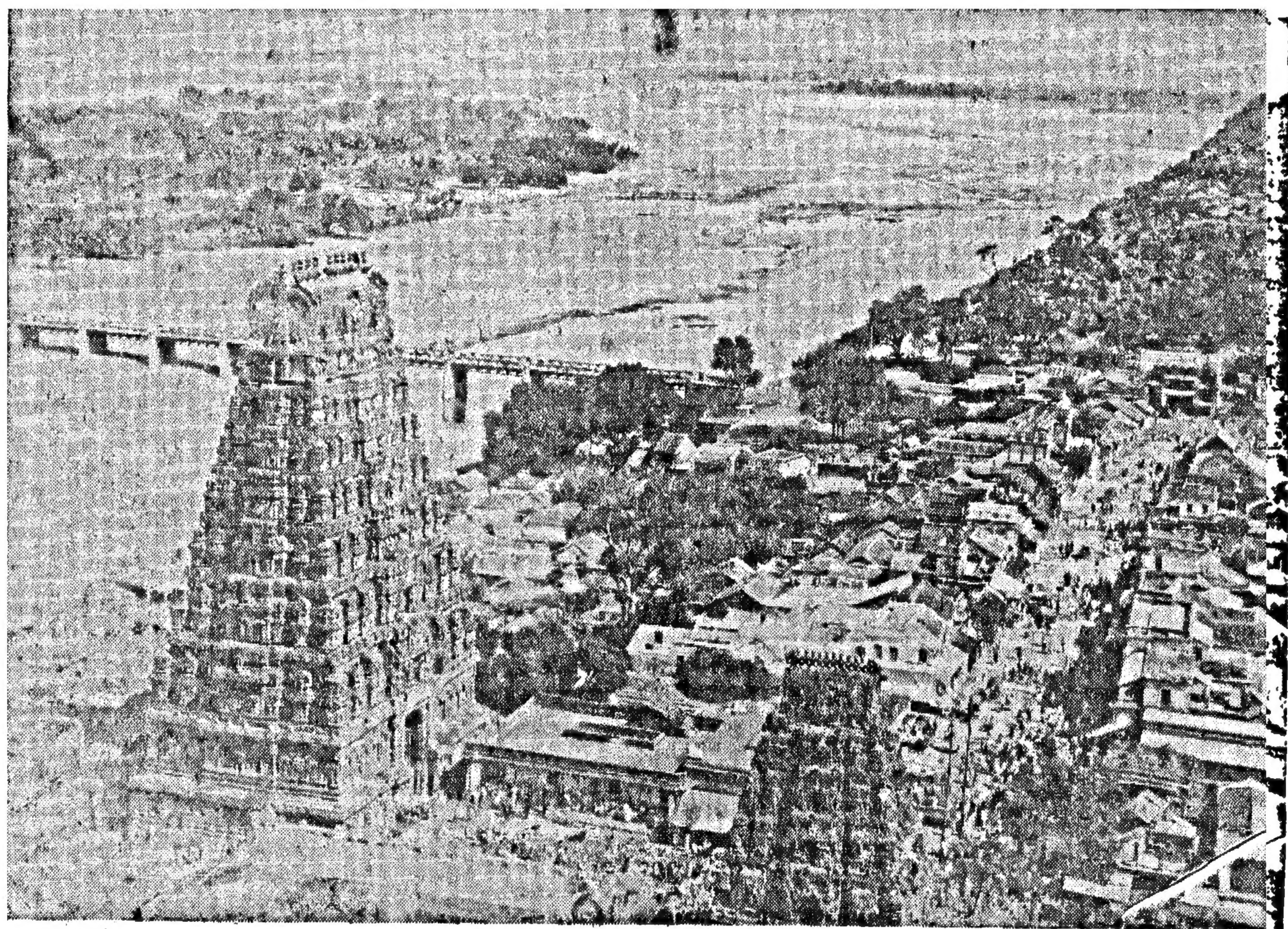
ఈ శాసన దానాల్లో విజయాదిత్యుని కుమార్తె మేడాదేవి చేసిన సువర్ణపుష్పంబకాళంచి జ్యోతి దానము, నారాయణభట్టు కుమార్తె కుప్పమాంబ చేసిన దీపదానము, ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని దీపదానము, శ్రీనాథుని కాశీఖండకృతిపతియైన వీరభద్రారెడ్డి అతని పోషకులు చేసిన సువర్ణ విమాన దానము, భీమేశ్వర పురాణకృతిపతి బెండపూడి అన్నయమంత్రి చేసిన ముఖమండపదానము ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవి.

త్రిలింగదేశము

భీమేశ్వరునికి ద్వాదశజ్యోతిర్లింగాలలో ప్రముఖజ్యోతిర్లింగమనే ప్రసిద్ధి మాత్రమే కాక మరి ఒక ప్రసిద్ధి కూడా వచ్చింది. మన దేశానికి త్రిలింగదేశమని పేరు రావడానికి కూడా దాక్షారామ భీమేశ్వరుడొక ప్రధాన కారణము.

అసలీ దేశానికి త్రిలింగదేశమని పేరు పెట్టినవారు కాకతీయాంధ్ర చక్రవర్తులు. వంశపరంపరగా వీరందరు పరమ మాహేశ్వరులు. విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయంలో మొట్టమొదటగా ఈ 'త్రిలింగదేశం' అనే పదం కనిపిస్తున్నది. అందుచేత శివభక్తులైన కాకతీయులే ఈ దేశానికి త్రిలింగదేశమనే పేరుపెట్టి ఉంటారని చరిత్రకారు లూహిస్తున్నా విద్యానాథుని కాలంనించి మనదేశ

(4-వ పేజీ చూడుడు)

శ్రీ కాళహస్తి: కిరాతార్జునుని కొండపైనుండి దృశ్యం సువర్ణముఖీ నదీతీరమునుండు వెలయు యీ పుణ్యక్షేత్రము నందలి ఆలయము, గోపురము, రాజవీధి పురమునందలి కొంత భాగము యిందు కానగును.

శ్రీకాళహస్తీశ్వరస్వామి

ఆంధ్రదేశంలోని సుప్రసిద్ధ దివ్యక్షేత్రాలలో కాళహస్తి ఒకటి. దీనిని దక్షిణకైలాసం అని కూడ అనవచ్చును. లోకానుగ్రహార్థమై మహేశ్వరుడు నివసించుటకుగాను బ్రహ్మ అవలకైలాసంనుంచి ఒకశృంగాన్ని తెచ్చి ఇక్కడ స్థాపించినట్లూ, అది ఇక్కడి కొండగా వెలసినటూ స్థలపురాణం చెప్పుతున్నది.

పూర్వ మొకప్పుడు ఇక్కడ వసిష్ఠమహర్షి పుత్రికో కాద్రుడై, పార్వతీ వల్లభునిగురించి తపస్సు చేయగా పరమేశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై ఆయనదుఃఖాన్ని పోగొట్టినట్లు చెప్పుతారు.

నామధేయంలోని విశేషం

ఇక్కడ వెలసియున్న పరమేశ్వరునికి శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుడని పేరు యేర్పడుటకు ఒక ఐతిహ్యం ప్రచారంలో ఉంది. శ్రీ అనగా సాలెపురుగు, కాళము అనగా పాము, హస్తి అనగా ఏనుగు. వినుక ఒకప్పుడు ఒక సాలెపురుగు, ఒక పాము, ఒక ఏనుగూ ఒక్కటిగా కలిసి, మహేశ్వరుని గురించి పెక్కు సంవత్సరాలు తపస్సు చేసినవట. చివర పరమేశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై, ఏమి కావలెనో కోరుకొమ్మనగా, "మీము మువ్వురమూ ఒక్కటిగా నీరూపం పొందేటట్లు అనుగ్రహించు"మని అర్థించినవట. ఆయనయున్న వరైమని ఆ మూటినీ తనలో యైక్యమిచ్చి లింగాకారం దాల్చినాడట. ఇందుకు నిదర్శనాలు కూడ ఇక్కడ కనిపిస్తున్నవి. ఇక్కడి లింగానికి చివర అయిదు ముఖాలున్నవి. వాటిని సర్పరాజు పంచముఖాలంటారు. కొంచెంపైన అనుకొని లింగం మీను రెండు తెలుపు రేఖలు కానవస్తాయి. అవి గజరాజు దంతాలట. అనుపున సాలె పురుగుయొక్క ఆకారం కనిపిస్తుంది.

అది సాలెపురుగట. కాగా ఈ దేవుడు శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుడైనాడు.

కాళహస్తికి శ్రీపురము, ముమ్మిడి చోళపురము అనే నామాంతరాలుకూడ ఉన్నవి.

భక్త కన్నప్ప కథ

పూర్వం కన్నప్ప అనే ఒక బోయ ఉండేవాడు. వేటయే అతని ముఖ్యవృత్తి పసుపక్షులనయే అతని నిత్యకృత్యము. ఈ కటిక కిరాతుడొకనాడు వేటకై అడవిలో తిరుగుతుండగా అతనికి ఒక పొదరింటిలో కాళహస్తీశ్వరలింగం కనిపించింది. అదేమి చిత్రమోకాని ఆ కసాయిబోయకు ఆ దేవతామూర్తిపై ఎక్కడలేని భక్తి పుట్టుకొనివచ్చింది. అగాధభక్తిలో అతనికి కర్తవ్యాకర్తవ్యాలు మనస్సుకు రాలేదు. తన కాలి చెప్పులతో ఆ స్వామిని ఒక్కుతుడిచి, దగ్గరలో నున్న స్వర్ణముఖీనుంచి నదీ జలాలను పుక్కిటపట్టి తెచ్చి, అభిషేకంచేసి, ఆనాటి వేటలో తనకు లభించిన పందిమాంసం కాల్చి, మొదట తాను కొంచెం రుచిచూచి భోగ్యంగా ఉన్న సంగతి రూఢిచేసుకున్న పిమ్మట ఆ ముద్దమూర్తికి నివేదన గావించి, ఒక చెట్టు నీడను ఆ ప్రొద్దు గడిపినాడు. మరునాడు, ఆ మరునాడు ఇట్లు అయిదు దినాలు ఇదే ప్రకారంగా జరిగింది. ఆరవనాడు కరుణామయుండైన పరమేశ్వరుడు ఆ కిరాతుని చిత్తశుద్ధిని లోకానికి చాటగోరి, తన ఒక కంట జలజల నీరు కారునట్లు చేసినాడు. ఇంతలో మామూలుపూజకై కన్నప్ప అక్కడికి వచ్చి, తన 'కన్నతండ్రి' కంటినుండి నీరు వరదలై పాగాము ంచుట చూచి అసోహ్యం, నాతండ్రి కిట్టి యవస్థవచ్చెగా యని విలపించి పలవించి, కంట నీరుపెట్టి, అయిన తేబాయా, నా కన్నయ్యకు నాకన్నయిన నివ్వెదనని తన కంటి నొకటెని వింటికొప్పులో పెరికి తీసి మొక్కంటి కంటికి మాయగా

(4-వ పేజీ చూడుడు)

శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుని ఆలయము.

శ్రీశైలం: శివకేళీ తరుణాయి

బలిబిధానంగా పూజలు జరుగుతూ ఉంటాయి

క్షేత్ర విశేషం

ఈ క్షేత్రంలో ఒక విశేషముంది మల్లికార్జునస్వామికి ఎడమవైపున పార్వతి నుడేటుంది ...

కాళహస్తి: శివకేళీ తరుణాయి

మహాశివరాత్రి మహోత్సవం

పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు ఆకాశరూపాలైన పంచలింగాలలో ఇక్కడ వున్నది వాయులింగమని పెద్దలమాట

మహాకాలుని ఆలయంలో ఆలయాలు

పాపప్రనంతం

పంచలింగాలు

మందాకిని అంతలో అవతరించిన స్వర్ణముఖి

చూచితీరవలసిన పుణ్యక్షేత్రం

ఎక్కడా లేని బ్రహ్మాలయం

పావనోదకాలైన పుణ్యతీర్థాలు

దారున్న నీదు ముకుల
శ్రీ కాళీశ్వర మెవ్వరికే
నిక్కంబు
నీకుదరమిచ్చు శిఖర
లోకనమ్రమన ముకు
టల్లిలింగాన్
—శ్రీనాథుడు

ద్రాక్షారామం: శివకేళీ తరుణాయి

ఆలయం దిగువభాగాన తొమ్మిది ఆలయాలు

మల్లికార్జున పండితుడు

భీమేశ్వర పురాణము

ఇతిహాసం

గోదావరి

తుంగభద్ర

శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముడు

ఆంధ్రదేశంలో - తాత్త్వసంప్రదాయాలు

వేమన-వీరబ్రహ్మయోగులు

ప్రతిమలెన్నియైన
పట్టి చిక్కు శిలాని,
యాత్మ చిక్కుగాను
నలవిగాదు,
ఆత్మ చిక్కు బావు నతఁడె పో
ఘను - యోగి
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ

రచన
శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు

హిందూ దేశము తత్త్వవిజ్ఞానమునకు నెలవైనట్టిది. హిందువుల యీ తత్త్వసంప్రదాయాల కన్నింటికిని ఉపనిషత్తులు మూలభూతములు. ఆ యుపనిషత్తులలోని ఆయా శాస్త్రీయ బీజముల నాధారముగా చేసుకొని దర్శన గ్రంథములు విస్తరిల్లినవి. అస్తిక నాస్తిక భేదముతో పెరిగిపోయిన యీ నానావిధ దర్శనములు వాని భాష్య వ్యాఖ్యానములు పెక్కులు.

సర్వసాధారణముగా ఉపనిషత్తుల లోని తత్త్వమును మూడు విధములుగా మతప్రచారకులు రూపొందించినారని చెప్పవచ్చును. ఈ మువ్వురిలో 'ద్వైత ద్వైత విశిష్టాద్వైతములు' ఇందు అద్వైత మతమును ఒహుళప్రచారము చేసిన మహనీయుడు శంకరాచార్యుడు. ఆయన మలయాళదేశీయుడు. ద్వైతమత ప్రచారకుడు మధ్వాచార్యుడు కర్ణాటకుడు. ఇక విశిష్టాద్వైత మతశోధకుడు రామానుజాచార్యుడు తమిళుడు. ఈ మువ్వురును అనాంధ్రులే. వీరు ఆ మతములకు కర్తలని మాత్రము భ్రాంతి పడరాదు. ప్రస్థానత్రయమని ప్రసిద్ధి నందిన వేదాంతములు, బ్రహ్మసూత్రములు, భగవద్గీతలు అనువాని నాధారముగా చేసికొని వాని కొయా మత మూలసిద్ధాంతములనుబట్టి భాష్యములు వ్రాసి ప్రచారము చేసిన దేశికులు వీరు. ఇది కాక తెలుగుదేశములో పూర్తిగా ప్రచారమునందిన వేరొక మతము శైవము, శక వీరశైవము. ఈ మతమునకు కూడ ప్రచారకుడను బసవేశ్వరుడు కర్ణాటకుడగుటచేత దీని పుట్టిల్లు సైత మాంధ్రదేశము కాదు. కాకపోయినను ఇది పెక్కురు తెలుగురాజుల నాశ్రయించియు, తెలుగుపండిత కవులను వశీకరించుకొనియు తెలుగుదేశమున బహుళవ్యాప్తి చెందెనని చెప్పవచ్చును. ఈ శైవముగూడ శివపారమ్యమును ప్రకటించుచు నద్వైత స్వరూపమునే పొందినదనవలయును. ...

తమ తమ ఇచ్చిల్లును, తం దద్వైత స్థితియనియును తనకు పద్యములలో చాటెదిరి

"నిన్ను జూచనేని తన్ను
దా మరచును
తన్ను జూచనేని
నిన్ను మరచు
ఏవిధమున మనుజ
డెరుగ నిన్నును దన్ను?"

అని ప్రశ్నించుకొన్న యీతడు స్వానుభవము ముదిరి హృదయగ్రంథి ద్రెదిలినపుడు

"నిన్ను జూచుచుండ
నిండునుతత్త్వంబు
తన్ను జూచుచుండ
దగులు మాయ,
నిన్ను నెరిగినపుడె
తన్ను దా నెరుగును"

అని తత్త్వమును చాటి విడిచినాడు. ఇంకను చివరిలలో నెల్ల "గంగాధరుడే దైవము, వంగిరమే శివలోకంబు" అని చెప్పి తన శివాద్వైత తత్త్వమార్గము నీతడు ప్రకటించెను.

వేమన పద్యాలు

ప్రచారం కావాలి

హింసాత్మకములగు యజ్ఞములు మున్నగునవి చేయుట కద్దుము కావు ...

వీరబ్రహ్మ గురుమూర్తి తనకాశ్రయమై పరిగినాడు

వీరబ్రహ్మయోగి

పోతులూరు వీరబ్రహ్మము గారి కారణజన్ముడు. అందును ఆ జన్మ వీరుకు ఆయన జన్మించినది మొదలు ఆ లోకములకు పెక్కు హితులను ప్రదర్శించియున్నాడు. తన చిన్నతనములో ఆ బాల్యమునుండియు చేసిన అధ్యాత్మిక సాధనమంతగా తెలుపలేదు. కాని పదేండ్లప్రాయమునందే బనగానపల్లెలో గరిమిరెడ్డి అచ్చమ్మగారి యింట అవరగోపాలమూర్తియై ఆవుల గాయుచుండెను. ... కాలజ్ఞాన గ్రంథమును రచించుచుండెడివాడు. అటు పిమ్మట, సహజముగా శైవకుటుంబమున బుట్టిన వాడగుటచేతను శివమత ప్రీతి గలవాడగుటచేతను గాబోలు నీతడు తనచేతితో వీరభద్రస్వామి విగ్రహమును చెక్కి అల్లాడుపల్లె యను గ్రామములోని యొక చిన్న దేవళమున నావిగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి ... ఆధ్యాత్మిక సాధనల నొనర్చియున్నాడు. ...

వేమనయోగి

వేమనయోగి తత్త్వమార్గము

"కల్లగురుడుగట్టు
నెల్ల కర్మంబులు
మధ్యగురుడుగట్టు
మంత్రతయము
ఉత్తముండు గట్టు
యోగసామ్రాజ్యము"

పారస్వత నిర్మాణము

కాలజ్ఞానము

యోగవేదాంతము

మతసామరస్యము

... ఇన్ని విషయములయందీ మహాత్మునంత తిట్టుయైనను లోకమున కొందరు ... పెక్కురు కలరు. ... బ్రహ్మీయ పుత్రు లలో నగ్రగణ్యులగు నీ మహాత్ములాంధ్రులకే కాక ప్రపంచ ప్రజాపరివర్తనకే కర్తవ్యోపదేశకులనదగినవారు. జై ఆంధ్ర ★★

గుహాలయాలు

—రచన—

శ్రీ రావిప్రోలు సుబ్రహ్మణ్యం ఎం.ఎ., పిహెచ్.డి.
(పురావస్తుశాఖ, విశాఖపట్నం)

భారతదేశమున దైవతారాధన మనాది సిద్ధముగ నున్నప్పటికిని, దేవాలయ నిర్మాణములు మాత్రము క్రీ॥ పూ॥ 6 వ శతాబ్దమున బౌద్ధమత స్థాపకుడైన శాక్యముని జననముతో ఆరంభమైనవని చెప్పవచ్చును. వైదిక మతమునకు జీవగఱ్ఱయైన కర్మసిద్ధాంతమును సర్వపరము జేసి మానవులకు ఇహపరంపరలందు సుకృతములే నిర్వాణమునకు సాధనములని, శుభాశుభ కర్మములు, సంసారమునందు సుఖదుఃఖములకు మూలములని, దుఃఖాంతమే నిర్వాణమని ప్రస్ఫుటము చేసిన బౌద్ధమతము త్వరలోనే బహుజనాదరణము నొంది వ్యాపింపజేసినది. మౌర్య చక్రవర్తియైన అశోకుడు తాను బౌద్ధమతము నవలంబించుటయే గాక హిందూ స్థానమునందంతటను, ద్వీపాంతరము లందును బౌద్ధమత వ్యాపనము జేసి, బౌద్ధ సంఘారామములను, చైత్య, గుహావిహారయాపముల నెలకొల్పినట్లు శాసనములందును, బౌద్ధ వాఙ్మయమునందును, పలుచోట్ల పేర్కొనబడియున్నది. అశోకుని రాజ్యవర్షములు, 12, 19 (క్రీ॥ పూ॥ 251, 244)లలో బుద్ధగయ వద్దనున్న బరాబరు కొండలలో మలచబడిన ఏడు గుహాలయములలో, నాగార్జున, సుదామ, లోమశ ఋషి, నామాంచితములైన గుహాలయములన్నియు ప్రాచీనములు, కడు ప్రశస్తములు. ఆంధ్రదేశమున బయల్పడిన ప్రాచీన గుహాలయములు కూడ బౌద్ధ మతస్థులకు సంబంధించినవే. ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము ఎప్పుడు ప్రవేశించినదియు నిర్ణయించి చెప్పుట చాల కష్టము. బౌద్ధగ్రంథములలో ప్రామాణికములైన గాథలలో అతి ప్రాచీనములైన పంచశతనికాయములను... చేసి, అశోక చక్రవర్తికి పూర్వమే బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున ప్రవేశించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని దానికి ప్రాధాన్యము కలిగినది అశోకుని కాలమునను, మౌర్య సామ్రాజ్య పతనానంతరమునను, స్వతంత్రులై, దక్షిణాపథమునంతయు, స్వాధీనము చేసికొని, మగధపై దండెత్తి, పాటలీపుత్రమును ఆక్రమించి తమ చక్రవర్తిత్వమును స్థాపించుకొన్న ఆంధ్ర శాతవాహనుల కాలమునను వారి భృత్యులైన ఇక్ష్వాకుల పరిపాలనలోను, అశోకుని చే మత ప్రచారార్థమై "మహిష" మండలమునకు పంపబడిన మహాసాంఘిక నాయకుడగు మహాదేవ భిక్షువు కృష్ణాతీరమున ప్రాంతములందు సంచరించి మత వ్యాప్తి చేసి, అసంఖ్యాక శిష్యబృందముతో "పల్లవ భోగము" నుండి అనూరాధపుర మహాస్తూప ప్రతిష్ఠాపనోత్సవమునకు తరలి వెళ్లినట్లు "మహావంశము" వలన మనకు తెలియుచున్నది.

బౌద్ధస్తూపాల ఆకృతి

ఇట్లు ఆంధ్రదేశమున ప్రవేశించిన బౌద్ధమతము త్వరలో ఆచార్య నాగార్జున, ఆర్యదేవ మైత్రేయనాథుల నాయకత్వమున అభివృద్ధి గాంచి క్రీ॥ పూ॥ 3 వ శతాబ్ది మొదలు క్రీ॥ శ॥ 7, 8 శతాబ్దముల వరకు ఆంధ్రదేశమున వాస్తు శిల్ప, చిత్రలేఖన, సాహిత్యములకు పుష్టి కలుగజేసి తీర్పులు దిద్ది ఆంధ్రులకు గొప్ప ఖ్యాతిని ప్రసాదించినది. బౌద్ధసంఘమున గల్గిన చీలికల మూలముగ ఏర్పడిన వివిధ పంథాలవారికి స్తూపములు ఆరాధనీయములై వెలసినవి. వాటి

ఆంధ్రదేశము ఆంధ్రచక్రవర్తులైన శాతవాహనులు వారి అనుయాయులైన ఇక్ష్వాకులు తాము వైదిక మతావలంబకులైనను విశాల హృదయులై బౌద్ధమత ప్రచారకులకు సహాయపడుటయే గాక వారి సతులు, వారి సామ్రాజ్యమున సంఘారామములు నిర్మించిరి. నేడు మహారాష్ట్రమున కార్లి, నాసిక, భాజా, అజంతా మొదలైన అగ్రశ్రేణి గుహాలయములు వారిచే నిర్మితములే. బౌద్ధులకు పవిత్రములైన కట్టడములలో ముఖ్యమైనవి విహారము, స్తూపము. బౌద్ధవిహారము సాధారణముగ చతురస్రముగ నుండును. అంగణముగ నుండువాని విధముగ కాలానుగుణముగ ప్రార్థనా మండపము దీని చుట్టును భిక్షువుల నివాసములకు గదులుండును. స్తూపము ఇటుకతో, రాతితోనో లేక మట్టితోనో అర్ధగోళాకారముగ నిర్మించిన సమాధివంటి నిర్మాణము. అమరావతి, మొదలైన ప్రదేశములందు లభించిన చైత్య శిలాఫలకములపై చెక్కబడిన స్తూపచిత్రములను బట్టి స్తూపము సాధారణముగా నొక వేదిక (Done) దానిపై అర్ధగోళాకృతి గల అండము (Hemispherical Dome) పైభాగమున చతురస్రాకారపు "హర్మిక" యు దానిపై ఛత్రములు ఉంటాయి.

సాధారణముగ ఉండేదని ఊహించవచ్చును. బుద్ధుని దేహావశేషములుగా, ప్రత్యేక బుద్ధులకు అర్హతులకు, చక్రవర్తులకు మాత్రమే స్తూపనిర్మాణ గౌరవ మీయవలయునని శాసించినట్లు మహాపరినిర్వాణ సూత్రమున చెప్పబడియున్నది. కాని కాలక్రమమున విఖ్యాతులగు బౌద్ధాచార్యుల ధాతుకావశేషములను పదిలపరచుటకు గూడ స్తూపముల నిర్మించినట్లు నేటి పరిశోధనలు ఋజువు పరచినవి. ఈ స్తూపములు త్రివిధములు (1) ధాతుగర్భములు: అవశేష ధాతువుల పైని కట్టబడిన స్తూపములు వీటికి శారీరక స్తూపములని కూడ పేరు కలదు (2) ఉద్దేశిక స్తూపములు - బుద్ధునితో సంబంధము గల పవిత్ర క్షేత్రములందు ధాతు రహితముగ కేవలము స్మారక చిహ్నములుగా కట్టబడినవి (3) పారిభోజిక స్తూపములు - బుద్ధుడు మొదలైన ఆచార్యులచే ఉపయోగింపబడిన భిక్షాపాత్ర సంఘాటి, మొదలైన పారిభోగికములను పదిలపరచి వాటిపైని కట్టిన నిర్మాణములు. భిన్నములైన బౌద్ధ శిల్పుల నైపుణ్య హస్తములతో స్తూప నిర్మాణ మొక కళగా క్రమ పరిణామమునొంది వాసికెక్కినది.

గుంటుపల్లి

ప్రాగాంధ్రమున నున్న బౌద్ధ గుహావిహారములలో గుంటుపల్లి సంఘారామము కడు ప్రాచీనమైనది. గుంటుపల్లి పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా ఏలూరు తాలూకా కామవరపు కోటకు పశ్చిమముగా ఆరు మైళ్ళ దూరమున నున్న నొక చిన్న జమీందారీ గ్రామము. ఈ గ్రామమున కుత్తరమున నొక మైలుదూరమున తూర్పు పడమరగా వ్యాపించియున్న యొక కొండ గలదు. ఈ కొండ ముఖ్య భాగమున దక్షిణాభిముఖముగనున్న కొండ క్రీ॥ శ॥ 1894 లో పురాతత్వశాఖాధికారియైన అలెగాండరు రీ దొరగారు ఖనన పరిశోధనలు సాగించి రాతిలో మలచబడిన చైత్యాలయము, విహారములు, ఇటుకతో కట్టబడిన స్తూపములు, చైత్య గృహములను కొన్నింటిని బయల్పరిచిరి (పటము 1, 2) అతి రమణీయముగ రాతిలో మలచబడిన ఈ స్తూప చైత్యము వృత్తాకృతిని 18 అడుగుల వ్యాసమును, 14'9" ఎత్తును గలిగియున్నది, ఆలయ మధ్యమున సుమారు సగము వైశాల్యము వ్యాపించుచున్నది. 8'6" ఎత్తుగల ఏకశిలా నిర్మితమైన స్తూపమునకు దాని చుట్టు 3'" వెడల్పున "ప్రదక్షిణ పథము" ను గలవు. ఏకశిలా నిర్మితమైన ఈ స్తూపము యొక్క వేదిక 11' 8" వ్యాసమును 3' 9" ఎత్తును గలిగియున్నది. ఈ వేదికమీద అర్ధగోళాకృతిని నున్న అండముపై నిర్మింపబడిన "హర్మిక" యును, దండాంచితచ్ఛత్రమును శిథిలముకాగా వాటి స్థానమున అందొక శివలింగమును ప్రతిష్ఠించి పూజలొనర్చుచుండిరని రీ దొరగారు తెల్పియున్నారు. ప్రాయికముగ స్తూపమందలి యీ భాగములు మాత్రము ఇటుకతోనో, కఱ్ఱతోనో అమర్చి యుండవచ్చును. ఈ చైత్యాలయపు పైకప్పు భాగము చాల విచిత్రమైనది. దారు నిర్మితమైన ఛత్రము ననుకరించును. గాతితో మలచబడిన దూలలు మలచుట కనువుగ దండాగ్రముల దూలల చివరలు సంధింపబడినట్లు, రాతి యూచల చివరలు గూడ కప్పు ముఖ్య భాగమున కేంద్రీకరింపబడి యుండుటను బట్టి యీ గుహాలయము దారుమయ నిర్మాణముల ననుకరించి నిర్మింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. అశోకుని కాలమున బుద్ధగయ వద్ద బరాబరు కొండలలో నిర్మింపబడిన "లోమశ ఋషి" గుహాలయమును అన్నివిధముల నిది పోలియుండుటవలన గుంటుపల్లి చైత్యాలయ విహారములు గూడ క్రీ॥ పూ॥ 3 వ శతాబ్దికి చెందినవని రూఢిగ చెప్పవచ్చును. క్రీ॥ పూ॥ రెండవశతాబ్దియందుగును ఈ సంఘారామమున "మహామేఘవాహనుడను" కళింగ ప్రభువు బౌద్ధమత ప్రచారము చేయుచుండినట్లును అతని వద్ద స్త్రీలు గూడ మతమును స్వీకరించి వారి వారి శక్తికొలది సంఘారామాభివృద్ధికి తోడ్పడినట్లును ఇచ్చట దొరికిన ప్రాచీన శాసనములవలన తెలియుచున్నది.

గుహావిహారాలు

ప్రతి సంఘారామమునను చైత్యాలయమునను కొన్ని బౌద్ధభిక్షువుల నివాసార్థము విహారములను నిర్మించుట యాచారము. అటులనే గుంటుపల్లి యందు గూడ ఆలయమున కీశాన్యముగ భిక్షువుల నివాసమునకై రాలలో గదులు మలచబడియున్నవి. మధ్య పశ్చిమ భారతములందు నిర్మింపబడిన విశాల గుహావిహారములవలె నివి రమణీయములు కాకున్నను గుహావిహారములు కడు ప్రాచీనములు. ఈ గుహావిహార ప్రాంగణమున రాతిని దొలిచి ఏర్పరిచిన వసారాయును దాని మధ్యమున సింహద్వారమును దాని కిరువైపుల చైత్యాకృతి ననుకరించు కిటికీలును గలవు. ఇందు భిక్షువులు ప్రార్థనా మందిరములు గాని గజపృష్ఠాకృతి నిర్మింపబడిన చైత్యగృహములు గాని, విగ్రహములనుంచి పూజించుటకు గూడులు గాని లేక అలంకారశూన్యములైనందున నీ గుహావిహారము లతి ప్రాచీనమైనవనియు, ప్రాయికముగ హీనయాన బౌద్ధుల నివాసము కొఱకై యేర్పరచబడిన విహారములై యుండవచ్చుననియు నూహింపబడుచున్నవి. బౌద్ధసంఘమున కల్గిన అభిప్రాయభేదముల వలన పెక్కు సంప్రదాయము లేర్పడినవి. బౌద్ధధర్మము ప్రథమమున మహాసవిరవాదమని, మహాసాంఘికమని రెండు చీలికలైనది. అందు మహాసాంఘికము కాలక్రమమున చైత్యవాదమని ప్రజ్ఞప్తివాదమని రెండు లఘుపలైనది. ఆంధ్రదేశము విశాల వ్యాప్తి చెందినది చైత్యవాదమే. ఈ చైత్యకులలో నాచారభేదము లిగి, వైపుల్య, పూర్వశైల, అపరశైల, రాజగిరిక, సిద్ధార్థకములని అయిదు సంప్రదాయములుగ విడిపోయి వేరు వేరు సంఘారామములు స్థాపించుకొనిరి. కనిష్కుని కాలమునాటికి మహాసాంఘికులు అత్యుత్సాహముతో తమ సంప్రదాయ ధర్మములను ప్రచారము చేసి బౌద్ధసూక్తములకు కొత్తవ్యాఖ్యాలు వ్రాసి మహాయాన సంప్రదాయమునకు పునాదులు వేసిరి. కాని క్రీ॥ శ॥ రెండవ శతాబ్ది తరువాతి ఆచార్య నాగార్జున ఆర్యదేవుల నాయకత్వమున గాని మహాయానమునకు పేరుప్రతిష్ఠలు రాలేదు. ఆచార్య నాగార్జునుడు మహాయాన పంథాలో మాధ్యమిక వాదమను నొక తత్వమును స్థాపించి శూన్యవాదమునకు నొక పటుగౌరవ్యమును దెచ్చెను. అతని కొంత కాలము తరువాతి మైత్రేయనాథుడను బౌద్ధాచార్యుడు శూన్యమునకు విజ్ఞానమును తత్వరూపమును చేర్చి విజ్ఞానవాదమును స్థాపించెను. ఈ శూన్యము నిర్దరించుట చేసికొనుటవలనే తరువాతి కాలమున బౌద్ధుల విగ్రహశిల్పము వర్ధిల్లినది. మహాయానమతము కడపటి పరిణామమైన "వజ్రయాన సంప్రదాయము" శూన్యకరుణా ద్వైతభావమును, వజ్రయానమున దేవతావిగ్రహములు శక్తివిగ్రహములు, అనేకము లవతరించి వానికి పూజాపురస్కారములు యేర్పడినవి.

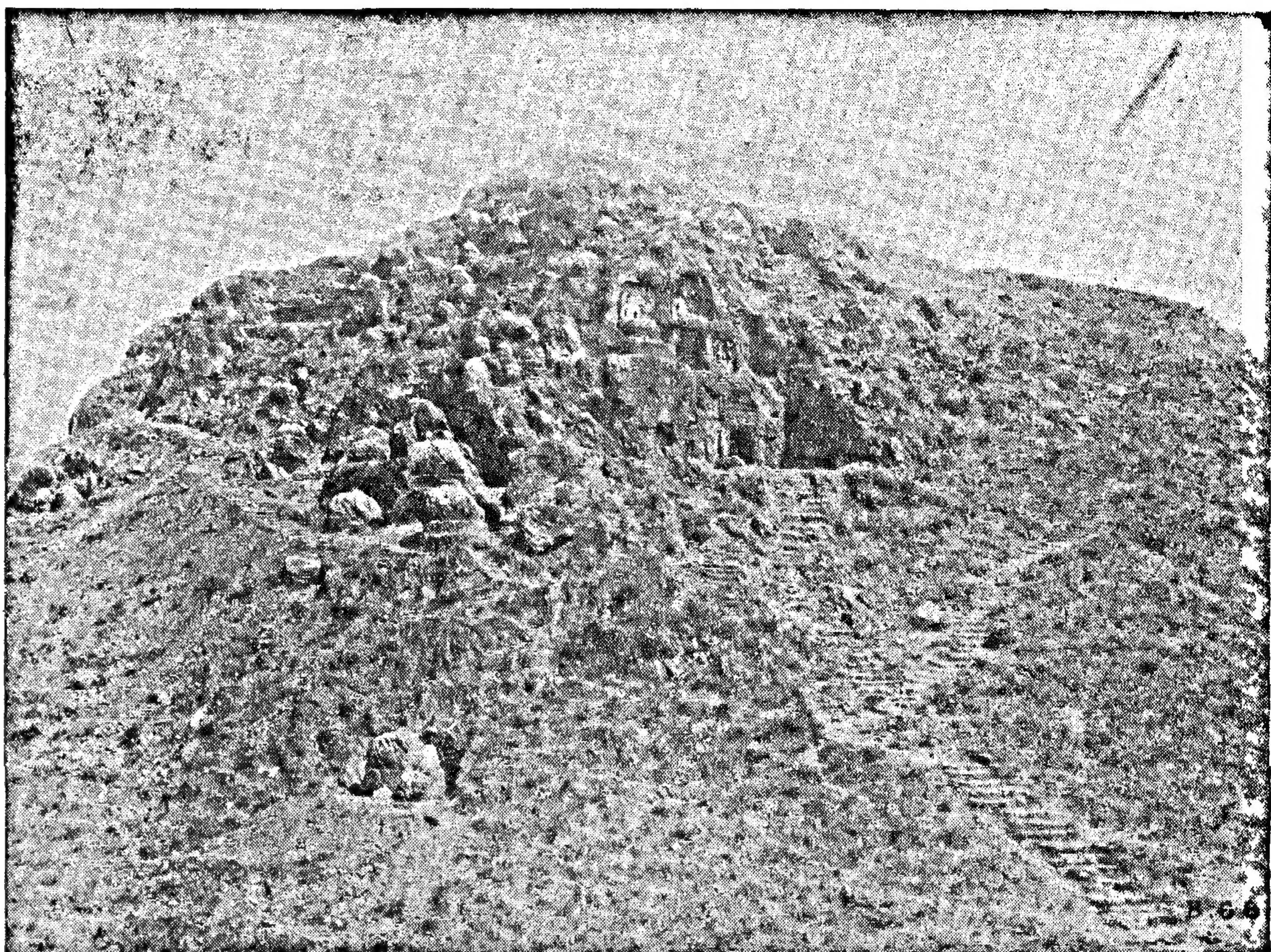
బొజ్జన్నకొండ

మహాయానమతము ప్రాబల్యమునందున్న కాలమున స్థాపింపబడి బౌద్ధమతక్షీణతకు కొంతవరకు కారణభూతమయిన వజ్రయాన తంత్రమునకు ప్రధానస్థానమై వెలసి వర్ధిల్లినది శంకరము "సంఘారామము" బొజ్జన్నకొండ" యను పేర బరగుచున్న ఈ బౌద్ధక్షేత్రము విశాఖమండలమున అనకాపల్లి రైల్వేస్టేషనుకు తూర్పుగా సుమారు రెండుమైళ్ళ దూరముననున్న కొండలపై గుర్తింపబడినది. సుమారు 28 ఎకరముల వైశాల్యముగల ఈ కొండయెత్తు ఉద్దేశిక స్తూపములతోను విహారములతోను గుహాలయములతోను నిండియున్నది. నేడు అనకాపల్లి పశ్చిమముగా నొక మయిలుదూరమున ప్రవహించుచున్న శారదానది ఒకప్పుడు పట్టణమునకు తూర్పుగానున్న యీ కొండలకు చేరువగా ప్రవహించుచుండినను నిదర్శనములు కొడగలవు. ప్రాయికనదీవాహిప్యమున నున్న యీ కొండలు భిక్షుకావాసమునకు యోగ్యమైనవగుటచే గాబోలు నాటి బౌద్ధులు ఇందు తమసంఘారామములను నిర్మించుకొనినట్లు తోచుచున్నది. ఈ క్షేత్రమున పురాతత్వశాఖవారు కావించిన పరిశోధనల ఫలితముగ మహాలయములు, స్తూపములు చైత్యగృహములు, విహారములు బంగారు రాగి నాణెములు ముద్రలు ఉద్దేశిక స్తూపములు వ్రాతపరికరములు, పెక్కు శాసనములు లభించినవి. క్రీ॥ శ॥ 326 మొదలు 375 వరకు పాలించి దక్షిణభారతముపై విజిగీషువై దండెత్తిన సముద్రగుప్తుని బంగారునాణెమును క్రీ॥ శ॥ 663 672 వరకు ఆంధ్రదేశమును పాలించిన తూర్పు చాళుక్యవంశపు రాజైన విష్ణువర్ధనుని నాణెములను ఇందు లభించుటవలనను, శ్యద్రి శక్తియుక్త దేవాత్మకములైన వజ్రయాన బౌద్ధమునకు సంబంధించిన తార, హారితి, ప్రభృతుల విగ్రహములందు లభించుటచేత ఈ సంఘారామము సుమారు క్రీ॥ శ॥ 7, 8 శతాబ్దములవరకు ఉచ్ఛస్థితిలోనుండి వజ్రయాన వాదమునకు ప్రధాన స్థానమై నట్లు కన్పట్టుచున్నది.

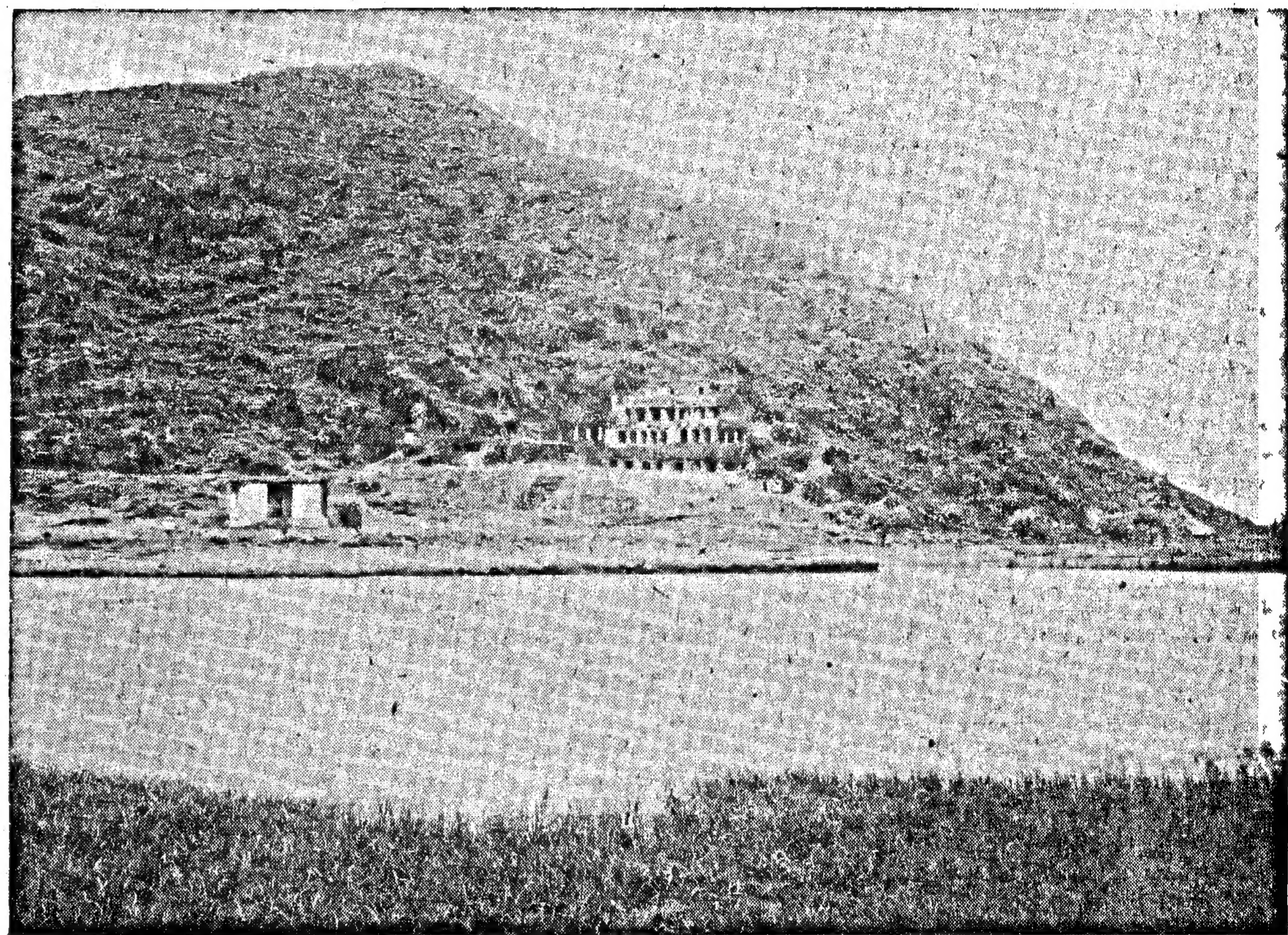
బుద్ధప్రతిమ

బొజ్జన్నకొండయందలి గుహాలయము రెండంతస్తులది. గుహాప్రాంగణము సుమారు 22 అ వెడల్పు ప్రవేశమున మిటపల్లములు లేక చదును చేసి దాని మోదుగా గుహాలయముఖద్వారము చేయుటకు వీలు చేయబడియున్నది. గుహాలయముల కిరువైపుల గోడలలో ద్వారపాలక ప్రతిమలు ద్వారబంధముపైని రాలలో అర్ధచంద్రాకృతిని తోరణగా నొక గోడను మలచి దానియందు పద్మాసనాసీనుడైన బుద్ధ ప్రతిమను చెక్కియున్నారు. గుహాలయము 8' 6" పొడవు, 34'-6" వెడల్పు, 8' 4" ఎత్తుగల్గిన చతురస్రము. ఇందు నాల్గువరుసల పదునారు స్తంభములు కలవు. గుహాలయము మధ్యమునను నాలుగు స్తంభములలోపల శిలయందే రాతితో మలచబడిన ఉద్దేశిక స్తూపము కలదు. ఇందును, గుంటుపల్లిలోవలె,

(8 వ పేజీ చూడుడు)

బౌద్ధ సంఘారామంలోని గుహాలయాలు.

ఉండవల్లి అనంతశయనాలయం

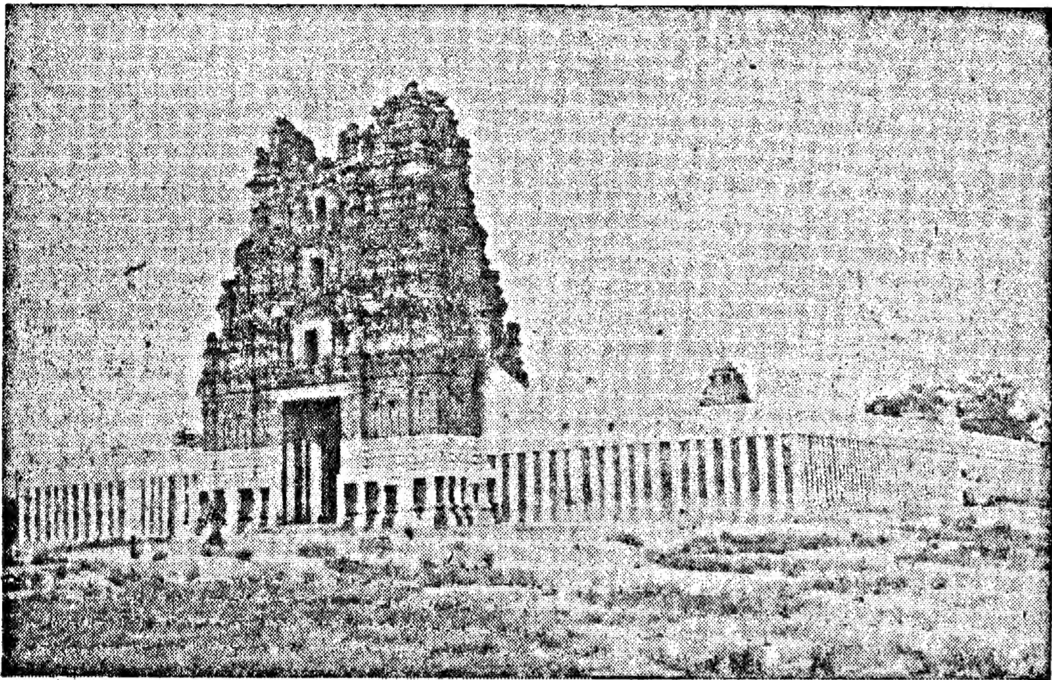

మొగల్రాజపురంలోని శివతాండవ గుహాలయం

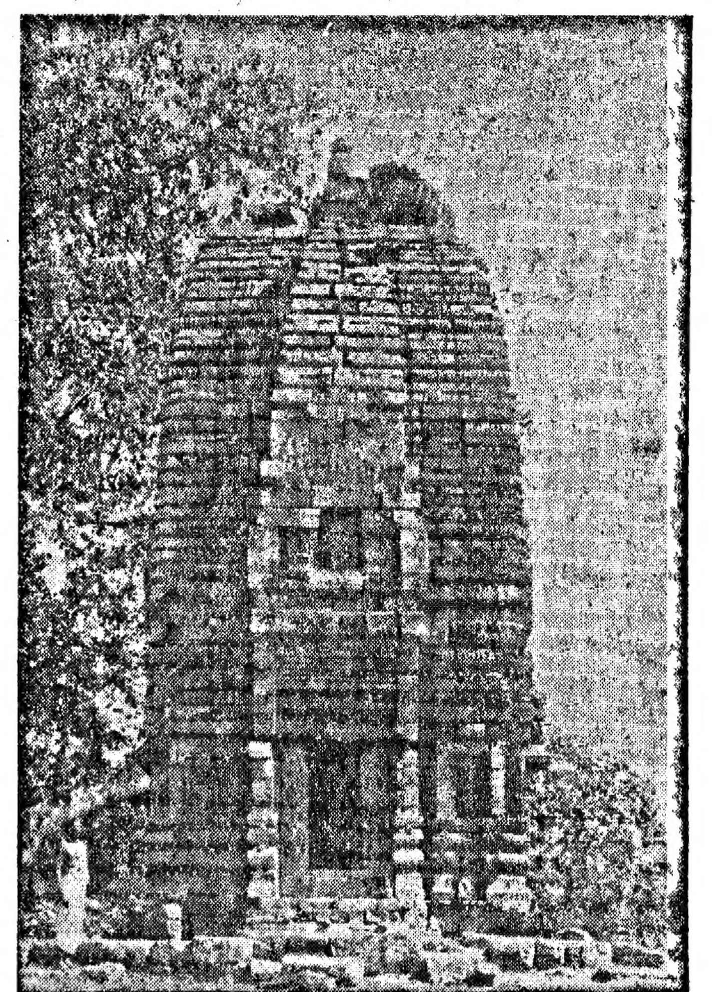

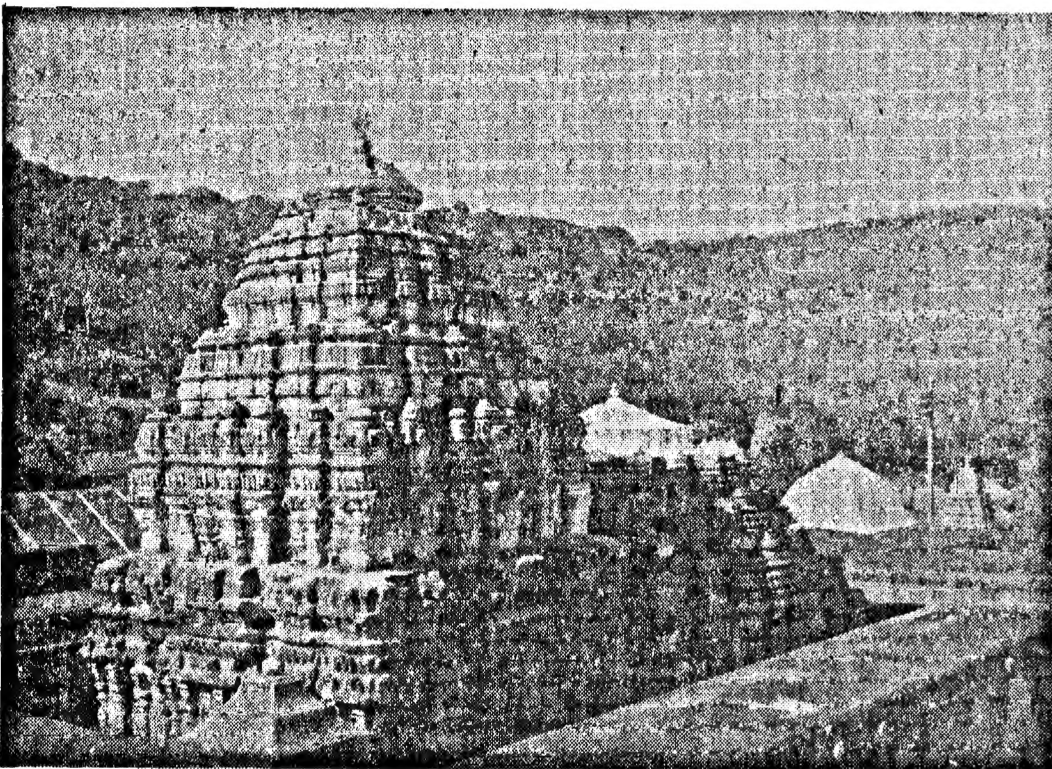
గుంటుపల్లి బౌద్ధ విహారం.

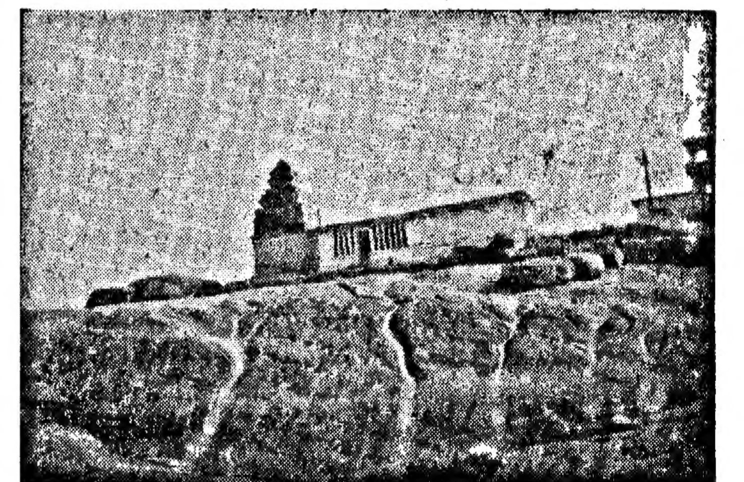
మన ప్రసిద్ధ దేవాలయాలు, పుణ్యక్షేత్రాలు

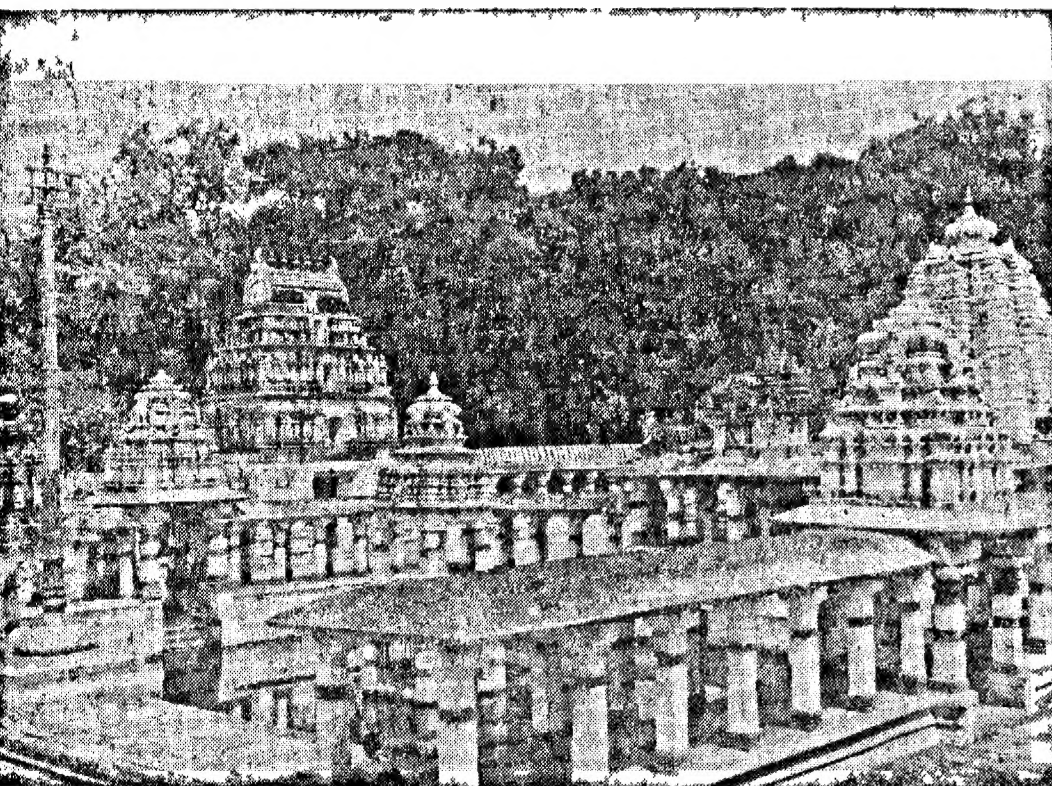

తాడిపత్రిలోని పల్లవులనాటి వెంకటరమణస్వామి దేవాలయం

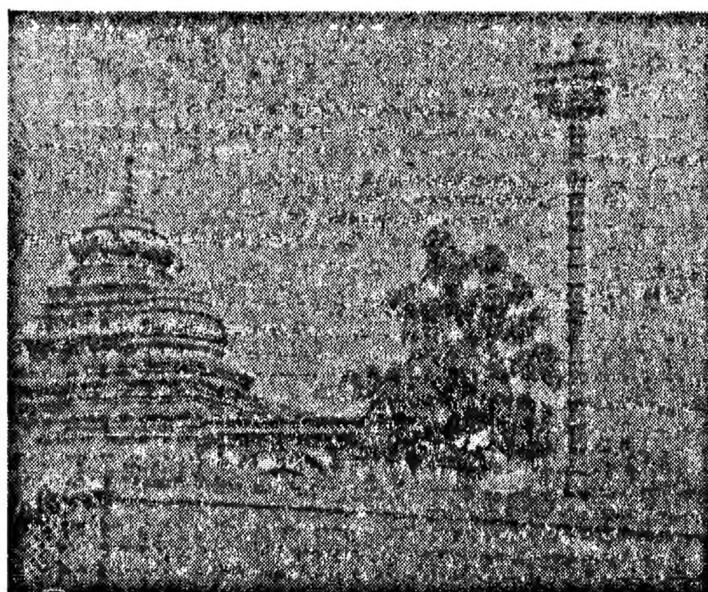

ప్రతాపరుద్ర మహారాజు చేతను, కాకతివంశీయుల చేతను సేవింపబడుతూ వచ్చిన వరంగలులోని శ్రీ భద్రకాళీదేవి

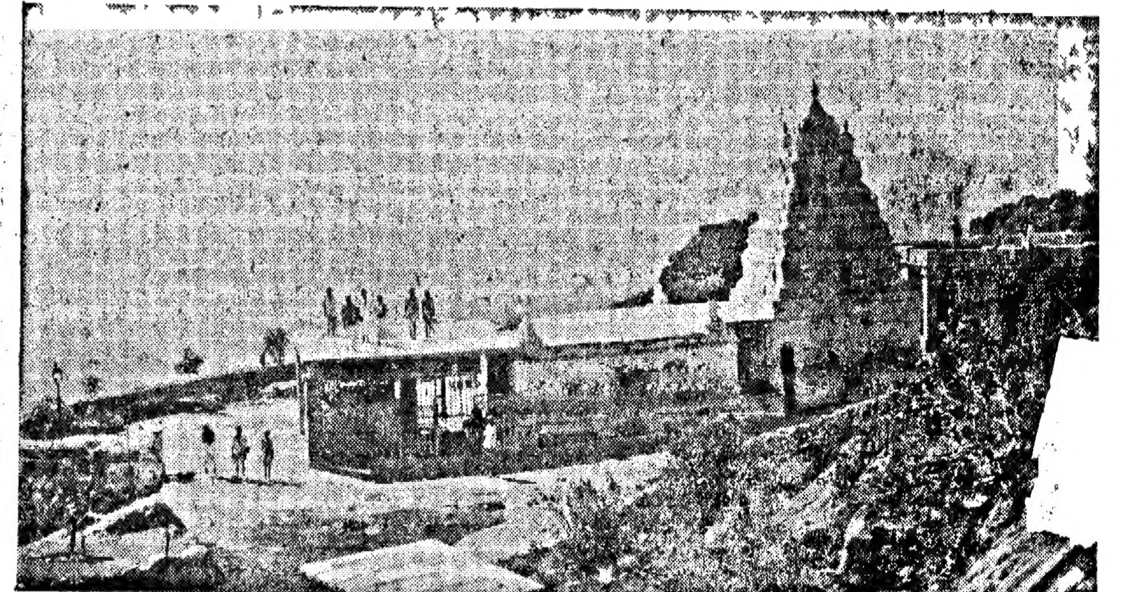

ముఖలింగంలోని సోమేశ్వర దేవాలయం

సింహాచలం నరసింహస్వామి దేవాలయం

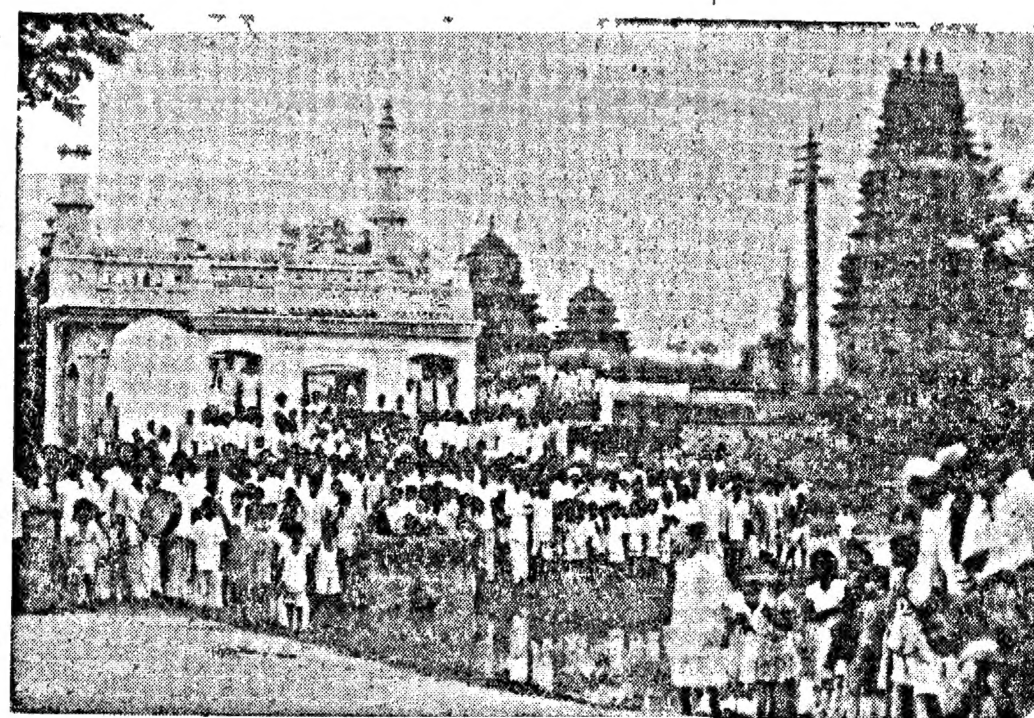

వినుకొండ రామలింగేశ్వరస్వామి దేవాలయం

మహానంది దేవాలయం

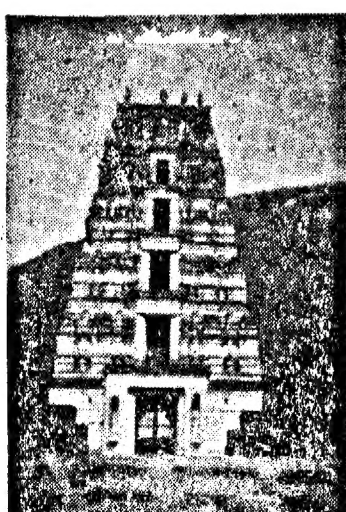

ఎల్లూరిపాలెం - సీతారామస్వామి దేవాలయం

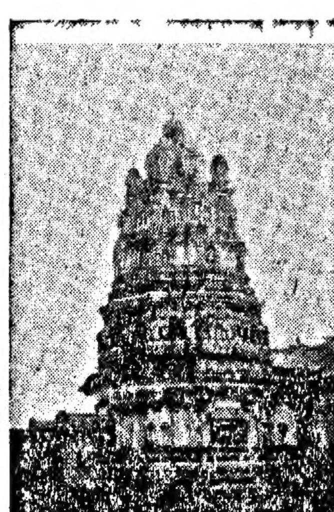

కోటప్పకొండమీది కోటీశ్వరస్వామి దేవాలయం

← భట్టిప్రోలులోని శివాలయం - దాని చెంతనే మసీదూ. పూజలూ ప్రార్థనలూ ప్రశాంతంగా జరుగుతూ వుంటాయి.

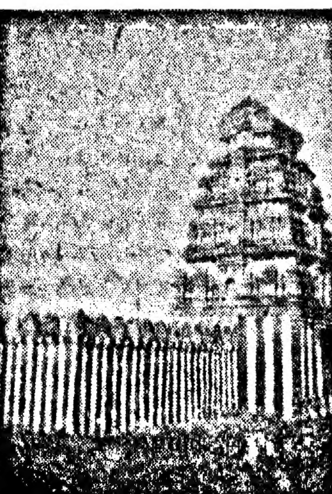

మంగళగిరి లక్ష్మీనరసింహస్వామి ఆలయ గోపురం

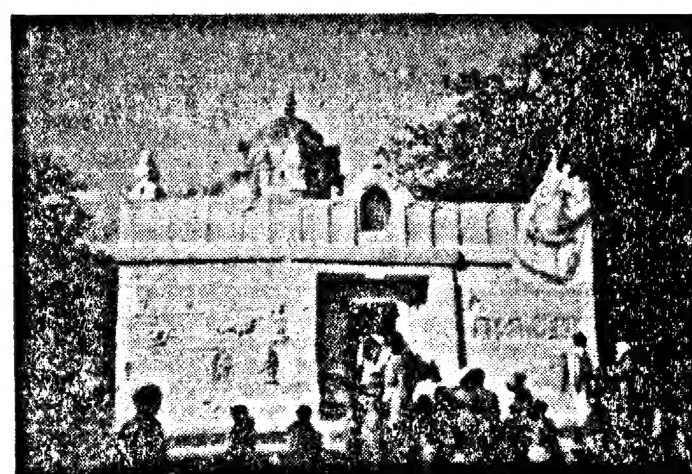

అగిరిపల్లి కొండమీది మల్లేశ్వరస్వామి ఆలయపు అగ్రద్వార గోపురం

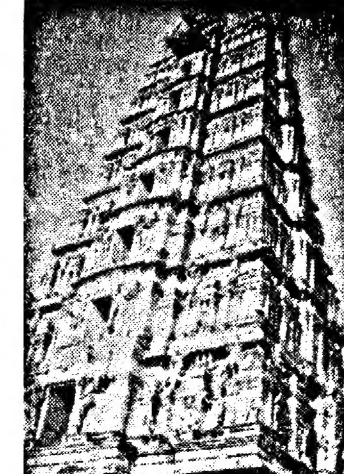

చిలకలపూడి పాండురంగవిఠల్ దేవాలయం

కరీంనగరుజిల్లా కొత్తకొండ వీరభద్రాలయం

మాచెర్ల చెన్నకేశవస్వామి దేవళగోపురం

అంతర్వేది లక్ష్మీనరసింహస్వామి దేవాలయం

కొలుల్ల చెన్నకేశవస్వామి దేవాలయం

కార్మాపురం దేవాలయం గాలిగోపురం

అన్నవరం సత్యనారాయణస్వామి దేవాలయం

ఆంధ్రలోని గుహాలయాలు

6 పేజీ తరువాయి

పార్శ్వయము, వంగాంచిత ఛత్రమును శిథిలములైనవి ఈ కొండరాయి అనువైనదికాదు గాబట్టి యిందలి శిల్పము లియు బీటలువారి చూడ వింపుగలేదు ఇచ్చటి ద్వారపాలక ప్రతిమలు స్తంభములమీదను ద్వారబంధములమీదను క్రీ శ 6, 7, శతాబ్దులనాటి లిపిలో శాసనములు గలవు పై అంతస్తునందున్న గుహాలయ మింతకంటె చిన్నదైనను, ఇటి దేవాలయమునకువలె, గర్భగుడియు, దానికిముంగు ముఖమండపము ఏర్పరుపబడి ద్వారము పైని చైత్యాకృతి కూడును, అందు బుద్ధ విగ్రహము ఉన్నది దీని సింహద్వారమునకు ముందు ప్రదేశముకూడ చదును చేయబడియున్నది ముఖమండపమునందలి గోడలలో చక్కగా తీర్చిదిద్దిన బుద్ధ ప్రతిమలు, పరిచారకుల చిత్రములు చెక్కబడి కలవు ధ్యాన, సమాధి, భూమి స్పర్శ ముద్రలలో తీర్చిన ఈ బుద్ధ ప్రతిమలు సహజ పరిమాణములలో మానవులకు దీటుగా నున్న వాటి సిద్ధహస్తుల శిల్పకళా చతురతను వేనోళ్ళ చాటుచున్నవి

ఈ కొండకు దక్షిణ, పశ్చిమ పార్శ్వములందుకూడ అసంపూర్ణములైన చిన్న చిన్న గుహాలయములు కొన్ని కలవు. కాని అందలి శిల్పకస్తుపును బట్టి చూడ అవి బౌద్ధమతము క్షీణించిన తర్వాత నిర్మించినట్లు తోచుచున్నది క్రీ పూ 3 వ శతాబ్ది మొదలు క్రీ శ 4 వ శతాబ్దివరకు బౌద్ధమతము ముఖ్యమైన మతముగా ప్రచారము చేసి ఆంధ్రజాతి ఔన్నత్యమునకు పునాదులు వేసి సంఘమున జాతి మత వాదరక్షణముకు కొల్పిన ఈ బౌద్ధవిహారములు కాలక్రమమున ఆదరణలేక పాడుపడి శిథిలములైనవి. దీనికితోడు విగ్రహారాధన నిరసించిన బౌద్ధులు తామే విగ్రహారాధకులుగ మారుట వల్లను, వైదిక మతమునందువలె వజ్రయాన బౌద్ధమునందుగూడ బహుదేవతారాధన ప్రబలుటవలను, సామాన్యమానవునకు వైదిక మతమునకు బౌద్ధమతమునకు పెద్దగ భేదము కన్పించలేదు అదియును గాక ఈ సంఘారామములందలి భిక్షువులలో నైతిక ప్రవర్తన క్షీణించినందున అవి అపనిందల కాలవాలమైనవి

క్రీ॥ శ॥ 639 నాటి స్థితి

ఇక్ష్వాకుల పతనములో ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత ప్రాధాన్యము తగ్గినదని చెప్పవచ్చును తరువాత ఆంధ్రదేశమున శాలంకాయన, విష్ణుకుండి, పల్లవ, చాళుక్యరాజుల యాధిపత్యమున వైదికమత ప్రాబల్యము హెచ్చినది బృహత్ఫలాయన జయవర్మ మాహేశ్వరుడైన విష్ణుకుండిన మాధవవర్మ ఏకాదశ అశ్వమేధ క్రతువు దూరీ జగత్కల్మషుడు, క్రతుపవిత్రయాజి, బహుసువర్ణ, పౌండరీక, పురుషమేధ, వాజపేయ, రాజసూయ, ప్రాజాపత్యాద్యనేక క్రతుశతాయాజి యనుకుట. తరువాత రాజ్యము నాక్రమించిన పల్లవులు పరమవైష్ణవులు పల్లవ విక్రమేంద్రవర్మ అశ్వమేధ, అగ్నిష్టోమ, వాజపేయాది క్రతువులు చేయుటయే గాక తాను కలియుగ దోషావసన్న ధర్మోద్ధరణ నిత్యసన్నద్ధుడనని చాటుకొన్నాడు అట్టి వీరి యాధిపత్యమున బౌద్ధమతమునకు తావెక్కడిది? బౌద్ధవిహారములు పాడుపడినవి, బౌద్ధవాఙ్మయము సంస్కృత సన్నగిలినది జగద్విఖ్యాతమై నానా దేశములనుండి బౌద్ధశాస్త్రముల నాకర్షించి సకల విద్యలకు కూడ కేంద్రమై విలసిల్లిన ధాన్యకటక సంఘారామము కూడ క్రీ॥ శ॥ 639 నాటికి పాడుపడి యుండినట్లు పవిత్ర చీనా యాత్రికుడు యువాన్‌చాంగ్ వ్రాసినాడు వారు జనసామాన్యమును కూడ బౌద్ధగుహాలయముల ననుకరించు శైవాలయముల నిర్మాణమారంభమైనది కాలము వచ్చె

హిందూ మతమునకు, ముఖ్యముగా శైవ, వైష్ణవ సంప్రదాయములకు సంబంధించిన గుహాలయములన్నియు బౌద్ధగుహాలయ నిర్మాణరీతుల ననుసరించియే నిర్మింపబడినవి కాలక్రమమున ఈ యాలయ వాస్తు క్రమపరిణామము చెంది క్రీ శ 7, 8 శతాబ్దములనాటి కాలక శకమై తరువాతి కాలము నాటి దేవాలయ శిల్పములకు పునాదియైనది ఈ గుహాలయములు, మండపములు, కరువిగాలములై చిత్ర విచిత్ర అలంకార శోభితములై కన్నుల పండువుగ నున్నవి. ఈ కాలపు గుహాలయములలోని కెల్ల జగత్ప్రసిద్ధి గాంచినవి ఔరంగాబాద్ జిల్లాలోని గుహాలయములు, అందును ముఖ్యముగా ఎల్లోరాయందలి కైలాస మందిరము ఇది నిజముగా భూతల కైలాసమే

ఆంధ్రదేశమున హిందూమత సంప్రదాయమునకు చెందిన గుహాలయములన్నియు కృష్ణాతీరమున బెజవాడ, మొగల్రాజపురము, ఉండవల్లి యందును, నెల్లూరుజిల్లా ఉదయగిరి తాలూకా భైరవకోన యందుమాత్రమే గాంచనగును

బెజవాడ

ఇంద్రకీల పర్వతమునందు, అక్కన్న మాదన్న గుహలని పిలువబడు రెండు వరుసల గుహాలయములు గలవు. ప్రాచీనములైన యీ గుహాలయములు మూడు భాగములుగ విభజింపబడి ఒక్కొక్క భాగము వెనుక గర్భగృహము (cell) దానికి ముందు అర్ధమండపమునుగలి, త్రిమూర్తులైన బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరుల కర్చనము చేయబడినది క్రిందిభాగమున నున్న గృహత్రాంగణమున మలచిన ముఖమండపము శిథిలముకాగా మండపమునకు సంబంధించిన స్తంభశకలములు మాత్రము మిగిలియున్నవి పైభాగమందున్న గుహాలయముమాత్రము చెక్కు చెదరక నిలచియున్నది ఈ గుహాలయము క్రీ శ 6, 7 శతాబ్దులలో, విష్ణుకుండి, పల్లవరాజులచే నిర్మింపబడినదైనను, నవ 17 వ శతాబ్దమున గోల్కొండ రాజ్యమున మంత్రులై ప్రసిద్ధిగాంచి, చివరకు అబుల్‌హసన్ షా చే దుర్మరణముపాలైన అక్కన్న మాదన్నలు నిర్మించినట్లొక యైతిహ్యము కూడ కలదు

బెజవాడకు రెండు మైళ్ళ దూరమున మొగల్రాజపుర కొండలలోని గుహాలయములు గలవు అందుకూడ మూడేసి భాగములుగ విభజింపబడిన గుహలే, త్రిమూర్త్యర్చనకే, వీటి యందు శివకొంచెన గుహాలయము కడు విశాలమైనది ఇది సుమారు 32' పొడవు, వెడల్పు 15', ఎత్తు కలది ముఖమండపము నందలి స్తంభములు శిల్పకళాశోభితములై శిల్పము కడు ప్రాచీనము ప్రశస్తము. గుహాముఖమున చెక్కబడిన నటరాజ విగ్రహము శిథిలమై పోయినది గాని, శైవగణములకు చెందిన, భృంగి భృంగులు, వారికి చేరువ వినాయకుడు, శక్తి మొదలైన విగ్రహములు చెక్కబడి అవి కాని యిటీవల విజయవాడ నగర గృహనిర్మాణములకు కావలసిన రాతికొరకై ఈ కొండలు పగులగొట్టుటలో ఈ గుహాలయములు అందలి శిల్పసంపద పగిలి బీటలు వారినది. కళాభిమానులైన ఆంధ్ర ప్రజానీకము తమ శిల్పసంపదను కాపాడుకొనుటకు తగు ప్రయత్నములు చేయుదురని ఆశించుచున్నాను

ఉండవల్లి

కృష్ణానదికి దక్షిణ తీరమున బెజవాడకు సుమారు 3 మైళ్ళ దూరమునన్నది ఉండవల్లి గ్రామము. ఈ గ్రామమునకు చేరువనున్న కొండయందు విస్తృతిమైన నాల్గంతస్తుల గుహాలయము కలదు ఇది ప్రాచీనకాలమున బౌద్ధభిక్షువుల యుపయోగార్థమై నిర్మింపబడిన గుహాలయమని కొందరు అభిప్రాయపడిరి, కాని ఇందు కానవచ్చు శిల్పము బట్టి ఆలయనిర్మాణ శైలినిబట్టి అది హిందూ దేవాలయమని యాదిగ చెప్పవచ్చును. దీని చెప్పదగిన కాలమును తెలియజేయు ఆధారము లభింపలేదు గుహాలయ ముఖమునందున్న 6, 7 శతాబ్దులనాటి తెలుగు లిపిలోనున్న శాసనమును బట్టి ఈ గుహాలయ మా కాలమున నిర్మింపబడినటుల ఊహింపవచ్చును. ఆంధ్రదేశము క్రీ॥ శ॥ 7వ శతాబ్దమున చాళుక్యరాజుల వశమైనది పులకేశి మహారాజు తమ్ముడైన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు వేంగీమండలమునకు రాజైనాడు చాళుక్యులపరమభాగవతులు భగవన్నారాయణ పరప్రభావసమాహిత వరాహలాంఛనులు విష్ణుభక్తులైన చాళుక్యకాలమున విచ్చటి అనంతశయన మూర్తి చేయబడియుండవచ్చును ఈ ఆలయమందు, పూజాపురస్కారములు జరుగుచున్నటుల క్రీ॥ శ॥ 14వ శతాబ్ది యందు దేవతారాధనకై నిబంధనలేర్పరచిన కొండవీటి రెడ్డిరాజుల శాసనములవలనను, 16 వ శతాబ్ది నాటి గజపతుల శాసనములవలనను తెలియుచున్నది. తర్వాత కాలమున మహమ్మదీయుల పాలనలోని గుహాలయము పాడైనది. 1878 లో రాబర్ట్ సూయల్ గారు ఈ గుహాలయమును సందర్శించి దాని చారిత్రక ప్రాశస్త్యమును గురించి తమ "రిపోర్టును" పంపిరి ప్రాంతీయప్రజలు కొందరు ఈ జీర్ణ దేవాలయోద్ధరణకు పూనుకొని దేవాలయమునందలి శిల్పము నంతయు సున్నము, సిమెంటు మొదలైన వాటితో మరమ్మతు ప్రయత్నించి తమ కార్యమును కొనసాగించిరి 1920 లో ఈ గుహాలయమును పురావస్తుశాఖవారు స్వాధీనపరచుకొని దానిని సంరక్షించుచున్నారు

అంతస్థులు

పైని చెప్పినట్లు ఈ గుహాలయము ఒకదానిపై కొకటిగ నాల్గంతస్థులు గలది వీటిపైన అయిదవ అంతస్థుగ మరియొక గుహాలయము ప్రారంభింపబడినది గాని అది పూర్తి చేయబడలేదు క్రిందిభాగవు సుమారు 90' వెడల్పును మూడు వరుసల స్తంభములతో మలచబడి అసంపూర్ణముగ విడువబడినది రెండవ అంతస్థు క్రిందిదానికంటె చెక్కడపు పనితనము కలది 19' వెడల్పు కలిగి రెండువరుసల స్తంభములు గల ఒక మండపమును, దాని వెనుకభాగమున గర్భాలయమును, దాని మధ్య వేదికయు సోపానములును కలవు ఈ మండపము దూలముమీద చైత్యాలంకారములును, వయిగిడునున్న హంసల సమూహముల చిత్రములును కలవు ఈ మండపమునకు కుడివైపున సుమారు పదియడుగుల యెత్తున చొచ్చుకొనిపోవు మరియొక మందిరము కలదు. దీని వెడల్పు 30' లోతు 30' పోతున తొల్చబడినది నాల్గువరుసల నాల్గేసి చొప్పున పదునారు స్తంభములు గల యీ మండప మధ్యమున రాతితో తొలచిన గర్భాలయమును, వేదికయు కలవు అందొక నాదియందు నృసింహస్వామి విగ్రహము కలదు స్తంభములన్నియు వెలంకృతములు మూడవ అంతస్తునకు పోవుటకు సోపానము ఇరువదియున్నది మూడవ అంతస్తు ని. మండపము గూడ విశాలమైనదే. 8'3 పొడవున, 80' వెడల్పున 8' ఎత్తున నున్న యీ మందిరమున 12 స్తంభములు కలవు ఇందు గర్భాలయము లేదు స్తంభముల మధ్య నున్న గోడలపై వానిపై మహావిష్ణువుయొక్క అవతారములు, చిత్రములు, ఏనుగులు, సింహములు మొదలగు బొమ్మలను చెక్కిరి. ఇంకే మండపపు దక్షిణపు చివరను 17' పొడవుగల శేషశాయియైన మహావిష్ణువు విగ్రహము కలదు. ఆదిశేషువు యొక్క పడగలు, నాభిపద్మమున నాసీనుడైన బ్రహ్మ, పాదపద్మముల సన్నిధిని లక్ష్మి, తుంబురు, నారద, సనక సనందనాది మహామునులు కొలుచుచున్నట్లు సహజ పరిమాణములలో నిర్మించిన ఈ విగ్రహములు చూడ వింత గొలుపుచున్నవి

భైరవకోన

భైరవకోండ నెల్లూరుజిల్లా ఉదయగిరి గ్రామమునకు 24 మైళ్ళ దూరమున నల్లమల కొండలలో నున్న ఒక లోయకు పేరు. భైరవకోనయందు 8 గుహాలయములు కలవు ఈ ఆలయముల నిర్మాణరీతి స్తంభములశైలి శాసనముల లిపిస్వరూపమును బట్టి, ప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడు, పురాతత్వజ్ఞుడు జూవ్ దూబ్రాయిగారు (Prof Jouveau Dubreuil) ఈ గుహాలయములు క్రీ॥ శ॥ 7 వ శతాబ్ది మొదటి భాగమున దక్షిణ దేశమును పాలించి మహాబలిపురమున రాతి రథముల నిర్మించిన పల్లవరాజు మొదటి మహేంద్రవర్మచే క్రీ॥ శ॥ 600 సంవత్సర ప్రాంతమున ప్రారంభింపబడినవనియు క్రీ॥ శ॥ 610 లో తీరస్థాంధ్ర దేశముపై దండెత్తిన పశ్చిమ చాళుక్య వల్లభుడు రెండవ పులకేశి "పుల్లలూరు" యుద్ధమున మహేంద్రవర్మ నోడించుటచే నిచ్చట గుహాలయ నిర్మాణ కార్యము సంపూర్ణముగ విడువబడినదనియు, ఈ పని తర్వాత చాళుక్యుల కాలమున పూర్తి చేయబడినదనియు ఈ గుహాలయముల మొదట త్రిమూర్తులైన బ్రహ్మేశ్వర విష్ణువుల కుద్దేశింప బడినవనియు పల్లవుల శాసనములను రుజుపరచి 8 9 శతాబ్దములలో చాళుక్యుల శాసనముల లిఖించిరనియు తెల్పియున్నారు

ఇందు రెండు గుహాలయముల (పటము) ప్రసిద్ధములు సింహాధిష్ఠితములైన గొప్ప శిలాస్తంభములు, ఆలయ ముఖద్వారమున తీరుతైపుల, ఆకాశమాలలు, భయంకర ముఖులు, విపుల స్కంధులు, జటాధారులైన ద్వారపాలకుల విగ్రహములు ఆకాలపు పల్లవ శిల్పమునకు నిరుపమానోదాహరణములు దామోదరేశ్వరమని, భీమేశ్వరాధిపాల త్రిభువనాదిత్యవార వశేంద్ర శ్రీశైలమని, అనంత జ్యోతియని పేర్లు క్రీ॥ శ॥ 8 10 శతాబ్దులనాటి తెలుగు లిపిలో వ్రాయబడియున్నవి ఇంకొక దేవాలయమును కడప మండల ప్రాంతము క్రీ॥ శ॥ 9-13 శతాబ్దములలో నేలిన తెలుగు చోడరాజులకు చెందిన "శ్రీకరు" నిర్మించినట్లు కూడ మరియొక శాసనము వలన తెలియుచున్నది ఈ శాసనములను పరిశీలించిన శ్రీ॥ శ్రీ॥ వలోపూరు కృష్ణశాస్త్రి గారు భైరవకోండ గుహాలయములు "కాలాముఖ" శైవులకు ప్రధాన స్థానమై యుండవచ్చునని వక్కాణించియున్నారు.

దానవులపాడు

బౌద్ధమతముతో పాటు జైనమతము కూడ ఆంధ్రదేశమున ప్రవేశించి కొన్ని నాళ్ళు వ్యాపకము నేర్పరుచుకొన్నది కాని బౌద్ధమతము నాదరించినట్లు ఆంధ్రరాజులు దీని నాదరింపలేదు గోదావరిజిల్లాలో నాటిపాక, కడప జిల్లాలోని దానవులపాడు మొదలగు ప్రదేశములందు ప్రాచీన జైన సంఘారామములకు చెందిన శిథిలములు కొన్ని బయల్పడినవి కాని జైనులకు సంబంధించిన గుహాలయములు మాత్రము విజయనగరమునకు 8 మైళ్ళ దూరమున నున్న రామతీర్థము కొండలలోను, చిత్తూరుజిల్లా గుడియాత్తం తాలూకా వల్లిమల గ్రామము చెంతనున్న కొండలలో మాత్రమే గుర్తింపబడినవి. ఇవి రాతిలో మలచిన (Excavated) గుహాలు కావు ప్రకృతి సిద్ధముగా కొండలలో ఏర్పడిన గుహాలు (Caverns) అందు రాళ్ళపై జైన తీర్థంకరుల చిత్రములు చిత్రించి పూజింపబడుటచే వీటినిగూడ గుహాలయములని చెప్పవచ్చును ఇందలి వల్లిమల యందలి గుహాలయము క్రీ॥ శ॥ 980 ప్రాంతమున కొంగణివర్మయైన రాజమల్ల భూపాలుడు నిర్మించినట్లు అందు జైనాచార్యుడైన అర్యనంది విగ్రహములను చెక్కించినట్లు గ్రంథ లిపిలో నున్న కన్నడ శాసనములవలన తెలియుచున్నది

ఇట్లు క్రీ॥ పూ॥ 3 వ శతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమున ప్రారంభమైన గుహాలయ శిల్పము క్రమపరిణామము చెంది రీతుల తీరు తర్వాత కాలమున భారతదేశమునందు దేవాలయ నిర్మాణ రీతులలో విశిష్ట స్థానము నాక్రమించిన "ద్రావిడ వాస్తు సంప్రదాయము" (Dravidian Style of temple Architecture) నకు పునాదులు వేసినవి. పల్లవ, చోళ, విజయనగర, నాయక సామంతాదిములైన దేవాలయ నిర్మాణరీతుల కన్నిటికి ఈ గుహాలయములే ఆదర్శములు ఆంధ్రజాతియొక్క ఉత్కృష్ట నాగరికతకు సాక్ష్యభూతములైన ఈ గుహాలయములు గర్వకారణములు, చిరస్మరణీయములు.

ముగ్గురు తెలుగు భక్తికవులు

పోతరాజు ★ త్యాగరాజు ★ రామదాసు

దేహబుద్ధ్యాతు దాసోహం
జీవబుద్ధ్యా త్వదంశకః
ఆత్మబుద్ధ్యా త్వమేవాహం
ఇతివేదాంత డిండిమః

—శంకరభగవత్పాదులు

పోతన్నగారు త్యాగరాజుగారు, రామదాసుగారు ఈ ముగురున్నూ తెలుగులో భక్తకవులు భక్తకవులంటే వట్టిభక్తిపరత్వమైన కవిత్వాన్ని వ్రాసేవారని మాత్రమే అర్థం కాదు భక్తకవులనికూడాను అయితే వీరితప్ప తెలుగులో మరిభక్తకవులు లేరాఅంటే లేకేమి? వున్నారు కాని వారు వీరు ఒకతీరువారుమాత్రం కాదు వారిభక్తి వేరు—వీరిభక్తివేరు అదీకాక తెలుగు భక్తిసంప్రదాయంలో మూడైవున్న మార్గాలకు ఈ ముగ్గురున్నూ, ముగ్గురైన ప్రతినిధులు

భక్తిఅంటే భక్తిగాని, అందులో తెలుగుభక్తి ఏమిటి? అని కొందరు భావించవచ్చు కాని భక్తిమార్గంలో బహుముఖాలైన భక్తిమార్గాలు వున్నాయి వైష్ణవసంప్రదాయం వుంది. శైవసంప్రదాయం వుంది ఔత్తరాహుల భక్తిసంప్రదాయం ఉంది శైలివ్యత్యాసమిదివిన భక్తిసంప్రదాయం వుంది అట్లాగే తెలుగు భక్తి సంప్రదాయమున్నూ ఒకటి ఉన్నదిగాని, అది తక్కినభక్తిమార్గాలకునతె బహుభావ్యంజమానంఅయితేదు

భక్తిని భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు భీష్మునికి సందర్భవయోగంలో

"మత్కర్మకృ న్మత్పరమో
మద్భక్త స్సంగవర్జితః
నిర్వైర స్సర్వభూతేషు
యస్సమామేతి పాండవ"

అని నిర్వచించియున్నారు వ్యాసులు తమభాగవత మహాగ్రంథంలో యీ భక్తితోమ్మిదిలక్షణములు కలిగట్టదని, (1) శ్రవణం (2) కీర్తనం (3) విష్ణోః స్మరణం (4) పాదసేవనం (5) అర్చనం (6) వందనం (7) దాస్యం (8) సఖ్యం (9) ఆత్మనివేదనం— ఈ తొమ్మిది ఆ భక్తిలక్షణాలనువివరించియున్నారు

* భక్తిమార్గం *

ఈమాత్రం చదివితే ఈ భక్తిభావం అంటే ఏమిటో పూర్తిగా అర్థంకాదు అందుచేత పోతన్నగారు తమ తెలుగు భాగవతంలో ఈ సర్వమైన భావాన్ని వ్యాఖ్యానంచేసిన పద్ధతి ఇక్కడ ఉటంకిస్తాను ఈశ్వరుడు ఆత్మేశ్వరుడు అయిన విష్ణువునందు గతి సిద్ధించాలి అనుకుంటే మనుష్యునికి భక్తి అవసరం భక్తిలేక ఆత్మజ్ఞానంలేదు రూపరహితమైన ఆత్మకు బీజాంకురాల్లాగా కార్యకారణంబులయిన సదసద్రూపంబులు రెండును ప్రకాశమానంబు కావు యీ రెంటియందును భక్తియోగంబున బుద్ధిమంతులు మననంబున దారువునందు వహ్నింగనియెడు చందంబున ఆత్మను పొడగంటారు. మరి ఈ పొడగనుటకు సంసారచక్రం అడ్డం వస్తున్నది అప్పుడు బుద్ధిమంతు లేమి చేస్తారంటే ఈ సంసారం బుద్ధిసాధ్యము గుణకర్మగణ బద్ధము అజ్ఞాన కల్పితము, కలవంటిది, నిక్కముకాదు అని తెలుసుకొని, ఘనతరమైన జ్ఞానవహ్నిచేత దాన్ని కాల్చివుచ్చి కర్మరహితులై తాతిని తెలుసుకుంటారు ఈ తెలుసుకోడానికి సదుపుక్రమం, సర్వలాభ సమర్పణం, సాధుజన సంగమం, ఈశ్వర ప్రతిమారాధనం, హరికథా తత్పరత్వం, హరిభక్తులయందు ప్రేమ, నారాయణ గుణకర్మనామకీర్తనం, వైకుంఠ చరణ కమల ధ్యానం, విశ్వంభరమూర్తిలోకనపూజనములు మొదలైన భాగవతధర్మాలను చేస్తూ, సర్వభూతములయందు ఈశ్వరుడు, భగవంతుడు ఆత్మకళలందని వస్తువంబు చేయుచు కామక్రోధ లోభ మోహ మదమాత్సర్యంబులను గెలిచి, ఇంద్రియవర్గాన్ని బంధించి, భక్తి చేస్తూ వుంటే ఈశ్వరుడయిన విష్ణుని యందు గతి సిద్ధిస్తుంది ఈశ్వరుని యందు కలిగే ఈగతి బ్రహ్మానందని నిర్వాణసుఖం ఎటిదో అటిది

ఇంతవరకు విచారణచేస్తే, పోతన్న గారు ప్రతిపాదించిన ఈ భక్తితత్వం విశిష్టాద్వైత రూపమైన వైష్ణవమతానికి దగ్గరగా వున్నట్లు కన్పిస్తుంది జీవునికి పరమాత్మతో సమానమైన విధమే గాని "అహం బ్రహ్మాస్మి" అనే మహావాక్యాన్ని అనుభూతికి తెచ్చుకొనే స్థితికి ఇది కొంచెం దూరంగా వుంది అందువల్ల పోతన్నగారు విశిష్టాద్వైత తత్వను ప్రాతిపదికమైన భక్తితత్వాన్ని ప్రబోధించారు ఇందులో కొత్త ఏమి వుంది? అని అంటారు. ఇందులో తెలుగు భక్తిసంప్రదాయం అంటూ విశిష్టమైన సంప్రదాయం ఒకటి ఇంకొట కన్పించదేమని గూడా అడిగే వీలు ఇందులో వుంది

* పోతన మతం *

ఈ అనుమానం విశిష్టాద్వైతంలో గాని తీరదు ఈ విశిష్టాద్వైతంలో బ్రహ్మగీతాల్లో తెమి, గోపికాగీతాల్లో తెమి మొత్తం విశిష్టాద్వైతం అంతటాశ్రీశ్వర అద్వైతాను సంధానం సరస్పుటంగా నిర్వచనం చేయబడింది ఈ అర్థంతోనే శ్రీకృష్ణ శంకర భగవత్పాదుల వారి సిద్ధాంతంలో విస్పష్టంగా వుంది దేహబుద్ధితో దాసత్వం జీవబుద్ధితో అంశత్వం, ఆత్మబుద్ధితో నీవే నేను అన్నభావం ఇది పోతన్నగారి భక్తిమతం అంటే ఈ భక్తిమార్గానికి విశిష్టాద్వైతానికి ఎక్కడ తేడా అంటే, విశిష్టాద్వైతంలో జీవునికి, ఆత్మకు కించిత్ భేదానిర్వచనం చేసి, సాయుజ్య సామీప్యాదు లయిన గతులమాత్రం చూపిస్తారు. ఈ పోతన్నగారు శంకరుని అద్వైత సిద్ధాంతన్ని గ్రహించి, దాన్ని అనుప్రాణితం చేసి, తమభక్తిమార్గాన్ని, అంటే తెలుగు భక్తిమార్గాన్ని దిద్దారు.

* తెలుగు సంప్రదాయం *

తెలుగుభక్తి సంప్రదాయానికి ఇతరభక్తి సంప్రదాయాలకు ఇంకో విశేషభేదం ఏమిటంటే ఇది ఏఒక్క విష్ణువునో, శివుణ్ణో నమ్ముకుంటే చాలుగాని మోక్షంరాదని విడదాదం చెయ్యదు ఏదేవతను ఉపాసించినా మోక్షం సిద్ధిస్తుందని తెలుస్తుంది ఎందుచేతనంటే, పరమమైన ఆత్మ నిర్గుణం అయిన దైవమ్మే దు, మరి ఆ ఆత్మ సర్వోపగతం అయివున్నప్పుడు, ఏకాగ్రతకోసం మందభక్తులు తమకు ఇష్టమైన దైవాన్ని ఆరాధించి ఉత్తమభక్తిత్వాన్ని పొంది దైవల్యపదాన్ని పొందవచ్చు కోరడంలో తప్పేమీలేదు అట్లాకాక ఈ దేవుణ్ణే ఆరాధిస్తే మోక్షం వస్తుంది ఆ దేవుణ్ణే ఆరాధిస్తే రాదు అన్న పిడివాదంచేస్తె అది పిడిభక్తిన్నీ పరభక్తిన్నీ అవుతుంది ఇటీ పరభక్తి మార్గాలను అనుసరించే వారు, ప్రాంతాలు లేక పోలేదుగాని, తెలుగులకు మాత్రం అదరమైన భక్తి రుచించలేదు మహామేధస్వి అయినపోతన్నకైతే పోతుబాపుడు పరభక్తిని ప్రవచించలేదుగాని, దానికి ఇప్పుడు తెలుగుదేశంలో నామరూపాలులేవు అయన అనంతరం రెండు మూడు వందల సంవత్సరాల తర్వాత వచ్చిన ఇమ్మొక పోతన్నగారు దిద్దిన భక్తి మార్గాన్నే తెలుగులు అనుసరించారు.

విద్యారణ్యనిర్వచనం

ఇట్టి రకమైన భక్తిమార్గానికి బీజం శంకర భగవత్పాదుల సిద్ధాంతాల్లోనే వున్నా, తెలుగువాడైనా శ్రీ విద్యారణ్యస్వామి తన పంచదశిలో జీవకాలానుపుణ్యమైన ధర్మానుకాపకం నిమిత్తాలా అన్నట్లు విపులంగా నిర్వచించివున్నారు

" అంతర్యామిణ మారభ్య స్థావరాంతే శ్వాదినః సంత్యశ్వత్థాదయః కుంభాదేః కులదైవత్వ దర్శనాత్ " మాయాంతః ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినంతు మహేశ్వరం అస్యావయవ భూతైస్తువ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్, ఇతి శ్రుతిప్రమాణేన మాయాయా నిష్టుమాశ్వరే తథాసర్వ విభోభక్తాః స్థావరాంతేశ వాదినా!

ఇగానికాదు తెలుగుభక్తి సంప్రదాయం చర్వమైన జనభావానికి సమాహారరూపమైన ఒకానొకమార్గం అది పోతన్నగారి మూరం ఇది విశిష్టాద్వైతంగాని ద్వైతంగాని కాదు ఇది అద్వైత భక్తిపథం

* పోతన విశిష్టత *

అయితే పోతన్నగారు, త్యాగరాజుగారు, రామదాసుగారు ఏకంవిధమైన తెలుగు భక్తి సంప్రదాయానికి ప్రతినిధులు ఎటా అవుతారు? తక్కినవారి సంగతి ఏమిటి? అంటే, తక్కినవారి సంగతి ఏమీలేదు వున్నదం తా సిరిముగ్గరి వలనే వున్నదని సమాధానం చెప్ప వలసివుంది ఎందుచేత తెలుగు జనభావాన్ని వీరు ముగ్గురు ప్రమాణం కానే పరచినట్లు మరిఒక్కరు పరచలేదు

(శ్రీ)

గోవిందులూరి సాంబశివరావు

ఆదిగంగా భగవంతుని విషయమైన జనభావం బాగా ప్రచారిత మౌతూ వుంటున్నది అంతర్యామి మొదలు కొని కృష్ణాదిసర్వభూతము కల భూతిము అను ఈశ్వరునిగా భావిస్తా భక్తిపరులే జనంకనిపిస్తున్నారు ఇందువు వారివారి మతాభిమానమే కారణం కానవ్వా ఏమైనా లోకంలో బ్రహ్మాదుల దగ్గరనుంచి స్థావరాల వారలదాకా జనం వున్నారు. అయితే పరతత్వ నిశ్చయము చేతనాత్మయోగము విచారణం కలవారికి ఈశ్వర విషయమైన బుద్ధి ఒక్కటియే అవుతుంది అందువల్ల మాయను జగత్తునకు ఉపాదానకారణమైన ప్రకృతిగా తెలిసి మాయాసాధకుడగు అంతర్యామిని మాయకు ఆధారుడగు నిమిత్తకారణునిగా తెలుసుకొని, ఆ మహేశ్వరునియొక్క అంశరూపు అవాంతర తత్వజీవులచేత ఈ జగం అంతా వ్యాపించబడి వుంది అని గ్రహించి ఈశ్వర విషయ నిర్ణయం చేస్తే వృక్షాంత పర్యంతం వరకు ఈశ్వరుడని వాదించనే జనులకంతరికీ సమ్మతికలిగి, ఏ మతస్థునకుగాని విరోధం లేని ఈశ్వరభావం కుదురుతుంది

తెలుగు భక్తితత్వంయొక్క విశిష్టత ఇది దీన్ని తక్కువగా కూడా భారతంలో తాము ప్రారంభం చేసిన విరాటపర్వంఅదిపద్యంలో "హరి కారం బగు రూపమువాల్చి విష్ణురూపా వీరు తమ గ్రంథాలలో నిరూపించిన అర్థాలు తెలుగు జనభావాన్ని దిద్దినట్లు, మరొకరి భావాలు దిద్దిలేదు వీరియందు తెలుగులకున్న ఆదరిత, గురి, ఈ రాష్ట్రం, మరియొకరియందు లేదు వీరు పట్టి భక్తిమతాన్ని గూర్చి ప్రాయశ్చేమోకాక, దాన్ని జీవితంలో అనుష్ఠానంలో పెటడంగూడా అందుకు కారణం అయివుంటుంది పోతన్నగారి జీవితం, త్యాగయ్యగారి జీవితం, రామదాసుగారి జీవితం, తెలియని వారు తెలుగులో వుండరు అయితే, వారివారి భక్తిమార్గాల్లోవున్న తారతమ్యం మాత్రంఅంతగా తెలియనివారు మాత్రం చాలామంది వుంటారు ఈ ముగ్గురిలోను తెలుగుభక్తి మార్గాన్ని దిద్దడానికి జనక్షేత్రంలో కవిత్వం అనే నాగలిని పుచ్చుకొని, కర్షణాన్ని ప్రారంభించినవారు పోతన్నగారు అదీకాక ఈయన తక్కిన ఇద్దరికి గురువు వంటివారేమో అనిపిస్తుంది త్యాగయ్యగారిలో నేమి, రామదాసుగారిలో నేమి పోతన్నగారిభక్తి మార్గం ముద్రగా కన్పిస్తుంది అయితే, ఇందులో ఎవరికివారు విశిష్టులు ఎవరిమార్గంవారుగా మూడు మార్గాలను దిద్దారు అయితే ఈ మూడుమార్గాలలోనున్న అర్థం మాత్రం ఒక్కటే.

యం, నమస్కారాయ ... భక్తజనంబుల కెల్ల వైదిక ... తెలుగుభక్తి ...

* ధర్మవేది పోతన *

పోతన్నగారిది ఏకాంతభక్తి మార్గం ఇది నిజమైన భక్తియోగం ఈ భక్తియోగాన్ని అనుసరించేవారు కామాన్ని అంటే కోరికన్నది వుండటాన్ని భక్తియోగానికి విరోధంగా భావిస్తారు పోతన్నగారు ఈ భావాన్ని భాగవతంలో ఇలా వివరించారు "లోకంబులందు భృత్యులు అర్థకాములై రాజుల సేవింతురు రాజులుం ప్రయోజనంబు లర్థించి భృత్యులకు అర్థంబు లొసంగుదురు అట్టివాడు వాడుగాడు వాడు కామంబులేదు కామంబులు విడిచిన పురుషుండు నీవాడ సమానభక్తి వుందును" అని ఈ అర్థం పోతన్నగారి జీవితం అంతటా కన్పిస్తుంది ఆయన అవలంబించిన కర్షక జీవనం, అర్థాన్ని ఆశించి భాగవతాన్ని రాజులకు అంకితం ఇవ్వకపోవడం అదిగాకల ఆయన జీవితంలోని సంఘటనలన్నీ ఈ విషయాన్నే రూపిస్తాయి పోతన్నగారు సంకల్పవర్జనం చేత కామాన్ని, కామవర్జనం చేత క్రోధాన్ని, అర్థానర్థదర్శనంచేత లోభాన్ని, అద్వైతానుసంధానంచేత భయాన్ని, ఆత్మానాత్మ వివేకంచేత శోకమోహాలను, మహత్సేవనంచేత దంభాన్ని, మౌనవ్రతంచేత భూతజమైన దుఃఖాన్ని, మానసయోగంగా యోగాంతరాయాన్ని శరీరవాంఛలేమి చేత హింసను, సమాధిబలంచేత దైవిక వ్యధను, ప్రాణాయామాది కాలచేత మనస్థవ్యథను, సాత్వికాహారంచేత నిద్రను, సత్వగుణంచేత రజతమోలను, ఉపశమనంచేత సత్వాన్ని, గురుభజన కౌశల్యంచేత వీటన్నిటినీ జయించి, నిష్పంగుడై నిర్మమకారియై, అద్వైత పరబ్రహ్మానందానుభవాన్ని పొందారు అనిపిస్తుంది ఈ మార్గాన్ని ధర్మవేది అయిన వానికి భాగవతం నిరూపిస్తున్నది మరి పోతన్నగారిని ధర్మవేదికాదని ఎవరంటారు?

* త్యాగయ్య జ్ఞానమార్గం *

త్యాగయ్యగారిది స్వరరాగ సుధారసభక్తి జ్ఞానమార్గమంబరమైనదానికి బహు జన్మలకుగాని జ్ఞానం లభించదు అంటూ వుండదు మరి అజ్ఞానం లభించిన అనంతరంగాని దానికి మోక్షం రాదు వరాలభక్తితో రాగజ్ఞానవిహీనుడు ఎవడో వాడు ముక్తుడే అవుతాడు అని త్యాగయ్యగారు ఒకకృతి పాడారు. అంటే త్యాగరాజుగారిది సంగీతభక్తి నాదభక్తి మాహాత్మ్యం ఉద్ధం కాను వశ వశ రాముణ్ణి తమ్ము కామారమణుని గా కొలుస్తూ వుంటే తన్ను ద్వైతుడనుకుంటారేమో అని అనుమానం వచ్చి, నా భక్తి ద్వైత భక్తి కాదు, అద్వైతభక్తి అని లోకానికి చాటుకున్నారో అన్నట్లుగా "ద్వైతము సుఖమా, అద్వైతము సుఖమా" అని ఒక కృతిలో ప్రశ్నించి, "ఏదారి సంచరింతురా" అనే కృతిని ఆ ప్రశ్న ప్రత్యుత్తరంలాగా ప్రాసిన అద్వైత సిద్ధిని వ్యయంగా ప్రపంచించుకొని వున్నారు

* రామదాసుప్రత్యేకత *

రామదాసుగారి భక్తి ఈ ఇద్దరి భక్తికన్నా విలక్షణమైన భక్తి భద్రాద్రి రఘురాములకు ఆయన గుడిని కట్టించారు ప్రాకారాలు కట్టించారు గోలకొండ నవాబుకు కట్టవలసివున్న అరు లక్షల వరహాల ధనాన్ని వ్యయంచేసి ఈ పని అంతా చేయడమేగాక రాముడికి, లక్ష్మణుడికి, భరతుడికి, శత్రుఘ్నుడికి, సీతా అమ్మ

(11—వ పేజీ చూడుడు)

అహోబల

—రచన—

శ్రీ పరవస్తు వెంకట రామానుజస్వామి, యం. ఏ

శ్రీశైలము, అహోబలము, తిరుపతి అను మూడును రాయలసీమలో ముఖ్యములగు దేవాలయములు. ఈ మూడును పర్వతాగ్రములనున్నవి. శ్రీశైలమునుండి తిరుపతివరకును యున్నదంతయు నొకటే పర్వతమనియు యిది యాదిశేషుని దేహమనియు అందు శ్రీశైలము ఫాలము మీద నున్నదనియు, అహోబలము శరీరమునుండ దనియు తిరుపతి యాదిశేషుని తలయని చెప్పబడుచున్నదనియు నైతి హ్యము—శ్రీశైలము కర్నూలు జిల్లాలో నంద్యాలకు 30 మైళ్ళ దూరమున నున్నది.

నవ నరసింహుల నివాసం

ఇది నరసింహక్షేత్రము. నవవిధ నరసింహులను నిచ్చట ప్రతిష్ఠించబడియుండుటచే నరసింహక్షేత్రములలో నిది ముఖ్యమైనది. హిరణ్యకశిపుని సంహరించుటకు విష్ణుమూర్తి యిచ్చటనే ప్రత్యక్షమయ్యెనని పురాణము. ఈ దేవాలయములోని యుక్కు స్తంభమును విలచి అహోబలమున స్వామి స్వయంవ్యక్తుడు పదిభుజములు కలిగి హిరణ్యకశిపుని సంహరించుచున్నట్లు యిచ్చట స్వామి తాం చేసియున్నారు. అందుచే నితనికి ఉగ్రనరసింహులు అని వ్యవహారము కొండదిగువను దేవాలయమున లక్ష్మీ నరసింహస్వామి ప్రతిష్ఠించబడియున్నారు. ఆయనకు ప్రహ్లాదవరదుడని వ్యవహారము కలదు. కొండమీదను భవనాశని తీర్థముకలదు. నరసింహస్వామి హిరణ్యకశిపుని సంహరించిన పిదప తనచేతుల నిందు కడిగినందున నిందలి తీర్థము రౌద్రగానున్నదని ప్రతీతి. కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుడు ఉత్సవ విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించెననియు, కృష్ణదేవరాయలు స్వామికి అనేక ఆభరణములను సమర్పించెననియు చరిత్రకారులు చెప్పుదురు.

అహోబలమునందలి పర్వతమునకు గరుడాద్రియనియు, వేదాద్రియనియు నామములనియు, యిది పూర్వము హిరణ్యకశిపుని భవనమునందలి యొక స్తంభమనియు, అందుచేతనే దీని ధారా క్రిందబడుటలేదనియు, యీ పర్వతమునకు వేదాద్రియని నామాంతరము కలదనియు, స్థల పురాణమున కలదు. ఈ క్షేత్ర మహోబలమైనటు క్షేత్ర మాహాత్మ్యములోని యీ క్రింది శ్లోకములు సూచించుచున్నవి.

> మహాసురం జలం తార్క్ష్య
> తేజసైక వరాహకం
> అహో వీర్య మహో
> శౌర్య మహో బాహుపరాక్రమః
> నరసింహః, పరం దైవ మహో
> బలమహో బలం
> తదాప్రభృతి హోబలం క్షేత్ర మిదం
> తాపద్యవిఖ్యతిః

ఈ క్షేత్రమున వైఖానసాగమానుసారముగా పాంచరాత్ర పద్ధతిని జరుపబడుచున్నవి.

అహోబల మఠస్థాపన గాథ

అహోబలక్షేత్రమున క్రీ శ 15వ శతాబ్ద ప్రారంభమున యహోబల మఠము స్థాపించబడినది. ఈ మఠ ప్రాదుర్భావ మీ క్రిందివిధముగా జరిగినదని దానిగురుపరంపరలో వర్ణించబడి యున్నది. మేల్కోట యదుగిరియని ప్రసిద్ధమైన తిరునారాయణపురమున కేశవాచార్యుడను శ్రీవైష్ణవ బ్రాహ్మణుడు 14వ శతాబ్దమున నివసించుచుండెను. ఆయనకు 1379 సం॥రమున శ్రీనివాసాచార్యుడను పుత్రుడు జన్మించెను. ఇతను తనతండ్రిగారి వద్దనే దివ్యప్రబంధమును నేర్చెను. తిరువాతి తండ్రిగారి యాదేశమున కాంచీపుర నివాసులగు ఘటికాశతకం వరదాచార్యులు గారివద్ద దేశాస్త్రా శాస్త్రము నభ్యసించెను. కాంచీపురమున విద్యాభ్యాసము చేయుచుండగా నొకదినమున అహోబలములో గరుడాచలముననున్న నరసింహస్వామి స్వప్నమున ప్రత్యక్షమై శ్రీనివాసాచార్యునితో నిట్లు పలికెను "నీవు మా అహోబలమునకు రావలయును నీకు సన్యాసాశ్రమము నిచ్చి నీ మూలముగా లోకమునకు గొప్ప కార్యమును నెరవేర్ప సంకల్పించియున్నాము" అని చెప్పి స్వామి తిరోహితుడయ్యెను. శ్రీనివాసాచార్యుడు మరునాడీయుదంతమును తన గురువు వారికి నివేదించెను. ఆయన యీ యద్భుత విషయమును విని, "స్వామి ఆదేశముటయినచో నీవు అహోబలమునకు వెళ్ళిరమ్ము" అని యాదేశించెను. శ్రీనివాసాచార్యుడు అహోబలమునకు పోయి, తీర్థమాడి, స్వామి దర్శనము చేసి, వారి యాదేశమును నిరీక్షించుచు అంజలి బంధముతో నిలుచుండెను. అప్పుడు ఆ యాలయ ధర్మకర్తయగు ముకుందదేవరాయలు వారిని సమీపించి యిట్లు పలికెను "స్వామీ, అయిదారు దినములకు పూర్వము శ్రీ నరసింహస్వామి నాకు స్వప్నములో కనబడి యిటానతిచ్చెను 'కాంచీపురమునుండి నా భక్తుడొక డిక్కడికి రాగలడు సన్యసించి నన్నారాధించుచుండమని యతనిని ప్రార్థించి నన్నతనికి సమర్పింపుము నన్ను నతానిలో నుంచి ప్రతి గ్రామమునకు ప్రతి గృహమునకు సంచరించుచు శిష్యులకు సమాశ్రయణ గ్రంథాప దేశాదులను చేసి తరింపజేయ మఠాధిపతిగా నతనిని జేసి యతనికి భద్రచామరాద్యుపకరణములను సమర్పింపుము నీవు అతని శిష్యుడవై కృతార్థుడవగుము' అని స్వామి మీ రైనచో నన్నను గ్రహింపుడు" అప్పుడు శ్రీనివాచార్యుడు తన స్వప్న వృత్తాంతమును రాజునకు విన్నవించెను ఇట్లు వారిద్దరును తమ తమ స్వప్న వృత్తాంతములను చెప్పి యాశ్చర్య పడుచుండగా నచ్చటి వారి నొక్క సన్యాసి సమీపించెను. నీ వివరని వారిద్దరు నడుగగా "నే నిచ్చటనుండు నొక యతిని నా పేరు లక్ష్మీనృసింహాంకుడు" అని సమాధాన మిచ్చెను శ్రీనివాసాచార్యుడు అతనికి తన స్వప్న వృత్తాంతము నెరింగించి, అతను సాక్షాత్తుగా లక్ష్మీ నృసింహుడని యెరింగి "నీవే నాకు మంత్రోపదేశము చేసి, త్రిదండమును ధరింపజేసి సన్యాసాశ్రమమును ప్రసాదింపుము. నేను నీ శిష్యుడనగుచున్నాను" అని అతనిని ప్రార్థించి సాష్టాంగ ప్రణామము నాచరించెను అతను శ్రీనివాసాచార్యుని ప్రార్థన నంగీకరించి, అతనికి సన్యాసాశ్రమమును ప్రసాదించి శఠకోప యతియని పేరు పెట్టి యంతర్హితు డయ్యెను ఈ విషయము యీ క్రింది మంగళ శ్లోకమున సూచింపబడి యున్నది.

> "అహోబలే శ్రీ నృసింహః
> మైత్రిః మంత్రం ప్రయమం దదౌ
> యోగిరూపేణ యస్మాత్ సైఃష
> శఠకోపాయ మజ్జలమ్"

అహోబలములో సేంచేసి యుండు నవవిధ నృసింహ మూర్తులలో మాలోల మూర్తిని యారాధించుచు శఠకోపయతి కొంతకాల మచ్చటనే యుండెను తిరువాతను మాలోల మూర్తిని పవారియందు సేంచేపుచేసి ముకుంద దేవరాయలు సమర్పించిన పరిజన పరిచ్ఛదములతోను వాద్య ఘోషములతోను బయలుదేరి పురుషోత్తమ క్షేత్రమునను వెళ్ళిరి అచ్చట ఆళ్వార ఆచార్యులను ప్రతిష్ఠించి ప్రయాగకు వెళ్ళి అచ్చట యొక మఠమును స్థాపించి సంచారక్రమమున కర్ణాటదేశమును చేరెను అచ్చట ముకుందదేవరాయల సామంతుడగు కర్ణాట దేశరాజు వారి శిష్యుడయ్యెను ఈ విషయమంతయును యీ క్రింది వాసన్తికాపరిణయములోని శ్లోకమున సూచింపబడి యున్నది

> "పూర్వం యస్తు ముకుంద దేవ విభునా
> సక్తైః స్తైః ధృతి ందోలికః
> ప్రాప్తః శ్రీ పురుషోత్తమం
> రచితవాన్ భక్తప్రతిష్ఠాపనమ్
> లబ్ధ్వా దత్తిరుదరపర
> తీర్థాచ్ఛత్రద్వయాచామర
> ద్వంద్వాదీన యయౌ పునః
> విజయీ కర్ణాట సింహాసనమ్"

నిబిడకానన కుంజాలమధ్య వెలసిన, ఎగువ అహోబలంలోని ఆలయాల దృశ్యం

ఆదివణ్ శఠకోప ఆవిర్భావం

తిరువాత సంచారక్రమమున ఆళ్వార్ తిరునగరి యను ప్రసిద్ధక్షేత్రమును చేరిరి. అచ్చట తత్పూర్వము ఆదినాథదేవాలయములోని నమ్మాళ్వార్ల యర్చావిగ్రహము నెవరో యొక జలాశయమున పారవైచి తత్స్థానమున ఏకాదశ రుద్రులను ప్రతిష్ఠించిరని విని తనను సేవించుటకు వచ్చిన యీ దేశాధీశ్వరునకా వృత్తాంతము నెరింగించెను. అతను శ్రద్ధతో వెతికించగా నా విగ్రహము జలాశయమున దొరికినది. దానిని తిరిగియు నాదినాథాలయమునను నందలి యేకాదశ రుద్రులను తామ్రపర్ణ్యా తీరతీరమునను ప్రతిష్ఠింపజేసెను. మంటపాదులను కట్టించి యథాపూర్వ ముత్సవాదులను జరిగించుమని రాజాజ్ఞాదేశింపగా నతడట్లు చేసెను. అనతికాలములో దు కలిగిన ప్రతిపత్తిచే నా రాజాయన విగ్రహమును మంటప పశ్చిమభాగమున స్థాపించెను. అచ్చట నొక యుత్సవ సమయమున నమ్మాళ్వార్లు ఆయనను 'నీవు విశిష్టాద్వైత దర్శనమును స్థాపించుచుండుమని' అనుగ్రహించి, తన చేతిలోని కాంచన ముద్రను ఆయనకిచ్చి, భగవన్నామకదేశముగు ఆదిపదమును తన యాచార్యనామకమగు వణ్ పదమును కలిపి 'ఆదివణ్ శఠకోపజీయర్' అని యాయనకు బిరుదము నిచ్చెను. తిరువాత నచ్చట వేదాన్తదేశికుల విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి వారికి యుత్సవాదికముల నేర్పాటు చేసెను.

యతులు శ్రీ ఆదివణ్ శఠకోప యతుల వలె మిక్కిలి ప్రతిభాశాలియై యుండెను. పంచమత భంజన తాతాచార్యులు యీయన భాగినేయుడును, శిష్యుడను. ఈయన పదునాలుగువర్షములు పీఠాధిపత్యమును వహించి, అహోబలమున జ్వాలానృసింహ దేశము ననుసరించి వారి నారాధించుటకై వారి గుహను ప్రవేశించి తిరిగి పైకి రాలేదు. సిద్ధాంత మణిదీపము, పంచకాలదీపిక, ప్రపత్తి ప్రయోగము, నృసింహస్తవము మొదలయిన గ్రంథముల నీయన రచించెను.

ఈయన తిరువాతి నేడవ పీఠాధిపతి శ్రీవణ్ శఠకోప శఠకోపయతి. ఈయన గొప్పకవి. శతావధాని. వాసన్తికా పరిణయమను నాటకమును రచించెను.

పదియారవ పీఠాధిపతియగు శ్రీవణ్ శఠకోప శఠకోపయతి (1694-98) వద్ద సన్యాసాశ్రమము స్వీకారము చేసిన శేషశఠకోపయతి, ఆచార్యునియాదేశమున తిరువాయ్ మొయ్‌కి పదునెనిమిది వేల పరిమితికల వ్యాఖ్యానము రచించెను. విశ్రగుణాదర్శము లక్ష్మీసహస్రము, ప్రద్యుమ్నానము విధ్రతయ ఎర్రితాణము మీమాంసా మకరన్దము, మొదలగు బహుగ్రంథకర్తయగు వెంకటాధ్వరి యీయనవదనే శ్రీభాష్యాది సంప్రదాయ గ్రంథములను నేర్చెను.

సోమభూపాలుని కైంకర్యము

గద్వాల్ సంస్థానాధీశుడగు సోమ...

ధనమును కానుకలతో కలిపి స్వామికి నివేదించి గోష్ఠిలో వినియోగము చేసి గర్వభంగము చేసెను.

దొంగలకు శృంగభంగం—శరణాగతి

ముప్పదియారవ మఠాధిపతియగు శ్రీవణ్ శఠకోప శఠకోపయతి తిరిగియు గొప్ప ప్రభావశాలి; లక్ష్మీనృసింహుని సాక్షాత్కరించికొనువారు యోపమునందున బుద్ధియందును విద్యయందును ప్రవచనమునందును, భగవదారాధనమునందును, లౌకికకార్యములందును, అసామాన్యుడు. మఠమునకు గొప్ప యభివృద్ధిని కలిగించెను. ఈయన మైసూరు రాజ్యమున సంచారము చేయుచుండగా నొక యాశ్చర్యమైన సంఘటన జరిగినది. మల్నాడు ప్రాంతమున అరణ్య ప్రదేశములగుండా పోవుచు నొక కొండప్రక్కను విడిసిరి. అప్పుడు బహుసంఖ్యాకులగు దొంగలువచ్చి వారిని దోచుకొనుటకు ముట్టడించిరి. ఈ విషయము నెరింగి శఠకోపయతి దొంగలనాయకుని రప్పించి వానితో నిట్లు చెప్పెను "మా దగ్గరనున్న ఆభరణములు యన్నింటిని యిచ్చుట కాక్షేపము లేదు. కాని యొక్కమారు అన్నిటిని స్వామికి సమర్పించి దోలోత్సవము చేసి ఆఖరుసారి అలంకరించి యిచ్చి వేయుదును" అట్లు చెప్పగా దొంగల యధిపతి సంతసించి యంగీకరించెను. అట్లుత్సవము జరుగుచుండగా దొంగల మధ్యను గొప్ప కోలాహలమును హాహాకారమును పుట్టెను. అప్పుడు దొంగల యధిపతివచ్చి స్వామికి సాష్టాంగముగా నమస్కరించి తమాపణమును కోరుకొని స్వామి యాభరణముల నపహరించుటకు మాకుగా విశేషముగా కానుకలను సమర్పించి తీర్థప్రసాదములను గ్రహించి వెళ్ళిపోయిరి. వారి ప్రవృత్తిలో నిట్టిమార్పు కలుగుటకు కారణమేమని యడుగగా "మా ఎదుట అనేక సింహములు కనబడి బెదరించుటచే అట్లు మరలిడితిమి" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి.

ముప్పది నాల్గవ మఠాధిపతి శ్రీవణ్ శఠకోప శఠకోప రామానుజయతి గొప్పపండితులు. అధికరణ సారావళి వ్యాఖ్యానమగు కల్పతరువు, వ్యాకరణవింశతి వ్యాఖ్యానము కవి హృదయరంజని పకర్మ శాస్త్ర సమర్థనము అనన్యత్వ నిర్ణయము, బ్రహ్మసూత్రార్థ పరి సారదీపికా హృదయము, మొదలగు అనేక గ్రంథములను రచించెను.

తిరిగి ముప్పది యేడవ మఠాధిపతి గొప్పపండితులు. ఆయన పేరు శ్రీవణ్ శఠకోప వీరరాఘవ శఠకోపయతి. ఈయన అదేశమణి, దాని వ్యాఖ్యానము, శ్రీమద్దర్పణము, తత్త్వయుక్తి విచారము శారీరక ప్రకాశము, శ్రుతిగీతావ్యాఖ్యానము, తారసారము దాని వ్యాఖ్యానము దానదీపి సమర్థని, మకారంధు మొదలగు బహుగ్రంథములను రచించెను.

నలుబది యవ పీఠాధిపతియగు శ్రీవణ్ శఠకోప రఘునాథ శఠకోపయతి మంత్రసిద్ధిగలవారు, విశేషముగా సంచారము చేయుచుండెడివారు. మఠమునకు విశేషముగా ధనమును సంపాదించెను. శ్రీ భాష్యార్థమణిప్రవాళ దీపిక శ్రీ సత్సంప్రదాయ ప్రకాశికా మొదలగు గ్రంథములను రచించెను.

నలుబది యొకటవ స్వామియగు శ్రీవణ్ శఠకోప లక్ష్మీనృసింహశఠకోపయతి మఠముయొక్క స్థిరాస్తిని అధికము చేసెను.

నలుబది రెండవ స్వామి, శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీ రఘ శఠకోపయతి, కొద్దికాలము క్రిందనే పరమపదించెను. వీరు మొట్టమొదట కుంభకోణము, మైసూరు, కాశీ నగరములలో తర్కశాస్త్రము నభ్యసించి తిరువాత శ్రీమత్కృష్ణమాచార్యులగారివద్దపూర్వ తరమీమాంసల నభ్యసించెను. నలుబది యొకటవ పీఠాధిపతి యాజ్ఞపై వివాదియా స్థానమున పండితులుగా నుండుట కంగీకరించెను. కొంతకాలముండగా శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ శఠకోపయతులకు గొప్ప శరీరాస్వస్థము కలుగగా వారు తమ తరువాత పీఠాధిపత్యమును వహించుటకు వీరే తగిన వారని విశ్వయించి వారిని పిలిచి వారికి సన్యాసాశ్రమమును యిచ్చెను. కాని దైవానుగ్రహమువల్ల వారికి స్వాస్థ్యము కలుగగా వారితో పాటు వీరును పీఠాధిపత్యమును వహించి పండ్రెండు సంవత్సరములు గడిపిరి. అప్పుడువారు పరమపదించగా శ్రీ రఘ శఠకోపయతులు స్వతంత్ర పీఠాధిపతులయ్యెను. వీరు న్యాయసిద్ధ మీమాంస, ఉక్తిసాధిరణం, ఉక్తి సాధిరణోద్యోతము అను గ్రంథములను రచించిరి ఒక ప్రబంధవేద పాఠశాలను ఒక సంస్కృత పాఠశాలను స్థాపించిరి. నృసింహ ప్రియయను మాసపత్రికను నడుపుట కారంభించిరి. వీరు కొద్దికాలము క్రిందనే పరమపదించగా యిప్పుడు మఠము నలుబది మూడవస్వామిచే యధిష్ఠింపబడి యున్నది.

'తెంగల'నుంచి 'వడగల'కు

ఇట్లు పీఠము అహోబలక్షేత్రమున స్థాపింపబడి ప్రారంభమైనను ఆ గ్రామము చిన్నదై నివాసమునకును ప్రచారమునకు ననువు కాకపోవుటచే మఠాధిపతులు తరుచుగా తమ కైంకర్యమున కనుకూలమగు గ్రామాంతరములలోనే కాలమును గడిపినట్లు తెలియుచున్నది. ప్రారంభ మఠాధిపతులు కొందరు తెన్నాచార్య సంప్రదాయము ననుసరించిన వారుగా నుండినట్లు తెలియుటచే నీమఠము తెంగల మఠముగా ప్రారంభమై తరువాత క్రమముగా వడగల మఠముగా మారినట్లు తోచుచున్నది.

నరసింహస్వామి

తరుపరి యాయన తిరిగియు నుత్తర దేశ యాత్రను సాగించి, ప్రతివాదులను యోడించి రామానుజ సిద్ధాంతమును స్థాపించుచు అనేక దివ్యసలములలో నాళ్వారాచార్యుల విగ్రహముల ప్రతిష్ఠించుచు, అనేకమంది శ్రీభాష్యాది సంప్రదాయగ్రంథములను బోధించుచు అహోబలమఠమును స్థాపించెను. ఈయనే తిరుపతి కొండకు మెట్లను, కాంచీపురమున శ్రీవరదరాజస్వామికి నూరుకాళ్ళమంటపమును, శ్రీరంగనాథస్వామి దేవాలయమునకు ఉత్తరగోపురమును, తిరునారాయణపురమునకోవిల గోపురమును కట్టించెనని చెప్పుదురు. ఇట్లు అనేక కైంకర్యములను సలుపుచు అరువది వర్షములు పీఠాధిపతిగా నుండి తిరునారాయణపురమున డెబ్బదిలోమ్మిదవ వయస్సున పరమపదమును పొందెను.

అన్నమాచార్యుల సమాశ్రయణం

శృతిరత్నాకర గృహ్యరత్నాకరం భూషణాది బహుగ్రంథకర్తయగు సుప్రసిద్ధ వైదిక సార్వభౌముడును, సంధ్యావందన భాష్య రహస్యత్రయ తివాది ప్రభృతి గ్రంథకర్తయు యనంతర పీఠాధిపతియునగు సంపాకం శ్రీమన్నారాయణ మునియును, యీయన శిష్యులే తిరుపతి శ్రీ వెంకటేశ్వరునిపై యనేక వేల సంకీర్తనములను రచించి పాడి భక్తిరసమును తనివి తీర యనుభవించిన తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుడు వీరివద్దనే సమాశ్రయణమై వైష్ణవమతమును స్వీకరించెను. అందుచేతనే తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుల సంకీర్తనలు చెక్కబడియున్న కొన్ని రాగిరేకులు అహోబల శ్రీ నరసింహస్వామి దేవాలయమున యుంచబడియుండెను.

శ్రీ ఆదివణ్ శఠకోపయతీంద్రుని తరువాతను ఆయన స్థాపించిన మఠమునకు ఆయన శిష్యుడగు శ్రీ నారాయణముని యధిపతి యైరెను. ఈ స్థానమునకు వచ్చినవారి నందరిని 'శ్రీవణ్ శఠకోప' యను పదములను ముందు చేర్చి చెప్పుటయే యీ మఠాచారము. అందుచే యీ రెండవవారిని శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీ నారాయణయతి యని వ్యవహరించిరి. ఈయన గొప్ప పండితుడు. బహుగ్రంథకర్తయగు గిరీశుడు స్వప్నమున నాదేశించుటచే యీయన శ్రీ ఆదివణ్ శఠకోపయతీశ్వరుని విగ్రహము నచ్చట ప్రతిష్ఠించెను.

తిరువాతి మఠాధిపతులలో నారవ వారగు శ్రీవణ్ శఠకోప షష్ఠాంకుడు...

భూపాలుడు యిరువది నాల్గవ పీఠాధిపతియగు శ్రీవణ్ శఠకోప పరాంకుశ రామానుజ మునికి శిష్యుడైన శ్రీ లక్ష్మీనృసింహస్వామికి అనేక ఆభరణములను నిత్య తదియారాధన మగుటకు కొన్ని గ్రామములను సమర్పించెను. ఇరువది యైదవ పీఠాధిపతియగు శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీనివాసయతి ఆరవ పరాంకుశస్వామివలె గొప్ప ప్రభావశాలియు మంత్రసిద్ధికలవారునై యుండెను. మంత్రశక్తిచే శాత్రవులను ఆపదలనుండి రక్షించుచుండెను. దురాత్ముల్యు ప్రయోగించిన విషమును జీర్ణించుకొనెను. తనకు హాని చేయబూనిన మాంత్రికుని జయించి లొంగదీసుకొనెను. విద్వద్వంశమునకు చెందిన సురపురం వెంకటాచార్యులు గారి ని శ్రీభాష్యగ్రంథమున వాదములో జయించి వారివల్ల గొప్ప మన్ననను పొందెను. వెనుకను పేర్కొనిన గద్వాల్ సంస్థానాధీశుడు వీరినిగూడ విశేషముగా గౌరవించెను. స్వప్నమున ప్రత్యక్షమైన శ్రీ నృసింహస్వామి యాదేశమున తంజావూరు రాజగు శరభోజి మహారాజా యీయనను విశేషభక్తితో సన్మానించి గ్రామమును సమర్పించెను. కుంభకోణ నగర సమీపమునున్న నృసింహపురమను అగ్రహారము యీయన తన పేరుతో కల్పించినదే. ఈయన ముప్పదియైదు సంవత్సరములు పీఠాధిపతిగానుండెను. సచ్చరిత్ర రత్నావళి, శ్రీ నృసింహస్తవము, శ్రీ నృసింహ మంగళాశాసనము, అను గ్రంథములను రచించెను.

ఇరువది యారవ పీఠాధిపతియగు శ్రీవణ్ శఠకోప రంగనాథయతి పై శ్రీనివాస యతికుమారులు — మైసూరు మహారాజగు కృష్ణరాజ వుడయార్ చేత గౌరవింపబడినవారు— రఘునాథపురమను అగ్రహారమును దానము చేసెను. ఆహ్నిక గ్రంథమును రచించెను. ఈయన కుమారులు శ్రీవణ్ శఠకోప వీరరాఘవ యతి యిరువది యేడవ పీఠాధిపతియైరయ్యెను. వైకుంఠ విజయము, చండమారుత వ్యాఖ్యానము మహాభాష్య వ్యాఖ్యానము, వ్యాసోల్లాసము కృపాసాగర స్తవము మొదలగు సుమారు ముప్పది గ్రంథములను రచించెను.

ఇరువది యెనిమిదవ పీఠాధిపతి శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీరంగనాథ శఠకోపయతి— మంత్రసిద్ధికలవారు, నృసింహుని సాక్షాత్కరించుకొనినవారు. తన మంత్రశక్తిచే ఆశ్రితజనుల బాధలను నివారించుచుండెను. విజయముగా భగవద్భక్తిలేక ధనమదముచే విశేష ధనమును సమర్పించిన ప్రభువునకు అ...

యధిపతివచ్చి...

ఆంధ్ర హృదయమునకు శ్రీరాముడు కులదేవత

—దేశోద్ధారకుడు

భద్రాచలంలోని శ్రీరామ ఆలయ ప్రాముఖ్యం

ఆంధ్రుల అభిమాన దైవం

శ్రీరామచంద్రమూర్తి ఆంధ్రుల హృదయాల శ్రీరామ మందిరాలు రామమందిరాలు లేని ఊరు ఆంధ్రదేశంలో అరుదు

గోదావరి తీరంలో వెలసిన భద్రాద్రి ఆ శ్రీరామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణ సమేతుడై వేంచేసియున్న పుణ్యక్షేత్రం ఆంధ్రదేశంలోని అనేక దివ్యక్షేత్రాలలో ఇది ఒకటి దేశదేశాలనుంచి వచ్చే వేలాది మంది యాత్రికులతోనూ తీర్థికులతోనూ భద్రాచలం నిత్యమూ కలకలలాడుతూ వుంటుంది

శ్రీరామచంద్రుని వనవాసంతో సంబంధించిన పరమపవిత్రసీమతోనే ఈ భద్రాచలం వెలిసింది శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణ సమేతుడై సంచరించిన దండకారణ్యం ఈ ప్రాంతమే నంటారు రావణునిచే సీతాపహరణం జరిగింది ఇక్కడనేనని కూడ చెప్పుతారు వనవాసమందు శ్రీరామచంద్రుడు సీతామహాదేవితో నివసించుటకుగాను పర్ణశాల కట్టుకొన్నది ఈ భద్రాచలానికి నాతిదూరంలోనే ఆ పర్ణశాలచే పవిత్రమైన ఆ స్థలం ఇప్పటికీ పర్ణశాల పేరుతోనే పిలామణి అవుతుందని దానిని పంచవటి అని కూడా అంటారు. ఇది సీతామహాదేవి శ్రీరామలక్ష్మణులు స్నానంచేసిన స్థలం; ఇదిగో ఇది రావణాసురుడు సీత నెత్తుకొని పోయిన చోటు; ఇల్లిదిగో ఇది సీతమ్మవారు తన నారచీరను ఆరవైచుకొంటూ వచ్చిన జాడ ఇత్యాదిగా స్థానికులు ఇక్కడ అనేక స్థలాలను చూపుతూవుంటారు ఈ భద్రాచలంవద్దనే శ్రీరాముడు గోదావరిని దాటి సీతాన్వేషణానికి ప్రారంభించినట్లు ప్రతీతి

ప్రతిసంవత్సరం శ్రీరామనవమికి— అంటే చైత్రశుద్ధనవమికి ఇక్కడ శ్రీ సీతారాముల కల్యాణమహోత్సవం మహావైభవంగా జరుగుతుంది వేనకు వేలమంది యాత్రికులువచ్చి ఆ ఉత్సవంమహదానందంతో దర్శించుకుంటారు

ఈ భద్రాచల రామాలయ విర్మాణాన్ని గురించి ఒకగాథ ప్రచారంలోఉంది అబ్దుల్ హసన్ అనే ఒకతానీషా గోల్కొండను పరిపాలిస్తున్నరోజుల్లో యీ భద్రాచలానికి సమీపాన ఒకకుగ్రామంలో దమ్మక్క అనే ఒకభక్తురాలు ఉండేదట ఆమెకు చదువు సంధ్యలు సున్న ఒకనాడు శ్రీరాచంద్రుడు ఈమెకు స్వప్నంలోకనబడి యీ భద్రాద్రి పైన ఒకనిర్జనప్రదేశంలో వలానా తావున భూమిలోపల శ్రీ సీతారామలక్ష్మణ విగ్రహాలు ఉన్నట్లుచెప్పాడట మరునటి రోజు తెల్లవారీ తెల్లవారగానే దమ్మక్క లేచి కూతురును వెంటబెట్టుకొని యీ కొండయెక్కి స్వప్నంలో భగవంతుడు నిర్దేశించినస్థలానికి చేరుకొని వెతకగా అదే ప్రకారం మూడు విగ్రహాలూ దొరికాయట వర్షాకాలంనుంచి ఆ విగ్రహాలను కాపాడరానికై ఆమె యేలాగో కంటాలపడి మరికొన్నాళ్ళకల్లా అక్కడనే ఒక చిన్న మండపం కట్టించిందట అలనాటి ఆ చిన్నమండపమే తరువాయి కాలంలో రామదాసుగా పేరొందిన పేరుగాంచిన వేలకొండ ఎల్లి గోపన్న అనే ఒక బ్రాహ్మణుని ధర్మమా అని కాలక్రమేణ అభివృద్ధి పొంది నేటియావంతో దివ్యమైన దేవాలయంగా మారిపోయింది ఈ ఆలయాభివృద్ధికి ఇక్కడి ప్రాకారపురపాకారోత్సవాలవైభోగానికి ఆ గోపన్న ఎంత కృషి చేసింది, ఎన్ని కష్టాలు అనుభవించిందీ, చివరకు ఎలా కృతార్థుడయిందీ— ఆ రామదాసు కథయావత్తూ ఆంధ్రులందరూ బాగా ఎరిగిందే భక్తాంతయుడైన అలనాటి తానీషానుకూడా తనవరంగా అక్కుంచుకొన్న యీ భద్రాద్రిరాముని మహిమయే మహిమ ఆ తానీషా ఆదరాభిమానాలు ఆయనతోనే ఆగిపోక అనవాయితీగా నిలిచిపోవడం ఈ భద్రాద్రిరాముని మహిమ, విశేషానికి మహోత్సవం విజాంప్రభుత్వంవారు ఇప్పటికీన్నీ ఈ ఆలయానికై వేలాదిరూపాయలు చెల్లిస్తున్నారు ఏటేటా విశేషోత్సవా లప్పుడు ప్రత్యేక మర్యాదలు పంపుతూ వుంటారు

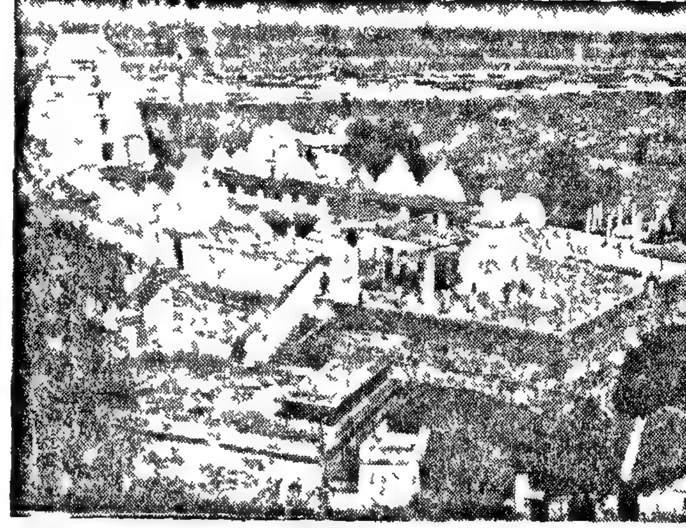
ఈ క్షేత్రస్వామి మహిమను చాటడానికి ఇంతకన్నా ఘనమైన తార్కాణం ఏమి కావాలి?

శ్రీరాముడు

"ఆంధ్ర హృదయమునకు శ్రీరాముడు కులదేవత ఆంధ్ర వాఙ్మయమునందు రామాయణ గాథకు సంబంధించిన గ్రంథములనేకములు గలవు. ఆ వాఙ్మయమునందు శ్రీరామ వాఙ్మయము విశేషము గలదు రామకీర్తనలు, రామశతకములు వాఙ్మయమునందు వ్యాప్తిని గాంచియున్నవి రామభజనలు, రామాలయములు భక్తహృదయము శ్రీరామపరమని నిరూపణ చేయుచున్నవి ఆంధ్ర వాఙ్మయ నిర్మాణములందు కృతికర్తల భావములు మారుచున్నను ప్రజాహృదయమునందు భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యములు సుప్రతిష్ఠితములైయున్న విధముకు శ్రీరామోత్సవములు, రామకీర్తనలు, రామభజనలు, రామాలయములు చాటుచున్నవి"

[కళాప్రపూర్ణ స్వర్గీయ శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారి ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రనుంచి]

పోతరాజు, త్యాగరాజు, రామదాసు: 9వ పేజీ తరువాయి

రామదాసు సేవించిన భద్రాద్రి శ్రీరాముని ఆలయం

ముగ్గురిసమన్వయం

ఆకాంక్ష

పండిత శ్రీ పెన్మెత్స సత్యనారాయణరాజు

కోటిగొంతులు

శ్రీ దాశరథి

మనపై పోతన ముద్ర

తిరుమల క్షేత్రం విద్యాధార్మిక సంస్థలు

శ్రీ తిరుమల క్షేత్రము తిరుమలపైన యొక చిన్న గ్రామము. అది సముద్రమునకు సుమారు మూడువేల అడుగుల ఎత్తుననున్నది. అందు స్థిరనివాస జనుల సంఖ్య సుమారు 2000 యుండును. తిరుమలపైన ఒక పల్లపు ప్రదేశమున శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి దేవాలయమునకు నాలుగువైపుల గ్రామము విస్తరించియున్నది. ఇటీవల ఏర్పాటు చేయబడిన ఆరోగ్యాభివృద్ధి సాధనముల వలనను, మంచినీటి సరఫరాల వలనను తిరుమల యిప్పుడు ఆరోగ్యవంతమైన గ్రామమైనది. ఇది తిరుపతికి సుమారు 7 మైళ్ళదూరమున నున్నది. దేవస్థానమువారు ఇటీవల అధికవ్యయ ప్రయాసలతో ఘాటురోడ్డు నొకదానిని నిర్మించియున్నారు. దీనిమీద దినమున కనేకపర్యాయములు బస్సులు పోవుచువచ్చుచు నుండును. అందుచే నిప్పుడు యాత్రికులు మెట్లెక్కనవసరము లేక సులభముగా తిరుమల చేరవచ్చును.

*** పురాణపు వచనము ***

పురాణములు, తిరుమల శ్రీ మహావిష్ణువునకు చాలప్రియమైన స్థలమనియు, తిరుమలయాత్ర చాల పుణ్యప్రదమైనదనియు, తిరుమలమీది తీర్థములు పాపనాశనములనియు, చెప్పుచున్నవి. వేంకటాచల ఇతిహాసములన్నియు వేంకటాచల మహాత్మ్యమున సేకరింపబడియున్నవి. తిరుమల మేరుపర్వతశిఖరములలో నొకటనియు, ఆదిశేషునకును, వాయుదేవునకును సంభవించిన కలహ మూలమున విరిగి భూమిమీద పడినదనియు నందు చెప్పబడియున్నది. ఇదియునుంగాక ప్రళయానంతరము భగవంతుడగు విష్ణుమూర్తి జలమునందు నిమగ్నమైయున్న భూమి నుద్ధరించుటకు శ్వేత వరాహరూపము నెత్తి దాని నుద్ధరించి శిష్టరక్షణము కొరకును, దుష్టశిక్షణముకొరకును ఈభూమియందు కొంతకాలముండుటకు సంకల్పించి తనవినోదార్థము వైకుంఠము నుండి క్రీడాచలమును దెచ్చి భూమిమీద నుంచమని గరుడుని నాజ్ఞాపించెను. గరుడుడు స్వామి పుష్కరిణీ తటమున దానిని స్థాపించెను. విష్ణుమూర్తి పుష్కరిణీ దక్షిణతటమున నొక పర్ణకుటిని నిర్మించెను. అతని దేవియగు పద్మావతి, దగ్గరనుండు శ్రీ శుకపురము (తిరుచానూరు)నందు పద్మసరోవరమున నవతరించెను. ఆదివరాహస్వామి పుష్కరిణీ పశ్చిమతటమున తిర్యార్వమై యుద్భవించియుండెను. మరియు వెంకటేశ్వరుడధిష్ఠించియున్న పర్వతము విష్ణుమూర్తికి శయనమగు నాదిశేషుడే యనియు, అదిశేషుని యేడుశిరస్సులే యేడు శిఖరముల రూపమున నున్నవనియు ప్రతీతి కలదు. వెంకటేశ్వరుడు ఆదిశేషుని శిరమునను అహోబల నరసింహస్వామి శేషుని శరీరమునను, శ్రీ శైలేశ్వరుడు వాలమును నధిష్ఠించి యున్నారనియు చెప్పుదురు.

*** ఆళ్వారాచార్యుల ఆరాధన ***

సంగకాలమునాటి ప్రాచీన తమిళ సాహిత్యమున శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి స్తోత్రము చేయబడియున్నాడు. ఋగ్వేదమునగూడ వేంకటాద్రి నిర్దేశింపబడియున్నదని యాగమములు చెప్పుచున్నవి. ఆళ్వార్లందరును వెంకటేశ్వరుని స్తుతించియున్నారు. వారందరును వెంకటేశ్వరుని దర్శించియుండవచ్చును. ప్రపత్తిచేయుటకు శ్రీనివాసునివంటి దయానిధియగు దైవములేడని వారు నుడికియున్నారు. వైష్ణవాచార్యులందరును వెంకటేశ్వరుని కైంకర్యమున నేదోయొక విధమున నివ్వయించియున్నారు. తిరుమలైనంబి యను నాయన తిరుమలలో నుండి స్వామి కైంకర్యము చేయుచుండినట్లు చెప్పుచున్నారు. సుప్రసిద్ధ శ్రీ వైష్ణవాచార్యులగు శ్రీ రామానుజాచార్యులు (భాష్యకారులు) తిరుమలలోని పూజాపునస్కారాది వ్యవహారములను పరిశుద్ధి స్థిరమైన యేర్పాట్లను చేసినట్లు "తిరుమలై ఒళుగు" అను గ్రంథమున చెప్పబడియున్నది. ఆయన చేసిన యేర్పాటే యిప్పటికిని సాగుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. తిరుపతిలోని శ్రీ గోవిందరాజస్వామిని వారే ప్రతిష్ఠ చేసిరి. ఆదేవాలయముచుట్టును, తిరుపతి పట్టణమును వారే యేర్పరచినట్లు చెప్పుదురు. వారు తిరుమల-తిరుపతులకు మూడు పర్యాయములు విజయముచేసి వేంకటాద్రి విష్ణుక్షేత్రమని నిర్ణయించి ద్రావిడపరిపాలనాది వ్యవహారములను స్థిరపరచుటచేతనే తిరుమలలో ఆళ్వారాచార్య కీర్తనలు ప్రతిష్ఠింపబడక పోయినవి. రామానుజులవారి సన్నిధి యేర్పాటు చేయబడినది.

*** రాజపోషకులు, మహారాజ పోషకులు ***

తిరుమల దేవాలయమున కనేక శాసనములు కలవు. ఇవన్నియు స్వామి కైంకర్యములకు సంబంధించినవి. వీనిన్నిటిని దేవస్థానమువారు ఎనిమిది సంపుటములుగా ముద్రించి ప్రచురించియున్నారు. వానిలో కొన్ని ప్రాంతీయరాజుల ధర్మకార్యములను నిర్దేశించుచున్నవి. పల్లవరాజులు, చోళులు, పాండ్యులు, పల్లాలులు వెంకటేశ్వరుని దర్శించి కానుకల సమర్పించియున్నారు. విజయనగర రాజులకాలమున, వారిఖ్యాతిలస, తిరుమల వైభవము అధికమైనది. సాళువ నరసింహదేవుడు ప్రాకారముల కట్టించి దేవళము నభివృద్ధి చేసెను. తరువాత కృష్ణదేవరాయలును, అతని తమ్ముడు అచ్యుతదేవరాయలును విశేషముగ స్వామికి కైంకర్యములను జరిపిరి. తన భార్యలతో కృష్ణదేవరాయలు ఇద్దరు దేవులతో గూడ తన విగ్రహమును నిత్యసేవ చేయుచున్నట్లు దేవాలయమున ప్రతిష్ఠించియున్నాడు. అట్లే వెంకటపతి రాయల విగ్రహము కూడ కలదు. విజయనగర రాజ్యము క్షీణించి యా రాజులు పెనుకొండలోను, చంద్రగిరిలో నేలుచున్నప్పుడు కూడ వెంకటేశ్వరుని కైంకర్యములను వారు మానలేదు. మహారాష్ట్ర నాయకుడగు రఘోజీ భోంస్లే దేవుని దర్శించి యనేక మహోత్తమమైన యాభరణములను సమర్పించెను. ఇటీవలి కాలమున మైసూరు మహారాజులును, గద్వాల సంస్థానాధీశ్వరులును అనేక కైంకర్యములను చేసియున్నారు. భారతదేశములోని యన్ని భాగములనుండియు యాత్రికులు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును వచ్చి స్వామికి కానుకలు సమర్పించుచునే యున్నారు.

ఇటు రాజులు, జమీందారులు, ప్రజలు స్వామికి ధనమును సమర్పించుటచేత నా స్వామి కైంకర్యములును, యాత్రికులకు కావలసిన సౌకర్యములును, అనేక విద్యా సాంఘిక సంస్థలును విచ్ఛిన్నముగా జరుగుచున్నవి. స్వామికి భోగములును, ఉత్సవములును అతి వైభవముగా జరుపబడుచున్నవి. మహార్హమైన వజ్రకిరీటమును, వెండిరథమును ఇటీవల నిర్మింపబడినవి. ఇప్పుడు వసంతోత్సవములతో వైకుంఠ వాస్తము చేయబడుచున్నది. శ్రీవారి విమానమునకు బంగారు మలామా సుమారు 600 సంవత్సరములకు పూర్వము చేయబడినది. అది శిథిలమగుటచే యిప్పుడు మరల క్రొత్తరేకుల నమర్చుటకు ఏర్పాట్లు జరుగుచున్నవి. గోపురములన్ని నవీకృతములగుచున్నవి.

యాత్రికులకు వలువనతులు

యాత్రికుల కనేక సౌకర్యములు కలుగజేయబడుచున్నవి. మెట్లకు దీపము లేర్పాటు చేయబడినవి. వారధియము లేపుండుటకు చౌకిదార్లు నియమింపబడి యున్నారు. శ్రమ తీర్చుకొనుటకు మంటపములును, చలి వెందరులును నిర్మింపబడినవి. సత్రములును వసతిగృహములును అభివృద్ధి చేయబడినవి. వైద్యశాలలు స్థాపింపబడినవి. తిరుపతికిని తిరుమలకును టెలిఫోను సంబంధము ఏర్పరుపబడినది. ప్రాపటకు శుద్ధమగు నీరు కొళాయిల ద్వారా సరఫరా చేయబడుచున్నది. తిరుమల గ్రామమును దేవాలయమును అతి పరిశుద్ధముగా నుంచబడుచున్నవి. తిరుమలతిరుపతుల నడుమ బస్సు సర్వీసు ఏర్పాటు చేయబడినది. మదరాసు, హైదరాబాదు పట్టణములలో, రాబోవు యాత్రికులకు భోగట్టాలనిచ్చుటకు "ఇన్ఫర్మేషన్ ఆఫీసులు" స్థాపింపబడినవి. యాత్రికులకు తమ విధులు తెలియుటకు యాత్రాగ్రంథములను అన్ని భాషలలోను ప్రచురింపబడినవి. తిరుపతి చరిత్ర వ్రాయించి అచ్చొత్తింపబడినది. ఇదిగాక ప్రజల సౌకర్యార్థము కొన్ని ధార్మిక సంస్థలును, విద్యాలయములును ఏర్పాటు చేయబడియున్నవి. వానిని గురించి క్రింద ప్రసంగింపబడును.

వజ్రకిరీటాలంకృతమైన శ్రీనివాసుని ఉత్సవమూర్తి

వజ్రకిరీటాలంకృతమైన శ్రీ అలమేలు మంగాదేవి ఉత్సవమూర్తి

రచన

శ్రీ సి. అన్నారావు
తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానాల
ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు

తిరుపతిలో దేవస్థానపు సత్రములు రెండు కలవు. వానిలో శైలసేవకు సమీపమునున్న క్రొత్త సత్రము మిక్కిలి వసతిగాయున్నది. ఇందు యాత్రికులకు వసతులును, పాత్రసామానులును ఉచితముగా నివ్వబడును. ఇంకొక రైల్వే బుకింగ్ ఆఫీసును, పోస్టాఫీసును, భోజనశాలయు, వైద్యశాలయు గలవు. తిరుమలకు పోవు బస్సులు ఇచ్చటనే బయలుదేరును. ఈ సత్రమునందు అంగళ్లు కూడ గలవు. తిరుమలలో ననేక సత్రములు కలవు. ప్రాచీనపు వెయ్యికాళ్ళ మంటపము సత్రముగా మార్చబడినది.

ఇదిగాక రిసు కొన్ని చిన్నచిన్న కట్టడములు కలవు. పెద్దయుద్యోగస్తులకు ఒక బంగళాయును, దివాణమును కూడయున్న కలవు. తిరుమలలో ఇండ్లు స్వల్పముగుటచే దేవస్థానమువారు తమ యుద్యోగస్థులకు ఇండ్లను కట్టియిచ్చియున్నారు. ఇంకా కట్టుచున్నారు.

యాత్రికులు మొక్కుబడులను తీర్చుకొనుటకు కల్యాణకట్ట నిర్మింపబడినది. ఇందు ఆధునిక ఆరోగ్య పద్ధతిని క్షౌరాదికములు జరుపబడును. తీర్థస్నానాదికములను శాస్త్రరీతిని జరుపుకొనుటకు తీర్థపురోహిత సంఘమొకటి యేర్పాటు చేయబడినది.

*** స్వామి పుష్కరిణీ ***

స్నానమునకు స్వామిపుష్కరిణీ అత్యుత్తమమైనది. స్వామి దర్శనమునకు పూర్వము ఇందు స్నానము చేయుట విశేష పుణ్యప్రదము. పురాణములలో దీని మహాత్మ్యము విశేషముగా వర్ణింపబడియున్నది. ఈ పుష్కరిణీ మధ్యను సుందరమైన మంటపము కలదు. ధనుర్మాస శుద్ధద్వాదశినాడు స్వామి పుష్కరిణియందు స్నానము చేయుదురు. అదినమున వేలసంఖ్యను యాత్రికులు ఇందు స్నానము చేయుదురు. దేవతలుకూడ చేయుదురని ఐతిహ్యము.

*** 'కలౌ వేంకటనాయకః' ***

పుష్కరిణిలో స్నానము చేసి దేవాలయములోని దేవుని దర్శనము నిమిత్తము పోవలయును. ఈ దేవాలయము చాల ప్రాచీనమైనది. అందలి దైవము వ్యక్తయుక్తము అనగా మానవనిర్మితము కాదనుట. ఈ కలియుగమున మనుష్యులందరును పాపిష్ఠులగుట చూచి, విచారించి, కరుణించి వారిని తరింపచేయుటకు శ్రీ మహావిష్ణువు వైకుంఠమునుండి ఈ భూమిమీదకి వచ్చెనని చెప్పబడుచున్నది. "కలౌ వేంకటనాయకః" కలియుగమున వేంకటేశ్వరుడే తరింపచేయు దైవము.

దేవాలయ శిల్పము సుందరముగానున్నది. గర్భాగారము పైనుండు విమానము పూర్తిగా బంగారురేకులతో కప్పబడియున్నది. ఈ విమానమునకు ఆనందనిలయమని పేరు. దేవాలయమునకు మూడు ప్రాకారములు కలవు. మొదటి ప్రాకారమునుండుపడికావలి గోపురము దాటినవెంటనే సంపంగి ప్రదక్షిణముకలదు. ఈ ప్రదక్షిణమున విరజయను దానియును, పూలబావియును కలవు - గోపురము దాటిన వెంటనే కుడివైపున రంగమంటపమును, తిరుమలరాయని మంటపమును కలవు. ఇందు స్వామికి అర్థానములు జరుగుచుండును - పడికావలిగోపురమునంతోట్రి కుడివైపున కృష్ణదేవరాయ విరయు, అతని ఇద్దరు దేవులయు లోహ విగ్రహములును, ఎడమవైపున వెంకటపతి రాయల లోహవిగ్రహమును అచ్యుతరాయలు, అతనిభార్యల శిలా విగ్రహములును కలవు. తిరుమలరాయని మంటపము ప్రక్కను అప్పయమంత్రియు తోడరుమల్లు యొక్కయు అతని భార్యలయొక్కయు లోహ విగ్రహములు కలవు-ధ్వజారోహణము, రామానుజకూటము, పూలబావి కూడను నీ ప్రదక్షిణమున నున్నవి.

*** విమాన ప్రదక్షిణము-వైకుంఠ ప్రదక్షిణము ***

రెండవ గోపురముముందర ధ్వజస్తంభమును, బలిపీఠమును గలవు. ఇవికూడ బంగారురేకులతో కప్పబడియున్నవి. రెండవగోపురమున దాటగనే విమాన ప్రదక్షిణము వచ్చును. ఈ ప్రదక్షిణమున స్వామి విమానము కనబడుచుండును. వరదరాజస్వామి, రామానుజులవారు, సేనమొదలియార్లు, యోగనరసింహస్వామి-వీరి యాలయములు ఈ ప్రదక్షిణమున కలవు. వంటశాల, యాగశాల, కల్యాణమంటపము, వాహనపుటరలు, గూడ దీనిలో గలవు- వంటశాలదగ్గర వకుళాదేవి యాలయమును గర్భాలయపు వాకిలి (బంగారు వాకిలి)కి ఎదురుగా గరుడాళ్వార్ల యాలయములు గలవు వకుళాదేవి శ్రీనివాసుని పెంపుడుతల్లి యని చెప్పుదురు. ఆమెయే శ్రీనివాసునికి పద్మావతిదేవితో వివాహము చేర్పాటు చేసినదనియు క్షేత్రమాహాత్మ్యమున గలదు. ఈ ప్రాకారములోని బంగారు బావినీరు స్వామి కైంకర్యములకు ఉపయోగింపబడుచున్నది. విశ్వర్పనకు మాత్రము ఆకాశగంగనీరే వాడుట సంప్రదాయము.- ప్రతిదినము ఆ నీరు తెచ్చుట, ఒక కుటుంబమువారి కైంకర్యముగ చేర్పడియున్నది.

మూడవ ప్రదక్షిణము వైకుంఠ ప్రదక్షిణము. ఇది గర్భాలయము చుట్టి వచ్చును. ఇది వైకుంఠ ఏకాదశినాడు తెరువబడి మరునాడు ముక్కోటి ద్వాదశినాడు మూయబడును. మిగిలిన దినములలో నెల్ల మూయబడియుండును- గర్భాలయము ముందరనుండు మంటపమును (తిరుమగమణి మంటపమునకు) రంగమంటపమని పేరు, దీనిలో స్వామికి యాస్థానమును, వాహనసేవలను, పవిత్ర కలశాభిషేకములును జరుగును. ఇంక దేవాలయ పారుపత్యదారు ఆఫీసుకలదు-ఇచ్చటనే అర్జితపు టికెట్లన్నియు అమ్మబడును.

*** స్వామి సందర్శనము ***

బంగారు వాకిలిదాటి గర్భాలయములోనికి పోయిన స్వామిదర్శనమగును - శిరమున్న గొప్పబంగారు కిరీటమును, మెరుపున పచ్చకర్పూరముతో నేర్పడిన యూర్ధ్వపుండ్రమును, ఊర్ధ్వబాహువులలో శంఖచక్రములును, నడుమున కరవాలమును ధరించి స్వామి గంభీరముగా దర్శనమిచ్చును. వక్షస్థలమున లక్ష్మీదేవిని ధరించి శ్రీనివాసుడను నామమును సార్థకము చేసుకొనుచున్నాడు. వక్షస్థలమున లక్ష్మీదేవిని ధరించియుండుటచేతనే ప్రత్యేకముగా నీ యాలయమున తాయార్ల సన్నిధిలేదు. లక్ష్మీహారము, సాలగ్రామమాల, మకరకంఠి మొదలగు నివార్హములగు హారములను స్వామి నిత్యము ధరించియుండును. కుడివైపున యుత్సవులగు మలయప్పస్వాములవారును, ఎడమవైపున సీతారాములును, ముందర భోగ శ్రీనివాసులును దర్శనమిచ్చుచుందురు. ఒక్కక్షణము స్వామి యుందరనిలచి వారి దర్శనలాభముపొందిన మనమునన్ను నిర్మలమై భక్తిపూరితమై యుండుటయేగాక మనమీ లోకమునువిడిచి వైకుంఠమున నున్నట్లగును. అందుచేతనే నీ క్షేత్రమునకు కలియుగవైకుంఠమను ప్రతీతికలిగినది. నాస్తికులకుకూడ నిట్టి యనుభవము కలుగునని నా నమ్మకము.

ఈ దేవాలయమున వైఖానసాగమము ననుసరించియు, తిరుచానూరులోని పద్మావతియమ్మవార్ల యాలయమున పాంచరాత్రాగమము ననుసరించియు, నర్చనలు రామానుజాచార్యుల వారిచే నేర్పాటు చేయబడినవి. వారు ఏర్పరచిన పూజాక్రమము ఇప్పటికిని అనుసరింపబడుచున్నది. ఎన్ని యుత్సవములు జరిగినను, ఎంతకాల విలంబమైనను నీ దేవాలయమున నిత్యపూజాదికైంకర్యములు యథాశాస్త్రము జరిగితీరవలసినదే, జరుగుచునే యున్నవి.

*** విశ్వరూప సేవ ***

యాత్రికుల సౌకర్యార్థము ధర్మదర్శనములు ఏర్పాటు చేయబడుచున్నవి. సామాన్యముగా రోజునకు రెండు పర్యాయము లుండును. ధర్మదర్శనమునకు యాత్రికు లొకరివెనుక నొకరు వరుసగా నిలబడుదురు. సమర్దము, త్రోపుడు యుండదు. ప్రతివారును సుఖముగా వెళ్ళి, స్వామిదర్శనము చేసి, తీర్థప్రసాదములు పుచ్చుకొని వెళ్ళవచ్చును. ధర్మదర్శనములుగాక ప్రత్యేకార్జిత సేవలుకూడ గలవు. ధర్మదర్శనములలో ప్రాతఃకాలపు విశ్వరూపసేవ ముఖ్యమైనది. అందు రాత్రి, దేవతలు చేసిన యర్చనయొక్క తీర్థము ఇవ్వబడును. దేవస్థానమువారు నివేదన చేయు ప్రసాదముకాక యాత్రికులు కూడ సొమ్ముచెల్లించి స్వామికి వారికి యిష్టమువచ్చిన ప్రసాదము నివేదన చేయించవచ్చును.

*** ఆకాశగంగ : అంజనీదేవి తపస్సు ***

తిరుమలపైని అనేక పుణ్యతీర్థములు కలవు. వీనిదగ్గర పూర్వము ఋషులు తపములనాచరించి వీనిని పవిత్రములుగా జేసిరి. వీనిలో పాపవినాశనతీర్థము చాల ముఖ్యమైనది. ఇది దేవాలయమునకు ఉత్తరముగా మూడుమైళ్ళదూరమున నున్నది. ఇటీవల వర్షాభావముచే తిరుమలలో నీటికరవు కలుగగా నీ పాపవినాశనతీర్థమునుండి నీళ్లను పైపు యంత్రములద్వారా తెచ్చి, తిరుమలకు కొళాయిలమూలమున సరఫరా చేయబడుచున్నది. ఆకాశగంగకూడ దేవాలయమున కుత్తరముగ రెండుమైళ్ళ దూరమునన్నది. ఈ తీర్థపునీరే స్వామి నిత్యార్చన కుపయోగింపబడుచున్నది. అంజనేయుని తల్లియగు నంజనాదేవి ఈ తీర్థమునద్ద 12 సంవత్సరములు తపస్సుచేసి యాతనిని గనినదని ఐతిహ్యము. జాపాలితీర్థముకూడ దేవాలయమున కుత్తరముగ 12 మైళ్ళ దూరముననున్నది. జాబాలి ఋషి యిచ్చట తపస్సు చేసెననియు, అగస్త్యమహర్షి యిచ్చట వసించియుండి యనేక సంవత్సరములు వెంకటేశ్వరస్వామిని యర్చించెననియు వేంకటాచలమాహాత్మ్యమున జెప్పబడియున్నది. ఇందు స్నానముచేసిన గ్రహపీడ నివృత్తియగునని చెప్పుదురు. వైకుంఠతీర్థము దేవాలయమున కీశాన్యముగ రెండుమైళ్ళ దూరమునయున్నది. ఇదియొక గుహలోనున్నది. శ్రీరాముడు వానరసైన్యముతో రావణసంహారార్థము దక్షిణముగాబోవుచు వేంకటాద్రికి వచ్చి శ్రీనివాసుని యర్చించిపోయెను. అప్పుడు వానరులందరును నీ గుహలో వైకుంఠమును దర్శించిరి. అందుచే దీనికి పేరు కలిగెను. నిత్యసూరులు, ముక్తులు వేంకటాద్రియందీ గుహలో నుందురు. కుమారధారతీర్థము ఆలయమునకు వాయవ్యముగా మూడుమైళ్ళ దూరముననున్నది. పూర్వమొక వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు దీనిలో స్నానముచేసి వేంకటేశ్వరుని ప్రసాదమువలన యౌవనము పొందెననియు, కుమారస్వామి ఈ తీర్థమునద్ద తపమాచరించి తారకాసురునిజంపిన పాపమును పోగొట్టుకొనెననియు పురాణములో నున్నది. ఫల్గుణితీర్థమునద్ద వశిష్ఠునిభార్యయగు అరుంధతికి లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షమై వరముల నొసంగెను. దానివిమూచి సప్తఋషులు సాష్టాంగ వినాసము చేర్పరచుకొనియున్నారు. ఘోణతీర్థము నకు నిష్ఠుడు తపస్సుచేసి వేంకటేశ్వరుని ప్రత్యక్షీకరించుకొనెను. ఇందు స్నానమాడిన సర్వపాపములు నశించును. శ్రీకృష్ణుడుపదేశింపగ పాండవులు వెంకటాద్రికివచ్చి యొక సంవత్సరము చటయుండి ప్రతిదినము పాండవతీర్థమున స్నానము చేసి ఆపుణ్యముచే వారు యుద్ధమునందు జయమునొంది రాజ్యమును సంపాదించుకొనిరి. అందుచే నీ తీర్థమునకా నామము కలిగెను. ఇట్టి తీర్థములింకెన్నో వేంకటాద్రియందు యున్నంటిలోను స్వా... ప్రసిద్ధమైనది. సమ... కును ఇది యుత్పత్తి... దురు. స్వామికి ఈ పుష్... ప్రవోత్సవము అతివైభవ...

*** ప్రజల ధనమునకు సాఫల్యము ***

భారతదేశముయొక్క అన్ని మూలలనుండియు, అన్ని జాతులవారును వచ్చి వెంకటేశ్వరుని దర్శించి కానుకలనిచ్చి పోయెదరు. వెంకటేశ్వరుడు ప్రత్యక్షదైవము. ఇప్పటికిని ఎంతోమంది యతనికృపవలన తమబాధలనుండి నివృత్తిని పొందుచున్నారు. వెంకటేశ్వరునకు వచ్చుకానుకలు అతనికైంకర్యముల నతివైభవముగా జరుపుటకేగాక యాత్రికులకనేక సౌకర్యములను చేకూర్చుటకును, అనేక విద్యాధార్మిక సంస్థలను నడుపుటకును వినియోగపడుచున్నది. ప్రజలవల్ల వచ్చు ధనమునకు, ప్రజల సౌకర్యార్థము వినియోగపడుట కంటె సాఫల్యముకలదా!

తిరుమలలో నొక ప్రాథమిక పాఠశాల నడుపబడుచున్నది. గ్రామము చిన్నదగుటవల్లను నింతకన్న మున్న తవిద్యా పాఠశాల యచ్చట నవసరము లేదు.

ఈసంస్థలు స్థాపింపబడుటకు కొంతము పూర్వము వేదమును నేర్పుటకొక వేదపాఠశాలయు, సంస్కృతశాస్త్రముల నేర్పుటకొక సంస్కృత పాఠశాలయు స్థాపింపబడినవి. తర్వాత దీనిలో ద్రావిడప్రబంధము, వైఖానసాగమమును నేర్పుట కేర్పాట్లు జరిగినవి. వేదప్రబంధాగమములు స్వామి నిత్యపూజాదికముల కత్యవసరములు. వేదములలో యజుర్వేదము మాత్రము అధ్యాపనము చేయబడుచున్నది. శాస్త్రములలో మీమాంస న్యాయ వ్యాకరణములు బోధింపబడుచున్నవి. ఇటీవల ఈపాఠశాలలో దేశభాషలు బోధించుటకుగూడ నేర్పాట్లు జరిగినవి. ఇప్పుడు తెలుగు, తమిళము, హిందీ కూడ నేర్పబడుచున్నవి. సంస్కృతవిద్యలను బోధించుటయేగాక వీనిలో విమర్శనమును జరుపుటకు ఒక విమర్శనాలయముకూడ స్థాపింపబడినది. ఇందు అనేక ముద్రితాముద్రిత గ్రంథములు సేకరించియుంచబడినవి. అపూర్వ గ్రంథములు ప్రచురింపబడుచున్నవి. తిరుమల దివ్యక్షేత్రమగుటచే విశిష్టాద్వైత గ్రంథములధికముగా ప్రచురింపబడుచున్నవి. తిరుమల దేవాలయమున వెంకటేశ్వరునంకితముగా తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యును, అతని కుమారుడు పెదతిరుమలాచార్యులు-వీరిద్దరిచే కూర్పబడిన సంకీర్తనములు (పాటలు) రాగిరేకులమీద చెక్కియుంచబడినవి. ఈ రేకులను తెచ్చి వానిలోని సంకీర్తనములు ఈ పరిశోధనాలయమున ప్రచురింపబడుచున్నవి. ఇట్టి సంకీర్తనములు చెక్కబడిన రేకులు కొన్ని అహోబలమున శ్రీ నరసింహస్వామి దేవాలయమున గూడ గలవు. వానిని తెచ్చి యవియును పరిశోధింపబడుచున్నవి. ఈ పరిశోధనాలయమునకు సంబంధించి పురాతన వస్తు ప్రదర్శనశాలయొకటి నూతనముగ స్థాపింపబడినది. అందు తిరుపతి తిరుమలలోను, వాని పరిసరప్రాంతాలలో దొరికిన ప్రాచీన వస్తువులు సేకరించియుంచబడినవి. ప్రాచ్య పాఠశాలతో సంబంధించి హరికథా పాఠశాలయొకటి స్థాపింపబడుచున్నది.

ఉన్నత పాఠశాలయున్నను, ఈ ప్రాంతపు జనులకు ఉన్నత విద్యల నభ్యసించుట కవకాశము లేకుండుటచే మొదటి తరగతి కళాశాలయొకటి నెలకొల్పబడియున్నది. గత సంవత్సరము స్త్రీలకొక రెండవ తరగతి కళాశాల ప్రారంభింపబడియున్నది. హిందూమతము నుబోధించుటకు మరియొక కళాశాలను స్థాపించుటకూడ నేర్పాట్లు జరుగుచున్నది.

*** సంఘసేవలో కూడ ముందంజ ***

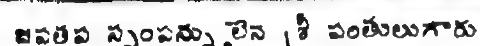
ఈ విధముగ నన్ని విద్యాసంస్థలు స్థాపింపబడి, విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడుటయేగాక, సాంఘిక సంస్థలుకూడ నేర్పరుపబడి సంఘసేవకూడ చేయబడుచున్నది. అనాథ బాలబాలికలను సంరక్షించుటకు అనాథ శరణాలయమొకటి తిరుపతిలో నెలకొల్పబడియున్నది.

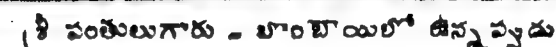
తిరుపతికి సమీపమున అక్కారాంపల్లెయను గ్రామమున దరిద్రులకొక శరణాలయము ఏర్పాటు చేయబడినది. ఇందు అంగహీనులకును, కుష్ఠరోగులకును వసతి ఏర్పాటుచేసి సంరక్షించుచున్నారు. రోగులకు చికిత్సకూడ జరుపబడుచున్నది.

[illegible] జలపాతం

ఆంధ్రపత్రిక

విశాలఆంధ్రోద్యమము దేశోద్ధారక, విశ్వదాత, కళాప్రపూర్ణ
కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు

జపతప సంపన్నులైన శ్రీ పంతులుగారు

శ్రీ పంతులుగారు - బొంబాయిలో ఉన్నప్పుడు

ఓ! విశాల ఆంధ్రోద్యమము నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. ఆంధ్ర వైభవము క్రీస్తునకు పలుశతాబ్దముల పూర్వమే దక్షిణ కృష్ణాతీరమున ధనకటక నాగార్జునకొండలలో ప్రారంభమాయి వేంగీ, రాజమహేంద్రవర, ఓరుగల్లు, వర్ధమాన, కుండినపురములలో కాలక్రొది సింహపుర, విజయనగర, మధుర, తంజావూరులలో విస్తరించి నశించిపోయినది. సంస్కృతి ప్రాకృతాంధ్ర వాఙ్మయములను ప్రకాశింపజేసినది. అమరావతి, అజంతి, ఎల్లోరా, శేషాద్రులలో శిల్ప చిత్రకళా వైభవములు సంతరించబడినవి. అన్నమాచార్య, క్షేత్రయ, త్యాగరాజులలో గానకళ మిన్నుముట్టినది. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యము భారత దేశములను దాటి సముద్రయానము గావించి, జావా మున్నగు ద్వీపాంతరములకు ప్రాకినది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములో ఆంధ్ర దేశము ముక్కలు చెక్కలై అనురావలములలో అగుపడకపోయినది. చివరికి వదురంత మిగిలియున్నది.

ఆంధ్ర దేశమునకు పుట్టినగతియే భారత దేశమునకును పట్టినది. భారత స్వరాజ్యోద్యమముతోపాటు ఆంధ్రోద్యమము బయలుదేరినది. స్వాతంత్ర్యోద్యమము ఫలించినది. ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమము ఫలింపనున్నది. శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి వ్యక్తిపై కేంద్రీకరింపబడి యున్నవి. భారత సంస్కృతి యెల్లగాక అనంత కాలమున వేదవేదాంగ భారత రామాయణ భాగవతాదులలోను వ్యాస వాల్మీకి కాళిదాసాదుల యొక్కయు సీతా, రామ, లక్ష్మణ, కృష్ణ, బుద్ధ భగవానుల యొక్కయు, ఇటీవల కబీరు, చైతన్య, నానక్, రామకృష్ణ, గాంధీ మహాత్ములు మున్నగువారి వ్యక్తిత్వముల మీదను వెలిచి పరివ్యాప్తమై యున్నది.

భారతభావిభాగ్యవంతులకు ప్రాచీన మహర్షులు తొక్కిన తెన్నులను తొంగిచూచి సత్యాహింసలపై రాజబాటలు వరుస్తున్నారు. ప్రపంచజాతులన్నియు యుద్ధములలో విసిగి వేసారి గాంధీ మహాత్ముని సత్యాహింసల సర్వోదయ సిద్ధాంతమునకై వేగిరక అడుగులు వేయుచున్నారు. నానాజాతి సమితి, ఐక్యరాజ్య సమితి, ప్రపంచ న్యాయస్థానము మున్నగు సంస్థలన్నియు భారతము ప్రవచించిన విశ్వజనీన సిద్ధాంతములకై దారి తీయుచున్నవి. భావి ప్రపంచ చరిత్రలో గాంధీమహాత్ముని భారతజాతి మార్గదర్శి స్థానము వహించక తప్పదు. మునుపటివలెనే భారత కుటుంబములో ఆంధ్రజాతియు గౌరవ స్థానము అలంకరించవలదా? తప్పక అలంకరించగలదు.

ఆంధ్రోద్యమమునకు తల్లివంటివారు

ఆంధ్రోద్యమమునకు పంతులు ఎందరు

ఆంధ్రోద్యమమునకు తండ్రివంటివారగుటచేత యావదాంధ్రత ఏకోన్ముఖమై వారి యాదర్శము. పంతులుగారికి ప్రాంతీయ అభిమానములు గాని లేవు. నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఆంధ్రోద్యమమునకు తండ్రిగారు. ఆ ఉద్యమమునకు వారు తల్లి వంటివారు. ఆంధ్రరాష్ట్రము, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము, ఆంధ్రభాషాభివృద్ధి, ఆంధ్రసంస్కృతి యనునవి ఆంధ్రోద్యమముయొక్క ముఖ్యశాఖలు. ఆంధ్రజాతియొక్క పూర్ణవికాసము వారి గమ్యస్థానము. ఈ ఉద్యమము యొక్క అన్నిదశలలోను పంతులుగారిది ప్రథమస్థానము. పంతులుగారే ఆంధ్రోద్యమము. ఆంధ్రోద్యమమే పంతులుగారు. అమృతాంజనము, ఆంధ్రపత్రిక - ఈ రెండే ఉద్యమవ్యాపకమునకు వారి ముఖ్యసాధనములు. వారు ఆదర్శప్రియులై యాయినను ముఖ్యముగ కార్యవాదిగూడను. ధనమూలమిదం జగత్ అని వారికి తెలిసినంత బాగా మరెవ్వరికీ తెలియదు. వారు జీవితములోని ప్రవృత్తిమార్గావలంబిగారు. మొదటినుండియు ప్రవృత్తిమార్గావలంబి. ధనము వారి దాసము. వారు ధనమునకు దాసులుగారు. భగవంతుడు వారిచేతిలో ధనము పెట్టి దానికి ధర్మకర్తవుగ నుండి సద్వినియోగము చేసి తనకు లెక్క ఒప్పజెప్పవలసినదని ఆదేశించినట్లు వారు భావించారు. ఆ ప్రకారమే వర్తించారు కూడాను. ఈ విషయమున హిందూ ధర్మశాస్త్రము లేమని ఆదేశించినవో వారికి స్పష్టముగ తెలుసు. ఏ త్యాగమును లేక వైదిక ధార్మిక జీవితమును వారు గడిపారు. వారు అదృష్టపాయులయిన హిందూ గృహస్థు. నవీనాంధ్రములో పుట్టి పెరిగి ఆంధ్ర వికాసమునకు తోడ్పడిన అన్ని ఉద్యమముల నిర్వహణ భారము పైన వేసికొని మోసినను ప్రత్యేకముగ ఈ ఉద్యమము నాగేశ్వరరావుగారిదని చెప్పదగినది లేదు. ఏమి నిర్మమత్వము! ఆంధ్ర సోదరుల ఉపయోగార్థము వారి జీవిత రీతులు తోడ్పడుచున్నవి.

ఆదర్శభారతీయుడు

...కుయుందువిధయ, అన్నం బహుకుర్వీత ఏదో ఒక వృత్తిని చేపట్టి అన్నం చాలా సంపాదించు అని యీ ఉపనిషత్తు ఆదేశించినది. ఈ భావమునే ఈశావాస్యోపనిషత్తు వివరించినది. "ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్ తేన త్యక్తేన భుంజీథా మాగృధః కస్యస్విద్ధనం." ఈ సృష్టియందలి సర్వపదార్థములును భగవంతునివి. ఎవడును త్యాగము చేయనిది తినుట కధికారము లేదు. పరుల ధనమును కాంక్షింపరాదు" అని ఉపనిషత్తులోని భావమునే ఈ యుపనిషత్తు విశేషముగ చెప్పినది. ఇది సామ్యవాద సిద్ధాంతమును బోధించుచున్నదని మహాత్ముని యభిప్రాయము. మహాత్ముని సర్వోదయ ప్రణాళికలోని ముఖ్యవిషయము ప్రతివాడును భోజన పదార్థములను సృష్టించుటకు పనిచేయవలయును.

ఈ విషయమునే కాళిదాసు రఘువంశములో "త్యాగాయ సంభృతార్థానాం" అనుటను స్పష్టపరచుచు సంపాదించి లోకమునకై వినియోగింపవలయునని దీని భావము.

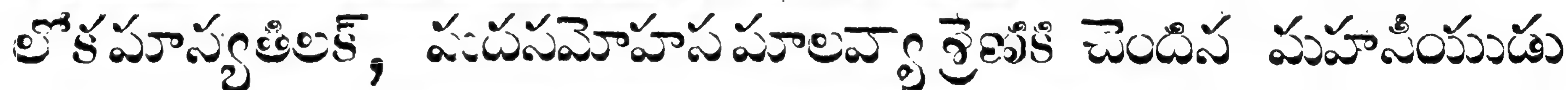
భారతములో "శరము మృతియు లేని జననట్లు ప్రాజ్ఞుండు ధనము విద్యగూర్ప దలపవలయు; ధర్మ మాచరింపవలయు మృత్యుచేపట్టి యీడ్చు చున్నవాని పోలె."

సాధ్యమగునంత వరకు జీవించుటకు లోటు లేకుండా ఉండునట్లు విశేష ధనము సమకూర్చవలసినదనియు ఏ క్షణము మరణింతునో అను భయముతో కూడబెట్టిన ధనమును ధర్మము చేయవలసినదనియూ దీని యర్థము. నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఈ పద్యభావమునే మనసునందు తీసుకొని వర్తించినట్లు కనుపడుచున్నది.

'అన్ని మతములు ప్రేమ సిద్ధాంతమునే బోధించినవి గాని, రామాయణములో ప్రేమ జీవితముయొక్క తీరుకు చెప్పబడినది. ప్రేమమార్గము బోధించుటలేదు ప్రేమజీవితముయొక్క ప్రణాళికను తీసి యిచ్చుటలేదు. శ్రీరామచంద్రమూర్తి మహాత్ములకు "ఉదారచరితానాంతు వసుధైవ కుటుంబకమ్" అని బోధించారు. దీనిలో పోట్లకు తావులేదు. ఒకరితో తగులులేవు. హక్కుపోరాటము గాని మరేయొక పోరాటము గాని ఇందు లేదు. అన్న తిన్నాలేని తమ్ముడికి ఈర్ష్య లేదు, తన్నుకు పనిలేదు లేదని అన్నకు కంటులేదు. అన్న బాధపడుతుంటే తమ్ముడు సహించలేదు. పిల్లల మీద ద్వేషము తల్లిదండ్రులకు ఏ రోజున పుండదు. తల్లిదండ్రులు వస్తుంటే అయినా పిల్లలకు నుంచు పెంపొగు. పిల్లలు తల్లిదండ్రులను పూజిస్తారు. భార్య సహకరిస్తుంది. మగవానికి పెండ్లాము బెల్లం. మానవప్రేమ సిద్ధాంతమును ఇంతకంటె మంచిభావలో చెప్పలేము. రాముడు అటువంటి వాడు గనుక నే ఆయనకు తగిన తమ్ములు, భార్య తండ్రి కోరికారు.

దాక్షిణ్యమును చూపి యిటువంటి విషయము చెప్పవలసియున్నది. తైత్తిరీయోపనిషత్తు "నకంచన వసతౌ ప్రత్యాచక్షీత" ఆకలిగొని భోజనాల వేళకు ఇంటిలోకి వచ్చినవానిని ఎప్పుడూ నిరాకరించరాదు. ఈ సిద్ధాంతము భారతీయులకు ఒంటబట్టినది. వేళకు వచ్చి అన్నమని అడిగినవాడు భాగ్యవంతుడా లేనివాడా, దొంగా, దొరా, పాపుడా, ముసలివాడా, రోగా, అస్పృశ్యుడా, అనర్హుడా అను ప్రశ్న లేదు. ఇది భారతసంప్రదాయము. ఆతిథ్యసత్కారములో ప్రపంచములో ఏజాతియు భారతజాతికి పోలదు. పంతులుగారు దీనిని మన ఆదర్శ భారతీయుడు.

రచన
శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు

లోకమాన్యతిలక్, మదనమోహనమాలవ్యా శ్రేణికి చెందిన మహనీయుడు

సతి, సుతలతో శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు

ప్రథమ పరిచయం

1911 ఆ ప్రాంతములవరకు మాకిద్దరికీ పరిచయము లేదు. బొంబాయిలో ఆంధ్రపత్రిక పెట్టారని విన్నా. వందేమాతరోద్యమములో ఏదో పనిచేస్తూ వుంటాడనీ, వితంతువివాహములు చేయిస్తూ వుంటాడనీ నన్ను గురించి విన్నారు. వారు వింటే వినియోగించవచ్చు. ఒక రోజు అనుకోకుండా పోస్టు జవాను ఆంధ్రవారపత్రిక తెచ్చియిచ్చాడు. అప్పటికింకా అదిదినపత్రిక కాలేదు. అదివరకు దేశాభిమాని, కేసరి, ఆంధ్రప్రకాశిక మొదలయిన వారపత్రికలను చదివున్నా. అంత చక్కని కాగితమూ, అంత మంచి అచ్చూ ఆ పత్రికలకు లేదు. ఏ తెలుగు పత్రికలకూ లేదు. పత్రిక చూడటానికి తెరిచి చదువటానికి కూడా ముద్దుటయింది. అందులోని విషయాలుకూడా బాగానే వున్నవి. చందా కూడా అధికంలేదు. అప్పటికంతకంటె వెల, సాంకర్యము మాకు లేదు.

1911 లో కలకత్తా కాంగ్రెసుకు వెళ్లా. బ్రహ్మసమాజమూ, డాక్షిణేశ్వరము, బేలూరి మఠమూ చూశాం. కాశీ కాశీని సందర్శించా. అక్కడనుంచి బయలుదేరి కాశీ గయా ప్రయాగలలో గంగాస్నానముచేసి తీర్థవిధులు కట్టి విశ్వేశ్వరుని సందర్శించి అన్నపూర్ణసత్రములో భోజనం చేసి వారికి అడ్డబొట్టయినా నిలువుబొట్టయినా కాశీలవినపరికరాలన్నీ బొట్టు పెట్టెలో పడి వున్నవి. నిలువుబొట్టువారు కూడా వారింటికి తిరుమల వస్తుంటారని తెలిపోయింది.

ప్రయాణ బడలిక తీరనియ్యండని రెండవరోజు ఆపారు. మూడవరోజు బయలుదేరా. అప్పుడు ఒక చిత్రం జరిగింది. ప్రయాణం కాబోయేసరికి పసుపురాసి ఒక ధోవతుల చాపు కట్టుకోమని యిచ్చారు. వారి ఆదరణ నాకు కోపిని సంభవం చేసింది. సాధారణంగా మనయిండ్లలో కార్యకరమ్ములు జరిగితే దగ్గరబంధువులకు గుడ్డలు పెడతాం. లేక ఏదో కార్యం చేసుకోబోతూ తల్లిదండ్రులకు లేక ఇతర పెద్దలకు గుడ్డలు పెట్టించి ఆశీర్వచనాలు తీసుకుంటాము. విప్రమేయమూ లేనప్పుడు ఇంటికి వచ్చిన ఎల్లయ్యలకు వస్త్రాలియ్యడం వాకత్యం కాలేదు. ఏ దగ్గర బంధువుల పెండ్లిండ్లలోనో తప్ప ఇతరు లెవరూ అదివరకు నాకు ధోవతులు పెట్టలేదు.

పంతులుగారింటికి వెళ్లి నేను ఫలానా అని తెలుపుకున్నా. నేనప్పటికింకా భోజనము చేయలేదు. ప్రయాణ బడలికతో కుర్చీ ఒరిగున్నా. పంతులుగారు రమ్మనే వరకు రయిసుకుని ఆరాధ్యులయ్యవార్లతో భోజనాలు ముగించారు. అయ్యవార్లు పుష్టిగా భోజనం చేసి ప్రేమని తేప్పుకున్నారు. నేను భోజనము చేయలేదని తెలిసి నన్ను భోజనానికి రమ్మని స్నానమున ఏర్పాటు చేశారు. వంట పదార్థాలు ఘుమాయిస్తున్నవి. నిలువుబొట్టు కాశి చెరినిలబడగా అమోఘహాసి ఇక యంతో కాళ్ళు పెట్టేందుకు వీధివాకిట్లో నిలిచి మా తిక్కన పరివార మంతటిలో రామ అంద్రులు పదిలో కూనిగి భోయివారిని జ్ఞాపకమునకు తెచ్చి ఒడలు జలదరించి స్పృహా దప్పి పడిపోయేటంతపని అయింది. తిరువాంకూరు క్షేత్రము, మధుర బృందావనమూ వారి దర్శనము ... అక్కడినుంచి పదారికి బొంబాయి వచ్చా. అక్కడ వీధిమధ్య వేదమును పన్నెండు గంటల ప్రాంతమున పోస్టులో ఈ కష్టదానం పట్టడానికి నా నిమ్మ కంకూడా అర్థం చెప్పింది.

కాని ఆయన వినుకలేక దానిని చెక్కపట్టుకొని అది తీసుకోనేటట్లు చేశారు. వారి ధర్మాన్ని అప్పుడే కట్టుకొమ్మని బాధించలేదు. అది సాధ్యం కాదు అని అనుకొని వుంటారు. నా సంకోచం పోగొట్టుకొని ఆయనే అది నా పెట్టెలో పెట్టారు. పూర్వము రాయని భాస్కరుడు వంట ఓనమాలు దిక్కలప్పుడే గుడెంతింలో లా కల్యము, దాను కొమ్మ ఇచ్చేవాడు. కాదట. "లేదు" అని ఆయన ఎన్నడూ అనలే దట. కాని పంతులుగారి వ్యవహారం దానిని మించిపోయింది. ఏదయినా ఇమ్మని అడిగినప్పుడు గదా లేదనడం ఇది అదిగాదు. దీనిలో అడగడమూ లేదు లేదనడమూ లేదు. ఊరక పెట్టడమే పని. ఏదయినా సరే పెట్టడమే వారి కోవడం. తిని ఆనందించేది ఒక ముఖం, పెట్టి ఆనందించేది మరొక ముఖం. ఇప్పుడు కలిసి ఆనందించిన యీ యిద్దరి మనస్సులు కూడా ఎన్నడూ దూరం కాలేదు.

బయలుదేరి దారిలో పండరినాథుని దర్శించి నా యిష్టదైవమయిన లోకమాన్య బాల గంగాధర తిలకును కంఠసారాయుని పూనాలో అగాను. అదివరకు కన్నప్పుడు ఫోటోలలో మాచిన దివ్యమంగళ విగ్రహం ప్రత్యక్షమయింది. నా జన్మ సార్థకమయింది. ఆయనకూడ నన్ను భోజనానికి ఉండమన్నారు. ఒక చిన్న పండు మాత్రం ప్రసాదంగా స్వీకరించి పాదధూళి తీసుకొని బయలుదేరాను.

(20-వ పేజీ చూడుడు)

ఆధునికయుగము-కవిత్వము

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

ఏ కాలంలో కవిత్వాన్నైనా సరే తెలుసుకోవాలంటే ఆ కాలంలో ఉన్న అన్ని సంగతిసందర్భాలనూ స్థూలంగా నయినా తెలిసికొని ఉండాలి అలాగే ఈకాలంలో కవిత్వాన్ని తెలిసికోవాలంటే హిందూదేశం అన్ని దేశాలతోపాటు మేలుకొన్న ఆంధ్రదేశపు మార్పును గమనించాలి ఇరువైయో శతాబ్ది ప్రథమ దశకంలో ఈ మేలుకొలుపు పాట వినబడడం మొదలయింది ఈ నవజాగరణాన్ని నఖముఖాలా అవగతం చేసుకోవాలంటే జరిగిన జరుగుతున్న సంఘటనల నన్నిటినీ బాగా ఎరిగి ఉండాలి, అందర జీవనంలోటీ పోరాని చుట్టరికం ఉండాలి ఆ జీవన ప్రాణప్రవాహంతోటీ ఆ జీవనపు మన స్తత్వంతోటీ త దతీతమైన కాంతసమ్మితంతోటీ నేస్తం ఉండాలి

ఇది అభ్యుదయ-లేక స్వాతంత్ర్య-లేక ప్రగతి-యుగం సహృదయుడూ కవీ పండితుడూ పామరుడూ ఆడదీ మగవాడూ శిశువూ వృద్ధూ అందరూ ఇప్పుడేదో బంధంలో ఉన్నట్లూ, ముక్తి తమ ముందు కనబడుతున్నట్లూ భావిస్తూ దానికోసం ఎవరికి తగ్గ ప్రయత్నం వారు చేస్తూ చేయిస్తూ ఊపిరి సలపకుండా ఉన్నారు.

అయితే యీ అభ్యుదయం ఏ విషయంలో? ఏ విషయ మేమిటి విషయ సామాన్యంలో - ఆచారాలలో వివాహాలలో నైయత్తికజీవనంలో సాంఘిక జీవనంలో విలుబడిలో చదువులో శిల్పంలో కవితలో ఈరీతిగా ఏ విషయంలోబడితే ఆ విషయంలో.

ఇపుడు ఇట్టి అభ్యుదయంకోసం చేసే ప్రయత్నాలు మూడు రకాలుగా కనబడుతున్నాయ్. ఒకటి — పాతకోటకే గారపెట్టడం అనగా సిమెంటు పూయడం రెండు - అక్కడక్కడ ఊరిసిపోయిన కొన్ని ఇటికలను గోకేసి కొత్త ఇటికలను అతకడం మూడు - పునాది కంటా పెకలించి కొత్తకోట కట్టెయ్యడం

ఇందులో మొదటిరకంవారు 'మల్లా వేదాలదగ్గరకే పోదాం' అని అంటారు రెండోరకంవారు 'పురాణమిత్యేవ న సాధు సర్వమ్' అని అంటారు ఇక మూడోరకంవారు 'పాతో రోతో' అని అంటారు.

ఐరోపాలో మధ్యయుగావసాన సమయాన (*Back to Aristotle*) అనేమాట ఇలాగే వినబడ్డది పాత ప్రతీకలూ, ఆదర్శాలూ, ప్రతిష్ఠానాలూ, చదువులూ ఇవన్నీ గతానుగతికమైన ఆచారంగా పర్యవసించిపోయినప్పుడు జీవనం వెనుకటివలె సాగదు. వేదాలలోగూడా 'ముందుకు పో! ముందుకు పో!' అనేమాట ఎన్నోసార్లు వినబడుతుంది సాంఘిక ప్రతిష్ఠానంలో చవుడు దేరిన ఇటుకలను ఊడదీసి కొత్త ఇటుకలను అతికిన సిమెంటు ఎంతో స్మృతులలో కనబడుతుంది

విదేశీయుల పరిపాలనవల్ల, విదేశీయుల సంపర్కంవల్ల, ఎంతకాలం నుంచో హిందూదేశం స్తంభించిపోయింది. సాంఘికంగా, రాజకీయంగా, వైజ్ఞానికంగా ఇంకా ఎన్నో విధాలుగా అంధమైన ఆచారం తమోజాన్ని ఎంతోకాలం తన నిద్రలో జోకొట్టలేదు మార్పు శక్తినే కాని సమాజానికి నిద్ర పట్టదు అట్టి కాలం ఇది ఏబదిఏండ్లక్రిందట తెలుగునాట ఒక గొప్పవానికి నిద్రపట్టలేదు ప్రజలందరూకూడా ఇప్పుడు ఈ పైజెప్పిన మూడు రకాలలో ఏదో ఒక రకం మార్పు వచ్చితీరాలని కోరేవారే ఇట్టి పరిణామం ఇంటింటా ఒంటొంటా ప్రతిబంధకశక్తులనడుమ తనదారి తాను చూచుకుంటున్నది మొదటివి రెండూ చేర్పుమార్పులనిన్నీ మూడవది విప్లవమనిన్నీ విస్పష్టం ప్రకృతం ఈముత్తెగల ఉద్దేశాలూ హిందూదేశం మొత్తం మీద ముసురుకొన్నవి అన్ని దేశాలతో పాటు ఆంధ్రదేశంలోకూడా అంటుకొని ముందుకు సాగిపోతున్నవి. ఈగమనం ఎక్కడ బయలుదేరిందో ఎక్కడికి సాగిపోతూందో కొంచెం గమనిద్దాం

ఈ మూడు రకాల మార్పులూ సంఘజీవితంలో సంక్రమించినట్లే కవిత్వంలోనూ దానికి తోబుట్టువులయిన లలితకళలలోనూ సంక్రమించీనిన్నీ సంక్రమిస్తానున్నూ ఉన్నవి ఈమార్పును మొట్టమొదట తీసికొనివచ్చిన వీరుడు వీరేశలింగం శ్రీ వీరేశలింగంగారి సారస్వతక్షేత్రం ఎంత విశాలమయినదో అంత వివిధమైనది ఆయన వాఙ్మయక్షేత్రంలో పండించని పంటంటూ లేదు చిన్నకథ ప్రహసనం జీవితచరిత్ర భుగోళం వ్యాకరణం అలంకారం నవల ప్రబంధం నాటకం ఈరీతిగా మాషాల దగ్గరనుంచీ మామిడిపండ్లదాకా ఆయన పండించాడు. ఆయన ముట్టింది మాగాణం, పట్టింది బంగారం వీరు చేసిన చేర్పులలో మార్పు కొంచెం లేకపోలేదు స్ఫుటంగా కనబడే మార్పు సాంఘికాచారాలకు సంబంధించినది ఆయన సాధించినది సాంఘిక విప్లవం కాని సాహిత్యవిప్లవం కాదు భాషావిప్లవం అంతకంటే కాదు ఈరీతిగా శ్రీవీరేశలింగంగారి ప్రయత్నంవల్ల సారస్వతసౌధంమీద ఒక అంతస్తు లేచింది

వీరేశలింగంగారు వేసిన విత్తనం వెంటనే వ్యాపించవలసినదే కాని బహుకొద్దిగా అంటుకొని ఆగినట్లు కనబడి కొలదికాలంలోనే నవలఅంటుతొక్కింది భావకవిత్వానికీ ఖండకావ్యానికీ బీజావాపం జరిగింది వీని అన్నింటినీ ఆకాలం సరికొత్తగానే చూచింది

గిడుగు రామమూర్తిపంతులు

ఇది ఇలావుండగా వ్యావహారిక వాదం విర్ర పెట్టుగా వచ్చిపడ్డది సారస్వతసౌధం పునాదులమీద పిడుగు పడ్డది ఇది అహింసాత్మకమైన విప్లవం దీనివల్ల ఎంతలాభం చేకూరిందో చెప్పలేము. ఈ వ్యావహారిక భాష ప్రచారంలోకి రాకపోతే ఇన్ని పత్రికలు, ఇంతమంది రచయితలు ఇందరు పాఠకులు ఉండేవారు కారు ఇది లేకపోతే ఇంత ప్రపంచమూ చీకటికోణం అయేది ఇది లేకపోతే ఇంతమందికి నాలుకలున్నా లేనిచే. ఇది పలువురకు గిడుగే కాని అంటే ఒకరకపు గొడుగే కాని పిడుగు కాదు

దేనికైనా విప్లవం ఉంటుంది కాని భావకుమాత్రం విప్లవమనేది ఉండదని కొందరంటారు అనగా ప్రతిదానికీ మార్పు సహజంకాబట్టి భాషకుకూడా అది సహజం కాబట్టి భాషకు మార్పే కాని విప్లవం వుండదని వారి నిగమనం.

అన్నింటికీ ఉన్నట్లే భాషకూ విప్లవం ఉంటుంది వ్యావహారికభాష ప్రాబంధిక భాషాస్థానాన్ని ఆక్రమించడం విప్లవంకాక మరేమిటని విప్లవవాదుల నిగమనం పదాలలో భేదం అర్థం ఒకటే.

కథా సాహిత్యం

ఈ ఉద్యమంతోపాటు కథాసాహిత్యం మొలకెత్తడమూ చెట్టు కట్టడమూ గబగబా జరిగిపోయింది మన తెలుగుగడ్డకూ సంఘానికీ జీవనానికీ వాస్తవానికీ కల్పనకీ రసానికీ ప్రాముఖ్యంయిచ్చి అభ్యుదయం కలిగించే కథలు కొరపరంపరగా వెలువడ్డాయి ఇదిమొదలు కథ లేని పత్రికే లేదని చెప్పవచ్చు ఒకటి రెండు కథల పత్రికలే వున్నవనిన్నీ చెప్పవచ్చు

ఈ అభ్యుదయకాలంలో మనకు రష్యా జర్మనీ నార్వే స్వీడన్ ఫ్రాన్సు ఇటలీ ఇంగ్లండ్ కథా సారస్వతాలు ఒక్కపెట్టకనపడ్డవి వీన్నవారి కుతూహలం పెరిగింది వారికి ఒక ఇంద్రజాలం కనబడ్డది ఇబ్‌సెన్ ఏమన్నాడు? చాలాకాలంగా మగవాడు మగువను కొల్లగొట్టేస్తున్నాడనా? స్ట్రిండ్‌బర్గ్ ఏమని ప్రత్యుత్తరించాడు? తల్లిగా కూతురుగా ఆలుగా ఆడుది మగవాణ్ణి కొల్లగొట్టేస్తున్నదనా? కర్మక్షేత్రంలో స్త్రీపుంసద్వంద సంబంధాన్ని గురించి బ్రియో ఏమంటాడు? బర్నార్డ్‌షా 'నేనుదుర్నీతిపరుడనైన వ్రాయాననుకాడను' అని ఏల వ్రాసికొన్నాడు? ఈ మొదలైన మాటలు మనవారికి వినబడ్డయి వస్తుతంత్రపోషకులైన యిట్టి కొందఱు రసప్రష్టల కల్పనాశక్తి జీవనలీలాసముద్రంలో సగం మునిగిన లంకలలాగా కనబడే సంఘాలీతులున్నూ స్వతంత్రులున్నూ వినవ్యక్తులచుట్టూ వారి చరిత్రలచుట్టూ సుడుగులతో లేచింది. ఇదొక భంగిమ. ఇదేకాక వడ్లలో భేదాలు రెడ్లలో భేదాలు అనంతంగా పెరిగినట్లు ఈ కళావాఙ్మయం అనంత భేదాలతో పెరుగుతూంది. ఒక కథ ఖండాంతరాలకుకూడా పోకి కీర్తి సంపాదించుకొవి వచ్చింది

నవలలు

దీనిమాట యిల్లావుండగా దీనిఅక్కగారు నవలగూడా నవనవలాడుతూ నడుస్తూంది ప్రాచీన సంప్రదాయాలూ నవీన సంప్రదాయాలూ ఈ రెండూ ఎరుగని సహజ సంప్రదాయాలూ, చరిత్రలూ గొప్ప పాత్రలూ నీచపాత్రలూ వైవిధ్యంగల పాత్రలూ ఔచిత్యంతో ఈనవలలో తొణికిసలాడుతూ ఉన్నై వీనిలో ప్రబంధ భాషతోనూ చక్కని వ్యావహారిక భాషతోను సరస్వతి రెండుముఖాలు చేసుకుని మాటాడుతుంది శ్రీ వీరేశలింగంగారు వేసిన విత్తనం ఈరీతిగా అభ్యుదయానికి పయనం చేస్తున్నది.

కవిత్వము

కథాసాహిత్యంతో చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొని యీకాలంలోనే ఖండకావ్యమూ భావకవిత్వమూ నూతన కవిత్వమూ ఆంధ్రదేశం నలుమూలలా వాహ్యాళి వెడలినవి

వీనిలో కొన్ని పురాదర్శాలు, కొన్ని నవ్యాదర్శాలు కొన్ని సంఘధాతువునం దర్శనాలు, కొన్ని సంఘధాతువుకు అతీతాలు. కొన్ని ప్రాచీన ఛందస్సులోడనే పరిస్ఫుటమయేవి, కొన్ని కొత్త ఛందస్సునే సృష్టించుకొనేవి. కొన్ని గేయాలు కొన్ని ఏవీకావు, మణీ పదాలు. కొన్ని ఆంగ్లమర్యాద కనుసరణాలు, కొన్ని స్వయంభువులు కొన్ని గణతంత్రాలు మచ్చుకు —

కంగుకోటీపై ఫుసాంగుచూ అడుగిడిడి
కాంగ్రెసూ సైనికుడ కనవోయీ
ప్రజల
కడసారి తీవనల గమతిలాయి. 1

జాకలి వరసమ్మ చంటిపిల్లలతోడ
హైజాము మిలిటరీ నాజీ తుపాకులకు
గురియయ్యె స్త్రీహక్కు గుర్తింపగా
గోరి
మండిపోతూమీకుదండమనిపలికింది 2
'కంగుకోటీ'
ముదుసలి మదారమ్మ ముదివగ్గు
పలుకుతో
మాలోరిహక్కులను మన్నింపగాగోరి
తనపల్లెయే స్వర్గధామంబు గానెంచి
తనగుడిసె సైనికులు దహియింపగా
నుండి
కాంగ్రెస్‌కు తనబూది కానుకగా
పంపింది 3
'కంగు కోటీ'
అతిథిపూజను జేసి అతిప్రేమగా మెలగ
బదులుగా సైనికులు ఎదనుగుండ్లను నాట
యడవల్లి వెంకయ్య పడుచుర క్తపు
బొట్లు
తిలకంబుగామీకు తెలిపిపంపించాడు 4
'కంగు కోటీ'
క్రూరముగ సైనికులు కొట్టిచంపుచు
నుండ
చచ్చినా బ్రతికినా జన్మభూమి నే
యంచు
తమ దేశమునకింక తాముబుణపడమంచు
మిట్టకోల్ సోదరులు మట్టిలోకలిశారుర్
'కంగు కోటీ'
బచ్చెనపురమంతా చిచ్చుపా
లయ్యింది
వాసనబాదా అంత ఆహుతైపోయింది
ఓరుగల్ మండలం వారతీ పల్లెరము
స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి కెత్తిందోయ్‌మీకు
జయమంచు దీవనిచ్చిందోయ్ 6
చందాల రామకవి

కొన్ని సామ్యవాదాలు —

ఎటు చూచిన
చటులానల
పటుదాహం
ప్రబలుతోంది
మనభారత
జనయిత్రి
ఘనపాలం
జనసామా
న్యనమోజ్వల
చైతన్య
జ్యోతులతో
వెలుగుతోంది రాలి, గాలిలోకలసెను
వెలుగుతోంద
నవభారత
యువకులార
కవులార
కథకులార
భవితవ్యపు
మానవానికి
హోతలు
నూతన
భూతలని
ర్మాతలు మీరేమీరే
స్వకుక్షింభర
రక్షస్తతి
పక్షాలను
విరగ్గొట్టి
సమిధలుగా
శే రెండోయ్

భూతకాల
బేతాళుడు
పాతాళపు
పరలలో
ఇరుక్కొని
మగ్గణం చేసు
వర్తమాన
మార్తాండుని
కృధానిదాఘంలో
సామ్రాజ్యపు
సాంద్రహోమం
సమతా
జమదగ్ని
కుమారులార
శ్రమజీవుల
సమభావుల
అమృతసిద్ధి
కుసుమహారా
గమనానికి
అమితదుఃఖ
సముద్రాలు
మధించండి
విక్రామభోగి
సమూహోల్ని
వధించండి
శే రెండోయ్
ఎటు చూచిన
చటులానల
పటుదాహం
ప్రబలుతోంది
శ్రీ దాశరథి

నాటకావతరణ

కథ యిల్లానడుస్తుండగా కాంగ్రెస్ నూ సామ్యవాదాన్నీ చంకనేసుకుని నాటకం అవతరించింది. ఈ కాలంలో మనమెన్నడూ కనీవినీ ఎరుగని ఘటనలు జరిగినై వీనిని కడుపులో పెట్టుకుని రసాత్మకాలవుతూ కొన్ని నాటకాలు తాముగూడా కళకు ప్రాతినిధ్యం సపాదించినవి రాజకీయంగా అవి నిషేధింపబడినవంటే ఆ మాటవేరు అనిషేధమే కళకు ఒరపిడిరాయి అని అనవచ్చును

సందులో సందుచేసుకొని గేయ వాఙ్మయం కూడా బయలుదేరింది కొన్ని భావకవిత్వానికి రూపాంతరాలు భాష కొంచెం అనక్కపోకినా, భావంలోమాత్రం కొన్ని వ్యంగ్యాత్మకాలు

ఇవి యిల్లా ప్రగతిపొందుతుండగా ఒక పెద్ద కవితాప్రవాహం ప్రాచీన మార్గంలో! అవిచ్ఛిన్నంగా ప్రవహిస్తూనే వుంది చరిత్రాత్మకాలైన రెండు మహాకావ్యాలూ - ఇందులో ఒకటి ఎక్కడముట్టుకున్నా వ్యంగ్యసౌరభంతో గుబాళించేది కొన్ని మహాపురాణాలూ ఇంటిల్లిపాదిమననం చేయదగిన వేదాంతకావ్యమూ ఇవన్నీ ఒకరాయలసీమనుంచే ప్రవహించినై ఇవేకాక అన్ని సీమలనుంచి ఇంకొన్ని ఖండకావ్యాలూ మహాకావ్యాలూ అంగపుష్టీ భావపుష్టీ వీనితో వచ్చి, నలుముఖాల ప్రవహించినై

ఈ మహాప్రవాహంలో తెలంగానా నుంచి కూడా పురాణరూపంగా కావ్య రూపంగా ఖండకావ్య రూపంగా కథారూపంగా చాలా ఉపనదులు వచ్చి కలిసేయ్ మన ప్రపితామహుల దగ్గరనుంచి వస్తూన్న ఈ తంతువుగూడా తెగూ తెంపూ లేకుండా అభ్యుదయం దిశకు పోతూ వున్నది

లలితకళలలో అభ్యుదయం

దేశంలో రాజకీయంగా విప్లవం విహారం చేస్తున్నప్పుడు కవిత్వానికిగాని మిగతా లలితకళలకుగాని అవరోధం ఏర్పడుతుందని లోకంలో ఒక ప్రవాదం వున్నది. కాని ఇపుడట్టిది యేమీ తటస్థించలేదు దీనిని బట్టి యీవిప్లవంలో ఏదో విశేషం వుందని కాని యిది అంతటి మహావిప్లవంకాదనికాని మనం అనుకోవలసి వుంటుంది ఇంతేకాక ఈ విప్లవం లలితకళలలో అక్కడా అక్కడా ప్రతిఫలిస్తూ ఒకవిధంగాఅభ్యుదయమే కలిగించింది

ఇంత కొద్దికాలంలో — అనగా సుమారు యాభై అరవై యేండ్ల కాలంలో—అందులోనూ విశేషించి ఇటీవలి ముప్పదియేండ్లకాలంలో ఇట్టి కవితాప్రపంచం ఆవిష్కారం పొందిందంటే ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చిందంటే ఎంత సంతోషం కలిగిందో అంత సంతోషం కలగడంలేదా?

ఒక్కసారి వెనుకకు తిరిగి ఈ అభ్యుదయం ఈ స్వాతంత్ర్యం ఈ ప్రగతి దెసచూచి

'జీర్ణే భోజన మాత్రేయః కపిలః ప్రాణినోదయా
బృహస్పతి రవిశ్వాసః పంచాలః స్త్రీషుమార్దవమ్'

'జీర్ణమైనపిమ్మటతినమని ఆత్రేయుడు చెప్పతాడు, కపిలుడు ప్రాణులపై దయజూపమంటాడు, బృహస్పతి 'దేను డెక్కడున్నా'డని అంటాడు, పంచాలుడు ఆడాళ్లవిషయంలోబహు మార్దవంగా వ్యవహరించమని అంటాడు? అని అన్నట్లు ఇదే మనకు లక్ష్యమా ఇంతకంటే గొప్పలక్ష్యం ఏమయినా వున్నదా అని ఆలోచించాలి వెనుకటికాలంలో వున్న శైష్యోపాధ్యాయిక మనకు ఇక దొరకదు అది ఎన్ని శతాబ్దాలకింద లోపించిందో మనకు గుర్తులేదు గురువుచేతిలో దీపంలేదు శిష్యులకు లక్ష్యం తెలియదు, పరాపరవిద్యలంటే ఎవరికీ పట్టుదల లేదు అంతా కంగారు కాములోకం కొంతపాలు గౌణంగావుంటే వుండవచ్చేమోగాని అదే కామ్యమయి కూచుంటే గురువెంగుకూ?

నవజాగరణ కలిగింది ప్రజలలో

స్వదేశీ—ఆందోళనవల్ల మనదేశంలోని చిన్నలలో పెద్దలలో నవజాగరణం కలిగింది కలుగుతూంది ఈ తెలుగుజాతి కుంభకర్ణుడి నిద్రలోంచి మేలుకొంటూంది మనం పశ్చిమాభిముఖులమే కావాలో అంతర్ముఖులమే కావాలో తెలుసుకొంటూంది అనేక యుగాలనుంచీ వస్తూన్న 'ఆత్మానం విద్ధి' నిన్ను నీవు తెలుసుకో అనే మంత్రం భరతఖండపు అంతరాళంలోంచి ఇప్పుడు ప్రతిధ్వనిస్తూంది ఆ నీవు సత్యమూ సుందరమూ ఆనందమూ అయితే నీకవిత్వంకూడా ఆ సత్యాన్ని ఆ సుందరాన్ని ఆ ఆనందాన్ని వ్యక్తంచేయాలి

యాభై ఏండ్లనుంచీ అభ్యుదయం దెస నడచిన ఈకథలలోనూ నవలలలోనూ భావకవిత్వంలోనూ ప్రబంధాలలోనూ పురాణాలలోనూ ఈసత్యవస్తువు ఈ సుందరవస్తువు ఈ ఆనందవస్తువు ఎంతవున్నదో పరికించుకొని చేతనైనంతవరకూ దానిని వ్యక్తీకరించుటకు కవిత్వం ఇక ముందడుగు వేయబోతుందని అభిలషిద్దాం

అమ్మా! అందరిచేతా విడివిడిగా స్వతంత్రంగా పాడించు! దానికి సంయమం జోడించు భావంలో పడుకో. రూపంలో మేలుకో! రసంలో ముంచు! వశంలో ఉంచు! ఎందుకంటే నీవు 'రసోవైసః' నానా భావాలతో నానా రూపాలతో నీ రసం అందరికీ పంచు.

నన్నయ ఆంధ్రమహాభారత కవిత్రయము

శ్రీవాణీగిరిజాశ్చిరాయదధతో
వక్షోముఖాంగేషు యే
లోకానాం స్థితిమావహం
త్యవిరతాం స్త్రీపుంస
యోగోద్భవాం తే వేదత్రయ
మూర్తయ స్త్రీపురుషాః
సంపూజితా వస్సురైః
భూయాసుః పురుషోత్త
మాంబుజభవ శ్రీకంధరాః శ్రేయసే

అని బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వర స్తుతితో నన్నయభట్టారకుడు భారత రచన కుపక్రమించిన సుముహూర్తం ఆంధ్రుల చరిత్రలో పరమ పవిత్రమైనది. ఈ పునీత క్షణంలో ప్రారంభించిన ఆంధ్ర మహాభారతం నాటికీ నేటికీ అనితరసాధ్యమైన మహాకవిత్వావధిగా నిలిచిపోయింది. వ్యాస భారతం ఆంధ్రభాషలో పునఃసృష్టి చేసిన ముగ్గురు మహాపురుషులు మహాకవులే. ఇది ముగించేసరి కించుమించుగా మూడు శతాబ్దాల సంవత్సరాల కాలం పట్టింది. భారతకవులు ముగ్గురు ఆంధ్ర కవిత్వానికే గాక ఆంధ్రవ్యాకరణ కర్తలకు గూడా పరమ ప్రామాణికులై ప్రథమాచార్యపీఠం అనుష్ఠించారు. వీరి ప్రయోగాలు విశిష్ట ప్రయోగాలై తదనంతరం ఉదయించిన శిష్టకవులకు శిరోధార్యాలైనాయి.

నన్నయ భట్టారకుడు

నన్నయ మహాకవి పూర్వచాళుక్య వంశాభరణుడైన రాజరాజనరేంద్రుని కాలంలో భారత రచన సాగించాడు. ఈ కవి కవితలో నాణీ ఓమని నానపదగేయస్థాయి మహాకవితా గౌరవం అందు... నన్నయ పదకొండవ శతాబ్ది ప్రథమార్థంలోనివాడని చరిత్రకారులు సప్రమాణంగా నిరూపించారు.

రాజరాజనరేంద్రుడు చంద్రవంశీయుడు నిత్య శివార్చనాపరుడు. భారతేతిహాసంలో చంద్రవంశజులైన తన పూర్వపాండవుల పునీత చరిత్ర వినవలెనను కౌతూహలంతో ఆంధ్ర భారతం అవతరింపజేయవలసిందని నన్నయ భట్టారకు ప్రార్థించి ప్రోత్సహించాడని నన్నయ భారతం చెప్తూ ఉన్నది.

"ఇవి యేను సతతంబు నాయెడ
కరం బిష్టంబులై యుండు బా
యవు భూదేవ కులాభితర్పణ
మహీయః కీర్తియున్ భారత
శ్రవణాసక్తియు పార్వతీపతి
పదాబ్జ ధ్యాన పూజా మహో
త్సవమున్ సంతత దానశీలతయు
శశ్వత్సాత్త్విక సాంగత్యమున్
* * *
హిమకరుదొట్టి పూరు భరతేశ
కురుప్రభు పాండు భూపతుల్
క్రమమున వంశకర్తలనగా
మహిబొప్పిన యస్మదీయ వం
శమున ప్రసిద్ధులై విమలసద్గుణ
శోభితులైన పాండవో
త్తముల చరిత్ర నాకు సతతంబు
వినంగ నభీష్ట మెంతయున్"

ఈ విధంగా రాజరాజనరేంద్రుని అభీష్టానుసారంగా భారత రచన కుపక్రమించిన నన్నయభట్టారకుడు అవిరళ జపహోమ తత్పరుడు. విపుల శబ్దశాసనుడు. లోకజ్ఞుడు ఉభయ భాషాకావ్య రచనాభిశోభితుడు. నిత్యసత్య వచనుడు. భారతంలోని ఈ క్రింది పీఠికే ముక్తకంఠంతో నన్నయభట్టారకుని గుణగణా లభివర్ణిస్తున్నది —

"తనకుల బ్రాహ్మణు ననురక్తు నవిరళ
జపహోమ తత్పరు విపులశబ్ద
శాసను సంహితాభ్యాసు బ్రహ్మాండాది
నానాపురాణ విజ్ఞాన నిరతు
బాత్రు నాపస్తంబ సూత్రు ముద్గలగోత్ర
జాతు సద్వినుతావదాత చరితు
లోకజ్ఞు నుభయభాషాకావ్య రచనాభి
శోభితు సత్ప్రతిభాభియోగ్యు
నిత్యసత్యవచను మత్యమరాధిపా
చార్యు సుజను నన్నపార్యు జూచి
పరమధర్మవిదుడు వరచళుక్యాన్వయా
భరణు డిట్టులనియె నన్ను జూచి"

తిక్కన

నన్నయభట్టారకుడు ఆది సభా పర్వాలు, అరణ్యపర్వంలో కొంత భాగము మాత్రమే రచించి, మిగిలిన భాగం ఎందుచేతనో అసంపూర్ణంగా విడిచివేశాడు.

అప్పటినుంచి తిరిగి రెండు వందల సంవత్సరాలవరకు ఆ మహాకవి అసమగ్రంగా విడిచివేసిన ఆంధ్ర భారత రచన కెవరికీ ధైర్యం కలగలేదు.

తిక్కన సోమయాజి

నెల్లూరు మనుమసిద్ధి కాలంలో అతని అఖండ గౌరవాదరాలకు పాత్రుడయిన తిక్కన మహాకవి విరాటపర్వం మొదలు సమాప్తి వరకు పదిహేను పర్వాలు రచించి మహాభారతం పూర్తి చేశాడు. ఈ మహాకవి రచించిన భారత రచనావతరణిక అయన మహాకవిత్వ ప్రతిజ్ఞ సుపస్ఫారకంగా ధ్వనిస్తున్నది.

"ఆదరణీయ సార వివిధార్థ
గతిస్ఫురణంబు గల్గి యు
ష్మాదళపర్వ నిర్వహణ సంస్కృతమై
పెనుపొంది యుండ నం
దాది దొడంగి మూడుకృతు
లాంధ్రకవిత్వ విశారదుండు వి
ద్యా దయితుండు జొనర్చె మహితాత్ముడు
నన్నయభట్టు దక్షతన్
* * *
కావున భారతామృతము
కర్ణపుటంబుల నార గ్రోలి యాం
ధ్రావళి మోదమున్ బొరయునట్లుగ
సాత్యవతేయ సంస్కృతి
శ్రీవిభవాస్పదంబైన చిత్తముతో
మహాకవిత్వ దీ
క్షావిధి నొంది పద్యముల గద్యములం
రచియించెదం గృతుల్"

నెల్లూరు మనుమసిద్ధి పదమూడవ శతాబ్ది ప్రథమ భాగంలో రాజ్యం చేసినవాడు. ఇందుచేత తిక్కన మహాకవి కూడా ఈ కాలంవాడేనని చారిత్రికులు నిశ్చయించారు. తిక్కన వంశీయులు మహాకవులుగానేగాక మహాసేనాధిపతులుగా, మంత్రివర్యులుగా కూడా ప్రసిద్ధిపొందారు. ఖడ్గ తిక్కన ఈ మహాకవి వంశీయుడు.

తిక్కన మహాభారతమే కాక నిర్వచనోత్తర రామాయణంకూడా రచించాడు. అయితే నిర్వచనోత్తర రామాయణ రచనా కాలాని కీయన యజ్ఞం చేసి సోమయాజి కాలేదు. ఈ రెండు గ్రంథాలే కాక కవివాగ్బంధనమనే ఛందో గ్రంథంకూడ ఈ మహాకవి రచనే అని కొందరు వాఙ్మయ చరిత్రకారులు చెబుతున్నారు.

తిక్కన స్వయంగా మహాభారతం రచించడమే కాక కేతన రచించిన దశకుమార చరిత్రకు కృతీశ్వరుడైనాడు. మనుమసిద్ధి శత్రువులవల్ల రాజ్యం కోల్పోయినపుడీ కవి స్వయంగా కాకతీయ గణపతిదేవ చక్రవర్తిని సందర్శించాడనీ, చక్రవర్తి సోమయాజికి సగౌరవంగా ఎదురేగి గౌరవించాడనీ తిక్కన కోరిక ప్రకారం మనుమసిద్ధికి తిరిగి రాజ్యాభిషేకం చేశాడనీ సిద్ధేశ్వర చరిత్ర, సోమదేవరాజీయాది కావ్యా లుద్ఘోషిస్తున్నాయి. తిక్కనకవివ్యక్తిమహాత్త్వము కేతన దశకుమారచరిత్రలోని ఈ క్రింది పద్యంవల్ల ప్రస్ఫుటంగా భాసిస్తున్నది.

"సుకవీంద్ర బృంద రక్షకు
డెవ్వడనిన వీడను
వాలుకకు దొడ్డవైన వాడు
చిత్తనిత్యస్థితి శివు డెవ్వడనిన వీ
డను శబ్దమున కర్థమైనవాడు
దశదిశా విశ్రాంత యశు డెవ్వడనిన వీ
డని చెప్పుటకు పాత్రమైనవాడు
సకలవిద్యా కళాధను డెవ్వడనిన వీ
డని చూపుటకు గుఱియైనవాడు
మనుమసిద్ధి మహీశ సమస్త రాజ్య
భారధౌరేయు డభిరూప భావభవుడు
కొట్టరువు కొమ్మనామాత్యుకూర్మిసుతుడు
దీనజనతా నిధానంబు తిక్కశౌరి"

ఎఱ్ఱాప్రెగడ

తిక్కన తన భారతం సమస్తము హరిహరనాథుని కంకితంచేసి కృతార్థుడైనాడు. ఇతఃపూర్వమే రచించిన నిర్వచనోత్తర రామాయణం మనుమసిద్ధికి అంకితం చేశాడు. మనుమసిద్ధికి తిక్కనకవియెడ గల గౌరవాదరాలీ క్రింది కందం విస్పష్టంగా వ్యక్తీకరిస్తున్నది.

"ఏ నిన్ను మామ యనియెడు
దీనికి దగనిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీ నర్హుడ వగుదనినను
భూనాయకు పలుకు చిత్తమున
కింపగుడున్."

తిక్కన సోమయాజిని గురించి లభించిన చారిత్రక విషయాలనుబట్టి పరీక్షిస్తే ఈయన తన కాలంలో మహాకవిగానే గాక, కృతిపతిగా, మహామంత్రిగా అధ్వరకర్తగా విఖ్యాతి పొందినట్టు కనబడుతున్నది. నన్నయ తిక్కన లిద్దరు ఆంధ్ర కవితామార్గంలో అటు తరవాత పొడచూపిన ద్వివిధమైన ప్రత్యేక కవితాపద్ధతులకు మార్గదర్శకులైనారు.

తిక్కన మహాకవిని గూర్చిన గాథ ఒకటి ఆంధ్రవాఙ్మయలోకంలో అనుశ్రుతంగా వినవస్తున్నది. దీనికి చారిత్రికాధారాలు లేకపోయినా కల్పనా చమత్కృతినిబట్టి ఈ కథ ఇక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను.

నన్నయభట్టారకుని అనంతరం రాజరాజనరేంద్రుడు భారతం పూర్తి చేయింప దలచి ఈ క్రింది నన్నయ భారతపద్యంతో తులతూగగల పద్యం వ్రాసిపంపవలసిందని కవుల కందరికీ ఆహ్వానాలు పంపించాడట.

"మృద మాతంగ తురంగ కాంచన
లసన్మాణిక్య గాణిక్య సం
పద లోలిం గొనితెచ్చి యిచ్చి ముద
మొప్పం గాంచి సేవించి ర
య్యుదయాస్తాచల సేతు శీతనగ
మధ్యోర్వీపతుల్ సంతతా
భ్యుదయుం ధర్మజు దత్సభాస్థితు
జగత్పూర్ణప్రతాపోదయున్"

కవులు చాలామంది ఈ పద్యానికి సమానమైన పద్యాలేవేవో వ్రాసి పంపించారట! తిక్కన సోమయాజి మాత్రం ఈ పద్యం వ్రాసిన తాళపత్రానికి కుంకుమపూత మాత్రం పూసి తిరిగి ఆ పత్రం రాజరాజనరేంద్రుని సన్నిధికి పంపించాడట. ఆ పద్యం కంటె మెరుగైన పద్యమే వ్రాయగలననే ఉద్దేశంతో తిక్కన ఈవిధంగా చేశాడట! రాజరాజనరేంద్రు డాతని వ్యంగ్యం గ్రహించి ఆనందించి, శేష భారతం పూర్తిచెయ్యవలసిందని అభ్యర్థించాడట! అవిశ్వసనీయమై అతిశయోక్తిపూరితంగా ఉన్నా ఈ కథ నన్నయ తిక్కనల కవితాశారదమ్యాల విషయంలో ఆనాటి ప్రజాసామాన్యంలో పాదుకొన్న అభిమానాదరాలు చక్కగా వ్యక్తీకరిస్తున్నది.

ఎఱ్ఱాప్రెగడ

తిక్కనయజ్వ విరాటపర్వం మొదలు కొని సంపూర్ణంగా భారతం అంతా తన చేతిమీదుగానే నడిపించుకుపోయాడు. ఎందుచేతనో గాని ఈ మహాకవి నన్నయభట్టు విడిచివేసిన అరణ్యపర్వ శేషం మాత్రం పూర్తిచెయ్యలేదు. అయితే ఆ మహా గౌరవం ఎఱ్ఱాప్రెగడకు దక్కింది.

ఈ మహాకవి కొండవీటి ప్రభువైన ప్రోలయ వేమారెడ్డి కంకితంగా హరివంశపురాణం రచించాడు. అందుచేత ప్రెగడ ప్రోలయవేమారెడ్డి కాలంలో జీవించి ఉండవలెనని చరిత్రకారులు నిశ్చయిస్తున్నారు. ప్రోలయ వేమారెడ్డి 14 వ శతాబ్ది ప్రథమభాగంలో రాజ్యం పరిపాలించాడు. ఇందుచేత ఎఱ్ఱాప్రెగడ కూడా 14 వ శతాబ్ది ప్రథమభాగానికి చెందినవాడేనని చరిత్రకారులు నిర్ణయిస్తున్నారు.

ఈ మహాకవి భారతారణ్యపర్వశేషము, హరివంశము, నృసింహపురాణము, రామాయణము రచించాడు. ఆంధ్రజాతి దురదృష్టంవల్ల రామాయణం మన కిప్పుడు లభించడం లేదు.

భారతారణ్యపర్వ శేషం ప్రబంధ ధోరణిలో మనోహరంగా రచించడంవల్ల ఈ మహాకవికి ప్రబంధ పరమేశ్వరు డనే బిరుదు వచ్చింది. ఇందుచేత ప్రబంధయుగాని కీయన కవితలో పునాదులు పడ్డాయని అనవచ్చును.

ప్రెగడ నృసింహపురాణం అహోబల నృసింహస్వామి కంకితంగా రచించాడు.

భారతారణ్యపర్వ శేషం రాజరాజనరేంద్రాంకితంగానే రచించాడు.

ఈయన భారతారణ్యపర్వ శేషం శరద్వర్ణనంతో ప్రారంభిస్తున్నది.

"స్ఫురదరుణాంశు రాగరుచి
బొంపిరివోయి నిరస్త నీరదా
వరణములై దళత్కమల
వైభవ జృంభణ ముల్లసిల్ల న
ద్దురతర హంససారస మధువ్రత
నిస్వనముల్ చెలంగగా
శరము దెలింగె వాసరముఖంబులు
శారదవేళ జూడగన్"

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రలో ఆంధ్ర భారతరచన అత్యంత విశిష్టమైనది. అన్యోన్యులతో తులతూగ జాలిన ముగ్గురు మహాకవులీ భారత సంహితా రచన సమాప్తిచేయడం ఆంధ్రజాతి ప్రత్యేకంగా గర్వించదగిన మహాభాగ్యము.

ఆంధ్ర వాఙ్మయానికి కవిత్రయం శ్రీశైల కాళేశ్వర దాక్షారామేశ్వరుల వంటివారు.

కవిత్రయమువారు శైవ భక్తులు, సదాచారులు, ఉత్తమ పండితులు. కవితా తపస్సుచేసి వారు శాంతి, తాత్త్వికములను అంతర్వాణి యుద్బోధములతో నందుకొని కావ్యరచన కావించినారు. తర్వాతి సర్వాంధ్ర కవి కుటుంబములకు వారి పవిత్రవాక్కులు నిక్షేపములయి దొరకిన బంగారు చక్కులు. ఆ ముగ్గుర రచనములతో తెలుగున వెలసిన మహాగ్రంథము భారతము. దాని మూలగ్రంథము అయిదువేల యేండ్ల నాంటి భారతీయ చరిత్రాంశములు గల ప్రాంతగ్రంథమే అయినను సర్వ ప్రపంచమునను దాని పలుకుబడి అగుచునే యున్నది.

—వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు.

త్యాగరాజు మొదలు నేటివరకు కర్నాటక సంగీత అభివృద్ధి

— ప్రొఫెసర్ పి. సాంబమూర్తి. —
మద్రాసు విశ్వకళాపరిషత్తు సంగీతశాఖ అధిపతి.

వీణ వెంకటరమణదాసుగారు (విజయనగరం)

కర్నాటక సంగీతం త్యాగరాజు జీవిత కాలంలో (1767-1847) వున్నత స్థాయిని అందుకున్నది. ప్రతిభావంతులైన వాగ్గేయ కారులు, గాయకులు, సంగీత విద్వాంసులు యీ కాలంలో వర్ధిల్లారు. వీరి కృషివలన "లక్షణ" "లక్ష్య" ములు విశేషంగా వృద్ధిచెందినవి. "కనకాంగి-రత్నాంగి" (సంగీత శబ్దజాలము) గ్రంథకర్త శ్రీ గోవిందాచార్యకూడ యీ కాలంలోనే తమ ప్రతిభా విశేషాలు ప్రదర్శించారు.

సంగీత కళ, నృత్యసంగీతం, పవిత్రమైన సంగీతం, వీటికి సంబంధించిన సంగీతమంతా సమకూర్చబడింది. త్యాగరాజు అందరికంటె మిన్న. ఈయన సంగీత శాస్త్రజ్ఞునివలె తమ కీర్తిని కలుదిశలా వ్యాపింపజేశారు. బొబ్బిలి మొదలుకొని దక్షిణాదిన తంజావూరు తిరువాన్కూరు వరకు యీ మధ్య ప్రాంతమంతా సంగీతకళ అన్ని విధాల అభివృద్ధి చెందింది. పటుత్వంలో నేమి, ప్రతిభలోనైతేనేమి సంగీతం ప్రాధాన్యత వహించింది.

శ్రీ త్యాగరాజు తమ కృతులు, కీర్తనలు, సంగీత నాటకములద్వారా తెలుగు భాషను ఎంతో మధురంగా చేయగలిగి అనేక మందిని ఆకర్షింపజేశాడు.

అయితే యీయన అనంతరం త్వరలోనే క్షీణదశ ప్రారంభమైంది. ఆయన, ఆయన సమకాలికులు సమకూర్చినవాటిల్లోని భావాన్ని, సొంపును, చదివి అర్థంచేసుకోవటానికి ప్రజలకు ఎక్కువ తీరికలేదు. అయితే యీ క్షీణదశ పోగానే, తిరిగి కల్పనాశక్తి వృద్ధియైనట్లు కనిపిస్తున్నది.

త్యాగరాజు అనంతర సంగీత విద్వాంసులు, గాయకులు, వాగ్గేయకారకులు, అను మూడు తరగతులుగా అప్పటి ప్రతిభా సంపన్నులను మనం విభజించవచ్చును.

వాగ్గేయకారులు

శ్రీ సింగరాచార్య సోదరులు లక్ష్య-లక్షణ విద్వాంసులు. మద్రాసును సంగీతకేంద్రంగా చేయడంలో వారి కృషి అమోఘమైనది. దక్షిణ భారతమంతా పర్యటించి, లక్ష్య-లక్షణములకు కర్నాటక సంగీత చరిత్రకు సంబంధించిన అమూల్యమైన వివరాలు సేకరించారు. కర్నాటక సంగీతంపై గ్రంథాలు కొన్ని పద్ధతులపై ప్రచురించుటలో వారే ప్రథములు. వీరి కృషిమూలంగా, తరువాతి కాలంలో శ్రీయుతులు సుబ్బరామ దీక్షితరు, ఎ యం చిన్నస్వామి మొదలియారు, తదితరులు కూడ గ్రంథాలు రచించడానికి వుత్సాహం కలిగింది.

శ్రీ పెద సింగరాచార్యులు సంస్కృతాంధ్ర భాషలలో పండితులు. అయన కొన్ని వర్ణాలు, మధురమైన జావళీలు, కృతులు రచించారు. రాగపంచమం సమకూర్చటంలో వారే ప్రథములు. ఈ రాగంలో "కనికరముంచి" అనుకృతి ఎంతో యింపుగా వుంటుంది. గత శతాబ్దం చివరలో మద్రాసు జ్ఞానసమాజంలో చురుకైన పాత్ర వహించి నగరంలోని మేధావులలో, సంగీతంపై అభిరుచి కలగడానికి కృషి చేశారు. శ్రీరామనవమి వుత్సవ సందర్భంలో గోవిందప్పనాయకన్ వీధి (జార్జిటవున్-మద్రాసు) లో "రామ మందిరం"లో ఆయన వరుసగా అనేక సంగీతసభలు యేర్పాటు చేశారు. ఉత్తర, దక్షిణ భారతదేశాలలోని ప్రముఖ గాయకులు విద్వాంసులు యీ సభలలో పాల్గొన్నారు. సంగీతంపై అభిరుచిగలవారికి యీ సభలు ఎంతో తోడ్పడినవి.

వీరి అనంతరం, వీరి సోదరులు చిన సింగరాచార్యులు తమ జ్యేష్ఠ సోదరుని కృషిని యింకా ముందుకు తీసుకు పోయారు.

గర్భపురి కృతులు

దేవుడుఅయ్యర్, దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి (కారూరు) గార్లు యిద్దరు కలిసి "గర్భపురి కృతులు" అనే కృతులను రచించారు. ఇవి చాలా ఎక్కువగా ప్రచారంలో వున్నవి. వారు తెలుగు బ్రాహ్మణులు, ములకనాడు శాఖకు చెందినవారు. తిరుచినాపల్లి వద్ద కారూరులో వుండే వారు. కారూరు దేవుడు అయ్యరుగారు ప్రఖ్యాత ఫిడేలు వాయిద్యకులు. వీరు దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారి కృతులకు సంగీతం సమకూర్చారు. "గర్భపురి" (కారూరుకు సంస్కృత శబ్దం) ని వారు ఆధారంగా చేసుకున్నారు. వారి కూర్పు ఎంతో సరళంగా వుంటుంది. గర్భపురి కృతులు సంగీతత్రయం కూర్చిన వాటికి "నాంది"గా చెప్పుకుంటారు.

శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసు

పల్లవి శేషయ్య (1846-1908)

వీరు తెలుగు బ్రాహ్మణులు. సేలంలోని నెయ్ కారప్పట్టి గ్రామంలో జన్మించారు. వీరి తండ్రి సుబ్బయ్యగారు త్యాగరాజుకు శిష్యులు. పల్లవి శేషయ్యగారు లక్ష్య-లక్షణ విద్వాంసులుగా పేరు పొందారు. "పల్లవి"ని వ్యాఖ్యానించడంలో వారు ప్రవీణులు. ఎంతో కష్టమైనవాటిని కూడ తేలికగా చెప్పేవారు. అనేక మధురమైన కృతులు, వర్ణాలు, తిల్లానాలు, రచించారు. 'మలికౌశికం' రాగంలో కృతిని మొదటిసారిగా రచించారు. ఒకసారి ఎనిమిది గంటలసేపు "సావేరి" రాగం ఆలాపించి దిగ్భ్రమ చెందించారు.

చెంగల్వరాయ శాస్త్రి

త్యాగరాజు అనంతరం గొప్ప వాగ్గేయకారకులు శ్రీ చెంగల్వరాయ శాస్త్రి అనే చెప్పాలి. అనేక కృతులను నేర్పుగా రచించారు. వీరుకూడ తెలుగు బ్రాహ్మణులే వెలనాడు శాఖకు చెందినవారు. వీరు 90 సం॥ లు జీవించారు. 1900 లో కాలధర్మం చెందారు. సంస్కృతాంధ్రభాషల్లో పండితులు. సంగీతంలోను, భరతశాస్త్రం (నాట్యకళ) లోను ప్రవీణులు. తెలుగులోను, సంస్కృతంలోను అనేక కృతులనేగాక, నాట్యానికి అవసరమైన అనేక శబ్దాలు, కౌత్వాలుకూడ రచించారు. వారి "సుందరేశ విలాసం" తెలుగులో ఒక గొప్ప సంగీత నాటకం. అందులో గల పద్యాలు, పాటలలోని భావాలు ఎంత గంభీరమైనవో అంత గొప్పవి. తెయ్యూరు ఆలయంలో పూజకు కావలసిన పాటలు, వారు రచించినవి, భక్తిభావాన్ని, ప్రేరేపించి ముగ్ధుల్ని చేస్తాయి. స్వరాక్షరాలతో నిండివున్న ఒక శబ్దపద్యము రచించారు. చిత్రకవిత్వంవద్ద వారి ప్రతిభను అవి రుజువు చేస్తాయి. వారి కూర్పు యింపైన అలంకారాలతో కూడివుంటుంది. చక్కని పదచాతుర్యం కనిపిస్తుంది. మధ్యమకళ సాహిత్యములుకూడ వుంటాయి. "స్వర వాద్యం"ను ఒక పద్ధతిపై నడిపించటంలో వారు దాక్షిణాత్య సంగీతానికి మహత్తరమైన సేవ చేశారు.

నందిగామ వెంకన్నగారు (బొబ్బిలి)

విద్యల నారాయణస్వామి నాయుడు

తాళ్లపాకం వాగ్గేయకారుల అనంతరం తిరుపతిలో యీ కళకు కొంచెం లోటు కలిగింది. త్యాగరాజువంటి గొప్ప వాగ్గేయకారులు తిరుపతి సందర్శించి స్వామి కీర్తనల రచించి ఆలాపించినా, అక్కడ స్థానికంగా 16 వ శతాబ్దం అనంతరం ఎవరూ గొప్పవారు కనుపించరు.

ఈ శతాబ్దం మొదటివరకు విద్యల నారాయణస్వామి నాయుడుగారు తిరుపతిలో నేవున్నారు. వారు మాత్రం కొన్ని చక్కని జావళీలు, కృతులు తెలుగులో రచించారు. "నాటకురంజి" రాగంలో వారు రచించిన "పరాకేల సరస్వతి" ఎక్కువగా పాడుతూ వుంటారు. "పుష్పలతిక" రాగంలో ఒక కృతి రచించడంలో వారే మొదటివారు.

గాయకులు

త్యాగరాజుఅనంతరం ప్రతిభావంతులైన గాయకులు (పాడేవారు, - వాయిద్యకులు) ఆంధ్రదేశంలో సంగీతాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగాచేశారు. సుసర్ల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు తంజావూరువచ్చి 'మనంబుచవది వెంకటసుబ్బయ్య' గారివద్ద సంగీతంలో శిక్షణ పొందారు. సుబ్బయ్యగారు త్యాగరాజు శిష్యులు.

వారు మచిలీపట్నం తిరిగివచ్చి చాలామంది శిష్యులకు శిక్షణ యిచ్చారు. ఆయన కాలంలో మచిలీపట్నం సంగీతానికి కేంద్రమైనది. వారి నాగభూషణం పంతులుగారు బందరు వాస్తవ్యులే. వారు ఫిడేలు వాయిద్యంలో మంచి ప్రావీణ్యం సంపాదించారు. జంగం, కోటయ్యగారుకూడ గొప్ప గాయకులు. వీరిది కూడ బందరే.

ప్రఖ్యాత వైణికులు సంగమేశ్వర శాస్త్రి (1874-1932), గాయకులు నందిగామ వెంకన్న గార్లు బొబ్బిలి వాస్తవ్యులవడం అనగరవాసుల అదృష్టం. వెంకన్నగారు చక్కగా పాడేవారు. శాస్త్రిగారి వీణాగానం శ్రోతలను ముగ్ధుల్ని చేసేది.

దక్షిణ భారతంలో సంగీత కళలో గొప్ప కీర్తి పొందినది విజయనగరం. సంస్థానాధీశులు సంగీతానికి విరివిగా ప్రోత్సాహమిచ్చారు. ప్రఖ్యాత వైణికులు అనేకమంది బయలుదేరారు. వీరిలో చివరివారు వీణ వెంకటరమణదాసుగారు (1866 1948) సంస్థాన పరిపాలకులు ఆనంద గజపతిగారే, ఒక గొప్ప వైణికులు, వాగ్గేయకారులు. వెంకటరమణదాసుగారికి "వట్కాల చక్రవర్తి" అను సార్థకబిరుదం యిచ్చారు.

ఆదిభొట్ల నారాయణదాసుగారు సంగీతంలో గొప్ప ప్రతిభాశాలురు. ఆయన గాయకులు, వాయిద్యకులు, వాగ్గేయకారులు, కథకులుకూడాను. మహారాజ సంగీతకళాశాల మొదటి ప్రిన్సిపాలుగా పనిచేశారు.

ప్రఖ్యాత ఫిడేలు వాయిద్యకులు, ప్రస్తుత ప్రిన్సిపాలు శ్రీ ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడుగారు తమ వెనుకటివారి మహత్తర సాంప్రదాయాలను ముందుకు తీసుకుపోతున్నారు.

వెంకటగిరి, కార్వేటినగరం సంస్థానాలలో నాట్యాచార్యులను, నర్తకులను పోషిస్తూవుండేవారు.

ఆంధ్రదేశపు ప్రముఖ గాయకులలో శ్రీ పారుపల్లి రామకృష్ణయ్య పంతులుగారిని గురించి ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసి వుంటుంది. వారు లక్ష్య-లక్షణ విద్వాంసులు. అన్ని రీతులలోను ప్రజ్ఞానైపుణ్యం కలవారు. క్షేత్రయ్యపదాల విషయంలో పర్వతనేని వీరయ్యచౌదరిగారు (గుంటూరు) ప్రత్యేక కృషి సల్పారు.

వేదాంతం లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి (కూచిపూడి)గారు నూతన నాటకంలో ప్రవీణులు. ఆ కళలో వారికి గొప్ప అనుభవం వున్నది. భాగవత మేళ సాంప్రదాయాలను చక్కగా పాటిస్తారు.

ప్రొఫెసర్ ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడు

సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు

సంగీత విద్వాంసులు

సంగీత శాస్త్రానికి, దరిద్రపు టి వి సుబ్బారావుగారు గొప్ప సేవ చేశారు. విస్సా అప్పారావు, వరాహ నరసింహాచార్యులు (కాకినాడ) గార్లు సంగీతశాస్త్రంపై అనేక రచనలు సాగించి అమూల్యమైన సేవచేశారు. సంగీతంలోను, స్వరాలలోను జి వి. సీతాపతిగారి పరిశోధనలు, క్షేత్రయ్య పదాలకూర్పు, మూలంగా వారికి కర్నాటక సంగీతంలో ప్రముఖస్థానం లభించింది. సమకాలీన వాగ్గేయకారులలో వెంకట శారాయణాచార్యులు (గుంటూరు) బాల మురళీకృష్ణ (బెజవాడ) గార్లను ప్రత్యేకించి చెప్పాలి.

సంగీతంపై గ్రంథాలురచించే నేటి రచయితలలో అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తి, కె వి యస్ యన్ గిర్వాణీరావు, యన్ సి పార్థసారథి అయ్యంగార్ల గురించి చెప్పవచ్చును.

కవులు, కవిపోషకులు అయిన ఆంధ్ర రాజులు

— శ్రీ బులుసు వెంకటరమణయ్య —

ఆంధ్రదేశ పరిపాలకులైన ప్రభువులు కేవలము వీరాగ్రేసరులును, రాజనీతిజ్ఞులును మాత్రము కాక కవిపండిత పక్షపాతము కలిగి పెక్కుమంది మహావిద్వాంసులను కవివతంసులను పోషించుచుండిరి. అంతేకాక స్వయముగ పాండిత్యము గడించి గ్రంథములను రచించి తమ కీర్తి యాచంద్రార్కము వెలయునట్లు చేసిరి. ఒక్క యాంధ్రమున నే కాక సంస్కృత ప్రాకృతములందును వారి రచనలు కానవచ్చుచున్నవి.

ఇంత వరకును లభించిన చారిత్రక విషయములనుబట్టి ఆంధ్రదేశమున పరిపాలకులుగా నుండి పద్యాత్మకముగను, గద్యాత్మకముగను గ్రంథములను రచించినవారు పెక్కురున్నట్లు తెలియుచున్నది. వారిలో ముఖ్యులను వారిం గూర్చియే యిట కొంచెము ముచ్చటింపబడును.

అందు దొలుత ప్రాకృత-సంస్కృత రచయితలం గూర్చియు- ఆ పిదప ఆంధ్రరచయితలంగూర్చియు తెలుపబడును.

* శాలివాహనుడు

శకకర్త యగు నీ ప్రభువునకు హాలుడు, శాతవాహనుడు, అధ్యరాజు అను నామాంతరములు కానవచ్చుచున్నవి. 'కవివత్సలు' డనునది ఈతని బిరుదమేమో! ఇతడు క్రీ శ 78 నాటి ప్రభువు. గుణాఢ్యుడీతని యాస్థానకవి. ఈ ప్రభువు ప్రాకృతభాషలో 'గాథాసప్తశతి'యను గ్రంథమును రచించెను. ఇది ఒక సంకలన గ్రంథము.

* ప్రతాపరుద్రుడు

ఆంధ్ర సామ్రాజ్యమును పాలించిన ఈ కాకతీయ చక్రవర్తి క్రీ శ 1140 1196 ప్రాంతపువాడు. విద్యాభూషణ బిరుదాంచితుడు, తండ్రి పోలరాజు, తల్లి ముప్పమదేవి. ఇతడు సంస్కృతమున 'నీతిసార'మను గ్రంథము వ్రాసెను.

* అనవోత నాయకుడు

రాచకొండ రాజధానిగా కొండవీటి దక్షిణ ప్రాంతమును పాలించిన పద్మనాయక వంశ ప్రభువు. కాలము క్రీ శ 1360 1381 ప్రాంతము. ఇతడు 'అభిరామరాఘవ' మను నాటకముగా రామాయణ కథను రచించినట్లు 'రసార్ణవసుధాకర' మను గ్రంథమునుబట్టి తెలియుచున్నది. ఈ 'అభిరామరాఘవ' మింతవఱకు లభింపలేదు.

* సింగభూపాలుడు

సర్వజ్ఞ బిరుదాంకితు డగు నీ ప్రభువు అనవోతనాయకుని పుత్రుడు. క్రీ శ 1368 1420 ప్రాంతమున రాజ్యమునుపాలించిన వాడు. ఇతడు 'రసార్ణవసుధాకర' మను అలంకారశాస్త్ర గ్రంథమును, 'కువలయావళి' అను నాటికను, శార్ఙ్గదేవుని సంగీత రత్నాకరమునకు టీక వ్యాఖ్యను రచించెను. శ్రీనాథ మహాకవి ఇతనిచే గొప్పగా గౌరవింపబడెననియు, బమ్మెర పోతరాజు నీతడు భాగవతమును కృతి యీయవలెనని కోరగా, అతడు తిరస్కరించెననియు చెప్పుదురు.

* కుమారగిరి

ఇతడు అనవోతరెడ్డి కుమారుడు. క్రీ శ 1388 1400 వరకు నుండిన వాడు. ఇతడు 'వసంతరాజీయ' మను నాట్యగ్రంథమును రచించెను. మల్లినాథుడును, కుమారస్వామియు ప్రబోధ చంద్రోదయ చంద్రికా వ్యాఖ్యాత యగు నాదిండ్ల గోపమంత్రియు దీనిని పేర్కొన్నారు.

* కాటయ వేమారెడ్డి

ఇతడు రాజమహేంద్రవర పరిపాలకుడు. క్రీ శ 1385 మొదలు 1428 వఱకు నుండినవాడు. ఇతడు కాళిదాస నాటకత్రయమైన శాకుంతల, విక్రమోర్వశీయ, మాళవికాగ్నిమిత్ర నాటకములకు వ్యాఖ్యానములు రచించెను.

ఇతడు అనవోతారెడ్డి పుత్రికయగు మల్లాంబను వివాహమాడెను. ఇతడు తొలుత కుమారగిరివద్ద మంత్రిగా నుండెను. ఆ సమయముననే పయి వ్యాఖ్యలు రచించినందున, తన ప్రభుభక్తిని, ప్రేమకును గుఱుగా ఆ వ్యాఖ్యలకు 'వసంతరాజీయము' లని పేరిడెను. 'వసంతరాజ' అనునది కుమారగిరి బిరుదనామము. ఈ వ్యాఖ్యలు ముద్రితములు. మల్లినాథసూరి వ్యాఖ్యలకంటె కొంచెము ప్రాచీనములు.

* పెదకోమటి వేమారెడ్డి

ఇతడు రాచవేమన పుత్రుడు. క్రీ శ 1400 1420 ప్రాంతమువాడు. ఇతనికి 'జగనొబ్బ గండుడు, వీరనారాయణుడు, సర్వజ్ఞ చక్రవర్తి' మున్నగు బిరుదములు కలవు. ఈతడు సాహిత్య చింతామణి, సంగీత చింతామణి, శృంగారదీపిక, భావదీపిక, వీరనారాయణ చరిత్ర అను గ్రంథములను రచించెను. శ్రీనాథమహాకవి ఇతని యాస్థానమున విద్యాధికారి. మామిడి సింగనాదులు మంత్రులు.

శృంగారదీపిక అమరుకకావ్యమునకు చక్కని వ్యాఖ్యానము. భావదీపిక అనునది శాలివాహనుని గాథాసప్తశతిలోని 104 గాథలకు వ్యాఖ్య. సాహిత్య చింతామణి అలంకారశాస్త్రగ్రంథము. సంగీత చింతామణి సంగీతగ్రంథము.

* సాళువ నరసింహరాయలు

ఇతడు క్రీ శ 1478 ప్రాంతీయుడు. సంగమ వంశీయుల తరువాత విజయనగర రాజ్యమును పాలించిన సాళువ వంశీయులలో మొదటివాడు. ఇతడు 'రామాభ్యుదయము' అనే 24 సర్గల కావ్యమున రామాయణకథను వివరముగా రచించెను.

* కృష్ణదేవరాయలు

క్రీ శ 1509 నాటి విజయనగర సామ్రాజ్య చక్రవర్తి. ఆంధ్రభోజుడైన ఈ సార్వభౌముడు తన ఆస్థానమున అష్టదిగ్గజములను పోషించి పెక్కు గ్రంథములను కృతిపొందెను. ఈతడు 'ఉషాపరిణయము, మదాలస, జాంబవతీ కల్యాణము, సత్యభామా ప్రీణనము, సకలకథాసారసంగ్రహము, జ్ఞానచింతామణి, రసమంజరి' అను గ్రంథములను రచించెను. వీనిలో రసమంజరి సత్యావధూ ప్రీణనములు పెద్ద కృతములని కొందఱి తలంపు. జాంబవతీ కల్యాణము 5 అంకముల నాటకము. ఇది విరూపాక్ష స్వామి యుత్సవదినములలో ప్రదర్శింపబడుచుండెడిది.

ఇతడు 'విష్ణుచిత్తీయ' మను నామాంతరము కల 'ఆముక్తమాల్యద' అను ఆరాశ్వాసముల ప్రౌఢప్రబంధమును రచించెను. ఇందు గోదాదేవి (ఆండాళ్లమ్మ) చరిత్రము కలదు. వైష్ణవ మతప్రతిపాదకములగు పెక్కు విషయము లిందు గలవు.

* రఘునాథ రాయలు

క్రీ శ 1614 1633 ల వరకు నుండిన ప్రభువు. తంజావూరు రాజధానిగా దక్షిణదేశమును పాలించిన వీరాగ్రేసరుడు. సంగీత సాహిత్య నిష్ణాత. జయంతసేనాది రాగములను, రామానందాది తాళములను కనిపెట్టెను. వివిధములగు రాగములను వీణపై ఆలాపించుట కనువుగా రఘునాథ మేళము నేర్పఱచినదట! ఇతడు 'సంగీతసుధ' అను గ్రంథమున సంగీత శాస్త్రాంశములను వివరించెను.

ఇతడు ఆంధ్రమున 'అచ్యుతరామాభ్యుదయము, వాల్మీకి చరిత్ర, రామాయణము' అను మూడు ప్రబంధములను రచించెను.

ఇందు అచ్యుతరామాభ్యుదయము లభ్యము. తక్కిన వానిలో రామాయణ మసమగ్రము. బాలకాండములోని నాలవ యాశ్వాసములో కొంత భాగము వఱకు మాత్రమే లభించినది. ఇంద్రాది దేవతలు రావణుని బాధలను మొఱపెట్టుకొనుటకు పాలసముద్రమును చేరి, శ్వేతద్వీపమును సమీపించు నంతవఱకు మాత్రము అందలి కథ కలదు. ఈ యుపలబ్ధ భాగము ముద్రితము.

వాల్మీకి చరిత్రము మూడాశ్వాసముల ప్రబంధము, ముద్రితము. ఇందు తపోధనుల తపశ్శక్తి, వివిధక్షేత్రముల మహిమ, ఆదికవి యైహికాముష్మిక జ్ఞానవిచారణ, రంభోర్వశుల గర్వభంగము, కోయవాండ్ర చర్యలు మున్నగు విషయములు చమత్కారముగ వర్ణింపబడినవి.

ఇక తెలుగులో గ్రంథములను రచించిన రాజకవులం గూర్చి చెప్పెదను.

* నన్నెచోడ దేవుడు

క్రీ శ 1151 1170 వరకునుండిన మహాకవి. చోడబల్లి కుమారుడు. కావేరీ తీరమందలి ఒరయూరు రాజధానిగా దక్షిణదేశమును పాలించిన ప్రభువు. రాజ్య ప్రాభవమునుబట్టి 'టెంకణాదిత్యు' డనియు, కవితా ప్రాభవమునుబట్టి 'కవిరాజ శిఖామణి' అనియు నితనికి బిరుదములు కలవు. ఇతడు దేశిపద్ధతిలో 12 ఆశ్వాసముల మహాకావ్యమును — కుమార సంభవమును రచించెను. ఇందు శివుని లీలలు వర్ణితములు.

* గోకర్ణుడు

ఇతడు పంద్రెండవ శతాబ్దితొలిభాగమున నుండినవాడు. 'గోకర్ణచ్ఛందస్సు' అను ఛందోగ్రంథ మీతని రచన. ఇతడు నిజాము రాష్ట్రములోని వర్ధమానపురమును పాలించిన ప్రభువు. సూర్యవంశ క్షత్రియుడట! ఇతని గ్రంథము లభింపలేదు. రంగరాట్ఛందస్సున నుదాహృతములగు కొన్ని పద్యములు మాత్రము కానవచ్చుచున్నవి.

* భద్రభూపతి

ఇతనికి బద్దెన అను పేరు ప్రసిద్ధమైయున్నది. 1261 1300 ప్రాంతము వాడు. ఇతడు చోళరాజశాఖకు చెందిన సూర్యవంశ క్షత్రియుడని ప్రసిద్ధి. 'నీతిశాస్త్ర ముక్తావళి' ఇతని గ్రంథము. 'సుమతి శతకము' కూడ ఇతని రచనయని అందురు. రెండును అభిన్నములేమో! 'బద్దెన నీతు' లనియే ఇతని గ్రంథము ప్రసిద్ధి కెక్కినది. ఇతని రచన ప్రతాపరుద్రుని 'నీతిసారము' నకాంధ్రీకరణమని కొందఱు అందురు. ఈ గ్రంథనామము నానావిధములుగ నున్నది.

* కామనేని మల్లారెడ్డి

పదునాఱవ శతాబ్దివాడు. ఇతడు 'షట్చక్రవర్తిచరిత్ర, లింగపురాణము, శివధర్మోత్తరఖండము, బ్రహ్మోత్తరఖండము, వాసిష్ఠమను' అను గ్రంథములను రచించెను. ఇతడు చిక్కపోలు ప్రభువు.

* సురభి మాధవరాయలు

రేచర్ల గోత్రమున దు జనించిన మల్లభూపాలుని పుత్రుడు. పదునాఱవ శతాబ్ది చివరివాడు. అళియరామరాజువలన జటప్రోలు సంస్థానమును గ్రహించినవాడు. ఇతడు జటప్రోలు నగరమందలి మదనగోపాల మూర్తికి కృతిగా 'చంద్రికాపరిణయ'మను ఆరాశ్వాసముల ప్రౌఢప్రబంధమును రచించెను. అయ్యది శ్లేష, యమకభూయిష్ఠము. వసుచరిత్ర కాలము నాటిది!

* మట్ల-అనంతభూపాలుడు

ఇతడు 17-వ శతాబ్ది ప్రారంభమున నుండినవాడు. ఇతని తండ్రి ఎల్లభూపాలుడు. తల్లి రంగాంబ. రాయలకు పిదప కృతులను రచించిన వారిలో నితడు ముఖ్యుడు. సంస్కృత భాషాపాండిత్యము మిక్కుటము. ఇతడు కకుత్స్థ విజయమును 5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధమును రచించెను. ఇందు సూర్యవంశజుడగు కకుత్స్థుని వృత్తాంతము కలదు.

* దామెర-వెంకటభూపాలుడు

ఇతడు 17 వ శతాబ్ది ప్రారంభమున నుండినవాడు. కాళహస్తి ప్రభువు. ఇతని తండ్రి వెంకటాద్రి భూపాలుడు, తల్లి గురువమాంబ. ఈ కవి 'బహుళాశ్వచరిత్ర'మను 5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధమును రచించెను. ఇందు బహుళాశ్వుడను హరిభక్తుని వృత్తాంతము వర్ణితము.

* విజయరాఘవరాయలు

ఇతడు రఘునాథరాయల కుమారుడు. క్రీ శ 1633—1673 వరకు నున్నవాడు. తండ్రి యగు రఘునాథరాయలవలెనే విద్వత్కవి విద్వత్కవిపోషకుడు. ఇతడు బహుళ గ్రంథకర్త. సాహిత్య సింహాసనము ధరించి సభకు శారదాధ్వజము నెత్తెను. ఇతని యాస్థానమున కోళకవి వంటి విద్వత్కవులే కాక కృష్ణమాంబ రంగాజమ్మ మున్నగు విదుషీమణులు నుండి పెక్కు గ్రంథములను రచించిరి.

ఇతని గ్రంథములలో 'రఘునాథ నాయకాభ్యుదయ' మను యక్షగానమును, రఘునాథాభ్యుదయమను ద్విపద కావ్యమును' ముద్రితములు. వీనిలో నితని తండ్రి యగు రఘునాథ నాయకుని నిత్యకృత్యములు, కార్యక్రమము వర్ణితములు.

కాళీయమర్దనము, ప్రహ్లాదచరిత్ర, పూతనాహరణము, విప్రనారాయణ చరిత్రము (ఇది ముద్రితము) రుక్మిణీ కల్యాణము, రాజగోపాల విలాసము, గోవర్ధనోద్ధరణము, చెంగమలవల్లీ పరిణయము, రతిమన్మథవిలాసము, పారిజాతాపహరణము, రాధామాధవ వివాదము, ధనాభిరామము, సత్యభామా వివాహము, ఉషాపరిణయ నాటకము, కాళీయమర్దనము, మోహినీవిలాసము, సముద్రమథనము, పాదుకాసహస్రము, కృష్ణవిలాసము, ప్రణయకలహము, జానకీ కల్యాణము, పుణ్యకవ్రతము, గోపికాగీత, భ్రమరగీత మున్నగునవి ఇతని ఇతర రచనలు.

* పూసపాటి-తిమ్మభూపాలుడు

ఇతడు క్రీ శ 1640 ప్రాంతము వాడు. విశాఖమండలమునందలి విజయనగర సంస్థానమున కధిపతి. శ్రీమన్మహామండలేశ్వర - మహీ మండలరాయ మన్నెసుల్తాన్ మున్నగు బిరుదములు కలవాడు. ఇతడు శ్రీ కృష్ణవిజయమను ప్రబంధమునురచించెను. అయ్యది 1893 లో ముద్రింపబడినను నేటిదనుక ప్రకటితము కాలేదు. ఇందు నరకాసురవధ, పారిజాతాపహరణము, పదునాఱువేల కన్యల వివాహము ఇందలి విషయములు.

* కటా వరదరాజు

ఇతడు క్రీ శ 1650 ప్రాంతము వాడు. వీరిపూర్వులు అనకటను కట్టించుటచే నీకుటుంబమువారికి కటావారను గృహనామము కలిగినది. వరదరాజు తాతర గరాజు, తండ్రి హరిదాసరాజు, తల్లి కృష్ణాంబ. ఇతడు ద్విపద రామాయణమును, పరమభాగవత చరిత్రమును శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును రచియించెను. ద్విపదరామాయణ మున్నివిధముల రంగనాథ రామాయణములో దులతూగగలది. ఇది ముద్రితము. శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము శతాధ్యాయి యగు సంస్కృత శ్రీరంగమాహాత్మ్యమున కాంధ్రానువాదము.

* విజయరంగచొక్కనాథుడు

పదునేడవ శతాబ్ది రెండవ భాగమున మధురను పాలించిన ప్రభువు. వచనకావ్య నిర్మాణమునకు దోహద మొసగిన రాజు. ఇతని యాస్థానమునందే సముఖము - వెంకట కృష్ణప్ప నాయకుడుండి 'జైమిని భారత, సారంగధరచరిత్రములను వచనకావ్యములుగా రచించెను. విజయరంగ చొక్కనాథుడు 'మాఘ మహాత్మ్యము, శ్రీరంగమాహాత్మ్యము' అను రెండు వచనగ్రంథములను రచించెను. అవి అముద్రితములు.

* మన్నారుదేవుడు

ఇతడు తంజావూరి ప్రభువగు విజయరాఘవ నాయకుని కుమారుడు. 17 వ శతాబ్దిచివర నుండినవాడు. ఇతడు 'హేమాబ్జ నాయికా స్వయంవరము, విజయరాఘవాభ్యుదయము' అను రెండు గ్రంథములను రచించెను. హేమాబ్జనాయికాస్వయంవరమున రాజగోపాలస్వామికి హేమాబ్జతోడి వివాహము వర్ణింపబడినది. విజయ రాఘవాభ్యుదయము లభింపలేదు.

* సోమభూపాలుడు

18 వ శతాబ్ది చివరిభాగమున గద్వాలన స్థానము నేలిన ప్రభువు. ముష్టిపల్లి తిరుమలరాయని పుత్రుడు. గద్వాల ప్రభువగు రామరాయ లీతని దత్తపుత్రునిగా గ్రహించెను. ఈ సోమభూపాలునికి 'నవభోజరాజు' అను బిరుదము కలదు. కృష్ణదేవరాయల సభలో నుండినట్లే ఇతని యాస్థానమునందును అష్టదిగ్గజము లుండిరి.

సోమభూపాలుడు రతిరహస్యము, అష్టపది అను గ్రంథములనురచించెను. 'రతిరహస్యము' హరిభట్టు సంస్కృతమున రచించిన సంస్కృత 'రతిరహస్యము నకు ఆంధ్రానువాదము. ఇందు కామశాస్త్ర విషయములు కలవు. ఇది ముద్రితముకూడ.

'అష్టపది' అనునది జయదేవ మహాకవి సంస్కృతమున రచించిన గీతగోవిందకావ్యమునకు సంస్కృతాంధ్రములయందు విపులీకరణము.

* తుపాకుల అనంతభూపాలుడు

ఇతడు 1740 ప్రాంతమున గంజి దుర్గమును పాలించినవాడు. ఇతడు 'భగవద్గీత, రామాయణము, భారతము, విష్ణుపురాణము' అను వచన కావ్యములను రచించెను. వీనిలో భగవద్గీత ముద్రితము. భారత, రామాయణములు అసమగ్రములు.

* కోట - రాయ రఘునాథ తొండమాన్ భూపాలుడు

18 వ శతాబ్ది చివర పుదుకోటను పాలించిన రాజు. 'తొండమాన్' అనునది బిరుదనామము. నుదురుపాటి వెంకనార్యకవి ఈతని యాస్థానమున నుండెను. ఆ వెంకనకవి సమస్యల నిచ్చుచుండగా ఈతడు పూరించుచుండుటవలన తత్ఫలితముగా నితని 'కవిజనోజీవని' గ్రంథము తయారైనది. ఈ ప్రభువు పై గ్రంథముకే గాక 'పార్వతీ పరిణయ' మను చక్కని ప్రబంధమును కూడ రచించెను.

* కుమారయాచేంద్ర బహద్దరు

ఇతడు నవీనుడు. వెంకటగిరి సంస్థానప్రభువు బంగారు యాచేంద్ర భూపతి పుత్రుడు. 'సభారంజని' అను నాట్యగ్రంథము నీతడు రచించెను. ఇందు ఎనిమిది ప్రకరణములలో నాయికా నాయక, రస, సంగీత, తాళ హిందుస్తానీరాగతాళ, నాట్యాభినయ, శబవాద్య పాండిత్య రహస్య విషయములు ప్రతిపాదింపబడినవి. ఇది ముద్రితము.

రాజ్యాధికారము లేక రాజబంధువులయి గ్రంథములను రచించిన రాజకవులు కొందఱు కలరు. అట్టివారు ముప్పదిమందికి పైగా గానవచ్చుచున్నారు.

అధునాతన కాలములో జమీందారులై సాహిత్యపోషకులై స్వయముగ గ్రంథములను రచించినవారును కలరు. పయి రెండు తెగలవారిం గూర్చియు నిట ప్రస్తావించలేదు.

ప్రభువులై కవిపండిత పోషకులై గ్రంథములనురచించిన పై రాజకవులు భాషా వాఙ్మయముల కొనర్చిన సేవ యనిర్వచనీయము. వారి కీర్తి యాచంద్రతారార్కము వెలయునది!

"ఆంధ్రభాష యమృత మాంధ్రాక్షరంబులు
మురువులొలుకు గుండ్రముత్తియములు
ఆంధ్రదేశ మాయురారోగ్యవర్ధక
మాంధ్రజాతి నీతి నసుచరించు"

— సెటూరి

శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి

శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం

నేటి ★ ★ ★ ప్రసిద్ధాంధ్ర కవులు

శ్రీ
ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం, ఎం.ఏ.
ఉస్మానియా విశ్వకళాపరిషత్తు
ఆంధ్రభాషాశాఖాధిపతి

ఆంధ్ర కవిత్వంలో పూర్వ సంప్రదాయ మనగేమి? ధర్మప్రధానమై నీతిబోధకమై శాస్త్రవిధిని విసర్జింపక చేయబడు ఆనంద ప్రయోజనమైన రచనా విశేషము ఇది. ప్రాయికముగా అనువాదాత్మకమైనది. గీర్వాణభాషయను అగాధకూపము నుండి ఈ కవులు ఎత్తిపోతురు. ఈ సంప్రదాయము ననుసరించు మహాకవులు తిరుచు ఉభయకవి మిత్రులు. సంస్కృతాంధ్రములందు దేశభాషా సమాటీకనంబున 'దివిజకవివరు గుండె యులు దిగ్గు' రనిపించగల సమర్థులు. వీరిలో కొందరు పాశ్చాత్య వాసనాభిజ్ఞులు. కొందరు తనంతతా వలచి వచ్చిన పాశ్చాత్య సభ్యతోర్వశిని త్రోసిపుచ్చగలిగిన పాండవమధ్యములు. మిసిమిజవ్వనపు పొంగు ఉడుకారిన నడివయస్కులును వృద్ధులును పూర్వ సంప్రదాయమునకు పారిషదులు. శాస్త్రులును, మన గ్రామసీమను ఈ కవిత్వమునకు చింతతోపులు.

శ్రీ లక్ష్మీరంజనం

కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు

పూర్వ సంప్రదాయ ప్రవర్తకులలో ఆస్థాన కవిశేఖర, కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రులవారు ప్రథమ గణ్యులు. సహస్రావధానులైన వీరు నేటికిని ఘటికాశత గ్రంథకల్పన దక్షులు. పూర్వ మహాకవులైన నన్నయ తిక్కన పోతనాదులు తమ జీవిత సర్వస్వములుగా తెంచుకొనిన మహాభారత భాగవతముల నేకాక రామాయణమును గూడ స్వీయనామాంకితములుగ ఏకలేఖినితో రచించి కవితా మహోద్ధతమును సృష్టించగలిగిన దీక్షానిధులు. ఇదికాక మరెన్నియో పద్య ప్రబంధములను శ్రీ శాస్త్రిగారు వెలయించిరి, వెలయించుచున్నారు. ఆంధ్రజాతి చరిత్రనే వస్తువుగా చేకొని యొక ఉదాత్త పురాణమును నిర్మించుచున్నారని వినికిడి. కవి సార్వభౌముని కవితా వ్యవసాయము విరివిగలందలోను కలది కాదని కొందరు ఛప్పరింతురు. 'కవిత చెప్పి యుభయకవిమిత్రు మెప్పింప నరిది బ్రహ్మకైన,' యని పేరు వడసిన తిక్కనామాత్యునివంటివాడు ఈ విమర్శన చేసినచో మనము పాటింపదగును. కాని నాలుగు పుంజీలు పద్యములనైన ధాటిగ చెప్పలేనివారి మాటల వంతగా లోకము పాటింప నక్కరలేదు. వ్యంగ్యమునకన్న హృద్యము శాస్త్రిగారు ఎక్కువగా ముపాసించిరి. వీరి కవిత్వము సులభపదఘటితమై, అన్వయక్లేశము లేక యొప్పారుచున్నది.

"స్నేహమునర్థ మూలమగు, స్నేహమునన్ భయశోక హర్షముల్
దేహికిబుట్టె రాగమను ద్వేషమునుం దొలగింపజేసి వ్యా
ద్రోహము హూర్చ్ఛగాన పతితుండు జనుండెడద న్విరాగియై
స్నేహము సేయకుండ దగు నెయ్యురపట్ల ధనంబు పట్లనున్"
శ్రీ కృష్ణ భారతము

సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి తరువాత పరిగణింపదగినవారు విద్వత్కవులు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు. వీరు తమ గద్య రచనల చేతనే లోకమునకు విశేష పరిచితులు. కవిత్వమునందు గూడా వీరు సిద్ధహస్తులు. కవిత్రయమువారు మహాభారతాంతర్గతమగు భవిష్యత్పర్వమును ఎలతో యాంధ్రీకరింపక విడువగా నీ పవిత్ర కార్యము తమ పాలబడెనని యుత్సాహముతో పూనుకొని శాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రభవిష్య పర్వము'ను మృదుశైలిలో రచించి ధన్యత గడించిరి. వీరి రచనయే యగు 'ప్రేమతత్త్వము' అను మేరియొక పద్యకావ్యము తెలియవచ్చుచున్నది.

శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు

శివరామ శాస్త్రిగారు

ప్రాచీనము నవీనము సమపాళముగా కలబోసికొన్న భావుకులు విద్వత్కవులు శ్రీ వేలూరు శివరామశాస్త్రిగారు ప్రసన్నకథా కలితార్థయుక్తితో గంటము నడుపగలవారు. ఆంధ్రమునందలి యనువాద సాహిత్యమునకు తిరుగులేని మూలము కాగల మరియొక క్రొత్తగనిని వీరు కనిపెట్టిరి. అది వంగ సాహిత్యము. విశ్వకవి రవీంద్రుని యమర రచనలనుండి యేర్చికూర్చి శివరామశాస్త్రిగారు 'కథలు గాథలు' అను చక్కని పద్యకావ్యము నవతరింపజేసిరి. వీరిశైలి ద్రాక్షాపాకమై కవితాభ్యాసకులకు దొరవడి కాదగియున్నది.

"ప్రావిస్తీ పురదాత సౌధములపై సాయంతనాలోకముల్
చేవల్ వించెను, దారులన్నియు దమోలీనంబులైపోయె శ్రా
వన్ సందడియుం బ్రచారమును దోడ్తోడ గ్రాచీనదిగ్
దేవాగారమునందు దివ్వె వెలుగొందెన్ బ్రాగ ఘంటాధ్వనుల్"
అవధాన శతకము

నోరి నరసింహ శాస్త్రిగారు

శ్రీ కల్యాణానంద భారతీస్వామి ప్రాపిత కవిసమ్రాడ్బిరుదాంచితులైన శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రిగారు తిమోనుదంబులగు శ్రీ మాతృపదంబులను చెప్పగాగొని, కవితార్ణవముపై సాగినవారు. వీరు శ్రీదేవీ భాగవతమును సులభలాక్షణికమైన శైలిలో రచించిరి. పుణ్యప్రబంధంబుల నొనువుటయు ఆరాధన విశేషమును మన ప్రాచీన కవుల కోవలోనివారు వీరు.

"కోరను దీనికై ధనము, కోరను సద్యశమైనగాని, నే
గోరను గౌరవాంకములు, కోరను సత్పదజన్మ భాగ్యముల్,
కోరను జన్మమోక్షణము, కోరుదు దొక్కటె సుస్థిరంబుగా
శ్రీ రమణీయ పాదసరసీరుహముల్ విలసిల్లుటన్ మదిన్"
శ్రీదేవీ భాగవతము

నాగవీరయ్య శాస్త్రిగారు

ఈ మార్గముతోనే ప్రయాణించు కవిశేఖరు లింకను ధన్యులు పలువురు గలరు. శివపురాణము, శారదత్రివిజయము వంటి కావ్యముల ప్రాచీన బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ నాగవీరయ్య శాస్త్రిగారును, జాతక కథాగుచ్ఛము, కృష్ణ తిక్కన, వివేకానంద చరిత్రము న్నగు పెక్కు కావ్యములు లాక్షణికమైన జాను తెనుగులో సంతరించిన శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారును, యువహృదయము నందే ప్రాచీన వాసనలు బుసలుకొన, ఉడుకు చూపులతో నవాతనా లోకము రావిడిసేయ, ఆదర్శ జీవితములను కవితాబద్ధము చేసి, అష్టావక్ర చరిత్రము, అరుంధతీవసిష్ఠమువంటి రచనలు చేయుచున్న శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వరులుగారును ఈ తరహాలో పిడికెడు.

శ్రీ కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు

స్వామి శివశంకరులు

నవసంప్రదాయము

పూర్వ సంప్రదాయమునకు నమస్కరించి సెలవు గైకొందము. మాతృదేశతను త్రొక్కి ప్రియ కాంతను పెంకరించినట్లు ఆంధ్ర కవిత్వములోని నవసంప్రదాయమును సమీపింతము. దీనిని భావకవిత్వమనియు, నవ్యకవిత్వమనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఇది పెక్కు దూషణ భూషణములకును, పరిహాసములకును సన్మానములకును గురియై కాలుద్రొక్కుకొని నిలువగలుగుటచే దీనియందు జీవసారము కలదని ప్రతిపక్షులు కూడ నంగీకరించిరి.

పౌరాణిక్యముపై కొంత సాహసికపు తిరుగుబాటు నవకవిత్వపు మొదటి శంఖారావము. మధ్యతరగతి ప్రజల జీవితపు వేషభూషలు దీని ఇతివృత్తము. శృంగారవీరములే దీనిలో కూడ ముఖ్యరసములు. కాగా, విప్రలంభము వైపు త్రాసు మొగ్గినది. దేశభక్తి గీతముల రూపొందిన భావవీరము దీని వీరము. నన్నయాదుల కవిత్వము నందువలె దీనియందును అలంకారము అప్రయత్నపతితము. శిష్ట ఛందములు నీటిలోని కొదిగినవి. ప్రజాఛందములైన గేయ ఫణితులు నవకవిత్వపు మధుచషకములు. ఇతివృత్తము నడపుటలో, నవకవిత్వమునకొక్క తీరు తెన్నులు పాతపుంతలను విడచినవి. కథ సుఖాంతమే కావలెనను తాపత్రయము లేదు. కావున 'కుర్యాన్నిర్వహణేఽద్భుతం' అనునూక్తి ప్రసక్తి తగ్గినది. నాయికానాయకులను సుఖడోలికలలో నూపుట కన్న కష్టపుటింగలములలో పొరలించుట శిల్ప ప్రాశస్త్య ప్రకటనమునకు నికషమని యుక్తముగా గుర్తింపబడెను. బాహ్య వస్తువులుగాక కవి యొక్క అంతరచిత్తవృత్తియే భావనా విషయమయ్యెను. కవికి కవియే కవితావస్తువు! ఇట్టి విన్యాసము మన పూర్వ కవిత్వమునకు అపరిచితము.

శ్రీ శాంత

శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి

నవకవిత్వమునందలి మరియొక చమత్కారము పూర్వపద్ధతివారికి చీదర కలిగించెను. ఒకానొక ఆదర్శరూపిణియైన ప్రియురాలి ప్రణయమునకై పరితపించుచున్నట్లు వర్తమానకవి చిత్రించును. ఇది అచ్చముగా వ్యక్తిగతమైన విలాపమో, ప్రలాపమో యని పూర్వ సంప్రదాయమువారు భ్రమసిరి. వాస్తవమున కిదియొక నూత్న కవిత్వ సంకేతము. ఈ ఆదర్శ ప్రణయిని లౌకిక కాంత కాదు. కల్యాణగుణసుందరుడైన భగవంతుడే. ఈ కావ్యనాయిక ఇది భగవద్భావనావిషయమైన యొక మధురభణితి. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ సంకేతము విపరీతమై కవియే నాయికయగుటయు భగవంతుడు కాంతుడగుటయు తోచును. దీని మధుర భక్తియని వ్యవహరింతురు.

"గురజాడ-రాయప్రోలు"

ఏతాదృశ గుణవిశిష్టమైన నవ్యకవితకు అమరకవి గురజాడ అప్పారావుగారు పాదులు త్రవ్వి, మృదుగేయ సేచనముచే పదను చేసి బీజంకురు డయ్యెను. ఈ మాగాణి పొలమునందు వివిధ రీతుల నవ్యకవితాసస్యమును పండించిన తొలిపాలము శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. గురజాడ పాశ్చాత్యసభ్యతకు ముగ్ధశిశువయ్యెను. రాయప్రోలు ఆర్షవిజ్ఞాన ప్రీతి - జాతీయ భావోదయము అను తరంగడోలికలమీద తేలియాడెను. నవ్యకవిత్వము ఖండకావ్యములకేకాక సంపూర్ణ కావ్యములనుగూడ పుష్పింపగలదని తొలిసారి చూపిన గౌరవము వీరికి దక్కినది. ఆంగ్లకావ్యానుసృతియైన 'లలిత'తో నారంభించి, సాంఘిక వృత్తములనుండి స్వీయకల్పనా చమత్కృతిచే విభూషితములైన 'తృణకంకణము' 'స్వప్నకుమారము' మొదలగు కతికమాత్ర పరిమాణము గల్గియు

(22-వ పేజీ చూడుడు)

పాషాణాలకు జీవాలు పోసిన ఆంధ్రశిల్పులు

ఆంధ్రదేశపు పురావస్తు సంపదలు

భొజ్జన్నకొండలో పైవరుస వసారాయందలి గోడమీద ఉన్న బుద్ధవిగ్రహం.

అమరావతి స్తూపం.

శ్రీ వల్లీ, సుబ్రహ్మణ్యులు
(అలంపురం నుంచి హైదరాబాదు మ్యూజియం చేరిన శిలామూర్తులు!)

— శ్రీ టి. యన్. రామచంద్రన్ —

ఆంధ్రదేశము దివ్య మహానదుల అద్భుతసీమ, మంజీర, ప్రాణహిత, ఇంద్రావతి, శబరి మొదలైన అనేక ఉపనదులతో గోదావరి విలసిల్లుతోంది; భీమరథి, తుంగభద్ర, దిండి, మూసి మొదలైన ఉపనదులతో కృష్ణానది వెల్లివిరిసివుంది. ఇవి గాక మున్నేరు, పాలేరు, మున్నేరు, గుండ్లకమ్మ, శారద, నాగావళి, వంశధార, బుచికుల్య మొదలైన యితర నదులున్నయ్. 400 మైళ్ళపొడవున తెలుగుసీమ పొడవునా విస్తరించివున్న సముద్రతీరంలో, పెద్ద నదుల సంగమస్థలాలలో ఓడరేవు లుండేవి. నౌకావ్యాపారానికి మంచి ప్రోత్సాహముండేది; తెలుగుదేశంనుండి అనేకమంది సముద్రాంతరాలకు పోయి ఆయా దీవులలో వలసలు యేర్పాటు చేసుకుంటూవుండేవారు. కృష్ణా గోదావరీ నదులు రెండింటిమీదా నౌకాయాన సౌకర్యా లుండేవి

దక్షిణాపథంలో ప్రధానజాతి

"ఐతరేయ బ్రాహ్మణ" రచనకాటికే ఆంధ్రులు ప్రసిద్ధిలో వున్నారు దక్షిణదేశమందలి ప్రధానమైన జాతిగా ఆగ్రంథంలో పేర్కొనబడివుంది. ఆంధ్రులు వింధ్యప్రాంతం నుంచీ వలసవచ్చినవారు కారు ఆంధ్రుల జన్మదేశం యిదే. మౌర్య సామ్రాజ్యం పతనమైపోయిన అనంతరం ఆంధ్ర శాతవాహనరాజులు తమ సామ్రాజ్యాన్ని ఉత్తరంగానూ, పశ్చిమంగానూ, దక్షిణంగానూ కూడా విస్తరింపజేశారు భరత ఖండంలోని ఏ కొద్ది ప్రాంతాలో మినహా తక్కిన దేశమంతా ఆంధ్ర సామ్రాజ్యంగా వుండేది. ప్రాచీన బ్రాహ్మణ బౌద్ధ వాఙ్మయాలలో ఆంధ్రుల చరిత్ర విస్తృతంగా అభివర్ణింపబడి వుంది నాటి తామ్రశాసనాలు, నాణెములు, గుడిగోపుర నిర్మాణములు, స్థూప, చైత్య విహార నిర్మాణములూ, అలిఖిత గ్రంథానేకము వైదేశిక యాత్రికుల రచనలు ఈ జాతి ప్రాచీనోజ్వల చరిత్రను వేనోళ్ళచాటుతున్నయ్. తెలుగుదేశంలో అసంఖ్యాకంగా గ్రామసీమ లున్నట్టూ, పెద్దపెద్ద ప్రాకార గోపురాలతో విరాజిల్లుతున్న మహానగరాలు 30 వరకూ ఉన్నట్టూ, లక్ష పదాతి దళము, 2 వేల అశ్వికదళము, వెయ్యి గజదళముగల మహాసైన్య మున్నట్టూ మెగాస్తనీస్ (క్రీ పూ. 300), ప్లినీ (క్రీ. శ 77) తమ రచనలలో అభివర్ణించారు క్రీ శ 1 శతాబ్దంలో రచింపబడిన 'పెరిప్లస్ ఆఫ్ ది ఇంత్రియన్ సీ' (తూర్పు సముద్రములకు సంబంధించిన వివరాలు) అనే గ్రంథంలో, పింగాణీ, సులీమాన్ రాళ్లు, మజ్లిన్, పత్తి, అత్తరువులు, పట్టు, లక్క మొదలైన పదార్థాలను ఎగుమతి చేసే, రేవు స్థలాలుగా 'వైజయంతి,' 'బారీగాజా' అనే రెండు నగరాలు పేర్కొనబడి వున్నాయి టాలెమీ 'బారీగాజా' 'లారిక్' లో వున్నట్టు వ్రాశాడు ఈ 'లారిక్' అనేది 'లాట' శబ్దానికి ప్రాకృతరూపంగా కనుపించుతోంది 'పిరాటస్' దేశంలో 'బైజాన్‌టియన్' రేవు అన్నట్టు వ్రాశాడు ఈ 'బైజాన్‌టియన్' వైజయంతి యేమో నంటున్నారు గాని, ఇది చాలా సందేహాస్పదమైన విషయం టాలెమీ 'అర్యక సదనాయ్' అనే దేశమున్నట్టు వ్రాశాడు 'నాయ్' అంటే యవన భాషలో 'ప్రజలు' అని అర్థం అందుచేత 'సదనాయ్' అనేది 'శాతవాహన' శబ్ద ప్రాకృతరూపానికి యవన భాషాంతరీకరణంగా మనం ఊహించవచ్చు. అయన, అయిదు ఓడరేవులనూ, ఎనిమిది దేశాంతర్భాగంలో వున్న నగరాలనూ పేర్కొన్నాడు— ఈ శాతవాహనుల దేశంలో ఇటీవల హైదరాబాదులో కొండాపురంవద్ద, గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి, ఆయన కుమారుడు వశిష్ఠదేవ శ్రీ పులుమాయ్ ప్రభృతి శాతవాహన రాజుల నాణెములు దొరికినై. ఇదిగాక నాటి పింగాణీ పాత్రల శిథిలాలు, పింగాణి మట్టితో తయారుచేసిన బౌద్ధ విగ్రహాలూ కూడా దొరికినై టాలెమీ (క్రీ శ. 2 శతాబ్దం ఆంధ్రులను గురించీ, తూర్పుతీర వాణిజ్యాన్ని గురించీ, 'కొంటకోస్సిల' 'కొడురా' 'అలాసినీ' మొదలైన రేవులను గురించీ పేర్కొన్నాడు. 'మైసోలియా' ప్రాంతంలో (కృష్ణాజిల్లా) 'అఫిటేరియన్' ఉన్నట్టు వ్రాశాడు. 'అఫిటేరియన్' అనేది, కొంతమంది అనుకుంటున్నట్టు ఊరి పేరు గాని, దేశం పేరుగాని కాదు; భిక్షువులకు నిర్మించిన ప్రదేశం అని దాని అర్థం. శాతకర్ణులు, శాతవాహనులు అని పిలువబడే ఆంధ్ర భృత్యరాజులు క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దినుంచి క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దివరకూ పరిపాలించినట్లు పురాణాలలో వ్రాయబడివుంది. వారి సామ్రాజ్యం, తూర్పుతీరంనుంచి పడమటిగిరులవరకూ, దక్షిణాన మైసూరు నుంచి ఉత్తరాన అవంతి (నేటి ఉజ్జయిని) వరకూ వ్యాపించి వుండేది. ఇటీవల కొండపూర్, చిటల్ ద్రుగ్ జిల్లా, మైసూరు ప్రాంతాలలో జరిగిన భూగర్భ పరిశోధనలవల్ల ఆంధ్రుల ప్రాచీన చరిత్రకు సంబంధించిన అనేకవిషయాలు బయటికి వచ్చినై

పూర్ఘం, ధనకటకం, కేవురూర్, విజయాపురం, నారసాల, ఇవి ఆంధ్రప్రజల ప్రసిద్ధ వాణిజ్య నగరాలుగా వుండేవి, కోలమండలవారంలో (కోరమాండల్) అనేక రోమన్ నాణెములు దొరకటంచేత, వారికి విశేషమైన నౌకావ్యాపారం వుండేదని అనుకోవలసి వస్తోంది

దూరప్రాచ్యంలో వలసలు

ఆంధ్రదేశంనుంచి, ముఖ్యంగా వేంగి నుంచి అనేకమంది ఆంధ్రులు, దూర ప్రాచ్యంలోని దీవులకు వెళ్ళి వలసలు స్థాపించారు అనాటి నాణెములనుబట్టి చూస్తే రాగి నాణెములకంటే సీసపు నాణెములు ఎక్కువ ముద్రించేవారని తేలుతోంది అంతేగాక ఆసముద్ర తీరంనుంచి ఈ సముద్రతీరంవరకూ వ్యాపించి యున్న మహాసామ్రాజ్యం యొక్క విస్తృత విస్తరణకు ప్రతిసూచకంగా, ఆయా ప్రాంతాలలో లభించుతున్న ఈ నాణాలు ఒకే మాదిరిలో గాక భిన్న భిన్నాకృతులలో కనుపించుతాయి

క్రీ పూ 300 నుంచి క్రీ శ 300 ఆంధ్రదేశంలో ఉజ్వలదశను అనుభవించిందంటే యిందుకు ఆంధ్రదేశానికి ఇతర బౌద్ధదేశాలతోగల నౌకావ్యాపార పరిస్థితి ప్రధాన కారణమని తోస్తుంది ధనికవర్గాలవారిని పెక్కుమందిని బౌద్ధధర్మంలోకి ఆకర్షించుతూ

(19 వ పేజీ చూడుడు)

ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకళ

ప్రాశస్త్యం: మన చిత్రకారులు

రచన
శ్రీ
దామెర్ల
వెంకటరావుగారు

చంద్రమౌళీశ్వరుడు, (శ్రీ కుమారిలస్వామి చిత్రానికి ప్రతికృతి)

ఆంధ్ర రాష్ట్రావతరణ శుభ సమయాన్ని ఆంధ్రజాతి ఎటువంటి తిరిగి తన వ్యక్తిత్వాన్ని నిరూపించుకోగలుగు తున్నందుకు ఆనందించని ఆంధ్రుడుండడు. ఆంధ్రజాతి భారత చరిత్రలో ఎంతో ప్రముఖ స్థానమో అలంకరించింది రాజకీయ రంగంలో సామ్రాజ్యాల కేలి, మహారాజ్య వైభవాల ననుభవించి తన సార్వభౌమ స్వాతంత్ర్యాధికార స్థానాలను శతశతాబ్దాలపాటు నిలబెట్టుకున్న విషయం చారిత్రక ప్రసిద్ధమే అంతకన్నా ప్రధానమైనది భారతీయ సంస్కృతీ చరిత్రలో ఆంధ్రజాతి అలంకరించిన దివ్యస్థానం.

ఆంధ్రరాష్ట్ర స్థాపనతో బాటు ఆంధ్ర సంస్కృతీ పునరుద్ధరణానికి కూడా రాజమార్గ మేర్పడుతున్నది ఇప్పుడు మనం సాధించుకున్న అసంపూర్ణమైన ఆంధ్రరాష్ట్రం త్వరలో సర్వాంగ సౌష్ఠవమయిన విశాలాంధ్రగా పరిణమించక తప్పదు ఆంధ్రజాతి ఆంధ్ర సంస్కృతి తమ సహజవాతావరణంలో స్వేచ్ఛగా వర్ధిల్లగలవు ఈ శుభోదయ సమయాన ఆంధ్రజాతి యొక్క కలుమషాభివృద్ధికి సంబంధించిన అనేక విషయాలను సమీక్షించి విమర్శించుకోవలసిన గొప్ప తరుణం.

చరిత్రలో ఆంధ్రుల స్థానం అద్వితీయమయినదని నిరూపించడానికి చారిత్రక ఆధారాలు వివ

ఇప్పుడు "ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకారులను గురించి చిన ప్రసంగాని మున్ముందు మనం జరుపు కుందాం. ఆంధ్రభూమి అనాది సిద్ధంగా కళలకాటపట్టయి భారతదేశంలో పేరెన్నిక గాంచినది ఆంధ్రులు స్వభావసిద్ధంగా కళోపాసకులు. భారతీయ సంస్కృతీ రీతింగా వున్నాయి. ఉత్తర హిందూస్థానానికీ దక్షిణాపథానికీ మధ్యగా ఉండి ఆర్యద్రావిడ సాంప్రదాయాలను, ఉత్తరదక్షిణ సంస్కృతులనూ సమ్మేళనపరచి ప్రస్ఫుటమయిన ఉన్నత కళా సంస్కృతిని ఏర్పరిచే భాగ్యం ఆంధ్రులకు దక్కినది చారిత్రక కాలంలో క్రీస్తుశకానికి పూర్వంనుండీ ఆంధ్రులు భారతీయకళా విధానానికి ఎంతో ప్రధానంగా తోడ్పడ్డారో అజంతా లోయలోని బౌద్ధగుహాల శిల్పమే ప్రబలసాక్ష్యం అజంతా గుహాల శిల్పచిత్రలేఖనాలూ, అమరావతి స్తూపకళావిశేషమూ, నాగార్జున కొండ సంఘారామ శిల్పవైభవమూ, భట్టిప్రోలు, జగయ్యపేట, ఆర్యకట్టము, భొజన్నకొండ మొదలైన అనేక ప్రాంతాలలో ఆంధ్రభూమి అగుపడుతుండె ఈ చిరకాలవరకూ ఉన్నతం యున్న అనేక బౌద్ధశిథిలాలు గుహలో శిల్పవిధ్యమూ, ప్రాచీన బౌద్ధయుగంలో ఆంధ్రకళను పరచిన కళా నైపుణ్యానికి ప్రబల నిదర్శనాలు

అటు ఎలోరా గుహలనుండి ఇటు మహాబలిపుర రాతి శిల్పాలవరకూ ప్రదర్శితమయిన శిల్పవైభవంలో ఆంధ్రులు భాగస్థులు మధ్యయుగంలో చాళుక్య, కాకతీయ, విజయనగర సామ్రాజ్యాలనాటి ఆంధ్రౌన్నత్యం అనేక కళల ప్రాబల్యంలో ప్రకటితమవుతుంది. విశేషంగా శిల్పచిత్రకళల వైభవంలో విస్పష్టమవుతుంది. ద్రాక్షారామ, ఓరుగల్లు, హనుమకొండ, రామప్ప మొదలయిన దేవాలయ శిల్పాలలోను, హంపీ కేంద్రస్థానం నుండి దక్షిణాన్ని లేపాక్షి వరకున్నూ, తూర్పున శ్రీకాకుళం, ఉత్తరాన్ని సింహాద్రి ముఖలింగ క్షేత్రాలవరకున్నూ వ్యాప్తమయిన విజయనగర సామ్రాజ్యపు కళావైభవం ఆంధ్రుల కళాప్రతిభకు సాక్ష్యమయి నిల్చింది. ఆయాస్థానాలలోని దేవాలయాలూ ఇతర రమ్య నిర్మాణాలలోనూ గల శిల విశేషమే కాక సాంపయిక చిత్రరచనము కూడా ఆంధ్రుల కళా సాంప్రదాయాన్ని ప్రకటిస్తాయి.

ఆంధ్రుల చిత్రకళా నైపుణ్యము

ప్రత్యేకించి చిత్రకళలో ఆంధ్రులది సాంప్రదాయికంగా సిద్ధహస్తమయినట్లు కనుపిస్తుంది. అజంతా గుహాల్లో చిత్రింపబడ్డ జగద్విఖ్యాతమయిన ప్రాచీన చిత్రవిన్యాసాలు మొదలు క్రీస్తుశకం పదహారు పదిహేను శతాబ్దాలనాలపు దేవాలయాల గోడలూ, స్తంభాలూ, కప్పుల అంతర్భాగాలలోనూ మిగిలి చెదిరి కనపడే చిత్రాలవరకూ ఆంధ్రుల పూర్వచిత్రలేఖనా ప్రావీణ్యం ప్రదర్శనమవుతుంది.

రామ, ఎరుకు రామ నిమా వేశం (శ్రీ కుమారిలస్వామి త్రివర్ణ చిత్రానికి నకలు)

తొందిమధ్యయుగంలో పుతేపాక్షి దేవాలయములోని చిత్రరచనలు ప్రాచీనపు అజంతా పద్య చిత్రాల సాంప్రదాయాన్ని నిలబెట్టి ఆంధ్రదేశంలో చిత్రకళకు ఏర్పడిన సుస్థిరమైన స్థానాన్ని చూచించి ఆంధ్ర చిత్రకళా సాంప్రదా యం అవిచ్ఛిన్నంగా చిరకాలంగా సాగిపోతున్నట్టు నిదర్శనమిస్తున్నాయి. ఆధునిక యుగంలో రాజకీయాలలో ఎట్లాంటి ఒడుదుడుకులు వచ్చినా తియొక్క సాంస్కృతిక అభివృద్ధికి అంతరాయాలు తగిలి వృద్ధి కుందగించినా నవీనఆంధ్రచిత్రకారుల ఉత్తేజానికి వెనుక నొక బలమైన సాంప్రదాయ సంపత్తి ఉండిన సంగతి మనం గుర్తించక తప్పదు.

పూర్వ చిత్రకారులు

మధ్యయుగం నుండీ మనదేశంలో ముచ్చిలు అనేకులం వారు చిత్రకళలో ప్రావీణ్యం గలవారై జాతీయ కళాకారులుగా నిలిచి అనేక విధాలుగా చిత్రకళను పోషించుకొంటూవచ్చారు. వీరు ప్రజాబాహుళ్యానికి రమ్యమైన కళాస్వరూపాల్ని నిర్మించి అందజేయుడమే కాక, హిందూ మహమ్మదీయ సంస్థానాలలో అస్థాన చిత్రకారులుగా ఉండి వారివారిపోషణలో బద్ధిలి ఆ యా రాజులకు నవాబులకు కావలసిన చిత్రరచనలను, చిత్రవస్తువులను విరివిగా సమకూరుస్తూ వచ్చారు. వీరు దేవాలయాల గోడల మీద పురాణగాథలను సాంఘిక విషయాలను చిత్రించడమూ, దేవాలయపు జెండాలు వాహనాలను నిర్మించడమూ, రంగుల అలంకారాలను చేయడమూ మొదలయిన పనులను తమ వృత్తి ధర్మంగా సాగిస్తుండేవారు. కొందరాజుల యొక్కయు, శ్రీమంతుల యొక్కయు రూపచిత్రాలను చిత్రించి బహుమానాలను పొందేవారు. దశావతారి పేకలమీద బహు చక్కని రంగు చిత్రాలను చిత్రించి ప్రజాసామాన్యం యొక్క వినోదార్థం అందజేసిన చిత్రకారులు వీరే. ఈ దశావతారి పేకచిత్రాలు రాజపుత్ర, మొగలు సున్నితచిత్రాలను (Miniatures) పోలి అతి సుందరంగా ఉంటవి. ఈ ముచ్చిల సంతతివే వలస వెళ్లి తంజావూరు రాజుల సంస్థానాలలో ఆస్థాన చిత్రకారులుగా ఉండి

(23 వ పేజీ చూడుడు)

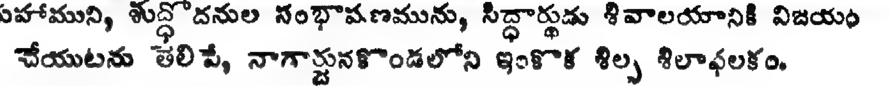
కణ్వాశ్రమంలో శకుంతల (శ్రీ కుమారిలస్వామి త్రివర్ణచిత్రానికి ప్రతికృతి)

పల్లెటూరి ఆట (శ్రీ డి. ... గారి త్రివర్ణ చిత్రానికి నకలు)

బుద్ధుడు : బాలలు - నాగార్జున కొండలోని ఒక శిల్పఫలకం. (ఫోటో: పురావస్తు శాఖవారి సౌజన్యంతో)

సర్వార్థసిద్ధుడు బోధివృక్షంక్రింద ధ్యానయోగంలో ఉండగా మారుడు ఆయనతపస్సుకు భంగం కలిగింపబోయి, విఫలుడై వెళ్లుటను తెలిపే, నాగార్జునకొండలోని, శిల్ప శిలాఫలకం.

అసితమహాముని, శుద్ధోదనుల సంభాషణమును, సిద్ధార్థుడు శివాలయానికి విజయం చేయుటను తెలిపే, నాగార్జునకొండలోని ఇంకొక శిల్ప శిలాఫలకం.

నాగార్జునకొండ శిల్పఫలకాలపై బుద్ధదేవుని పునీతచరిత్ర

ప్రపంచ మహాపురుషులలో బుద్ధుడు ప్రథముడు. ఈ ప్రపంచంలోని దుఃఖాన్ని, భరించలేక దీనినుంచి తనకు విముక్తి కలిగించగల సంబుద్ధిని సముపార్జించడానికి దీక్షవహించిన ఒక మహానుభావుని ఆదర్శ జీవిత మాయనది రాకుమారుడుగా జన్మించిన వ్యక్తి భోగవిలాసాలను పరిత్యజించి విరాగిగా గడప పూనడంచేత, తుదకు తాను పొందిన సంబుద్ధి సాధనయందు ఆయనకుగల అపార ఆసక్తి కారణమనాలి. ఆ కరుణామూర్తి తాను పొందిన వికాసాన్ని ఇతరులకు కలిగించేందుకు తనసందేశాన్ని స్వయంగా దేశం నాలుగుమూలలకూ వ్యాపింప చేశారు

> దక్షిణ భారతములోని బౌద్ధుల స్తూపసంపదకు సంబంధించినంతవరకూ, నాగార్జునకొండ మహత్తరమైనది బుద్ధుని జీవితంలోని అనేక ఘట్టాలూ, జాతకాలూ ఇక్కడ విస్తృతావధిని చిత్రింపబడి వున్నయ్ బుద్ధదేవుని చరిత్ర యింత విపులంగా శిల్పకృతులను ధరించివున్న ప్రదేశం ఇది మినహా మరొకటి యెక్కడా లేదేమో ఇక్ష్వాకువంశ (ఆంధ్ర) రాజులు 3-వ శతాబ్దిలో కృష్ణానదీ పావనతీరాన తమ పలుకుబడిని వెలయించి యీశిల్పఖనిని మనకు వారసత్వంగా అందించి వెళ్లారు అమరావతీ ప్రసిద్ధ స్తూపంవలెనే, శిల్పసంపద వెల్లివిరిసిపోయిన నాగార్జునకొండ స్థూపాలు ఆంధ్రజాతికి గర్వకారణమైనట్టివి.

అశోకునిసేవ

ఆయన తదనంతరం ఆయన శిష్యులు ఆపని చేశారు బుద్ధుని నిర్వాణానంతరం ఆయన భౌతికావశేషాల కోసం సమకాలిక రాజులు నేనంటె నేనని ఎగబడి, వాటిని అపారగౌరవ ప్రపత్తులతో తమతమరాజ్యాలకు కొనిపోయి స్తూపాలు నిర్మించి వాటిలో నిక్షేపం చేయించినట్లు అమరావతిలోని ఒకశిల్పం తెల్పుతోంది. బౌద్ధమత ప్రచారానికి తన యావజ్జీవితం ధారపోసిన మహాచక్రవర్తి అశోకుడు ఆయన ఈమతాన్ని విస్తారమైన తన సామ్రాజ్యం అంతటా మాత్రమే కాక ఇతరత్రా కూడా వ్యాపింపచేశాడు. అశోకుడు రామగ్రామస్తూపం మినహాయించి మిగతా అన్ని స్తూపాలనూ తెరపించి వాటిలోని బుద్ధుని అవశేషాలను తీయించి వాటిని ఇంకా ఖండఖండాలు చేయించి, దేశమంతటా 84 వేల స్తూపాలు నిర్మించాడని ఒక గాథ వుంది. అంతేకాదు. ఆయన అనేక మంది శ్రమణకులను వివిధ ప్రాంతాలకు ప్రచారార్థం పంపాడు ఆంధ్రదేశానికికూడా పంపాడు శాతవాహనుల తూర్పురాజ్యానికి స్థావరమైన కృష్ణాతీరం బౌద్ధమత చరిత్రలో ఒక గొప్పశకాన్ని అనుభవించింది ఈ ప్రాంతంలో ఎన్నో గుట్టలు వున్నాయి పురాతత్వజ్ఞుని చేతి ప్రభావంతో పాలరాతిపై దక్కని లతలు చెక్కిన స్తూపాలెన్నో ఈప్రాంతంలో బయటపడ్డాయి. అటువంటివాటిలో ప్రపంచ ప్రసిద్ధిపొందిన అమరావతి స్తూపం ఒకటే భట్టిప్రోలు, గుమ్మడిదుర్రు, జగ్గయ్యపేట, గోలి మొదలైన చోట్ల దొరికినవి ఇట్లాంటివి చాలా వున్నాయి పలనాడులోని నాగార్జున కొండ ఈచక్కటి శిల్పరత్నాలకు నిలయం ఆ ప్రాంతంలో ఎన్నో స్తూపాలున్నాయి. అమరావతిలో వలెనే నాగార్జునకొండలో కూడా శిల్పులు స్వకపోలాలలో శిల్ప ఫలకాలపై బుద్ధచరిత్రను, ఆయన పూర్వజన్మగాథలను చిత్రించి పుష్పాంజలి సమర్పించారు

నాగార్జునకొండ శిల్పాలను అమరావతి 4 వ శకపు కళతో పోల్చవలసి వుంది అయితే అవి క్రీస్తుశకం 3 వ శతాబ్దికి చెందినవని చెప్పాలి మిగతా బౌద్ధక్షేత్రాలలోకంటె ఇక్కడ బుద్ధచరిత్రను బాగా చిత్రించారు ఇతర చోట్ల కనపడని దృశ్యాలు అనేకం ఇక్కడ కనిపిస్తాయి కాని తథాగతుని జీవితాలు అందరికీ తెలిసిన ప్రధాన ఘట్టాలు ఇక్కడకూడా అమరావతిలో లభించినటువంటి ఇతరస్తూపాలలో వున్న మాదిరిగానే కనిపిస్తాయి.

శ్వేతగజపతి అవతరరాగాథ

తుషితస్వర్గంనుంచి శ్వేతగజరూపంలో ప్రభు అవతరణగాథ ధర్మవిష్కారార్థం ధరపై పుట్టవలసిందని బోధిసత్వునికి దేవతల ఉద్బోధతో ప్రారంభమవుతుంది బోధిసత్వుడు ఈరీతిగా దేవతలుమోసే విమానాలు నలువైపులా దివ్యులు, కొందరు మంగళవాద్యాలు వాయిస్తూనూ, కొందరు నాట్యాలుచేస్తూనూ మరికొందరు పూజలుచేస్తూనూ తమ సంతోషాతిశయాన్ని వెల్లడిస్తూండగా దివినుంచి భువికి అవతరిస్తాడు ఈ వర్ణనఅంతా అమరావతిలో లభించిన ఫలకంమీద వున్న రీతిగా వేవుంది

తెలుగుతల్లి కిరీటకోటీరమణులుగా ప్రాచీనాంధ్ర శిల్పులు వెలిగించిన కళాదీపికలు

★
రచన
శ్రీ కంచి శివరామమూర్తి
(ఇండియన్‌మ్యూజియం పురాతత్వశాఖ, సూపరింటెండెంటు)
★

లుంబినీ వనగాథ శైశవ చరిత్రలు

సిద్ధార్థ రాకుమారుడు లుంబినీ ఆరామంలో జన్మించడము, ఇంద్రుడూ, దిక్పాలకులూ పట్టుకొన్న పట్టువస్త్రంపై ఏడుఅడుగులు వేయడము కూడా అదేవిధంగా చెక్కబడింది బిడ్డడు సకలనరాధిపుడో సంబుద్ధి పరుడో అవుతాడన్న జ్యోతిషానికి సంబంధించిన చిత్రరువులో, ఒక లేఖకుడు తాటాకులపై గంటంతో ఆయా అంకాలను వ్రాస్తున్నట్లున్నది చాలా బాగుంది ఒక చెక్కడంలో బిడ్డను కులదేవతకు చూపుతూండగా బిడ్డను చూడడంతోటే ఆ దేవత భక్తితో చేతులు రెండూ జోడించినట్లు గంధర్వులు ఆసమయాన మంగళవాద్యాలు వాయించి ఉత్సవం జరిపినట్లూవుంది ఆ తర్వాతిదృశ్యంలో, శుద్ధోధనుని చూడవచ్చిన అసితమహర్షి బిడ్డను అత్యంత ఆప్యాయతతో దగ్గరకుతీసుకొని తనకు పెద్దతనం వచ్చినందున బుద్ధుని ప్రబోధభాగ్యం పొందేవరకూ జీవించలేనే అని విచారపడతాడు సిద్దార్థ రాకుమారుడు ప్రపంచాన్ని పరిత్యజిస్తూండడం, తన ఆభరణాలన్నిటినీ ఒక్కొక్కటే తీసి తన ప్రియసేవకుడు చన్నునికిస్తూండడం, అప్పుడు ఆయన ప్రియమైన అశ్వం కంటకం తన యజమానిని మరిక ఎన్నడూ చూసే భాగ్యం వుండదే అన్న భావంతో దీనంగా ఆయన ప్రక్కను నిలబడివుండడం — ఇదంతా బహు హృదయవిదారకంగా చూపే చిత్రం ఒకటున్నది మరో ఫలకంపైన, సిద్దార్థుడు పరిత్యాగానికిముందు విసిరి పారవేసిన తలపాగాను స్వర్గలోకవాసులు సముత్సాహంతో స్వర్గానికి తీసుకుపోతూండడం వుంది మారధర్షణ దృశ్యంకూడానాగార్జునకొండలోనూ, ఘంటసాలలోనూ, ఇతరచోటనూ వుంది ఈదృశ్యంలో బుద్ధుని దీక్షను సడలించడానికి మారుడు ఆయన దగ్గరకు రావడం తుదకు పరాభూతుడై పలాయనం చిత్రించడం వున్నాయి.

చిత్రాల సమగ్రత

కృష్ణాతీరంలోని ఇతర స్తూపాలలో వలెనే ఇక్కడకూడా చిత్రాలలో సమగ్రత చాలా గొప్పగావుంటుంది మరోఫలకంలో, తానుపొందిన సంబుద్ధిని మానవాళీక ప్రయోజనార్థం ప్రకటించవలసిందని దేవతలచే కోరబడిన జ్ఞాని అయిన బుద్ధుడు కనిపిస్తాడు కృష్ణాతీరంలో అభిమానదృశ్యం ఒకటుంది అది నాగరాజు ముచిలిందుడు బుద్ధుని ఒక తుపానునుంచి రక్షించేది ఇదికూడా నాగార్జునకొండలోవుంది సిద్ధార్థుడు రాజప్రాసాదంనుంచి కంటకమనే తనగుర్రంపై బయలుదేరే దృశ్యం ఇక్కడ బహు విశదంగా చిత్రించబడింది సిద్ధార్థుడు సంగపరిత్యాగం చేసి, సంబుద్ధిసాధనా యాత్ర సాగిస్తాడుకదా అని దివ్యులు అత్యంతసంతోషం వెల్లడించడం ప్రత్యేక ప్రాధాన్యంతో ఇందులో చూపబడింది సిద్ధార్థునిగుర్రం గిట్టలచప్పుడు రాచనగరులోవారికి నిద్రాభంగం కలిగించకుండా, వారు లేచి సిద్ధార్థుని ప్రస్థానానికి ప్రతిబంధకం కలిగించకుండా దేవతలు అశ్వరపు గిట్టలను వహించిన తీరుకూడా ఇతరచోట్ల వలెనే ఇక్కడకూడా సవివరంగా చిత్రించబడింది రాజగృహవీధులలో బుద్ధుని నలగిరి అనే ఏనుగు, చేత తొక్కించివేయాలనే మాదిరి దేవదత్తుని క్రూర ప్రయత్నాల చిత్రణ బౌద్ధశిలలో, చిత్రరేఖనంలో అభిమాన ఇతివృత్తం ఈ సంఘటనను చాలా చక్కగా చిత్రించిన దృశ్యం అజంతా గుహాలలో వున్నది నాగార్జున కొండలో కూడా ఒక ఏనుగు భయంకరంగా ఎగబడి దారిలో అడ్డమొచ్చినవారి నందరినీ తొక్కివేస్తూ, దంతాలతో కుమ్మివేస్తూ బుద్ధుడు కనిపించటంతోటే గభాల్న మోకరిల్లటం, ఆయన శిష్యులు అది చూసి భక్తితో చేతులు జోడించడం చూపే దృశ్యం ఒకటుంది

అపురూప ఘట్టాలు

బుద్ధుని జీవితఘట్టాలలో, ఇతర చోట్ల అంత బాగా చిత్రించబడనివి, అసలే చిత్రించబడనివి, ఇంకా ఎన్నో నాగార్జున కొండలో చాలా విశదంగా వున్నాయి ఉదాహరణకు ఇక్కడ 6 గురు శాక్యరాజ కుమారులకు దీక్షనిచ్చే దృశ్యం ఒకటున్నది. ఇందులో ఆ రాకుమారులను సన్యాసులుగా మార్చేందుకు మంగలి వారి అందమైన కేశాలను తీసివేయడం మొదలైన వివరాలు కూడా వుండి దృశ్యం ఇంకా బాగుంది ఆఖరుకు మంగలి ఉపాలికూడా ఆరాకుమారులతోపాటు దీక్ష స్వీకరిస్తాడు దివ్యవదనంలో జయ అనే ఉత్సాహంతో ఒక బిడ్డ తథాగతునికి తాను బియ్యపు రొట్టెలు పెడుతున్నా నంటూ పిడికెడు మట్టి బుద్ధుని భిక్షాపాత్రలో వేయడం, ఈ సుగుణానికిగాను ఈ బిడ్డ వచ్చే జన్మలో చక్రవర్తిగా పుట్టగలడని బుద్ధుడు ఆశీర్వదించడం, ఆయన వాక్కు ఫలించి ఆ బిడ్డే అశోకుడుగా జన్మించడం చూపేదృశ్యం వుంది, ఈ దృశ్యం ఇంకెక్కడా లేదు అమరావతిలో కూడా వున్నా, నాగార్జున కొండలో మరింత బాగావున్న ఇంకో హృదయ విదారక దృశ్యం బుద్ధుడు

సౌందరనందం

తన దాయాది నందునికి దీక్ష ఇచ్చిన తర్వాత నందుని మనస్సు తన భార్య మీదికి మళ్ళుచుండేది నందుడు సదా సౌందర్యవతి అయిన తన భార్యమీదే మనస్సుంచుకున్నట్లు బుద్ధునికి తెలిసింది ఒకరోజున ఆయన తన అధ్యాత్మికశక్తితో నందుని దివ్యసీమలకు తీసుకు వెళ్ళారు మార్గంలో వికృతంగా వున్న ఒక ముసలికోతిని చూపి సుందరి ఇంతకంటే బాగుంటుందా అని అడిగాడు నందుడు తన భార్య చక్కదనం వికృతానికి సరిగ్గా ప్రతికూలమనీ, ఆమెకూ ఈ కోతికీ పోలికేమిటనీ అన్నాడు. బుద్ధుడు అతనిని ఇంకా కొంతదూరం తీసుకు వెళ్ళారు ఒక రమణీయ ఆరామంలో విహరిస్తున్న అప్సరాంగనలను చూపించి, ఈ అన్నుల మిన్నలలో పోలిస్తే ఆవిడ ఎట్లా వుంటుందని అడిగాడు. నందుడు వారినిచూసి, వారి ముందు తన భార్య ఇందాకటి కోతివలె వుంటుందని ఒప్పుకొన్నాడు. సన్యాస జీవితం గడిపేటట్లయితే ఈ అచ్చరభామలు నీకు లభిస్తారని బుద్ధుడు నందునికి వాగ్దానం చేశాడు 'నందుడు మొదట్లో ఈ కోరికతోనే సన్యాసానికి ఒప్పుకొన్నా అనతికాలంలోనే అతని మనస్సు మారిపోయి, సుందరులమీదా, అప్సరసలమీదా కూడా కాంక్ష లేకుండా పోయింది. బుద్ధుడు నాగరాజు అపలాలుని నిర్జించిన విధం నాగార్జునకొండలో రెండుచోట్ల చిత్రించబడింది తథాగతుడు ఇంద్రశైల గుహలో వుండగా ఇంద్రుడు ఆయన దర్శనార్థమై రావడమూ, ఆయనతో వచ్చిన వీణావాద్యకుడు పంచశిఖుడు వీణ వాయించి మధురమైన వాతావరణంలో తథాగతుడు ఇంద్రునికి దర్శన మిచ్చేటట్లు చేయడమ్ము కూడా నాగార్జున కొండలో చాలా చోట్ల చిత్రించబడింది ఈ దృశ్యం అమరావతిలోనూ, ఇతర బౌద్ధక్షేత్రాలలో ప్రతిచోటా కూడా కనిపిస్తుంది కాని నాగార్జునకొండ ఫలకాలన్నీ చాలా సజీవంగా వుంది.

కప్పినగాథ

గొప్పరాజులు, బుద్ధుని సమకాలీకులు అయిన ప్రసేనజిత్తు, అజాతశత్రు ఆయనను దర్శించవచ్చిన దృశ్యాలు, బార్హుత్‌లో వున్నాయి అజాతశత్రు బుద్ధుని దర్శించవచ్చిన దృశ్యం అమరావతిలో వుంది. అట్లాగే కప్పినుడు అనే రాజు బుద్ధుని దర్శనార్థం వచ్చినట్లు నాగార్జున కొండలో వుంది అయితే ఇందులోని శిల్పానికి సాటివై రెండింటిలోగానీ, బౌద్ధశిల్పంలో మరెక్కడగానీ కనిపించదు నాగార్జునకొండలో ఈ కప్పినరాజు రాక అభిమాన విషయంగా కనపడుతుంది ఈ దృశ్యాలను ఎంతో చక్కగా, వివరంగా రచించారు కప్పినుడు కుక్కుటపురపు రాజు ఒక బుద్ధుడు ఈ భూమిమీద ఎప్పుడు అవతరిస్తాడా, ఆయన ప్రబోధ భాగ్యం ఎప్పుడు లభిస్తుందా అని ఎదురు తెన్నులు చూస్తున్నాడు సంబుద్ధ పరుడు అవనిపై అవతరించాడని విని వినటంతోటే ఉరకలు పరుగులతో తథాగతుని దర్శనార్థం వెళ్లాడు. ఆయన ధర్మోపదేశం విని వెనువెంట సంగపరిత్యాగం చేసి, బుద్ధుని అంతేవాసులలో అగ్రగణ్యులలో చేరాడు.

మానవారసత్వం

దక్షిణ భారతంలోని బౌద్ధ స్తూపసంపదకు సంబంధించినంతవరకూ నాగార్జునకొండ మాట చెప్పవలెగ్గది. బుద్ధుని జీవితంలో చాలా ఘట్టాలు, చాలా జాతకాలు ఇక్కడ బహు వివరంగా చిత్రించారు ఇటువంటివి కొన్నైనా ఇతర చోట్ల కనిపించవు. ఇక్ష్వాకువంశ రాజులు 3 వ శతాబ్దిలో కృష్ణాతీరాన పలుకుబడి సాగించి మనకు వదిలిపోయిన శిల్పఖని నాగార్జునకొండ. ప్రసిద్ధ అమరావతీ స్తూపంవలెనే, నాగార్జునకొండలో శిల్పసంపద వెల్లివిరిసే గొప్ప స్తూపాలు కూడా ఆంధ్రులకు గర్వకారణ మైనట్టివి

పాషాణాలకు ప్రాణం పోసిన ఆంధ్రశిల్పులు

18-పేజీ కారవ

వుంటేవారు వారి ధనంతో అమరావతి, నాగార్జునకొండ, మొదలైన అద్భుత బౌద్ధకేంద్రాలను వెలయింప జేశారు. బౌద్ధధర్మం, ఆంధ్ర ప్రజలలోని ఆర్యజాతివర్గాలలో కంటె, అనార్యజాతి తెగలలో ఎక్కువగా వ్యాపించింది ఇతర దక్షిణాది ప్రాంతాలలో కంటె, ఆంధ్రసీమలో బౌద్ధకేంద్రాలు విస్తృతంగా వ్యాపించినై ఉత్తరాన విశాఖపట్నంలోని శాలిహుండంనుంచి దక్షిణాన గుంటూరు జిల్లాలోని చినగంజాంవరకూ, పశ్చిమాన గూటినుంచి తూర్పున భట్టిప్రోలువరకూ, ఆంధ్రదేశంలో బౌద్ధమతం, బౌద్ధకళలు, క్రీ. శ. మొదటి మూడు శతాబ్దములలోనూ మహోజ్వలస్థితిని అనుభవించినై రామతీర్థం (ఆరామతీర్థం) సంకారం (సంఘారామం), శాలిహుండం, కొడాలి, అరుగొలను, గుంటుపల్లి, జగ్గయ్యపేట, రామిరెడ్డిపల్లి, అలూరు, విజయవాడ, గుడివాడ, ఘంటసాల (కంటకొయిశాల) గరికపాడు, గోలి, నాగార్జునకొండ, అమరావతి, పెదమద్దూరు, చినగంజాం, పెదగంజాం, భట్టిప్రోలు ఈ మొదలైన అనేక ప్రదేశాలలో పురాతత్వ పరిశోధకుల కృషి ఫలితంగా, ఆంధ్ర జాతి మహోజ్వల చరిత్రకు ఆధార భూతాలు కాదగిన అనేక ప్రాచీన శిల్పసంపదలు బయటపడినై స్తూపాలూ, చైత్యాలు, ప్రార్థన మందిరాలు, గుంటూరు మండలంలోని కృష్ణానది పొడవునా అనేకం బయటపడినై ఈ గుంటూరు మండలాన్నే యవనులు 'మజ్జోలాయ్' అని పేర్కొన్నారు

దక్షిణభారతదేశంలోని బౌద్ధకేంద్రాలను ఉనికిని పరిశీలించితే ఒక విచిత్రమైన విషయం బోధపడుతుంది వేంగిక్షేత్రం కూడలిగా దక్షిణ దేశంలో పలుముఖాలా ఒక అయిదు ప్రధానమైన రహదారులు వుండేవని అనుకోవలసి వస్తోంది. ఈ రహదారుల ప్రక్కనే వివిధ బౌద్ధకేంద్రాలు వుంటూ, ఈ రహదారులు (ద్రవిడ, కళింగ, కర్ణాటక, మహారాష్ట్ర), దక్షిణ కోసల దేశాలకు వ్యాపించి వుండేవి శాతవాహన, శాతకర్ణి, ఇక్ష్వాకు రాజులు పాలించిన కాలం నిజంగా ఆంధ్రుల చరిత్రలో మహోజ్వలదశ నాటి ఆంధ్ర బౌద్ధ శిల్పులు ఉలుల మొనలతో పలుకురాళ్లకు జీవాలు పోశారు. కార్లే, భాజా, నాసిక్, కన్హేరి, నానాఘాట్, గుంటుపల్లి, కొపవరం, విజయవాడ ప్రాంతాలలో కొండగుట్టలనన్నిటినీ గండరించి శిల్ప సంపదలకు ఆలవాలములైన అనేక చైత్యములనూ, స్థూపములనూ నిర్మించారు ప్రకృతిశోభను తిలకించి తన్మయులై ఆ మహావేశాన్నంతా గండ శిలలలో రూపొందించారు సాంచి, గోలి, నాగార్జునకొండ మొదలైనస్తూపాలకు చుట్టూ తోరణద్వారాలు నిర్మించారు వాటిమీద బుద్ధదేవుని జీవిత ఘట్టాలను, జాతకకథలను అద్భుత వైఖరిని చిత్రించి, భారతదేశాన్ని సుదిగోపుర శిల్పసంపదల మహోన్నత సీమగా ప్రపంచవిఖ్యాతికి తేగలిగిన గౌరవం ఆంధ్రరాజులకు దక్కింది

ఆంధ్రదేశంలో, నాగార్జునకొండ, శాలిహుండం, రామతీర్థం, కొపవరం, అద్దురు మొదలైన ప్రాంతాలలో ఇటీవల బయల్పడినస్తూపాలూ, మహాచైత్యములు, విహారములు మొదలైనవాటివల్ల బౌద్ధులనాటి కళావైజ్ఞానిక రంగములకు సంబంధించిన అనేక నూతన విషయాలు బయటపడినై

నాగార్జునకొండ శిల్పాల ప్రాధాన్యత

నాగార్జునకొండ వద్ద 1926-30, 1938 40 సంవత్సరాల మధ్య జరిగిన పరిశోధనలలో కేవలం చైత్యములు, విహారములు, స్థూపములేగాక ఒక రాజాంతఃపురం, పశువలరేవు ఇక్ష్వాకు రాజుల శాసనాలు అనేకం బయటికి వచ్చినై ఇక్కడ బయల్పడిన స్తూపాలమీది శిల్పాలలో బుద్ధుని చరిత్రకు, జాతకకథలకు సంబంధించిన గాథలన్నీ కొల్లలుగాచిత్రించబడివున్నయ్ చిత్రవిచిత్రములైన లతాదిక సంపదలుకూడా బహుళంగా గంపరింపబడివున్నయ్. మతం కళాభివృద్ధికి దోహదకారిగా వుంటుందన్న విషయం సర్వులూ అంగీకరించినదే మతమంటే కేవలం ధర్మబోధలూ పూజా పురస్కారములూ మాత్రమేనని అనుకోనక్కరలేదు ఈ మతాలకు ప్రాణప్రాయమైన ఆధ్యాత్మికావేశం, ఈవిధంగా శిల్ప చిత్రరూపాలలో వ్యక్తీకరింపబడుతుంది నాగార్జునకొండ శిల్పాలు ఈ దృష్ట్యా అత్యంత ప్రధానమైనవి.

శాలిహుండం కొండమీద బయల్పడిన ఆరామం చాలా చిత్రంగా వుంది ఈ కొండ శిఖరాన కిరీటంలా వున్న యిక్కడి చైత్యం యితర ఆంధ్ర ప్రాంతాలలోవున్న మాదిరిగా గుండ్రంగా వుండకుండా అర్ధచంద్రాకృతిగా వుంది దానివెనుక వలయాకారంగా మహాచైత్యంవుంది దాని ఉపరిభాగమంతా ఇటుకలతో కప్పబడివుంది ఈ మహాచైత్యం స్వర్ణ పుష్పాలు చెక్కిన స్ఫటికములతో అలంకరింపబడివుంది ఈ బౌద్ధారామం పేరు 'కటహారామం'. ఈ పేరు సుమత్రాలోని 'కటహా' (కేదహా) అనే ఆరామనామాన్ని పోలివుంది. ఈ నిర్మాణమంతా ఇప్పుడు శిథిలమై వున్నా, పూర్వం బాగున్న దినాల్లో, ఇది కళింగపట్నం రేవులోనే కనుపించేదని తోస్తుంది కళింగపట్నం రేవు దీనికి మూడుమైళ్ళ దూరంలో వుంది సముద్రాంతర దేశాలనుంచి వచ్చే యాత్రికులు ఈ రేవుకు చేరి వంశధారా నది వెంట ప్రయాణంచేసి ఈ క్షేత్రానికి చేరుకునేవారు

రామతీర్థం కూడా (ఆరామతీర్థం) స్థానికంగావున్న కొండమీద ద్యోతమానంగా కనిపిస్తూ వుంటుంది అది నిట్టనిలువుగావున్న కొండ ఆ కొండ చుట్టూ, అనేక చిన్న చిన్న స్తూపాలూ, ఆరామాలూ, చెల్లా చెదరుగా నిర్మింపబడి వున్నయ్ వీటిని చేరుకోవటమే అసాధ్యంగావుంటుంది ఇలా ఎందుకు నిర్మించారో తెలియదు. బౌద్ధులు కొందరికులుగా యిక్కడ తలదాచుకొనేవారా, లేక తమ మతారామములను అందుకోరాని ఆకాశపథాలలో నిర్మించాలనే ఆవేశంతో అలా కట్టారా అని సందేహం కలుగుతుంది. రామతీర్థం, శాలిహుండం ఆరామాల్లో, బౌద్ధయుగం తుది రోజులలో ఆవిర్భవించిన కళాసంప్రదాయ రేఖలూ, బౌద్ధవిగ్రహాలూ కనుపించుచూవున్నా, కారణంగా ఈ ఆరామాలు క్రీ. శ. 8, 9 శతాబ్దాల వరకూ ఉజ్వలదశ ననుభవిస్తూ వుండేవని అనుకోవలసి వస్తోంది

కొపవరం కొపవరం కొండ రాజమహేంద్రవరానికి 14 మైళ్ల దూరంలో వుంది ఈ కొండమీద అనేక గుహలు తొలచబడి వున్నయ్ కొండ ఉపరిభాగంలో లోతైన ఇటుకలు త్రవ్వబడివున్నయ్ ఇక్కడ చాలా పరిశోధన జరుగవలసి వుంది

అద్దురు. అద్దురు తూర్పు గోదావరి జిల్లా రాజోలు తాలూకాలో వుంది. ఇక్కడ ఒక ఆసామి భూమి త్రవ్వుతూ వుండగా రెండు స్థూపాలు బయటపడినై ఇక్కడ లభించిన పాతయిటుకలు, మృణ్మయ పాత్రా శిధిలాలూ, నాణెములూ తిలకించితే ఇవన్నీ క్రీ. శ. 2, 3 శతాబ్దుల నాటి కనిపిస్తోంది

గోపురశిఖరాలతో వెలుగొందుతూన్న చైత్య దేవళ నిర్మాణముకే గాక ఆంధ్రదేశం నలుగడలా, అద్భుత రీతిని కొండలలోనికి తొలచబడిన గుహావాసము లనేకం వున్నాయి గుంటుపల్లి, కార్లి, నాసిక్, కన్హేరి, విజయవాడ, ఉండవల్లి, భైరవకొండ శిల్ప చిత్రకళారంగాల్లో ఆంధ్రసీమ అనుభవించిన మహోజ్వల దశను ద్యోతమానం చేస్తున్నయ్ అమరావతి నాగార్జున కొండ శిల్పాలు మన హృదయాలను ద్రవింపజేసి రసానందానుభూతి కలిగించితే, గండశిలలలోనికి గండరించిన ఈ పాషాణ గుహాసౌధాలు మానవుని అఘటనఘటనా సమర్థతను ద్యోతమానంచేసి, భక్తిని ప్రసాదించేవిగా వున్నయ్

ఒక్కవాక్యంలో చెప్పాలంటే ప్రాచీనాంధ్ర శిల్పులు, ఉలుల మొనలతో నిర్జీవ పాషాణ శిలలకు జీవాలు పోసి జీవచైతన్యం వెల్లివిరిసిపోయిన స్వర్గసీమలను నిర్మించి మయుని మరపించారు.

ఆంధ్ర ప్రశస్తి:

24 వ పేజీ తరువాయి

సచివులు పుత్రశోక భరసంజ్వరు భూపతిఁ జూచి వారు తీ
రిచిన తీర్పు రాజు పఠరించను వచ్చునటంచుఁ జెప్ప న
య్యుచిత వివేక పుత్రవిరహోగ్ర భరాత్ముడు గాని న్యాయకా
ర్య దరణిఘోర దుఃఖవికలాత్ముడు గాని పల్కె వెండియున్॥
అసువులు పోవునంతవరకొప్పని యేగను గాని పాపమే
కసుతి వియోగదుఃఖితుడు, క్ష్మాపతి దేహము భూప్రజార్థమై
యసువుల నిల్పవాటి దినశాంతి మునక్ యువరాజు కూర్గి
వసుధదిది ప్రవాహవలయంబులలో మలయంజవోల్పెనో.

నటశిర పాయం సంధ్యా
ఝటాఘటానూపురమణి సంభవ కాంతి
స్ఫుట 'చిటచిటచిట' నినదో
ద్భట కనకము విజయవాటి వర్షము కురిసెన్.

మా తెలుగు తల్లికి...

మా తెలుగుతల్లికీ మల్లెపూదండ
మాకన్నతల్లికీ మంగళారతులు
కడుపులో బంగారు కనుచూపులో కరుణ
చిరునవ్వులో సిరులుదొర్లించుమాతల్లి ॥
గలగలా గోదారి కదలిపోతుంటేను
బిరబిరా కృష్ణమ్మ పరుగులిడుతుంటేను
బంగారుపంటలే పండుతాయీ
మురిపాలముత్యాలు దొర్లుతాయీ ॥మా
అమరావతీనగర అపురూపశిల్పాలు
త్యాగయ్యగొంతులో తారాడు నాదాలు
తిక్కయ్యకలములో తియ్యందనాలు
నిత్యమై నిఖిలమై నిలచియుండేదాక

—శ్రీ సుందరాచారి.

నాగేశ్వరరావుగారే ఒక విశాలాంధ్రోద్యమము

(13 వ పేజీ తరువాయి)

ముగ్గురు మహనీయులు

నాకు తెలిసినంతవరకు ఆధునిక ఆంగ్లవిద్యాపారీణులలో ఆదర్శప్రాయముగ వైదిక ధార్మిక జీవితమును గడపినవారిలో ఎన్నదగిన ప్రముఖులు ముగ్గురే కనుపడుచున్నారు. మదనమోహన మాలవ్యా, బాల గంగాధరతిలక్, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు గారలు ప్రథమ గణ్యులు. పంతులుగారు ఆంధ్రులవడం దప్ప ఏ విషయములోను తక్కినవారికి తీసిపోరు.

దానగుణము సృష్టివికాసములో చాల పై మెట్టుకు పోయినవారికి గాని లభ్యముగాదు. అహంభావము అనగా వ్యక్తిభావము - అనగా నేను - నాకు అనే భావము స్వభావగుణము - వ్యక్తి వికాసమునకిదే మొదటి మెట్టు.

సృష్టిసూత్రములో చెప్పినట్లు భగవంతునకు సృష్టింపవలయునని సంకల్పము గలిగి నేను నేనే మాదును గాక యని అనుకొనగా ఒక్కటిగనున్న మహత్తత్వము బయలువెడలి దాని నుండి కోట్లకొలది వ్యక్తులుగ అహంకారము పుట్టినది. ఈ అహముతే 84 లక్షల జీవరాసులుగ ధాతు, వృక్ష, జంతు, పక్షి, మానవవర్గములుగనున్నవి. ఇవి క్రమముగ ఒకవర్గమునుండి మరియొకవర్గముగ వికాసము జెందుచున్నవి. వికాసమునకు వ్యక్తిత్వమే మూలాధారము. ఈ అహంకారము బంధమని గాని, నశింపవలయునని గాని కోయుట సమంజసము గాదు. సృష్టిక్రమమునకు వ్యతిరేకము. ఈ అహంకారముతో గూడిన వ్యక్తి అది కావలయునని ఇది కావలయునని కోరుట స్వభావగుణము. ఈ అహము కోరదగినది విశ్వజనీనత్వము. విశ్వమానవప్రేమ, సర్వజ్ఞత్వము, సర్వశక్తిమత్వము లేగాని స్వవాళము గాదు. జీవుడు మానవత్వపు మెట్టున కెక్కినప్పటికి చాల వికాసమును బొందును. అటుతర్వాత స్వలాభమునుండి స్వపుత్ర లాభమునకును, స్వబంధు లాభమునకును, క్రమముగ స్వగ్రామ, స్వరాష్ట్ర స్వదేశలాభమునకును, అటుపై విశ్వమానవలాభమునకును, ఎక్కిపోయి భగవద్గుణాను భవము సంపూర్ణము కాగలదు. కాబట్టి వ్యక్తిలాభమును విడువగలవానికే దానగుణము కలుగగలదు. ఎన్నో మెట్లు ఎక్కిన మానవునికిగాని దానగుణము సాధ్యము గాదు. ఇది ఒక్క పర్యాయము తెచ్చుకొనుటకు సాధ్యము గాదు. వారికి గల ధనసంపాదనేచ్ఛ మానవసేవకొరకు సాధనామాత్రమేగాని స్వలాభ ప్రేరితము గాదు. వకంత నవపతే ప్రత్యావచ్ఛిత అను సూత్రము సామాన్య జను లాదరించుటకు సులభము గాదు. తాము పెట్టకపోగా తమకు లేనిది ఇతరులకున్నదని ఈర్ష్య చెందే వారుకూడా వుంటారు. తాను తన కుటుంబముకూడ పస్తుండి అతిథుల ఆకలిబాధలను పోగొట్టగలవారు సత్తుప్రస్తునివంటివారు అరుదుగ ఉండగలరు. ధర్మరాజు కోట్లకొలది జనులను మృష్టాన్నముచే తృప్తుల జేసిన ఆ త్యాగము సక్తుప్రస్థుడు తాను పస్తుండి అతిథుల కిడిన సంకటితో తులదూగదని భారతము ఘోషించుచున్నది. దానగుణము పంతులుగారిలో సంపూర్ణముగ వికసించి పండి వారికి స్వభావ గుణమయిపోయినది.

ఒక పర్యాయం పంతులుగారు రెంటాల హౌస్‌లో వుండగా బీదల కన్నదానం చేశారు. వాండ్లకు ఏమేమి చేయిస్తే బాగుంటుందని నన్నడిగారు. రాజబంధువులకు పెట్టినట్లు పెట్టండన్నాను. అలాగే పప్పుకూరలు వగైరాల సంగతి అట్లావుండగా 40 సేర్ల పాలుకొని రెండు గంగాళాల క్షీరాన్నం చేయించారు. అరటి ఆకు ఏలకకాయలు ఇతర సంబారాలేకాకుండా అర్ధమణుగు జీడిపప్పు కూడా క్షీరాన్నంలో పోయించారు. బీదజనం చాలామంది వచ్చారు. సగమన్నం తినడం అయినతరువాత ఝూరీలతో పరమాన్నం వడ్డించారు. కొందరు కంచాలలోవున్న అన్నం పారవేసి కంచాలు కంచాలు క్షీరాన్నం తాగారు. అది చూచి పంతులుగారు పడ్డ ఆనంద మింతింత గాదు.

ముసలమ్మ-మామిడి పండు

ఒక పర్యాయం ఆంధ్రపత్రిక ఆఫీసుకు నే వెళ్ళాను. సాయంత్రం 5 గంటలదాకా వారి దగ్గర కూర్చున్నాను. వారితో కలిసి ఇంటికి వెళ్లవలయునని వారితో కారులో ఎక్కాను. కారు చిన్నగా పందు చివరకు పోయింది. మూల తిరుగుడున ఒక బీద ముసలమ్మ చీలికల గుడ్డలతో కూర్చుని కారు దగ్గరకు రాగానే అయ్యా అని అరిచింది. ఆమెకు అప్పుడప్పు డేదయినా ఇస్తూవుండడం మామూలేట. ఈ ముసలమ్మకు మామిడిపండ్లు కొని పెడదామా అన్నారు నాతో. ముసలమ్మ మామిడిపండ్లు తింటావా అన్నారు. ఇస్తే తినకేమయ్యా, బంగాగంలాగ తింటానన్నది. అయితే గజాలలో మామిడిపండ్ల షాపున్నది. అక్కడ కారు ఆపి షాపు వానిని మంచిపండ్లున్నవా అని అడిగారు. తాజాసరుకు వచ్చింది. పెద్ద రసాలు బంగినపల్లిలు మంచివి వున్నవన్నాడు. రెండూ ఒక అరడజను ఇయ్యమన్నాడు. చాలా ఎక్కువ ప్రియంగానే వున్నవి. పోతులవంటివి ఆరు పండ్లుతెచ్చి కారులోకి అందిచ్చాడు. వానికి డబ్బు పంపాడు. ఇంతలోకి ముసలమ్మ వచ్చింది. ఒకటో, రెండానికి ఒకటో ఇస్తా రనుకున్నా. ముసలమ్మకూడా ఎక్కువ ఇస్తారని అనుకొనివుండదు. కొంగు బట్టింది. అన్నీ కొంగులో బడవేశారు. బరువుకు రెండు జారికూడా క్రిందపడ్డవి. ముసలమ్మ అవి ఏరి కంట్లకద్దుకున్నది. అప్పుడా ముసలమ్మ సంతోషం వర్ణనాతీతం. కారు కదిలింది. ఆ పండ్లన్నీ ముసలమ్మ తినగలదా అన్నాను. దాని కింట్లో మనమలు కూడా వున్నారు. వాండుకూడా తింటారన్నారు ఏరీ - ఈ దాతృ ప్రతిగ్రహీతలకు కుటుంబస్నేహం కూడా వున్నదని వూరుకున్నాను. కారులో కొంతదూరము వెళ్ళాము... వీరి ధర్మములగూర్చి నాకు అదే అలా పనగా వుంది. కొంగసేపటికన్నాను; మీరు చేసే ఈ చిన్నదానాలన్ని లెక్కవేస్తే ఈపాటికి లక్షలవుతవన్నాను. వారు దానికి అదేమోగాని పెద్దదానాలు చేయవద్దని గాదు, లక్షల పెద్దదానాలకంటె ఈ చిన్నవే బీదల కందుతవి. ఎక్కువ బాధా నివారణలు గూడాను. అని వారన్నారు. పెద్ద దానాలయితే స్థిరంగా వుంటవని నే నన్నాను. నాకిదే మనస్సంతోషం. ఎదట ఎంతమందో బాధపడుతుంటే అవి నివారించక దేనికో వేలు లక్షలు ఇయ్యడం నాకంత నచ్చలేదన్నారు. ఈ సంభాషణవల్ల వారి దాన ప్రణాళికయొక్క కీలకం బయటపడ్డది.

అందువల్ల వారు స్థిరమయిన దానాలు చేయలేదని నా అభిప్రాయం గాదు. దేశం మొత్తంలోవున్న గ్రంథాలయాలు పఠనమందిరాలు వారి సహాయం పొందనివి ఉండవు. చాలా వాటికి ప్రారంభోత్సవం వారే జరిపి వుంటారు. పత్రికలు పూరికే పంపి వుంటారు. గ్రంథాలు కొనేందుకు ధన సహాయం చేసివుంటారు. వారి పేర ఇవి చాలావరకు స్థిరంగానే నిలిచి ఉంటవి. ఇల్లాగే కొన్ని విద్యాలయాలు గూడ స్థిరసహాయం పొంది వుంటవి. నే ఎరిగిన ఒక సంస్థను గురించి చెపుతాను. శారదా నికేతనము 1922 లో స్థాపించాము. ప్రారంభోత్సవం పంతులుగారే జరిపారు. దాని కయ్యే మొదటిసంవత్సరపు ఖర్చంతా వారు భరించారు. మొదట ఇప్పటంత ఖర్చు లేదనుకోండి. కాని వేయి రూపాయలకు తక్కువ వుండదు. తరువాత స్వంతభవననిర్మాణం చేసి కావ గోరునంత స్థిరరూప మేర్పడింది. దానికి శంకుస్థాపన పంతులుగారే చేశారు. రెండుగదులు తమ పేర శ్రీమతి రామాయమ్మగారి పేర నిర్మించేందుకు (రు 2000-0-0) రెండువేల రూపాయి లిచ్చారు. షుమారు 20 సంవత్సరాలు; వార్షికవేదికలు రశీదు బుక్కులు, విన్నపములు మొదలయినవన్నీ ఉచితంగా అచ్చువేయించి యిచ్చారు. అంతే కాదు ఏటేట వార్షికచందా లిచ్చారు. అది ఇప్పటికీ జరుగుతున్నది. అవసరాలకు నే నడిగినప్పుడల్లా కొద్దో గొప్పో యిస్తూ వచ్చారు. ఈ సంవత్సరం ప్రారంభంలో శారదానికేతనం క్లిష్టస్థితిలో నుండగా పంతులుగారి బావమరిది రామచంద్రరావు పంతులుగారు అమృతాంజన అదాయమునుండి రు. 5000/- లు అయిదువేల రూపాయిలు ఒక్క పర్యాయమిప్పించి అత్యంత సహాయం చేశారు. శారదానికేతనం కాశీనాథునివారికి అత్యంతము ఋణపడివున్నది.

మరియును రాజకీయ బాధితులకు కాంగ్రెసుసేవకులకు వీరు చేసిన సహాయం ఇంతని - ఈమోస్తరుదని చెప్పడానికి వీలులేదు. వారి కుటుంబాల పోషణ కిచ్చారు. వారి బిడ్డల చదువులకు సహాయం చేశారు. వారిలో దీర్ఘరోగుల మందులకూ పథ్యాలకు అయిన ఖర్చులన్నీ వారే భరించారు.

పెండ్లిండ్లకూ, ఉపనయనాలకు వారుచేసిన సహాయాలకు అంతు వుండదు. పెండిండ్లకేంగాని ఉపనయనాలకు సహాయంచేయడం అవసరమండీ అని ఒక పర్యాయము నాతో అన్నారు. వారికంత నిదానించి మాచాను. వారి అభిప్రాయానికి కారణం అడుగుతున్నానని వారు గ్రహించారు. వడకేడు వచ్చిన పిల్లలు జంధ్యంలేకుండా తిరుగుతుంటే అసహ్యంగా వుంటుంది. సొగసుగా వుండదని నా అభిప్రాయంగాదు. భారతీయునియొక్క ధార్మిక జీవితానికి ఉపనయనం ప్రథమ సోపానమన్నారు. వారు శైవులయ్యును వైదికధర్మమునందెట్టి యభిమానమున్నదో దీనివలన స్పష్టపడకమానదు.

ఇంకొక్క విషయంమాత్రం నిలిచివుంది. అది స్పృశించక విడువతగదు. సందేహం చాలామందికి వుండవచ్చు. కొందరికి పూర్తిగా సందేహనివృత్తి కాకపోవచ్చు. అప్పడభిప్రాయమును కోవాలె. గాంధిమహాత్ముడుగూడ నెల్లూరులో గాబోలు ఈ విషయం కొంత హేళనగాను ఆక్షేపణగాను పంతులుగారితోనే అన్నారట. పంతులుగారు గాంధిగారికి జవాబు చెప్పక ఊరుకున్నారు. నేనప్పుడక్కడ లేను. తరువాత మద్రాసులో పంతులుగారు ఆవిషయం నాతో ప్రస్తావించి మీ అభిప్రాయమేమిటన్నారు. ఎవరభిప్రాయమేదయినా మీరప్పుడు ఏ సందర్భములోనయినా మార్చవలదన్నాను. మార్చుకోమని మీరంటారా అన్నారు. ఏ సందర్భములోను మార్చుకోమని నేననను. నేను మార్చుకోమన్నా మీరు మార్చుకోవద్దని నేనన్నాను. అయితే మీ యభిప్రాయమేమిటని పంతులుగారన్నారు. నా యభిప్రాయమెందుకని నేనంటే నా మనస్సృష్టికని వారన్నారు. అయితే వినండి ఒక కథ చెపుతానని నిజముగా జరిగిన క్రిందికథను చెప్పాను.

1918 లో నేను కొందరు ఆంధ్రయువకులు కొందరు సాంధ్రులు బారిస్టరు పరీక్షకు ఇంగ్లండుపోయి డబ్లినులో కింగ్స్‌ఇన్సులో చేరదలచాము. బారిస్టరుకోర్సుకు చదువులేకాక సహభోజనాలుకూడ అవసరమే. మనకు పంక్తిభోజనమెటువంటిదో వారికి ఒక టేబులుమీద భోజనము అటువంటిది దర్జా తక్కువవారితో ఒక టేబిలుమీద కలిసి అక్కడ భోజనము చేయరు. కనుక ప్రతిబారిస్టరు విద్యార్థి దర్జా సర్టిఫికటు దాఖలు చెయ్యాలె. ఆ నియమమిప్పుడంతగా పాటింపబడకున్నను దర్జా సర్టిఫికటుమాత్రము అందరు దాఖలు చేయవలసిందే. మాలో చాలామందిమి అవి తీసుకపోలేదు. అక్కడ మమ్మెరిగి సర్టిఫికట్లు ఇయ్యగలవారెవరూ లేరు. ఎవరయినా ఇస్తే అబద్ధపు సర్టిఫికట్లియ్యవలసిందే. అందరిలో నాలావుండికంటె నేను కొందము పెద్దవాడిని. హాట్ పెట్టుకోకుండా పట్టు తిలకుద్ధమాత్రమే ధరించే వాడిని. అందువల్ల నాకదో జమీందారీ పాయ వున్నదనుకొనేవారు. కొదవన్న వసేర్మవారుగారు. రిజస్ట్రారు వీరందరినీ మీరెరుగుదురా అని నన్నడిగారు. ఎరుగుదును అన్నాను. వీరు దర్జాగలవారని మీరు సర్టిఫికెట్టు ఇస్తారా అన్నారు. అవో ఇస్తానన్నారు. చాలు. వీరందరిని ఇక ఏ ఇతర సర్టిఫికెట్లు లేకుండా చేర్చుకుంటానన్నారు. వారు నమ్మటానికి మరొక హేతువుకూడ చెప్పారు. ఇండియాలో కలెక్టరు పనిచేసి వెళ్లిన ఆయన అంగ్లమిత్రుడొకడు అన్ని నొప్పులకు మందు అని ప్రకటింపబడిన నాలుగు అమృతాంజనం బుడ్లు చాల చాకగా తెచ్చి పెట్టాడట. అవి నొప్పుల మీద అద్భుతంగా పనిజేసినవట. బూటకాలని చెప్పుకునేమందు ప్రకటనలో అంత సత్యంగావుంటే మీరు సత్యవాదులే అయివుండాలెనన్నారు. ఈ కథయొక్క సారాంశం ఇండియనులమంతా సత్యవాదులం కాకపోయినా అమృతాంజనం అన్ని నొప్పులమీద పనిచేస్తుందనేమాట సత్యమని.

'ఆంధ్రపత్రిక' ద్వారా రాష్ట్రానికి చేసినసేవ

ఆంధ్రపత్రికవల్ల పంతులుగారు ఆంధ్రదేశమునకు చేసినమేలు వర్ణనాతీతము. మాసపత్రికలు, వారపత్రికలు, దినపత్రికలు, విజ్ఞాన సర్వస్వాలు— ఒకటేమిటి, పవాలకు ప్రచురణలు. ఆంధ్రపత్రిక ముద్రణాలయము ఆంధ్రదేశాన్ని విజ్ఞానంలో ముంచియెత్తింది. ఇదంతా అమృతాంజన ప్రభావమే. ఒకటేమిటికి నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఆంధ్రదేశానికి చేయని మేలున్నదా. అన్ని మేలులూ చేశారు. అందరికీ చేశారు. అందుకనే విశ్వదాత అనే బిరుదు వారికెంతయు తగియున్నది.

పంతులవారి జీవితమును సంగ్రహముగ చెప్పమున్నచో వారు కృష్ణానదీప్రాంతమున ఉత్తమ శైవబ్రాహ్మణ వంశములో జన్మించారు. శైశవములో బి. ఎ. వరకు ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసం చేశారు. తెనుగులో పాండిత్యము గడించారు. తగుపాటి సంస్కృతభాషాజ్ఞానము సంపాదించారు. యౌవనములో గృహస్థ ధర్మ మవలంబించి లోంపులేని సంసారసుఖ మనుభవించి వ్యాపారవృత్తిలో ప్రవేశించి లక్షలాది ద్రవ్యము గడించి తామింత తిని ఎముకలేని చేతితో ఒకరికి పుష్కలంగా పెట్టి విశ్వదాత యనిపించుకున్నారు. సర్వత్యాగము చేసి తమ జీవితమును దేశసేవ కర్పించుకున్నారు. తరువాత మననశీలురైనారు. గీతామననంచేసి ఆంధ్ర భాషలో గీతాభాష్యం వ్రాశారు. యోగపరులయినారు. ధ్యానయోగంలో శివసాయుజ్యమును పొందారు. సర్వవిధముల ధన్యులైనారు. ఆదర్శప్రాయుడైన భారతీయుడని అనిపించుకున్నారు. శ్రీకాళిదాస మహాకవి ఈ క్రింది శ్లోకములో పొందుపరచిన ఆర్యసంప్రదాయమునకు లక్ష్యమైనారు.

"శైశవేభ్యస్త విద్యానాం
యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకే మునివృత్తీనాం
యోగేనాంతే తనుత్యజాం"—
ఇక కావలసిన దేమున్నది?

శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

అతిప్రాచీన గ్రామ్య కళ

"తోలు బొమ్మలు"

—రచన: శ్రీ తాండవకృష్ణ

ఆంధ్రులే లేకపోతే భారతీయ నాగరికత జగత్ప్రసిద్ధమయ్యేదా? భారతీయసంస్కృతి ఖండ ఖండాంతరాలకూ వ్యాపించేదా? అన్న ప్రశ్నలు కలుగుతున్నవి మన ప్రాచీన చరిత్రనుపరిశోధిస్తూవుంటే. భారతదేశాన్ని గుడిగోపుర, శిల్ప సంపదల మహాద్భుత సీమగా, ప్రపంచ విఖ్యాతికి తేగలిగిం ప్రతిష్ఠ, గౌరవం ఆంధ్ర రాజులకు దక్కిందన్నారు క్రీటి యన్ రామచంద్రన్. ఈవిధంగా ఇతర దేశాల వ్యాపించిన కళలలో ఈ "తోలు బొమ్మల ఆట" ఒకటి. శ్రీ తాండవకృష్ణగారి వ్యాసంలో ఈ కళ చరిత్రను వివరించారు.

నవీనాంధ్ర చరిత్రలో స్మరణీయమైన ఈ రోజు మన పూర్వచరిత్రను, కళా సంప్రదాయాలను స్మరించి పురోభివృద్ధికి కావలసిన సూచనలను చేసికొనుట మనకత్యవసరం.

మన ప్రాచీనకళా సంప్రదాయాల్లో నేటికినీ తెలుగుదేశంలో సజీవంగా ఉన్నవి రెండు: కూచిపూడి వారి నాట్య నాటకములు రెండవది తోలు బొమ్మలాట. రెండును ప్రజాహృదయాన్ని చూరగొన్నవే. ప్రజాహృదయాన్ని చూరగొన్నవే కాలాతీతంగా సజీవంగా చైతన్యంతో ఉంటూ ఉండటానికి నిదర్శనం వేరే అక్కరలేదు.

అతి ప్రాచీన కళ

తెలుగు దేశంలో ఇతర గ్రామ్య కళలవలె 'తోలుబొమ్మలాట' కూడ అతి ప్రాచీనమైనదే. ఆంధ్రదేశమును సుభిక్షముగ నేలిన ఆంధ్ర రాజవంశాలలో శాతవాహనులు మొదటి వారు. యుగకర్తలు. వీరు క్రీస్తు పూర్వం మూడవ శతాబ్దిలో ఆంధ్రదేశ పాలన చేసినటుల చరిత్ర చెప్తుంది. వీరి కాలంనాటికే ఆంధ్రదేశంలో తోలు బొమ్మలాటలు, వీధి నాటకాలు, నాట్యాలు ప్రసిద్ధి చెందినటుల కనిపిస్తుంది. హాలుడు రచించిన 'గాథా సప్తశతి'లో నాట్యసంగీత, వినోదాల ప్రసక్తి మెండుగా కనిపిస్తుంది. ఇవన్నీ శిల్పాలలో ధంగిములవల్ల, వాద్య విశేషాలవల్ల, దృశ్యాలవల్ల మనం నేటికీ గ్రహించవచ్చు. అమరావతి శిల్పము, నాగార్జున, గోలీశిల్పాల శేషాలవల్ల కళా చరిత్ర మనకు మెరుపురూపంతో దృగ్గోచరమవుతుంది.

తోలుబొమ్మలాట విశేషంగా వీధి నాటకాల లాగ వీధిలోనే రంగస్థల నిర్మితమై "చీరమఱుగు"న ప్రచలితమై యుండిన పామర జనరంజకమై ఆంధ్రదేశంలో కలుమూలలా ప్రాకి కృష్ణా గోదావరి ప్రాంతాలనుండి మలబారుకు తలసబోయిన ఇప్పటి మలబారీయులకు కూడ అవగతమయింది. మలబారులో కూడ ఇప్పటికీ ఈకళ బాగా సజీవంగా ఉంది. భావాలలో, భాషాల్లో, సౌజన్యంలోనవలెనే నాట్యకళలోనూ, తోలుబొమ్మలాటలోనూ కూడా తెలుగులకు, మలబారు దేశస్థులకూ చాలా సామ్యం కనబడుతూ ఉంటుంది.

రాజాదరణ

శాతవాహనుల తరువాత పల్లవులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు, విజయనగరాధిపతులు, తంజావూరురాజులు ఈ నాటకకళను పోషించిరని చెప్పవచ్చును. దేశంలో అవిచ్ఛిన్నంగా నేటికి పామరజనరంజకంగా నిలిచి ఉన్నదీకళ.

18వ శతాబ్దిలో పండితారాధ్య చరిత్రకారుడైన పాల్కురికి సోమనాధుడు,

"ప్రథమరులు జానిముల్ బయునముల్ మెలని రమణ బంచాంగ పేరణి యాడువారు ప్రకట పురాతన పటుచరిత్రములు క్రమమొంద బహునాటకములాడువారు లలితాంగ రసకళా లంకార రేఖ లలవడ బహురూప మాడెడువారు అమరాంగ వలు దిధి వాడెడు మాడ్కి సమరంగ గడలపై వాడెడువారు అరియద్గతి యతులాడెడు నట్టె భావన ప్రమోదులపై వాడువారు భారతాదికథల చీరమఱుగు నారంగ బొమ్మల నాడించువారు కడు నద్భుతంబుగ గంధమాత్రంబు అదరంగ బొమ్మల నాడించువారు నారట గంధర్వ యక్ష విద్యాధరాదులై పాత్రల నాడించువారు"

పర్వతప్రకరణంలో తోలుబొమ్మలాటను కళ్లకు కట్టినట్లు వర్ణించినాడు. బొమ్మరికలు, తోలుబొమ్మలాటలు, వీధిభాగవతాలు, చిరకాలం నుండీ మన దేశంలో ఉన్నవనటానికి ఈ పై రచనే తార్కాణం.

"... చీరమఱుగు నారంగ బొమ్మ లాడించువారు" కడు నద్భుతంబుగ గంధి మాత్రంబు అదరంగ బొమ్మల నాడించువారు నారట గంధర్వ యక్ష విద్యాధ రాదులై పాత్రల నాడించువారు"

నిర్వాహకుల అసమాన సామర్థ్యం

ఎంత అద్భుతంగా వర్ణించాడో చూడండి. తోలు బొమ్మలాట చాలా మంది అనుకొన్నంత తేలికగా త్రోసి వేయ తలసినది కాదు. బొమ్మల్ని తెర మీద ఆడించటానికి ఎంతో నేర్పరితనం కావాలి, నైపుణ్యం అలవడాలి. అదీ అభ్యస్త విద్య. "గంధర్వ, యక్ష, విద్యాధరాదులై" ఆడించువారు—ఆయా పాత్రల తోటి వైకేరతుండర ఉచ్ఛైస్వరాలతో ఆలాపన చేయుచు, సంవాదములు, సంభాషణలు నడుపుచు కథా తోరణాన్ని అల్లుచు, హాస్యము చెప్పుచు, జనరంజకంగా, ఆయారసం ఉట్టిపడుతున్నట్లు, భావావేశం కలిగించేట్లు, చమత్కృతితో చతురంగా, కథా సంవిధానం అతుకుచు, అలుచు, తోలుబొమ్మలాటను నడుపువాడు కడు సమర్థుడై, కొన్ని సంవత్సరాలు విద్య నభ్యసించినవాడై ఉండాలి.

నిర్వహణ విధానం

తోలుబొమ్మలాటకు ప్రధానమైనవి తెర, దీపము, మృదంగము, తాళములు, తోలు బొమ్మలు.

సాధారణంగా పురాణ ప్రసిద్ధములైన రామాయణ, భారత, గంధస్థ విషయ కథలనే ఇతి వృత్తాలుగా తోలుబొమ్మలాట ప్రదర్శిస్తారు. ఈ ప్రదర్శకులు ఆరేళ్ళపులవానికి చెందినవారు. బర్రె, మేక, గొర్రె, జింక చర్మము పదును చేసి ఆయా పాత్రలకు అనువైన రూపురేఖలతో బొమ్మలను కత్తిరించి వానికి రంగులు వేయుదురు. ఆభరణాదులను బంగారు మయము చేయుదురు. ఆయా పాత్రల స్వభావాన్ని బట్టి సత్వరజస్తమోగుణ ప్రాధాన్యాన్ని బట్టి, ధరోదాత్తాది నాయకాది విధాన్ని బట్టి నీలము, ఆకుపచ్చ, ఎరుపు, నలుపు రంగులను ముఖములకు దిద్దుతారు.

తెరమీద ఈ బొమ్మలు వెనుక దీపం వెలుగునలన ఛాయలవలె కనపడతాయి కాబట్టి "ఛాయాక్రీడ" అని పిల్వలు నవ్యనాటకాలన్ని అట్టలలో పాత్రల్ని తయారుచేసి ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఆయా పాత్రలఆకారాల్ని తోలుతో తయారుచేసి ప్రదర్శించేవారు కాబట్టి "తోలు బొమ్మలాట" అని వ్యాప్యలనేవారు.

స్త్రీ పురుష పాత్రల రూపాల్ని తెర మీదకి ఎక్కించేప్పుడు పాత్ర ప్రవేశించినట్లు, నీడలోకి తీసేటప్పుడు అంతర్ధానమైనట్లు చేయుట వీరి ప్రత్యేక నైపుణ్యాన్ని చాటుతుంది. ప్రతిబొమ్మకు శరీరనికి ప్రధానంగా వెదురు బద్ద కట్టబడి ఉంటుంది. కాళ్లు, చేతులు మెడ కదల్పుటకు వీలుగా దారాలతో కట్టబడి ఉంటుంది. తెరమీద బొమ్మ నిలబడటానికి ముళ్ళముళ్లతో గుచ్చుతారు. మానవుల బొమ్మలనే కాక జంతువుల బొమ్మల్ని కూడ తెరమీద ప్రవేశపెడతారు.

బొమ్మలతో నాట్యం చేయిస్తారు. యుద్ధం చేయిస్తారు, గంతులు వేయిస్తారు. ముగ్గులు వేయిస్తారు. ఎంతో సహజంగానూ, రసావేశంగా త్రివిక్రమక చేసేట్లు ఉంటుంది. ఈ త్రిపాత్రలు హస్తము, శిరస్సు కదల్పుట తప్ప తక్కినఅంగాలు కదల్పవు. మధ్యమ పాత్రలు, నీచపాత్రలచే మాత్రం సర్వాంగాభినయం చేయిస్తారు. సాధారణంగా పేటలోజాల్లో లంకాదహనము, భారతయుద్ధము, ఉత్తరగోగ్రహణము, రామరావణయుద్ధము, మైరావణ యుద్ధము, మనవారు "తోలుబొమ్మలాట" అడుతున్నారు. రామనాటకము, సీతాపహరణము మొదలైనవి కూడ కొందరు ప్రదర్శిస్తారు.

ప్రచారం

ఈమేళములవారు ఊరూరా తిరుగుతూ చాలచక్కనదృతికే ఈప్రదర్శనాలిస్తుంటారు. రాత్రి పదిగంటలకు మొదలుపెట్టి తెల్లవార్లు వీధి నాటకాలవలె ఆరుబయట ఆడుతారు. ఒకే గ్రామంలో అనేక బజార్లలోకూడ ప్రదర్శిస్తుంటారు. పండితులు, నవనాగరికులమనుకునేవారు పేట రోజాల్లో యీ ప్రదర్శనల్ని ఆదరించటంలేదు. అనేక ఇతర జాతీయ కళలవలెనే ఈ కళా సంప్రదాయంకూడా మాయమవటానికి అవకాశం లేకపోలేదు.

వివాహాలలోను, దేవుని పెళ్లిళ్ళలోనూ, వీధి చావళ్లలోను, ప్రత్యేక సమావేశాలలోనూ నేర్పరులైనవారిచే ప్రదర్శింపజేసి మరల ఈ కళయందు ప్రజల కౌసక్తి యొక్కువవునటుల చేయాలి. జాతీయ ప్రభుత్వంకూడ తగు ప్రోత్సాహమిచ్చి, దేవుని కళ్యాణమహోత్సవాలలో ఎండోవుమెంటుబోర్డువారు ప్రతి ట్రస్టీ ఇవి ఏర్పాటు చేయునట్లు చిర్దయిస్తే తగు ప్రోత్సాహం కొంతవరకైనా లభించే అవకాశం లేకపోలేదు.

నూత్న ప్రభుత్వ కర్తవ్యం

ఈ ప్రదర్శకులు అనాగరికులు, చదువు సేర్వనివారైనను, వారిలో స్త్రీలగాత్రములు అతిమధురంగానుండి సుశ్రూరము స్పష్టంగా వినబడి అనేకులకు వినోదాన్ని కలగజేస్తాయి. సరియైన ప్రోత్సాహము, అవకాశం కలగజేస్తే ఈ కళకు అత్యున్నతమైనస్థానం లభిస్తుంది.

ఈ కళ యితర దేశాల్లో "మిక్కీమౌస్" చిత్రాలను తయారు చెయ్యటానికి అవకాశం కల్పించింది. నేటి కళా సంప్రదాయాల పునరుద్దరణలో తగిన స్థానము ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వం దీనికి కల్పిస్తుందని ఆశించుదాము.

—

ఉదయగిరీ మందేరా,
సింహపురీ మందేరా
కానీ ఎవ్వరు వాదుకవస్తే
కాంచీపురమూ మందేరా
　　　　　　　　　త్రిపురనేని.

—రచన—
నటరాజ
రామకృష్ణ బి. ఏ.

...నాడు రాయల దర్బారులో రక్షా క్షేత్రపై చిరు మువ్వల ధ్వనింప జేస్తూ సుందరతర భంగిమల్లో మూర్తీభవించిన కూచిపూడి నృత్యకళ, నేడు.

కూచిపూడి నృత్యం వీధి భాగవతము అందు రసభావములు తక్కువ.

ఇట్టి అపోహాలకు లోనై, నృత్యము కూచిపూడి నృత్యమే యైననూ, నేర్పు నరకులు కూచిపూడి నాట్యాచార్యులైనను ప్రదర్శనము లిచ్చునప్పుడు విజయవాడ నృత్య మనియు, తంజావూరు నృత్యమనియు దినదినం పేర్లతో పత్రికలలో ప్రకటించు సంతటపోవనీయు స్థితి ఈ నృత్య కళకు కలుగుటకు కారణాలు తెలుసుకుంటే, నేటి దేశకాల పరిస్థితులకు అనుగుణ్యమైన, ఆంధ్రులయొక్క జీవితాన్ని ప్రతిబింబించే నృత్య కళను సృష్టించి ప్రచారములోనికి తేగలుగుతాము.

ఆంధ్రదేశంలో తెలుగు దనం ప్రతిబింబించే నృత్యాన్ని ప్రచారములోనికి తీసుకు రావడానికి ప్రయత్నించే ముందు మన తెలుగు దేశపు నృత్య పద్ధతులు, నాట్యాచార్యులు వారు నేర్పే నృత్య రీతులు, పూర్వపు నృత్య సాహిత్య సంపద, నేటి గేయ కవిత సంపాదించి, సమన్వయ పరచి మన నృత్య కళకు ఒక స్వరూపమివ్వాలి.

కూచిపూడి నృత్యాన్ని ఏనాడో విస్మరించిన మనకు అన్య ప్రాంతీయులవలె ఒక సంప్రదాయమైన నృత్యం లేకపోవుటచే, నాట్యాచార్యులు ఎవరికి తోచినట్లు వారు నృత్యం నేర్పుటచే, ఒకే పద్ధతికి చెందిన నృత్యకళ పెంపొందలేదు. కావున ఆంధ్ర దేశములోగల నాట్యాచార్యులందరూ ఒకచోట సమావేశమై ఒక నృత్య పద్ధతి, నేర్పరచి ఆ క్రమము ననుసరించి శిక్షణ యిచ్చిన యెడల పాటి వారిలో ఆంధ్రులు నృత్యకళలో శాస్త్రీయ దృక్పథం గలవారని తెంచుకొనగలము.

ఏ దేశంలోనైనా సాధారణంగా నాల్గువిధములుగా నృత్యం ప్రచారములో వుంటుంది.

(1) ఆరాధన నృత్యం, (2) శాస్త్రీయ నృత్యం, (3) ప్రచార నృత్యం, (4) జానపద నృత్యం

వీరభద్రుని సంబరాలలో జేసే వీర నాట్యము, సేవ, కథకళిలోని సేవకళి దేవాలయాల్లో దేవదాసీనృత్యం, మణిపురి రాసలీలా, లయహరోబా మొదలైనవన్నీ ఆరాధన నృత్యాలకి చెందుతాయి. భరతశాస్త్రాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకొని శాస్త్రప్రాయంగా భంగిమలు ముద్రలు కల్గి, రసభావములుగలది శాస్త్రీయనృత్యము, పదాభినయం, జతిస్వరనృత్తము, తరంగ నృత్యము మొదలగునవి. రామాయణ, భారత భాగవతాదుల నాటికలుగా, వీధిభాగవతాలుగా ప్రజల్లో ప్రచారం చేసే నృత్యమే ప్రచార నృత్యము. జక్కుల భాగవతులు, గొల్లభాగవతులు, తోలు బొమ్మలాటలు, బొమ్మలాటలు మొదలైనవి. కుమ్మి, కోలాటము, గొబ్బి కోతిలనృత్యము మొదలైనవన్నీ జానపద నృత్యాలు. ఇవిగాక ఆటవిక నృత్యాలు లెక్కకు మిక్కిలి యున్నవి.

మన కూచిపూడి నృత్యకళలో ప్రచారనృత్య కళ (ఉషాపరిణయం, ప్రహ్లాద, కుశలాయకం మొదలైన భాగవతాలు) గాక, శాస్త్రీయ నృత్యాన్ని (పదములు, వర్ణముల అభినయం, తరంగముల నృత్యము, జతులనృత్తము) కూడా వృద్ధిపొందించారు కనుక మన కూచిపూడి సంప్రదాయాన్ని మూలంగా తీసుకొని నేటి కాలానుగుణ్యంగా మన నృత్యకళను పెంపొందించాలి. తంజావూరు నృత్యకళకు కూచిపూడి నృత్యము మాతృక అని

కళారాధకుల అశ్రద్ధ వలన మహారాజుల అంతఃపురాల్లో చేరిగిన ఆ నృత్యకళకు - నృత నృత్త అభినయాలను చక్కగా పోషిస్తూ ప్రదర్శనయోగ్యమైన నృత్యక్రమాన్ని వడివేలు పిళ్ళె, మొదలయిన నాట్యాచార్యులేర్పరిచారు. అందుచే తంజావూరు నృత్య సాహిత్యమంతా తెనుగుభాషలో వున్ననూ అది ఆంధ్రుల యొక్క కళా సాంప్రదాయంగా చెప్పుకొనలేము.

మన ఆంధ్రదేశంలో ఒక నృత్య సంప్రదాయం ప్రచారంలోనికి తీసుకొని రావడానికి మార్గం ఆలోచించాలి.

ప్రప్రథమంగా ఆంధ్రదేశంలోని వివిధ పట్టణాలలో వున్న నాట్యాచార్యులు, నృత్య కేంద్రాలు వారు చేసే నృత్య విధానాలను గురించి కొంత చర్చిద్దాము.

ఆంధ్రదేశంలోని కొన్ని ముఖ్యమైన పట్టణాలు నెల్లూరు, ఒంగోలు, బాపట, తెనాలి, గుంటూరు, విజయవాడ, హైదాబాదు, ఏలూరు, రాజమహేంద్రవరం, విశాఖపట్నం, విజయనగరం.

ఇందు విజయవాడ, రాజమహేంద్రవరములలో భరతనాట్యం, కూచిపూడి, కథకళి నృత్యాలలో శిక్షణ యివ్వబడుతుంది. హైదాబాదులో, భరతనాట్యం, కథక్, కథకళి, మణిపురి నృత్యాలు ప్రచారంలో వున్నవి. నెల్లూరులో భరతనాట్యం, కూచిపూడి నృత్యాలు నేర్పుతున్నారు. మిగిలిన పట్టణాల్లో భరతశాస్త్రాన్ననుసరించి అభివృద్ధి చెందిన నృత్యకళ విరివిగా ప్రచారంలో వుంది. భరతనాట్యము కూచిపూడి, కథక్ మొదలైన నృత్యాలన్నింటికి ప్రామాణిక గ్రంథం 'భరతశాస్త్ర'మే అయిననూ ఆయా ప్రాంతీయ ప్రజా భిరుచుల ననుసరించి నాట్యశాస్త్రజ్ఞులు వారి వారి నృత్య పద్ధతులకు ఒక ప్రత్యేక స్వరూప మేర్పరిచారు. కనుకనే ఆంధ్రదేశంలో గూడా భరతశాస్త్ర ప్రామాణికమైన నృత్యాన్నే నాట్యాచార్యులందరూ నేర్పుతున్ననూ ఒకే పద్ధతి నృత్యం మనదేశంలో పెంపొందలేదు. అందుచేత కళోద్ధీపనకైన పద్ధతులు, ముందు చేయవలసిందేమనగా, తెనుగు దేశంలోని నాట్యాచార్యులందరినీ ఒకచోట సమావేశపరచి, వారియొక్క అభిప్రాయములన్నియు స్వీకరించి, అందరియొక్క ఆమోదమును పొందిన శాస్త్రీయ నృత్య క్రమము నొకదానిని ఏర్పరచి ఆ పద్ధతిని ఆంధ్రదేశంలో ప్రచారం చేయుటకు, పెంపొందించుటకు, తగిన ప్రోత్సాహమివ్వాలి.

ఇక రెండవది—అతి ప్రాచీనమయిన నృత్యరీతులు కొంతవరకు అంతర్ధానము పొందినా, కాళహస్తి, నగరి, వెంకటగిరి, విజయనగరం, మాడుగుల, బొబ్బిలి, పిఠాపురం, పెద్దాపురం మొదలైన సంస్థానములలోనూ, ముఖలింగం, చెయ్యూరు, జొన్నవాడ, మాచెర్ల, మండపేట మొదలగుచోట్లలో వున్న వృద్ధ దేవదాసీలవద్ద కొంతవరకు మిగిలివుంది. కొందరు నాట్యాచార్యులు, ఆ ప్రాంతాలకు వెళ్లి వారివద్ద మిగిలివున్న నృత్య సాహిత్యాన్నంతా స్వీకరించి, వారి నృత్యరీతులలోవున్న విశిష్టతను గ్రహించాలి. గ్రహించి మన నృత్యకళను పెంపొందించాలి, మన ఆంధ్రప్రభుత్వం ఒక

(23-వ పేజీ చూడుడు)

నేటి ప్రసిద్ధాంధ్రకవులు

(17 వ పేజీ తరువాయి)

రసమందరములైన కావ్యములను వీరు అవిష్కరించిరి వీరి జాతీయ గేయములు గురజాడ గేయములవలె కర్తవ్య నిరూపణాత్మకమైనవి కాక, ప్రబోధ మహితములైనవి 'తమ్ముడా! ఏదేశి మేగినా ఎందు కాలిడిన' వంటి రచనలు సార్వజనీనములైనవి. సుబ్బారావు గారి శైలినుండి మెత్తని కయ్యగలిగి భాషావధూటికి పూలపాన్పును సంతరించినది ఆధునిక కవిత్వమునందు అస్పష్ట మధురమైన భాగము తరుచు కన్పించును. ఇవి పూర్వకావ్యములందలి గ్రంథగ్రంథులవంటివి నూతన కవిత్వ సంకేతములును, లాక్షణిక నియమోల్లంఘనమును అయోమయమునకు కారణములు కావచ్చును ఇది వ్యంగ్య విలసనమని సుబ్బరాయకవి ప్రభృతులు భావింతురు కాని లోకమునకు ప్రత్యయము కలుగలేదు రాయప్రోలు కవి ఇటవల ఆధునిక కవిత్వమునకు భావ్యక ర్తృభారమును స్వీకరించెను. 'రమ్యాలోకము, మాధురీ దర్శనము' వారి తాత్త్విక చింతనలకు పేటికలు

స్వామీ శివశంకరులు

సాహితీ సమితి సభాపతి, ఇప్పుడు తురీయాశ్రమాధిష్ఠితులు స్వామి శివశంకరులు కవులను గన్న కవి కమనీయ చీనాంశుకముల పోశలావేషము నుండి కాషాయాంబరముల నిస్సంగత్వమువరకు వీరి జీవితమునందున్ని రు ములుగలవో కవిత్వమునందన్ని యింద్ర ధనూరోచిస్సులు కలవని చెప్పుదురు శివశంకరుల కవిత్వ మొక అచ్ఛోద సరస్సు దాని నీటియందు గున కొండలు గుటలు లేవు అందు దుర్మార్గ వక్రములును లేవు అంతయు ప్రసన్న మధురము. మానవజీవితములోని భయంకరమైన తుఫానులను సందర్శింప దలచినచో ఇక్కడ కాక మరియొకచోట పడవ యెక్కవలెను పూర్వాశ్రమమునందు వీరు చేసిన రచనలు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. 'హృదయేశ్వరి' 'వకుళమాలిక,' 'వ్రతభంగము' ఇట్లసంఖ్యాకములైన మనోహర రచనములందు వస్తువు మాత్ర ప్రాయముగ నొక్కచో యువయువతుల ప్రణయ శారదరాత్రులలో సహృదయుడు తన్ను తాను మరచును. ఆసన్న హేమంత చ్ఛాయలు తాత్కాలిక ప్రణయభంగరూపమున, నెదురొక్కనుచుండును 'శిశిరము ఘనీభవింపవచ్చును గాని వసంతము దిసంతులు కొట్టుచు రాకమానదు శాస్త్రి గారి కవిత్వపు తూణీరమునందు మృదుహాస్యమను పుష్పబాణము కలదు జీవిత వ్రణములను మాన్పు అమృత రసాయనము హాస్యము ప్రణయభంగమునకు హేతువులనరయుచు వీ రొకచో నిట్లు వ్రాసిరి.

> "కారణమ్ములలోన మన భావ్రీయత్వము ప్రబలమైనది
> మర్కటమ్ముల తుండదిగినది
> మానవుల కేలో" సాధకుడు,

జీవితపరమార్థ మానంద మేయనియు, తత్సాధనకు సహధర్మచారిణి, కరణమనియు వీరి సందేశముగా తోచును.

> 'నీ వెంత కాదన్న నిశ్శ్రేయసమ్ము
> స్త్రీ నుపాసింపక సిద్ధింపదోయి'

"పింగళి - కాటూరి"

త్రోటికి 'సౌందరనందము' 'పోలస్త్య హృదయము' మొదలగు అమృతాయమానమైన రచనలను చేసిన జంటకవులు శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతము - కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు గారలు. ఈ కవిద్వయము తమ గురువులైన తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల వలె అభేద్యరచనాసిద్ధిని గనిరి రమ్యార్థమునకు రమణీయశబ్దముతో దాంపత్యము కూర్చుటయందు వీరు అధికసాధన చేసి కృతకృత్యులైరి. అందును కాటూరి వారు అప్రసతిని - శబ్దమునందుగాని అర్థమునందుగాని-సహింపలేని సౌందర్యనిష్ఠితులు పౌలస్త్య హృదయము వైరభక్తికి పరమోదాహరణము. సౌందరనంద శిల్పము నవ్యకవిత్వములో మేలిమి కుందనపు పనితనమని భావింపబడుచున్నది భగవానుడగు గౌతమబుద్ధుని దివ్యసందేశమును ఆంధ్రభారతికి సమర్పించిన కవిపుంగవులు, శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు, పింగళి - కాటూరి, సన్నిధానము వారును. వీరు ధన్యులు సౌందరనంద కవులు చేమకూర వెంకటకవి పాకమును తనివార స్వదించిరి చేమకూర కవితలో సెలయేటిమీది తెలదేటిపుల కలరుతములు మెండు. హిమభూధర శృంగాగ్ర సుహాసుప్తోత్థకేసరి గర్జా స్ఫూర్జధ్వనులు అరుదు ఈ కవులు జీవిత మధువును విస్తారముగ పంచిపెట్టిరి కాని జీవితములో హాలాహలముకూడ సమవిభక్తముగ నున్నదనుట లోకానుభవము

"యెంకి పాటల నండూరి"

'యెంకి' యను ప్రాకృత నాయికను సృష్టించి, యెంకి పాటలలోని ధూపరీమళము గల శైలిని కల్పించి, నవ్యసాహిత్యమునందొక ప్రమాదము లేని దుమారమును లేపిన నిండు కవి నండూరి సుబ్బారావుగారు వీరు తమ కక్షిదారుల వాదములతోపాటు జానపదజీవితమునకు వకాలతునామ పుచ్చుకొన్నవారు యెంకిపాటలు ప్రాకృత ప్రేమ యాకృతిలో నున్నవి పట్టు పంచెలు కట్టుకొని చదువుకొన దగినంత పారిశుద్ధ్యము కలిగి యున్నవి 'దూరాన నారాజు కేరాయి కాడో'

గాయక సార్వభౌమ పారుపల్లి రామకృష్ణయ్యగారు

కూచిపూడి నాట్యకళానిధి శ్రీ వేదాంతం లక్ష్మీనారాయణ

'గోవుమాలచ్చిమికి కోటి దణ్ణాలు' 'ఆడనీ కుక్కని యీడ నే గడియేసి-పడవెక్కి బద్రాద్రి పోదామా' వంటి చావు నోవులులేని పదములు కలకాలముండు రచనలు. లక్షణ గ్రంథములందలి స్వాధీనపతికా శృంగారమునకు యెంకి యెంతిమాత్రము జంకదు. పామరప్రయుక్తభాషలో గారడి చేసి సుబ్బారావుగారు, పాప మెందరో గ్రాంధికవాద సహృదయులకు రజ్జు సర్పభ్రాంతి కలిగించి అదురుకొను నట్లు చేసిరి. ఇది కనికట్టుమాత్రమని వారును గ్రహించి తమలో తాము ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకొనుచున్నారు 'తెలుగు తల్లియొక్క నిజ స్వరూపము, తెలుగుపస, తెలుగు నుడి, తెలుగునాదము, తెలుగురుచి' ఈ పాటలలో కొట్ట వచ్చినట్లు కనబడును

"కవి సమ్రాట్ విశ్వనాథ"

కవి సమ్రాట్ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ఒక కవివ్యక్తి యనుటకన్న నొక కవితాసంస్థయనుట సముచితముగా నుండును వీరు చేపట్టి సామర్థ్యముతో నిర్వహింపని ఆధునిక కవిత్వప్రక్రియ లేదనవచ్చును. ఖండకావ్యములు, గేయములు, శతకములు, నాటకములు, కథలు, విమర్శన వ్యాసములు, నవలలు, మహాకావ్యములు శరపరంపరగ వీరి మేధః కర్మాగారము నుండి వెలువడుచునే యున్నవి వీరి రచనలన్నియు గాఢముగ ఆత్మముద్రాముద్రితములై యుండును నూనూగు మీసాల నూత్న యౌవనమున రచింపబడిన 'గిరికుమారుని ప్రేమగీతము'ల నుండి ప్రాయమింతకు గైవ్రాలకుండ తమ సందేశమును లోకమునకు సమర్పించు మనీషతో వ్రాయబడుచున్న 'రామాయణ కల్పవృక్షము'వరకు వీరి ప్రతిభాసమున్మీలన మొక క్రమబద్ధము, మహత్తర లక్ష్యసాధనపరము అయినట్లు కాన్పించును. వైదికధర్మము - ఆర్షసామాజిక సంస్థ - వీనిని సనాతన దీప్తితో ప్రజ్వలింపజేసినచో లోక కల్యాణము కాకపోయినను భారత కల్యాణమైన సిద్ధవస్తువు కాగలదని సత్యనారాయణగారి విశ్వాసముగా తోచును ఇట్లు కవిగా మొలకరించిన సత్యనారాయణగారు ప్రవక్తగా చేవదేరుచున్నారు వర్తమాన భావకల్లోలములచే ఘుమఘుమావర్తములవు సామాజిక మహార్ణవమున, అడుగు దెబ్బతిన్న పురాతన నౌకలో, కతిచిన్నావికసహాయముతో ప్రయాణింప దలచిన వీరి ధీరత్వము స్థిరసంకల్పము ప్రశంసావహములు అయినను ఫలితమునెడ నిశ్చయ మనోహ్యము 'కర్మణ్యే వాధికారస్తే' యను గీతావచనమే వీరాలంబనముగా గొన్నారు

ఈ యపురూపమైన భావన ఈ కవికి పెక్కునాళ్ళక్రిందనే కలిగెను

> "దివ్యజ్యోతిని నీవు వెల్లుబుకు
> భక్తిగా జాట జూటాగ్రభా
> రువాల్యబద్ధ పవిత్ర దైవతధునీ!
> రుద్రాభి షేకంబొగిన్
> నవ్యశ్రీగతిఁజేయఁగా నమక
> మైనన్ రాదు గా హోరునా
> కొక్కవ్యామోదము ముక్తిస్రోత
> దురుచుక్కపోయె విశ్వేశ్వరా"
> విశ్వేశ్వర శతకము

ప్రకృతి దృశ్యములుకూడ భారతీయాదర్శములకు దిగ్దయ స్తంభములుగా ఈ కవికి భాసించును. అతివకిన్నరసాని పాతివ్రత్యపరీక్ష దీని కాద్యోదాహరణము సత్యనారాయణగారి భావనాశక్తి వైనతేయునివలె దుర్దాంతబలము కలదనుట పునరుక్తి. నేటి కవిత్వముయొక్క ముఖ్యలక్షణముగా పరిగణింపబడుచున్న భావకౌకుమార్యము వీ రుపాసించినట్లు కనబడదు. వీరి భావములు పేశలములు

శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజు

గావు. మాంసలములు అవి స్త్రీలింగములు కావు పుంలింగములు వీరి శైలియు భావస్ఫీతమై, ఘనీభూతమై నాచన సోమనాయితమై, తెనాలిరామకృష్ణాయితమై రాక్షసమైన సత్త్వము గలిగియున్నది శ్రీ సత్యనారాయణగారి రామాయణము, నిరంతర కావ్యానుశీలనాభ్యాసపరులకు కల్పవృక్షమే యగును కాని బహుళ పాఠక లోకమున కిది వజ్రవృక్షము

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు

ఇప్పటి శోక పుష్కరము వెనుక వలకు శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారికి ఏకలవ్య శిష్యులు గాని యనువశే లేకుండి రనుట యత్యుక్తి కాదు. కృష్ణపక్షముయొక్క సమ్మోహనశక్తి యంత గాటముగా నుండెను జీవితచషకమునందు అమృతము హాలాహలము అర్ధనారీశ్వరరూపము నందియున్నవి హాలాహలముదే పైచేయి యని కృష్ణశాస్త్రిగారు భావించిరి. అవశ్యం భావియైన ఈ దుఃఖమును జూచి దుఃఖించ నేల. దానినే వలచి ప్రేమింతమని, దుఃఖమునే సుఖముగా జూచుకొందమని వీరు చేసిన భావన, యువలోకమును ముగ్ధ మొనర్చినది ప్రణయదుగ్గములో విఫలత్వ మను ఉప్పుకల్లు పడి, వ్యథితమైన నవ హృదయములకు కృష్ణపక్షము- ప్రవాసము - వంటి సాంత్వ నౌషధములు నభూతో నభవిష్యతి

> "నా కుగాదులు లేవు
> నా కుషస్సులు లేవు
> నేను హేమంత కృష్ణానంతశర్వరిని"—ప్రవాసము

శోకఘూర్ణితమైన మనః కాసారముపై ఈ కావ్యములు చల్లని మెల్లని పిల్లగాడ్పుల వలె ప్రసరించి జోలపాడి నిద్రపుచ్చును కాని ఈనాటి యువకులు దుఃఖమును ప్రేమించగల చిత్తవృత్తిలో లేరు సమాజమును పీడించి దుఃఖకారకులగువారిని వధించి దండింతుమని కనుబొమలు చేసికొన్నారు కృష్ణపక్షము సమాజములో విస్మృతమైనను వ్యక్తి హృదయాంతరాళ సింహాసనాధ్యాసియై కలకాలముండగలదు 'దీపావళి' కావ్యము వ్రాసిన గౌతమీకోకిల శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి కోవలోని వారే మానవ హృదయమందలి నైరాశ్యమే వీరి భావతంత్రులను శ్రుతివరకు లాగి అనితర సౌందర్యముగల గానము లాలపింపజేసినది కృష్ణశాస్త్రిగారును సత్యనారాయణశాస్త్రిగారును వృత్తములు నడిపించుటయందును, హోయిహోయి యనిపించు తత్సమ శైలిలో పద్యములను మల్లెపూలను గురిపించుటలోను అసమానులు

దుర్భాక రాజశేఖర శతావధాని గారు

ఇంతకుముందు నవకవిత్వమునందలి యొకభవ్యశాఖయైన దేశభక్తి గీతము లనుగురించి సూచన చేసియుంటిమి గురజాడకవి 'దేశమును ప్రేమించుమన్నా' యను మహోన్నత గేయముతో పల్లవించి, రాయప్రోలు వారి ప్రబోధ గీతములతో పుష్పించి, విశ్వనాథవారి యాంధ్ర ప్రశస్తిలో పూవసింపదెలతోనున్న దేశభక్తి కవితాశాఖ రాయలసీమ మహాకవు లిద్దరి హస్తములందు స్వాదుఫలములను దాల్చినది. వీరు ఆంధ్ర శౌర్యమను గార్హపత్యాగ్నితో సంతృప్తిపడక భారతశౌర్యమను ఆహవనీయాగ్నిలో కవిత్వమను హావ్యమును వ్రేల్చిరి. వీరిలో నొకరగు శ్రీ దుర్భాక రాజశేఖర శతావధానిగారు రాణాప్రతాపసింహచరిత్ర, చండి నృపాల చరిత్రము మొదలగు వీర కావ్యములను వ్రాసి వానికెక్కరి ధార్మిక వీరాగ్రణియు శుద్ధసత్త్వస్వభావుడును అగు రాణాప్రతాపుని వీరు భావించి చిత్రించిన విధానము నిఖిలకవిలోక స్తుత్యము ఈ మహాకావ్యమును రాజశేఖర కవిగారు ఆంధ్ర మహాభారత చ్ఛాయలో విరచించిరి. హల్దిఘాటు యుద్ధవర్ణనము వీరరసమునకు హిమాలయ శృంగము

గడియారము వెంకటశేషశాస్త్రిగారు

రాయలసీమ తొలకరి కవులలోమరొక్కరగు శ్రీ గడియారము వెంకటశేషశాస్త్రిగారు 'శ్రీ శివభారతము' అను 'వీర మహారాష్ట్ర' వీరుడు ఛత్రపతి శివాజీచరిత్రను మహా ప్రబంధముగా నిర్మించి వన్నెకెక్కిరి. నీరసముగు చరిత్ర కంకాళముపై యమృతపు సోనల మంచెత్తు కవిత్వ గంగా భవానిని పారించి, అది యొత్తిగిలి, మేల్కాంచి, లేచి, పరుగెత్తి జీవకళతో కలకలలాడునట్లు చేయగల్గిన శేషశాస్త్రిగారి శిల్పము ప్రశంసనీయము కేవల సంభావనరీతిలో పద్యములపై పద్యములు వ్రాయు నేర్పును వీరు తిక్కన సోమయాజికడను పింగళి సూరనార్యునికడను అభ్యసించి రనిపించును వీరి కవిత్వములో జాతీయములు, అచ్చ తెనుగు నుడికారము మెండు శివాజీతల్లి జిజియాబాయి చిత్రణము వీర రసాత్మకముగా నున్నది

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

ఒకవంక రాయలసీమ కవులు యుద్ధ వీరుల కుద్దులు పద్దు వ్రాయుచుండ శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు శాంతి సంగ్రామ గాండీవియైన గాంధిమహాత్ముని 'ఆత్మకథ'ను చక్కని జాను తెనుగు శైలిలో నుడువ మొదలిడిరి

చౌదరిగారి ఏవగింపు అపత్సురాణ విషయముగనే గ్రహింపదగును వీరి 'రాష్ట్రగానము' విశ్వనాథవారి ఆంధ్రప్రశస్తితో ప్రశస్తికి నుచ్చరించుచు, ఉడుకుడుకు భావములును గడుసు నుడికారమును గలిగి యాంధ్రుని యాత్మ భిమానాగ్నికి ధామ్యగా నున్నది. వీరి కవితాధార యనర్గళమైనది.

నాయని

తెలుగువారి కత్యంత ప్రీతిదాయకమును, అతిపరిచయముచే నవజ్ఞకు పాత్రమై "మేనత్త కొడుకూ ఒక మగడేనా! పప్పుతో ఉండ్రం ఒక పిండివంటేనా" అను సామెతకు గురియైన మేనరికపు సంబంధము నితి వృత్తముగా జేసికొని ప్రణయ మాధుర్యమును దాని దివ్యతత్త్వమును గానము చేసినవారు శ్రీ నాయని సుబ్బారావు గారు వీరి 'సౌభద్రుని ప్రణయ యాత్ర' రమణీయములైన భావములును సుకుమారమైన శైలియుగల సాత్త్విక - కావ్యము ధర్మ్యమైన దాంపత్యమే ఇహపరసాధనమని యీ కావ్యముఖమున నీ కవివతంసము పలికినవాడాయెను 'తల్లికొలుకు'

> అమృత మయమూర్తియైన
> యయ్యమ్మ పలుకు
> పలుకునను తేట చిలునగ వొలుకఁ
> బలికె
> ప్రకృతి నియమమ్ము లన్నియు
> బాడువెట్టి
> మూర్ఖుఁడా! యింటివచ్చితే పూజ
> సేయ

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

అంతర్ముఖ కవిత్వముయొక్క పరమావధియైన ఆత్మ విమర్శనమును ఆత్మ నివేదనమును వస్తువుగా గొని తొల్లింటి భక్తుల విన్నపములవంటి దివ్యరచనలు గావించిన కవిశేఖరులు వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు తెలుగునందలి యాత్మపర కవిత్వము వీరి చేతులలో గొప్పస్థాయి నధిరోహించినది, గద్యమువలె కాన్పించు పద్యమునే వీరు ఆత్మార్పణకు వాహినిగా గైకొనిరి. వీరి యసంఖ్యాకరచనలలో 'ఏకాంతసేవ' భావసంకీర్తనము మాలికములుగా భావింపబడుచున్నవి.

> 'నీ నీడలోనుంటి నీడ నే ననుకొంటి
> నీడ నేఁగాదన నేరకుంటి
> నీవ జూచినవాడ నిను జూచుకుంటిని;
> నీవలో నడకలు నేర్చుకొంటి,
> నేను నీ నీడనాదునో కానో యెఱుఁ
> గఁ గాని
> యీనీడ వాఁడను గానటంచు,
> నీడ నాది గా దనుచును నిశ్చయించు
> కొంటి
> నీవాఁడ నే నమకొందునె ప్రభు!"
> —భావసంకీర్తనము,

నవ్యకవిత్వము లేక భావకవిత్వము అను ప్రసిద్ధవడసిన కవితాశాఖయందలి కొన్ని భావస్ఫోరకములైన మార్గములను వాని ప్రవర్తకులను ఉదహరింపనైనది. ఈ సార్థమునకు చెందినవారే శ్రీనాళం కృష్ణారావు, శ్రీ కవికొండల వెంకటరావు, శ్రీ జాషువా, శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు మొదలగు సముద్ధులైన కవు లింకెందరో కలరు

భారత కవిత్వంపై తిరుగుబాటు

రమారమి 1930 సంవత్సర ప్రాంతమున కే విప్లవాత్మకమైన భావకవిత్వముపై మరియొక తిరుగుబాటు ప్రారంభమయ్యెను ఈ తిరుగుబాటుదారులు తిరిగి యువకులే విప్లవోద్రేకముతో బయలుదేరిన నవ్యకవిత్వము ఆ విప్లవమును సర్వాత్మనా నిర్వహింపలేక, కర్తవ్య విమూఢమై చప్పబడ్డారిందని పొంగులువారు హృదయములు గల యువకులు తలపోసిరి 'విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్' అను ప్రాచీన సూక్తిని తమ కవిత్వపుధ్యేయముగా విడుకొని ఈ నూతన విప్లవ కవిత్వమునకు 'అభ్యుదయ కవిత్వము' అని పేరిడిరి.

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు

వ్యక్తిగతములో కల్పితములో అగు నావేదనలను దృఢముగా తిరస్కరించి సామాజిక వేదనచేతను పీడిత మానవరోదనముచేతను వ్యథితమైన హృదయముతో కణకణలాడు భావములను భగభగమను కవితలో భుగభుగ సొంగింప జేయుటకు దారితీసిన కవి శ్రీ శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు గారు. కానైతే ఈ కవిగూడ చిన్నారి పొన్నారి కవిత లల్లువాడు కృష్ణపక్షమువంటి కావ్యముల ప్రతిధ్వనులు పలికినవారే వీరి 'ప్రభవ' సంపుటియందలి కవితలు దీనికి నిదర్శనము. అట్లయ్యును ఈ కవి త్వరలోనే ప్రణయ సుఖసుషుప్తినుండి దద్దరిల్లుచు లేచి యొక నూతన ప్రస్థానమును సాగించెను.

భావకవిత్వము నవకును, శ్రీ శ్రీ గారును వారి యాదర్శ ప్రేరితులైన యితర యువకవులును స్థాపించుటకై పోరాటము సల్పిన, సల్పుచున్న అభ్యుదయ కవిత్వమునకును లక్ష్యములందలి భేదము సులక్ష్యముగానే యున్నది ఒకటి వ్యక్తివాదన రెండవది సామాజిక వాదన పీడిత దశనుండి సౌభాగ్య దశకు మానవలోకము చేయు ప్రస్థానమే శ్రీ శ్రీ గారి 'మహాప్రస్థానము' యొక్క సందేశము ప్రజాశక్తి యనే జగన్నాథరథము మెల్లగనే కానిండు తప్పక దొర్లివచ్చుచున్నదని వీ రాలపించిన రౌద్ర భయానక గేయము ఆంధ్రవాణికి కపాల మాలాలంకారమై శోభిల్లగలదు

"ఆరుద్ర"

ఆరుద్ర కవి 'త్వమేవాహమ్' అను కావ్యసంపుటియందు అభ్యుదయ కవిత్వముయొక్క బల దౌర్బల్యములు అస్ఫుటముగా గోచరించును. భావములు పరిశోధితవి. చేవ మెరుగులు కలవి వాటని పాదిగిన భావ విశ్వతమో, సుకృతమో, కాలమును లోకమును నిరయింపగలవు.

దాశరథి : కాళోజి

తెలంగాణమునందునిరంకుశమైనరాజరికముతోను దుష్టమతశక్తులతోను జరిగిన యుద్ధము అదనముగా నుద్దీపకమయ్యెను. శృంఖలాబద్ధమైన తెలంగాణ ప్రజాహృదయ వేదనను, విజయానంతరము వెల్లివిరిసిన యానందమును ముక్తకంఠముతో ఘోషించిన యువకవు లిద్దరను ముఖ్యముగ ప్రశంసింపదగును శ్రీ దాశరథి కృష్ణమాచార్యులుగారును, శ్రీ కాళోజి నారాయణరావు గారును కృష్ణార్జునులవలె తెలంగాణ నవసాహితీ వనమునకు అండగా నున్నారు దాశరథికవిగారి 'అగ్నిధార' 'రుద్రవీణ' యను కావ్యసంపుటములు వారి ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తు కలదని చాటుచున్నవి

దాశరథి కలమునందెంత చురుకుదనము గలదో భావములందంత పరిణామము కలదు హృదయమునందంతకోమలతయు కలదు

'నా గొడవ' అను కావ్యసంపుటమును గూర్చిన శ్రీ కాళోజి నారాయణ రావుగారికి తెలంగాణమునందు ఉత్తమ కవిగాను, 'నీతైనవోడ్డ వోలమ్మ' యన్నట్లు విజాయతి పరుని గను చెల్లుబడికలదు 'నా గొడవ' ప్రపంచముయొక్కయు అహింసా న్యాయముల యొక్కయు గొడవకాని వ్యక్తిగతమైన సొద కాదు. ఈయన భావములు 'వావిరి పుట్టు రత్నములు'

ఉద్యమ రచనలయందు వేద ఋక్కులందు వంటి నిరాడంబరము, నైతిత్యము గోచరించును కాళోజి గారిలో చక్కని మృదుహాస్యమును గలదు.

"పుట్టపర్తి"

'శివతాండవము' అను ప్రశస్త కావ్యమును వ్రాసిన శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచారిగారికి రాయలసీమ యువకవులందు సమున్నతస్థానము కలదు. దివ్యకళయైన నాట్యమును వస్తువుగా చేసికొని వెడలిన యీ కృతి వర్తమాన సాహిత్యమునందు విశిష్టత నొందియున్నది. నాట్యసంకేతము లిందు చక్కగా పొందుపరుపబడినవి కవిత్వము నునుబచ్చి ముత్యములవంటి తెలుగు పలుకుబడులతో జాలువారినది.

మన నాట్యకళ - నాట్య సంప్రదాయం

21 వ పేజీ కొరవ.

ఆదర్శవంతమైన కళాక్షేత్రాన్ని స్థాపించి, ప్రతిభావంతులు, త్యాగపురుషులు అయిన కళోపాసకుల యొక్క సహకారం లభించినప్పుడే యిదంతయూ సాధ్యపడుతుంది

మనదేశంలో స్థాపించే కళాకేంద్రంలో ఈ క్రిందచెప్పిన విధంగా నృత్యకళయందు శిక్షణనిచ్చిన ప్రజలు విశేషలాభము పొందగలుగుతారు

(1) పాఠశాలల్లో నేర్పే నృత్యవిధానం, (2) శాస్త్రీయ నృత్యాన్ని అభ్యసించి నృత్యప్రదర్శనము లిచ్చుటయే వృత్తిగా పెట్టుకొన్నవారికి నేర్పే విధానం, (3) బాలురకు, యువకులకు నేర్పే నృత్యం, (4) నాట్యాచార్యులు, ప్రచారకులు కాగోరే వారికిచ్చే శిక్షణ.

పాఠశాలల్లోనేర్పే నృత్యము

పాఠశాలల్లో చదువుకునే విద్యార్థినులు సంపూర్ణంగా శాస్త్రీయ నృత్యాన్ని అభ్యసించడానికి అవకాశముండదు స్కూల్లో జరిగే యితర పాఠాలవలె ఒక సబ్జక్టుగా గవర్న్మెంటువారు యేర్పరుస్తారు అందుచే యెక్కువ కాలం వినియోగించి పరిపూర్ణ పాండిత్యం సంపాదించుటకు వీలుండదు కనుక వారు శీఘ్రకాలంలో అభ్యసించుటకు అనువుగా వుండే నృత్యాలను తయారుచేయ్యాలి ప్రతి విద్యాలయంలో డ్రిల్లు పీరియడు ఒకటి వుంటుంది దానికి బదులుగా కొన్ని సులభమైన హస్తపాద విన్యాసాలను చెప్పించిన ఆరోగ్యానికెంతో వుపకరిస్తుంది సంగీతముతో కూడిన ఈ వ్యాయామము నేటికాలపు డ్రిల్లువలెగాక పిల్లలనందర్నీ ఆకర్షిస్తుంది వివాహానంతరము మన స్త్రీలు యెట్టి వ్యాయామము లేకపోవుటచే అనారోగ్యవంతులుగా తయారవుతున్నారు చిన్నతనంలో పాఠశాలల్లో చదువుకునేటప్పుడు సుందరతరమైన కొన్ని నృత్యకరణులు చెప్పించిన అవివారి జీవితంలో వ్యాయామరూపంగా శరీర పోషణానికి ఉత్తమంగా తోడ్పడుతాయి గుజరాతు మొదలైన ప్రాంతాల్లో స్త్రీలందరు పండుగ సమయాల్లో ఒకచోట కూడినప్పుడు 'గర్బా' మొదలైన నృత్య కాలక్షేపాలతో ఉల్లాసంగా కాలాన్ని గడుపుతారు కాని మనపండుగ నిస్సారంగా కేవలం పిండివంటకాలను తినుటకేఅన్నట్లు ఉపయోగిస్తున్నాం అట్లుగాక స్త్రీలందరూ కలిసి వినోదంగా కాలంగడుపుటకు కొన్ని పాట నృత్యాలను మనము యేర్పరచి చిన్నతనే బాలికలకు నేర్పించాలి అంతేగాక మన దేశచరిత్రను, మన జాతియొక్క ఔన్నత్యాన్నీ, దేశనాయకుల జీవితాలను నృత్యరూపంలో నేర్పించుట అత్యవసరము విజ్ఞానవంతులైన మాతృమూర్తులున్నప్పుడే దేశం అభివృద్ధిగాంచుతుంది. జీజియాబాయి వంటి మాతృమూర్తి సుశిక్షణ వల్లనే శివాజీ హైందవ జాతిని ఉద్ధరించాడు.

(2) నృత్యకళనే వృత్తిగా స్వీకరించే వారి శిక్షణవిధానం రెండు విధాలుగా వుంటుంది

(అ) నేటి తంజావూరు భరతము వలె యేక పాత్రాభినయానికి పనికి వచ్చే శిక్షణ.

(ఆ) కొందరు నర్తకులు కలిసి నృత్త నాటికలు, యక్షగానములు ప్రదర్శించుటకు అనువైనట శిక్షణ

ఏకపాత్ర నర్తకులు భరతశాస్త్రమే గాక, అలంకార శాస్త్రము, శిల్పశాస్త్రము, కావ్యములను గూడా విధిగా పఠించాలి పూర్వపు నృత్య సాహిత్యము, అలారి, జతులు, శబ్దాలు, మంఘూక శబ్దము, జక్కిణి దరువులు, కైవార దివ్య ప్రబంధాలు, కొల్లుకట్టు జతులు, స్వర పల్లవులు, స్వర జతులు, పద వర్ణాలు, పిద్ద వర్ణాలు, తాన వర్ణాలు, క్షేత్రయ్య, సారంగపాణి, అన్నమయ్య మొదలైనవారి పదములు, కృతులు, కీర్తనలు, అష్టపదులు, తరంగులు, శ్లోకములు, తిల్లానలు, తిరాపలు మొదలైనవే గాక, నేటి ఆధునిక కవులు దేవులపల్లి, బసవరాజు, బాపిరాజు వేదుల మొదలైన వారి భావగీతలు, నండూరు, కొనకళ్ల మొదలైన వారి యొక్క జానపద సాహిత్యాన్ని గూడా అభ్యసించాలి అంతియేగాక నేటి కాలంలో పాశ్చాత్య పద్ధతుల ననుసరించి శిల్ప భంగిముల సాధారంగా తీసుకొని 'ఒరియంటల్' నృత్యాన్ని సృష్టించిన ఉదయ శంకరు మొదలైన వారి యొక్క నృత్య సృష్టియందు గూడా కొంత వరకు కృషి సల్పిన యిదివరకు మన నృత్యములో లేని ఒక నూతన శైలివాన్ని, సౌకుమార్యాన్నీ, సౌందర్యాన్ని మన నృత్యంలో తీసుకొని రాగలము

పాశ్చాత్య దేశాలలో 'కరియోగ్రాఫర్,' 'ఇంప్రసారియో' లున్నారు దేశములో వివిధ పట్టణాలలో వున్న థియేటర్లు దానిలో నృత్యప్రదర్శనము నిచ్చుటకు పనికివచ్చేవి, రంగస్థలము యేర్పాట్లు మొదలైనవన్నీ తెలిసియుండి యోగ్యులైన నర్తకులు తమ ప్రదర్శనములు నిచ్చుటకు ఉత్సాహపడినప్పుడు వారికి తోడ్పడుతాడు 'ఇంప్రసారియో'

ఇక నర్తకుడు ఒక క్రొత్తనృత్యమును సృష్టించినప్పుడు దానిని ఎలాగు ప్రారంభించి, యే భంగిములో ముగిస్తే ప్రేక్షకుల దృష్టిలో రక్తిగా వుంటుందో, యెట్టి విద్యుద్దీపాలంకారము కావలెనో, రంగాలంకారములో నృత్యములోని వివిధఘట్టాలకు ఎలాగ వుండాలో, అందు నాట్యముచేసే వివిధపాత్రలు ధరించే ఆహార్యం మొదలైన విషయాలలో అనువిధంగా సహాయపడి, నృత్యప్రదర్శనం విజయానికి తోడ్పడేవాడు 'కరియోగ్రాఫర్' మనదేశంలో యిట్టివారు లేరు శ్రీ హిరణ్ ఘోష్, ఉదయశంకరు సాధనబోసు మొదలైనవారియొక్క ప్రదర్శనములు యేర్పాటు చేసేవారు కాని బెంగాలు మరికల్లోలంలో వారూ అసువులుబాసారు. కనుక మనదేశంలో నర్తకులుగాని నాట్యాచార్యులుగాని యీ విషయాలన్నీ తెలుసుకోవడం యెంతైనా అవసరముంది. ఎంత మహావిద్వాంసుడైననూ, తన కళను ప్రజల ముందు ప్రదర్శించే విధానము తెలియనిచో ఆ నర్తకునికి విజయము చేకూరదు

జానపద నృత్యసాహిత్యం గురించి చెప్పేటప్పుడు నండూరివారి 'యెంకి' గురించి కొంత వ్రాయవలసిన అవసరం వుంది నాకు తెలిసినంతవరకు బెంగాలి, హిందీ, తమిళము మొదలైన యే దేశభాషల జానపద గేయాలలోను 'యెంకి' వంటి అపూర్వసృష్టి మనకు కనిపించదు 'యెంకి' భారతదేశ సాహిత్యానికి, గేయకవితకు ఆంధ్రుడర్పించిన అమూల్య కానుక

అట్టి 'యెంకిని' సరిగానర్థము చేసుకొని ఒక చక్కని న్యాయమిచ్చి ప్రపంచానికి చూపుబాధ్యత ఆంధ్ర నృత్య కళారాధకులపై వుంది

నృత్యనాటికలను ప్రదర్శించువారు వీరి ప్రచార వర్తకులు ప్రజలహృదయాల్లోనికి చొచ్చుకొనిపోయి కళలను ప్రజాపాన్ని ధ్యానికి తీసుకొని పోగలరు వీరికి శాస్త్రీయ దృక్పథంతోకూడిన ఉషాపరిణయం, ప్రహ్లాద మొదలైన భాగవతాలనే గాక, తంజావూరు లైబ్రరీలో మరుగుపడివున్న యక్షగానాల నన్నింటిని బయటికి తెచ్చేబాధ్యత వీరిపైనుంది కనుక — భాగవతులలోవుంటే వివిధ విధములైన నృత్యనృత్త పోకడలు,- దరువులు, కందార్థములు, జతుల మొదలయిన వానిలో శిక్షణివ్వవలెను వారు స్వయంగా వారు ఆ పురాతన యక్షగానాలను పఠించపరుచగలరు అంతేగాక నేటి ఆధునిక కవుల రచనల్లో— రాయప్రోలువారి 'వసంతం,' విశ్వనాథవారి 'కిన్నెర', శ్రీశ్రీ 'మరోప్రపంచం', పద్మారతి చరణచారణ చక్రవర్తి, వకుళమాలిక, గురజాడ వారి 'కన్యక' మొదలైనవన్నీ గేయనాటికలు, నృత్యనాటికలుగా ప్రదర్శించవచ్చును.

బాలురకు, యువకులకు నేర్పే నృత్యాలు

ప్రస్తుత కాలంలో యెవరైనా యువకులు నాట్యాచార్యులవద్ద నృత్యము నభ్యసించ దలచినప్పుడు, నాట్యాచార్యులు వారికి పురుషత్వానికి సరిపడునట్టి నృత్యాలు గాక స్త్రీభావాలు చిత్రించునటి, భంగిములు, ఆంగిక సాత్త్వికాభినయాలను నేర్పుటచే ఆ యువకుల అభినయము స్త్రీల అభినయమూగాక పురుషుల అభినయమూగాక వికృతరూపముదాల్చి చూచుటకు ఏవగింపు కలిగించునట్లుగా తయారవుతుంది అంతేగాక స్త్రీ ప్రకృతిని అలవర్చుకోడానికి వారు పూర్తిగా వారికాలమువంతా వినియోగించుటచేత నిత్యజీవితములో యితరసమయాల్లో గూడా భంగిమల్ని, భావాల్ని స్త్రీలవలె ప్రదర్శించుట అలవాటై పోవుటచే నిత్య జీవితములో పనికిరానివారుగా తయారవుతున్నారు. ఇది మనదేశములో చాలావుంది నాట్యాచార్యులుచేయు గొప్పపొరపాటు కనుక నే నాట్యమందు ఉత్సాహమున్నను యెక్కువమంది విద్యాధికులైన యువకులు ఈ కళను అభ్యసించుటకు ముందుకు రావడములేదు

ఇదిగాక, గోండులు, సైగాలు, భిల్లులు, కోయలు, సవరలు మొదలైన ఆటవికులు చేయు నృత్యాలలో పురుషులకు పనికివచ్చే నృత్యాలు యెన్నో వున్నాయి వానినిగూడా సేకరించి వచ్చేయువకులకుగూడా నేడు స్కూళ్లు, కాలేజీలలో డ్రిల్లుకు బదులు నృత్యాన్ని ప్రవేశపెట్టవచ్చును

తెలుగు నృత్యకళా స్వరూపము

మన నృత్యానికి పునాదిగా కూచిపూడినృత్యమే వుండాలి. కాని అపద్ధతిలోలేని కొన్ని అంశములను చేర్చుకుని మనసంప్రదాయం చెడకుండా నూతన తేజంతో విలసిల్లే కళను వృద్ధిపొందించాలి. పూర్వం ఒకప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి పోవడానికి ప్రయాణసౌకర్యాలులేక మనము అన్యప్రాంతాల్లోని కళను చూడ్డానికిగాని, మనకళను అభివృద్ధిపరచుకొనుటకుగాని అవకాశము వుండేదిగాదు నేడు వున్న సౌకర్యాలు దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాలను మనకు సన్నిహితులను చేశాయి అందుచే ఇతర నృత్యపద్ధతులలోని విశిష్టతను మనం సులభంగా గ్రహించగలుగుతున్నాము దేవులపల్లి బసవరాజు, బాపిరాజు మొదలైనవారి యొక్క గీతములు, సుకుమారమైన మణిపురి ఆంగికముతో ప్రదర్శించిన కడుల పసందుగా వుండును భావగీతములు తెలుగు మనసంగీతానికి, కవిత్వానికి ఒక నూతనత్వాన్ని కలిగించావో అలాగే మణిపురి ఆంగికముతో ప్రదర్శింపబడు భావగీతాభినయం గూడా మననృత్యకళకు నూతనశోభను చేకూర్చగలదు ఈభావగీతములను శాస్త్రప్రధానమైన భరతనాట్య భంగిములు, కరణాలు, రేచకముల సాధారంగా ప్రదర్శించిన రాణించవు నృత్యనాటికలను ప్రదర్శించునపుడు, "కథకళి" నృత్య పద్ధతులను మనము కొంతవరకు గ్రహించాలి నృత్తము 'కథక్' పద్ధతిలో అభివృద్ధిచెందినట్లు మరి యేపద్ధతిలో గూడా పోషింపబడలేదు మనపద్ధతులలో-జతిస్వరం, తిల్లానలలో కొన్ని జతులు, తీర్మానములు, నృత్తమాడుదుము. 'కథక్' నందు అట్లుగాక మృదంగములో పలికించిన విధంగా శబ్దాలవన్నింటిని, నృత్తమాడుటఅభ్యాసంలోవుంది ఇది మనకు క్రొత్తగనుక అశాస్త్ర విషయాలను మనం అభ్యసించి మనపద్ధతిలో ప్రవేశపెట్టవచ్చును.

ఆహార్యము

మూడువిధములైన ఆహార్యము మనము అభివృద్ధిచేయాలి.

(1) శిల్పములోని ఆహార్యం; (2) అజంతా చిత్రములలోని ఆహార్యం; (3) సాధారణంగా మనస్త్రీలు ధరించే ఆభరణ విశేషాదులు.

శిల్పములోని ఆహార్యం:- పురాణేతిహాసముల నభినయించునప్పుడు నృత్త నృత్తములందు వుపయోగపడును.

అజంతా ఆహార్యం:- మన ఆధునిక కవులయొక్క గేయాలను, నృత్యగేయ నాటికలను ప్రదర్శించునప్పుడు వుపకరించును.

క్షేత్రయ్య, సభాపతయ్య మొదలగువారి పదములు అభినయమందు సాధారణంగా మనస్త్రీలు ధరించు ఆభరణాదులతోను, పల్లెటూరివారి ఆహార్యము జానపదగేయాలందును ప్రచారములోనికి తేవచ్చును. ఈవిధంగా ఆహార్యములోగూడా ఒక నూతనత్వాన్ని మనం ప్రవేశపెట్టవచ్చును.

శాస్త్రీయ నృత్యప్రదర్శనములో నృత్యక్రమము యెలాగు వుండాలి?

నృత్యవిద్య — నాట్యము నృత్యము, నృత్తము, అభినయము అనియు, ఆంగికము, వాచికము, ఆహార్యం, సాత్త్వికము, లాస్యము, తాండవ మను భేదాలను కలిగివుంటుంది. ఈ భాగాల నన్నింటిని పోషించునదే శాస్త్రీయ నృత్యమగును.

ఇందు ఉద్ధతమై, గంభీరభావప్రదర్శనముతో కూడివుండి, పురుషులకు పనికివచ్చే నృత్యము తాండవము, సుకుమారభావ ప్రదర్శనములో నిండి వుండి స్త్రీలచే ఆరాధింపబడేది లాస్యం.

నాట్యము, నృత్యము మనముచాలా మట్టుకు నృత్యనాటికలు, గేయనాటికలలో చూస్తాము. కనుక శాస్త్రీయంగా దక్షిణాదినందువలె యేకపాత్రాభినయానికి (Solo Dance) పనికివచ్చే నృత్యపద్ధతిని మనము కూర్చేటప్పుడు పైనజెప్పిన నృత్య, నృత్త, అభినయములను చక్కగా పోషించుటకు యీ క్రింది విధంగా ఆంధ్రదేశంలోని నృత్యకళకు స్వరూప మివ్వాలి.

(1) గణపతి కవుతం, (2) అలరింపు, (3) జతిస్వరము, (4) శబ్దము, (5) వర్ణము, (6) పదము, (7) భావగీతములు, జానపదగేయములు, (9) నృత్తము, (10) తిల్లాన,

హైందవ సాంప్రదాయానికి చెందిన నృత్యకళ 'గణపతి' స్తోత్ర నృత్యముతో ప్రారంభించుట సముంజసముగా వుండును. అంతియేగాక ఈ 'గణపతి కవుతం' 72 అక్షరముల అపూర్వతాళం, వినాయకతాళములో రచింపబడింది. ఈ రచన ఆంధ్రదేశంలో ఒక రిద్దరు నాట్యాచార్యులవద్ద మాత్రమే వుంది. అందునా 72 అక్షరముల దీర్ఘ కాలముతో గూడిన యీ తాళమును గురువు, లఘువుల విన్యాసముతో నృత్యమాడేవారు అరుదు. ప్రచారములోలేని యితర నృత్యాల వలె యీ నృత్యము గూడా అంతర్థాన మొందకుండా దీన్ని మరల మనం ప్రచారములోనికి తేవాలి.

'అలరింపు':—ఈనృత్తము దక్షిణాదివారుకూడా చేస్తున్నారు. 'అలరింపు' అనగా పుష్పించుట లేక వికసించుట—శిలావిగ్రహమువలె రంగస్థలముపై వున్న నర్తకి, సంగీత మాధుర్యము వినపైకొనంత చంచలం కలిగి తాళలయానుకూలంగా అంగప్రత్యంగ ఉపాంగములను కదిలించుతుంది.

జతిస్వరం: కరుణ, చారి, రేచకములతోకూడిన నృత్తము పోషించబడుతుంది.

శబ్దంలో—తాళలయల ననుసరించి గతులనాడుతూ, కీర్తనల యొక్క భావానికి ఆంగికాభినయప్రాధాన్యమైన నృత్యము ప్రదర్శింపబడుతుంది.

వర్ణములు పదములు, భావగీతము లందు రసాభినయము పరిపూర్ణత నొందుతుంది.

నృత్తము, తిల్లాన:-నృత్తము. ఇందు సంపూర్ణ వికాసము పొందుతుంది.

గనుక యిట్టే యేర్పాటు చేసిన- అలరింపు, జతిస్వరము, నృత్తము, తిల్లానలలో నృత్తము;

శబ్దం, వర్ణములలో ఆంగికాభినయ ప్రాధాన్యమైన నృత్యము. పదములు, భావగీతాదులలో సాత్త్వికాభినయము సమముగా పోషింపబడుతుంది, ఇట్టే పద్ధతి నొకదానిని యేర్పరచి, పెంపొందించి ప్రచారములోనికి తెచ్చినయెడల ఆ కళ మనయొక్క నృత్య సాంప్రదాయంగా వర్ధిల్లుతుంది.

నృత్యకళ విరివిగా ప్రచారము జరుగుటకుగాను, యువకులందు ఉత్సాహము కలుగుటకు ప్రభుత్వం ప్రతి సంవత్సరం నృత్యకళయందు, నృత్య సంగీతము సాహిత్యములందు పోటీలు పెట్టి బహుమానము లివ్వాలి. నృత్యకళా ప్రచారమునకు సంసిద్ధులైయున్న ప్రచారకులకు ఆర్థిక సహాయము చేయవలెను.

పైచెప్పిన పద్ధతులలో మన మొక సంస్థ స్థాపించి నాల్గు సంవత్సరముల శిక్షణ కాలంలో సౌందర్యవంతులు, విద్యాధికులు, త్యాగమూర్తులైన యువతీ యువకులకు శిక్షణనిచ్చి, వివిధ పట్టణాలలో కళాకేంద్రాలను స్థాపించి వారిచే నృత్యమునందు బాలబాలికలకు శిక్షణనిప్పించినప్పుడు ఒక విధమైన నృత్యకళ పెంపొంది తెనుగుదనాన్ని వ్యక్తపరిచే శాస్త్రీయ నృత్యాన్ని ప్రపంచానికి ప్రదర్శించ గలుగుతాము.

చారిత్రక, సాంస్కృతిక, సారస్వతరంగాలలో మాదిరిగానే కళారంగంలో కూడా ఆంధ్రులది భారతదేశంలో ఒక విశిష్టస్థానమని వేరే చెప్పనవసరంలేదు. ఆంధ్రులు స్వభావసిద్ధంగా కళోపాసకులు, ఆంధ్రభూమి అనాదిగా ఉత్తమకళలకు ఆటపట్టు. ఉత్తర హిందూస్థానానికీ, దక్షిణాపథానికీ మధ్యగావున్న ఆంధ్రసీమ ఉత్తర, దక్షిణభారత సంస్కృతులకు ఉత్తమ సమన్వయకేంద్రంగా ఉపయోగపడింది. చిత్రకళలో ఆంధ్రుల ప్రాభవాన్ని ఈ వ్యాసం విశదీకరిస్తున్నది.

ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకళ ప్రాశస్త్యం: మన చిత్రాలు:

18 వ పేజీ కొరవ

ప్రసిద్ధిగాంచినతంజావూరుచిత్రరచనా విధానాన్ని నిర్మించిన చిత్రకార వర్గముగా కనపడుతుంది.

పాశ్చాత్య నాగరికతా ప్రాబల్యము

కాని మన చరిత్రలో బ్రిటిషుయుగం సంప్రాప్త మయ్యేసరికి ప్రభువుల పాశ్చాత్య నాగరికతా ప్రాబల్యం వల్ల మనజాతీయ సాంప్రదాయాలన్నీ నిర్మూలనమయి మనకళలు కన్నగిలిపోయాయి. ఈ ఒత్తిడిలో మన ఆంధ్రుల సాంప్రదాయక చిత్రకళ, చిత్రకారులూ,అన్నిటితో బాటునీరసించడం సంభవించింది. అయినా, పైనచెప్పిన ముచ్చివంశస్తులు మన తెలుగుదేశంలో పెద్దాపురం, రాజమహేంద్రవరం, కొండపల్లి మొదలగు కొన్ని ప్రదేశాలలో తమ కులవృత్తిని చేసుకుంటూ కళను విడవాడకుండా జీవదశలో నైనా నిలిచి ఉండిపోయారు.

పాశ్చాత్య ప్రభుత్వ పోషణక్రింద పాశ్చాత్య చిత్రకారులకు ఈ దేశంలో ప్రాధాన్యం కల్పింపబడింది. పాశ్చాత్య చిత్రరచనా వ్యాపనకై ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలలు పెద్దపట్టణాలలో నిర్మింపబడ్డాయి, యుగలక్షణంలో మార్పుకలిగింది ఈ పాశ్చాత్య సంప్రదాయంలో తయారయిన శ్రీ రాజా రవివర్మ రచించిన తైలవర్ణ చిత్రాలు చవుకగా ముద్రణపొంది దేశమంతటా ప్రబలమై పోయాయి. కాని ఈ ధోరణి ఎంతో కాలంజరుగలేదు. త్వరలోనే ముందువంగదేశంలోను దానవెంబడి ఆంధ్రదేశంలోను కళాలోకంలో తిరిగి జాతీయత పునరుజ్జీవన మొందింది. జాతిలో తిరిగి చైతన్యం పొడసూపింది.

ఆధునికాంధ్ర చిత్రరచన

సహజ సాంప్రదాయాన్ని పురస్కరించుకుని ఆంధ్రదేశంలో నియువక చిత్రకారులు ఒక నూతనోత్తేజాన్ని పొంది యీ శతాబ్దంలో మూడవదశనుండి ఆంధ్ర చిత్రకళా చరిత్రలో ఒక నూతనయుగాన్ని సంకల్పించుకున్నారు. అటుబొంబాయి చిత్రకళాశాలలో శిక్షణపొందిన కొందరు చిత్రకారులు పాశ్చాత్య వాస్తవిక కళారీతిని అభ్యసిస్తోంటే యిటు వంగదేశంనుండి వెలువడుతున్న నూతన జాతీయ సాంకేతిక చిత్రరచనారీతిని స్వీకరించిన మరికొందరు వంగీయ సాంకేతిక కళావిధానాన్ని అభ్యసించుటకు మొదలుపెట్టారు. ఒక నూతన సాంస్కృతిక సంచలనం బయలుదేరింది. ఆంధ్రదేశంలో చిత్రకళకూ ఒక నూతనోత్తేజం కలగడమే కాక ఆంధ్ర చిత్రకళకు ఒకప్రత్యేకత, ప్రతిభ తిరిగివచ్చినటువంటిది.

దామెర్ల రామారావు 'నూతనాంధ్ర చిత్రకళాయుగ స్థాపకుడు'

బొంబాయి చిత్రకళాశాలలో ఘనతతో ఉత్తీర్ణుడైన దామెర్ల రామారావు 1921వ సంవత్సరంలో తనస్వస్థలమైన రాజమహేంద్రవరం చేరుకుని తనకళా కృషిని ప్రారంభించేసరికి ఆంధ్రదేశంలో ఆనాడు చిత్రకళ నామావశిష్టమై యుండెను. పేరుగల ఆంధ్ర చిత్రకారుడేలేడు. ఆ స్థితిలో రామారావు తన చిత్రసృష్టిని ప్రారంభించి చిత్రకళాప్రదర్శనాలలో దిగ్విజయము నొంది ఆంధ్రచిత్రకళకు పరువు ప్రతిష్ఠలను సంపాదించినాడు. అతని చిత్రరచనా విధానము ఒక విశిష్టమైన శైలి కలిగి కళాలోకంలో గౌరవస్థానం సంపాదించుకొన్నది. పాశ్చాత్య రవి శాస్త్రీయులకు సహితము ఆశ్చర్యము కలిగించినది. అటు బొంబాయిలో వాస్తవిక సిద్ధాంతానుసారం కళాభ్యాసం చేసినవాడయినా తన స్వతంత్ర బుద్ధి వల్లనూ, దేశయాటనచేసి వివిధ కళాస్థానాల పరిశీలనవల్ల గడించిన అనుభవమువల్లనూ, దేశంలోని రాజపుత్ర, మొఘలు మొదలయిన సాంప్రదాయిక చిత్రరీతులను, నూతనంగా వెలువడిన వంగీయ సాంకేతిక కళారీతిని తాను విమర్శించి గ్రహించిన అనుభవంవల్లనూ, అతను సృష్టించిన చిత్రరచనలకు ఒకప్రత్యేక విశిష్టత ఏర్పడి విశేషమయిన రమ్యతనుపొంది ఆకర్షణీయమవడంచేత, అతడొక నూతనఆంధ్ర చిత్రకళారీతికి స్థాపకుడైనాడు. అతనికి అజంతా చిత్రలేఖనం ఒక ప్రధాన ప్రమాణమై నిల్చింది. యావదాంధ్ర కళాసాంప్రదాయమూ ప్రాతిపదిక అయినట్లు తోస్తుంది. ఇతనితోనే ఆధునికయుగంలో ఆంధ్రచిత్రకారులకు తిరిగి ఒక గౌరవస్థానం చేకూరింది, ఇతనితోనే నవ్యాంధ్ర చిత్రకళాయుగం ప్రారంభమయినదని చెప్పవచ్చును. ఈయుగ

శ్రీ అడివి బాపిరాజు

స్థాపకుడు ఈతడే ఇతడు స్వల్పకాలమే జీవించినవా మహోజ్వల నక్షత్రమువలె వెలిగి తన ప్రకాశాన్ని కళాలోకంలో వెదజల్లుకొని అమరజీవి అయినాడు ఇతడు అనేక చిత్రరచనలు చేసినాడు దృశ్యచిత్రాలు, భావచిత్రాలు, రూపచిత్రాలు అతివిరివిగా చిత్రించాడు విస్తారంగా నీటిరంగులను, కొద్దిగా తైలవర్ణాలను ఉపయోగించాడు పెన్సిలు స్కెచులకు, హద్దులు అంతేలేదు ఆంధ్రత్వం ఉప్పొంగే జాతీయతతో ఒక విస్ఫుట కళావిధానానికి నిర్మాతఅయినాడు, ఆధునికాంధ్ర చిత్రకారులలో ఇతని దే ప్రధానస్థానము

రామారావు చిత్రాలు

రామారావుయొక్క చిత్ర రచనలలో ముఖ్యమైనవి కొన్ని పేర్కొందాము సామూహిక చిత్రాలు, 'సిద్ధార్థ రాగోదయము', 'పుష్పాలంకారము', 'కార్తీక పూర్ణిమ', 'రామ వివాహము', 'కృష్ణలీల', 'నీలాటిరేవు', 'నందిపూజ', నీటిరంగులలో తనభార్య సత్యవాణియొక్క రూపచిత్రములు, పెన్సిలు స్కెచ్ లలో రవీంద్రనాథఠాగూరు, భరతగుప్త మొదలగువారి రూప చిత్రాలు, దృశ్య చిత్రాలలో ప్రధానంగా గోదావరినదీదృశ్యాలు. ఇతనిచిత్రాలు రాజమహేంద్రవరంలో, రామారావు స్మారకకళా ప్రదర్శనశాలలో చిరస్థాయిగా ప్రదర్శితములై నిలిచియున్నవి

ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకారులు

ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకారులను వారివారి కళారీతులనుబట్టి ఈ క్రింద అనుక్రమంగా వర్గీకరించవచ్చును:—

రాజమహేంద్రవర కళా కేంద్రము చిత్రకార వర్గము

రామారావు తన స్వల్ప జీవితకాలంలోనూ రాజమహేంద్రవరంలో ఒక చిత్రకళా సంస్థను ప్రారంభించి కొందరు చిత్రకారులకు మార్గదర్శకుడయాడు ఈ సంస్థ ఇప్పటికీ కొనసాగుతోనే ఉన్నది. రామారావు జీవితకాలంలోనూ, అతరువాతనూ ఈ పైసంస్థలో ఉత్తీర్ణులై ప్రఖ్యాతి గాంచిన చిత్రకారులు పెక్కుమందిగలరు వీరిలో ముఖ్యులు వరదా వెంకటరత్నం, చేమకూర సత్యనారాయణ, శ్రీ వి. వి. భగీరథి, శ్రీమతి దిగుమర్తి బుచ్చికృష్ణమ్మ, శ్రీమతి దామెర్ల సత్యవాణి, యోకేల సుబ్బారావు, ఎమ్. ఎస్. ప్రకాశరావు, దుర్గారావు, సీతారామాచార్యులు, పారిశ్యంద్రశర్మ మొదలయినవారు వెంకటరత్నంయొక్క శైలి బహు సున్నితమయి, సొపు అయిఉంటుంది. ఈయనచిత్రాలలో ముఖ్యమైనది 'గౌరీ శంకర్' ఈయన రామారావు చిత్రకళాసంస్థ 'గౌరవసిద్ధ కళాచార్యుడు' చేమకూర ప్రఖ్యాత చిత్రాలు చాలాఉన్నాయి ప్రసిద్ధ రూపచిత్రాలు విరివిగా చిత్రిస్తున్నారు ఈయన భావచిత్రాల ముఖ్యమైనవి 'సిద్ధార్థుడు' 'మహాత్మాగాంధి' భగీరథి ప్రకృతి దృశ్యచిత్రాలు అధిక సంఖ్యాకములై ఉన్నవి వీటలోక విశిష్టరమ్యత బుచ్చి కృష్ణమ్మ 'వటరాజు' 'తులసీపూజ' సత్యవాణి 'రాధాకృష్ణ', 'ఆంధ్ర బాలిక' సుబ్బారావు 'ఫకీరు' పేరెన్నిక గాంచిన చిత్రాలు.

బందరు చిత్రకళా కేంద్రము కళావిధానం చిత్రకార వర్గము

1924లో బందరులో ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలలో వంగీయ చిత్రశిల్పాచార్యులు ప్రమోదకుమార ఛటర్జీగారి అధ్వర్యాన కొద్ది సంవత్సరాలు జరుపబడిన చిత్రకళా కేంద్రంలో కొందరు ప్రతిభావంతులయిన ఆంధ్ర చిత్రకారులు శిక్షణపొందారు వీరిలో ముఖ్యులు శ్రీ అడివి బాపిరాజు, సుబ్రం మల్లయ్య, కవుతా రామమోహన శాస్త్రి శ్రీ ఆనంద మోహన శాస్త్రి, శ్రీమతి యశోదాదేవి, కేశవరావు మున్నగువారు వీరి చిత్రరచనలదొక ప్రత్యేకమైన మధురశైలి. ఇది వంగీయ సాంకేతికరీతి అనుసరించి ఉంటుంది. బాపిరాజు చిత్రాలు భావసౌందర్య పూరితములై ఉంటాయి. ఈయన చిత్రాలలో ముఖ్యమైనవి 'తిక్కన', 'త్రివేణి', 'సముద్రగుప్త' ఆనందమోహనశాస్త్రి యొక్క, 'షాజహాను మరణం', ప్రఖ్యాతి గాంచిన చిత్రం. రామమోహనశాస్త్రి రూపచిత్రములైన స్కెచ్ లు భావతీవ్రకళా యుక్తమై యుంటవి.

మద్రాసు చిత్రకళాశాలకళారీతి చిత్రకారవర్గము

1928 నుండి వంగీయ కళాచార్యులు దేవీప్రసాదరాయ్ చౌదరీగారి అధ్వర్యాన సంస్కరింపబడి వర్ధింపబడుతోన్న మద్రాసు ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలలో శిక్షణనొంది ప్రసిద్ధిగాంచిన ఆంధ్ర చిత్రకారులు పలువున్నారు. వీరిలో ముఖ్యులు దేవీప్రసాద్ నారాయణరావు, మాధవపెద్దిగోఖలే, పిలకా నరసింహమూర్తి, రామగోపాల్, పైడిరాజు, పోడూరి రామమూర్తి మొదలైనవారు వీరిచిత్రకళలోకూడ వంగీయ సాంప్రదాయాన్ని పురస్కరించుకున్న రమ్యత గలదు నారాయణరావు 'సంఘమిత్ర సందేశము' గోఖలే 'మూంచాల బాలచంద్రులు' నరసింహమూర్తి 'గోపాలకృష్ణ' పైడిరాజు ప్రకృతి దృశ్యాలు పేర్కొనదగినవి

శాంతినికేతన కళాకేంద్రము కళారీతి చిత్రకారవర్గము

శాంతినికేతనంలో చిత్రకళా విద్య నభ్యసించి విఖ్యాతిగాంచిన ఆంధ్రులలో ప్రధానుడు శ్రీ వి. ఆర్. చిత్రా వీరు టెంపెరా రంగులలో చిత్రించిన ప్రకృతి దృశ్య చిత్రాలు ప్రత్యేక రమ్యతగన్న చిత్రాలు

బొంబాయి చిత్రకళాశాల కళా విధానము చిత్రకారవర్గము

బొంబాయి చిత్రకళాశాలనుండి వెలువడిన ప్రథమ ఆంధ్ర చిత్రకారులలోనివారైన చామకూర భావ్యకార్లరావు, చావలి నాగేశ్వరరావుగార్లు ప్రధానంగా రూపచిత్ర రచనలో ప్రావీణ్యంపొంది కీర్తివంతులైనారు భావ్యకార్లరావు ప్రముఖుల రూపపటాలు అనేకం చిత్రించారు నాగేశ్వరరావు జాతీయనాయకుల రూపపటాలు అనేకం చిత్రించి ప్రతులు ముద్రించి భారతదేశమంతటా వెదజల్లుతున్నారు.

స్వతంత్ర చిత్రకారులు

తమంతట తామే స్వతంత్రంగా కళను అభ్యసించి పేరొందిన ఆంధ్ర చిత్రకారులలో శ్రీ శ్రీ కె. యస్. వెంకట్రావు, అద్దంకి వెంకటేశ్వరరావు, అంకాల వెంకటసుబ్బారావు, మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి, శ్రీమతి సీతాదేవి శ్రీమతి సంఘం లక్ష్మీబాయి, శ్రీమతి కమ్మల కమలాబాయి, భాగేశ్వర శర్మ, ధనపాల్, మొదలైనవారు, పేర్కొనతగినవారు కె. యస్. వెంకట్రావు, భావచిత్రాలు చాలచిత్రించారు. వీరి 'సుగాలిపడుచు' - అన్నబొమ్మను ముఖ్యంగా పేర్కొనవచ్చును వీరి కుమారుడు శ్రీనివాసరావుకూడ పేర్కొనదగిన చిత్రకారుడే వెంకటేశ్వరరావు ప్రకటనా చిత్రరచనలు పెక్కుచిత్రిస్తున్నారు. అంకాలవారు రూపపటములు పెక్కుచిత్రిస్తున్నారు. మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి పెన్సిల్ స్కెచ్ రూపపటాలు వేయడంలో నిపుణులు. సీతాదేవి 'పాలమరగలు,' లక్ష్మీబాయి, 'ఏకలవ్యుడు,' కమలాబాయి - భావచిత్రాలు, భాగేశ్వరశర్మగారి స్కెచ్చిలు ఉదహరింపతగినవి

ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకళా విశిష్టత

ఇల్లా, ఆంధ్ర చిత్రకారులెందరో ఈ నవయుగంలో వెలువడి చిత్రకళను పునరుద్ధరించడంలో ఆంధ్ర సంస్కృతికి వన్నెతెస్తున్నారు భావచిత్రరచనలో, తమతమ వ్యక్తిత్వాలను స్పష్టపరుస్తో రచనావిధానాలలో స్వాతంత్ర్యాన్ని కనుపరుస్తో, కల్పనలలో, వర్ణసంధానంలో, అలంకారాలలో ప్రత్యేకతలను వ్యక్తపరుస్తో ప్రాధ్యమైన జాతీయతను ప్రతిబింబిస్తున్నారు ఇది మనకళాభివృద్ధికి చాలా ఆశాజనకమైన విషయము

ఇల్లాగే దృశ్యచిత్రరచనలలోకూడ ఆధునిక ఆంధ్రచిత్రకారులు విశిష్టత కనుపరుస్తున్నారు రూపచిత్రాలలో మాత్రం ఈ విశిష్టత కనుపడటంలేదు. రూపచిత్రాలు చిత్రించడంలో విస్తారంగా, చిత్రకారులు, ఛాయాపటాల నుండి విస్తృతపరచడమే అభ్యసించడంచేత జీవకళలోటుపడుతున్నది ఈ లోటు తీర్చుకోవలసి యున్నది.

శుభోదయము

మొత్తంమీద ఆధునిక ఆంధ్ర చిత్రకళ ఒక అభ్యుదయాన్ని పొందింది. ఎందరో యువకులు ఉత్సాహంగా చిత్రకళను అభ్యసిస్తున్నారు. అయినా దేశదారిద్ర్యం వల్లనూ, ఆర్థిక నిరుత్సాహము చేతను తగినంత అభివృద్ధికి సావకాశములేదనే చెప్పాలి. ఈలోటు తీర్చడానికి కళాకారులకు, సంఘము యొక్క సహకార ప్రోత్సాహాలు కూడా కావాలి నేటిని చిత్రకారులు అర్థిస్తున్నారు ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణంతో మనకు లభించిన స్వాతంత్ర్యాన్నీ ప్రత్యేకతనూ, పురస్కరించుకొని, ఆంధ్ర సంస్కృతి సత్వర పునరుజ్జీవనము పొందగలదనిన్నీ, అన్ని కళలతోబాటు, ఆంధ్రుల చిత్రకళకూడ ఇంకా ప్రోత్సాహాభివృద్ధులు పొందగలదని ఆశిస్తున్నాము

....శ్రీ మహాంధ్రభూభాగమనెడు తారహారంబునకు నొప్పుచునరుచున్న, మధ్య మణి చందమున మహామహిమపుదాల్చె భూరి విభవంబు బెజవాడపురవరంబు

మూలస్థానేశ్వరి శ్రీ కనకదుర్గ

మున్ను మున్ను నిరకూ బెజవాడగా ఉండింది ఇప్పుడు విజయవాడ అయింది. ఇదే ప్రాచీన వాడుకనీ, వరాయివారి నోటబడి ఇది బెజవాడ అయిందనీ విషయజ్ఞుల వక్కాణ.

విజయవాడ యావద్భారత విస్తృతమైన విఖ్యాతిపొందిన మహానగరం. నేడే కాదు, నాడూ ఇది ఇంతే. ఆంధ్రదేశానికి ఇది అన్నిందాలా అవర్ణనీయప్రాయమైన నగరమనడానికి ఎంతమాత్రమూ ఆక్షేపణలేదు.

చారిత్రకులకు చారిత్రక స్థలంగానూ, ఆస్తికులపాలిటి అనుత్తరమైన మహాక్షేత్రంగానూ రాణిస్తున్న ఈ నగరం ఒకవిధాన కాదు, రెండు విధాలుగా మణిపాలి కీర్తిపతాకయై భాసిస్తున్నది.

వేంగీరాజ్యానికి ఒకనాడు ముఖ్యపట్టణం

ఒకప్పుడు ఇది వేంగీరాజ్యానికి ముఖ్యపట్టణంగా ఉండేది. ఉత్తరాన కల్యాణి అనే పట్టణంలో రాజ్యమేలుతూ వుండిన చాళుక్యరాజులు క్రీస్తుశకం ఏడవ శతాబ్దంలో ఈ విజయవాడను యుద్ధంలో జయించి ఇక్కడ వేంగిరాజ్యాన్ని నెలకొల్పారు. అంతే ఇది వేంగీదేశమని బడుతూ వచ్చింది. అటుపిమ్మట అమోఘ విక్రములైన చోళరాజులు క్రీ. శ. 1228 సంవత్సరందాకా యిక్కడ రాజ్యపాలన చేశారు. తదుపరి మహమ్మదీయులు ఈ రాజ్యంపై దండెత్తి, జయమొంది, రాజస్థానాన్ని ఇక్కడికి చాలదూరంలోనే ఉన్న కొండపల్లి కొండపై ఒక ఖిల్లా నిర్మించి, అక్కడికి మార్చారు.

ఈ విజయవాడ కొండపై ఒకప్పుడు ఒక కోట ఉండేదనీ, అది క్రీ. శ. 1760 వ సంవత్సరంలో ఈస్టిండియా కంపెనీవారు నిర్మించిందనీ అంటారు. కాని అది ఇప్పుడులేదు. 1820 సంవత్సర ప్రాంతంలో అది శిథిలంగా పడిపోయినట్లు చరిత్ర తెలుపుతున్నది.

క్రీ. శ. 639 సంవత్సరంలో భారతదేశ పర్యటన గావించిన హ్యూయను త్సాంగ్ అనే చీనా దేశయాత్రికుడు ఈ నగరాన్ని కూడ చూచుకొని పోయాడు.

ఇదీ మొత్తంగా దీని చారిత్రక ప్రసిద్ధి. ఇకపోతే, దీని క్షేత్రమహాత్మ్యాన్ని కూడ మాత్రప్రాయంగా గమనిద్దాం.

అగస్త్యమహర్షి ఆరాధించిన గొప్ప శివక్షేత్రం

ఇది ఒక గొప్ప శివక్షేత్రం. ఇక్కడి కొండపై కనకదుర్గ ఆలయముంది. ఇందలి మల్లేశ్వరస్వామివారి ఆలయం బహుధా ప్రశస్తమయింది. పూర్వమొకప్పుడు అగస్త్య మహర్షి ఇక్కడి మల్లేశ్వరస్వామిని ఆరాధించి, స్వామివారి లీలను కొనియాడె నంటారు.

ఈ నగరంచుట్టూరా కొండలున్నాయి. అందులో ముఖ్యమైనవి సీతానగరంకొండ, కనకదుర్గకొండ. పూర్వం ఈ కొండలు రెండూ ఏకంగా ఉండేవనీ, కాని వాటిమధ్య కృష్ణానది పారుటకు ఎడమిచ్చుటకై మల్లేశ్వరస్వామి ఆజ్ఞాపన ప్రకారం అవి రెండూ దూరంగా తొలగిపోయినవనీ ఐతిహ్యం.

ఇక్కడి కొండల్లో ఒకటైన ఇంద్రకీల పర్వతంలోనే పాండవ మధ్యముడైన అర్జునుడు శివునిగూర్చి తపస్సు చేసింది. కిరాతరూపంలో వచ్చిన పరమశివునినుంచి పాశుపతాస్త్రం సంపాదించిందని. ఇదే కిరాతార్జునీయ గాథ.

ఇక్కడి మల్లేశ్వరస్వామి ఆలయాన్ని గురించి ఒక ఇతిహాసం వ్యాప్తిలో ఉంది.

పూర్వం, కలియుగారంభంలో ఒకప్పుడు అగస్త్యమహర్షి ఇక్కడి దేవునికి జయసేనుడని పేరు పెట్టాడు. అర్జునుడు ఇక్కడ తపస్సు చేసిన సమయంలో మల్లయుద్ధంలో శివుడు గెలవటంచేత ఆస్వామిని మల్లేశ్వరుడని పేర్కొన్నాడు. ఆ పేరే చివరకు బాగా రూఢమైపోయింది.

మల్లేశ్వరస్వామి కనకవర్షం కురిపించిన గాథ

శాలివాహనశకం 117 వ సంవత్సరంలో ఈ ప్రాంతాన్ని మాధవవర్మ అనే ఒకరాజు పాలించేవాడు. ధర్మపరిపాలన విషయంలో ఆయన నావాడు పేదవాడు అని అభిమానించక, విధి నిర్వహణమే విధిగా ఆచరించేవాడు. ఒక్కనాడు ఒక గ్రామంలో చింతపుల్లలు అమ్ముకొని జీవనం చేసే ఒక పేదరాలి నిసువుపై ఆయన పుత్రుడు తనరథం పోనిచ్చాడట. ఆ నిసువు కాస్తా ఆ రథంకింద పాతమారిపోయింది. శిశుహత్య చేసినవాడనే అభియోగం రాజువద్ద విచారణకు వచ్చింది. ధర్మపరిపాలన దీక్షితుడైన రాజు పుత్రుడనికూడా అభిమానించక నిందితుని వెంటనే ఉరి తీయవలసిందిగా ఆదేశించాడు. ఆ రాజాజ్ఞకు తిరుగులేదు. వెంటనే అది అమలు జరిగిపోయింది. కాని, మల్లేశ్వరస్వామికి ఇదంతా చూచి జాలివేసింది. అయితే, ఎవరిని కాదనడానికీ లేదు. వెంటనే ఆ చల్లనిస్వామి ఆ ప్రదేశంపై కనకవర్షం కురిపించాడు. ఆ వాన జల్లు తాకిడికి పేదరాలి మృతశిశువూ, ఉరితీయబడిన రాజపుత్రుడూ కూడా తక్షణం సజీవులై నిద్రనుంచి లేచినట్లు లేచారు. అది మొదలుకొని ఆ రాజకుటుంబానికి మల్లేశ్వరస్వామి ఇలవేల్పయి పోయాడు.

ఈ స్వామి మహిమను చాటేకథలు ఇటువంటివి ఇంకా ఎన్నో వాడుకయందున్నాయి.

కొండపై వెలసిన దుర్గాదేవియే ఈ విజయవాడకు అధిష్ఠానదేవత. కనకవర్షం కురిసిన కొండపై వెలసిన కారణంచేత ఆమెకు కనకదుర్గ అనే పేరు రూఢికెక్కింది.

ప్రస్తుత విశిష్టత

చీనాదేశ యాత్రికుడు హ్యూయన్ త్సాంగు ఇక్కడికి వచ్చిన కాలనాటికి ఈ ప్రాంతంలో బౌద్ధమతం ఎక్కువ వ్యాప్తియందుండింది. అందుకు తార్కాణంగా ఇక్కడి కొండ తూర్పుభాగంలో బౌద్ధగుహాలయాలు కొన్ని ఇప్పటికీ కానవస్తున్నాయి.

ఇక్కడ కృష్ణానదికి ఒక పెద్ద ఆనకట్ట నిర్మింపబడింది. రైల్వేవాహనాలకై ఈ నదిమీద ఒక పెద్ద వంతెన కూడ కట్టారు. ఆనకట్ట నిర్మాణం క్రీ. శ. 1850 లోనూ, వంతెన నిర్మాణం క్రీ. శ. 1878 లోనూ జరిగాయి. ఇక్కడినుంచి మదరాసు, ఏలూరు, కాకినాడలకు సుమారు 800 మైళ్ల పొడవున కాలువలు పోతున్నాయి. ఆనకట్ట పొడవు 3818 అడుగులు. వంతెన పొడవుకూడ దాదాపు ఇంతే ఉంటుంది. ఇక్కడి రైల్వేజంక్షన్ దేశంలోకెల్లా ప్రసిద్ధిపొందిన జంక్షన్. నిడివిలో ఇక్కడి ప్లాటుఫారాన్ని మించింది భారతదేశంలో మరెక్కడా లేదని కూడ అంటారు.

విజయవాడ నిజంగానే ఆంధ్రదేశానికి అన్నిరాలా విజయవాటిక.

(హిందూ పుణ్యక్షేత్రాలు)

రిటైర్డు కలెక్టరు శ్రీ ఎ. జీ. గెలెట్లీ భావాలు

"నన్ను రాజధానిని నిర్ణయించమంటే బెజవాడనే ఎంచుకుంటాను. నేను సబ్ కలెక్టరుగ వున్నరోజుల్లో పట్టణం పెరుగుతున్నది, పడమటివైపున ఆంధ్ర ప్రభుత్వ కార్యాలయములను ఏర్పాటు చేయునిమిత్తం విశాలమయిన స్థలమునుకొని రిజర్వు చేశాను ఇదికాక్షాతే వాత్తేరు ఒకటివుంది... ఇందులో నా గొప్పతనం ఏమీ లేదు. కేవలం ఇంగితజ్ఞానం."

శ్రీ కనకదుర్గ దేవాలయం.

నాగాభరణాలంకృతుడైన శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి.

శ్రీ మల్లికార్జునస్వామివారి దేవాలయం.

ఆంధ్ర ప్రశస్తి

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

విజయవాటిక కోట వీధిలో వాడు సం
 రంభంబు పొందుచు రాజభటులు
ప్రజ నొత్తు చున్నారు ప్రక్క ప్రక్కలకు భూ
 మిజాని యేకతనూజుడితడు
పదివేల దివ్య సువర్ణమ్ముల నొసంగి
 శ్వేత మత్తాశ్వముల్ నిలిచినాడు
అవి పూన్చిన రథంబు నారోహణము చేసి
 అరిగెడు పురంబు వాహ్యాళి పోవు

రాజపుత్రుడు కొన్న తురంగములవి
బహుళ ధీర ధీ చిహ్నములు కుంభిన్య కోర్కి
వినుదపోభు ఖాపాపుట భ్రమిత సాంద్ర
ఫేనముల ఖురఘట్టితోర్వీతలములు

గ్రీష్మవేళా నిరాకృతి మేఘగర్వ ఘూ
 ర్ణిత ప్రఖరీ నామ నిక్వనములు
చలిత శైలాగ్ర నిర్ఝరిణీనినాద ధీర
 జాత్యశ్వ దివ్య హేషానక్వనములు
కుద్దాల కాల్గ్రాగ్ర ఖుర విఘటిత ధరా
 చటులోద్ధతి పరాగ సంచయములు
ముక్త ప్రవాహ సంరావ వక్త్రాగ్ర సం
 చాల నిర్ద్యుతి నివ్వనకములు

పేలుము లలుముకైవచ్చి నిమేషమంద
దాటిపోయె రాసుతుని స్యందనము కదలి
పుసిమీదచ్చక్రఘట్టి తొంగడయి నెత్తు
రోడికలుకట్ట నటబడియుండె నొకడు

పసిగొడ్డు రథము వెంబడి ప్రజల్ యాకత్తె
 పెద్దయేడుపులు పెట్టినారు
ఎవటేు ప్రజల్ మూగి రచటికేగిరి పోను
 మతి రాజభటులు సమ్మర్ద మెడప
అరదంబు వెనువెంట ననుసరింపక యేండ్లు
 మాటినవారు భూమీతలాన
ధూళిధూసరితమై ప్రాలిపోయినయట్టి
 శిశువును గనుగొని జాలిబడిరి.

అంతలో లోకబాంధవు డస్తమించె
ఆ స్తగిరి గహ్వరాంత నిశ్శబ్దశాంత
కార కృష్ణవర్ణాహి సంచార భయద
మై కనుప్పలు శ్యామలమ్మైక తనర్చె.

* * *

పొడుపు మలపల్లు సాత్వల పొడిచిదివ్య
కాంతి దిక్కుల వెదజల్లె కర్మసాక్షి
ఉర్వి వేల ధర్మాసనంబుండె నతడు
పల్లవేంద్రుండు మాధవవర్మ నృపతి.

మృదుల కపోల పత్రముల మీదికి మెచ్చెడు కుండలమ్ములన్
పొదిగిన రత్నదీధితుల మెరుపులుదాటి ప్రభాతనీరజా
భ్యుదయములైన దివ్య నయనోజ్జ్వల దీప్తులు దాటి కీర్తి
గ్వదనముదాటి ధర్మమదియొక్కండుతదాస్యమునందు తోచెడిన్.

కాబోలు నీమె శోకంబు కటినమూర్తి
 అతిధూమి దుఃఖ భారానతాంగి
కాబోలు నీదుఃఖగతి నిరాకారిని
 పదిలోర్ధ్వ కుక్కల కావ్యవేత్ర
కాబోలు నీమె యేకతనూజ విరహిత
 అతిదూషిత శరీర గతి నిరాశ
కాబోలు నీ వృద్ధకాంత వ్యాయామార్తిని
 బహుళ ప్రభూతాశ్రుగ్ని పాలభాగ.

అనగ నొకవృద్ధ పేదరాలరుగుదెంచి
సాతురట్టలు కట్టిన నిజకుమారు
శవము దిగజార్చి చేతులు చాచికవము
కు భు తివద్రుష్టి భూపతి పైపు త్రిప్పి.

ఓయి నృపాల! యీ బుడుతయొక్కడు నాదు వెలంటు లేప నీ
నో అతిధర్మ రాజ నయా యి! ఇదియేమిటయా! గతాసువై
యీ యను నీగలో తినుట కేమికనున్నది నాకు నేను నీ
తేయిర! నీవిపంటబడి యేగద కోడలి కేమి కావలెన్.

అంతకుమించి యాపదలి కేమని కల్గు రథంబుచేత ద్రొ
క్కింతురటయ్య భూ ప్రజల సెంతగమున్న నీయల్ భుజంత్రు పా
పాలింతురు రాజులైన వదలింతురు తిప్పలుకల్గినన్ విచా
రింతురు కాక చంపుట పరే ప్రజనిట్లు లకారణంబుగన్.

అని నీయుద్దము న్యాయమో మఱియు నన్యాయంబో నీచేతి నీ
దనకా నిమ్ముడ పోవుచుంటిననె బాధాపూర్ణ నేత్రద్వయం
బున నెవ్వో విక్రుతి స్వరూప ఘటనంబుల్ గల్గి యా వృద్ధయం
తిన నచ్చోట గతాసువై పడియె బుత్రాయల్ల కాయాసయై.

ఆ సమయంబునన్ నృపుని యాననసీమ ప్రశాంతచిహ్నముల్
భాసురముల్ వెలార్చె నరపాలుని తత్సభలోని వారలా
వాసముదీర్ఘనిక్తిలెు ద్రుగంత వినిశ్చల వృత్తులంతలో
నైతనదీ ప్రినాల్పె నరనాథుు నిశాల విలోచనంబులన్.

అధికృతుల ప్రాడ్వివాకులు, ప్రధాన సచివులను చూచి వాక్రుతి నిట్లనా
పృథివీపతి ధర్మోన్నతి, విధావిధర్లయము చేయు విధపని వచ్చెన్.

ప్రాడ్వివాకులును దీర్ఘముగ యోచించి న
 య్యర్పించి రఖిలమ్ము నధికృతులకు
మత్తాశ్వములు బూన్చు మనుజ నాధసుతుండు
 పురవీథులందునే పోవరాదు
పసిపాపలందును పంగ్వంధులందును
 ప్రాణమ్ము ప్రాణమ్ము బరులుగోరు
స్మృతికి భూమీజాని సుతుడని కాదని
 లేదు, నీతికి దయ లేదటంచు

ప్రాడ్వివాకులు పదునభిప్రాయము పడి
రధికృతులు తీర్పు వినిపించి రవని పతికి
తీర్పువినినంత నేప్రు ధాత్రిపతి మోము
కను కుదలనైన కదలిక కాంచలేదు.

ఆకాశమధ్య సౌధాగ్రమ్మునను జేరి
 నిప్పులే తీక్ష్ణ మార్తాండమూర్తి
బ్రహ్మాండము ప్రవాహపథి కృష్ణవేణికా
 ఇంద్రకీలాటవు బొడ్డులెగచి వెంగసె
కడగి మధ్యాహ్న శంఖాధ్వనుల్ పల్లవ
 క్ష్మాతలేంద్రుల వెంగపాల ప్రాగ
నాటికి ధర్మాసనంబు చాలించె మా
 ధవవర్మ ఆంధ్రపల్లవ నృపాలు

శాసనమ్మున నృపతియున్నంతవరకు
సెంత గంభీరుడో తెగియుంత దుఃఖ
దలిత చేతస్కుడైన ప్రధానసఖులు
రాజుగొని తెచ్చి రంతఃపురంబునకును.

(19 వ పేజీ చూడుడు)

ప్రజా బాహుళ్యమైన కొలది రాష్ట్రములు విభజింపబడుటయును నవీన రాష్ట్రములు నిర్మింపబడుటయును సహజము. తరుణ మాసన్నమైనపుడు, చెన్నపురి రాష్ట్రము

ఆంధ్రపత్రిక

లోని యాంధ్ర మండలంబులు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగ నేర్పాటుచేయుట ముఖ్యమని తోచుచున్నది.

ఉగాది సంచిక 1912, [illegible]

"ఆంధ్రపత్రికే ఆంధ్రోద్యమం; రాష్ట్రసిద్ధి నిజంగా గర్వకారణం"

నవ్యాంధ్రనిర్మాత 'దేశోద్ధారకు'ని సేవాప్రశంస: బల్వంత్ రాయ్ మెహతా ఆశీస్సు

శ్రీ జీ. వీ. మవలంకర్ సందేశం

ఆంధ్ర రాష్ట్రావతరణ మహోత్సవ [illegible] "ఆంధ్ర పత్రిక" ప్రత్యేక [illegible] ప్రకటిస్తున్నందుకు [illegible]

భాషా రాష్ట్రాల [illegible] ఉద్యమాల్ని [illegible] అనేక [illegible] భాషా రాష్ట్రాల నిర్మా[illegible] భారత [illegible] ఈ విష యాన్ని [illegible] సంబంధం [illegible] అఖిల భారత సమైక్యతకు [illegible] ఆంధ్ర పత్రిక [illegible] నూతన రాష్ట్రానికి సుఖాభ్యుదయ [illegible] ఆశించు తున్నాను

జి. వి. మవలంకర్.

ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణ మహోత్సవాన్ని పురస్కరించుకొని ఆంధ్రపత్రిక అక్టోబర్ ఒకటవ తేదీనాటికి ప్రత్యేకసంచికను ప్రకటించబోతున్నదన్న విషయం తెలుసుకుని ఎంతో ఆహ్లాదించాను. ఆంధ్రపత్రిక ఆంధ్రుల ప్రధాన దినపత్రిక, ఆంధ్రపత్రికంటేనే ఆంధ్రోద్యమం, ఈ రెంటికీ అవినాభావం. ఈ పత్రికను స్థాపించిన మహాపురుషుడూ, కాంగ్రెస్ నాయకులలో అగ్రగణ్యుడూ అయిన శ్రీ దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు నవ్యాంధ్ర పునరుజ్జీవన కారకుడు. భారత స్వాతంత్ర్యసమరంలో ఆయన నిర్వహించిన పాత్ర స్తవనీయమైనది. చిరకాలంగా తాను వాంఛించుతున్న ఆశయం నేడు సిద్ధించుతూ వుండటం ఆంధ్రపత్రికకు నిజంగా గర్వకారణము. నూత్న రాష్ట్రం బలసంపన్నమై, అభ్యుదయ పథాన పరిక్రమించేవిధంగా ఎప్పటికప్పుడు తగిన రాచబాటలు సూచించుతూ ఆంధ్రపత్రిక ముందుకు పోగలదని విశ్వసించుతున్నాను

బల్వంతరాయ్ మెహతా,
అ. భా. కా. ప్రధానకార్యదర్శి

రాష్ట్రసాధనలో 'ఆంధ్రపత్రిక' అమోఘపాత్ర: గవర్నర్ శ్రీప్రకాశ అభినందన

★

"సలక్షైసంవత్సరాలక్రితం నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు కన్నకలనేటికి సాఫల్యం"

ఈ శుభ సమయాన నందేశాన్నంప వలసిందిగా "ప్రసిద్ధాంధ్రపత్రిక" నాకు వర్తమానం చెయ్యటం, నిజంగా, నాయందలి అభిమానాదరం చేతనే. ఆంధ్రప్రజల చిరవాంఛ ఫలించి నేడు రూపొందుతున్నది. ఆ వాంఛ ఫలించి ప్రత్యేక రాష్ట్రం సిద్ధించటంలో ఆంధ్రపత్రిక నిర్వహించిన పాత్ర అమోఘమైనది. నలభై సంవత్సరాలనాడు ఆంధ్రపత్రిక కన్నకల ఈనాడు నిజమౌతున్నది. అందుచేత ఈ మహాసంఘటన ఆంధ్రపత్రికకు, ప్రత్యేకం, అత్యంత హర్షదాయకం కావటంలో ఆశ్చర్యం లేదు.

ఆంధ్ర పత్రిక వ్యవస్థాపకులు, స్వాతంత్ర్యసమరాంగణంలో, 1 యోధపాత్ర నిర్వహించిన మహామహుడు కీ. శే. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారితో నాకు ఎంతో పరిచయం వుండేది. వారి నిరాడంబర జీవితం, దయామయమైన వారి మహోదార స్వభావం, జగమెరిగిన ప్రసిద్ధ గుణాలు, మద్రాసులోని ఆయన వ్యగృహమైన శ్రీబాగ్‌లోనే అదే పేర ప్రసిద్ధికి వచ్చిన ఒడంబడికపైన ఆంధ్ర నాయకులు సంతకాలు చేశారు. రాష్ట్రావతరణకు తుది నిర్ణయాలు జరగవలసివచ్చినప్పుడు ఆ ఒడంబడిక ఏకైక సాధనంగా ఉపకరించి కార్యసాఫల్యానికి రాజమార్గమైంది. ఆ నిర్ణయం అత్యంత ఫలోపేతమైనదనటలో నాకు ఎలాటి సందేహమూ లేదు. దీనితో ఆంధ్రులలో గల భేదాభిప్రాయాలన్నీ సర్వత్రా సమసిపోగలవనీ, ఏ మహాశయసిద్ధిని ఉపలక్షించి ఇంతకాలం కృషి చేస్తున్నారో తత్ఫలితాన్ని సాధించుకొనటానికిగాను సర్వులూ ఏకమై సాధనచేయగలరనీ ఆశించుతున్నాను.

ఒక ఆశయాన్ని సాధించుకున్నంత మాత్రాన చాలదు. ఆ సాధించుకున్న దాన్ని సర్వదా ఉజ్వలమైన స్థితిలో ఉంచుకొగలగాలి. ఇప్పుడు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడుతోంది. ఈ రాష్ట్రాన్ని, సుఖసంపన్నంగా పెంపొందించుకొవలసిన బాధ్యత గొప్పవారూ, కొలదివారూ, అనే తేడా లేకుండా ఆంధ్ర ప్రజ అందరిపైనా వుంది. ఆంధ్రదేశానికి అనేక సమస్యలున్నయ్, క్షామబాధలున్నయ్, వరద బాధలున్నయ్, రాయలసీమ అనీ, సర్కారులనీ ఇల్లాంటి చిన్న చిన్న పొరపులున్నయ్. ఈ రాష్ట్రానికి వర్ష సంపదను ప్రసాదించటంలో ప్రకృతికూడా కొంత నిర్దాక్షిణ్యతను చూపుతోంది. అయితే దక్షిణాదికి చెందిన రెండు మహానదులూ ఈ గడ్డ మీద ప్రవహించుతున్నాయి. ఈ జలసంపదను సంపూర్ణంగా వినియోగానికి తెచ్చుకోగలిగితే అనావృష్టి లోపాన్ని అధిగమించి జయించుకు రావచ్చు. రాష్ట్ర ప్రజల కంతకూ పుష్కలంగా ఆహారం లభించి క్షేమాభివృద్ధులు కలగాలంటే అదొక్కటే మార్గం. ప్రజలూ ప్రభుత్వమూ ఈ విషయములు గమనించి వెంటనే ఈ కార్యక్రమానికి ఉపక్రమించవలసి వుంటుంది.

శతాబ్దాలుగా ఆంధ్రులు తమిళులతో కలిసిమెలిసి వుంటూ వచ్చారు. ఈ విషయాన్ని ఆంధ్రప్రజలు విస్మరించరాదు. ఈ వుభయుల కృషివల్లనే ఆంధ్ర రాష్ట్రం ఇంత సంపన్నంగా పెంపొందగలిగింది. ఈ సన్నిహితత్వం ఇక మీదట గూడా వర్థిల్లాలి. ఉభయులూ కొంచెం ఓర్పు చూపితే, ఇటీవల తలఎత్తిన ఆవేశ లేశాలు కూడా సమసిపోయి సుహృద్భావం పెంపొందగలదు. ముందుముందు కూడా ఈ వుభయులూ కలిసిమెలిసి కృషి చేయవలసిన అవసరం ఎంతో వుంది. అలాంటి అవకాశం కలిగి తీరుతుందని దృఢంగా విశ్వసించుతున్నాను.

ఆంధ్రరాష్ట్ర గవర్నరుగారికి, పరిపాలన బాధ్యతను వహించనున్న ప్రముఖులకూ హృదయపూర్వకమైన నా శుభాభినందలు అందజేస్తున్నాను. వారు నిర్వహించబోతున్న ఈ మహాకార్యానికి పరిశిష్ట రాష్ట్ర ప్రజల సుహృద్భావమే గాక యావద్భారత ప్రజల సుహృద్భావం కూడా లభించగలదు. ప్రజలకూ, రాష్ట్రపరిపాలనా బాధ్యతను నిర్వహించబోతున్న ప్రభుత్వానికి మధ్య అత్యంతమైన సహకారం పెంపొందగలదనీ, దాని ఫలితంగా సర్వతోముఖాభివృద్ధి చెందుతూ, సుభిక్షమూ బలయుతమూ అయిన గొప్పదేశంగా ఆంధ్రరాష్ట్రం వర్థిల్లగలదనీ, ఆ మహారాష్ట్రం తక్కిన ప్రాంతాలకన్నిటికీ ఆదర్శజ్యోతిగా ప్రకాశించగలదనీ ఆశిస్తున్నాను

శ్రీ శ్రీప్రకాశ
మద్రాసు గవర్నర్

ఆంధ్రజాతిప్రతిష్ఠను దిగంతపరివ్యాప్తం చేసిన నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు ఈసమయంలో లేరన్నదే నావిచారం'

—కామరాజనాడార్ సందేశం

"ఆంధ్ర రాష్ట్ర అవతరణ అక్టోబరు 1 [illegible] తేదీన. ఇది శుభ సమయం. [illegible] భాషారాష్ట్ర [illegible] అందరికీ ఆనందోత్సాహాలిచ్చు సమయం."

"ఆంధ్రపత్రిక" అన్న పేరే ఆంధ్రోద్యమ [illegible] గాదా! "దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు 1908 లో దూరదృష్టితో, అల్పధనం [illegible] ఆంధ్రోద్యమానికి మూలకందమైన, ఆంధ్రుల భాగ్యకారకమైన, [illegible] 'ఆంధ్రపత్రిక'ను స్థాపించి ఆంధ్రజాతి కీర్తి ప్రతిష్ఠలు దిగంత విశ్రాంత మొనర్చారు [illegible] అంధ్ర దేశానికి [illegible] కృషి [illegible] అయినారు. [illegible] అవతరణలో శ్రీ దేశోద్ధారకుని [illegible] ఆంధ్రులం [illegible] శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారి [illegible] ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి, ఇట్టి దేశోద్ధారకుల, దేశభక్తుల ఆశీస్సులతో [illegible] ఆశిస్తున్నాను"

తాత్కాలికంగా పొడచూపిన త్వరలో అది సమసిపోగలదనీ, ఆంధ్ర తమిళ ప్రజాహృదయముల ఏకమై, ఆంధ్ర, మద్రాసురాష్ట్రాలు ఒకదానికొకటి అండగా పరస్పరము వర్థిల్లగలవని ఆశిస్తున్నాను. ఆంధ్రులు తమిళుల సుహృద్భావాలతో, సాన్నిహిత్యముతో, సహకారముతో వ్యవహరించి, భారతప్రభుత్వాన్ని బలపరచి, ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వాన్ని సార్థకంచేస్తారనీ, ప్రజాకల్యాణానికి తమ సర్వశక్తులను వినియోగించగలరనీ అనేకవిధాల ఆశిస్తున్నాను"

'ఆంధ్రపత్రిక' ఆంధ్ర తమిళ ప్రజాహృదయాలను మరింత సన్నిహితం చేసి, ఉభయుల సామరస్యానికి, సుహృద్భావానికి, సహకారానికి 'ప్రతీక' అయి, కాంతిమాత అయి, ఇతోధికంగా సేవచేస్తూ, సకలైశ్వర్యాలతో విలసిల్లాలని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను'

ఆంధ్రోద్యమానికి జీవగర్రమన'విశ్వదాత'

"స్వరాష్ట్రభాగ్యోన్నతికి మనం కంకణధారణ చేయవలసిన శుభసమయం:" శ్రీ సంజీవరెడ్డి ఉద్బోధ

ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమం దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు. దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్య, భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య ప్రభృతుల నాయకత్వాన [illegible] రాష్ట్రోద్యమంలో [illegible] భాషారాష్ట్రోద్యమానికి [illegible] ఆంధ్ర రాష్ట్ర [illegible] భాషారాష్ట్రముల భవిష్యత్తు ఆధారపడి వున్నది. అందువల్ల ఆంధ్రుల పైన ఇప్పుడు పడిన బాధ్యత అపారమై, [illegible] విశ్వసించగలరని ఆశిస్తు

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యాన్ని పొందడానికిన్నీ, ఆంధ్ర రాష్ట్రం రావడానికి ఆంధ్రోద్యమాన్ని ఉజ్వలమైనదిగా చేయడానికిన్నీ ఆంధ్రపత్రిక వ్యవస్థాపకులు విశ్వదాత దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. వారు స్థాపించిన "ఆంధ్రపత్రిక" చేసిన సేవ చిరస్మరణీయంగా ఉండగలదు. ఆంధ్ర రాష్ట్ర అవతరణతో ఆంధ్రపత్రిక దినదిన ప్రవర్ధమానమై, ఇతోధికంగా సేవచేయగలదని ఆశిస్తున్నాను.

"ఆంధ్రులు చిరకాలంగా ఆశిస్తున్న ఆంధ్రరాష్ట్రం అవతరిస్తోంది. కుంతిగా తపించి, పొందిన ఈ సెన్నిధానాన్ని మనం జాగ్రత్తగా రక్షించుకోవాలి. నూత్న రాష్ట్రాన్ని పక్రమమైన ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులలో నిర్వహించుకోవాలి. బలపరచుకోవాలి.

"ఇంతవరకు మనకీ లోటు వచ్చిన ఇతరుల పెత్తన అనిందను వేయడం పరిహారమైంది. ఇక ఆ సాకు దొరకదు. మనమంతా ఏకీభావంతో, దీక్షతో, ఆంధ్రరాష్ట్ర సౌభాగ్య సంపదకే, ఆంధ్ర ప్రజా కల్యాణ సేవారత మంత్రంగా చేసుకొని తీవ్రమైన కృషి చేయాలి. మనకు కృష్ణా కావేరి జలసమృద్ధి అపారంగా ఉంది. పుష్కలమైన వనులు ఉన్నవి. విశాలమైన భూభాగం ఉన్నది. భూగర్భమున అనంతమైన ఖనిజములు ఉన్నవి. అద్వితీయమైన అంగబలము ఉన్నది. వీటన్నిటినీ సద్వినియోగం చేసుకున్నా నాడే మన చిరమనోరథం సార్థకం కాగలదు."

"మనమే రాజకీయ పక్షములకు చెందినా ప్రజలకు శ్రేయస్సు కూర్చడంలో రాజకీయములకు అతీతంగా ఉండాలి. ఆంధ్రరాష్ట్రమును ఆదర్శరాష్ట్రముగా పరిపాలించి, భాషా రాష్ట్రోద్యమానికి రాచబాట వేసిన ఆంధ్రులు, భాషారాష్ట్రాలను జయప్రదంగా నిర్వహించగలరని బుజువుచేయవలసి ఉన్నది."

"నూతనాంధ్ర రాష్ట్రములో ప్రజ ప్రభుత్వానికి సన్నిహితత్వము ఏర్పడాలి. ప్రజాసహకారములేని ఏ ప్రభుత్వముగాని ప్రజలకు మేలు చేకూర్చజాలదు. ప్రజకు ప్రభుత్వము, ప్రభుత్వానికి ప్రజ ఆధారం కావాలి. అన్ని తరహాల ప్రజలు, నాయకులు, రాజకీయ విభేదాలు విస్మరించి సంపూర్ణమైన సహకారంతో ప్రజలకు సేవ చేయడానికి పాటుపడితే ఆంధ్ర రాష్ట్రము ఉత్కృష్టమైన రాష్ట్రముగాగలదు. ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని సమర్థంగా, సక్రమంగా, ఆంధ్రులందరకు గర్వకారణంగా నిర్వహించుకో గలిగితే విశాలాంధ్ర రాష్ట్రం కూడా అనతికాలంలోనే రాగలదని పరిపూర్ణ విశ్వాసం నాకు ఉన్నది.

"ఈ శుభసమయంలో ఆంధ్రోద్యమానికి, ఆంధ్ర జాతి [illegible] పాటుపడిన పెద్దలను స్మరించడం మన విధ్యుక్తధర్మం. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు ఆంధ్రోద్యమానికి జీవగర్రలయి విశాలాంధ్రోద్యమము వికసించడానికి అన్నివిధాల తోడ్పడం చేశారు. వారు 'ఆంధ్రపత్రిక' ద్వారా 'సంచికల' ద్వారా 'ఆంధ్రోహం' అని సగర్వంతో తలెత్తుకు తిరిగే ప్రబోధాన్ని కలిగించారు. "భారతి"ని స్థాపించి ఆంధ్ర సరస్వతి పరిపూర్ణ పరిధనంతో, సౌరుతో విలసిల్లడానికి కృషిచేశారు. ఆంధ్రోద్యమానికి వారు స్థాపించిన ఈ సంస్థలు చేసిన సేవ అనన్యమైనది.

దేశభక్తకొండ వెంకటప్పయ్యగారు చేసిన సేవ అద్వితీయమైనది. యావద్భారతంలో భాషారాష్ట్ర ఉద్యమ ప్రచారాన్ని సాగించి ఆంధ్రులకు కీర్తి ప్రతిష్ఠలు తెచ్చిన భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారి సేవ మరువరానిది. ఎందరో మహానుభావులు జారిన దేశగౌరవాన్ని దక్కదిద్దటానికి ఆంధ్ర మాతృసేవకు కంకణం కట్టుకు పనిచేశారు. అట్టివారందరికీ నా వందనములు. శ్రీ శ్రీరాములుగారు చేసిన ఆత్మార్పణము వీటన్నిటికీ తలమానికముగా విరాజిల్లుచున్నది. ఇటి దేశభక్తుల దేశోద్ధారకుల ఆంధ్ర రత్నముల సుగుణసంపదను మనం మన తలం చేసుకుంటూ, ఆంధ్ర రాష్ట్ర భాగ్యోన్నతికి కంకణం కట్టుకొని, ఆంధ్రదేశం సర్వసంపదలతో విశ్వకల్యాణమూ, సస్యలోదయంగా విలసిల్లేట్లు కృషి చేద్దాము "

నీలం సంజీవరెడ్డి.

మంగళాశంసనము

—(०)—

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

శ్రీరాంభోనిధికన్యకా ముఖరకాంతీ మంద్రముల్ శృత్యంబుజీరమ్ముల్ మధురాశివమ్ము లభివర్షింపన్ విశాలాంధ్రానవీ.
శ్రీ రంజిల్ల ఘటింత్రు గాక! శుభులై శ్రీశైల కాళేశ దా
క్షారామేశ్వరులమ్మహేశులు కృపార్ద్రాపాంగ శేఖాద్యుతిన్

వేంకటశైలమాళి నిలవేలుపుగా కొలువై ప్రసన్న పే
ఠాంకిత మూర్తియై, స్మిత మహామ్మున మమ్మలరించి, మాలికా
లంకృతులం గనుంగవ జెలంగు తెలుంగుల సామి, దేశభ
ద్రంకరమైకమత్యము నిత మ్మలయం గరుణించు గావుతన్

ధన గోధాన్య సమృద్ధికై మహిత గోదా కృష్ణవేణీ పినాకినులై పొంగిన ముప్పు రమ్మలిక లక్ష్మీ చారు సంచారిణి
స్వనలై యుల్లన వచ్చి, యాంధ్రిళియి సస్య స్వర్ణ శైలాభగుం
తన మందింతురుగాక! వీచిరుచి గండస్మేర కాటద్యుతిన్

ధర్మార్థమ్మని ధాత్రి నిల్పిన చిరాంధ్ర క్ష్మావతుల్ భక్త్యధీనైర్మల్యార్పిత చంద్రచూడ కమలానాథుల్ మహోద్యత్కృతుల్
కీర్త్యంగశ్యము గూర్త్రుగాక! జనతా క్షేమార్థమై, భారతా
వర్మమ్మై తెనుగుంజనమ్ము విభుతా భాగ్యస్థితి జేకొట్టగన్!

మన విస్తీర్ణ పురా ధరాభరణ సామ్రాజ్యాధిపుల్ సాతవాహన భూమీశులు కాకతీయులల కర్ణాటేశ్వరుల్ కీర్తిప
ర్ధనులై మించిన తీరుతీయుము మహాంధ్ర ప్రాభవావేశమం
దన ధౌరేయ జనాధినేత్రు పరమ ధ్యేయమ్మగుంగావుతన్

కనులం బ్రాణము లంటగా స్థిరనిరీక్షన్ నిల్పి మే ధీరతా
ఘను లీరాష్ట్ర శుభోదయావసర మాకాంక్షించిరో! సర్వసుమ
ధన లీలం జ్వలితోద్య మానల ముఖ త్యాగమ్ముగా స్వర్గపా
వనులై వెల్గిరో! వారిసంస్మరణ మాస్వాంతమ్ము లుప్పొంగుతన్

అవనిపతుల్ వినమ్ర హృదయమ్ముల నారతు లెత్తి మురంగశారవ మణిపీఠమై తరతరమ్ముల ప్రోగిన తెన్గువాణి శై
భవ ఘనపీఠిపై సకల భాగ్య విధాత్రిగ, దీన పోషిమా
నవ గణ ధాత్రిగా, కవిమనశ్శివ దాత్రిగ మల్లసిల్లుతన్!

2 వేల సంవత్సరాల మహోజ్జ్వల గాథ: ఆంధ్రజాతి సమగ్రచరిత్ర

చిట్టడవుల అంధకార బంధుర వాటికలను దివ్యజ్యోతుల నందన వనసీమలుగా మార్చిన ప్రాచీనాంధ్ర మహాపురుషులు

ఏజాతి అభివృద్ధికైనా ఆ జాతి ప్రాచీనచరిత్ర, రక్తనాళాలలో ప్రవహించుతూ వుండే రక్తంవంటిది. ఆ రక్తముయొక్క బలస్వభావాన్ని సమగ్రంగా అవగతం చేసుకుంటేనేగాని, దాన్ని అభివృద్ధి చేసుకోగల అవకాశాలేమిటో మనకు అవగతంకావు. ఆరక్తంలోవున్న గుణదోషాలేవిటి? గుణములను పెంపొందించుకుని దోషములను నిర్మూలించుకోవటానికిగల మార్గాలేవిటి? జవసత్వములు లభించి ఆరోగ్యమెలా లభిస్తుంది? ఇది మన అన్వేషణ. ఆంధ్రజాతిలో ప్రతిభా సంపత్తులున్నయ్, బలప్రతాపాలున్నయ్, విజ్ఞానావేశాలున్నయ్, వీరత్యాగ ధర్మాలున్నయ్. అనాది కాలంనుంచీ నేటివరకూ ఈ జాతిలో అనేకమంది మహామహులు ప్రభవించారు సామ్రాజ్యాలు నిర్మించారు స్వర్ణయుగాలు సృష్టించారు గంగనుంచి కంచివరకూ అఖండ సామ్రాజ్యాలు పాలించారు. ఇంతటి మహావైభవాన్ని అనుభవించిన ఈ జాతి పతనమై దానికత్వాన్నికూడా అనుభవించింది అనేక అగచాట్లకు పాలై, హాహాకారాలు చేసిన ఘట్టాలుకూడా వున్నయ్. నాటి అభివృద్ధికి మనలోని ఏ శక్తులు కారణములైనై, అనంతర పతనానికి ఏ దోషాలు, కారణాలు; వీటిని మనం అవగతం చేసుకోవాలి. అనేక శతాబ్దాలుగా అనేక యీతిబాధలకు లోనై క్రుంగిపోయిన ఆంధ్రజాతికి ఈనాడు సమగ్రమైన స్వాతంత్ర్యం లభించి సర్వతోముఖాభివృద్ధికి సావకాశం కలిగింది. ఈ శుభ సమయాన మన శక్తులేవిటో మనం తెలుసుకుందాం, మన దోషాలేవిటో అవగతం చేసుకుందాం. మన ప్రాచీనాధునాతన చరిత్రను సమగ్రంగా మననం చేసుకుందాం.

ఓరుగల్లులోనున్న, మొదటి ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి నిర్మించిన స్వయంభూ దేవాలయ ద్వారాలు.

మద్రాసు రాజధానిలో నిన్నమొన్నటి వరకు చేరి యుండిన గంజాము, విశాఖపట్టణము, తూర్పు గోదావరి, పశ్చిమ గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు, నెల్లూరు జిల్లాలున్నూ, చిత్తూరు జిల్లాయున్నూ, చెంగల్పట్టు జిల్లాలోని భాగములున్నూ, రాయలసీమ యనబడెడి కడప, కర్నూలు, బళ్ళారి, అనంతపురం జిల్లాలున్నూ హైదరాబాదు రాజ్యములోని తొమ్మిది జిల్లాలున్నూ, మధ్య పరగణాలలోని ఒకటి రెండు ప్రాంతములను చేర్చినటయితే అది ఆంధ్ర రాష్ట్రముయొక్క (విశాలాంధ్ర రాష్ట్రముయొక్క) విశ్వరూప దర్శనం అవుతుంది. గోదావరి, కృష్ణ, పెన్న (పినాకినీ) నదులు ప్రవహిస్తున్న రాజ్యం ఇది. వీనికి ఎన్నో ఉపనదులు ఉన్నాయి. అభ్రకము, రాతినిబొగ్గు, మాంగనీసు మొదలైన లోహములిక్కడ సమృద్ధిగా లభిస్తున్నాయి. రత్నములు దొరికే గనులు యీ ఆంధ్ర రాజ్యంలో అపారంగా ఆదికాలం నుంచీ ఉన్నవని అతి పురాతన కాలముందే మార్కోపోలో అనే విదేశీయుడు వ్రాసియున్నాడు. ఇటువంటి రత్నగర్భ, ఇటువంటి పాడిపంటల మహాలక్ష్మి, యిటువంటి కామధేనువు, యిటువంటి సర్వసమృద్ధమైన భూఖండము యీ విశాలాంధ్ర రాజ్యము దీని వైశాల్యము సుమారు 117 000 చదరపు మైళ్లు. నేటి జనసంఖ్య 3,91,12,000.

ఆంధ్రులు-ఆంధ్రులు

ఈ ఆంధ్రరాజ్యం విస్తరించియుండిన ప్రాంతం యావత్తూ పురాతన కాలములో దట్టమైన అడవులతో నిండి ఉండేది. కారుమూరని కారడవులతో చీమదూరని చిట్టడవులతో యీ భూభాగం అంతా అంధకార బంధురమై ఉండేది. అందువల్ల ఉత్తర హిందూస్థానంలోని స్థిర నివాసులైన ఆర్యులు యీ దక్షిణ ప్రాంతంలోని అంధకార బంధుర అరణ్య సీమలలోని వారిని అంధదేశ వాసులనియూ ఆంధ్రులనియూ పిలుస్తూ ఉండేవారు. బౌద్ధుల కాలములో "అంధకు" లనికూడా ప్రస్తావించియున్నారు ఆంధ్రశబ్దమే కొంతకాలానికి ఆంధ్ర శబ్దంగా మారినదని చెప్పవచ్చు.

శ్రీశైలము, దాక్షారామము, శ్రీకాళహస్తి అను మూడు శివలింగ క్షేత్రములకు మధ్యస్థముగా నున్న ప్రదేశమునకు త్రిలింగదేశము అనే పేరువచ్చినట్లుగా బ్రహ్మాండ పురాణాలో ఉన్నటువంటి పైరీతి ప్రస్తావనవల్ల ఊహింపబడింది.

ఈ "త్రిలింగ శబ్దమే తెలుగు" అనేశబ్దంగా మారినదనే వాదన బయలుదేరింది. కాని, యింతకంటె ప్రబలమైన వాదన మరొకటి వున్నది పూర్వకాలములో గంగానది మొదలుకొని ఒరిస్సాలోని కటకమువరకుగల దేశము త్రికళింగము (ఉత్కళ రాజ్యం) అని పిలువబడుచుండేది. కటకము మొదలుకొని గంజాంజిల్లాలోని మలయ కొండపలకనుల గల ప్రాంతము

మధ్యకళింగమని పిలువబడేది. అక్కడినుండి గోదావరివరకుగల ప్రాంతమును త్రికళింగమని అనేవారు ఈ "త్రికళింగ" శబ్దమే త్రిలింగశబ్దంగానూ, "తెలుగు" అనే శబ్దంగానూ మారినట్లు ఊహించుటకు తగినఆధారములు కన్పిస్తూ వున్నాయి తెలంగాణా అనే పేరు ప్రస్తుతము హైదరాబాదురాజ్యములోని తెలుగు సీమకు మాత్రమే వర్తిస్తోంది

ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో "ఆంధ్రులు" అనబడేవారు విశ్వామిత్రుని సంతతి వారని చెప్పబడివున్నది దీనినిబట్టి చూడగా అవిశ్వామిత్ర సంతతివారైన ఆర్యులు దక్షిణ భారత భూమికి వచ్చి యిచటి అనార్యులతో కలిసి నివసించిరని చెప్పవచ్చును అగస్త్యులవారు కూడా వింధ్యపర్వతముదాటి యీ దక్షిణ ప్రాంతానికి వచ్చియుండిరి. కాబట్టి నేటి ఆంధ్రులు అనబడేవారు ఆర్య ద్రావిడ జాతుల సమ్మేళనమని నిరూపింపవచ్చును. ఈ దక్షిణభూమియందు ఆ పురాణంలో "నాగులు" అనబడే జాతివారు నివసిస్తూ ఉండేవారు - వారు "నాగములను" సర్పములను పూజిస్తూ ఉండేవారు నాగులు చాలా నాగరికులు. నాగలోక కన్యను "ఉలూచి"ని అర్జునుడు వివాహముచేసికొన్నాడు నాగుడైన తక్షకునిచే అర్జునిమనమడైన పరీక్షిత్తు మరణించెను. నాగులకూ ఆర్యులకూ అనేక యుద్ధాలు జరిగినవి. జనమేజయుడు (పరీక్షిత్తునికుమారుడు) సర్పయాగంచేసి నాగులను సంహరించాడు. బౌద్ధుల గాథలవలను, అమరావతీ స్తూపములమీద చిత్రింపబడిన బొమ్మలవల్లనూ, దక్షిణాపథము నాగుల నివాసం అని చెప్పవచ్చును. ఉత్తర దేశంనుంచి వచ్చిన ఆర్యులు యీ నాగులతో కలిసి మెలసి "ఆంధ్రులు" అనే జాతిగా ఏర్పడినారు. "నాగపూరు" నాగరికులైన నాగుల నగరము.

క్రీస్తుకు పూర్వము ఏడవ శతాబ్దంలో మగధరాజ్యమును నాగవంశజులు పాలించారు, నందుడు నాగవంశీయుడు. ఇతనిని పదభ్రష్టునిచేసి చంద్రగుప్తుడు (మౌర్య వంశ మూలపురుషుడు) మగధరాజయ్యెను అనాడు మగధ రాజ్యమును పాలించిన "నాగులు" ఆంధ్రులే — ఈ "నాగాంధ్రులు" బౌద్ధ మతాన్ని అర్యమతముకంటె బుద్ధమతము నే ఎక్కువగా అభిమానించారు. నాగరాజొకడు బుద్ధదేవుణ్ని సందర్శించినట్లుగా బౌద్ధగాథలవల్ల తెలియచున్నది

ఆంధ్రులలో ఆర్యమతము, వేదమతము వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది. ఆంధ్రులలో అధిక సంఖ్యాకులు ఆపస్తంబ మహర్షి పద్ధతిలోనివారు. అనగా ఆపస్తంబసూత్రులు. ఈ ఆపస్తంబుడనే సూత్రకారుడు వివాహ పద్ధతులను చాలా కట్టుదిట్టంచేసి కఠినతరం చేశాడు. భర్త అనుమతితో మరొక పురుషునివల్ల భార్య సంతానం పొందవచ్చుననెడి నియోగపద్ధతికి ఆపస్తంబుడు కూడదని నిషేధించెను అస్త్రీయ సంతానమునకు ఆస్తిలో హక్కు లేదు.

ఉత్తరకాండ ఆంధ్రగణములో క్రీస్తు పూర్వము 8 వ శతాబ్దంలో వెలసిన వాడు

ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యారంభం

మగధ రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన చంద్రగుప్తుని దర్బారులో గ్రీకు రాయబారిగావున్న మెగాస్తనీస్ ఆంధ్రులను గూర్చి వ్రాసియున్నాడు. దానినిబట్టి చూడగా క్రీస్తు పూర్వము 4 వ శతాబ్దిలోనే (2,400 సంవత్సరముల క్రిందటనే) ఆంధ్రరాజ్యమొకటి స్థాపింపబడినట్లుగా కన్పిస్తోంది చంద్రగుప్తుని రాజ్యంతర్వాత యీ భారతదేశంలో ఆంధ్రులరాజ్యమే బలవత్తరమైనదని మెగాస్తనీస్ వ్రాసియున్నాడు. ఆనాడు ఆంధ్రుల రాజ్యములో 30 నగరములు, లక్ష కాల్బలము, 2 వేల అశ్వికసైన్యము, 1,000 ఏనుగులు ఉన్నట్లుగా వ్రాసియున్నాడు. అటువంటి ప్రబలమైన ప్రతిభావంతమైన ఆంధ్రరాజ్యము అంతకు పూర్వమే యీ భారతదేశములో తలయెత్తి విస్తరించి విజృంభించినదై యుండవలెను

ఆనాటి ఆంధ్ర రాజ్యాధిపతులు మగధరాజ్యము నేలిన మౌర్యవంశంవారికి లోబడినవారై యుండవలెను అందువల్ల వీరు లోబడిన రాజులు అనగా "భృత్యులు" అని వ్యవహరింపబడేవారు. కాని, క్రీస్తుకు పూర్వము 184 సం॥ లో మగధరాజైన పుష్యమిత్రునకు ఒక యుద్ధంలో శాతకర్ణి అనే ఆంధ్రరాజు సహాయంచేశాడు. ఆంధ్రభృత్యవంశపు రాజైన "శ్రీముఖుడు" మగధరాజును సంహరించి మగధరాజ్యమును స్వాధీనము చేసికొన్నట్లుగా వాయుపురాణంలోను, మత్స్యపురాణంలోను ఉన్నది. ఈ ఆంధ్ర భృత్యవంశమునకు మూలపురుషుడు శాతవాహనుడు. ఇతడే శాలివాహనుడు. ఇతని పేరుతోనే మన ఆంధ్రదేశంలో శాలివాహన శకం ప్రారంభమైంది. ఇది 1953 సం క్రీస్తు శకం శాలివాహన శకంప్రకారంగా ఇది 1875 సంవత్సరము ఆంధ్రుల మహాసామ్రాజ్య స్థాపన తొల్దొల్తగా శాలివాహనుని కాలంలో జరిగి నేటికి 1875 సంవత్సరాలైనవి.

శాతవాహన యుగం

శాతవాహనుడు లేదా శాలివాహనుడు రాజ్యానికి రాకపూర్వము, ముగ్గురు రాజులు రాజ్యంచేశారు. (1) సుచంద్రుడు (2) విష్ణువు (ఆంధ్రవిష్ణువు) (3) దీపకర్ణి ఆంధ్రవిష్ణువు కృష్ణానదీ ముఖద్వారము నందుగల శ్రీకాకుళము నందు తన అధికార పీఠమును ఏర్పాటు చేసికొనియుండవచ్చును అచటనే యిప్పుడు శ్రీకాకుళాంధ్రదేవుని ఆలయము ఉంది. ఈ శ్రీకాకుళాంధ్ర దేవుడే ఆంధ్రవిష్ణువు. ఇతడే మనం ఎరిగియున్నంతవరకూ మొట్టమొదటి ఆంధ్ర సామ్రాట్టుగా నేటికిని ఆంధ్ర లోకపూజితుడైయున్నాడు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారు కూడా శ్రీకాకుళాంధ్ర దేవుని పూజించారు

శాలివాహనుడు ఆంధ్రప్రాంతమునే గాక మహారాష్ట్రమును కూడా పరిపాలించాడు. ఇతని కాలంలో సువా-

ధ్యుడు అనే గొప్పపండితుడు "బృహత్కథ" అనే గొప్ప గ్రంథమును పైశాచీభాషలో వ్రాసియున్నాడు ఆ గ్రంథమును అతడు శాలివాహనునకు సమర్పించాడు. ఈ శాతవాహనవంశంలో శాతవాహనుని అనంతరము 30 రాజులు పాలించిరని మత్స్యపురాణంలో కలదు. వీరు 400 సంవత్సరాల కాలం పైగా పరిపాలించారు. ఈ రాజు లందరికీ "శాతకర్ణి" అనే బిరుదు కలదు "కర్ణి" రాజులు పాలించిన దేశమే "కర్ణాటకం" అయింది మొట్టమొదట శ్రీముఖుడు అనే రాజు క్రీ॥ పూ॥ 78 సం॥ లో రాజ్యానికి వచ్చెను. అతని వంశపరంపరలోని హాలుడు (క్రీ॥ పూ॥ 53 మొదలు 79 వరకు) పరిపాలించెను. ఇతడు "గాథాసప్తశతి" అనే గ్రంథమును ప్రాకృత భాషలో వ్రాసెను ఈ గ్రంథమునే శ్రీనాథుడు తెనిగించెను.

కొంతకాలమైనతర్వాత శివశాతకర్ణుడు (క్రీ॥ శ॥ 109-130) కాలములో ఆంధ్రసామ్రాజ్యం క్షీణించడం ప్రారంభించింది గుజరాతులోను మాళవదేశంలోను రాజ్యం సంపాదించినటువంటి క్షత్రపులు అనేరాజులు దండెత్తివచ్చారు. వారితో శివశాతకర్ణియుద్ధం చేసెను కాని,

ఇలలోనూ ఉండేది రాజకీయ భాషగా ప్రాకృతమే వాడుతూ ఉండేవారు. అనేక బౌద్ధ శిల్పములు అత్యద్భుతంగా యీ రాజుల కాలంలో నిర్మింపబడినవి అమరావతిలోని బౌద్ధస్థూపమే యిందుకు నిదర్శనం ఈ శిల్ప పద్ధతిని చూచి సైనాదేశీయులుకూడా అశ్చర్యపడి అనుకరించారు. ప్రజాజీవితము ఆనాడు చాలా కట్టుదిట్టంగావుంది అయా వృత్తులవారివాండ్లు శ్రేణులుసంఘములుగా యేర్పడి వ్యాపారాలు చేసేవారు ఈజిప్టు, రోము, గ్రీసు, పర్షియా రాజ్యాలతో అనాటి ఆంధ్రరాజులు వర్తక వ్యాపారాలు చేశారు గుంటూరు జిల్లాలోని మోటుపల్లి రేవుకు, కృష్ణా జిల్లాలోని మచిలిపట్టణపు రేవుకు యీ సరకులు ఓడలు వస్తుండేవి. ఆ కాలంలో ఇటలీలోని రోము చక్రవర్తుల నాణెములు ఆంధ్రదేశములో నేల త్రవ్వుచుండగా దొరికినవి ఆ కాలపు పురుషులు పెద్దతలపాగాలు ధరించేవారు అటువంటిబొమ్మలు అమరావతీ స్తూపంమీద వున్నాయి

ఇక్ష్వాకులు విష్ణుకుండినులు

క్రీ॥ శ॥ 3 శతాబ్దారంభంలో శాతవాహనాంధ్ర సామ్రాజ్యం అస్తమించింది యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి కాలంలోనే

పాళెయగాండ్లనాటి యుద్ధతంత్ర వ్యూహా నైపుణ్యాన్ని చాటుతూ, గుత్తికొండపై శిథిలరూపాన ఉన్న ప్రాచీన దుర్గశ్రేణి

వశ్యమాంధ్ర రాజ్యభాగమును గోల్పోయెను. గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణుడు తిరిగిపోయిన రాజ్యభాగాన్ని గెల్చుకున్నాడు అతని తర్వాత గౌతమీపుత్ర యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణుడు (క్రీ॥ శ॥ 172-205) కాలంలో ఆంధ్రసామ్రాజ్యం అత్యున్నత స్థితికి వచ్చింది ఈరాజు కాలంలోనే సుప్రసిద్ధ బౌద్ధ పండితుడును మహాచార్యుడును అగు నాగార్జునుడు జీవించియుండెను ఈ యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణియొక్క నాణెములు లభించాయి. అనాణెములమీద ఓడలయొక్క చిత్రములు కలవు. ఆకాలంలో ఆంధ్రులు సముద్రంమీద ఓడలెక్కి ప్రయాణాలుచేసి సింహళానికి దూరముగా అస్ట్రేలియాకు సమీపంగావున్న నేటి యీస్టు యిండీస్ దీవులను అనగా జావా సుమత్రా బోర్నియో దీవులకు వెళ్లి వ్యాపారం చేశారు. అజంతా గుహాలలోని చిత్రలేఖనము ఈ కాలమునాటి పనితనమే-శాతవాహన చక్రవర్తులకు త్రిసముద్రాధిపతులు అనే బిరుదు ఉండేది అనాటి ఆంధ్ర దేశ నగరములలో ధాన్యకటకం చాలా ప్రసిద్ధికెక్కింది ఈపట్టణమే అనాటి ఆంధ్రసామ్రాజ్య రాజధాని ఈనగరం ఇప్పుడు "ధరణికోట" అనబడుచున్నది. కృష్ణానదిమీద, గుంటూరు జిల్లాలో ఉంది. భారతదేశంలో మగధ రాజ్య ముఖ్య నగరమైన పాటలీపుత్రము తర్వాత అఖండ ప్రఖ్యాతిగల నగరం ధాన్యకటకం-ఈ నగరంలో ధాన్య రాసులు విశేషంగా ఉండుటవల్ల దీనికి "ధాన్యవతి," "ధాన్యవాటి" అనే పేరుకూడా ఉండేది. దీనిని గూర్చి చాలా గొప్పగా వర్ణించి ఆ కాలమునాటి చైనా యాత్రికులు తమ గ్రంథాలలో వ్రాశారు.

అనాటి ఆంధ్ర సామ్రాజ్యము దక్షిణమున మైసూరు మొదలుకొని ఉత్తరమున గంగానది వరకు, వ్యాపించింది. అనాడు బౌద్ధమతం వ్యాప్తిలో ఉండేది కాని, దీనితోపాటు గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణిలంటిరాజులు వైదికమతమును కూడా పోషించిరని శాసనాలవల్ల తెలియచున్నది వైదికమతంతోపాటు జైనమతం కూడా వ్యాప్తిలో ఉండేది

ఒక జ్యోతివలె వెలిగి యీ సామ్రాజ్య దీప్తివసూప్తమైనది

శాతవాహన చక్రవర్తుల కాలంలో వారికి సామంతరాజులుగా ఇక్ష్వాకు రాజులు ఉండేవారు శాతవాహన చక్రవర్తుల ప్రభుత్వ గతానే, ఇక్ష్వాకులు స్వతంత్ర రాజులైనారు వీరి రాజధానియైన "విజయపురి" కృష్ణానది మీద ఉండేది. ఇప్పుడు నాగార్జునునికొండ ఉన్నచోటనే యీ విజయపురి ఉండేది. ఇక్కడనే "శ్రీపర్వతం" కూడా ఉంది ఇక్కడనే నాగార్జునుడు ఉండేవాడు. ఇక్ష్వాకులలోని మొదటి చక్రవర్తి క్రీ॥ శ॥ 200-218 నాటివాడు. ఇతని పేరు వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీ శాంతమూలుడు "వాసిష్ఠీ" అనేది అతని తల్లిపేరు "తల్లి పేరే కుమారుడు" అనే గౌరవనామం ఇక్ష్వాకు రాజులలో చాలామందికి ఉంది. దీనిని బట్టి వీరి మాతృభక్తి చాలా ఎక్కువైనదని తెలుస్తోంది. ఇతడు అశ్వమేధ యాగం చేశాడు. ఒక గుఱ్ఱమును స్వేచ్ఛగా విడిచిపెట్టినప్పుడు దానిని ఏరాజైనా పట్టుకొని బంధిస్తే పట్టి బంధించిన రాజు యుద్ధానికి రావాలి. యుద్ధంలో గెలవలేను అని తోస్తే ఎవ్వరూ దాన్ని పట్టుకొనేవారు కారు ఇదే అశ్వమేధయాగం తన సామ్రాజ్యాధిపత్యానికి ఎదురు చెప్పగలవారు లేరని చాటుటకు అశ్వమేధయాగం చేసేవారు. ఉజ్జయినిలో పాలించుచున్న క్షత్రపులనెడి రాజుల కుమారైను శ్రీవీరపురుష దత్తుడు (క్రీ॥ శ॥ 218-239) అనే ఇక్ష్వాకు రాజు పెండ్లిచేసికొన్నాడు ఉజ్జయిని రాజులకాలంలో ఆంధ్ర సామ్రాజ్యం చాలా విస్తరించింది కళింగరాజ్యం ఆంధ్ర సామ్రాజ్యంలో చేరింది కోసల రాజ్యం చేరింది

నాగరాజులు వైజయంతీ పురంలో (వనవాసిలో) పాలించుచున్న రాజులు. శ్రీ వీరపురుష దత్తుడు తనకుమార్తెను నాగరాజుకు యిచ్చి వివాహము చేశాడు తాను క్షత్రపుల కుమార్తెను (ఉజ్జయినీ పిల్లను) వివాహం చేసికొన్నాడు ఈ విధంగా ముగ్గురు రాజులు స్నేహబాంధవ్యంతో ఉండేవారు

వీరపురుష దత్తుని తర్వాత ఇక్ష్వాకుల ప్రతిభ క్షీణించింది కంచిలో రాజధాని ఏర్పరచుకొని పాలించుచున్న పల్లవులు దండెత్తివచ్చి యిక్ష్వాకులను ఓడించారు కృష్ణానది వరకుగల

దక్షిణాంధ్ర దేశమును పల్లవులు,జయించి ఆక్రమించారు పల్నాడులో వారి పతాకం స్థాపించారు (క్రీ॥ శ॥ 253)

పల్లవులను ఓడించి ఆంధ్రదేశమునుండి తరిమివేయవలెననే సంకల్పంతో బృహత్పలాయనులు అనబడే ఆంధ్ర రాజవంశమువారు చాలా యుద్ధాలు చేశారు. వీరిలో జయవర్మమహారాజు చాలా గొప్పవాడు. బృహత్పలాయనులు అనబడేవారు ఆంధ్ర శాతవాహన చక్రవర్తులకు పూర్వము సామంతరాజులుగా ఉండి తర్వాత స్వతంత్రరాజులైనారు వీరి ముఖ్యపట్టణము కోడూరు. ఇది కాకినాడ ప్రాంతములో ఉంది ఇప్పుడు ఇది ఆనాడు గొప్ప రేవుపట్టణం అని టాలమీ అనే గ్రీకుభూగోళశాస్త్రజ్ఞుడు వ్రాసినాడు ఇది గాక, ఘంటసాల (కృష్ణాజిల్లా), అల్లోసిగ్నె (కృష్ణాజిల్లాలోని అవనిగడ్డ) ఆనాడు చాలా గొప్ప రేవుపట్టణములట

శాతవాహనుల క్రింద సామంతరాజులుగా తూర్పుకోస్తా ప్రాంతంలో ఆనందగోత్రికులు అనే రాజవంశంవారు కూడా ఉండేవారు వీరుకూడా స్వతంత్రరాజులైనారు వీరికి విజయకంతిరపురం రాజధాని-ఇది నేడు గుంటూరు జిల్లాలోని నర్సారావుపేటవద్దవున్న బేజర్ల గ్రామము. ఈ గ్రామంలో ప్రాచీన శిథిలములు చాలా వున్నాయి దామోదరవర్మ మహారాజు క్రీ॥ శ॥ 295-315 ఇక్కడ పరిపాలించాడు. ఇతనే దక్షిణాంధ్రంలో పల్లవ రాజుల అధికారమును ఊడబెరికెను

శాతవాహనుల కాలమందే గోదావరి ప్రాంతమునకు సామంతరాజులుగా శాలంకాయనులు ఉండేవారు. క్రీ. శ. 60 సం॥ నాడు వ్రాయబడిన "పెరిప్లస్" అను పాశ్చాత్య గ్రంథములో శాలంకాయనుల ప్రస్తావన కలదు. వీరు తూర్పుకోస్తాలోని నాటురహదారులను కాపాడుటకై నియమింపబడిన సామంతులు. ధాన్య కటకంనుంచి, నాగార్జునునికొండ (విజయపురి) మీదుగా హైద్రాబాదులో మూసీనదిమీదవున్న మూసీనగరమును దాటి గోదావరినదిమీద హైద్రాబాదు రాష్ట్రంలోని పైఠాన్ (ప్రతిష్ఠానపురం) మీదుగ బొంబాయి రాజధానిలో నేడు బ్రోచ్ అనబడే ఆనాటి "బారుకచ్చము" వరకు ఒక్క పెద్దరహదారి ఆనాడుండేది. శాలంకాయనులు నాటురస్తాలను కాపాడుతూఉండే సామంతరాజులు. ఆనాడు వీరికి ముఖ్యపట్టణం పశ్చిమగోదావరిజిల్లాలోని ఏలూరు సమీపంలోని వేంగీపురము-ఇది నేడు పెదవేగి అనే గ్రామంలోవుంది. ఏలూరు సమీపంలోని పెదవేగి, చినవేగి, దెందులూరు అనే గ్రామాలు ప్రాచీన వేంగీపురశాఖాభాగాలు దీనిచుట్టూ ప్రాచీన శిథిల నిర్మాణములు చాలా ఉన్నాయి- వీరు చిత్రరథస్వామిని పూజించేవారు-చిత్రరథస్వామి అంటే సూర్యుడు చిత్రరథస్వామియొక్క శిథిల దేవాలయము వేంగిలో ఉంది. శాలంకాయనులు, బృహత్పలాయనులు,

(32 వ పేజీ చూడుడు)

కాకతీయ రాజులకాలంలో ... శిల్పకళాకౌశలానికి దర్పణప్రాయంగా ఖ్యాతిచెందిన రామప్ప దేవాలయంలోని ఒక రమణీయ స్తంభం.

అభినవాంధ్ర నిర్మాతలు

రచన
శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు సర్వశక్తిమంతుడు మనిషి. ప్రభవించి నాడు విప్లవం - పరివర్తనం అతని పదానుగామి.

శక్తి మానసికమయినది గాని శారీరకమయినది కాదు. శరీరము దుర్బలమయితేనేమి, మనో ద్రఢిమ ఉన్నట్టయితేను, ఆత్మశక్తి ప్రబుద్ధమయితేను మనిషి చేయలేనిదేది? అతడు విప్లవతరంగాలు పొంగరింపగలడు. పరివర్తన చక్రమును చలింపచేయగలడు. కాకపోతే - కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు వున్న శరీరబలమెంతకి ఉప్పని ఊదితే ఎగిరిపోయేమనిషి. శరీరం దుర్బలమయినా ఆరోగ్యం అంతమాత్రపుదే అయినా చెన్నంటి ఆయన అడుగుజాడలలో నడిచినది పరివర్తనం.

దేశం నాలుగుదిక్కులా కలయజూచి దేశస్థితి నిట్టూర్పు విడిచినా నాయన ఆయూర్పులు, సెగలూ, పొగలూ చిమ్మినవి. ఆయన మనసులోపల ఉన్నదంతా నిప్పై అదిరగిలి జ్వాలయింది. ఆయనలజ్వాల బయటి సంఘంలోని కుళ్ళునంతా ఆహరించి కుత్రంచేసి దాన్ని ప్రక్షాళనం చేయ సాగింది. కాకపోతే పందల కొద్ది సంవత్సరాలనుంచీ సంఘంలో పేరు కొన్న అనభ్యుదయాచారకళ్మలములు, ...

ప్రభావమున వీరేశలింగంపంతులుగారి కవి మరీ దుస్సహములై, దేశాభివృద్ధి నిరోధకములై, అవశ్య సంస్కరణీయములై కనిపించినవి. అందువలన ఆయన తనశక్తియుక్తుల నన్నిటినీ సంస్కరణమునకే వినియోగించెను. ఆయన తలపెట్టినది మత విషయకము గాను, స్త్రీవిద్యా విషయకముగాను, సంఘ విషయకము గాను మహా సంస్కరణము సంఘమే ఆయనలక్ష్యము, సంఘసంస్కరణమే దేశము నుపట్టి పీడిస్తూవుండిన సర్వానర్థక వ్యాధి నివారణమున కాయన కమోఘమైనదనీ, ఆ చితమయినదనీ తోచిన దివ్యౌషధము. సంఘమును సంస్కరిస్తే కాని అది పురోభివృద్ధిమార్గమును పట్టజాలదనే - ఆ వేదనతో, సంస్కరణ రంగములోని కురికి తన యుపన్యాసములతోను, తనరచనలతోను ...

శక్తియుక్తులను తనసర్వస్వమును ప్రజల కర్పించి ప్రజాసేవలో జీవితము గడిపిన సేవావ్రతి ఆయన. ఆయన కొకదానిలో అభిమానమున్నది, ఒక దానిలో లేదనకుండ ఆంధ్ర సాహిత్యములోను, కళలోను, రాజకీయములలోను, స్వదేశీ ఉద్యమములోను అన్నిటిలోను సరిసమానముగ అభిమానముగలవాడు. చిత్రకారులను ప్రోత్సహించినాడు; సాహితిపరులను చేరదీసి ఆదరించినాడు; నాట్యకళాకుశలులను అభిమానించి ప్రశంసించినాడు, ఖద్దరు ఉద్యమమునకు చేయూత నిచ్చినాడు, అన్ని కళలకు, అన్ని విద్యలకు, అన్ని ప్రారంభములకు ఆయన 'శ్రీరామరక్ష' ఉండకపోయిందేది. దీనికి కారణము దేశములో తనను తనలో దేశమును జూచుకొని తనకు దేశమునకు అభిన్నత సాధించుకొన గలుగుటచేతనే. అదొక మహాయోగము, ఆయన మహాయోగి. అది ఒక విధమైనసిద్ధి. నాగేశ్వరరావు పంతులొక సిద్ధపురుషుడు, మహావదాన్యుడు ధనము ఎంత కష్టపడి సంపాదిస్తూ వచ్చినాడో అంత సులువుగా అతి నిర్లిప్తతతో దానిని దానము చేసినాడు.

* కందుకూరి వీరేశలింగం *

* కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు *

* కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు *

(32-వ పేజీ చూడుడు)

220 లక్షల ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధిని అభిలషించిన మహత్తర వుద్యమం

వివిధశక్తుల నొకచోట కేంద్రీకరించి నిజకామ్యములను సాధించుటకు పాటుపడుట ఆంధ్ర మహాసభకు విధి —శ్రీ బి. యస్. శర్మ

ప్రప్రథమ ఆంధ్రమహాసభ 1913 వ సంవత్సరంలో శ్రీ రావుబహదూర్ బి యన్. శర్మగారి అధ్యక్షతను బాపట్లలో జరిగింది కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు ఆ మహాసభ ఆహ్వానసంఘ అధ్యక్షులు ఆ మహాసభా వేదికనుండి ఈ నాయకులు చేసిన ప్రసంగములనుండి కొన్ని భాగములను ఇక్కడ ప్రచురిస్తున్నాము ఆంధ్రోద్యమ ఆవిర్భావము తెలుసుకొనుటకు, ఆంధ్రోద్యమ లక్ష్యములను గ్రహించుటకు ఈ ప్రసంగాలు ఉపకరింప గలవు. ఆదినుంచి నేటివరకు ఆంధ్రోద్యమ దరిత్ర సంక్షిప్తంగా ఈ అనుబంధములోనే వేరొకచోట ప్రకటింపబడినది

భారత వర్షమున నున్న జాతులలో నాంధ్రసంఘ మెట్టస్థాన మలంకరించినదియు గ్రహించి ఆ సంఘము యొక్క యావశ్యకతలను, కోరికలను, ఆశయములను పరిశోధించుటకు, ఆర్థిక నైతిక విద్యావిషయిక పరిస్థితుల నవలోకించి వాని పురోభివృద్ధికి తగు నేర్పాటులు చేయుటకును, ఆంధ్రులలో నైక్యతాభివృద్ధి కారకములగు ప్రయత్నములు చేసి సంఘాభివృద్ధికి పాటుపడుటకును, వేయేల మానవజీవన సౌఖ్యమునకై చేయ వలయు యత్నములను చల్పి ఆంధ్రులున్నతపదవి నొందునట్లు పర్యాలోచనము చేయుటకును, ఇండియా ఖండమునకు క్షేమము లందేర్పటచ్చుట ఒసించు 220 లక్షల జనసంఖ్య గల యాంధ్రుల మందలము నిట సమావేశమైనారము విద్య, ఐక్యత, అభివృద్ధి-ఇవి మనకు ...

[illegible]

వీరు జీవితమును సార్థకము చేయ వలయును కట్టవలయును

ఆంధ్రదేశ పితామహుడైనదగు రావుబహదూరు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు గారువంటివారు స్వార్థత్యాగముతో దేశోద్ధరణమునకై పాటుపడుచున్నారు. విజ్ఞానచంద్రికామండలి, ఆంధ్రభాషాభివర్థనీ సమాజము, ఆంధ్రప్రచారిణీ సభ మొదలైన సంఘములు చేయుచున్న భాషాసేవ మిగుల ప్రశంసనీయము ...

[illegible]

భారతీయుడవని విస్మరించరాదు

[illegible]

ఆంధ్ర జనసముద్ధరణమే ఆంధ్రోద్యమ ఉద్దేశము

—కొండ వెంకటప్పయ్య

[illegible]

ఉద్దేశము

[illegible]

పారిశ్రామికాభివృద్ధి

[illegible]

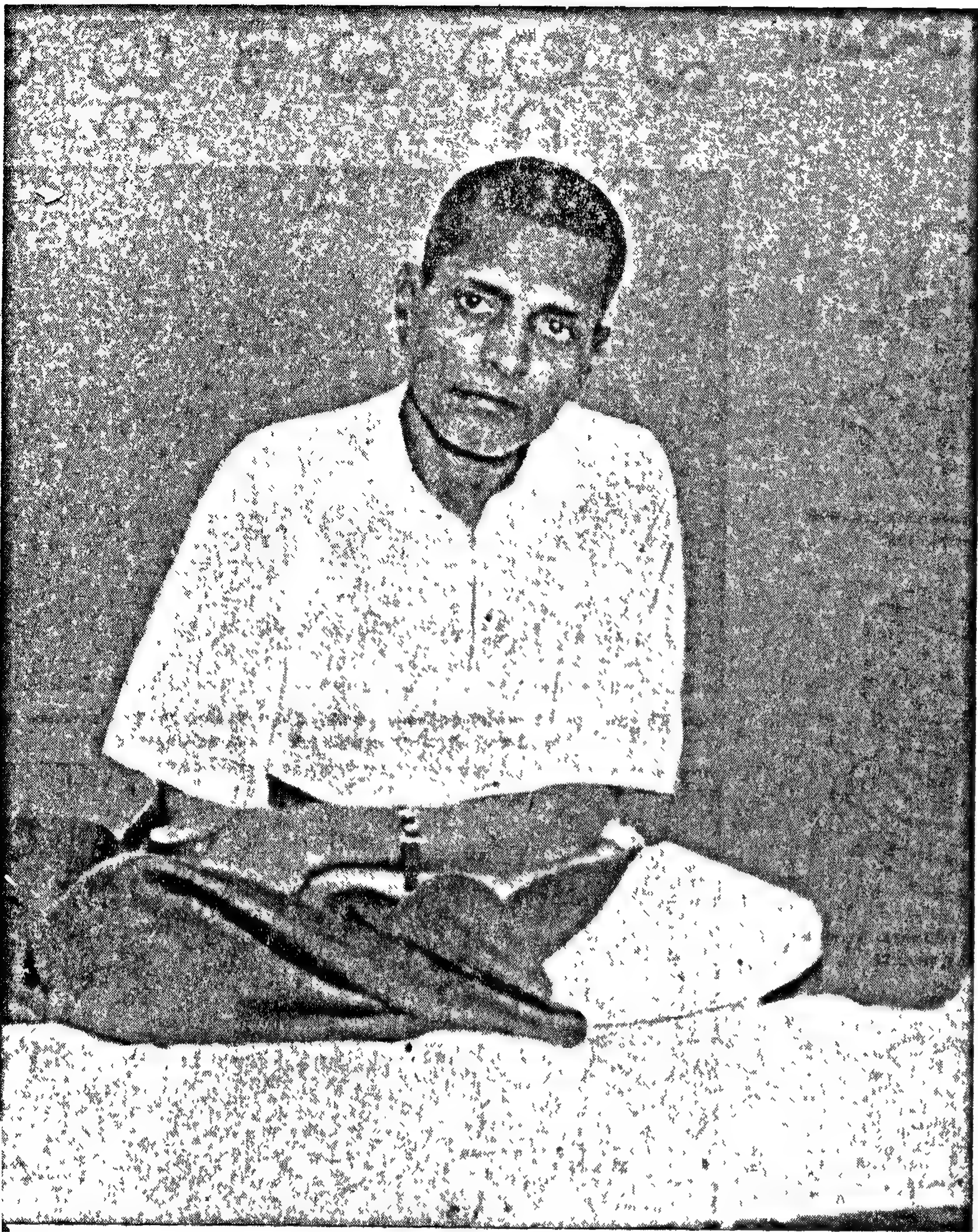
ఆంధ్రమహాసభ విద్యుక్తధర్మం

[illegible]

ఆంధ్ర ప్రాశస్త్యం

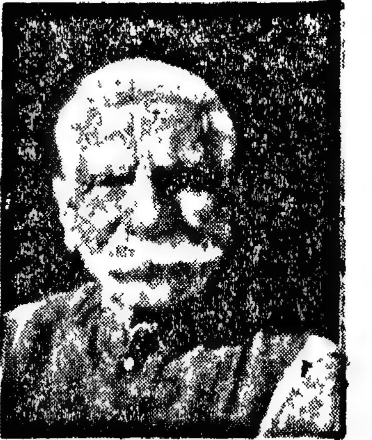
[illegible]

(34-వ పేజీ చూడుము)

ఆంధ్రోద్యమ అంకురార్పణ

40 ఏళ్లక్రితం 'ఆంధ్రపత్రిక' ప్రోత్సాహంతో జరిగిన కృషి వివరణ

★

ఉద్యమ ప్రారంభకులలో ఒకరైన చట్టి నరసింహారావుగారి సమీక్ష

★

భాషా ప్రయుక్తరాష్ట్ర విభజనకు భారతరాజ్యాంగ పరిపాలనా సౌష్ఠవమునకును, సౌకర్యమునకును మూలసూత్రమని 1910-11 సంవత్సరములలో తెలుగువారు నివసించుజిల్లాల నన్నిటిని చేర్చి ఒకరాష్ట్ర మేర్పడుట ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి అవశ్యకమని నేనొక వ్యాసమును వ్రాసి ఘనత వహించిన ఆంధ్ర పత్రికకు పంపా యుక్త పంపియుంటిని.

శ్రీ శ్రీ జక్కోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు నా వ్యాసమును ప్రచురించుచు ఆ పత్రికయందే వారి ప్రధాన వ్యాసమున నా భావముతో ఏకీభవించి ఆంధ్రరాష్ట్రము అవశ్యకమని ఉద్బోధించిరి.

తదాది పెక్కండ్రు ఆంధ్ర-ఆంగ్ల భాషలలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర విషయమై వ్రాసియుండిరి. బందరునుండి శ్రీ శ్రీ కొన్నవిత్తుల గురునాథంగారు గుంటూరునకు వచ్చి రాధాప్రెస్ పెట్టి "ఆంధ్ర" అను వారపత్రికను ఆంగ్లమున ప్రచురించుచు "తెలుగువారు" అను విషయమును గూర్చి వ్యాసపరంపరలు వ్రాసి మా పోటి విద్యార్థులకు మార్గదర్శకులైరి. వారి ప్రేరణవలన కే ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి ఆంధ్రరాష్ట్ర అవశ్యకతను గూర్చి నేను వ్యాసమును వ్రాసియుంటిని.

1918 సంవత్సరములో గుంటూరు జిల్లా బాపట్ల గ్రామములో ఆంధ్ర మహాసభ జరుపుటకు గుంటూరులో శ్రీ శ్రీ దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులు గారి అధ్యక్షత క్రింద ఆహ్వాన సంఘము ఏర్పడినది. మహాసభ శ్రీ శ్రీ బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారి అధ్యక్షత క్రింద జయప్రదముగా బాపట్లగ్రామములో జరిగినది. ఆ సభలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర తీర్మానము యుక్తముగా లచే ప్రతిపాదింపబడి వాదోపవాదములు జరిగి తుదకు తీర్మాన ముపసంహరింపబడినది. తర్వాత నిడదవోలునకు సభలో ఆంధ్రరాష్ట్రతీర్మానము ఏకగ్రీవముగా ఆమోదింపబడినది. కొండ వెంకటప్పయ్యపంతులుగారిని కార్యదర్శిగా ఎన్నుకొనిరి. వారు చాలా కాలము కార్యదర్శిగానుండి ఉద్యమ ప్రచారము రాయలసీమలోను, సర్కారులలోను జరిపిరి. వారితో నేను, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణప్రభృతులు కలసి ప్రచారము చేసియుంటిమి.

తరువాత కొంతకాలమునకు రాయలసీమ నాయకులలో అగ్రగణ్యులైన గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు పంతులుగారు అధ్యక్షులుగను, గుంటూరు వాస్తవ్యులగు బ్రహ్మశ్రీ కుర్మపల్లి పున్నయ్యశాస్త్రిగారు కార్యదర్శిగను ఏర్పడి వెటివరకు ఆంధ్రమహాసభలను జయప్రదముగా జరుపుచు ఆంధ్రరాష్ట్రసిద్ధికి తోడ్పడిరి. ఆంధ్రపత్రిక కార్యాలయము బొంబాయి నుండి చెన్నపురికి చేరిన కొంతకాలమునకు శ్రీ శ్రీ బల్లా శేషగిరిరావు పంతులుగారు ఆంధ్రపత్రిక అధిపులై చేరి ఆంధ్రపత్రిక ద్వారా ఆంధ్రోద్యమ ప్రచారమును చేసియుండిరి. వారి సేవ మరువదగినది కాదు.

ఆంధ్రోద్యమ లతాంతము వేళ్ళు నాటి వ్యాపించి చిగిర్చి, మొగ్గ దొడిగి, పుష్పించి, కాయ కాచి, ఫలోన్ముఖ మయియుండిన కొన్ని నేడు పురుషులు కోరబడి అభివృద్ధికి అటంకము కలుగజేసినందున త్వరలో ఫలము చేకూరియుండలేదు. నేడు మహామంత్రి నెహ్రూ పండితుని సానుభూతివలన ఆంధ్రరాష్ట్రము సిద్ధించినది. మహా జనాము!

****

ప్రభుత్వమువారు వారి పరిపాలనమునకనుకూలముగా నీయాంధ్ర దేశమును విభజించి యుండుటంబట్టి దీని వృత్తాంతము ప్రజాసామాన్యమునకు గోచరము గాక యున్నది. ...

ఆంధ్రరాష్ట్రావశ్యకత

1912 నాటి ఉద్బోధ

గుంటూరునుంచి వెలువడే దర్బార్ పత్రిక 1912, మే 21 సంచికలో చట్టి నరసింహారావుగారు వ్రాసిన వ్యాసం

...లనువారు ప్రముఖులై కొంతకాలమైన తర్వాత బయల్పడుదురు. ... పాటుపడి ... కాలము గడచినకొలది దాని విజార్థము ప్రజలకు బోధపడి చివరకు లోక...

...సమ్మతమై యుండుట గనుక యాంధ్ర మహాజను లందఱు నేకగ్రీవముగ ప్రభుత్వమువారితో మొరపెట్టి ఆంధ్ర రాజధాని యేర్పడుట ప్రయత్నించవలయును గాక. ఈ విషయమై ఆంధ్రపత్రిక ...

స్వాతంత్ర్యభారతిలో స్వేచ్ఛతో మనజాతి
రాయలనాడ లేచి యా శైలాన మౌనాదు
చెయ్యగలిగి పాలించు స్వారాజ్యం
జయమంది భోగించు విరాజ్యం

— శ్రీ కృష్ణ

అమరజీవి ఆశయసిద్ధి

★ ★

మహాతపస్వి పొట్టి శ్రీరాములు దివ్యస్మృతి

రచన:

వి. ఎల్. సుందరరావుగారు

ఆంధ్ర ప్రజాసోషలిస్టుపార్టీ సంయుక్త కార్యదర్శి

తెలుగువారల కీర్తి
ఘళఘళల వెలుగాలి
తెలుగు కళలే దేశ
దేశాల ప్రబలాలి
తెలుగుతల్లీ నీకు జోహారు!

ఆంధ్ర మహాసభ అధ్యక్షులు 1913-53

శ్రీ బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మ
బాపట్ల 1913

శ్రీ న్యాయపతి సుబ్బారావు పంతులు
బెజవాడ 1914

శ్రీ పానుగంటి రామరాయణంగారు
విశాఖపట్నం 1915

శ్రీ మోచర్ల రామచంద్రరావు
కాకినాడ 1916

శ్రీ కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులు
నెల్లూరు 1917

శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులు
గుంటూరు 1918 (ప్రత్యేక సభ)

శ్రీ కెమలి పట్టాభిరామారావు
కడప 1918

శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు
అనంతపురం 1919

శ్రీ ఎ. రంగనాథ మొదలియార్
నంద్యాల 1920

శ్రీ రాజా కోటగిరి వెంకటకృష్ణరావు
బరంపురం 1921

శ్రీ వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి
నెల్లూరు 1922

శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి
మద్రాసు 1924

శ్రీ స్వామి వెంకటాచలంచెట్టి
మచిలీపట్నం 1925

శ్రీ రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావు
ఏలూరు 1926

శ్రీ ఓ. లక్ష్మణస్వామి
అనంతపురం 1927

శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్య
నంద్యాల 1918, మద్రాసు 1928

శ్రీ పి. వి. నరసింహారాజు
బెజవాడ 1929

శ్రీ వి. వి. జోగయ్యపంతులు
గుంటూరు 1930

శ్రీ కె. కోటిరెడ్డి
మద్రాసు 1931, బెజవాడ 1937

శ్రీ కె. వి. రెడ్డినాయుడు
బెజవాడ (ప్రత్యేకసభ) 1932

శ్రీ దేశపాండ్య సుబ్బారావు
విశాఖపట్నం (ప్రత్యేకసభ) 1934

శ్రీ వేమవరపు రామదాసు పంతులు
కాకినాడ (ప్రత్యేకసభ) 1936

శ్రీ .టి. యన్. రామకృష్ణారెడ్డి
రజతోత్సవాలు విజయవాడ 1937

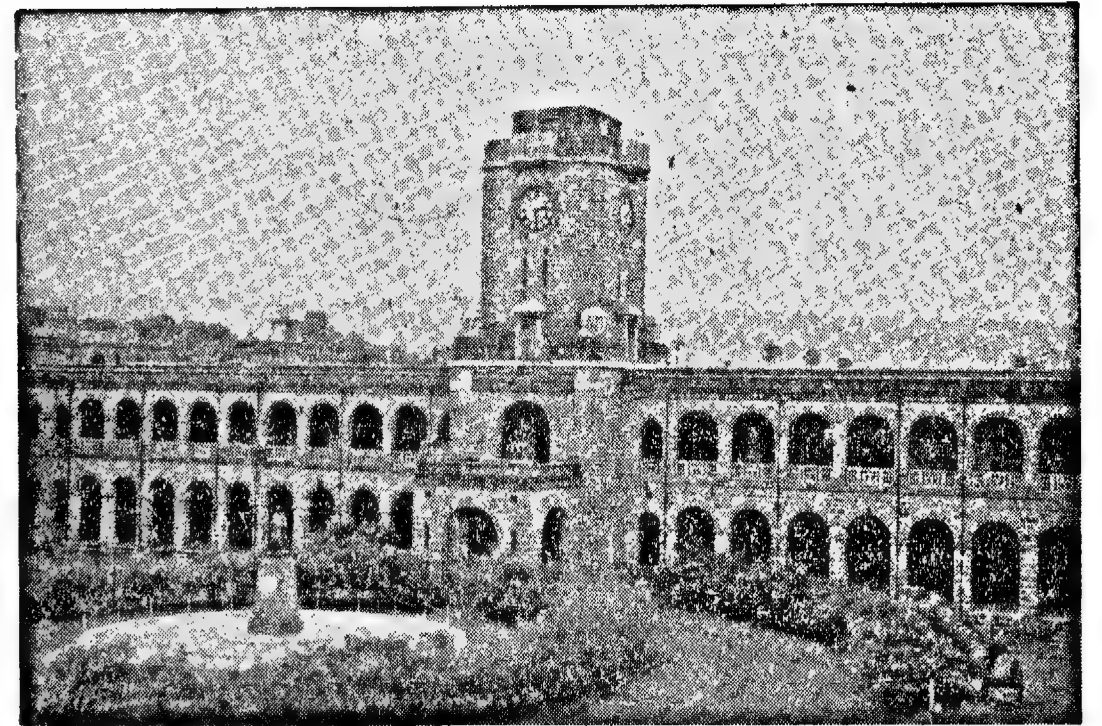
సర్ విజయ
విశాఖపట్నం 1941

కుయ్యూరు కుమారరాజా
మద్రాసు 1947

17 వ ఆంధ్ర రాజకీయ మహాసభ తుంగభద్ర వద్ద నాగేశ్వరనగర్ లో జరిగింది. సభకు డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్యగారు అధ్యక్షత వహించారు. అఖిల సంఘాధ్యక్షులు పండిత శారానాథ్, ఉపన్యసిస్తున్న దృశ్యం ఈ చిత్రంలో చూడవచ్చు. ఈ సమావేశంలో శ్రీ బాగ్ ఒడంబడిక ధ్రువపరుస్తూ తీర్మానించారు.

అమరజీవి పొట్టి శ్రీరాములుగారు. జననం 1902. మద్రాసులో విద్యాభ్యాసం. ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్యా పరిష్కారం విషయంలో ఆంధ్రులలో ఏకీభావం సాధించడానికి ఈ అహింసామూర్తి, హరిజన సేవాధికారి, 19-10-52 నుంచి అమరణ నిరాహారదీక్ష ప్రారంభించి, 58 రోజుల అవిరామ వ్రతం సాగించి 1952 డిసెంబరు 15 న తేదీ అమరులైనారు.

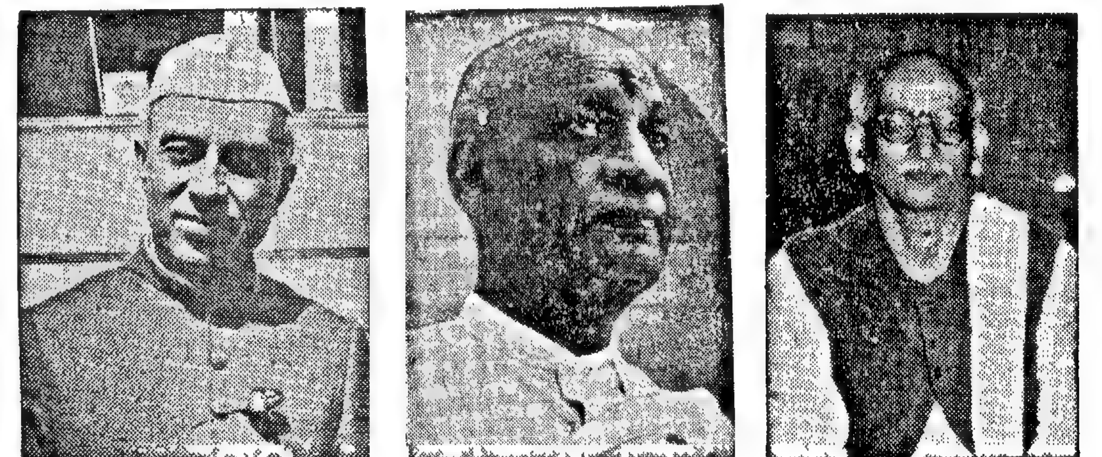
నాల్గు దశాబ్దాల

ఆంధ్రోద్యమ ప్రధానాశయాలలో ఒకటైన ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ 1926 లో నెలకొల్పబడింది. అధ్యాపకులు, విద్యార్థులకు నివాసాల సౌకర్యంతో ఈ భవనం నిర్మించబడింది

1947 నవంబరులో భాషాధారక రాష్ట్రాల సమస్య పరిశీలనకు శ్రీ ఎస్. కె. థార్ అధ్యక్షునిగా రాజ్యాంగసభ ఒక కమిషన్ను నియమించింది. ఈ కమిషన్లో యితర సభ్యులు డాక్టరు పన్నాలాల్, జగత్ నారాయణలాల్ గారలు ఈ కమిషన్ 1948 జూలై 19 వ తేదీన మొదటసారి సమావేశమై నవంబరు 21 వ ఆఖరు సమావేశం జరిపింది. ఇదే థార్ కమిషన్

అఖిల భారత కాంగ్రెసు 1948 డిసెంబరు 18 వ తేదీన భాషాధారక రాష్ట్ర నిర్మాణ సమస్య పరిశీలనకు పండిత నెహ్రూ, సర్దార్ వల్లభాయిపటేల్, డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్యగారల సోక సంఘంగా నియమించింది. ఈ సంఘంవారు కాంగ్రెసు కార్యవర్గానికి 1949 ఏప్రిల్ అరవ తేదీన తమ నివేదిక సమర్పించారు. ప్రాతిపదికగా యీనాడు ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడుతున్నది.

ఆంధ్రరాష్ట్ర ఏర్పాటు సందర్భంలో ఆర్థికాది వ్యవహారాల పరిశీలనకు ప్రత్యేకోద్యోగిగా నియుక్తుడైన రాజస్థాన్ ప్రధాన న్యాయమూర్తి కైలాసనాథ్ వాంఛూ గారు 1953 జనవరి ఆరవ తేదీన సతీసమేతంగా మద్రాసు వచ్చారు. జనవరి పదవ తేదీనుంచి మద్రాసులో ఆంధ్రరాష్ట్రం గురించి విచారణ ప్రారంభించారు. జనవరి 19 వ తేదీనుంచి 27 వ తేదీ వరకు ఆంధ్రదేశంలో పర్యటించి మద్రాసు వచ్చారు. ఫిబ్రవరిలో భారత ప్రభుత్వానికి ఆఖరు తన నివేదిక సమర్పించారు

బ్రౌన్ సమయస్ఫూర్తి

బ్రౌనుదొరగారి కాలేజీలో దీమంతు ఈ క్రింది పద్యమును అర్జీగా వ్రాసి పంపుకొన్నాడట.

నా వొక్కింతయు లేదు,
సైన్యము వినో
దంబొప్పగ, ప్రాణంబులున్
తావుల్ దప్పెను,
మూర్ఛవచ్చె, దనువున్
డస్సెన్, శ్రమంబయ్యెడిన్
నీవే తప్ప
నితఃపరం బెరుంగ మ
న్నింపందగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర!
కావవే వరద! సం
రక్షింపు భద్రాత్మకా!

బ్రౌనుదొరగారు దీనిని చూసి కోంత సామ్యంతో పాటు ఆ యర్జీదారునకు 'ఎందాకా సెలవు'గా ఈ క్రింది పద్యమును వ్రాసి పంపినారట:

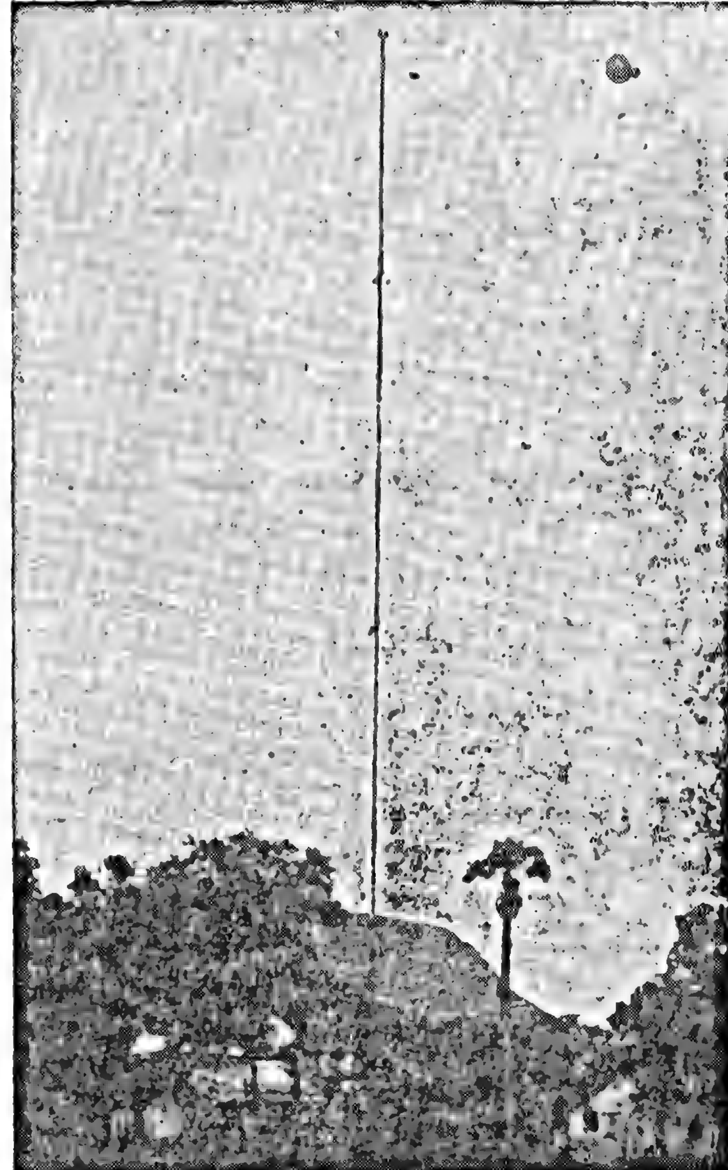
నీను మృతుండవు కావు వని
యింతి ధియంబు
మనంబులో పలన్
చూడుము పంభవంబు గల
మానవకోట్లకు
చావు నిక్కమౌ
గాన హరిం దలంపు మిక
గల్గను ఆయువు
నీకు ధాత్రిపై
మానవనాథ! కొందవు
మాఃపలోక నివాపసౌఖ్యముల్.

బ్రౌనుదొరగారికి కూడ భాగవతమింత పరిచితమయినది!

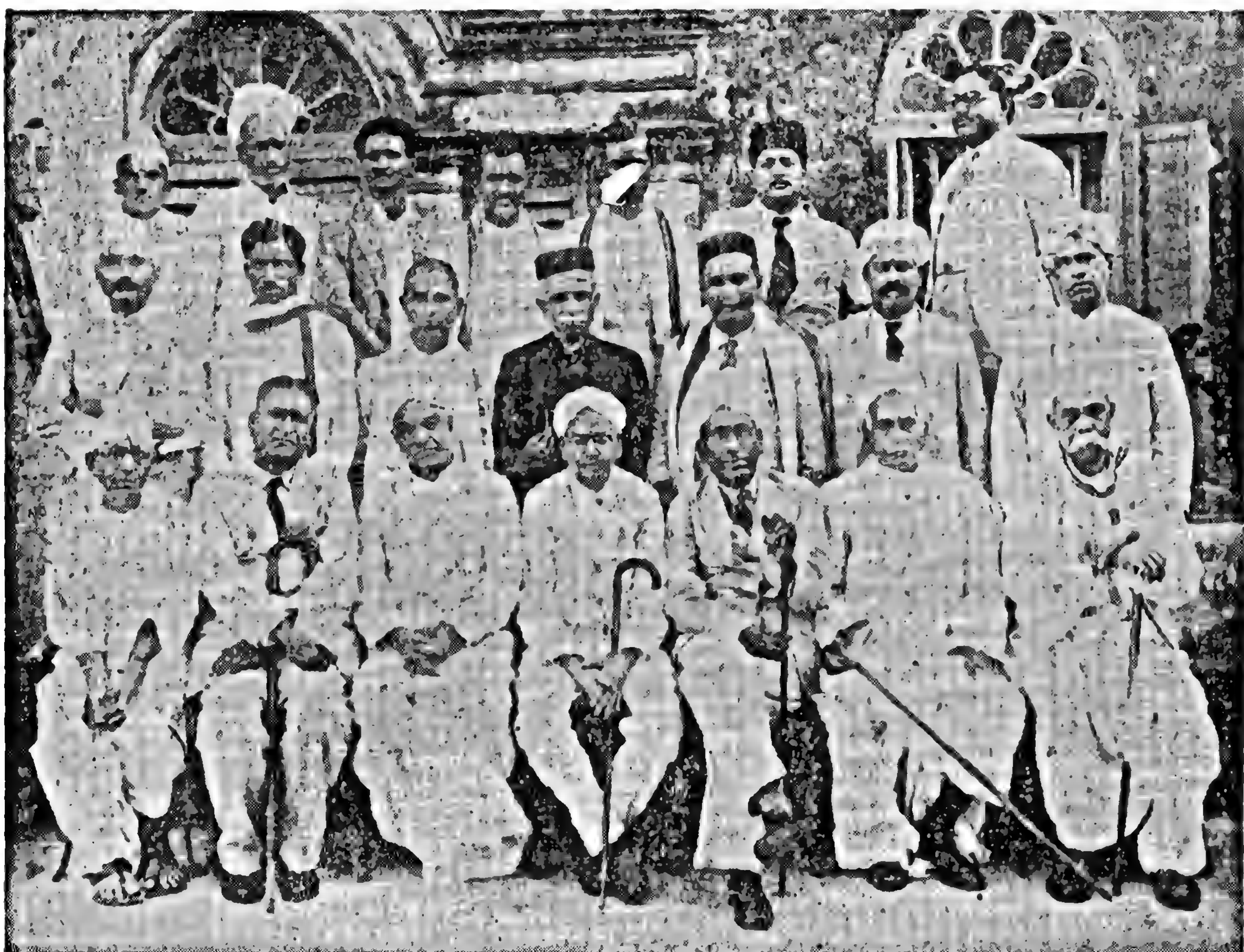
ఆంధ్రోద్యమ చరిత్రలో కొన్ని ప్రధాన సంఘటనలు

1917 లో మోచర్ల రామచంద్రరావు, డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్య, బియ్యాల [illegible], వి. వి. నరసింహారాజు, [illegible] పట్టాభిరామారావు, బి. వెంకటపతిరాజు, దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులు గారలు న్యాయపతి సుబ్బారావు పంతులుగారి నాయకత్వాన లార్డు చెమ్స్‌ఫర్డు, మాంటేగు గారలు మద్రాసు వచ్చినప్పుడు వారికడకు రాయబారం వెళ్ళి ఒక విజ్ఞప్తి సమర్పించారు.

విజయవాడ రేడియో కేంద్రం: ఆలిండియా రేడియో విజయవాడ 1948 డిశంబరు 27 వ తేదీన నెలకొల్పబడింది.

1936 లో యేర్పడ్డ ఒరిస్సా రాష్ట్రంలో అనేక తెలుగు ప్రాంతాలను కలిపినందుకు అసమ్మతి తెలియచెయ్యడానికి చెన్నపురి పార్కుటవునులో ఆంధ్ర మహాసభ ఆధ్వర్యాన బహిరంగసభ జరిగింది. న్యాయమూర్తి సర్ వి. రామేశం, దివాన్ బహదూర్ ఎమ్. రామచంద్రరావు, సర్ కె. వి. రెడ్డి, దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు, రావుసాహెబ్ [illegible] పంతులు గారలు ఆ సభలో పాల్గొన్నారు.

స్వామి సీతారామ్: ఆంధ్రరాష్ట్ర సిద్ధికి స్వామి సీతారామ్ 1951 ఆగస్టు 15వ తేదీనుంచి 35 రోజులపాటు నిరశనవ్రతం సాగించి ఆచార్య వినోబాభావే ప్రమేయంతో దీక్ష విరమించారు. ఆయనతో పాటు మరికొందరు కూడా ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రసిద్ధికి దీక్ష సాగించారు.

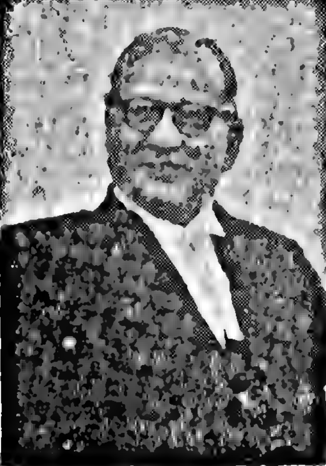
హైదరాబాదులో పోలీసుచర్య: 1948 సెప్టెంబరు 13 వ తేదీన భారత ప్రభుత్వం హైదరాబాదు సంస్థానంలో పోలీసు చర్యను జరిపింది. సంస్థానంలో శాంతిభద్రతలను నెలకొల్పడమే యీ చర్యలో భారత ప్రభుత్వ లక్ష్యం. సెప్టెంబరు 18 వ తేదీ సాయంకాలం భారత సైన్యాలు హైదరాబాదులో ప్రవేశించాయి. అదే రోజున సంస్థానంలో అంతవరకు అధికారంలో వున్న లాయక్ అలీ మంత్రివర్గం రాజీనామా యిచ్చింది.

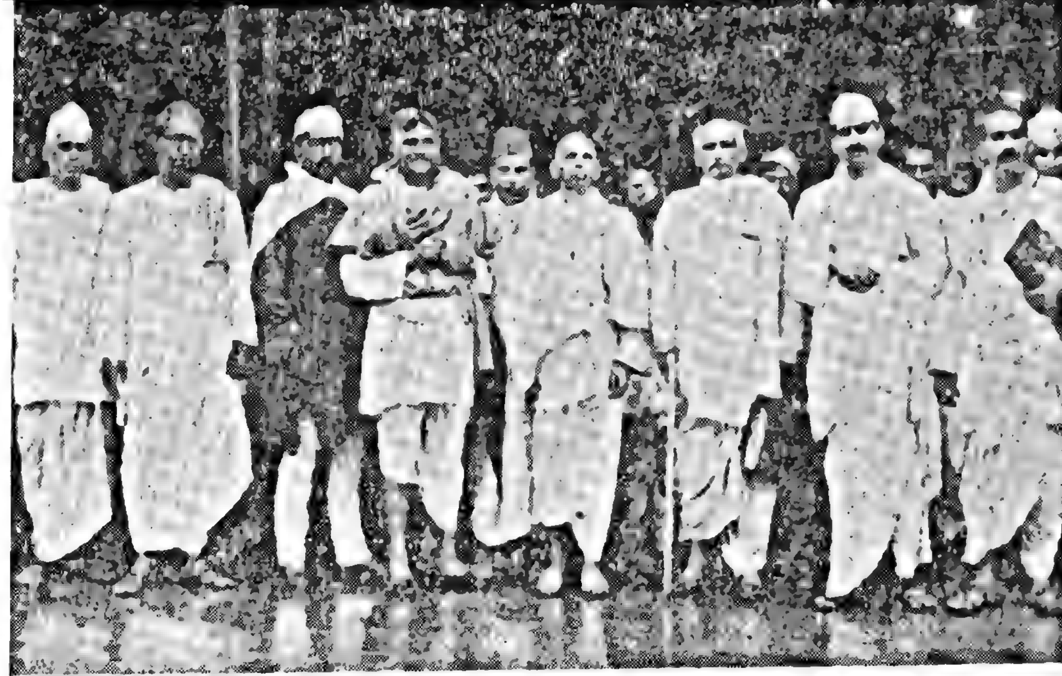
ప్రధాని నెహ్రూ నిర్ణయానుసారం ఆంధ్ర రాజధాని నిర్ణయించడానికి 1953 జూన్ 5వ తేదీన శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారి అధ్యక్షతన మద్రాసు శాసనసభాభవనంలో ఆంధ్ర శాసనసభ్యుల సమావేశం జరిగింది. 1953 జూన్ 5వ మద్రాసులో జరిగిన ఆంధ్ర శాసన సభ్యుల సమావేశంలో కమ్యూనిస్టు శాసన సభ్యుడు [illegible] నాగిరెడ్డిగారు ఆంధ్ర రాజధాని విజయవాడలో యేర్పాటు చెయ్యాలనే తీర్మానం ప్రతిపాదించారు.

బొబ్బిలి రాజా: 1931 రౌండ్ టేబుల్ కాన్ఫరెన్సులో బొబ్బిలి రాజాగారు ఆంధ్రరాష్ట్రం ఆవశ్యకమని ఒక విజ్ఞప్తి సమర్పించారు.

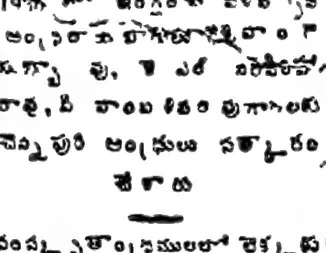
హైదరాబాద్ ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ లక్ష్మీశంకర మిశ్రాగారు బళ్ళారి తాలూకా విభజన విచారణకు ప్రత్యేకాధికారిగా 1953 యేప్రిల్‌లో నియమింపబడ్డారు. మే ఒకటవ తేదీనుంచి బళ్ళారిలో విచారణ సాగించి బళ్ళారి తాలూకా మైసూరు సంస్థానానికి సంక్రమించాలని తీర్పు చెప్పగా భారత ప్రభుత్వం ఆమోదించింది.

1938 ఆగస్టులో దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య, డాక్టరు పట్టాభి సీతారామయ్య, శ్రీ కల్లూరి సుబ్బారావు, బి. యల్. శాస్త్రి, ముదలికంటి తిరుమలరావు, పల్లంరాజు, వావిళ్ళ వెంకటేశ్వరశాస్త్రి ప్రభృతులు ఆంధ్రరాష్ట్రం గురించి కాంగ్రెసు కార్యవర్గంవద్దకు రాయబారం వెళ్లారు.

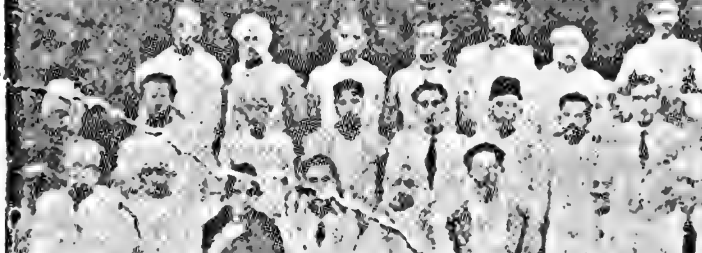

మద్రాసు రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి తెలుగు ఆస్థానకవిగా [illegible] చెళ్ళపిళ్ల వెంకట శాస్త్రిగారు [illegible]

1935 లో ఆంగ్లంలో [illegible] సుబ్బారావు, కె. ఎల్. నరసింహారావు, వి. [illegible] ప్రభృతులను చెన్నపురి ఆంధ్రులు సత్కారం చేశారు

సంస్కృతాంధ్రములలో [illegible] గ్రంథాలు [illegible] చేసిన [illegible] అనిపించుకొన్నారు 1950 ఫిబ్రవరి 15న ఆయన దివంగతులయినారు.

సర్ బి. ఎన్. రావు: [illegible] రాష్ట్రనిర్మాణాలను గురించి సర్ బి. ఎన్. రావుగారు 1945 లో భారత రాజ్యాంగ సభకొక పథకం సూచించారు. ఈ పథకం గురించి డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్యగారి ప్రోత్సాహం మీద రాజ్యాంగ రచనా సభలో చర్చ జరిగింది. ఆ తరువాత ఆంధ్రరాష్ట్ర [illegible] ఆ విషయం [illegible].

ఆంధ్ర రాష్ట్ర ప్రత్యేకోద్యోగిగా శ్రీ చందూలాల్ త్రివేది 1953 ఆగస్టులో మద్రాసు వచ్చారు. రాష్ట్ర విభజన కార్యకలాపాలలో ఆయనకు సలహాలివ్వడానికి ఒక సంఘం యేర్పాటు చేయబడింది. ఇందులో శ్రీయుతులు తెన్నేటి విశ్వనాథం, నీలం సంజీవరెడ్డి, [illegible] సభ్యులు. వారితో శ్రీ త్రివేది [illegible] ఫోటో.

26-వ పేజీ తరువాయి:

ఆంధ్రుల మహారాజ్యాల చరిత్ర

ఇక్ష్వాకులు కూడా బ్రాహ్మణులుగానే పరిగణింప బడినారు. శాలంకాయన రాజులలో మొదటి రాజు విజయదేవ వర్మ (క్రీ॥శ॥ 300 35) ఈ శాలంకాయన బ్రాహ్మణ ప్రభుత్వంతో వైదిక మతము దేశంలో విజృంభించింది. ఇదే కాలంలో నేడు ఉత్తర హిందూస్థానంలో గుప్తవంశం తలయెత్తింది. హస్తివర్మ అనే శాలంకాయన రాజు కాలంలో సముద్రగుప్తుడు దక్షిణదేశం మీదకు దండయాత్ర చేశాడు. ఈ హస్తివర్మ అనే శాలంకాయన వంశపు ఆంధ్ర మహారాజు సముద్రగుప్తుడితో చాలా సమర్థంగా యుద్ధం చేశాడు. ఈ శాలంకాయన కాలములో బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశంలో క్రమంగా క్షీణించింది. శాలంకాయన రాజ్యంలో తూర్పు కోస్తాలో గోదావరి నదీ ముఖద్వారంలో ప్రొలూరు అనే గొప్ప రేవు పట్టణం ఉండేది. ప్రొలూరు (ప్రోలు లూరు) అనగా ధాన్యపుకొట్టు అని అర్థం. అది యిప్పుడు సముద్రగర్భంలో నిక్షిప్తమై అంతర్ధానమైంది. ఈ శాలంకాయన రాజ్యమునుండి బర్మా, మలయా, కంబోడియా రాజ్యాలకు బౌద్ధమతము వ్యాపించింది. బౌద్ధభిక్షువులతోబాటు నాగార్జునకొండ ఆంధ్ర శిల్పంకూడా ఆ దేశాలకు ప్రాకింది.

...

ఆంధ్రులచరిత్రను ప్రప్రథమంగా గ్రంథస్థంచేసిన శ్రీ చిలుకూరివీరభద్రరావుగారు

...

బలనుకళలు కూడా యీ కాలంవారే. మార్కండేయ పురాణం వ్రాసిన మారన తిక్కన సోమయాజి శిష్యుడు. తెలుగు చోళరాజు కాలంలో యుద్ధాలు జరిగినా, ఆంధ్ర సాహిత్యం తీగలు సాగినట్లుగా సాగి పుష్పించి వికసించింది. ఆంధ్రుల విదేశీ వ్యాపారం కూడా అపారంగా సాగింది.

కాకతీయ యుగం

...

స్థాపించబడిన వెలమరాజులకు యీ ... సామంతులు ... (నైజాంలోని మెదక్) పాలించిన పద్మనాయకులలో సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుడు అనే రాజు ఉండేవాడు. ఇతని కాలంలోనివాడే బమ్మెర పోతరాజు. ఓరుగల్లు సమీపంలో బమ్మెర అనే గ్రామంకూడా ఉంది. ఓరుగల్లు ఆక్రమించిన ... వెలమరాజులు పాలించారు.

కాకతీయ పతనానంతరం రెడ్లుకూడా ఉన్నారు. ... కొండవీడులో, గుంటూరుజిల్లాలోని కొండవీడులో పాలించిన రెడ్డిరాజులు ...

...

విజయనగర సామ్రాజ్యం

...

వెలమ-రెడ్డిరాజులు

...

లా విజయనగరానికి చేరలేదు అనాటి ఆంధ్రసామ్రాజ్య వైభవం మహోన్నత శిఖరాన్ని ఎక్కింది.

కృష్ణరాయలవారికి కుమారులు లేరు. ఆయనతమ్ముడు రాజ్యానికి వచ్చాడు. ఆయన అల్లుడు అరవీటి రామరాయలు రాజ్యాధికారం వహించారు. ఇతని కాలంలో బహమనీ రాజులు అందరూ ఏకమై దండెత్తి వచ్చి తల్లికోట యుద్ధంలో కృష్ణ ఒడ్డున ఆయనను ఓడించారు. రామరాయలు ఆ యుద్ధంలో హతుడైనాడు.

ఇక అరవీటి రాజులు విజయనగరం నుంచి పారిపోయి పెనుగొండ చేరి, అచటినుంచి చంద్రగిరికి, తాము వేలూరుకు చేరారు.

గోలకొండ తానీషా

...

వచ్చింది.

ఢిల్లీ పాదుషాకు దక్కనులో ప్రతినిధిగా ఉంటున్న అసఫ్జా 1724 లో స్వతంత్రుడైనాడు. ఇతనే మొదటి నైజాము ప్రభువు అతడు దక్కను సుబాకు సర్వాధిపతియైనాడు. హైదరాబాదు అతని ముఖ్యపట్టణం.

ఈ నైజాము రాజ్య సింహాసనంకోసం అసఫ్జా కొడుకులైన ముజఫర్ జంగ్, నాజర్ జంగ్ లు పోట్లాడుకొన్నారు. ఫ్రెంచివారు ఒక పక్షమునకు సహాయం చేసి గర్భి ఉత్తర సర్కారులను బహుమానంగా తీసికొన్నారు. అటు తరువాత కొంతకాలానికి ఇంగ్లీషువారు మచిలీ పట్టణంవద్ద ఫ్రెంచి సేనలను ఓడించినందువల్ల యీ ఉత్తర సర్కారులు తిరిగి ఇంగ్లీషువారికి సంక్రమించాయి.

...

అభినవాంధ్ర నిర్మాతలు

27 వ పేజీ తరువాయి

...

పత్రికల ద్వారా సాహిత్యసేవ

...

మీద ఎంతటి అభిరుచి ఉండేదో తెలుపుటకు ఆయన ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వానికి అనంతా దివాకరము అను కురించి వ్రాసిన వ్యాసమే చాలును. ఆయన విజ్ఞానఖని.

ప్రవృత్తిలో నివృత్తి, భోగములో త్యాగము, పుష్కలతలో దారిద్ర్యము, కాముములో విరక్తి, లోక కార్యకరతలో అలౌకికానందము సాధించిన మహాయోగి నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. భగవద్గీత కాయన రచించిన స్వతంత్ర వ్యాఖ్యానమున్ను, ఆచారాలను గురించి ఆయన విజ్ఞాన సర్వస్వములో వ్రాసిన వ్యాసమున్ను ఆయన కలుషంటి విషయములలో గల శ్రద్ధను విశదం చేస్తున్నవి; కొరతలున్నప్పుడాయన.

రాజకీయోద్యమములో గాంధీమహాత్ముని ఆదేశము ననుసరించి కారాగార వాసమును అనుభవించారు. కాని ఆంధ్రలోకమున ... ఆంధ్ర పత్రిక భారతి పత్రికలూ అద్దములలోవలె నిరూపించి చూపగలవు. అసంపూర్తిగా ఉండిపోయిన ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వమును ఆయన తీసుకోని కూడా దానిని పూర్తి కావింపలేకపోవడము ఆంధ్రుల దురదృష్టము. అయినా ఆయనచేత ప్రచురితములైన ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వ సంపుటాలు రెండూ ఏ జాతికైనా ప్రతిష్ఠావహములే. ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము తిక్కన అనువ స్థాపించి సాగించిన ఆంధ్రపత్రిక, భారతి పత్రిక లిప్పటికీ ఆయనకీర్తి ధ్వజములవలె విరాజిల్లుతూ జాతికీ, సాహిత్యసేవా చేస్తూ ఉన్నవి. ఈ యీ ఆంధ్రావతరణ శుభ సమయములో ఆంధ్రుల జాతోద్ధారకుని సంస్మరించి ఆయనకు నైవేద్యాలను సంధింతుముగాక!

తెలంగాణము లేని ఆంధ్రరాష్ట్రము అసమగ్రము

విశాలాంధ్ర లేక మహా తెలంగాణము ఆంధ్రులందరి ఆశయం. ఆ ఆశయ సాధనకు నేడేర్పడిన ఆంధ్రరాష్ట్రం, ఒక పరికరం మాత్రమే. ఈ పరికరాన్ని శక్తివంతం చేసుకొని, ప్రయోజనాన్ని పొందవలసివున్నది. ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని ఎంత గాఢంగా వాంఛించామో, విశాలాంధ్రను నేడు అంత గాఢంగానూ ముక్కోటి ఆంధ్రులు కాంక్షిస్తున్నారని హైదరాబాదు ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు అధ్యక్షులు శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు అన్నట్లు తెలంగాణము లేని ఆంధ్రరాష్ట్రం అసమగ్రం. నేటినుంచీ ప్రతి ఆంధ్రుని ఆలోచనా విశాలాంధ్రనుగురించే వుండాలి. అట్టి ఆలోచనకు శ్రీ రామానుజరావుగారు, శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగార్లు వ్రాసిన ప్రత్యేక వ్యాసాలు ప్రోత్సహించగలవు.

మాడపాటి హనుమంతరావు

కొన్ని దశాబ్దాలనుండి ఆంధ్రులు గావించుచున్న ఆందోళన, మరియు కృషి ఫలితముగా మహనీయులు గావించిన, త్యాగములు, మరియు ఆత్మార్పణలవలన, యీనాడు ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణ జరుగుచున్నది. ఇది సకలాంధ్రులకు ప్రమోదావహమైన పండుగ సమయము. కాని కొంచెము ఆలోచించినచో, యీ పండుగ ప్రమోదము బహువిధముల పరిమితమగుచున్నది. ఎందుకనగా యీనాడు ఏర్పడుచున్న ఆంధ్రరాష్ట్రము అసమగ్రము కావున ఆంధ్రుల మనోరథములు పరిపూర్ణముగా యీడేరలేదు. ఆంధ్రజాతి యొక్క అభ్యుదయము సమగ్రాంధ్రరాష్ట్రస్థాపనమీదనే ఆధారపడియున్నది. అంతవరకు ఆంధ్రరాష్ట్రము వలన ప్రజానీకము కాంక్షించు పరమ ప్రయోజనములు నెరవేరజాలవు. మధ్యరాష్ట్రములోని బస్తర్ చాందా, ప్రాంతాలు, మైసూరులోని కోలారు ప్రాంతము, వేలములోని హోసూరు ప్రాంతము, హైదరాబాదులోని ఎనిమిది తెలుగుజిల్లాలు మరియు గుల్బర్గా, రాయచూరు జిల్లాలలోని కొన్ని తాలూకాలు ఒరిస్సాలోని ఆంధ్రప్రాంతము ఆంధ్రరాష్ట్రములో చేర్చి హైదరాబాదు రాజధానిగా విశాలాంధ్రను సాధించుటయే యీనాడు సకలాంధ్ర జనుల ఆశయమై యున్నది.

హైద్రాబాద్ ప్రాంతం మిక్కిలి ప్రధానమైనది

ఇతర రాష్ట్రములనుండి ఆంధ్రరాష్ట్రములో చేరవలసిన ప్రాంతములలో హైదరాబాదులోని భాగము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. హైద్రాబాదు రాష్ట్రములో నివసించుచున్న తెలుగుప్రజల సంఖ్య సుమారొక కోటి. అనగా మూడుకోట్ల ఆంధ్రులలో మూడవ వంతు జనసంఖ్య హైద్రాబాదు రాష్ట్రములో నివసించుచున్నదన్నమాట. ఈ ప్రాంతముయొక్క వైశాల్యము 45,874 చదరపుమైళ్లు. కృష్ణ గోదావరి తుంగభద్రలు హైద్రాబాదులోని తెలుగుజిల్లాలనుండి ప్రవహించుచు, తెలంగాణమును సేద్యయోగ్యము గావించుచున్నవి. సాంద్రమైన అరణ్యములతో విలువగల ఖనిజములతో, సకల భారతావనికి ఉపయోగపడుచున్న బొగ్గుగనులతో అపారమైన ప్రకృతి సంపదతో విలసిల్లు తెలంగాణము లేక పోయినచో, ఆంధ్రరాష్ట్రము అసమగ్రమనుటనిర్వివాదము.

ఒకసారి ఆంధ్రదేశ చరిత్రను పరిశీలించినచో, సుమారొక మాటయేబది సంవత్సరాల క్రింది వరకు ఆంధ్రదేశము యేకఖండముగా విలసిల్లినదని తెలియగలదు. ఓరుగల్లును రాజధానిగా కాకతీయులు ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించిన కాలమున మొట్టమొదటిసారి ఆంధ్రదేశమంతయును ఏక ఖండమును యేర్పడి, ఆంధ్రులలో జాతీయ భావము అంకురించినదని, సుప్రసిద్ధ చరిత్ర పరిశోధకులైన శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు గ్రం[illegible]

[illegible] పరిపాలన తెలంగాణము కేంద్రమై ఉజ్జ్వల విదర్భాలు ఆంధ్రదేశచరిత్రయందుకలవు. ఇంగ్లీషువారు మనదేశమున అడుగుపెట్టి తమసామ్రాజ్యమును సుస్థిరము గావించుకొనుటకు చేసిన కుట్రలు మరియు ప్రయత్నాల ఫలితముగా భారతదేశము కృత్రిమ భౌగోళిక, పరిపాలనలు కల్పబడి పరదేశ పరిపాలనకు ఉపయోగపడు రీతిగా మన రాష్ట్రాల యేర్పాటు జరిగినది. ఈ విధముగా తెలంగాణము ఇతరాంధ్రముతో వేరుపడుట సుమారేబది సంవత్సరాల క్రిందట జరిగినదని చరిత్ర మనకు తెలుపుచున్నది. ఒక జాతి చరిత్రలో నూటయేబది సంవత్సరాల కాలము యేమంత దీర్ఘమైన కాలము గాదు. నదులు, పర్వతములు, అరణ్యములు, గనులు, శీతోష్ణ పరిస్థితి మొదలైనవి ఆంధ్రదేశ మంతయు ఏక ఖండమని నిరూపించుచున్నవి. ఆంధ్ర సారస్వతము, తెలుగు ప్రజల ఆచార విచారములు ఆహార విహారములు పండుగలు, పబ్బములు, సాంఘిక ఆర్థిక పరిస్థితులు, యీ సత్యమునే ఉద్ఘాటించుచున్నవి. తెలుగు సీమలోని ప్రకృతి సంపదను సక్రమముగా సంపూర్ణముగా ఆంధ్రజాతి అభ్యున్నతికొరకు ఉపయోగించ దలచినచో, ఆంధ్రభూమి యేకరాష్ట్రముగా యేర్పడుట అవసరము.

ప్రజల భాషలో పరిపాలన

రాజకీయముగా యీ ఆవశ్యకత ఇంతకన్న యెక్కువగా గలదని స్పష్టమగుచున్నది. మన పరిపాలన వయోజనులచేత యెన్నుకొబడిన ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వపద్ధతిని జరుగుచున్నది. కావున వోటర్ల మాతృభాషలో పరిపాలన జరిగినప్పుడే, యీ ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వ సాధముయొక్క పునాదులు గట్టిపడి, ప్రజలకు ప్రభుత్వానికి మధ్య సన్నిహిత సంబంధాలు దృఢతరము కాగలవు. ఇందుకొరకు గూడ తెలుగు దేశమంతయును యేక పరిపాలన క్రిందికి రావలసిన ఆవశ్యకత కలదు.

అందువలననే భారతజాతీయ కాంగ్రెసు యీ ఆవశ్యకతను యెన్నడో గుర్తించి భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత మన రాష్ట్రాల పునర్విభజన భాషాప్రయుక్తముగా జరుగవలెనని నిర్ణయించి తన కాంగ్రెసు సంఘాలను భాషాప్రయుక్తముగా నిర్మాణము గావించినది. కాని మన దేశములో యీనాటికిని కొందరు పరిసంఖ్య అతి స్వల్పమైనప్పటికిని, భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాలను నెలకొల్పుట భావ్యం కాదని తలంచుచున్నారు. వీరి సందేహాలు, అనుమానాలు కొన్ని సందర్భాలలో స్వార్థ ప్రయోజనాల మీదనుమరికొన్ని సందర్భాలలో ఒక వింత మనస్తత్వము పైనను ఆధారపడి యున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వీరు చూపించు కారణాల నొకమారు పరిశీలించుట యీ సందర్భమున అప్రస్తుతము కాజాలదు. ఈ భాషారాష్ట్రాలు స్వయంసమృద్ధము కాజాలవనునది వీరు మాపు కారణాలలో నొకటి. కాని ఇది పూర్తిగా పారపాటు. మన భాషారాష్ట్రాలన్నియును ఇంచుమించుగా దక్కని ఆర్థిక భూఖండములై అభివృద్ధి చెందగలవని స్థూలంగా పరిశీలించి నప్పటికిని నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. అంతేకాదు, యీ విభజన జరిగిన తరువాత రాష్ట్రాల సంఖ్య ప్రస్తుత రాష్ట్రాల సంఖ్యకన్న మించదని కూడ చెప్పవచ్చును. కావున దేశము భిన్నాభిన్నమై పోవునని అనుమానించవలసిన యవకాశము లేదు. ముఖ్యముగా విశాలాంధ్రము జనసంఖ్య, వైశాల్యము, ఆర్థికాభివృద్ధి అవకాశాలు మొదలైన వాని దృష్ట్యా భారతదేశ రాష్ట్రాలలో ప్రథమ గణ్యమై వన్నెకెక్కగలదు. ఈ భాషారాష్ట్రాలవలన రాష్ట్రాల మధ్య కలహాలు చెలరేగగలవని మరికొందరు నిరసనము గావించుచున్నారు. ఇది నిరాధారమైన అనుమానము. భాషాభేదము, పరస్పర విద్వేషాలకు కారణమైనట్లు భారతదేశ చరిత్రలో నిదర్శనాలు లేవు. మనదేశ చరిత్రలో జరిగిన యుద్ధాల కారణాలను గమనించి నప్పుడు, దీనిలో భాషాభేదము ఒక మైనట్లు కనుపించదు. ప్రత్యేకముగా ఆంధ్రులు పరభాషల యెడల సహనము గల ఉదార భావపూరితులు. ఆంధ్రోద్యమము మత విభేదాలకు అతీతమైన ఉద్యమముగా నిర్వహింపబడిన సత్యము మన యెదుట నే కనపడుచున్నది. మరొక విచిత్రమైన కుతర్కము, భాషారాష్ట్రాలవలన కేంద్ర ప్రభుత్వము బలహీనమై భారత జాతీయ భద్రతకు ప్రమాదము వాటిల్లునని వాదన. ఇది కేవలము అర్థరహితము. మన రాజ్యాంగము ప్రకారము రక్షణ, విదేశాంగ వ్యవహారాలు రవాణా సౌకర్యాలు మొదలైన ముఖ్య విషయాలమీద సర్వాధికారము కలిగి కేంద్రప్రభుత్వం రాష్ట్రప్రభుత్వాలను సర్వవిధములుగా కాపాడ గలిగిన స్థితిలో యున్నది. గడచిన కొన్ని సంవత్సరాల అనుభవము వలన కేంద్ర రాష్ట్రాల ప్రభుత్వాల మధ్య యెటువంటి సంఘర్షణము కలతో మనకు స్పష్టమగుచున్నది. కావున భాషారాష్ట్రాలు కేంద్రమునకు యెదురు తిరుగునని శంకించుట తప్పు. ప్రభుత్వ నిర్మాణాలోచించినచో, భాషారాష్ట్రాల యేర్పాటువలన భారత జాతీయతకు దోహదము జరిగి, రాష్ట్రాలుగట్టి పునాదులను కలిగి, వానియొక్కయు మరియు సకల భారతదేశము యొక్కయు అభ్యుదయమునకు కృషి జరుగగలదని నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. కావున విశాలాంధ్రము వలన, ఇతర భాషారాష్ట్రాల నిర్మాణమువలన దేశమునకు ముప్పు కలుగునని శంకించువారి అనుమానాలకు మన దృష్టిలో ప్రాధాన్యత నీయవలసిన అవసరము లేదు. ఇప్పుడు యేర్పడుచున్న ఆంధ్రరాష్ట్రమును తొలిమెట్టుగా ఉపయోగించుకొని, ఇతర సోపాన పరంపరను గడచి మన ము సత్వరముగా విశాలాంధ్ర సాధయనుకొనవలసి యున్నది.

దేవులపల్లి రామానుజరావు
హైదరాబాదు ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు అధ్యక్షుడు

ఆంధ్రోద్యమములు

మనదేశమున కొంతకాలము నుండి ఆంధ్రోద్యమాలు వ్యాపించి కృషి చేయుచున్నవి. మద్రాసులోని ఆంధ్ర జిల్లాలతో ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము గావించవలెనను ఉద్దేశముతో ప్రారంభమై నేటి పరిస్థితులలో విశాలాంధ్రయే తన ఆదర్శముగా కలిగి, మద్రాసు రాష్ట్రములోని ఆంధ్రోద్యమము కృషి గావించుచు కన్నది. హైద్రాబాదులో ఆంధ్రోద్యమము మొదట వైజ్ఞానిక ఉద్యమముగా ప్రారంభమై, క్రమక్రమముగా రాజకీయోద్యమముగా మారి, తరువాత రెండు రాజకీయ మహాసభలుగా రూపొందినది, అందులో నొకటి, యీనాడు హైద్రాబాదు ప్రదేశ్ కాంగ్రెసులో లీనమైనది. రెండవ ఆంధ్రమహాసభ యీ మధ్యనే ప్రభుత్వ నిషేధనమునుండి విముక్తమై హైద్రాబాదు నగరము రాజధానిగా విశాలాంధ్ర నిర్మాణము తన ఆదర్శమని ప్రకటించినది. హైద్రాబాదులోని ఆంధ్రోద్యమము తెలుగుభాషను మాట్లాడు ప్రజలు కలిగిన భూభాగము అంతయు ఏకఖండము గావించు ఉద్దేశముతో స్థాపించబడినదని అప్పటి హైద్రాబాదు ప్రభుత్వము గాఢమైన అనుమానము కలిగియుండెనని యీ సందర్భమున మనము గమనించవలసియున్నది. ఈ విధముగా యీనాడు ఆంధ్రోద్యమము ఉభయ రాష్ట్రాలయందును విశాలాంధ్రను గమ్యస్థానముగా కలిగి యున్నది. ఈ సందర్భమున నొక ముఖ్యమైన సంగతి గమనించవలసియున్నది. ఈ రెండు రాష్ట్రాలలోని ఆంధ్రోద్యమములు మతతత్వమునకు అతీతముగా తమ ఆదర్శాలను ప్రకటించి, తమ కార్యక్రమములను నిర్వహించినవి, నిర్వహించుచున్నవి. ఆంధ్రోద్యమము సంకుచిత మతతత్వమునకు పూర్తిగా అతీతమైనది. సకల మతములవారు యీ ఉద్యమమున కార్యకర్తలుగా పనిచేసినారు. హైద్రాబాదు ఆంధ్రమహాసభ, ఆంధ్రప్రాంతములో నివసించు వారందరును ఆంధ్రులేనని ఆంధ్రుల నిర్వచనము గావించియున్నది. రత్న యేర్పడనున్న, ఆంధ్ర, విశాలాంధ్ర రాష్ట్రములు కులమత విచక్షణలేయక, సాటిలందరికిని, సమానహక్కులను, రాజ్యతలను ప్రసాదించు, భారతదేశ రాజ్యాంగము యొక్క లౌకిక ప్రజాస్వామ్య మును పునాదులపైననే ఆధారపడి పోషించునవి కాగ[illegible]

హైదరాబాద్ రాజధానిగా విశాలాంధ్ర ఏర్పడినవాడే రాష్ట్రసమస్యలన్నింటి పరిష్కారం

[illegible]యున్నది. అన్ని రాజకీయ పక్షాలు ఈ అభిప్రాయమును సమర్థించినవి. హైద్రాబాద్‌లోని ఆంధ్రేతర నాయకులైన స్వామీ రామానందతీర్థ, శ్రీ అన్నారావుగారలు ఈ సత్యమును బలపరచినారు. యిటీవలనే పార్లమెంటులో ఆంధ్రరాష్ట్ర బిల్లు సందర్భమున ప్రసంగించిన మహారాష్ట్ర నాయకుడు శ్రీ గాడ్గిల్ ఈ యథార్థమునే సమర్థించి యున్నారు. కావున ఇట్టి అపశృతులను ఆలపించవలసిన అవసరము లేదు.

హైద్రాబాదే రాజధాని

హైద్రాబాదునగరము కేంద్ర పరిపాలిత ప్రాంతము కావలెనని మేధావులనుకొను వారొకరిద్దరు తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడి చేసియున్నారు. "సి" రాష్ట్రాలకు ఇకముందు భారతదేశమున అవకాశము లేదు. వానికి కాలదోషము పట్టినది. ప్రజాస్వామిక రాజ్యములో "సి" రాష్ట్రాల యునికి అసందర్భము. హైద్రాబాదు నగరము కేంద్ర పరిపాలిత ప్రాంతము కావలసిన అవసరము లేదు. ఇట్టి అభిప్రాయాలను ప్రతిపాదించు స్వార్థపరులుకూడ తమప్రయోజనాలను గూర్చి శాంతముగా ఆలోచించుకొనినచో హైద్రాబాదు నగరము కమీషనర్ రాష్ట్రము చేయుట వలన, తమ ఉద్దేశాలకే భంగము కలుగునని గ్రహింపగలరు. చీఫ్ కమిషనర్ పరిపాలనలలో భాగ్యనగరము అభాగ్యనగరమై కిరిసంపదలను, వృత్తి అవకాశాలను దూరమైపోగలదు. ఒక పట్టణము యొక్క ఆర్థికాభివృద్ధి అక్కడి రాజకీయ ప్రాధాన్యతపైన ఆధారపడి యుండగలదను సత్యమును నేడు గాక పోయినా, రేపైనను వీరు గ్రహింపగలరు. ఇప్పుడు సిరిసంపదలతో నొప్పు సుందర నగరాలను, చారిత్రక శిథిలాలనుగా మార్చి కొత్తపట్టణాలను నిర్మించుటకు శక్తిసంపదలను వినియోగించుట బుద్ధిమంతుల లక్షణము కాజాలదు. హైద్రాబాదు సికింద్రాబాదునగరాలు మిక్కిలి విశాలమై మంచి వసతులతో అన్ని అవకాశాలుకలిగి పదిలక్షల జనసంఖ్యతో అలరారుచున్నవి. కావున ఒక వేళ కేంద్రప్రభుత్వము ఈ నగరాలలో తన కార్యాలయాలను కొన్నింటిని నెలకొల్పినప్పటికిని అందువలన హైద్రాబాదు ఆంధ్రరాజధాని యగుటకు ఎట్టి ప్రతిబంధకము కలుగజాలదు. కేంద్ర ప్రభుత్వ కార్యాలయాలతో పాటు ఆంధ్రరాజధాని యగుటకు హైద్రాబాదు నగరములో అన్ని అవకాశాలు కలవు. కావున కేంద్రప్రభుత్వానికి ఏదో అవసరాలు కలవని హైద్రాబాదు నగరము మనకు దక్కక పోవచ్చునని శంకించవలసిన అవసరము యేమాత్రము లేదు.

ఆంధ్ర హైకోర్టు

ఆంధ్రరాష్ట్రముయొక్క హైకోర్టు స్థాపనను గూర్చి ఇంకనూ తుదినిర్ణయము
34 వ పేజీ చూడుడు)

హైదరాబాదు విభజన మొదటి మెట్టు

విశాలాంధ్ర స్థాపనకు మొట్టమొదలు కావలసిన పనులలో హైద్రాబాదు విభజన ఒకటి. నేడు హైద్రాబాదు విభజనకు అనుకూలమైన వాతావరణము యీ రాష్ట్రములో యేర్పడియున్నది. కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందట హైద్రాబాదు విభజన జరుగవలెనని తీర్మానించిన హైద్రాబాదు ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్, యిటీవలనే అనగా జూన్ నెలలో హైద్రాబాదు రాష్ట్రవిభజన తీర్మానమును పునరుద్ఘాటించినది. స్వామీ రామానందతీర్థ మొదలైన కాంగ్రెస్ నాయకులు యీ భావాలనే పదేపదే పలు వేదికలనుండి ప్రకటించుచున్నారు. ఇతర రాజకీయ పార్టీలు హైద్రాబాదు విభజన జరుగవలెనని నిర్ణయించినవి. కావున సత్వర భవిష్యత్తులో హైద్రాబాదు విభజన అనివార్యము కాగలదు. అప్పుడు హైద్రాబాదు రాజధానిగా సమగ్రాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము జరిగి ఆంధ్రుల అభ్యుదయమునకు నాందీప్రస్తావనలు జరుగగలవు. ఇది సాధ్యమైనంతత్వరలో జరుగునట్లు కృషి చేయవలసిన బాధ్యత యీనాడు ఆంధ్రప్రజానీకముమీద కలదు.

రాజధాని సమస్య

ఈనాటి రాజధానిని గూర్చి ఆంధ్రులలో ప్రబలిన అభిప్రాయభేదాలు హైద్రాబాదు ఆంధ్రరాజధాని యగుట వలన సమసిపోగలవు. కొందరు ఆంధ్రనాయకులు, వీరు మద్రాసు రాష్ట్రములోనివారు, ఇటీవల హైద్రాబాదు భవిష్యత్తును గూర్చి తమ అనుమానాలను ప్రకటించి హైద్రాబాదు ఆంధ్రుల కు దొరకదేమోయను భయమును వెల్లడి చేసియున్నారు. వీరు ఇట్టి అపశృతిని ఆలపించుటకు కారణము హైద్రాబాదు నగర పరిసరములు మారుమైళ్ల వరకు తెలుగుదేశమే కలదు. కావున యిది తెలుగుపట్టణము కాక పోవుట యే విధముగను సంభవము కాజాలదు. హైద్రాబాదు నగర వాస్తవ్యులు ఈ విషయమై తమ అభిప్రాయాలను అసందిగ్ధముగా ప్రకటించి యున్నారు. హైద్రాబాదు సికింద్రాబాదు మ్యునిసిపల్ కార్పొరేషన్లు హైద్రాబాదు నగరము విశాలాంధ్ర రాజధాని యని తీర్మానించి[illegible]

మాతృగీతి

తెన్నేటి సూరి

తల్లి రానేవచ్చు, తడవాయె రారండు!
దల్లగా మన తెనుగు, తల్లి రానేవచ్చు—
ప్రణమిల్లి జయగీతి పాడండి, మృదురీతి,
ముక్కోటి తెలుగుల్లు మొయియండి జయగీతి!...

కనుమలో, నీలాలు కరిగి ఒలికెనోయేమొ,
తల్లి జడ, ప్రాచులా, కళ్లల్లొ మెరిసింది,
కృష్ణవేణిరుచులె నిజముగా—క్రేవులా
క్రేళ్లురుకు కటిపైని నతముగా...

గోదావరీవారి కులుకులవిగోరా!
తెలుగు మల్లెలసౌగరు వెలుగులవిగోరా!
వగోవుంగా, ఊగుతూ నీటుజూపేనూ!
దేవికంఠాన కత్తెరదండయేనూ...

పసరు పైరులలోన మిసమిసలు చూడరా!
పచ్చలద్దిన తెలుగు పట్టుచీరేమోను—
పంట పొలముల పైని పసిడి జలు గదుగోను,
బంగారు జలతారు, పైట చెరగేమోను...

తెలుగుపాటలలోని తీపి పాలవిగోను
తల్లి పలుకల్లేసి, దల్లగా పిలిచింది!
అందాలు, నగలలో చిందులాడెను చూడు
నాగార్జునులచేతి నాజూకు పనులేను...

మెరుగు నాగలిగోరు మేన సోకెనోయేమొ
సస్య లక్ష్మిని మేన జలదరించెను తల్లి,
సుంభాగ్యముల తల్లి తల్లియేరా!
మన కోరికల కల్పవల్లియేరా!

తల్లి హృదయములోతు తడుపుకోరా,
తరళ కాంతుల సనువు త్రవ్వుకోరా,
ఒకరి యాచించేటి గతియేలరా?
సంపదకు, సంస్కృతికి కొదువేమిరా?

జాజ్వల్య రోచిః ప్రభాజాల మదిగోను!!
చండ కిరణుడు దిశల మండెనదిగోను!!
స్వాతంత్ర్య భానుండు తోచెనదిగోనూ!!
దేవికిరీటకోటీరమణియేను!!...

దేశ దేశాలలో తేజరిల్లేవారు,
తెలుగుతల్లి కన్న దివ్య సంతానంబు
తల్లి పూజల వేళ! తరలి రారండోయి
తల్లి కీర్తి దిక్కుల్ల తెలుపండోయి...

ఆకాశవీథిలో పతాక వాయంగ
ఆంధ్రరాష్ట్రపు కేతనం కత్తి నిలుచుండి—
తల్లి రానేవచ్చు తడవాయె రారండు!
దల్లగా, మన తెలుగుతల్లి రానేవచ్చు!!

భాషా ప్రయుక్త భారతదేశము

నాగార్జునకొండలోని సుందరశిల్పఖండాలు

ఆంధ్రఉద్యమ లక్ష్యంపై దేశభక్తుని వివరణ

28 వ పేజీ తరువాయి

ననూ కొకినాడ ఒక్కటే

ఇక ప్రాథమికోన్నత విద్యాకళా వ్యాపకమునకై ప్రభుత్వము వారు ప్రయత్నము చేసినప్పుడు దక్షిణ పశ్చిమ భాగములయందున్న పట్టణములు మాత్రమే తగిన విద్యాసౌకర్యములు పడయగలిగినవి కాని, ఆంధ్రదేశమునకు ప్రభుత్వమువారి యత్నములవలన నెట్టి లాభములును కలుగలేదు. కొంత కాలమునకు ప్రభుత్వమువారు ప్రాథమికోన్నత విద్యాభివృద్ధినిగాంచి తృప్తినొంది సాహాయ్యము నావశ్యకమని తమ తోడ్పాటును మానివేసిరి. దానితో నుత్తర మండల ప్రజలు విద్యాసౌకర్యములు లేమిచే వెనుకబడియుండుటయు తటస్థించినది.

ఆంధ్రదేశమున పట్టణములు మిగుల తక్కువగానున్నవని చెప్పుచున్నాము. పల్లెలసంఖ్యమాత్ర మెక్కువగానున్నది. ఆంధ్రదేశాంతరాళమున పన్నికశాలలను పెద్ద విద్యాశాలలు ప్రతిష్ఠలమునను ప్రతిష్ఠింపబడనియెడల, ఈ దేశమునకు పురోభివృద్ధి త్వరలో లభింపనేరదు.

విశాఖపట్టణమున వైద్యశాలాల స్థాపితమైన నాటినుండియు, ననుర్థులకు తెలుగు వర్గములు బయలు వెడలుచున్నారు. మనకు ఇంజనీరింగు విద్య యత్యవశ్యముగ నున్నది. అందుకు తగిన యేర్పాటులను చేయవలెను. నిర్మింపదలచుకొన్న కృష్ణారిజర్వాయరునకును, తుంగభద్రపనులకు గోదావరిడెల్టా అభివృద్ధి చేయుటకు అరితేరిన ఇంజనీరులు కావలెను. మన్య ప్రదేశములలో పెద్దపెద్ద కర్మాగారములను నిర్మాణము చేయవలెను.

ఇక గొప్ప యుద్యోగములనుపడయవలెనన్నచో యావత్తు యున్నవారందఱును ఆంగ్లభాషను చదివియే తీరవలెను. ఉన్నత జ్ఞానాభిలాషులగువారు తప్పక జర్మను, ఫ్రెంచి మున్నగు భాషలలో దేనినైనను నేర్చుకొనవలెను. కాని, మాతృభాషయే విద్యను నేర్పుటకు సహజసాధనమని చెప్పవలెను. జ్ఞానమే ముఖ్యము సంపాదింపవలసినది. అట్టి జ్ఞానసంపాదనకు కలయు పరికరములు మన మాతృభాషలోనే యున్నయెడలను, ఆధునిక నాగరికతయొక్క యావశ్యకతలను మనభాష తీర్చగలిగినయెడలను, మనకు జ్ఞానము సుసాధ్యముగుటకు సందేహములేదు. సామాన్యముగ బాదుకలో పనికివచ్చుటకు తగిన యాంగ్లభాషాజ్ఞానమెల్ల వారికి అవశ్యమే కాని, అందులో పాండిత్యము మాత్రము మున్నూటికిని అనావశ్యకము. అందుచే మాతృభాషలు ముఖ్యభాషలుగను, ఆంగ్లభాష రెండవభాషను పాఠశాలలలో బోధనీయములుగ నుండవలెను.

విద్యార్థి వేతనముల నేర్పరచి పేద విద్యార్థులకు సహాయము చేయుటయు, ఇంజనీరింగు వైద్యము మొదలగు శాస్త్రములలో మనము కొంచెము వెనుకబడియుండుటచే అట్టి శాస్త్రాభ్యాసమును ప్రోత్సహించుటయు, ఆధునికపద్ధతి ననుకూలముగ ఆంధ్రభాషయందు గ్రంథములు రచియించి మంచి వాఙ్మయము నభివృద్ధి చేయుటయు మనము ప్రస్తుతము ముఖ్యముగ చేయవలసిన కార్యములు.

వర్తకుల కర్తవ్యము

మన వర్తకులు ఆర్థిక శాస్త్రముతో పరిచయము చేసుకొని దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడవలెను. మన వర్తకులు, రెండుమూడు సంవత్సరములు తమ బిడ్డలను పరస్థలములకు పంపి వర్తక శాస్త్రమున నున్నతవిద్య నభ్యసింపచునట్లు చేయవలెను. సొమ్ము అందరి చేతులలోను త్వరితముగ తిరుగుచుండుట లాభకరమనియు, అప్పువిచ్చు సంఘములును బ్యాంకులును విస్తారముగ పెరుగుటచే నిద్రావస్థలో నున్న సాంఘిక వ్యక్తి మరల మేల్కొంచి శక్తివంతమగుననియు మన వారింకను తెలిసికొనవలసియే యున్నారు. పంటను అమ్ముకొనుటకు తీసికొని పోవుటకును, యంత్రసహాయ్యమున మంచినీటివసతుల నేర్పరచుకొని తిన్నగాలమున పెద్దపెద్ద పంటలను పండించుటకును, మరి సహాయ ప్రవిధముల సహకారసంఘములుగ నుండుటకును వ్యాపారాయి! సంఘములు విరివిగ నేర్పడవలెను. మన వ్యవసాయాభివృద్ధికై ప్రభుత్వమువారు వ్యవసాయ పాఠశాలలను నిర్మింపవలెను.

చిన్నచిన్న మండలములు

దేశము సర్వతోముఖ సమర్థించుటకు దేశమును చిన్నచిన్న భాగములుగ నుండవలెననియు, దేశ మీరీతిని విభజింపబడినప్పుడు చిన్న రాజ్యము లభివృద్ధి చెంది దేశాభివృద్ధిని చేకూర్చుననియు కూడ తెలుసుండి నమ్ముచున్నాము. ఆంధ్రుల జనసంఖ్యను బట్టి దేశమును బట్టి బొంబాయి పంజాబురాష్ట్రము లంత పెద్దది గనుక, ఈ మండలముల యార్థిక విద్యావిషయకాభివృద్ధికి ప్రత్యేక ప్రభుత్వము అత్యవశ్యము. ఇప్పుడీ మండలములు చెల్లించు సొమ్ము ప్రత్యేకరాష్ట్ర నిర్మాణమునకు చాలుననియు, చాలకపోయినను లాభకరమగు విషయము ప్రజలే యాభారమును పూనికతో భరించెద రనియు నేను నమ్మెదను.

మనలో పనికిరాని నిమ్నజాతుల వారున్నారు. నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకై పాటుపడి వారికి సహాయమునందించుటకు మిమ్ము వేడుకొనుచున్నాను. నిమ్నజాతులు వృద్ధినొందినగాని మనము వృద్ధినొందజాలము.

మనమందరము ఏకాభిప్రాయముతో పనిచేయుటకును వృధా వివాదములరొడ సోదరభావమున వర్తించుటయందును, భాషా చారిత్ర సాంప్రదాయాదులయం దేకమైన ఐకమత్యములో దేశీయ భావము ఉద్భవింప చేసికొనుటయందును, విద్యాభివృద్ధి ఆర్థిక సంపన్నత మొదలైన విషయములలో మనము ముందునకు వచ్చు ప్రయత్నములను సల్పుటయందును, ఆంధ్రులందరును సర్వశక్తులను వినియోగింపవలెను.

తెలంగాణములేని ఆంధ్రరాష్ట్రము అసమగ్రము

33 వ పేజీ తరువాయి

జరుగలేదు. కొన్నాళ్లపాటు ఈ హైకోర్టు మద్రాసు నగరములో నే యుండగలదు. అనగా ఆంధ్రప్రభుత్వమునకు juris-diction లేని ప్రాంతమగు మదరాసు నగరములో యీ హైకోర్టు కొంతకాలము ఉండగలదన్నమాట. ఈ హైకోర్టు కొరకు ప్రస్తుతము దూరమునున్న మదరాసుకు బదులుగా, కర్నూలుకు దగ్గరగా నున్న హైదరాబాదు నగరమును నిర్ణయించుకొను అవకాశాలను గూర్చి ఆంధ్రనాయకులు ఆలోచించుట అవసరము. ఆంధ్ర రాష్ట్రమునకు సుశిక్షితమై సమర్థవంతమైన ప్రభుత్వ యంత్రము నేర్పాటు చేయవలసియున్నది. ఇతర రాష్ట్రములనుండి ఉద్యోగులను తీసికొను అవశ్యకతగూడ ఆంధ్ర రాష్ట్రమునకు కలుగగలదు. ఈ సందర్భమున హైదరాబాదు లోని తెలుగువారికి ఇతర రాష్ట్రీయులకన్న ప్రాధాన్యత నిచ్చుట అవసరము, మరియు సుహృద్భావ సూచకము కాగలదు.

ఆంధ్రనాయకులకు ఇది గొప్ప పరీక్షాసమయము. ఐకమత్యముతో ఆంధ్రనాయకులు రాజనీతిజ్ఞతను, నైర్యమును ప్రదర్శించి తమ మీదనున్న గురుతర బాధ్యతను నిర్వహించవలసిన తరుణమిది. మొట్టమొదటి భాషారాష్ట్రమైన మన రాష్ట్రము సుపరిపాలన రాష్ట్ర వ్యవహారాలను మన కార్యదక్షత ఇతర రాష్ట్రీయులు శ్రద్ధతో పరిశీలించగలరు. భావిచరిత్రకారుడు యీ కాలమును మనము యెట్లు వినియోగించుకొనినామో నిర్ణయించగలడు. కేంద్రప్రభుత్వము భాషారాష్ట్రముల యేర్పాటుకు నిర్వహణకు ఆంధ్ర రాష్ట్రమును ఒక నిదర్శనముగా గణించగలదు. ఈనాడు ఆంధ్రదేశమునకు శక్తియుక్తుల యొక్క అవసరము కలిగిన రీతి ఇంతకు ముందెన్నడును కలిగియుండలేదు. ఆంధ్రజాతి యొక్క సర్వతోముఖాభివృద్ధిని దృష్టిలో నుంచుకొని ఆంధ్రనాయకులు వారి విభేదములను మరచి, కంకణబద్ధులై కృషిచేసి, ఆంధ్ర రాష్ట్రమును సమగ్రముగా గావించి విశాలాంధ్ర సాధనకు దీక్షవహించవలసి యున్నది.

నానావిధ నాట్యవిన్యాసాలు: రేఖారచన: శ్రీ గుంటి ము[illegible]

తెలంగాణములో ఆంధ్రాభ్యుదయ వికాసము

★శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు★

"అచ్చ తెనుంగు కబ్బముల కాదిపదంబయి వాల్కుభాగ్యముల్
హెచ్చుగ గన్న దేశమిది యే దురదృష్టమొ యాంధ్రభాషకే
డిచ్చట సొంపునింపుచెడి హీనదశార్తిని కుందెనక్కటా
అచ్చపుటాంధ్ర శ్రోతలకు నందజరుణ్ దలకంపు వానటుల్"

అని బహుళ గ్రంథకర్తలును, మహాకవులును, మహావక్తలును అయిన శ్రీ ఆదిపూడి సోమనాథరావు పంతులుగారు వాపోయియున్నారు. ఇది 1901 సంవత్సరములోని ముచ్చట. అప్పుడు నిజాం ప్రభుత్వంవారి రాజనీతి ప్రభావమున ఆంధ్రభాషకు స్వస్థానమునందు నిలువ నాశ్రయము లేకుండపోయెను. ఆంధ్రజాతి 'తెలంగీ'లయ్యిరి 'తెలంగీ బిడంగీ' అనుచు ముసల్మానులు ఆంధ్రులను నీచార్థములో వేళాకోళము చేయుచుండిరి.

పాఠశాలలలో ఆంధ్ర బాలురు, బాలికలు అలీఫ్, బే, పేలతో అక్షరాభ్యాసము చేయుచుండిరి. ఆంధ్రజాతి మహోన్నత చరిత్రగాని ఆంధ్ర మహాపురుషుల మహోదార చరిత్రగాని గ్రహించి మహోత్తేజము పొందు సంగతి సందర్భములు గగన కుసుమాయమానములయి యుండెను. తెలుంగువారు వేషభాషలయందు ముసల్మానులను అనుకరించుచు, ఉర్దూ మానసిక పుత్రులయి, ఇటు తెలుగువారు కాక అటు ఉర్దూవారు కాక రెంటికిం జెడిన రేవడి లయిపోయిరి.

ఇట్లు తెలంగాణములో పెచ్చు పెరిగిపోవుచున్న విచారకర పరిస్థితులను దూరమునుండి గమనించి, వాటిని దూరము చేయుటకు ప్రత్యక్ష చర్యలు తీసికొన కృతనిశ్చయులయిన మహోదారాశయులు ఇంకొకరు గలరు. వారు కీర్తిశేషులైన శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు.

హైద్రాబాదుకు పెద్దల రాక

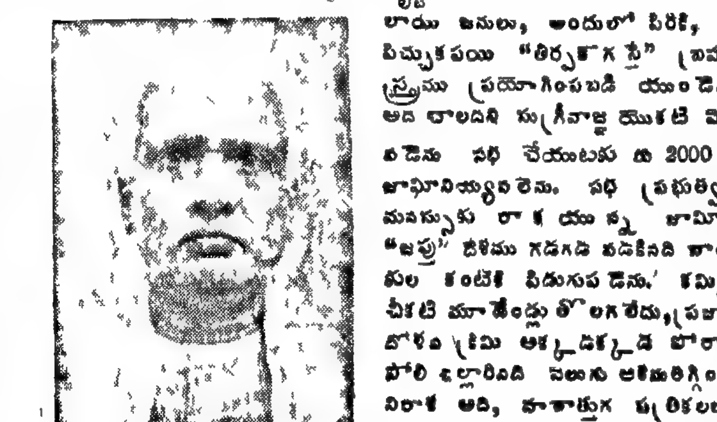
శ్రీ రాజా నాయని వెంకటరంగారావు బహద్దరువారును, శ్రీ రాజాగారి మంత్రివర్యులైన లక్ష్మణరావుగారును రాచకార్యములపయి హైద్రాబాదుకు విచ్చేసిరి. శ్రీ రాజాగారును, లక్ష్మణరావుగారును, రావిచెట్టు రంగారావుగారును, సోమనాథరావుగారును, శైలజరపు నరసింహాశాస్త్రిగారును మంతనములు సల్పిరి. తత్ఫలితముగా శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయము 1901 సెప్టెంబరు 1 వ తారీఖున స్థాపితమయ్యెను. రాజధానియందే ఆంధ్రభాషాపతాకము ఎగుర వేయబడెను. తెలంగాణములో ఆంధ్రాభ్యుదయ వికాసమునకు అంకురార్పణ జరిగెను. శ్రీ రాజాగారు ధనము నొసంగిరి. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు పథకనిర్మాణము గావించిరి. రావిచెట్టు రంగారావుగారు కార్యనిర్వాహణమునకు కంకణము గట్టుకొనిరి. పండితద్వయము శ్రీ సోమనాథరావుగారు, శ్రీ శైలజరపు నరసింహశాస్త్రిగారు ప్రచారమునకు సన్నద్ధులయిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషా నిలయరంగము ఆంధ్రభాషోద్ధరణమునకు, ఆంధ్ర జాత్యుద్ధరణమునకు నాటినుండి నేటవరకు ...చు, విజ్ఞాన కిరణములను ...యుచు మహాదాశయము ...ల్పుచున్నది.

...లో ప్రచారం

...నాథరావుగారు మహా...గంభీరాకారుడు. సభలో ...బావాదముతో ఉపన్య... సభ్యులు సమ్మోహితు... ఉపన్యసము లిచ్చుటకు ...అభావమని అటువైపు ...రాభావమే యోగ్యమైన ...టువైపువారును ప్రియ...యుండెను. ఆకాలములో ...రావుగారి యుపన్యాస...కు కనువిప్పుగా నుండెను. ...శ్రీగారు ఆంధ్రభాషను ... ఆంధ్రకవులను గురిం...ధజాతిని గూర్చియు, ...ములను గూర్చియు ...చేయసాగిరి. శ్రీ శైల...నరసింహశాస్త్రిగారు కవిత...ఆకవుల ప్రతిభను ప్రశం...బోధము గావింపసాగిరి ...సాద్యమము ఆంధ్రజనుల ...ర్షించెను. నూతనభావ... ఆంధ్ర భాషాభిమాన ...గ్రంథాలయములు ... ఆంధ్రాళికి స్థాపింప...

అవతరణ

...జనించిన పృ డు ...లదిగా నున్నను, అది ...బలయి, మహోదార ...ఖోపశాఖా సమన్విత ...ను కుబ్జ్లె, ఇచ్చటి ...కంతి యు మహో...ములతో వివిధ శాఖల ...ంభిమానములయి ప్రక...భించెను. వార్తాపత్రి...తికలు వారి క...

శ్రీ శే. ప్రతాపరెడ్డిగారు

పంచికలు, గ్రంథమాలలు స్థాపితములయి తెలంగాణ జనుల మానసముల కలరింపసాగెను. పరిషత్తులు, సాహిత్యసంస్థలు, పరిశోధక మండలులు మున్నగు మహాసంస్థలు సాహిత్యరంగమున ఉన్నతస్థాయిలో సమంజస కార్యకలాపములను నిర్వర్తింప సాగెను. నవ్య భావ తరంగితులయి యువకులు భావగీతములను గానము చేయసాగిరి. ప్రాచీన, అర్వాచీన విద్వత్కవుల జయంత్యుత్సవములు, కవిసమ్మేళనములు, కథాసమ్మేళనములు, వార్షిక మహాసభలు జరగసాగెను. తెలుగులో హరికథలు, నాటక ప్రదర్శనములు ఆంధ్రజనుల రంజింపసాగెను. మంటిముద్దలవలె పడియున్న ఆంధ్రజాతి యొక్కసారిగా మేల్కొనెను. జగన్నాథ రథము బయలుదేరినది దాని నాప నెవ్వరితరము? 1927 లో శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషా నిలయము రజతోత్సవము జరుపుకొనెను.

ఆ రజతోత్సవ సంచికలో "ఇరువది యయిదేండ్ల క్రింది యాంధ్రభాష నికృష్టస్థితిపోయి, ఇప్పటి సౌభాగ్యస్థితికి మూలకందమైన యీ భాషానిలయ జన్మము సార్థకమైనది" అని అప్పుడు నిలయమునకు కార్యదర్శిగా నుండిన శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు తమ తృప్తిని, తమ సంతోషమును ప్రకటించియున్నారు.

హనుమంతరావుగారి గీత

శ్రీ కృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయ నిర్మాణము, సోమనాథరావుగారి ప్రసంగధోరణి, నరసింహశాస్త్రిగారి ప్రబోధము పెద్దలను, పిన్నలను చకితులను జేసినవి. వంగదేశములో జనించిన స్వదేశోద్యమ తరంగములు కూడ నీ హైదరాబాదు రాష్ట్రమును కలంచి వైచినవి. ముఖ్యముగా విద్యార్థులయిన యువకులయందు లావి ప్రభావము అమితముగా నుండెను. అప్పుడు శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావుగారు విద్యార్థిగను, యువకుడుగను ఉండెను. అయినను అప్పటికప్పుడే తెలుగు, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ, పారిసీ భాషలయందు మంచి ప్రవేశము కలవారయి యుండిరి. దేశ, విదేశ చరిత్రలను చదివియుండిరి. తెలంగాణములో నింకను అవిద్య, అజ్ఞానము ప్రబలియున్నదని శ్రీ వారు గ్రహించిరి. తెలంగాణ జనులు శారీరక, మానసిక పుష్టిలేక, ఔన్నత్య మార్గమును బట్టించు ధార్మిక, సామాజిక, పారిశ్రామిక, రాజకీయాది తత్వముల నెరుంగక అజ్ఞానాంధకారములో నిద్రాముద్రితులయి యుండిరి.

"అన్ని విధములకు నౌన్నత్యము నలవడజేయ నత్యవసరముగు సంఘీభావము, పూర్వచరిత్రముగూర్చిన గౌరవము, భావిభాగ్యోదయ విషయమున విశ్వాసమును తెలుగువారి హృదయక్షేత్రములందంకురింపనిచో మృతతుల్యులుగానున్న వీరి భావిసంతానము గతియేమి గావలయును?" అని హనుమంతరావుగారు తమ విచారమును "తెనుగుపత్రిక" యందు ప్రకటించిరి.

"అరువదిలక్షలజీవులు నిజాంరాష్ట్రమునకును, భారతవర్షమునకును చిరకాలము భారముగా నుండవలసినదేనా?" అనికూడ అందులో ప్రశ్నించిరి.

ఇట్టి భావములు ఇంకెందరికో పుట్టియుండవచ్చును. ఇంతకన్న చక్కని రచనా పాటవముగలవారుండవచ్చును. కేవలము ఊహాపోహాలవలనగాదేమి? పత్సంకల్పముతో, సానుభూతితో, ఆత్మవిశ్వాసముతో, అకుంఠిత ప్రజాసేవా పరాయణుడగు కర్మయోగి కావలసియుండెను. ప్రజాహృదయమును చూరగొని, ప్రజాభిమానమును గ్రహించినవాడు ముఖ్యతరగతివారేయని హనుమంతరావుగారు గ్రహించిరి.

ఆంధ్రజనుల యభ్యుదయమును కాంక్షించుచు శ్రీ హనుమంతరావుగారు దీక్షాబద్ధ కంకణులయి, ఆత్మవిశ్వాసముతో, అచంచల ధీశక్తితో, అమానుష త్యాగ సంకల్పముతో కార్యరంగమున దుమికిరి. ఆంధ్రోద్యమము నడుపుకొనుచుండిరి.

ఆంధ్రమహాసభ : ప్రభుత్వ ఆంక్షలు

ఆంధ్ర మహాసభల యేర్పాటునకు ప్రభుత్వమునుండి ఎన్నో యిబ్బందులు సంభవించినవి. హనుమంతరావుగారు నిరుత్సాహపడలేదు. శాంతముతో, మృదువచనములతో అలక్ష్యముగానైనను కార్యములను నడుపసాగిరి. "మందమందముగానైనను ముందంజ వేయవలయును" అని శ్రీవారి సూక్తి. ఒకసారి ఆంధ్రమహాసభను సర్కారువారు అన్యగోచరము కారణములతో నిషేధించిరి. తుదకు అనుమతి దొరికిన నిషయమును పురస్కరించుకొని శ్రీ తిరుమల కృష్ణశర్మగారు ఇట్లు వర్ణించియున్నారు:

"అదొక విషపుగడియ. హైద్రాబాదు రాజకీయ రంగముమీద కారుచీకటి కప్పియుండినది. ప్రజాపక్షపు అందోళనపయి ప్రభుత్వపు అంగారకదృష్టి పడియుండినది. మొదలే మూగలారు జనులు, అందులో పిరికి, ఈ పిచ్చుకపయి "తిర్యగ్గస్తి" బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగింపబడి యుండెను. అది చాలదని సుగ్రీవాజ్ఞ యొకటి వెలువడెను. సభ చేయుటకు రు 2000 లు జామీనియ్యవలెను. సభ ప్రభుత్వపు మనస్సుకు రాకయున్న జామీను "జప్తు" చేళము గడగడ వడకినది వాయువుల కంటెకే పిడుగుపడెను. కమ్మిన చీకటి మూడేండ్లు తొలగలేదు. ప్రజాందోళన క్రమముగా అక్కడక్కడ పోరాడి పోరి ఇల్లారినది. పలుకు అతిమితిగ్గించు నిరాశ అది, హఠాత్తుగ పత్రికలలో జను లొకదినము చదివిరి. "ఆంధ్రమహాసభకు అనుమతి జామీను అక్కరలేదు" లోకుల్ ప్రజలు ముక్కుపై వేళ్ళిడిరి. ఈ అమావాస్య చంద్రుని నమ్ముటయే కష్టమాయెను. శ్రీ హనుమంతరాయలు పట్టినపట్టుకే ఆకీర్తి. వారి కార్యసాధనాదీక్షాఫలమే అది. నిరంతర ధారాప్రవాహమునకు బండరాతి చట్టెలాపొడిపొడి అగును. నిజాము దేశపు రాజకీయ ప్రళయములో రావుగారు ఆంధ్రమహాసభా వ్యవహారమును తనుకడకు తీసికొని యుండుట తెలుగులాయి జనులకు ఒకరీతి జీవదానము పునస్సృష్టి." (గోలకొండ పత్రిక)

"ఆంధ్రోద్యమం"

ఆంధ్రోద్యమము తెలంగాణ జనుల కల్పతరువుగా భాసిల్లెను. ఈ యుద్యమ చరిత్రను రెండు సంపుటములలో 550 పుటలలో శ్రీ హనుమంతరావుగారే వర్ణించియున్నారు. ఆంధ్రజనులకు మేల్కొలిపి, కార్యకరలను సృష్టించి, మహోన్నతసేవ చేసి, జయప్రదులయిన శ్రీ హనుమంతరావుగారిని ఎవరో, ఎప్పుడో, ఎట్లో "ఆంధ్ర పితామహ" బిరుదాంకముతో సంబోధించి సత్కరించిరి. అదియే రూఢియయి పోయినది. జనమాన్యులయిన ఆంధ్రపితామహ మాడపాటి హనుమంతరావుగారి సంబంధములేని ఉద్యమము తెలంగాణములో లేదని ఘంటాపథముగ నుడువవచ్చును. ఆంధ్రమహాసభయే తుదకు తెలంగాణ ప్రదేశ కాంగ్రెసుగా మారి అది క్రాంతిముగ ప్రజాసేవ, భాషాసేవ యొనర్చుచున్నది.

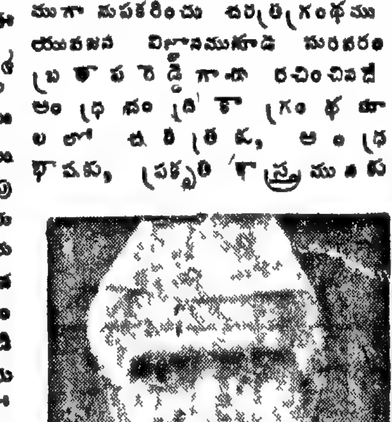
ప్రతాపరెడ్డిగారి సేవ

నీలగిరి పత్రిక, తెలుగుపత్రిక, గోలకొండ పత్రిక ప్రజావిజ్ఞానమును పెంపొందించుటలో అపారకృషి సలిపినవి. గోలకొండపత్రికను స్థాపించి 25 సంవత్సరములు ప్రజాప్రబోధము సల్పిన శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు చిరస్మరణీయులు. శ్రీ ప్రతాపరెడ్డిగారే ప్రథమాంధ్రసభకు అధ్యక్షులుగానుండి మాతృతో తేజము నొసంగిన వారు విజ్ఞాన ఖనులయిన ప్రతాపరెడ్డిగారి పత్రికా నిర్వహణ కార్యము ప్రభుత్వమునకు కంటకముగను, ప్రజలకు మానసీయముగను భాసిల్లెను. గోలకొండ పత్రిక సలిపిన రాజకీయ, సామాజిక, భాషావిషయక చర్చలు శ్రీ రెడ్డిగారి విజ్ఞానమునకు తార్కాణముగా నుండెను. రెడ్డిగారివంటి విద్వన్మణులు దివంగతులగుట తెలంగాణ జనుల దురదృష్టము. ఇప్పుడు గోలకొండపత్రికను దినపత్రికగా మార్చి శ్రీ సూకల నరోత్తమరెడ్డిగారు సంపాదకులుగా దక్షతతో నిర్వహించుచు ప్రజాభిమానమును చూరగొనుచున్నారు. సుజాతం కోథి మొదలగు మాసపత్రికలు మంచి సాహిత్యమును ప్రకటించుచు ప్రబోధమొనర్చుచున్నవి. రచయితలకు దారిద్ర్యము వహించిన యీ భూమియందు పెక్కుమంది రచయితలు శృంఖలాను శృంఖలములుగా నవ్య విలాసముతో రచనలు సాగించుచున్నారు.

ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు

ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు, విజ్ఞానవర్ధనీ పరిషత్తు సాహిత్యరంగమున గణనీయమయిన కృషి సలుపుచున్నవి. ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు ఆంధ్రభాషలో ప్రాథమిక, మాధ్యమిక, ప్రవేశ, విశారద పరీక్షలను జరిపి, పారితోషికములను, యోగ్యతాపత్రములను నొసంగి ప్రశంసనీయమయిన కార్యజాతము నడుపుచున్నది. ఓరుగల్లు, తూపురాణి మంచిర్యాల, ఆలంపురము ప్రదేశములందు వార్షిక మహోత్సవములు జరిపి సాహిత్య, చారిత్రక, శాస్త్రీయ విజ్ఞానప్రసారమునకు కేంద్రముగా ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు విశాలాంధ్రమునందలి యందరను ఆకర్షించినది. ఈ పరిషత్తు వయోజనవిద్యా ప్రసార విషయములో కూడ శ్రమించుచున్నది. కొన్ని యుద్గ్రంథములను గూడ ప్రకటించియున్నది. విజ్ఞానవర్ధనీ పరిషత్తు చేయుచున్న క్రియాకలాపము అక్షరాలా విజ్ఞానవర్ధనమే. కొన్ని యుద్గ్రంథములుకూడ ప్రకటించినదీ పరిషత్తు.

వందలకొలది గ్రంథములు రచితములయి ప్రకటింపబడినవి. సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారి ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర ఒక యుద్గ్రంథము. ఇది ప్రమాణాధార భూయిష్ఠమై శాశ్వతముగా నుపకరించు చరిత్రగ్రంథము. యువజన విజ్ఞానముకూడ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు రచించినదే. ఆంధ్ర సంస్కృత గ్రంథములలో చరిత్ర, ఆంధ్ర భాష, ప్రకృతి శాస్త్రములకు

ముఖ్యమంత్రి
శ్రీ రామకృష్ణరావు

సంబంధించిన ఉత్తమ గ్రంథములు ప్రకటింపబడినవి. గోలకొండ పత్రిక పక్షమున శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు ప్రకటించిన "గోలకొండ కవుల సంచిక" తెలంగాణములోని ప్రాచీన, ఆధునిక కవుల విషయమును తెల్పు కవితాపుష్పము. ఆధునిక యుగమున 804 గురు కవుల కవిత లిందు గలవు. లక్ష్మణరావు పరిశోధకమండలి పక్షమున "తెలంగాణ శాసనములు" అను పేరుతో తెలంగాణములో నిర్దుష్టముగా విడుదలబడిన శాసన ప్రతిబింబములను సంపాదించి ఒక ఉద్గ్రంథమును ప్రకటించియున్నది. ఈశాసన సంపుటము చరిత్ర పరిశోధకులకు ఎంతయు నుపకరించుచున్నది. ఇంతమాత్రము దిక్ప్రదర్శనముగా చూపుచున్నాము.

తెలుగు రచయితలు

ఆంధ్రోద్యమ సందర్భములో పెక్కురు కార్యకర్తలు ఉద్భవిల్లినట్లుగా ఇదివరలో మనవి చేసియున్నాము. వారందరు వివిధకార్యరంగములలో అహోఘముగా కృషిసలుపుచున్నారు. మూరాష్ట్రమంత్రులు శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు, శ్రీ కొండా వెంకట రంగారెడ్డిగారు, మా శీ మంత్రి శ్రీ వల్లూరి బసవరాజుగారు ఆంధ్రోద్యమ రణధీరులే. వ్యవసాయమంత్రి డాక్టరు చెన్నారెడ్డిగారు, ఆంధ్రసారస్వత పరిషదధ్యక్షులు, దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు, వితత్పర కార్యదర్శి పులిజాల హనుమంతరావుగారు, గడియారం రామకృష్ణశర్మగారు, సర్వ వెంకటేశ్వరరావుగారు, మాటేటి రామప్పగారు మున్నగువారందరు విద్యాధికులు, ప్రజాసేవాధురీణులు. శ్రీ మాడపాటి వెంకట రమణాచార్యులవారిని ప్రత్యేకముగా ప్రశంసింపవలసియున్నది. శ్రీ వెంకటరమణాచార్యులవారు తెలంగాణ చరిత్ర పరిశోధనమందును, భాషాచరిత్ర పరిశోధనమందును మూర్తదర్శులయి పేరు గొందుచున్నారు. స్త్రీలలో ఎల్లా ప్రగడ సీతాకుమారిగారు, ఇల్లెందల సరస్వతీదేవిగారు, సంఘం లక్ష్మీబాయమ్మగారు, మున్నగువారు విద్యావతులు. తెలుగునందు రచనా పాటవము, వాక్పాటవము కలిగి శోభాయమానముగా ప్రజాసేవకరకార్యములందు మున్నలయి యున్నారు.

మాతృభాషలో విద్యాబోధ

నిజాం ప్రభుత్వము వారి నిర్బంధ విద్యాప్రణాళిక నమలులోనుంచి ఆంధ్ర బాలురకు, బాలికలకు బాలశిక్ష మొదలు కొని తెలుగులో విద్యగఱపు సావకాశము లేకుండెను. సర్కారు వారి విద్యావిధానమును తిరస్కరించి శ్రీ హనుమంతరావుగారు బాలికల ఉన్నత పాఠశాలను స్థాపించిరి. ఈపాఠశాల 1200 బాలికలతో స్వతంత్ర...ముగా గొప్ప విద్యాదానము చేయుచున్నది. హైద్రాబాదులో బాలుర కొరకు, ఆంధ్ర విద్యాలయము హైస్కూలు స్థాపింపబడినది. జనగామలో, ఓరుగల్లులో మన వారు హైస్కూళ్లను స్థాపించియున్నారు. ఇప్పుడు అన్ని పాఠశాలలయందును ఆంధ్రబాలురకు, బాలికలకు ఆంధ్రభాషయందే విద్య గఱుపబడుచున్నది. ఇది యెంతయు సంతోషింపదగిన విషయము.

అంతయు ఉత్సాహభరితముగానే యున్నది. అంతయు సంతోషజనకముగా నేయున్నది. భాగ్యనగరములు ధనము సద్వినియోగము చేయుచున్నారు. ప్రజాసేవాగత్పరులుకూడ చాలమంది ప్రభవించియున్నారు. ఆయినను ఆంధ్రభాషకు మరియొకసారి దెబ్బ తగులునట్లుగా మాకు తోచుచున్నది. హిందీ ప్రచారము పులిమీద పుట్రగానున్నది. ఎనెన్ని ధర్మసన్నములు సలిపి సమాశ్వాసము చేయుచున్నను మాధ్యమునకు ప్రబల కారణములు గనుపడుచున్నవి. హిందూస్థానీ అను పేరుతో ఉర్దూకు చిరస్థాయి నిచ్చుటకు ఒక వంకను, హిందీకి పట్టాభిషేకము కట్టవలయునని మరియొక వంకను ప్రక్రియలు సాగుచున్నవి. ఉస్మానియా యూనివర్సిటీని హిందీ విశ్వవిద్యాలయముగా మార్చుటకు ప్రధాని సెక్రటరీగారు కృతనిశ్చయులయి యున్నారు. దానికి పునాదిగా ఉరూర హిందీ ప్రేమీమండలులు హిందీ ప్రచారక సభలు స్థాపితములగుచున్నవి. ఈ కార్యకలాపమంతయు ఆంధ్రులచేతనే చేయించుచున్నారు. "ఉత్త" లు తియారు అగుచున్నారు. విద్యా ప్రణాళికలో మాడవ తరగతి నుండియే హిందీని నిర్బంధము చేసినారుగదా!

హైద్రాబాదు రాష్ట్రము ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక ప్రాంతముల కలగలపు రాష్ట్రము. వీరివీరి దృక్పథములు భిన్నముగా నుండుట సహజము. రాష్ట్రమునందు సగ భాగము తెలంగాణమే ఆవరించియున్నది. ఈ తెలంగాణ ప్రాంతపు నడిబొడ్డునందే హైదరాబాదు నగరము నెలకొనియున్నది. మరి దానికన్న హైద్రాబాదుమీద నే ఆంధ్రుల కెక్కుడు హక్కుగలదు. అయిన నేమి? ఆంధ్రులకు సహజరాజధానియయిన హైద్రాబాదు నగరము ఆంధ్రులకు చెందకుండ జేయుటకు మహాశపోము జరుగుచున్నది. అనుమానములు, అనర్థములు నిర్మూలనము చేయుటకు ఒక్కటే మార్గమున్నది. అది విశాలాంధ్ర నిర్మాణము, హైదరాబాదు రాజధాని నరణము. ఈ ఆశయ సిద్ధికై తెలంగాణ ఆంధ్రులు ఆయిలు చాచుకొనియున్నారు.

స్వరాష్ట్రము

పండిత—కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి

రాయంపీమరావం స్వరాష్ట్రము దక్కె తెలుంగుజాతి కా
ప్యాయము గూర్చె నేటి కిఁక-భారము తీఱెన దంచు మెచ్చటల్
పోయిన లాభమే తొలగిపోవుచు; దీని వెలింగి దీక్షయుం
బాయక తెల్గుజాతి చిరపాయముగా నివసించెఁగావుత ॥

అదిగో! మొన్ననె నవ్వె
వద పెంపారియు ముద్దు
ప్పిదమౌ రీతి వెలింగి య
మ్మదిగాఁ దెప్పుకొవంగ ... పర్వాత్మనా.

[illegible]

ఇప్పటి రాజకీయముల యొద్దడి కద్దయు దుర్దినంబుగాఁ
దప్ప దటంచు లాఁతులు ముదంపడి చూతురుగాని, యాంధ్రు డీ
ముప్పున జిక్కుగా వెలిఁగి ముందున కొయ్యనబోయి యైక్యముగా
దిప్పక రాష్ట్రి నిర్వహణదక్షులు నయ్యెద రంచు నెంచెదన్

పెడపెడ - తెల్గు... యము కివత్తుల చుట్టుముట్టి యా
గడము లొనర్పఁ ...గెఁగాని, యకుంఠిత దీక్ష సర్వదా
విడవని జాతిగావున వివేకముతో, నెదురైన యాపదల్
గడచి శుభంబు లొందెదరుగావుత శాశ్వత మివ్వసుందరన్ ॥

ఒక యొకచోట గత్తి యొకఁ డుండుట మేలగునట్టు లాంధ్ర జా
తికి నొకనాయకుం డొదవి తీర్పుల దీర్పక పోవఁబట్టియే
వకలము తాఱుమాఱయి విచారము గూర్చెను; కావికాలమం
దిఁక విఱువంటిదోస మొకఁడేనిరే కల్గ కింక గావుతన్ ॥

నాలుగుమూలలన్ వెలఁగు నాటను 'భీమల'నటి శక్యమున్
వాలుగ మ్రింగగాఁ దొడఁగె, వానిని వెల్లుగఁ బాఱఁద్రోలి యా
చీలిక లొయ్యనొయ్యన విశీర్ణములౌని విధానఁ జేర్చి పీ
పాలికిఁ దెప్పుకోవలయు భారము పీయదె తెల్గు తమ్ముడా!

గోముఖమైన వ్యాఘ్రము మిదిగోఁ గయికొమ్మని హేమకంకణం
బే మనవంక జూవ వది యెంతయుఁ గూర్పునటంచు పెంచఁగా
లేమగదా! యదేవిధి 'వశీమగఁ' గొందఱు తెల్గుజాతి కే
మేమొ వచించి వంచన లవేవో యొనర్పగఁ జొత్తు రిత్తఱిన్

పీ వాకచోటఁగాదు గమనింపఁగ భారత రత్నగర్భయం
దావల నీవలన్ జెవరి యక్కడ నిక్కడఁ గాలుపెట్టి యు
న్నావని విన్నఁ బాధియుఁ గనారిలి వందురి కొండ జిందు రాఁ
బోవు పలంబులన్ జెలుపఁ బూనెదరయ్య తలంప నియ్యెడన్

తెల్లనివెల్లిఁ బాలవెడి దేవెలు కొండలు మాలుమూలలం
దల్లికలల్లి యడ్డమగు వాతని వంచను జేరి దేశమున్
గొల్లగ నమ్ముకోవలయు కోరిక లీరికలెత్త మంచు రా
వల్లదులన్ సహింపక స్వరాష్ట్రము చల్లఁగ నేలకోవలెన్!

ఆంధ్రరాష్ట్రం

'స్థూల' స్వరూపం

1. విస్తీర్ణం	68,000 చదరపు మైళ్ళు
2. జనాభా	2,12,81,518
3. జిల్లాలు	11
4. ఆదాయం	20,77,00,000 రూపాయలు (1953 54 బడ్జెట్ ప్రకారం)
5. ఖర్చు	28,80,00,000 రూ (డిటో)
6. లోటు	2,08,00,000 రూపాయలు
7. సాగుభూమి	సుమారు 1,66,95,673 ఎకరాలు (బళ్లారిజిల్లాలో మూడు తాలూకాలు కాక)
8 పంటే క్షేత్రం వరి	20,51,000 టన్నుల బియ్యం
9 పంటే జొన్నలు	5,91,400 టన్నులు
10 వరి పండే భూమి	29,34,067 ఎకరాలు
11 ముఖ్యపరిశ్రమలు	చక్కెర, జనుపనార, సిమెంటు, అభ్రకం, చేనేత వస్త్రాలు, కాగితం, అద్దకం, పింగాణీ, వాకాడిగ్రామంత పలకలు, కొండపల్లి బొమ్మలపరిశ్రమ, ఉప్పు.
12 ప్రధానపంటలు	వరి, జొన్న, మిరప, పసుపు, పొగాకు, కాయధాన్యాలు, ప్రత్తి, వేరుశెనగ.
13 పొగాకుపండేభూమి	3,86,165 ఎకరాలు
14 అడవి భూములు	సుమారు 80,00,000 ఎకరాలు.
15 సాగుకొవలసినభూమి	3,84,00,000 ఎకరాలు.
16. ఆర్ట్సుకాలేజీలు	31
17. వృత్తికాలేజీలు	10
18 ప్రాచ్యకాలేజీలు	9
19 ఖనిజసంపద	మైకా, బంగారం, ఇనుము, రెడ్‌ఆక్సైడ్, బొగ్గు, మాంగనీసు.
20 ముఖ్యవృత్తులు	వ్యవసాయం, నేత.
21 నీటిపారుదలున్న భూమి	67,86,000 ఎకరాలు.
22. కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆస్పత్రులు	117
23. స్థానికసంస్థల యాజమాన్యంలోని ఆస్పత్రులు	179
24 స్త్రీలకు ప్రభుత్వ ఆస్పత్రులు	10
25 పురపాలక సంఘాలు	34
26 గ్రామాలలో నివసిస్తున్న వారు	1,79,34,111
27. పశుసంపద	ఎద్దు, ఆంబోతులు, గిత్తలు=25 90,000
	ఆవులు=19 80,000
	దున్నలు=6,90,000
	బర్రెలు=17,40,000
	గొర్రెలు=48,40,000
	మేకలు=26,70,000
28 ముఖ్యజలాశయాలు	వంశధార, నాగావళి, శ్రీకాకుళం చిన్న నదులు, గోదావరి, కృష్ణా, మున్నేరు, పెన్నారుకాలువ, సగిలేరు, మోటర్ రిజర్వాయరు, తుంగభద్ర, పాలేరు, తాళ్లపాడు, సిద్ధపురం ప్రాజెక్టు, కర్నూలు-కడప కాలువ.
29. చరిత్రప్రసిద్ధకేంద్రాలు	అమరావతి, కొండూరు, కాళహస్తి, బుచ్చిరెడ్డిపాలెం, బాపట్ల తాలూకా మాచవరం, గుంటూరు తాలూకా లాం, మారుటేరు, సామర్లకోట, అనకాపల్లి, అరకులోయ.

ఆంధ్రరాష్ట్రం

సూచనలు

----------	జిల్లా సరిహద్దు	
----------	తాలూకా	
----------	నిర్వివాద ఆంధ్రప్రాంతము	
	ఆంధ్రరాష్ట్రంలో చేరవలసిన తాలూకాలు	
1	శ్రీకాకుళం	జిల్లా
2	విశాఖపట్టణం	"
3	తూర్పు గోదావరి	"
4	పశ్చిమ గోదావరి	"
5	కృష్ణా	"
6	గుంటూరు	"
7	నెల్లూరు	"
8	చిత్తూరు	"
9	కడప	"
10	అనంతపురం	"
11	కర్నూలు	"
12	బళ్లారి	"

1 అం = 32 మైళ్లు

ఆంధ్రపత్రిక

క్షామదేవత నుండి దక్షిణాపథాన్ని కాపాడిన సర్ ఆర్థర్ కాటన్

ఆంధ్రులకు అన్నపూర్ణ సాక్షాత్కారం చేసిన ప్రముఖ ఇంజనీరు

సర్ ఆర్థర్ థామస్ కాటన్— దక్షిణాదివారికి చిరస్మరణీయుడు. ముఖ్యంగా ఆంధ్రదేశంలో ఆయన చేసిన పనివల్ల ఈ నాటికీ తిండి లభిస్తోంది. ఆంధ్రదేశంలో సర్ కాటన్ నాలుగు ఆనకట్టలు నిర్మింపజేశాడు. తమిళనాడులో ఐదు నీటి వనరులను కల్పించి వ్యవసాయానికి తోడ్పాటు చేశాడు.

కాటన్ 15 మే 1808 నాడు ఆక్స్‌ఫర్డ్ దగ్గరలోవున్న ఉడ్ కోట్ లో జన్మించాడు. 1821 లో అసిస్టెంట్ ఇంజనీరుగా పనిచేయటానికి మద్రాసు వచ్చాడు. వచ్చినవెంటనే కంపెనీ అతన్ని కన్యాకుమారికి పంపారు. రామేశ్వర ద్వీపానికి భారతద్వీపకల్పానికి మధ్యవున్న పాంబం కాలువను లోతు చేయాలని ఒక సూచన చేశాడు— అలా చేస్తే ఆ కాలువగుండా పెద్ద పెద్ద ఓడలు పోగలుగుతాయి. కాని అనాడు కంపెనీ యజమానులు ఖాతరు చెయ్యలేదు. 1824 లో బర్మాయుద్ధంలో పనిచేసివచ్చినాక, 1828 లో దక్షిణ భారతదేశంలో నీటి వసతులను కల్పించటానికి, అభివృద్ధి చేయటానికి కాటన్‌ను నియమించారు. దక్షిణ భారతదేశంలో గోదావరి, కృష్ణ, పెన్న, కావేరి, పాలార్, చేయ్యార్ మొదలైన అనేక నదులున్నా, తరుచు వానలు రాకపోవటం, ఘోరమైన కాటకాలు రావటం, ప్రజలు వేలకు వేలుగా నశించటం పరిపాటి అయిపోయింది.

జల వినియోగం

కాటన్ మొదట కావేరి, కొలరూన్ నదులపైన ఆనకట్టలు నిర్మించటానికి పూనుకున్నాడు. కావేరినదికి పూర్వపు రాజులు అక్కడక్కడా అడ్డుకట్టలు నిర్మించి కొంతపని చేశారు. కావేరి కొంత మేరకు ప్రవహిస్తుంది. అందువల్ల ప్రవాహంనుంచి నీటిని కాలవల్లోకి మళ్ళ చేయటానికి వీలుగా ఉంటుంది. కాని బాగా వరదలు వచ్చినప్పుడు డెల్టా ప్రాంతంలో గట్లు తెగిపోతుండేవి. లేక నీరంతా మిగిలిన పాయలలోకి పోకుండా కొలరూన్‌లోకి ప్రవహించేసేది. కాటన్—కావేరిపైన ఒక ఆనకట్ట, కొలరూన్ నదిపైన కావేరి సమీపంలో మరొక ఆనకట్ట, కట్టాలని సూచించాడు. తత్ఫలితంగా కావేరి నీరు కొలరూన్‌లోకి పూర్తిగా జాలువడిపోకుండా అడ్డం ఏర్పడింది. పైగా తిరుచ్చిరపల్లి, తంజావూరు జిల్లాలకు పుష్కలంగా నీరు లభించింది. ఇది గాక, మరో 70 మైళ్ళ దిగువన కొలరూన్‌కు ఇంకో ఆనకట్టను కట్టి దక్షిణ ఆర్కాటు జిల్లాకు నీటి వసతి కలగజేశాడు. ఈ నిర్మాణాలు 1836 లో పూర్తి అయ్యాయి. 1887 లో తిరిగి వానలు లేకుండాపోయాయి— కాని ఆ ప్రాంతంలో క్షామంమాత్రం రాలేదు.

గోదావరి ఆనకట్ట

గోదావరిపైన రాజమండ్రిదగ్గర ఆనకట్ట కట్టటానికి పథకం 1845 లో తయారుచేసి మద్రాసు ప్రభుత్వానికి సమర్పించాడు, కాటన్. అప్పుడు ఆ ప్రాంతాన్ని రాజమండ్రిజిల్లా అనేవారు. అప్పటికి రాజమండ్రిజిల్లా ఒక క్షామంనుంచి కొత్తగా బయటపడి ఉంది— పోయినవారు పోగా మిగిలినవారు అప్పులతో మిగిలియున్నారు. ప్రతివారూ శిస్తుబకాయిలు చెల్లించుకోవలసినవారే. [illegible] చెరువుల క్రింది సేద్యం మండలంనుంచి పుష్కలమైన గోదావరి ప్రవాహం పొర్లుతున్నా, ప్రజలకు నీటి కరువు తప్పదు. కాని గోదావరి, కావేరి కొలరూన్ లలాగా చిన్నదికాదు. ఆనకట్ట కట్టాలనుకున్న చోటనే దానివెడల్పు 6487 గజాలు— అయితే మధ్యలో మూడు లంకలు ఉండటంవల్ల, నిర్మించాల్సిన ఆనకట్ట పొడవు 4946 అడుగులయింది. అయినా అది చాలా పెద్దపనుకే, పైగా కావేరీనదిలాగా, గోదావరినదికి పెద్ద కట్టలులేవు— కావేరి ప్రాంతంలో అనాదినుంచి కాలవలున్నాయి— గోదావరి ప్రాంతంలో లేవు. గోదావరి పొంగిందా మండలం సగం జలాక్రాంతమైపోతుంది. కాటన్‌కు కావేరి కొలరూన్‌లమీద ఆనకట్టలను నిర్మించటం ఆటగా కనిపించింది, గోదావరి చేతి నిండా పని ఇచ్చింది. గోదావరి ఆనకట్ట 1847 లో ప్రారంభించారు — [illegible] నిర్మాణం [illegible]. ఒక సెంప ఆన కట్టను కట్టుంటే, ప్రజలు ఉత్సాహంతో కాలవలు తవ్వేవారు— [illegible] ప్రజలు సంతోషంలో పనిచేశారు. అంతే— గోదావరి ప్రాంతంలో కాటకం మాయమైంది. ప్రజలకు తిండి, ప్రభుత్వానికి శిస్తులద్వారా ఆదాయం సమకూరాయి.

విజయవాడవద్ద కృష్ణకుఆనకట్ట

ఇదే సమయంలో కృష్ణానదిపైన బెజవాడదగ్గర ఆనకట్ట నిర్మాణానికి కాటన్ తోడ్పాటు చేశాడు. సర్ హెన్రీ అడ్వెల్ లేక్ అనే ఇంజనీరు ఇంతకుముందే దీనికి సంబంధించిన పథకం తయారుచేశాడు. కాటన్ ఈ పథకం బాగా పరిశీలించి తన సలహాలను ఇచ్చాడు. కొంతకాలం సర్ లేక్, ఆ తర్వాత కాటన్ శిష్యుడు చార్లెస్ ఆర్ కృష్ణ ఆనకట్ట నిర్మాణానికి నాయకత్వం వహించారు. కృష్ణ ఆనకట్ట నిర్మాణం, గోదావరి ఆనకట్ట నిర్మాణంతో పోటీపడటానికి కాటన్ పురమాయింపు ఎంతో పనిచేసింది. లేకుంటే, దీని నిర్మాణం, గోదావరి ఆనకట్ట నిర్మాణానంతరం కొన్ని ఏళ్ళకుగాని అయ్యేదికాదు.

ఇదే విధంగా ఆ తర్వాత నెల్లూరు వద్ద పెన్నపైన, పాలార్, చేయార్, పెల్లార్ నదులపైన ఆనకట్టల నిర్మాణానికి సర్ కాటన్ కృషిచేశాడు. గోదావరి, కృష్ణ, కావేరి నదులపైన కట్టిన నిర్మాణాలంత ముఖ్యమైనవి కాకున్నా, ఈ చిన్న నదులపై ఆనకట్టలు స్థానిక ప్రజల తిండి సమస్యను తీర్చాయి. మధుర జిల్లాకు అత్యంత లాభకారిగా పరిణమించిన పెరియార్ ప్రాజెక్టును కూడా సర్ కాటన్ తన కాలంలో ప్లాను వేసి ఉంచాడు.

"దొక్కల కరువు"

1877 సంవత్సరంలో మద్రాసు రాష్ట్రంలో పెద్ద క్షామం వచ్చి దాదాపు 40 లక్షలమంది మరణించారు. కాని పై నీటి వసతులే లేకుంటే ఇంకా ఎంతోమంది ఛనిపోయేవారు. నీటి వసతులున్న ప్రాంతంలో కరువు లేనే లేదు — ఈ ప్రాంతాలనుంచి కరువు ప్రాంతాల్లో కొన్ని చోట్లకు 80 లక్షల మందికి ఆహారం పంపించారట.

కృష్ణపై మరొక ఆనకట్టకు ఆలోచన

సర్ కాటన్ 1852 లోనే పదవీ విరమణ చేశాడు. కాని తర్వాత చాలా సంవత్సరాలవరకు ఇంజనీరింగ్ సలహాదారునిగా పనిచేస్తూనే వచ్చాడు. కృష్ణపైన కర్నూలు దగ్గర ఆనకట్ట కట్టాలని చాలా కాలంగా ఆశిస్తూ వచ్చాడు. కాని అతని ఉద్యోగకాలంలో అది జరగలేదు. ఉద్యోగ విరమణ తర్వాత, కర్నూలు దగ్గర ఆనకట్ట కట్టటానికి ప్లానులు అతనికి పంపబడ్డాయి. వాటిని బాగా పరిశీలించి సరిదిద్ది తగు సలహాలిచ్చాడు. దాని నిర్మాణంలో బాగా శ్రద్ధవహించాడు. కాని ఏమిలాభం. కర్నూలుదగ్గర (సుంకేసుల) కట్టిన ఆనకట్టను ప్రజలు సరిగా ఉపయోగించుకోలేదు. వానలు పడినప్పుడల్లా, కాలవనీటిని ఉపయోగించటం మానేసేవారు. పైగా చుట్టుప్రక్కల భూమి కూడా అంత మంచిది కాకపోవటం వల్ల నీటిని ఉపయోగించుకోటంలో ప్రజలు ఉత్సాహం చూపలేదు. అధికారులు నీటి ఉపయోగావసరాన్ని గురించి ప్రజలకు బాగా తెలియచెప్ప లేకపోయారని సర్ కాటన్ విచారపడ్డాడు.

నదులన్నింటినీ కాలవలద్వారా కలపడానికి ఆలోచన

కాటన్‌కు ఒక కోర్కె జీవితాంతం వరకు బాధించింది— అదేమంటే, భారతదేశంలో ఉండే నదులన్నింటిని కాలవలద్వారా కలపవచ్చు— ప్రయాణ సౌకర్యాలుకూడా కలగజేయవచ్చు అని కాటన్ నమ్మకం. చాలా సంవత్సరాలలో దీన్ని గురించి తన ప్లానును తెలియజేశాడు. భారతదేశంలో నదుల నీటిని కాలవలకు పెట్టి, వ్యవసాయ సౌకర్యాలేగాక ప్రయాణ సౌకర్యాలు కూడా కల్పించవచ్చని అతను చేసిన సూచన కొంతవరకు బ్రిటిషు ఇంజనీర్ల అపహాస్యానికి గురి అయింది. అతని బుర్రలో నీళ్ళు చేరాయని ఆక్షేపించారు. అతనికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం ఇచ్చినట్లయితే అంత పనీ చేసేవాడే. కాటన్ ఉద్యోగ విరమణచేసిన తర్వాత భారతదేశంలో వచ్చిన క్షామాలను చూసి, రాజప్రతినిధి కర్జన్, కాటన్ సూచనలను అనుసరించినట్లుంటే ఇంత బాధ ఉండేదికాదని ప్రకటించాడు.

దేశభాషలలో ప్రవేశం

కాటన్‌కు 1861 లో "సర్" బిరుదమిచ్చారు. తర్వాత 1866 లో కె. సి. యస్. ఐ. అనే బిరుదం ఇచ్చారు. కాని అతనికి భారతదేశంలో నీటి వసతులు ఇంకా బాగా నిర్మించవచ్చుగదా అనే విచారం జీవితాంతం పట్టి పీడిస్తూనే ఉంది. 1877 లో తిరిగి జన్మస్థలమైన ఉడ్ కోట్ చేరుకుని అక్కడే నివాసం ఏర్పరచుకున్నాడు. సైన్యంలో ఆయనకు జనరల్ పదవి ఉండేది. సైన్యంతో సంబంధం [illegible] వ్యవసాయానికి [illegible] తమిళం, తెలుగు, ఉర్దూ భాషలలో సొంతంగా "అవసర పదకోశాలు" వ్రాసుకున్నాడు. వివిధ భాషాజ్ఞాన సముపార్జనలో కాటన్‌కు చాలా శ్రద్ధ [illegible]. పైగా ఉన్న ఒక్క కోరికా తీరకపోయాడు. 24 జూలై 1899 నాడు అనాయాసంగా మరణించాడు. ఆయన మరణానంతరం ఆయన భార్య ఎలిజబెత్‌కు సంవత్సరానికి 350 పౌన్ల పింఛను బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మంజూరు చేశారు.

సర్ ఆర్థర్ కాటన్— తెలుగు వారికి అన్నపూర్ణ సాక్షాత్కారం గావించాడు. వందనీయుడు.

విశ్వవిఖ్యాతి గాంచిన కోహినూరు వజ్రాన్ని కన్న "రత్నగర్భ"

విశాలాంధ్ర సహజ సంపద: శ్రీ మహదేవన్ సమగ్ర సమీక్ష

ప్రస్తుత మద్రాసు రాష్ట్రంలోని ఆంధ్రప్రాంతాలు, హైదరాబాదు సంస్థానంలోని తెలంగాణా జిల్లాలు, మైసూరు సంస్థానంలోని కోలారు, తుంకూరు, బెంగుళూరు జిల్లాలలోని కొన్ని భాగాలు, ఒరిస్సా రాష్ట్రంలోని గంజాం కోరాపుట్టు జిల్లాలలోని కొన్ని భాగాలు, బస్తరులో చాలాభాగం, చాందా జిల్లాలోని సిరోంచాలను కలిపి విశాలాంధ్ర అని చెప్పవచ్చు. ఒకే సంస్కృతి, భావాలు అములులోనున్న ఈ ప్రాంతమంతా సహజసంపదదృష్ట్యా భారతదేశంలో ఆర్థిక సంపన్నమైన భాగాలలో ఒకటి. విశాలాంధ్రలోగల లోహవస్తు సంపదను, దాని నభివృద్ధి చేయగల పరిశ్రమలను గురించి ఈ వ్యాసంలో కొంతవరకు పరిశీలించుదాం. ఆయా ఖనిజాల అభివృద్ధికి వినియోగపడే పరిశ్రమలను గురించికూడా యీ వ్యాసంలో ప్రస్తావించబడుతుంది.

ఒక ప్రాంతంలోని శిలాస్వభావానికి ఆ ప్రాంతంలో దొరికే ఖనిజాలకు పరస్పర సంబంధం వున్నది గనుక ఒక ప్రాంతంలో దొరికే ఖనిజాలు పూర్తిగా తెలుసుకోవటానికి ఆ ప్రత్యేక ప్రాంతంలో భూమితత్వం గురించి తెలుసుకోవడం అవసరం.

ధర్వార్ శిలలు

విశాలాంధ్రలో ఏర్పడిన శిలలలోకల్లా ధర్వార్ శిలలు పురాతనమైనవి. ఆర్థికంగా లాభదాయకమైన లోహాలకు ధర్వార్ కొండలు [illegible] లనటంలో అతిశయోక్తిలేదు. చిన్న చిన్న గుట్టలుగా ఈ కొండలు ఈ ప్రాంతమంతా కనిపిస్తవి. ఇండియాలో వుత్పత్తి అయ్యే బంగారంలో ఎక్కువభాగం దొరికే కోలారు గనులు ఈ ప్రాంతంలోనే వున్నవి. కోలారు గనులు ప్రపంచ విఖ్యాతి చెందినవి.

ఈ కొండలు ఈశాన్యంగా వ్యాపించి గూడూరు ప్రాంతంలో కూడా కనిపిస్తున్నవి. ఈ ప్రాంతంలోనే గూడూరులోని మైకాగనులు, కరిమినిపెంటలోని రాగిగనులు వున్నాయి.

హైదరాబాదు సంస్థానంలోని రాయచూరు జిల్లాలో 'షిస్ట్' సంబంధమైన శిలలు ఎక్కువున్నాయి. ఈ శిలలలో పొరలు కనిపిస్తవి. హట్టి, మస్కి, తోపులదొడ్డి, గద్వాయిలలోని బంగారు గనులన్నీ ఈ శిలాసంబంధమైనవే. కరీమ్ నగరులో కూడా 'షిస్ట్' సంబంధపు శిల కనిపిస్తున్నటు తెలుస్తున్నది. అనంతపురం, బళ్ళారి ప్రాంతాలలోకూడా ధర్వార్ శిలలు బాగా అభివృద్ధిచెందినవి. అనంతపురం జిల్లాలోని బంగారు గనులను పూర్వం కొంతకాలంపాటు విదేశస్థులు బాగా అభివృద్ధి చేశారు. బళ్ళారి జిల్లాలోని ధర్వార్ కొండలలో మంగనీసు, ఇనుముగనులు కనిపిస్తాయి.

బస్తర్ జిల్లాలోని శైలదిల కొండల వెంట ధర్వార్ శిలలో ముఖ్యభాగం కనిపిస్తుంది. ఇండియాలో ఇనుము దొరికే ప్రాంతాలలోకల్లా గొప్ప వాటిలో ఇదొకటి. సుమారు 6,000 మిలియన్ల టన్నుల ఇనుము దొరికే మిశ్రమం ఈప్రాంతంలో వున్నట్లు అంచనా వేస్తున్నారు.

సర్కారు జిల్లాలలోని తూర్పు కనుమలలో కనిపించే శిలలుకూడా ధర్వారుశిలల జాతికే చెందినవి అని ఇప్పుడిప్పుడు స్పష్టమవుతున్నది. ఈ శిలలలో మాంగనీస్, ఇనుము, మైకా, గ్రాఫైట్లవంటి లాభదాయకమైన లోహపుగనులు ఉన్నవి.

గ్రానైట్లు

విశాలాంధ్రలో గ్రానైట్ కొండలు ఎక్కువగా కనిపిస్తవి. వీటిలో అందమైన గ్రానైట్లు ఎక్కువున్నవి. డబ్బు సంపాదించడానికి వినియోగపడే లోహాలు ఈ కొండలలో వున్నట్లు తెలియదు కాని, అలంకరణకు వినియోగపడే వస్తువు ఎక్కువున్నాయి. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం భవనాలు, హైకోర్టు భవనాలు ఈ వస్తువులతోనే అలంకరింపబడ్డాయి.

"పురానాలు"

ధర్వార్ శిలల తరువాత విశాలాంధ్రలో పురానాలు అని పిలువబడే శిలలు పురాతనమైనవి. సర్ థామస్ హాలెండ్ వీటికి ఈ పేరు పెట్టాడు. వరంగల్లు జిల్లాలో వీటిని "పాఖాల్స్" "కుడ్డపాలు" అంటారు. తెలంగాణా ఈశాన్యప్రాంతంలో "పెంగంగాస్" అంటారు. ఇవన్నీ ఒకేజాతి శిలలు. సున్నపురాయి, [illegible] మొదలైనవి నీటిలో గడ్డకట్టినందున ఇవేర్పడ్డాయి. బంగనపల్లిలోని కర్నూలు శిలలలో ప్రపంచ విఖ్యాతిగాంచిన గోల్కొండ వజ్రాలు దొరుకుతాయి. ఈరకపు కొండలున్న ప్రాంతంలో సిమెంటు తయారుచేయడానికి వినియోగపడే సున్నపురాయి, ఇండ్లలో పరిచేందుకు వినియోగపడే రాళ్ళు, ఇంటి పైకప్పులకు వినియోగపడే రాళ్ళు పుష్కలంగా లభిస్తాయి. మనందరికీ పరిచితమైన కడపపలకలు ఈ శిలాజాతివే. రాయలసీమలో ఈ కొండలలో బరైట్లు, ఆస్‌బెస్‌టాస్‌లవంటి లాభదాయకమైన వస్తువు లున్నవి. [illegible] ప్రదేశాలలో ఇవి పుష్కలంగా దొరుకుతున్నాయి.

గండ్వానా శిలలు

పోతే విశాలాంధ్రలో కనిపించే శిలలలో గండ్వానా శిలలు ముఖ్యమైనవి. ప్రాణహితగోదావరిమైదానంలో సుమారు 50 మైళ్ళ పొడుగున అనేక మైళ్ళ పర్యంతం ఈ శిల లున్నాయి. హైదరాబాదు సంస్థానంలోని కాలరీలు, మధ్యప్రదేశ్‌లోని కాలరీలలో ఎక్కువభాగం ఈ ప్రాంతంలోనే వున్నాయి. ప్రస్తుతం హైదరాబాదు సంస్థానంలోని కొత్తగూడెం, బెల్లంపల్లి ప్రాంతాలలో మాత్రమే బొగ్గు త్రవ్వబడుతున్నప్పటికీ తూర్పు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలలో ఇంకా అనేక ప్రదేశాలలో బొగ్గు పుష్కలంగా దొరుకుతుందని రుజువైంది.

రాజమండ్రి, తంగుడి, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లాలో కొవ్వూరుకు ఉత్తరాన దక్కనుశిలలు కనుపిస్తాయి. వీటిలో దొరికే వాటిలో మున్నం, 'ఏగెట్లు' ముఖ్యమైనవి.

ధనార్జనకు వినియోగపడే లోహాలు

ఆస్‌బెస్‌టాస్ స్వచ్ఛమైన సన్నని పొరలుగల పదార్థాన్ని ఆస్‌బెస్‌టాస్ అంటారు. ఈ పొరలు నిప్పులో కాలిపోవు. వాటిని తాళ్ళుగాకూడా పేనుకోవచ్చు. యుద్ధకాలంలో సైనికావసరాలకు ఆస్‌బెస్‌టాస్ చాలా వినియోగపడ్డది. విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయికి ఇది బాగా ఉపయోగపడుతుంది. భవన నిర్మాణాలకు ఆస్‌బెస్‌టాస్ సిమెంటు చాలా అవసరం. రసాయనాలను వడపోసే యంత్రాలు, బాయిలర్లు మొదలైన వాటిలోకూడా ఆస్‌బెస్‌టాస్‌ను ఉపయోగిస్తారు. రాయలసీమలో పలుప్రదేశాలలో ఆస్‌బెస్‌టాస్ దొరుకుతుంది. కడప జిల్లాలోని చిన్నకుడల, పులివెందల, బ్రహ్మణపల్లె వాటిలో ముఖ్యమైనవి. అనంతపురం, కర్నూలు జిల్లాలలోకూడా ఇది కొంతవరకు దొరుకుతుంది.

బరైట్లు. ఇది తెల్లగా, సన్నని దారాలుగా వుంటుంది. బేరియమ్ గంధకంతో కలిస్తే బరైట్ ఏర్పడుతుంది. బేరియమ్‌తో తయారుచేసే రసాయనాలన్నిటికీ ఈ లోహం కావలసిందే. చిచ్చుబాంబులు మొదలైనవి తయారుచెయ్యడానికి యుద్ధకాలంలో ఇది ఉపయోగపడ్డది. సిరామిక్, ఉక్కుపరిశ్రమలలో బేరియమ్ మిశ్రమంకు వాడతారు. కొన్ని ప్రత్యేక లోహమిశ్రమములలో కూడా దీని నుపయోగిస్తారు. కాగితం, రంగులు, రబ్బరు, నూనెలు, వస్త్రాలు, ప్లాస్టికులు మొదలయిన పరిశ్రమలలో దీని ఉపయోగం ఎక్కువ.

కడప, కర్నూలు, అనంతపురం జిల్లాలలోని అనేక ప్రదేశాలలో బరైట్ దొరుకుతుందని రుజువైంది. ఈ ప్రదేశాలలో ముచ్చుకోట, పంజిపురం, ఇప్పట్ల, వేంపల్లి మొదలైనవి ముఖ్యమైనవి. వేంపల్లి సున్నపురాళ్ళలో ఈ లోహం ఎక్కువగా వున్నది.

బాక్సైట్ : ప్రాణవాయువు అల్యూమినమ్‌తో కలిసినప్పుడేర్పడే లోహమిశ్రమాన్ని బాక్సైట్ అంటారు. పరిశ్రమల అభివృద్ధికి ఇది చాలా అవసరం. ప్రపంచంలో దొరికే అల్యూమినంలో ఎక్కువ భాగం ధాతువుగా తయారు చేయుబడుతున్నది. యుద్ధంలోను, మామూలు కాలంలోనుకూడా యీ ధాతువును దొరికిన దాన్ని దొరికినట్లు ఉపయోగించుకోవచ్చు. అల్యూమినమ్ లవణాల వుత్పత్తి పరిశ్రమలో యిది ఉపయోగపడుతుంది. లోహాల పరిశోధనకు ఇది ఎక్కువ ఉపయోగపడుతుంది. రంగులు, అద్దకం, పెట్రోలు పరిశుద్ధి పరిశ్రమలలో కూడా బాక్సైట్‌ను ఉపయోగిస్తారు.

విశాలాంధ్రలో ఉభయ గోదావరి జిల్లాలలోని కొండలలోను, కోరా

(40 వ పేజీ చూడుడు)

తుంగభద్ర ప్రాజెక్టు

రాష్ట్ర సర్వతోముఖాభివృద్ధికి అత్యంతావశ్యకమైన విద్యుచ్ఛక్తిసంపద

శ్రీ
బి. ఆర్. సోమయాజులు
చీఫ్ ఇంజనీర్ ఎలెక్ట్రిసిటీ.

కృష్ణా, గోదావరి, పినాకినీ (పెన్న) నదులు, వాటి ఉపనదులనేకం ఉండడంవల ఆంధ్రదేశంలో నీటికి కొదువలేదు. దక్షిణాది నదులన్నింటికన్నా గొప్పదైన గోదావరి, అరేబియా సముద్రానికి 50 మైళ్ళ యీవలగా, పశ్చిమ కనుమలలో పుట్టి, ఆగ్నేయదిశగా 987 మైళ్లు ప్రవహించి, బంగాళాఖాతంలో కలుస్తున్నది. బొంబాయి, మధ్యప్రదేశ్, హైదరాబాదు, ప్రస్తుత మద్రాసు రాష్ట్రంలోని మొత్తం 160300 చదరపు మైళ్ళ విస్తీర్ణంలో కురిసిన వర్షపు నీరంతా యీ నదిలోకి ప్రవహిస్తుంది. గోదావరి తరువాత, చెప్పుకోతగిన పెద్దనది కృష్ణకూడా మహాబలేశ్వరము వద్ద పశ్చిమకనుమలలో [illegible], 775 మైళ్లు ప్రవహించి, బంగాళాఖాతంలో కలుస్తున్నది. మైసూరు, బొంబాయి, హైదరాబాదు, మద్రాసు రాష్ట్రములలో 97 050 చదరపు మైళ్ల విస్తీర్ణంలో కురిసినవర్షపునీరంతా యీ నదిలోకి ప్రవహిస్తుంది. ఆంధ్రదేశంలో, యీ రెంటి తరువాత చెప్పుకోదగినది పెన్న. 20 వేల చదరపు మైళ్ళ విస్తీర్ణంలో కురిసిన వర్షపు నీరు యిందులో కలుస్తుంది. ఈ మూడునదులు వీటి ఉపనదులవల్ల, లక్షలాది ఎకరాలభూమిని సస్యశ్యామలం చేయగలగడమేగాక, రాష్ట్రానికి అవసరమైన విద్యుచ్ఛక్తినిగూడా ఉత్పత్తి చేసుకోవచ్చు.

ఈ నదులపై ప్రస్తుతం కొన్ని హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులు నిర్మింపబడుతున్నవి మరికొన్ని దర్యాప్తులో ఉన్నవి. వీటన్నిటిని పరిశీలించినట్లయితే యీ నదులపై హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులవల్ల, ఎంత విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తిచేసుకోగలిగినదీ స్పష్టం కాగలదు.

నిర్మాణంలో ఉన్న ప్రాజెక్టులు

మాచ్‌ఖండ్ ప్రస్తుతం నిర్మాణంలో ఉన్న హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులలో, ముఖ్యమైనది మాచ్‌ఖండ్ ప్రాజెక్టు. మాచ్‌ఖండ్ గోదావరి ఉపనది. ఒరిస్సా ఆంధ్రరాష్ట్రముల సరిహద్దున దుడుమా జలపాతంవద్ద యీ ప్రాజెక్టు నిర్మింపబడుతున్నది. ఇక్కడ 850 అడుగుల ఎత్తున నీటిని నిల్వచేయుటకు అవకాశం లభించింది. విద్యుదుత్పాదక కేంద్రం విశాఖపట్నానికి 125 మైళ్ళ దూరంలో ఉన్నది. ఈ ప్రాజెక్టు పూర్తిఅయితే, ఇందువల్ల 10,2000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి లభిస్తుంది. మొదటి దశలో ఒక్కొక్కటి 17 000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి చేయగల మూడు యూనిట్లు యేర్పాటు చేయబడతవి.

(38వ పేజీ చూడుడు)

మాచ్‌ఖండ్ ప్రాజెక్టు

రాష్ట్రసర్వతోముఖాభివృద్ధికి అత్యంతావశ్యకమైన విద్యుచ్ఛక్తి

87 వ పేజీ కొరవ

జలపుట్ ప్రోజెక్టు రిజర్వాయరు 1955 నుండి పని ప్రారంభిస్తుంది. మాచ్‌ఖండ్ విద్యుచ్ఛక్తి ఆంధ్రదేశంలో, శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్నం, తూర్పు, పడమటి గోదావరిజిల్లాలు, కృష్ణా గుంటూరుజిల్లాలకు సరఫరా చేయబడుతుంది 290 మైళ్ల పొడవున 132 కె. వి. డబుల్ సరూ్క్యట్ ట్రాన్స్‌మిషన్ లైన్లు, విద్యుచ్ఛక్తి పంపిణీకి లోడ్ సెంటర్లవద్ద అనేక సబ్ స్టేషన్లు యేర్పాటుచేయబడినవి ఈ హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ స్కీముకు 12 88 కోట్లు ఖర్చవుతుంది. ఈ ఖర్చు 10 ఏళ్లలో 14 55 కోట్లకు పెరుగుతుంది

తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు.— ప్రస్తుతం నిర్మాణంలోఉన్న తుంగభద్ర హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టుకు హంపీ పేట అనకట్టవద్ద ఒక పవర్ స్టేషన్, 15 మైళ్ళ దూరంలో మెయిన్ కాల్వ వద్ద మరొక పవర్ స్టేషన్ను నిర్మింపబడినవి. ప్రారంభకలో 27 వేలు, అంతా పూర్తిఅయిన తరువాత నికరంగా 68 000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పన్నమౌతుంది విద్యుత్ప్రసారానికి 750 మైళ్ళ పొడవున, 66 కె. వి. 11 కె వి వోల్టేజిగల హై టెన్షన్ లైన్లు, వేయడమౌతుంది. ఈ ప్రాజెక్టునుండి ఉత్పన్నమయ్యే విద్యుచ్ఛక్తి, బళ్లారి, అనంతపురం, కర్నూలు, కడపజిల్లాలకు వినియోగింపబడుతుంది. బళ్లారిజిల్లా మైసూరుకు చెందడంతో రమారమి 30 70 దామాషాలో మైసూరు ఆంధ్ర రాష్ట్రాలు యీ విద్యుచ్ఛక్తిని పంచుకొంటాయి ఈ విద్యుత్ స్కీముకు మొత్తం ఖర్చు 7 80 కోట్లు మరో పదేళ్లలో యీ ఖర్చు 8 కోట్లరూపాయలదాకా పెరుగుతుంది. పవర్ స్టేషనులకు కావలసిన యంత్రాలు, ట్రాన్స్‌మిషన్ లైన్లు వేయడానికి సబ్ స్టేషన్లు నిర్మించడానికి కావలసిన సాధన సామాగ్రి ఆర్డరు యివ్వబడింది. 1956 లో సంవత్సరాంతంలోగాని, 1957 లో ఆరంభంలోగాని విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి ప్రారంభమౌతుంది.

దర్యాప్తులోఉన్న హైడ్రోఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులు

శైలేరు.— ఇది మాచ్‌ఖండ్ నదికి మరొక పేరు మాచ్‌ఖండ్ నదికి దిగువన, ఆ నదిని శైలేరు అని వ్యవహరిస్తారు. ఒరిస్సాకు, ఆంధ్రకు ఉమ్మడి సరిహద్దుగా ఉన్నది. మాచ్‌ఖండ్ ప్రాజెక్టువిషయంలో, ఒరిస్సా, మద్రాసు ప్రభుత్వాలు, కుదుర్చుకొన్న ఒడంబడిక షరతుల ప్రకారం, ఈ నదిని వినియోగించుకొనే హక్కు మద్రాసు ప్రభుత్వానికి (యిప్పుడు ఆంధ్ర ప్రభుత్వానికి) యివ్వబడింది శైలేరు స్కీముక్రింద మూడు విద్యుదుత్పాదక కేంద్రాలు నిర్మించవచ్చు ఎగువన (42 000 కిలోవాట్లు) మధ్యన (44000 నుండి 19000 కిలోవాట్లు) దిగువన (105 000) మొత్తం 1 91 000 నుండి 1 66 000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పన్నం అయ్యే అవకాశం ఉన్నది

రామపాదసాగర్ :— (బహుళ ప్రయోజనాత్మకమైన ప్రాజెక్టు) ఈ ప్రాజెక్టుకు 6 600 అడుగుల పొడవున డాము, రెండు భాగాలుగా కట్టబడి ఉన్నది. ఈ రెండుభాగాలకు మధ్యన సహజసిద్ధమైన ఒక కొండ ఉన్నది అట్టడుగు పునాదినుంచి డాము ఎత్తు 458 అడుగులు 27 50 000 ఎకరాల పరిభూమికి నీరు సరఫరా చేయడానికి ప్రస్తుతం కృష్ణా, గోదావరి నదుల ఆయకట్టుగాఉన్న 21 లక్షల ఎకరాల భూమికి నీటి సరఫరా అభివృద్ధి చేసేందుకు ఈ ప్రాజెక్టు సంకల్పింపబడింది. ఈ ప్రాజెక్టునుండి, హెచ్చు తగ్గులేక సమప్రమాణంలో(స్థిరం) 150000కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తిని చౌకగా ఉత్పత్తి చేసుకోవచ్చు ఈ ప్రాజెక్టువల్ల సాగు వ్యవసాయాభివృద్ధి, చౌకగా విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తిగాక, గోదావరి పొంగకుండా నివారించవచ్చు ఈ ప్రాజెక్టు దర్యాప్తు అయిందిగాని ప్రారంభింపబడలేదు.

శబరి — శబరి గోదావరి పెద్ద ఉపనదులలో యిది ఒకటి భద్రాచలానికి ఎగువన 80 మైళ్ళ దూరంలోఉన్న కూనవరందగ్గర గోదావరిలో కలుస్తుంది గోదావరి డెల్టాలో మొదటి పంటకు పుష్కలంగా నీరు సరఫరా చేయడానికేకాక, అదనంగా మరో 8 లక్షల ఎకరాలను రెండవపంట క్రిందికి తెచ్చుటకు, యీ నదిపై అనకట్ట కట్టాలని ఒక స్కీమును తయారు చేసి, ఇరిగేషన్ శాఖవారు దర్యాప్తు చేశారు ఈ స్కీము అమలు జరిపినట్లయితే 8500 కిలోవాట్ల సమప్రమాణపు విద్యుచ్ఛక్తి నీటి విడుదల తక్కువగా ఉన్నంతకాలంలో 4 వేల కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి, రిజర్వాయరునుండి ఉత్పత్తిచేస్తే సావకాశం ఉంటుంది

కృష్ణా పెన్నారు ప్రాజెక్టు :— ఈ ప్రాజెక్టుక్రింద, కృష్ణానదిపై సిద్ధేశ్వరం వద్ద, పెన్నానదిపై సోమేశ్వరంవద్ద రెండు రిజర్వాయర్లు కట్టాలని సంకల్పింపబడింది. మొదటి రిజర్వాయరు 73 మిలియన్ వాట్లు, రెండవది 120 మిలియన్ వాట్లు విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తిచేయగలవని అంచనా వేయబడింది. ఈస్కీములో చాలామార్పులు వచ్చాయి. సిద్ధేశ్వరం రిజర్వాయరు ఎత్తు తగ్గించాలని ఆలోచనలోఉన్నది. కృష్ణానదికి దిగువన నందికొండవద్ద ఒకటి, పులిచింతలవద్ద మరొకటి, రిజర్వాయర్లు కట్టాలని ఆలోచనలో ఉన్నది. ఈ మూడు రిజర్వాయర్లు సిద్ధేశ్వరం, నందికొండ, పులిచింతలవల్ల 100 మిలియన్ వాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పన్నమౌతుంది ఈ ప్రాజెక్టు విషయంలో యింకా యిదమిత్థమైన నిర్ణయమే జరుగకపోవడంబట్టి, ఎంత విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తికాగలదో, నికరంగా అంచనా వేయలేదు.

శ్రీశైలం — సిద్ధేశ్వరానికి దిగువన శ్రీశైలంవద్ద కృష్ణానదిపై హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టుల నిర్మాణానికి చక్కని స్థలం ఉన్నది. అయితే ఎగువన సిద్ధేశ్వరంవద్ద దిగువన నందికొండవద్ద రెండు ప్రాజెక్టులు నిర్మించాలనే ఆలోచన ఉండడంబట్టి, యీ ప్రాజెక్టునిర్మాణం జరుగకపోవచ్చు.

తుంగభద్ర హైలెవెల్ కాలువ - తుంగభద్ర రిజర్వాయరు నుంచి, యీ కాలువ త్రవ్వబడుతుంది. రిజర్వాయరులోని మిగులు నీటిని, ఈ కాలువద్వారా, పురవకొండవద్ద పెన్నానదిలో కలపాలని యోచన. ఇక్కడ కాలువనీటినుండి 250 నుంచి 280 అ॥ ఎత్తు జలపాతం ఉంటుంది ఈ కాలువ త్రవ్వడం జరిగితే, నీటి సరఫరా ఋతువులో 82 మిలియన్ వాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పన్నమౌతుంది.

చిత్తపట్టు కాలువ - నీటి సరఫరా ఋతువులో, విద్యుదుత్పాదన అవకాశం ఉండేటట్లుగా యీ స్కీమును రెండు సంవత్సరాలక్రితం పరిశోధించారు గోదావరి ఇరిగేషన్ సిస్టంలోని, పడమటి మెయిన్ కాల్వకుడి గట్టువద్ద చిత్తపట్టుదగ్గర కట్టక్రింద 186 అడుగుల ఎత్తునుండి 1400 ఘన క్యూసెక్కుల నీరు పడేటట్లు చేయాలని యీ స్కీము ఉద్దేశం ఈ స్కీము ఫలిస్తే ఒక ఋతువులో 1400 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తిఅవుతుంది

పొరుగు రాష్ట్రాలనుండి విద్యుచ్ఛక్తి సప్లై

ఆంధ్రరాష్ట్రంలోని చిత్తూరు జిల్లాకు ప్రస్తుతం, దక్షిణమద్రాసు, విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా కేంద్రంనుంచి, విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయి అవుతున్నది ఆంధ్రరాష్ట్రం యేర్పడిన తరువాత కూడా, యథాప్రకారం సప్లయి అవుతుంది. వచ్చే నాలుగైదేళ్లలో పెరిగే అవసరాలనుగూడా దృష్టిలో పెట్టుకొంటే, చిత్తూరుజిల్లాకు, మద్రాసు రాష్ట్రంనుంచి, మూడు, నాలుగు వేల కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి అవసరం. మద్రాసు ఆంధ్ర ప్రభుత్వాలు దీన్ని గురించి ఒక ఒడంబడిక చేసుకోవలసి ఉంటుంది. మైసూరు శివసముద్రం స్కీమునుండి, హిందూపురమునకు విద్యుచ్ఛక్తిసరఫరా చేయబడుతోంది. ఒడంబడికప్రకారం 700 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తిసరఫరాకు మాత్రమే అవకాశం ఉన్నది. తుంగభద్ర హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ పవరు హిందూపురం ప్రాంతానికి లభించకపోతే, మైసూరునుండి యింకా ఎక్కువ విద్యుచ్ఛక్తి తెచ్చుకోవలసిన అవసరం యేర్పడుతుంది.

పరిశోధింపబడని ఇతర హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ స్కీములు - గోదావరి, కృష్ణా పెన్నారు నదులపై పైన వివరించిన హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులు మాత్రమేగాక, యింకా అనేక నదుల పైనా ఉపనదులపైన హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టుల నిర్మాణానికి అవకాశం ఉన్నది. వాటిలో,

విశాఖపట్నంలోని వంశధార, నాగావళి నదులు, కర్నూలు, గుంటూరు, నెల్లూరు జిల్లాల్లోని గుండ్లకమ్మ, అనంతపురం, కడపల్లోని ఉత్తర పెన్నారు, చిత్తూరు, కడపజిల్లాల్లోని చెయ్యేరు నదులు.

పైన ఉదహరించిన ప్రాజెక్టులవల్ల ఉత్పత్తి అయ్యే విద్యుచ్ఛక్తి, దేశావసరాలకు సరిపోనిపక్షంలో, యీ నదులపై హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులను కట్టేవిషయం ఆలోచించవలసి ఉంటుంది.

మామూలు విద్యుచ్ఛక్తి కేంద్రాలు

(జలోత్పాద విద్యుచ్ఛక్తి కేంద్రాలుగావు) ప్రస్తుతం, విశాఖపట్నం, విజయవాడలలోని థర్మల్ స్టేషన్లకు, సింగరేణి, బెంగాల్ కొలరీలనుండి బొగ్గు సప్లయిఅవుతుంది నెల్లూరు థర్మల్ స్టేషన్ నూనె వినియోగిస్తున్నది. నూనె వినియోగించడం చాలా ఖర్చుతోకూడిన పనిగాబట్టి, నెల్లూరు థర్మల్ స్టేషన్లో గూడా బొగ్గు బాయిలర్లు త్వరలో యేర్పాటు చేస్తారు ఆంధ్రదేశంలో ప్రస్తుతంబొగ్గు లేదు. విశాలాంధ్ర రాష్ట్రం యేర్పడి హైద్రాబాదు తెలుగుజిల్లాలు ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో కలుపబడినట్లయితే, సింగరేణి కొలరీలన్నీ, ఆంధ్రకు వస్తాయి బొగ్గుగనులదగ్గర పెద్ద థర్మల్ స్టేషన్ నిర్మించుకొని, హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులవల్ల ఉత్పత్తిఅయ్యే విద్యుచ్ఛక్తి చాలకపోతే, భర్తీచేసుకోవచ్చు.

విద్యుచ్ఛక్తిని వినియోగించుకొని ఆంధ్రదేశంలో అనేక భారీపరిశ్రమలు చిన్న కుటీరపరిశ్రమలు పెంపొందించుకోగల అవకాశం కావలసినంత ఉన్నది. ఇక చౌకగా జలోత్పాదకమైన విద్యుచ్ఛక్తి లభిస్తే, యీ అవకాశం, యిబ్బడి ముబ్బడి అవుతుంది.

ప్రస్తుతం అమరియున్న, షుగరు, మాంగనీసు, సిమెంటు పరిశ్రమలు నూనెమిల్లులు (రాయలసీమ) పేపర్ స్టెయిల్స్, వత్తిమిల్లులు, వంచదార, పెయింట్లు, సార, పేపరు, నాకా నిర్మాణ పరిశ్రమలను యింతో పెంపొందించుకోవచ్చు

విశాఖపట్నంలో పెద్ద ఓడరేవు, కాకినాడ, మచిలీపట్నం వగైరా చోట్ల చిన్న రేవు లనేకం, బ్రహ్మాండమైన కృష్ణా గోదావరి తుంగభద్రా నదులు, వాటికాల్వలు, కోస్తా పొడవునా దేశం ఒక అంచునుంచి మరొక అంచుకు వ్యాపించిన ట్రాంక్ రోడ్ రైలుగాక అనేకమైన రోడ్లు— పారిశ్రామికాభివృద్ధికి రాకపోకల మార్గాల విషయంలో యింతకన్నా కావలసినదేమిటి?

రాయలసీమలో నూ, తదితర ప్రాంతాలలోనూ అమూల్యమైన ఖనిజసంపద ఎంతో ఉన్నది. ఇంతటి సంపదఉన్నా, వాటి అభివృద్ధి చాలా హీనంగా ఉన్నది ఇందుకుగల ముఖ్య కారణాల్లో ఒకటి, చౌకగా విద్యుచ్ఛక్తి లభించే అవకాశం లేకపోవడమే

ఇక కుటీరపరిశ్రమలకు వ్యవసాయాభివృద్ధికిగూడా విద్యుచ్ఛక్తి కావాలని రైతులు కోరుతున్నారు మాచ్‌ఖండ్ హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ స్కీము 1955 నుండి విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా ప్రారంభించడంతో, ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో పరిశ్రమలు శరవేగంగా అభివృద్ధి చెందుతాయనడం నిస్సంశయం.

ఆంధ్రప్రాంతానికి ప్రస్తుతం, విజయవాడ, విశాఖపట్నం, నెల్లూరు థర్మల్ స్టేషన్ల నుంచి మొత్తం 25950 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయి అవుతున్నది.

మైసూరులో నిజాగర్ సిస్టం క్రింద ఆదోని, ఆలూరు, రాయదుర్గం, గుంటకల్, అనంతపురం జిల్లాలకు, శివసముద్రం స్కీమునుంచి హిందూపురం ప్రాంతానికి, మెట్టూరు హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ సిస్టంనుంచి, చిత్తూరుజిల్లాకు, ఎక్కువ విద్యుచ్ఛక్తి వస్తున్నది. 6600 కిలోవాట్ల ఉత్పత్తి ప్రమాణంగల 18 డీసెల్ స్టేషన్ లున్నవి మాచ్‌ఖండ్, తుంగభద్రా హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులనుండి విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి ప్రారంభమైతే, యీ 18 డీసెల్ స్టేషన్లను ఎత్తివేయవచ్చు

ప్రస్తుతం ఆంధ్రదేశంలో 200400 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తికి గిరాకీ ఉన్నది. ఈ గిరాకీ క్రమంగా పెరుగవచ్చు. 1954 (మాచ్‌ఖండ్ విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయి ప్రారంభమైనప్పటి నుంచి) 29 మిలియన్ వాట్లకు, 1956లో (తుంగభద్రా ప్రాజెక్టునుండి విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా ప్రారంభమైతే) 43 మిలియన్ వాట్లకు, 1958 లో 60 మిలియన్ వాట్లకు పెరుగుతుంది

68 వేల చతురపుమైళ్ల విస్తీర్ణం, 15750 గ్రామాలుగల ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ప్రస్తుతం పట్టణాలు పల్లెలుకలసి 251 కి మాత్రం అంటే 2% కి మాత్రం విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా అవుతున్నది.

1955 ఆప్రాంతాల మాచ్‌ఖండ్ విద్యుచ్ఛక్తి లభించడం ప్రారంభమవడంతో గ్రామాల అభివృద్ధి కార్యక్రమానికి కోతడంత ప్రోత్సాహం లభిస్తుంది.

ఈవిధంగా స్థూలంగా చూస్తే, ఆంధ్రదేశంలో 600 మిలియన్ వాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి చేయడానికి అవకాశం ఉన్నట్లు కన్పిస్తూన్నది. సవివరంగా సమగ్రంగా పరిశోధన చేసి సరియైన అంచనాలువేస్తే యింకా ఎక్కువ అవకాశం కన్పించవచ్చు. ఏదియేమైనా, ఆంధ్రదేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధికి విద్యుచ్ఛక్తి కొరత ఉండదన్న విషయం నిర్వివాదం. ఉన్న సహజసంపదను సక్రమంగా, సమర్థంగా ఉపయోగించుకొని, ఆంధ్ర రాష్ట్రం భారతదేశంలోని పురోభివృద్ధికరమైన రాష్ట్రాలలో సముచితమైన స్థానంపొందేట్లు చేయడం ప్రభుత్వాధినేతల విధ్యుక్తం.

విద్యుచ్ఛక్తి, నీటివసరుల అభివృద్ధి ప్రణాళికలు

— రచన —
శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి

నీటివసర్ల అభివృద్ధికి సంబంధించినంతవరకు బ్రిటిష్ పరిపాలకుల కార్యవిధానం అభ్యుదయ నిరోధంగా వుండేది అటువంటి విధానంవల్ల దేశం యొక్క ఆర్థిక స్థితిగతులు అభివృద్ధి చెందవలసినంతగా అభివృద్ధి చెందలేదు. ప్రతిప్రాజెక్టుకు చాలా ఎక్కువ రాబడి రావాలని అంచనా వేసే ఆనాటివారి విధానంవల్ల చాలా చెరుపు గలిగింది. ఈ ఆదాయం లెక్కించడంలో అప్పుడు అమలులో వున్న వడ్డీనికూడా లెక్కలోకి తీసుకునేవాళ్లు అందువల్ల అనేక నీటివసర్ల అభివృద్ధి ప్రణాళికలను అసలు మానుకోవలసివచ్చింది. ఇంకొక ఆటంకం కూడా వుండేది. నిర్మించదలచుకొన్న ఒక ప్రాజెక్టు క్రిందనున్న ప్రాంతంనుంచి నీటి తీరువ కుదరైనవాటిమీద ఎంత పన్ను వస్తుందని కూడా లెక్కవేసేవారు. ఇటువంటి విధానంవల్ల ఒక చెంపచుక్క నీళ్లులేక లక్షలాది ఎకరాలు ఎండిపోతూంటే మరొక చెంప నదీజలాలలో ఎక్కువభాగం సముద్రంలోకి పోతూండేది.

పెట్టనున్న ప్రాజెక్టుల నిర్మాణమే ధరలు తక్కువగా ఆవున్న రోజులలో నిర్మించబడి వున్నట్లయితే ఆంధ్ర చరిత్రగతి మరోవిధంగా వుండేది జరిగిందేమో జరిగింది ఇక ఇప్పుడుమాత్రం ఆలసించరాదు దారిద్ర్యాన్ని, క్షామాన్ని కుదవబెట్టం చాలి నీటివసర్లు, విద్యచ్ఛక్తి ఇందుకు సాధనాలు

శ్రీకాకుళం, విశాఖజిల్లాలు

ఈ రెండుజిల్లాలలో 40–50 అంగుళాలమధ్య వాన కురుస్తున్నా యీ ప్రాంతం దాదాపు రాయలసీమలాగా వుంటుందంటారు ఏవో కొన్ని చిన్న చిన్న నదులున్నాయి ...

దెల్టా జిల్లాలు

నెల్లూరు జిల్లా

ఆంధ్రలో సాగుకావలసిన భూమి

విద్యుచ్ఛక్తి ప్రణాళికలు

మన జలసంపదను సద్వినియోగంచేసుకుంటే రాష్ట్రాల్లో ఆంధ్ర అగ్రగామి కాగలదు

సుజలాం ★ సుఫలాం సస్యశ్యామలాం ★

మననీటి ★ శ్రీ మోటూరు సత్యనారాయణ ★ వనర్లు

ఆంధ్ర రాష్ట్ర అవతరణతో పాటు ఆంధ్రుల బాధ్యతలు కూడా హెచ్చినాయి. అంధ్ర రాష్ట్రాన్ని, అంధ్ర ప్రజానీకాన్ని, అంధ్ర భాషను, తీర్యవంతంగాను, తేజోవంతంగాను చేయాలంటే అంధ్ర భూమిని, ఆంధ్రులకు ప్రసాదించిన పారంపర్యమైన సంస్కృతిని, సాహిత్యాన్ని, సంపదను పెంపొందించుకోవడంతో పాటు ఆంధ్రదేశానికి గల సహజసంపదలను కూడ చక్కగా పరిశీలించి వాటిని అభివృద్ధి పరచుకోవాలి.

రాష్ట్ర జనాభా, సాగుకు లభించే భూములు, ఉన్న నీటివసర్లు అనే అంశాలను పరిశీలిస్తే దేశంలోని మొదటి తరగతి రాష్ట్రాల్లో అంధ్రకు ఏ స్థానం లభిస్తుందో ఈ క్రింది పట్టికలో చూడవచ్చు —

మేజర్ ప్రాజెక్టులను గురించి పరిశీలించడానికి ముందు మన మేజర్ నదులయొక్క బలాబలాలను తెలుసు ...

ఇంకొక కోటి ఎకరాలకు లభించవచ్చు. ప్రస్తుతం నదులవల్ల సౌకర్యం పొందే 28 లక్షల ఎకరాలతో మొత్తం ఒక కోటి 28 లక్షల ఎకరాలకు నీటి వనరులు లభిస్తాయి. అంటే ఇది ...

రాష్ట్రం	జనాభా	విస్తీర్ణం వేల (ఎకరాలలో)	పంటకు పనికి వచ్చే భూమి (వేల ఎకరాలలో)	నీటి వనరులు గల భూమి (వేల ఎకరాలలో)	పంటకు పనికి వచ్చే భూమిలో పండించిన భూమిశాతం	పండించిన భూమిలో నీటి వనరులు గల భూమిశాతం
1	2	3	4	5	6	7
1. ఆంధ్ర	2,05,07,801	4,17,77	2,64,07	47,88	61	29
2 అస్సాం	91,29,442	5,44,00	2,41,09	10,82	26	17
3 బీహారు	4,02,18,916	4,48,00	3,18,88	42,80	72	19
4. బొంబాయి	3,59,48,559	7,10,40	3,47,85	17,60	90	5
5 మ ప్రదేశ్	2,18,27,898	8,82,00	4,24,06	16,86	76	5
6 మద్రాసు	3,57,18,485	3,85,20	2,57,01	48,86	57	38
7 ఒరిస్సా	1,46,44,298	3,84,00	1,09,80	16,05	68	22
8 పంజాబు	1,26,38,611	2,36,80	1,61,17	58,46	88	44
9. ఉ ప్రదేశ్	6,32,54,118	7,28,20	5,26,05	1,08,08	76	27
10. ప. బెంగాల్	2,47,86,688	1,98,40	1,36,09	28,18	95	16

పై పట్టికనుబట్టి జనాభా దామాషా చూస్తే అంధ్ర రాష్ట్ర నీటి వసరులు మిగతా రాష్ట్రాలకంటె ... లేవనిన్నీ, అంధ్రకు ఈ విషయంలో మూడవస్థానం లభిస్తుందనీ తెలుస్తుంది దీనికి ముఖ్యకారణం అంధ్రరాష్ట్ర భౌగోళికస్థితి ...

కోవాలంటే వాటి ఉపయోగాలతో పాటు ఈ క్రింది పట్టికలలో చూడవచ్చు.— ఇందుమించుగా సాగయ్యే భూమిలో సగము, మొత్తము విస్తీర్ణములో మూడవవంతు అవుతుంది ప్రస్తుత రేట్ల ...

కృష్ణ, గోదావరి డెల్టాల రక్షణకు చర్యలు

	వివరం	గోదావరి	కృష్ణ	తుంగభద్ర	పెన్న
1	వర్షపాతం అందుకొనే భూమి (ఎకరాలలో)	7,44,82,000	6,21,12,000	1,74,45,760	1,26,72,000
2.	మొత్తం జలాలు (క. కో. ఘ అ)	2,500	1,715	450	141
3	ప్రస్తుతం ఉపయోగపడే జలాలు (క కో ఘ అ)	800	290	75	36
4	ఇంకా మన వాటాకి లభించే జలాలు (క కో. ఘ. అ)	878	470	174	105
5.	ప్రస్తుతం సాగయ్యే భూమి (సాగవాటికవాలు) (ఎకరాలలో)	13,29,000	11,02,000	1,80,282	1,78,000
6.	సిద్ధంగానున్న ప్రణాళికల ప్రకారం సాగు కావలసిన కొత్తభూమి – సుమారు – (ఎకరాలలో)	31,00,000	31,00,000	10,00,000	5,00,000

ముఖ్య నదీమండలాలు: పరస్పర అనుసంధానావశ్యకత

మనకు ముఖ్యమైన గోదావరి, కృష్ణ, తుంగభద్ర, పెన్న నదులలో ...

నదీజలాల వినియోగం

నీటి పంపిణీకి నిపుణుల సలహా

ముందు కరువు ప్రాంతాల అక్కరతీరాలి

నదీమండలాలు

40 వ పేజీ చూడుము

'కోహినూరు'ను కన్న రత్నగర్భ-ఆంధ్రదేశ సహజసంపద:

37 వ పేజీ తరువాయి

పుట్టి జిల్లాలోని గిద్దలూరు గనుల్ని, మందూరు ప్రాంతాలలోను బాక్సైట్ విశేషంగా దొరుకుతుంది

భవనశిలలు

భవనాల నిర్మాణానికి ప్రత్యేక రకమైన శిలలు కావాలి ఎక్కువ కాలం మన్నిక కలిగి, చెక్కడానికి వీలయ్యే శిలలు, అందమైన శిలలు మాత్రమే భవన నిర్మాణానికి ఉపయోగిస్తవి విశాలాంధ్రలో దాదాపు ప్రతి ప్రదేశంలోను కూడా పైన పేర్కొనబడిన లక్షణాలుగల శిలలున్నవి వీటిలో గ్రానైట్లు మొదలైనవి ముఖ్యం పల్నాడులోని రెంటచింతలలో దొరికే సున్నపురాళ్ళు అందాలచిమ్మేవని చాలా కాలం నుంచి పేరున్నిక గన్నవి బెజవాడలోని వి రెడ్డిగారి భవనం, ఈ ప్రాంతంలో దొరికే శిలలను పాలిష్ చేయగా తయారైన రాళ్ళతో కట్టినదే

బెరైల్: బెరిలియమ్ నుంచి బెరైల్ తయారుచేస్తారు పరిశ్రమలలో అనేకవిధాల ఇదే ఉపయోగపడుతుంది అయితే దీన్ని తయారు చేయడం కష్టం రాగి, నికెలు, ఇనుము, అల్యూమినియమ్ మొదలైన వాటితో కలిసి, ఇది ధాతు మిశ్రమవుతుంది. కొన్ని ప్రత్యేక లోహ మిశ్రమాలు తయారుచెయ్యడానికి ఇది ఉపయోగపడుతుంది సున్నితమైన వస్తువుల ఉత్పత్తి పరిశ్రమలలో దీని వాడకం ఎక్కువ యుద్ధంలో అనేక పరికరాల ఉత్పత్తికి ఇది ఉపయోగించబడ్డది ప్రత్యేకరకమైన పింగాణి, దీపాలు తయారు చెయ్యడానికికూడా యిది ఉపయోగపడుతుంది ఈ అణుయుగంలో దీని ఉపయోగాలు చాలా ఎక్కువ

విశాలాంధ్రలో యిది పుష్కలంగా వున్నది గూడూరు ప్రాంతంలోని మైకా గనులలో యిది పుష్కలంగా వున్నది కృష్ణాజిల్లాలోని తిరువూరులోను, కురుపామ్‌జమీలోను, మైకాతోపాటు ఇదికూడా పుష్కలంగా వున్నది. కురుపామ్‌లో దొరికే బెరైల్ పగలగొట్టినప్పుడు కొన్ని విశిష్టమైన పొరలు కనిపిస్తవి ఇక్కడ దొరికే బెరైల్‌కు కాంతికిరణాలను ప్రసారించే లక్షణం వున్నది ఇటువంటి బెరైల్ విశాలాంధ్రలో మరెక్కడా దొరక్కపోవచ్చు

క్రోమైట్: లోహ మిశ్రమాలలో క్రోమైట్ ఒకటి పరిశ్రమలలో దీని ఉపయోగం కూడా చాలా యెక్కువ పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ఇది చాలా అవసరం ఉక్కు పరిశ్రమకు ఇది ముఖ్యం తుప్పుపట్టని ఉక్కు వంటి లోహమిశ్రమాలలో క్రోమైట్ వుంటుంది తక్కువరకం క్రోమైట్‌ను మరికొన్ని పరిశ్రమలలో వినియోగిస్తారు క్రోమైట్ లవణాలను అనేక పరిశ్రమలలో వాడతారు

కృష్ణాజిల్లాలో కొండపల్లివద్ద క్రోమైట్ పుష్కలంగా వున్నదని డాక్టరు ఎస్ ఎస్ కృష్ణన్ 1940 లో కనిపెట్టారు కొండపల్లిలోను తిర్వరిన రాలలోను ఇప్పుడు దీని ఉత్పత్తి చేసి ఎగుమతిచేస్తున్నారు హైదరాబాదు సంస్థానంలోని మధిరవద్ద కూడా యిది దొరుకుతుంది కోరాపుట్టి ప్రాంతంలో కూడా యిది వున్నది అయితే అక్కడ దీనినిగురించి పరిశోధనలు ఇంకా జరగవలసి వున్నది

పింగాణీ మట్టి: రంగు, మంటలో కాలకుండా వుండడం, సాగదం మొదలైన కొన్ని లక్షణాలు గల మట్టి పరిశ్రమలకు ఉపయోగించుతుంది పింగాణీపన్లలో ఉపయోగించే తెల్లమట్టిని చైనా మట్టి అంటారు మూసలు తయారుచెయ్యడానికి ఉపయోగపడే ఒకరకం మట్టిని బెంటానైట్ మట్టి అంటారు. కుంపట్లు తయారు చెయ్యడానికి ఉపయోగపడే ఒకరకమైన మట్టివున్నది కాగితం, వస్త్రాలు, రబ్బరు, పెయింటు మొదలైన పరిశ్రమలలో కూడా రకరకాల మన్నులు వినియోగిస్తారు

వాట్లలో రకరకాలు విశాలాంధ్రలో పుష్కలంగా వున్నాయి. నెల్లూరు జిల్లాలోని గూడూరు, శ్రీకాకుళం జిల్లాలోని కరివిడి, కురుపామ్, విశాఖపట్టణంలోని అనేక ప్రదేశాలలోను, నిజామాబాద్ జిల్లాలోని చిత్రపాల, నల్గొండ, కోనసముద్రం ప్రాంతాలలోను ఇది పుష్కలంగా వున్నది.

రాగి: ఆధునిక నాగరికతకు ఇనుము, అల్యూమినియమ్ ఎంత అవసరమో రాగి కూడా అంతే అవసరం కనుక ఇది చాలా ముఖ్యమైనది దీని ఉపయోగాలు చాలా వున్నాయి. ఇతర ధాతువులతో దీన్ని కలిపి కంచు, ఇత్తడి రేకులను తయారు చేయవచ్చు

విశాలాంధ్రలో అనేక ప్రాంతాలలో రాగి వున్నది అనేక శతాబ్దాల నుంచి దీన్ని ఆయా ప్రదేశాలలో ఉత్పత్తి చేస్తున్నారనడానికి రుజువున్నది నెల్లూరు జిల్లాలోని గరిమినిపేట రాగి గనులను గురించి పరిశోధనలు జరుగుతున్నవి ఇదేవిధంగా కడప జిల్లాలోని జంగంరాజుపల్లి, అనంతపురంజిల్లాలోని మదిగుబ్బ, గుంటూరు జిల్లాలోని అగ్నిగుండల, కర్నూలు జిల్లాలోని గని, గజ్జలకొండ మొదలైన ప్రాంతాలలో కూడా రాగి గనులను గురించి పరిశోధనలు జరగాలి నల్గొండజిల్లా కొండరాళ్ళలో రాగి దొరుకుతుంది రాయచూరు జిల్లాలో కూడా కొన్ని పురాతనపు రాగిగనులున్నాయి అవి చాలా కాలాక్రిందట పని చేసినవి వరంగల్లు జిల్లాలోని మైలారమ్, ఎల్లంతైలు ప్రాంతాలలోని రాగి గనులు ఈ రచయిత కనిపెట్టినవే ఇంకా అనేక రాగిగనులను గురించి పరిశోధనలు జరగవలసి వున్నది

బొగ్గు

పరిశ్రమలకు బొగ్గు చాలా అవసరం ప్రతి పరిశ్రమకు బొగ్గుకావాలి ముఖ్యంగా జలపాతాలనుంచి తయారయ్యే విద్యుచ్ఛక్తి దొరకని ప్రాంతాలలో పరిశ్రమలకు బొగ్గు మరీ అవసరం బొగ్గునుంచి అనేక వస్తువులు తయారు చేయవచ్చు

విశాలాంధ్రలో బొగ్గు పుష్కలంగా దొరికే ప్రాంతాలున్నాయి చాందానుంచి హైదరాబాదు సంస్థానంగుండా, ఉభయ గోదావరి జిల్లాల వరకు గల ప్రాంతంలో బొగ్గు దొరికే గనులున్న ప్రాంతాలున్నవని రుజువైంది

వాటిని సక్రమమైన యోగంలోకి తీసుకురావాలి ప్రస్తుతంకొత్తగూడెం, బెల్లంపల్లిలో బొగ్గు తవ్వుతున్నారు తూర్పు గోదావరి జిల్లాలోని లింగాల, గరివిడిపేటలలోను, పశ్చిమ గోదావరిలోని బెడదనూరు, గోయలగూడెం, వెంకటాపాలెములలోను బొగ్గు గనులున్నట్లు స్పష్టమైంది. డాక్టరు ఫాక్సు చేసిన అంచనానుబట్టి విశాలాంధ్రలో కొన్ని వందల మిలియన్ల టన్నుల బొగ్గు దొరుకుతుంది వీటిలో చాలా కొద్ది గనులుమాత్రమే ప్రస్తుతం పని చేస్తున్నాయి

గంజాం జిల్లాలోని గోపాలపురిలో బొగ్గుగని వున్నట్లు తెలుస్తున్నది

డొలోమైట్ - మెగ్నిషియమ్-సున్నపురాయి

వరంగల్లు జిల్లాలోని పాఖాల్ కొండలలోను, కడప కర్నూలు జిల్లాలలోను ఇది దొరుకుతాయి విశాఖపట్టణానికి సుమారు 50 మైళ్ళ దూరంలోవున్న బొర్రా, అనంతగిరి ప్రాంతాలలో కూడా యిది పుష్కలంగావున్నాయి. లోహపరిశ్రమలు, రసాయన పరిశ్రమలలో ఇది చాలా అవసరం విశాలాంధ్రలో మరికొన్ని ప్రాంతాలలో కూడా ఇది కొద్ది కొద్దిగా వున్నాయి

వజ్రాలు - వజ్ర శిలలు

కృష్ణానదీ లోయలోను, రాయలసీమలో కొన్ని ప్రాంతాలలోను, సుమారు రెండు శతాబ్దం క్రిందటి వరకు వజ్రాల వాణిజ్యం విశేషంగా జరిగిన కేంద్రాలున్నాయి ప్రపంచవిఖ్యాతి పొందిన కోహినూర్ వజ్రం ఈ ప్రాంతంలోదొరికినదే వజ్రకరూరు, కొల్లూరు మొదలైన ప్రాంతాలలో ఇప్పుడు కూడా యిది దొరుకుతున్నాయి రాయచూరు జిల్లాలోని వాస్పేట అనే గ్రామంలో 1985—40 సంవత్సరాలమధ్య అనేక వజ్రాలు దొరికినవనీ, వాటిలో కొన్నింటిని అధికారులు స్వాధీనం చేసుకొన్నారని తెలుస్తున్నది వాటిలో ఒకదాన్ని చెక్కిన తరువాత దాని విలువ 80,000 రూపాయలని అన్నారట ఈ ప్రాంతాలలోని వజ్రాలు ఇంకా అయిపోలేదనీ, వీటిని తిరిగి పరిశీలించవలసిన అవసరమెంతైనా వున్నదనీ నిపుణుల అభిప్రాయం

బంగారం

కోలారు బంగారు గనులు ఇండియాలో బంగారు గనులలోకల్లా కొన్ని శతాబ్దాలనుంచి ప్రసిద్ధి చెందినవి ఈ గనులు తప్ప వేరే బంగారు గనులు ఇండియాలో కనిపించవు రాయచూరు జిల్లాలోని హట్టి వద్ద కూడా బంగారుగనులున్నాయి 1904-24 సంవత్సరాలమధ్య ఈగనులు తవ్వారు రాయచూరు జిల్లాలోని గద్వాలలో పూర్వం బంగారు గనులుండేవి వరంగల్లు జిల్లాలోని పాల్వంచ సంస్థానంలో (అల్యూవియల్ గోల్డు) ఒక రకమైన బంగారం దొరుకుతుంది

గ్రాఫైట్

గ్రాఫైట్ చాలా ముఖ్యమైన లోహం పెన్సిళ్ళు, డ్రైబాటరీలు, రంగులు మొదలైన పరిశ్రమలకు ఇది చాలా అవసరం ఉక్కునియమ్‌లోని మూత్రాల్ల వేగం తగ్గించడానికి గ్రాఫైట్ ఉపయోగపడుతుందని యుద్ధకాలంలో కనిపెట్టబడింది. విశాఖ, తూర్పుగోదావరి జిల్లాలలోని అనేక ప్రాంతాలలో ఇది దొరుకుతుందనిరుజువైంది వీటిలో కురుపాం, విజయనగరం ఆంధ్ర సంస్థానాలు ముఖ్యప్రాంతాలు వరంగల్లు జిల్లాలోని కుండ్లమడుగు మొదలైన ప్రదేశాలలో కూడా గ్రాఫైట్ దొరుకుతుంది ఇక్కడినుంచి రాజమండ్రికి సప్లయి చేయబడుతున్నది రాజమండ్రిలో కుటీర పరిశ్రమగా అల్యూమినియమ్ గిన్నెలు తయారుచేస్తారు వాటికి గ్రాఫైట్ బాగా ఉపయోగపడుతుంది ఈ గిన్నెలు రాజమండ్రి నుంచి ఇండియాలో వివిధప్రాంతాలకు ఎగుమతి చేయబడుతున్నాయి గోల్లమామిడాడ, నర్సీపట్నములలో ఈ పరిశ్రమ వున్నది విశాలాంధ్రలో గ్రాఫైట్ పుష్కలంగా దొరుకుతుందనడానికి అనుమానం లేదు

ఇనుము - ఉక్కు

ఇనుము, బొగ్గు - ఈ రెంటివల్లనే బ్రిటన్, అమెరికాలు అంత గొప్ప దేశాలయాయి ఈ లోహాలన్నింటిలో ఉక్కు గట్టిది—చవుక ఇనుము లేకపోతే ఏ పరిశ్రమా అభివృద్ధి చెందదు

ఇనుము విశాలాంధ్రలో పుష్కలంగా వున్నది బస్తర్‌లోని బైలాదిలాలో ఇనుము దొరికే గని వున్నది ఇండియాలో ఇనుము దొరికే పెద్దగనులలో ఇదొకటి ఇంకా 6,000 మిలియన్ల టన్నుల ఇనుము ఇక్కడి గనిలో నిలవవున్నట్లు అంచనా బస్తరునుంచి తూర్పుగోదావరి వరకూ వున్న కొండలో కనిపించే జలపాతాల సహాయంతో తయారుచేసిన విద్యుచ్ఛక్తితో గాని, ప్రాణహిత - గోదావరి నది ప్రాంతంలో దొరికే బొగ్గుతో గాని ఈ లోహము నుంచి ఉక్కు తయారుచేయవచ్చు

నిజామాబాద్ జిల్లాలోని కోనసముద్రంవద్ద తయారైన వుక్కుతో శ్రేష్ఠమైన ప్రపంచ విఖ్యాతి చెందిన "డమాస్కస్ కత్తులు" తయారు చేయబడినవి పూర్వకాలంలో తెలంగాణా ప్రాంతంనుంచి యూరప్ దేశాలకు మామూలుగా ఎగుమతి అయిన వరుసలలో వుక్కు ఒకటి

తెలంగాణాలో దొరికే యినుములో సగభాగం గోదావరిలోను, నిజామాబాద్ జిల్లాలోను దొరుకుతుంది ఈ గని ప్రాంతాలకు ఆధునికశాస్త్ర విజ్ఞాన సౌకర్యాలు లభిస్తే అక్కడ ఉక్కు తయారు చేయవచ్చు

సీసం

సీసం విశాలాంధ్రలో అంత ఎక్కువగా వున్నట్లు తెలియదు అయినా పూర్వం ఈ లోహం దొరికిన ప్రాంతాలైన గుంటూరుజిల్లాలోని కారంపేడు, రాయలసీమలోని జంగంరాజపల్లి, బసవాపురం, కోయిలకుంట్ల, నల్గొండజిల్లాలోని చేవరకొండ మొదలైనప్రదేశాలలోను సీసం గురించి పరిశోధించడం అవసరం

అభ్రకం

విశాలాంధ్రలో మైకా గనులు చాలా వున్నవి గూడూరు మైకా విదేశాలకు ఎగుమతి చేస్తున్నారు. వరంగల్లు జిల్లాలోని ఖమ్మంమెట్ ప్రాంతంలో కొన్ని మైకా గనులు పనిచేస్తున్నాయి కృష్ణా జిల్లాలోని తిరువూరు, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలోని కొన్ని ప్రాంతాలు, విశాఖ జిల్లాలో కొన్నిప్రాంతాలలో అభ్రకంగనులున్నట్లు ఇటీవల తెలియవచ్చింది కురుపామ్ జమీలో ఒకరకమైన మైకా వున్నది కోరాపుట్టి, విజయనగరం జిల్లాలలో మరోరకం మైకా వున్నది వరంగల్లు, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలో ఒక కొత్తరకం మైకా కనిపించింది మైకావల్ల పరిశ్రమలలో అనేక ఉపయోగాలున్నాయి

మాంగనీసు

విశాఖ, శ్రీకాకుళం, కోరాపుట్టి జిల్లాలలో మాంగనీస్ గనులు తవ్వుతున్నారు గరివిడి, కోడూరు, దువ్వమ్, దేవద, చీపురుపల్లి, సదానందపురం, గర్భామ్ ప్రాంతాలు మాంగనీసు దొరికే ప్రాంతాలలో కొన్ని ప్రతి సంవత్సరం మాంగనీస్ దొరికే కొత్త ప్రదేశాలు బయటపడుతున్నాయి మాంగనీస్ అంతా విదేశాలకు ఎగుమతి చేయబడుతున్నది బళ్ళారి జిల్లాలో కూడా చెప్పుకోతగ్గంత మాంగనీస్ వున్నది హైదరాబాద్ సంస్థానంలో కొన్ని ప్రాంతాలలో కూడా మాంగనీస్ వున్నట్లు చెపుతున్నారు కాని అవి పరిశ్రమ నెలకొల్పదగ్గంత పెద్ద ప్రాంతాలు కావు ఇనుము, ఉక్కుల తరువాత పరిశ్రమలకు మాంగనీస్ చాలా అవసరం

రకరకాల ఇసుకలు

గంజామ్, శ్రీకాకుళం, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలలో రకరకాల ఇసుక కనిపిస్తుంది ఈ యిసుకలో రకరకాల లోహాలున్నాయి విశాఖపట్టణం సముద్రతీరాన 120 మైళ్ళవరకు వున్న ఇసుకలో అనేకరకాల లోహాలున్నాయని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలోని భూగర్భశాస్త్ర విభాగం వారు రుజువుచేశారు

సముద్రతీరపు యిసుకలో పరిశ్రమలకు ఉపయోగపడే లోహాలు పుష్కలంగా వుంటాయి వాటిని సక్రమమైన యోగంలోకి తీసుకురావచ్చు రంగులు, ఉక్కు పరిశ్రమలకు అవసరమైన లోహం (ఇల్‌మెనిట్) కూడా యిసుకనుంచి తయారు చెయ్యవచ్చు ఆంధ్రప్రాంతం ఈ లోహాల విషయంలో స్వయంసంపూర్ణమే గాక, కోస్తాజిల్లాలలో పరిశోధనలు చేసి దీన్ని పుష్కలంగా తయారు చేస్తే ఇతర ప్రాంతాలకు కూడా ఎగుమతి చేయవచ్చు

లవణాలు: ఆంధ్రదేశానికున్న సముద్రతీరం ఇప్పటి ఉప్పు పరిశ్రమకు అభివృద్ధికి ముఖ్యమైన అవకాశం ఇస్తున్నది అన్ని పరిశ్రమలు క్రమపద్ధతిలో అభివృద్ధి చెందాలంటే సోడియమ్ వంటి లవణాలు ఆ పరిశ్రమలకు చాలా అవసరం

గంధకం, పైరైట్స్: పరిశ్రమలలో అనేకవిధాల ఉపయోగపడే గంధకికామ్లాన్ని గంధకంతో తయారుచేస్తారు రసాయనాల ఉత్పత్తి పరిశ్రమకు పిదప ఒకదశలో ఇది కావలసిందే పారిశ్రామికాభ్యుదయానికి గంధకికామ్లం ముఖ్యం.

కృష్ణాజిల్లాలోని కోనవద్ద నాటు గంధకం దొరుకుతుంది ఇండియా భూగర్భ శాస్త్రజ్ఞులు దీన్ని గురించి ఇటీవల పరిశోధనచేసి, పరిశ్రమ నెలకొల్పడానికి తగినంతగా ఇక్కడ గంధకం దొరకదని తేల్చారు కడప, కర్నూలు జిల్లాలలో పైరిట్సు దొరుకుతుంది. తాలుకు, కొత్తగూడెం బొగ్గుగనులలో కూడా యిది దొరకుతుంది

పైన పేర్కొనబడిన విషయాలనుబట్టి, విశాలాంధ్రలో పరిశ్రమల అభివృద్ధికి కావలసిన ఖనిజాలు పుష్కలంగా వున్నవని స్పష్టమవుతున్నది అయితే ఇంతవరకు చెప్పుకోదగ్గ ఒక్క లోహ పరిశ్రమ కూడా నెలకొల్పబడలేదు పరిశ్రమ నెలకొల్పడానికి తగినంతగా దొరికే లోహాలు, దొరకగలవని రుజువయిన లోహాల విషయం మాత్రమే ఈ వ్యాసంలో ప్రస్తావించబడింది ఈ లోహసంపదను శాస్త్రీయ పద్ధతులలో సక్రమోపయోగంలోకి తీసుకువస్తే విశాలాంధ్ర భారతదేశంలోని భాగ్యవంతమైన విభాగాలలో ఒకటవడమే గాక, కొన్ని కీలక పరిశ్రమల ద్వారా కేంద్రానికి కుడిభుజంగా తయారు కాగలదనడంలో అనుమాన మేమీ లేదు.

జలసంపద సద్వినియోగం

[39-వ పేజీ తరువాయి]

కర్నూలు, అనంతపురం, కడప, నెల్లూరు, జిల్లాలకు లాభము కలుగవచ్చు కొంతకాలంవరకూ, అంటే తుంగభద్రలోని నీరు పూర్తిగా తుంగభద్ర లోయక్రింద ఉపయోగించుకొనే పరిస్థితులేర్పడేవరకూ, కృష్ణా, గుంటూరు, జిల్లాలలోని భూమికి రెండవపాటుకు నీరు కూడా దీనివల్ల లభిస్తుంది

తుంగభద్ర నీటిని సంపూర్తిగా ఉపయోగించుకొన్నప్పుడు ఈవిధంగా నీటి వనరులు ఏర్పడతాయి —

(1) కర్నూలు కడప కాలువ ప్రస్తుతం సాగు (ఎకరాలలో)	1,50,000
(2) విస్తరింపువల్ల వచ్చే సాగు " "	2,00,000
(3) ఆనకట్టకు తూర్పున, పడమరన ప్రత్యే కాల్వలవల్ల ఏర్పడే కొత్తసాగు (ఖోస్లాకమిటీ రిపోర్టు ప్రకారం)	2,50,000
(4) గండికోట ప్రాజెక్టు క్రింద సాగు (ఎకరాలలో)	1,50,000
(5) తుంగభద్ర ఎగువ కాలువవల్ల అయ్యే సాగు (ఎకరాలు)	3,00,000
(6) తుంగభద్ర ప్రస్తుతపు ఆనకట్టక్రింద అయ్యే సాగు (ఎకరాలలో)	1,60,000
మొత్తం ఆయకట్టు (ఎకరాలు)	12,10,000

లాభము కలుగుతుంది ఈ ప్రాజెక్టుల వల్ల కలిగే ఫలితాలు పరస్పర సంలగ్నములు, సమ్మిళితములు అయినందువల్ల ఇందులో వచ్చే ఆదాయాన్ని బట్టి కొన్ని ఎక్కువ వ్యయసాధ్యమైనవి, కొన్ని తక్కువ వ్యయసాధ్యమైనందువల్ల ఈప్రాజెక్టులనిర్మాణం కార్యక్రమములనుగురించీ, కాలక్రమములనుగురించి వాదోపవాదాలు జరుగుతున్నందువల్లనూ అనుభవము కలిగిన ఇంజనీర్లు, పరిపాలకులు, కార్యదక్షులు, కలిగి నటువంటీ, రాజకీయ ముఠాలకు, రాజకీయాలకు అతీతమైనటువంటి

ఇరిగేషన డెవలప్‌మెంట్ బోర్డు

సిద్ధేశ్వరం, పోలవరం, నందికొండ, పులిచింతల, రామపాదసాగర్, ఆంధ్రదేశానికి చాల ముఖ్యమైన ప్రాజెక్టులు ఈ ప్రాజెక్టులవల్ల కడప, కర్నూలు, నెల్లూరు, చిత్తూరు, కృష్ణా, గుంటూరు, పశ్చిమగోదావరి, తూర్పుగోదావరి, విశాఖలు అపరిమితమైన సాగుదల సౌకర్యాలు పొందుతాయి సుమారు రెండుకోట్ల, 50 లక్షల ఎకరాలు వంశధారక్రిందకూడ సాగు అవుతుంది ఈ పెద్ద ప్రాజెక్టు లన్నింటికీ కలిపి సుమారు 150 కోట్ల రూపాయల కంటే హెచ్చు వ్యయంకాగు మొదటి పంట, రెండవ పంట మెట్ట పంట మొత్తము కోటి ఎకరాలకు సర్వాధికార, సంయుక్తమైన ఇరిగేషన్ డెవలప్‌మెంటు బోర్డును ఒకదానిని ఏర్పరచాలి పదిసంవత్సరములలో ప్రాజెక్టుల కార్యక్రమం పూర్తయ్యేటట్లు పథకాలు వేయాలి సర్వఫలదాయినియైన నుజల నుఫల నదుల ఉపయోగం వల్ల ఆంధ్రదేశం అచిరకాలంలో ఆర్థికంగా బలవత్తరమైనదే కాకుండా భారతభూమిలో అగ్రగామియైన రాష్ట్రంగా తయారౌతుంది

(ఈ వ్యాసములోని అంకెలకు 1951 సం రం జనాభా లెక్కలు, మదరాసు ప్రభుత్వపు అగ్రికల్చరల్ అండ్ క్రాప్ రిపోర్టు, ప్లానింగ్ కమిషన్ రిపోర్టు, పంచవర్ష ప్రణాళిక ఆధారములు)

ప్రసిద్ధనదీతోయములతో పావనమై, పర్వతపంక్తులతో సురక్షితమై, పాడిపంటలతో సుభిక్షమై, రత్నాలసీమగా అలరారుచున్న ఆంధ్రదేశం

మన రాష్ట్ర భౌతిక భూగోళము

★

—రచన—
శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తు

★

ఆంధ్రరాష్ట్రము ఉత్తరమున 20° అక్షాంశము, దక్షిణమున 14°-39' అక్షాంశము, తూర్పున బంగాళాఖాతము, పడమట 78° రేఖాంశము వరకు వ్యాపించి యున్నది.

పర్వతములు

నదులు

గోదావరి

కృష్ణానది

పినాకిని

తూర్పు సముద్రము

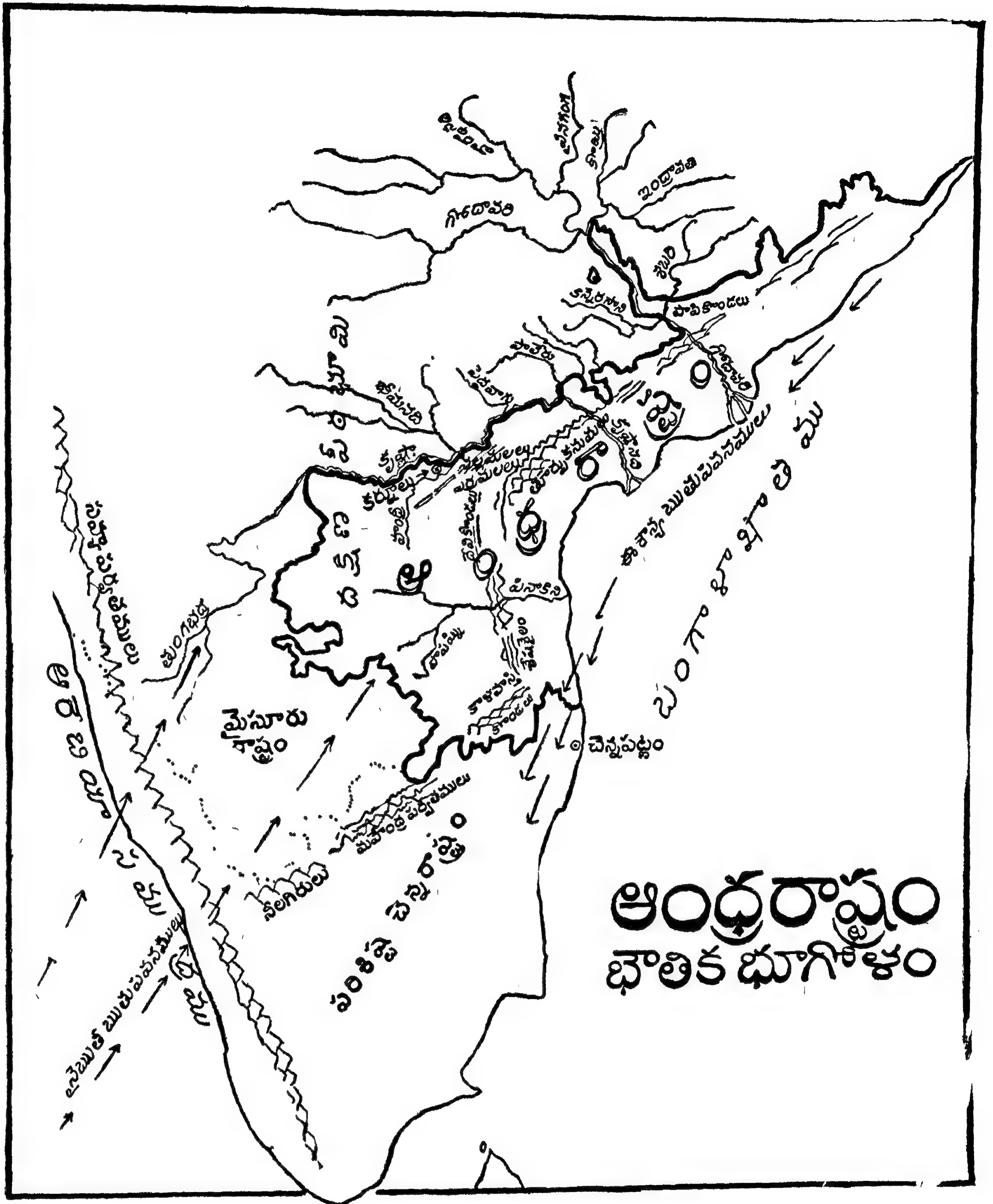
భూగోళము-చరిత్ర

శీతోష్ణస్థితులు

దక్కను పీఠభూమి

దత్తమండలములు

పశ్చిమ ఆంధ్ర

ఆంధ్ర పౌరుషము: శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

గోదావరీ పావనోదార వాఃపూర
మఖిల భారతము మాదన్న నాడు,
తుంగభద్రా సముత్తుంగ రావముతోడ
కవుల గానము శ్రుతిగలయునాడు,
పెన్నానదీ సముత్పన్న నైకతవసత
క్షేత్రలో కెన్నువాసించునాడు,
కృష్ణాతరంగ నిర్ణిద్ర గానముతోడ
శిల్పము తొలిపూజ సేయునాడు,
అతిరథులు మెఱుంగడో యాంధ్రజాతి!
విమల కృష్ణానదీ సైకతములయందు
కోలుపోవని పిచ్చుక గూండ్లుకట్టి
నేర్చుకొన్నది పూర్ణిమానిశలయందు

ఆంధ్రదేశంలో పరిశ్రమల అభివృద్ధికి అవకాశాలు: మన కర్తవ్యం

రచన:

సమష్టి మద్రాసు రాష్ట్రంలో ఈనాడు మొత్తం 3655 జాయింట్ స్టాక్ కంపెనీలు వున్నవి. వీటిమూలధనం 65 కోట్లు ఆంధ్రరాష్ట్రంలో దాదావు 500 జాయింట్ స్టాక్ కంపెనీలు మాత్రమే వున్నవి. వీటి మూలధనం 3½ కోట్లు మాత్రమే వుంటుంది. దీన్నిబట్టి పారిశ్రామికంగా ఆంధ్రరాష్ట్రం ఎంత వెనకబడివున్నదో ఊహించవచ్చు. పరిశ్రమలలో ఆంధ్రరాష్ట్రం ముందంజవేయాలంటే, అడ్డగోలు వ్యవహారంగాక, క్రమ బద్ధమైన పద్ధతిలో వాటిని ప్రారంభించి పెంపొందింప జేసుకోవలసి వుంటుంది. అలాజరిగితేనే, మనం ప్రజాబాహుళ్యపు జీవనస్థాయిని అభివృద్ధి చేసుకోగలుగుతాము. ఆంధ్రదేశంలో కొత్త ప్రాజెక్టులద్వారా చేకూరే అధికాహారోత్పత్తికీ, సిమెంటు, చక్కెర మొదలైన పరిశ్రమల అభివృద్ధికీ, గల విశేషావకాశాలను జె. వి. సోమయాజులుగారు ఈ వ్యాసంలో విశదీకరించారు.

శ్రీ

జే. వి. సోమయాజులు

భారత దేశములో ఆంధ్రరాష్ట్రము, పరిశ్రమల విషయంలో చాలా వెనుకబడి యున్నదన్న విషయం అందరికీ తెలిసినదే. మద్రాసురాష్ట్రములో ఇంతకాలము వుండియున్న తెలుగు జిల్లాలను, మిగతా తమిళ,మళయాళ జిల్లాలతో పోల్చిచూచినయెడల మన జిల్లాలు పరిశ్రమలయందు చాలా వెనుకబడియున్నట్లు విశదమగును.

నేడు భారతదేశమునందు, సుమారు 28 వేల జాయింటు స్టాకు కంపెనీలు కలవు. వీటి అన్నిటిమీద వసూలు చేసిన మూలధనము సుమారు 875 కోట్లు ఉండును మద్రాసు రాష్ట్రమునందు నేడు 3,655 జాయింటు స్టాకు కంపెనీలు కలవు వీటి అన్నిటిమీద వసూలు చేసిన మూలధనము సుమారు రు 65 కోట్లు వున్నది. ఆంధ్రరాష్ట్రమునందు సుమారు 500,ల జాయింటు స్టాకు కంపెనీలు కలవు ఈ కంపెనీలు వసూలు చేసిన మూలధనము సుమారు రు 3½ కోట్లు వుండును మనదేశమునందున్న జాయింటు స్టాకు కంపెనీలలో మూడవంతులకు పైగా, పరిశ్రమలను నడుపుటకు స్థాపించబడినవే. కావున ఆంధ్రరాష్ట్రపు అంకెలను భారతదేశపు అంకెలతోను, మద్రాసు రాష్ట్రపు ఆంధ్రేతర జిల్లాలతోను పోల్చి చూచినచో, మనరాష్ట్రము ఎంత హీనస్థితియందున్నదో, అందరకును బోధపడక మానదు

మన రాష్ట్రమునందున్న 500 కంపెనీలలోను, సుమారు 160 మాత్రమే పబ్లికు జాయింటు స్టాకు కంపెనీలు వీటిపై వసూలు చేసిన మూలధనం సుమారు రు. 2½ కోట్లు మాత్రమే కావున మిగిలిన 340 కంపెనీలు ప్రయివేటు జాయింటు స్టాకు కంపెనీలు. వీటిపై వసూలుచేసిన మూలధనం సుమారు రు 1 ½ కోట్లు వుండును. పెద్ద పరిశ్రమలను నడుపుటకు సాధారణముగా పబ్లికు జాయింటు స్టాకు కంపెనీలను స్థాపించెదరు. కావున, మనదేశమునందున్న పబ్లికు జాయింటు స్టాకుకంపెనీల సంఖ్యవలన, వీటిపై వసూలు చేసిన మూలధనము వలనను, మన రాష్ట్రము పరిశ్రమల విషయములో ఎంత అధోగతి స్థితిలో యున్నదో తెలియక మానదు.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునందున్న కొన్ని పరిశ్రమల రిజిష్టర్డు ఆఫీసులు ఇతర రాష్ట్రములయందునను, మద్రాసు రాష్ట్రమున ఆంధ్రేతర జిల్లాలయందునను వున్నవి. వీటిని కూడా లెక్కలోనికి తీసికొన్నచో, మన దేశమునందు సుమారు 4 కోట్ల రూపాయిలు మాత్రమే పరిశ్రమలయందు వినియోగింపబడినట్లు తెలియుచున్నది.

మన పరిశ్రమలు

ఆంధ్రరాష్ట్రమునందు 10 పంచదార ఫ్యాక్టరీలు, రెండు సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలు, 6 విద్యుచ్ఛక్తిని తయారుచేయు కంపెనీలు, 4 వనస్పతి తయారుచేయు ఫ్యాక్టరీలు, ...

చేనేత పరిశ్రమ

పరిశ్రమలకు ఆంధ్రలో అవకాశాలు

ఆంధ్రలో ఆహారోత్పత్తి

చెరకు పంట

సున్నపురాయి

చిన్న పరిశ్రమలు

(44-వ పేజీ చూడుడు)

విశాఖ నౌకా నిర్మాణ కేంద్రం

గూడూరులోని ఒక ప్రధాన పరిశ్రమ పింగాణీపరిశ్రమ అక్కడి ప్రభుత్వయంత్రాగారంలో తయారైన పింగాణీ కప్పులు

ఆంధ్రలోగల ప్రధాన పరిశ్రమల్లో 'మైకాపరిశ్రమ' ఒకటి నెల్లూరుజిల్లా గూడూరు ప్రాంతంలో మైకా గనులు విశేషంగా వున్నవి. ఒక గనిలో పనిచేస్తున్న స్త్రీ కార్మికులు

వ్యవసాయం తరువాత అంత ప్రధానమైన పరిశ్రమ చేనేత

★ శ్రీ మాచాని సోమప్ప ★

భారతదేశంలో గ్రామము లెక్కకు ఎక్కువ. కాని గ్రామస్థుల పేరిసంపదలు, అభివృద్ధిచెందిన భారతదేశపు జాతీయత ననుసరించును. గ్రామాలలో అధిక సంఖ్యాకులు మగ్గులైయుండే పరిశ్రమములలో, వ్యవసాయం తరువాతి చేనేత పరిశ్రమ ముఖ్యమైనది. వికేంద్రీకరణపద్ధతి ననుసరించి గ్రామముల ఆర్థిక స్థితిని పెంపొందించుటకు పలు మూలల ప్రాకిన చేనేత పరిశ్రమ చాల ఉపకరించుచున్నది.

మద్రాసురాష్ట్రములో చేనేత పరిశ్రమ సహకార పద్ధతులపై ఒక్కగా నడుచుచున్నది. రెండుకోట్ల జనాభా ఈ పరిశ్రమపై ఆధారపడియున్నది. ఒక్క మద్రాసు రాష్ట్రములో నే తీవిలో ఐదవవంతు అనగా 40 లక్షల మంది చేనేతపరిశ్రమపై జీవించుచున్నారు. మాతృ ఆంధ్రరాష్ట్రములో సహకారసంస్థలో చేరిన చేనేత పనివారిసంఖ్య పరిశిష్టమద్రాసుప్రాంతములో అట్లు చేరినవారిసంఖ్యకన్న ఎక్కువ. పరిశిష్టమద్రాసులో 3·67 లక్షల మగ్గములు, ఆంధ్రరాష్ట్రములో 5.059 లక్షల మగ్గాలే ఉన్నప్పటికిని, ఆంధ్రరాష్ట్రములో ఏర్పడిన చేనేత సహకారములసంఖ్య 626. ఇట్టి సహకారసంఘములు పరిశిష్టమద్రాసులో 328 మాత్రమే కలవు. అవశిష్టమద్రాసు రాష్ట్రంలో సహకారసంస్థలలో నున్న మగ్గములసంఖ్య 1·081 లక్షలే. కాని ఆంధ్రరాష్ట్రములో ఉన్న సహకారోద్యమ మగ్గములసంఖ్య 1·088 లక్షలు. దీనివలన అధునిక సహకారోద్యమము ఆంధ్రరాష్ట్రపు చేనేత పరిశ్రమలో ఎక్కువగా పాదుకొని పోయినదనుట స్పష్టము. ఆంధ్రలో సహకార చేనేత సంఘాల యాజమాన్యమున్న మగ్గాలలో నూటికి 75 వంతులు ఉభయగోదావరిజిల్లాలలో నున్నవి. తదితర ఆంధ్ర జిల్లాలలో సహకార సంఘములలో ఉన్న చేనేత మగ్గములు 100 కి 25 మాత్రమే. మిగిలిన ఆంధ్రజిల్లాలలో కూడ ఉభయ గోదావరి మండలములవలె సహకారోద్యమములోనికి ఎక్కువగా చేనేతమగ్గములు వచ్చునట్లు ఒనరించి, వ్యాపారమే ముఖ్యముగా భావించు మధ్యవర్తుల, మాస్టర్ వీవర్ల అధీనమునుండి చేనేత పనివారలకు విముక్తి కలిగించవలసిన బాధ్యత మనపైనున్నది.

ఆంధ్ర జిల్లాలలో చేనేత కేంద్రాలు

ఆంధ్రజిల్లాలలో ఉన్న చేనేత కేంద్రములలో కొన్ని చాలాఅభివృద్ధి చెందినవి. మన్నికమైన పుల్లంపేట మాధవరం, వెంకటగిరి, ఉప్పాడ పెడనచీరెలు నారాయణవనం, పాయకరావుపేట, మొదలు కేంద్రములలో నేయబడుచున్న పంచెలు, నెల్లూరు, చిత్తూరు జిల్లాలలోగల నేత కేంద్రములలో తయారయ్యే ఎగుమతికాబడే లుంగీలు, జేబురుమాళ్ళు, అదిగాక, కర్నూలులో తయారయ్యే జంఖానాలు ఎమ్మిగనూరు సహకారసంస్థలో తయారు చేయబడే దోమతెరలు, పలువిధములైన అలంకారవస్త్రములు, చొక్కా గుడ్డలు, ఆంధ్రదేశములో ఉత్పత్తి అయ్యే చేనేతవస్త్రములలో పేరెన్నిక కన్న రకాలు.

విదేశీయులు కూడ అబ్బురపడునట్లు, అందమైన, శ్రేష్ఠమైన నమూనాల చేనేత పరిశ్రమ పూర్వకాలములో మనదేశమునందు ఉత్పత్తి చేసెను. పురాతనయుగములో చేనేత పారిశ్రామికులు మనవారికంతటి వస్త్రాలు సప్లయి చెయ్యడమే కాక విదేశములకు వస్త్రములను ఎగుమతి చేయుచు, జాతీయాదాయము ఎక్కువ చేశారు. కాని, 19 వ శతాబ్దము మధ్యకాలములో విదేశపరిపాలకుల లోపైనాను భారతదేశములో వస్త్రపుమిల్లులు స్థాపించబడినందువలన చేనేతపరిశ్రమ కుంటుపడెను. గొప్ప వరవడి కలిగిన మిల్లుయజమానులు, ప్రభుత్వమునుండి తగినపోషణము రక్షణ పొందుటయే కాక, పన్నుల విధానములో కూడ మార్పులు తెప్పించి, చేనేత పరిశ్రమకు గొడ్డలిపెట్టు పెట్టిరి.

విజయవాడలో క్రిందటినెల 14 వ తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్ర చేనేత సహకారసంఘ స్థాపనోత్సవం జరిగింది. అధ్యక్షుడు వుమాకాంతారావుగారు ప్రగడకోటయ్యగారు చిత్రంలో వున్నారు

మిల్లులతో పోటీ

రెండు ప్రపంచసంగ్రామములలోను మిల్లు పరిశ్రమకే దోహద మొసంగెను. మిల్లులు తమ ఉత్పత్తిని అధికము చేసికొని, చేనేత పరిశ్రమకు దుర్దినములను తెచ్చిపెట్టెను. 1914-20 లో జరిగిన ప్రపంచ సంగ్రామములో చేనేత పరిశ్రమోత్పత్తి 10,000 లక్షల గజములనుండి, 5000 లక్షల గజములకు తగ్గిపోగా, మిలుల ఉత్పత్తిమాత్రము 11000 లక్షల గజములనుండి, 16000 లక్షల గజములవరకు పెరిగెను. మరల 1939-51 కాలములో చేనేత వస్త్రోత్పత్తి 17000 లక్షల గజములనుండి 8000 లక్షల గజములకు తగ్గిపోగా, మిల్లువస్త్రోత్పత్తి 36000 లక్షల గజములనుండి, 40,000 లక్షల గజముల వరకు పెంపొందెను. యుద్ధకాలంలో విదేశపు వస్త్రదిగుమతి ఆగిపోయినప్పుడు, మనదేశపు వస్త్రములకు ఎక్కువ గిరాకి వచ్చెను. ఈ పరిస్థితులను తమకు అనుకూలము గావించుకొని, ఎక్కువ గంటలకాలము పనిచేసి, చేనేతమగ్గములకు చెందవలసిన నూలంతా, స్వాధీనం చేసుకొని మిలులు అంతకుపూర్వము చేనేతవారిచే తయారుచేయబడే చీరలు, ధోవతులు, హెచ్చుగా ఉత్పత్తి చేసెను. మిలులలో తయారయ్యే నూలుపైననే ఆధారపడిన చేనేత పరిశ్రమ మిల్లుల పోటీకి లొంగిపోవలసివచ్చెను. నూలు దొరకక పోవుటచే, చేనేతవారు అంతకుపూర్వము తాము తయారు చేయు చీరెలు, ధోవతులు తయారు చేయలేక పోయిరి. ఇందువలన చిరకాలమునుండి చేనేత చీరెలు ధోవతులకు అలవాటుపడిన ప్రజలు, మిల్లు చీరెల ధోవతులు ఉపయోగించుటకు అలవాటుపడిరి. ప్రభుత్వము వారిచే ప్రవేశపెట్టబడిన కంట్రోలు విధానపు కంట్రోళ్ళకన, మిలు వస్త్రముల ఉపయోగాలలో నున్న పరిమితులు కూడ ప్రాకిపోయెను.

ఈ కాలములో [illegible] యూనిఫారంకుకు తగిన దానికలను, ఎక్కువ ధరలపై చేనేతవస్త్రములు లభ్యమైనందున ప్రజాభిప్రాయములో చేనేతవస్త్రపు ధరలు ఇప్పటికీ హెచ్చుగానే ఉన్నవని ఒక అభిప్రాయము నేటికిని ప్రజలలో పాదుకొనిపోయి ఉన్నది. ఇది యథార్థము కాదు. నిజముగా చేనేతవస్త్రములు మిల్లువస్త్రములకంటే ఎక్కువకాలము మనును. దానికి ముందు 1948-49 వ సంవత్సరములో, మిల్లు గుడ్డకంటే చేనేతవస్త్రపు ధర తక్కువగా కూడా ఉండెను. కొన్ని రకముల నూలుపై 100 కి 20 వంతులు చొప్పున దిగుమతి సుంకము చెల్లించి నప్పటికీ కూడా, చేనేతవస్త్రపు ధర అప్పుడంత ఘరసముగా నుండెను. మరల ఇటీవల చేనేతవస్త్రములు నూటికి 15 వంతులు నూలుపై మిల్లులకన్న ఎక్కువ ఖర్చులు యివ్వవలసివచ్చినప్పటికీ, మిల్లువస్త్రముల ధరల సరాసనముతో తులతూగుచున్నది. సంయుక్త మిల్లులలో కే ఉత్పత్తి అగు నూలుపై, వారింత సుంకము యివ్వవలసిన అగత్యము లేదు. ధరలు ఒకటేఅయిన మిల్లు గుడ్డకంటే చేనేత బట్టలు ఎక్కువకాలం వుండును. నేటికిని చేనేతవస్త్రములు విరివిగా ప్రజాదరణ పొందకుండుటకు ముఖ్యకారణము ప్రజలు ఈ రహస్యమును ఇంతవరకును తెలుసుకొనకుండుటయే.

చేనేతవారి కడగండ్లు

పూర్వకాలములో అనేక జనముకు ఆహార్యముగా నుండిన, చేనేత పరిశ్రమ నేడు కోటిమంది పరిస్థితికి వచ్చినది. దాదాపు రెండేండ్ల క్రిందట ప్రారంభమైన చేనేతవారి కడగండ్లు నేడు ఇనుమడించినవి. కాపునకే రాజకీయ నేతలయిన పూర్వాధ్యక్షుడు రాజగోపాలాచారిగారు, అంచుల ధోవతుల రంగుచీరెల ఉత్పత్తి చేనేత పరిశ్రమకు ప్రత్యేకించవలెనని ఉద్ఘాటించిరి. కాని ఏ కారణము చేతనో కేంద్రప్రభుత్వము నేటివరకు ఈ సూచనను ఆచరణలో పెట్టలేదు.

ప్రభుత్వ కర్తవ్యం

పరిశ్రమలకు రక్షణ ఇవ్వడానికి ఇది మొదటిసారి కాదు. వస్త్రపు మిల్లులకు, చక్కెరమిలులకు, జనుము మిలు పరిశ్రమలకు ఇంకా పలువిధములైన పరిశ్రమలకు ప్రభుత్వమువారు రక్షణ యిచ్చుచుండుటలేదా! రెండుకోట్ల చేనేత పారిశ్రామికులకు అట్టి రక్షణ ప్రభుత్వము ఏల యివ్వరాదు? చేనేత వస్త్రములు నిజానికి కలకాలము, అంత మన్నికైనవి కాని కావు మిలు వస్త్రములకంటె చేనేత వస్త్రములు చౌక. రెండుకోట్ల చేనేత పారిశ్రామికులు, తంతె పారంపర్యముగా తమకు జీవనాధారమైన కుటీర పరిశ్రమను వదలుకొని, నిర్వ్యాపారత్వమునకు లోనై క్రుంగి, కృశించి, నశించుచున్నారు. రాజాజీ సలహా ననుసరించి మిగిలిన రాష్ట్రప్రభుత్వము లన్ని "రిజర్వేషన్" ప్రణాళికను అంగీకరించియుండగా, ప్రజానాయకుడైనపండిత నెహ్రూగారు కేంద్రములో ఇంకను మిన్నకుండుట చోద్యముగా నున్నది. ఆంధ్రప్రభుత్వము, కేంద్రప్రభుత్వముపై తగు ఒత్తిడిని తెచ్చి, చేనేతపరిశ్రమకు తగు రక్షణ ఇస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

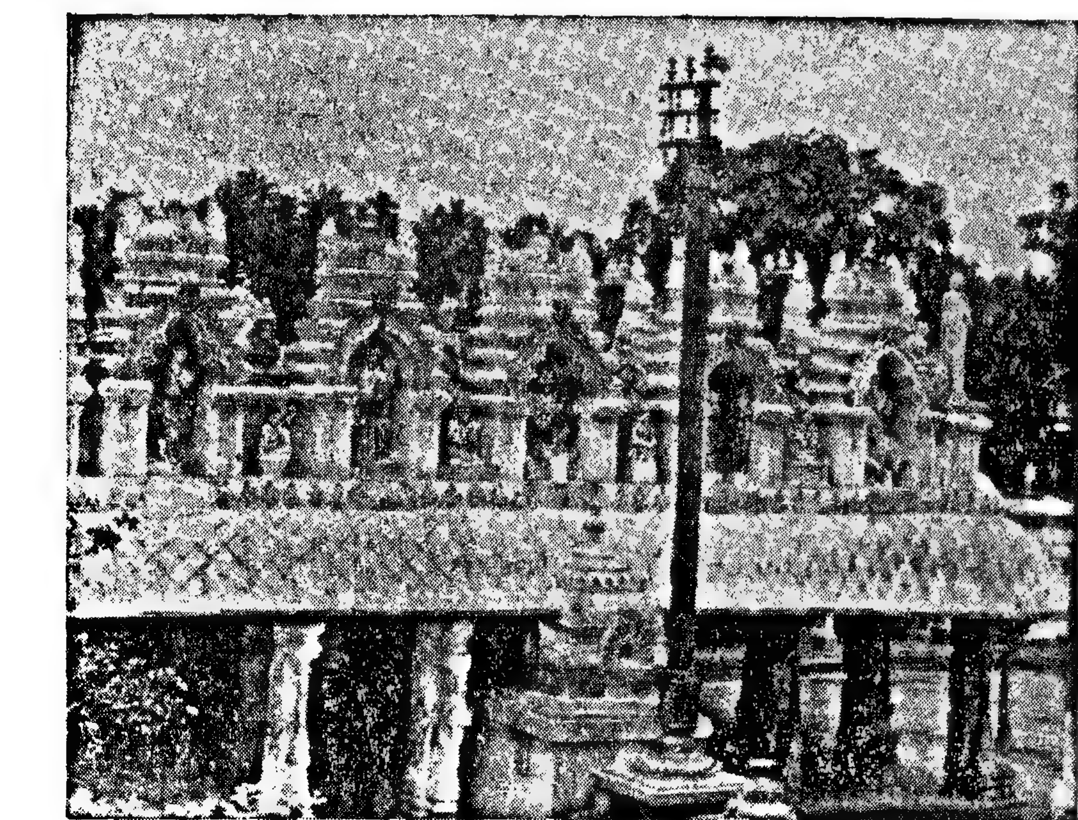
ఈ పరిశ్రమకు ముఖ్యమైన ముడి వస్తువు నూలు. మిల్లులు తయారుచేసే నూలుపైన ఆధారపడుటను తప్పించుకొనవలెనన్న చేనేత పనివారలే, ప్రత్యేక నూలు మిలును స్థాపించాలి. ప్రప్రథమముగ ఈ దేశములో చేనేత సహకారసంఘ పెట్టుబడితో స్థాపితమైన అట్టి సహకార నూలుమిల్లు ఆంధ్రదేశములో కేంద్రమైన గుంతకల్లులో యిటీవల ప్రారంభించబడినది. ఇంక కొలది వారములలో యీ మిల్లునూలు ఉత్పత్తి చేయుటకు ఉపక్రమించును. ఆంధ్రరాష్ట్రములో చేమగ్గములకు కావలసిన నూలుకు సరిపడునంత ప్రత్తి, ఆంధ్రదేశములో నే పండుచున్నది. గుంతకల్లులో స్థాపితమైన ప్రథమ సహకార నూలుమిల్లు ఆదర్శమును పురస్కరించుకొని, అట్టివే పెక్కు నూలు మిల్లులను తదితర ఆంధ్రజిల్లాలలో కేంద్రప్రభుత్వపు "సెస్" ఫండుతో నెలకొల్పడం కూడ ఆంధ్రప్రభుత్వపు ప్రథమకర్తవ్యములలో ఒకటి. కేంద్రప్రభుత్వమువారు ఇటీవల మిల్లులపై విధించిన "సెస్" వలన దాదాపు 4 కోట్లరూపాయలు వచ్చును. ఈ స్వల్పమొత్తం రెండుకోట్ల చేనేతపనివారల సంరక్షణకు పూనుకొనడానికి చాలదు. చేనేత సహకార సంస్థలు స్థాపించుటకుమాత్రము ఈ 'సెస్' ఫండు ఉపయోగపడవచ్చును కాని, రిజర్వేషన్ మూలకముగా, రక్షణ యిచ్చుటయే దీనికి నిజమైనపోషణము ఒసంగగలదు. నాలుగు కోట్లరూపాయలు 'సెస్ ఫండు' చేనేతపరిశ్రమకు ప్రత్యేకించబడినదని ప్రకటించి, నేటికి దాదాపు ఒక సంవత్సరమైనను ఇంతవరకు ఇది కార్యరూపము దాల్చలేదు.

ఎమ్మిగనూరు చేనేత సహకార సంఘం

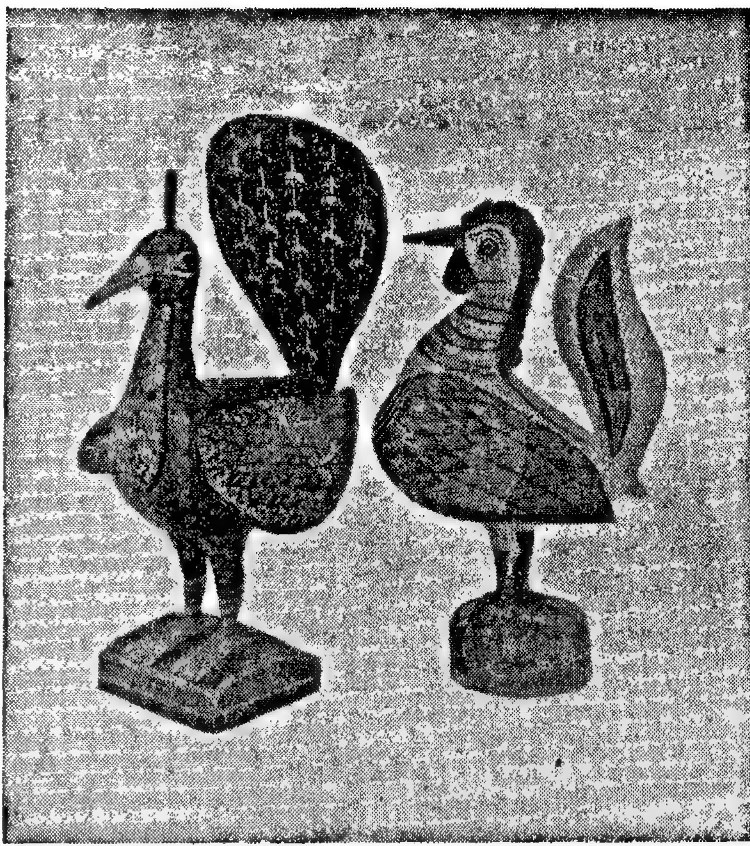
చేనేతపనివారలు సహకారోద్యమములో చేరుటవలన పెక్కులాభములను పొందవచ్చును. దీనికి ఉదాహరణగా, ఆదర్శవంతముగా నడుచుచున్న ఎమ్మిగనూరు సహకార సంఘమునుగురించి కొంత వివరిస్తాను.

1938 వ సంవత్సరంలో 21 సభ్యులతో 170 రూపాయల పెట్టుబడితో ప్రారంభమై, దినదినప్రవర్ధమానమై, నేడు 1718 సభ్యత్వముకలిగి దాదాపు లక్ష రూపాయల వాటా పెట్టుబడి, 1918 మగ్గములతో రక్షణఫండు రూ 9½ లక్షల పైగా కలిగి సాలీనా 18 లక్షల రూపాయల వస్త్రాల ఉత్పత్తి చేయుచూ, గొప్పదనకు ఈ చిన్న సహకారసంఘము వ్యాపించిన [illegible]

(44-వ పేజీ చూడుడు)

అనంతపురంజిల్లా కదిరిలోని లక్ష్మీనరసింహస్వామి దేవళం రంగమండపం

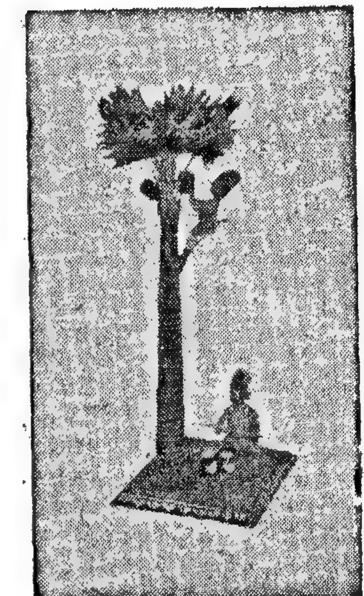

ఆంధ్రజాతీయ కళలలో ఒక విశిష్టస్థానాన్ని గణించిన

★ కొండపల్లి కొయ్యబొమ్మలు ★

రచన: శ్రీ కామఋషి సత్యనారాయణవర్మ

పెద్దలకు తమ బిడ్డలనిచూస్తే ఎంత ఆనందమో పిల్లలకు ఆటవస్తువులంటే అంత సంతోషంగదా! అమ్మ తరువాత ఆటవస్తువేననే భావన అందరికిగున్నదే. ఈ బొమ్మలు తల్లులను మించి పిల్లల కూరటగొలిపి వారి ఆనందాబ్ధి నోలలాడించును. పిల్లలు పసితనంలో ముందుగా ధ్వనికి తరవాత రంగులకు ఆకర్షింపబడుదురు. క్రమక్రమంగా ఎదిగినకొలది వింత గొలుపు బొమ్మలను చూచి ముచ్చట పడుదురు. సాధారణముగా మగబిడ్డల కన్న ఆడపిల్లలకే ఈ బొమ్మలతో అనుబంధమెక్కువ. సంబంధ బాంధవ్యములు, ఆచారవ్యవహారములు, గుణసంపత్తి, అభిరుచులు మున్నగునవి యలవడుటకు ఆడపిల్లలకు బొమ్మలే మొదటి గురువులు. వినోదము కల్పించిన బొమ్మలే విజ్ఞానప్రబోధకములు గూడ నగును. బొమ్మల పెండ్లిలో

తెనుగుపడుచు తన బొమ్మను అత్తవారింటికంపు సమయంలో ఈవిధంగా నీతులు గరపును.

"వీధిలో తలదిప్పి ముడువకే బొమ్మ
పల్లెత్తి గట్టిగా పలుకకే బొమ్మ
పొరుగిల్లు కెప్పుడూ పోవకే బొమ్మ
పలుకరి నోళ్లలో నానకే బొమ్మ"

అక్కడీజీవితమున్న గు పురాణవ్యక్తుల కైలాసక్రీడలు బొమ్మలతోనే గడిపినట్లుగా మన పురాణములందు వ్రాయబడియున్నది. సంక్రాంతికి గృహాంగణములు రంగవల్లులతోను, గృహములు బొమ్మల కొలువులతోను అలంకరించి కళామయుడగు పరమేశ్వరుని పూజించి ఆనందోత్సాహముల నోలలాడుట అందరకు అనుభవమేగదా! కోటీశ్వరునిమొదలు కూటికి పేదవరకు ఈ బొమ్మలతో ఆనందానుభూతిని పొందనివారుండరు. ఇన్ని విధముల మన నిత్యజీవనవిధానముతో అల్లుకు పోయిన ఈ కళను కులవిద్యగా స్వీకరించిన పారిశ్రామికులలో కొండపల్లి శిల్పులు అగ్రగణ్యులని చెప్పవచ్చును. ఈ పరిశ్రమయొక్క ఈనాటి పరిస్థితిని పర్యాలోకించుట ఎంతయు ముఖ్యము గదా!

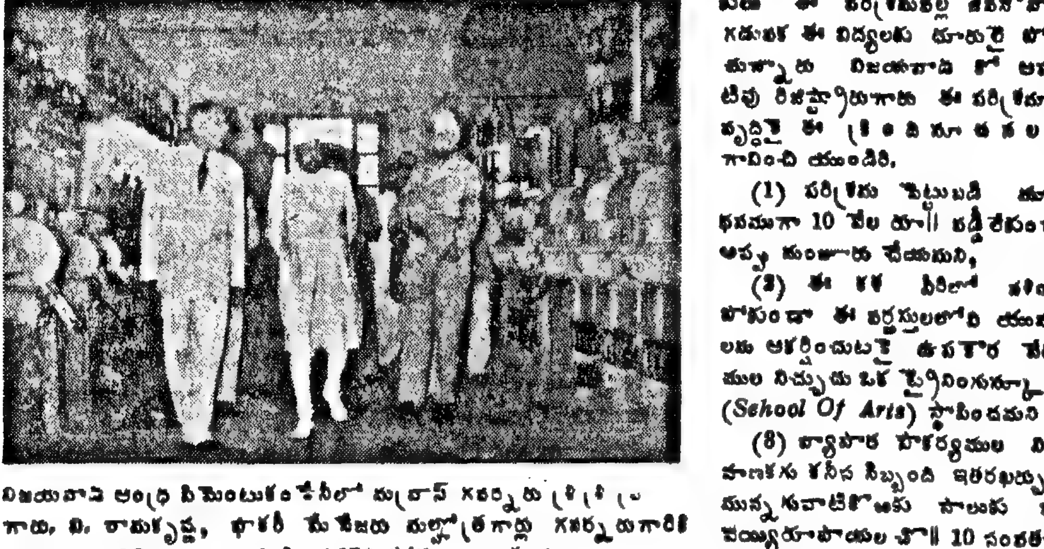
కొండపల్లి

కొండపల్లి విజయవాడకు 12 మైళ్ల దూరమున గలదు. ఈ గ్రామమందలి "కిల్లా" శ్రీ కృష్ణదేవరాయలనాటి నుండి అనేక చారిత్రక సంఘటనలకు రంగమై చరిత్ర విఖ్యాతిపొందినది. ఈ కిల్లా ప్రాంతమందలి అడవులలో "పొనికికఱ్ఱ" విస్తారముగా దొరకును. ఇది బాడిదకఱ్ఱవలె తేలికగాను, అంతకన్నా బిగిగాను యుండును. ఈ కఱ్ఱ మ్రానులను ఎండించి వాటిని చిన్నచిన్న ముక్కలుగా కోసి రూపములను చెక్కుదురు. తయారైన బొమ్మలకు సుద్దపూసి దానిపైన ఆ బొమ్మకు తగిన రంగులు వేయుదురు. చేతితో స్వయముగా కట్టుకొన్న సన్నని కలముతో బొమ్మల రూపురేఖలను బహుసున్నితముగా వేయుదురు. ఈ బొమ్మలలో జంతువులు, పౌరాణిక విగ్రహములు సామాజిక దృశ్యములు, గ్రామీణ వృత్తులు, భవనములు మున్నగునవి గలవు. పల్లె జీవితమునందలి వివిధవృత్తులకు సంబంధించిన బొమ్మలు సజీవకళ ఉట్టిపడుచుండును. రామపంచాయతనము, దశావతారములు, గోపికాకృష్ణుడు, కమలసుందరి లక్ష్మి, సరస్వతులు, పాండురంగడు రాసక్రీడలు, కోలాటము మున్నగు పౌరాణిక విగ్రహములలో హైందవకళలయందుండదగిన ఆదర్శభావము స్ఫురించుచుండును. జంతువులలో ఏనుగంబారీ పూర్వకాలపు

(44-వ పేజీ చూడుడు)

బందరులో ఆంధ్ర సైంటిఫిక్ కంపెనీని చూడబోయిన గవర్నరు శ్రీ శ్రీ ప్రకాశగారు అక్కడి సర్వీసు అద్దాలజోడును పరిశీలిస్తున్న దృశ్యము

విజయవాడ ఆంధ్ర సిమెంటుకంపెనీలో మద్రాస్ గవర్నరు శ్రీ శ్రీ ప్రకాశ గారు, వి. రామకృష్ణ, ఫాకరీ మేనేజరు మల్హోత్రగార్లు గవర్నరుగారికి వివిధశాఖలను చూపించుకొని పోతున్న దృశ్యము.

పారిశ్రామిక ఆంధ్రం: అభివృద్ధికి అవకాశాలు

12 వ పేజీ తరువాయి

...మాత్సు ఆంధ్ర ...ములను, చిన్న చిన్న యంత్రములనుగను, ... పద్ధతి ... పరిశ్రమలను స్థాపించవచ్చు ... చిన్న చిన్న యంత్రములు స్థాపించవచ్చును ... పరిశ్రమలను స్థాపించవచ్చును కొండపల్లి బొమ్మలు తయారుచేయు పరిశ్రమ అభివృద్ధి చేయుటకు ప్రయత్నించవచ్చును ... అందుమండి కలపతీసి పంపవచ్చును. అనేకమైన చిన్న చిన్న పరిశ్రమలు స్థాపించవచ్చును.

...పెట్టుబడి పెట్టారు. ... ప్రభుత్వము ... పరిశ్రమలను ... ఆంధ్రరాష్ట్రమున పరిశ్రమలకు చాలా గొప్ప భవిష్యత్తుకలదని ఆశించవచ్చు.

...ఈ పరిశ్రమవల్ల ... గాడించి యుండిరి.

(1) పరిశ్రమ పెట్టుబడి ... ధనముగా 10 వేల రూ|| వడ్డీలేకుండా అప్పు మంజూరు చేయుమని,

(2) ఈ కళ ... ఈ వస్తువులలోని ... సొంపు ఆకర్షించుటకై ... కైనింగుస్కూలు (School Of Arts) స్థాపించమని

(3) వ్యాపార సౌకర్యముల నిర్వహణకు కనీస సిబ్బంది ఇతరఖర్చులు ... సంవత్సరముల వరకు ... మంజూరు చేయుమని,

(4) ఈ పరిశ్రమకు అవసరమగు పనిముట్లు, కఱ్ఱ, రంగులు, పరసమైన ధరలకు లభించునట్లుగా చేయుమని, మద్రాసు ప్రభుత్వమువారికి సిఫార్సు చేసియుండిరి

ఆంధ్రదేశమందు ఇతర ప్రాంతములగల ఈ హస్తకళలు ...

కొండపల్లి బొమ్మలు

(43 వ పేజీ తరువాయి)

రాజుల ప్రాభవమును ...

రక్షణ, ఆదరణ అవసరం

సహకార సంఘ స్థాపన

చేనేత పరిశ్రమ

(43-వ పేజీ తరువాయి)

పాతపద్ధతులు పోవాలి

రచన శ్రీ పప్పూరి రామాచారి

నలుబది సంవత్సరముల నిరంతరాందోళన జరిగిన తర్వాత నేడు ఆంధ్రరాష్ట్రము రూపు దాల్చినది.

ఇంతవరకు జరిగిన విషమ సంఘటనలు ఇప్పుడు జరుగుచున్న రాజకీయ వ్యవహారములు రాష్ట్రావతరణమునకు ఆంధ్రులలో కలుగవలసిన సంతోషమును, ఉత్సాహములను చాలవరకు తగ్గించినవి.

ఈ రాష్ట్ర పరిపాలనము ముందెట్లు తెలవారునో చెప్పలేము గాని ఇది ఋణముతోనే ఇప్పుడుదయమైనది. గోదావరినది వరదలవలన నష్టము నిప్పుడే ఇంత అని ఊహింపలేము. కృష్ణ ఆనకట్ట పునర్నిర్మాణమునకు కనీసము కోటి రూపాయలైనను కావలెను.

రాజధానిని క్రొత్తగా నిర్మించుకోవలసి యున్నది. రాజమార్గములను క్రొత్తగ వేసుకోవలెను. ప్రాజెక్టుల నిర్మాణముగూడ త్వరలో జరుగవలెను. పరిపాలనా సంస్థల నన్నింటిని క్రొత్తగా నెలకొల్పుకొనక తప్పదు.

వీని అన్నింటికిని మామూలు ఆదాయము పర్యాప్తముగా చాలదు. కనుక నూతన క్రొత్తమార్గముల నన్వేషింపదగును.

తగ్గుతున్న రాబడి

ప్రాతమార్గములలో రాబడి తగ్గిపోవుచున్నది. దేశము వ్యాపించిన ఆర్థిక మాంద్యము కారణముగా అమ్మకపు పన్ను, వినోదపు పన్నుల ఆదాయము క్రమముగా క్షీణించుచున్నది. మద్రాసు నుండి వారి పోవుటవలన అంతటి వ్యాపారస్థానము ఇంకొక్కటి ఆంధ్రలో ఏర్పడకపోవుటచేతను ఇంతలో అంతలో సేల్సు టాక్సు పెరుగు అవకాశము కనబడదు.

మద్య నిషేధమును తొలగించినయెడల మద్య విక్రయమువలన హెచ్చుగ ఆదాయము రావచ్చును గాని అది మన నైతిక పతనమునకు నిదర్శనమే గాక రాష్ట్ర ప్రజాభివృద్ధికి భంగకరమను సంగతి మరువ వలదు.

వాదములు కావన సమ్మతములు. వేసిన పన్ను వేసిన సర్కారుకు లాభము తెచ్చును గాని ప్రజలు పతితులైన తర్వాత ప్రభుత్వముగూడ త్వరలో దివాలా తీయక తప్పనిస్థితి వెంటనే ఏర్పడగలదు. మద్యాదాయమువలని ఫలితముగూడ నట్టిదే.

చెప్పుకోతగ్గ పరిశ్రమలు లేవు

ఆంధ్రదేశములో చెప్పతగిన పరిశ్రమలు లేవు. రాష్ట్రము మొత్తముమీద ఒక బట్టల మిలుగూడ లేదు. ఇంక తక్కిన పరిశ్రమలను గూర్చి చెప్పనేల?

ఇతర రాష్ట్రములకు ఎగుమతి చేయతగిన పదార్థము ఆంధ్రలో ఒక్క ధాన్యమే కనబడుచున్నది. ఇతర రాష్ట్రములుగూడ ఆహార విషయమున స్వయం సంపూర్ణములైన యెడల మన ధాన్యమునకును ఇప్పటి గిరాకీ యుండదు.

ప్రత్తి, వేరుసెనగ, పొగాకు మాత్రము కొంత పై రాష్ట్రములకును విదేశములకును అమ్ముడు పోగలవు. కాని ప్రత్తికి బదులు మనము గుడ్డలను కొనవలసి యున్నది. వేరుసెనగ వలన మాత్రము మన రాష్ట్ర ప్రయోజనమును మించి మిగులునది ఎంతో ఉండదు. పొగాకు మాత్రమే మనకు కావలసినంతకంటె అధికముగా పండుచున్నది. కాని దీనికి విదేశ గిరాకీ తగ్గినయెడల అమ్ముడుపోవుట కష్టమే.

పెట్టుబడికి ధనం

రాష్ట్ర పరిపాలనమునకు నిత్య వ్యయమునకే ధనము చాలనప్పుడు అభివృద్ధి కార్యములకు మూలధనమెచ్చటనుండి రాగలదు?

కావున ఆదాయము చాలని సంసారుల వ్యయము తగ్గించుకొని జీవనము పరిపుచ్చుకొన జూచునట్లు ఆంధ్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వముగూడ వ్యయమును తగ్గించుకొనక తప్పదు.

పరిపాలన కేంద్రీకృతమై ప్రతి కార్యమునకును ప్రజలు ప్రభుత్వము మీద ఆధారపడు నిప్పటి పద్ధతి ఇట్లే కొనసాగినయెడల రాష్ట్ర మభివృద్ధి చెందుట కవకాశము లేకపోగా వ్యయము ఏటేటా పెరిగి ప్రభుత్వము దివాలా స్థితికి వచ్చును.

పరిపాలన వికేంద్రీకరమైన తప్ప ప్రభుత్వవ్యయము తగ్గదు. ప్రజలుగూడ పరిపాలనా బాధ్యతను గుర్తెరుగరు, వారిలో విజ్ఞానము అనుభవము యోగ్యతలు పెరుగవు.

రాష్ట్ర ప్రభుత్వ సమస్యలు

వెనుకటి కాలమున ప్రజారక్షణ భారముతప్ప నింకొక్క బాధ్యతను ప్రభువులు తమమీద వేసికొనలేదు. అందు నిమిత్తమైనను కోట్లు ఖర్చుపెట్టి వారు నిలవుగా సైన్యముల నుంచుకొనలేదు. పనిబడినప్పుడు గ్రామ గ్రామమండి యోధులు, అశ్వములు, రథములు, ఆయుధములు నిధిపై వచ్చు ఏర్పాటుండెడిది.

ప్రజలలో శాంతిని కాపాడి నేరస్థులనుపట్టి శిక్షించుట కిప్పటివలె పోలీసు సిబ్బంది లేదు. నేటి పోలీసుపద్ధతిలో నేరస్థులె దండింపబడు చున్నారని నిశ్చయముగా చెప్పలేము. వారు తెచ్చు సాక్ష్యము నిర్దుష్టమైనదని ఏ జడ్జి స్త్రీటును సంపూర్ణముగా నమ్మజాలడు. ఇందువలన ప్రజలలో నీతి తగ్గినది. ప్రభుత్వముమీద విశ్వాసము తగ్గినది. కాని పోలీసు శాఖావ్యయము విపరీతముగా పెరుగుచున్నది.

వైద్యము నిమిత్తము ప్రభుత్వము లక్షలు కోట్లు ఖర్చు పెట్టుచున్నను నేయింటనే పదిమందికో గాని నేటి ఆస్పత్రులవలని ప్రయోజనము లభించుటలేదు. చిన్న గ్రామములలో వైద్యుడు నిలువడు. అతడు కోరిన జీతము గ్రామీణులు ఇచ్చుకోలేరు.

నేటి వైద్యవిధానము ననుసరించి ప్రభుత్వము ప్రతి పది గ్రామములకైనను ఒక్క ఆస్పత్రిని నెలకొల్పజాలదు. ఉన్నవానికే అది మందులను సరిగా సప్లయి చేయజాలకున్నది.

ప్రజారోగ్య రక్షణకు పేరట కోట్లు వ్యయము పెట్టబడుచున్నది గాని అధికముగా నింతయు వదవ్యర్థమగుచున్నదని చెప్పలేము. ఆరోగ్య సంస్థాపనాధికారము సిబ్బంది జీతబత్తెముల కెక్కువ వినియోగమగుచున్నది. మాకొలు వేయుట తప్ప ఆరోగ్య శాఖవారు గ్రామప్రజలకు తోడ్పడి చేసిన కృషి మృగ్యము.

విద్యావ్యాప్తికి అయ్యే ఖర్చు

ఇంకను రాష్ట్రప్రభుత్వముల కగుచున్న అధిక వ్యయములలో విద్యకగు వ్యయము గొప్పది. అందునను ప్రాథమిక విద్య కేంద్రమైనను చాలదు. ఇంతైనను గ్రామమున కొక్క బడిని ఏర్పాటు చేయుట కింకను వీలు కాలేదు. అయినను ఉపాధ్యాయులకు జీతములను సక్రమముగా ముట్టచెప్పుట ప్రభుత్వమునకు తలమున్కలుగా నున్నది.

అక్షరజ్ఞుల సంఖ్య నూటికి పదిని మించలేదు. ఆంధ్రమండలముల లెక్కలను మాత్రమే పరిశీలించినయెడల ఆ శాతము ఇంకను తక్కువగానే యుండును. ఇంతకు పదంతలు విద్యావిధానమునకు ఖర్చుపెట్టినగాని నిరక్షరాస్యతను పారద్రోలలేము. నేర్చిన అక్షరములు పారిశ్రామికుల త్వరలో మరచిపోవుదురు. కావున ఇంత ఖర్చునకు తగిన ప్రతిఫల మబ్బుచున్నదని చెప్పలేము.

వికేంద్రీకరణే శరణ్యం

యిటిశాఖల నట్లుండనిచ్చినను రక్షణ వైద్యవిద్యాశాఖలు ప్రభుత్వాదాయములో సగమునకుపైగా మ్రింగివేయుచున్నవి. కాని వానివలనిపూర్తి ప్రయోజనమును పొందుటకు ఎన్నోరెట్లు ఖర్చుపెట్టవలసి యున్నది. కాని అది సాధ్యము కానిపని.

ఈ బాధ్యతలను ప్రభుత్వముమీద వేసికొనక ప్రజల కొప్పచెప్పుట ఉత్తమపద్ధతి. అట్లని వీనిమీది అధికారమును ప్రభుత్వము పూర్తిగా వదలుకొనవలసినది కాదు.

సహకార సంఘములను మ్యునిసిపాలిటీలను ఆయా గ్రామపట్టణ ప్రజాప్రతినిధులే నిర్వహించుచుండగా ప్రభుత్వాధికారులు ఆ సంస్థలను తనిఖీ చేయుచు లోపములను దిద్దుచున్నట్లు పైన సూచించిన శాఖల నిర్వహణమును ప్రజల కొప్పగించి ప్రభుత్వము వానిని తనిఖీ చేయుచున్న చాలును.

గ్రామ పంచాయితీ చట్టము అనులను వచ్చినది. వేయిమంది సంఖ్యగల ప్రతి గ్రామమునకును ఒక్కొక్క పంచాయితీ ఏర్పడును. చిన్న గ్రామముల కూటమికి ఒక్క పంచాయితీ ఉండగలదు. గ్రామ స్వరక్షణ విద్యావైద్యము తగు నిబంధనలతో ప్రభుత్వ మాయా పంచాయితీల కొప్పచెప్పుట మంచిది.

ఆయుర్వేదవైద్యులకు శిక్షణ

చిన్న చిన్న చికిత్సలకు పనికివచ్చు ఆయుర్వేద వైద్యుల శిక్షణకొరకు ప్రభుత్వము రెండేండ్లు చదువదగిన పాఠశాల నెలకొల్పవలెను. అట్టి వైద్యులను గ్రామ పంచాయితీలు పోషింపదగును.

జిల్లా తాలూకా ఆస్పత్రులను ప్రభుత్వమే నిర్వహింపవలెను.

ఇప్పుడున్న విద్యావిధానరీతి మన దేశ సాంప్రదాయముల కనుగుణముగా జరుపుదగును. ఉపాధ్యాయుడు తన జీతముకొరకు పైకి నిరీక్షించుచుండ రాదు. గ్రామ పంచాయితీలే వానికి జీతము నియ్యదగును. అన్ని విషయముల

నూత్న రాష్ట్ర సమస్యలు: పరిష్కార మార్గాలు

గ్రాంటు బదులుగా మార్చి సగము ఖర్చును పంచాయితీల తక్కిన సగము ప్రభుత్వము భరించినయెడల ఉపాధ్యాయుడు తప్పటికంటె శ్రద్ధతో చదువు చెప్పగలడు. అప్పుడు వారు గ్రామప్రజలను నిర్లక్ష్యము చేసి స్వేచ్ఛగా కాలక్షేపము చేయజాలరు.

ఆరోగ్య పద్ధతులను, శిక్షణ కార్యక్రమమును బాలురకు బాగా అలవడ చేయు పాఠములను వారి పాఠకములో జొప్పింపదగును.

గ్రామరక్షణకు ఏ గ్రామమున కా గ్రామములో వాలంటీరు దళముల నేర్పాటుచేయవలెను. వారు గస్తీలు తిరిగి నేరములు జరుగకుండ అడ్డు పెట్టెదరు. వారుచేయు తీర్మానములను గ్రామ మునసబు తాలూకాకు పంపవలెను. గ్రామమునసబు, పంచాయితీ అధ్యక్షుడు, ప్రభుత్వమువారు నియమించు మరి ఒక్కరు, ఈ ముగ్గురు కలిసి కొన్ని సివిల్ క్రిమినల్ కేసులను గ్రామములందే విచారించి తీర్పుచేయు నెడల న్యాయము సులభముగను త్వరగాను పాలింపబడగలదు.

ప్రభుత్వమునకు వ్యయమును ప్రజలకు తప్పటను అబద్ధపు సాక్ష్యము లును చాల తగ్గిపోగలవు.

చెట్టు పెంచుట, మట్టిదిబ్బలు తీసివేయుట, గుంటలుపూడ్చుట, మురికి కాల్వలు త్రవ్వుట, రోడ్లు వేయుట బావులు త్రవ్వుట కాలువలు నిర్మించుట మొదలగు గ్రామవసతులను శ్రమదాయ పద్ధతిని క్రింద గ్రామజనులే విచ్చముగా చేయతగును. వారమునకు రెండు గంటలకాలము ఇంటికొక్కరు నిర్బంధముగా పనిచేయునెడల ఎంత కార్యమైనను సాగును. పనిచేయ లేనివారినుండియు, చేయజాలని వారి నుండియు నెలకు ఒక్క రూపాయ పరిహారముగా వసూలు చేసిన యెడల ఆ మొత్తముతో గంపలు, బారలు, పికాసులు, గొడ్డళ్ళు, కొడవళ్లు మొదలగు పనిముట్లు కొనవచ్చును.

ఇతర రాష్ట్రాలకు మార్గదర్శకం కావాలి

ఇట్టి కార్యవిధానములవలన ప్రభుత్వము వ్యయము తగ్గించుకొని పరిపాలనా పటుత్వమును పెంచుకొన్న తప్ప ఆంధ్రరాష్ట్రము మామూలు పద్ధతులలో కొనసాగలేదు. ప్రజలు సుఖపడలేరు.

కావున ఆంధ్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వనాయకులు మన సాంప్రదాయముల కనుగుణమైన ప్రభుత్వము నేర్పరచి ఇతర రాష్ట్రములవారికి మార్గదర్శకులయ్యెదరు గాక.

రాష్ట్ర ఆర్థిక స్థితిగతులు

మనకు తక్కువేమీ లేదు, సమిష్టి క్షేమానికి సమిష్టి కృషి జరగాలి

ఆంధ్రరాష్ట్రం ఒక్క ఆంధ్రులకే గాదు యావత్తు భారత దేశానికీ సౌభాగ్య కారణం కాగలదు. ఆంధ్రులెప్పుడూ కూడా తాము ముందు భారతీయులమనే భావిస్తారు. తరువాతనే ఆంధ్రులమనుకొంటారు. శరీరం బాగా వుండాలంటే వివిధ అవయవాలు ఎంత ఆరోగ్యంగా వుండాలో అలాగే విభిన్న భాషా ప్రాంతాలు పురోగమిస్తేనే దేశం అభివృద్ధి చెందుతుంది. కనుక ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణలో వివిధ ప్రాంతాలవారి మధ్య తగాదా లొస్తాయనిగాని, ఆంధ్రులు ప్రత్యేకించి రాష్ట్రం దృక్పథంతో మాత్రమే చూస్తారనిగాని భయపడనవసరంలేదు.

ఈ భారత ప్రభుత్వం, స్థానిక కమిషన్ల ఆర్థిక సహాయంతో కృష్ణా, గోదావరి, పెన్నా నదుల నీటిని పూర్తిగా వినియోగించుకొనడానికి నూతనరాష్ట్రం సమగ్ర ప్రణాళికలు రచించి ఆమోదింపజేసి ప్రాధాన్యతను బట్టి అనుసరించాలి. వచ్చే 5-10 సం॥లో ఆంధ్రరాష్ట్రం యితర ప్రాంతాలకు కూడ లక్షలకొలది టన్నుల ఆహారాన్ని అవసర ప్రాంతాలకు సరఫరా చేయగలదు. ఆహారధాన్యాలు సమృద్ధిగావుంటే ప్రజారోగ్యం బాగుపడుతుంది. ఉత్పత్తికూడా పెరుగుతుంది. పేదల అసంతృప్తి చాలా వరకు తగ్గుతుంది.

ప్రకారం తల్లిస్తారు. అమ్మకం ఎక్కువ కావటం ఎక్కువ తల్లిస్తారు. దీనివలన సాలీనా మరో అయిదుకోట్ల రూపాయల ఆదాయం రాగలదు.

ఆంధ్రదేశంలో 40 వేల టన్నుల వర్జీనియా పొగాకు, 60 వేల టన్నుల దేశవాళీ పొగాకు పండిస్తున్నారు. మొదటిదానిపై పౌనుకు రూపాయి రెండణాలు దానిపై 6 అణాల వంతున యూనియన్ ప్రభుత్వం సుంకం విధిస్తున్నది. దీనివలన మొత్తం ఆదాయం 10 కోట్ల రూపాయలు అవగా 7 కోట్ల రూపాయలు వర్జీనియా పొగాకువల, 3 కోట్ల రూపాయలు దేశవాళీ పొగాకువల్ల ప్రభుత్వానికి ఆదాయంగా లభిస్తున్నాయి.

యూనియన్ ఎక్సైజుడ్యూటీనుంచి నూటికి 40 వంతులు వివిధరాష్ట్రాలకు జనాభా నిష్పత్తిప్రకారం పంచగా ఆంధ్రకు 109 లక్షల రూపాయలు మాత్రమే వస్తున్నవి. ఈ పద్దుక్రింద కేంద్ర ఆదాయంలో ఎక్కువభాగం ఆంధ్రనుంచే వసూలు అవుతున్నది గనుక రాష్ట్రం మొత్తంనుంచి అయిన వసూళ్లలో సగం ఆంధ్రకు యివ్వాలని కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని ఆంధ్ర ప్రభుత్వం కోరాలి. అప్పుడు ఆంధ్రకు అయిదు కోట్ల రూపాయలు రాగలవు.

కొందరు మద్యనిషేధం రద్దుచేసి అదనంగా ఆ 7 కోట్ల ఆదాయం రాబట్టాలని సూచిస్తున్నారు. కాని కాంగ్రెసు జాతీయసంస్థగావుంటూ మద్యనిషేధానికి కట్టుబడివున్నది. అందుచేత పోవడం చాలాకష్టం.

శ్రీ
బులుసు పట్టాభిరామారావు
మద్రాసు గ్రామోద్ధరణ శాఖామంత్రి

ప్రారంభంలో వచ్చే కష్టాలను జయప్రదంగా ఎదుర్కొనగలిగితే, నూతన రాష్ట్రం తప్పక స్థిరంగా నిలబడగలదు.

రాష్ట్ర స్వరూపం

ఆంధ్రదేశం విస్తీర్ణం 68,000 చ. మైళ్లు. జనాభా రెండున్నర కోట్లు. 1953-54 మద్రాసు బడ్జెటు లెక్కల మూస్తే సుమారు 21,00,00,000 రూపాయల ఆదాయం వుంటుంది. బొంబాయి, హైదరాబాదులతో పోల్చిచూస్తే ఆంధ్రలో పన్నుల విధానం తేలికగానే వుంటుంది. కనుక ఆర్థిక స్థితి బాగుపరచవచ్చు.

ఆంధ్రరాష్ట్రం రాబడి 575 కోట్ల రూ. లకు మించి వుంటుందని అంచనా వేయబడింది. వివరాలు పరిశీలిస్తే అవిభాజ్య మద్రాసురాష్ట్రం కన్నా పరిశిష్ట మద్రాసురాష్ట్రం కన్నా కూడ ఆంధ్రులు అదనపు పన్నులకు తట్టుకోగలరని తేలుతున్నది.

మరదృష్టవశాత్తు ఆహార విషయంలో మన దేశం స్వయంపోషకంగా లేకపోయింది. 1948-49 సం॥లో 181 కోట్ల రూ.ల ఆహార ధాన్యాలు దిగుమతి చేసుకున్నాము. మనం స్వయంపోషకమైతే అలా ఖర్చు చేసే డబ్బుతో నిలువైన అవసరమైన యంత్రాలు కొని దేశంలో పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చేయవచ్చు.

స్వయంపోషకం కాగలదు

ఆంధ్రరాష్ట్రం స్వయం పోషకం కాగలదు. అవిభక్తరాష్ట్రంలో నూటికి 48 వంతుల భూమి సాగులో వున్నది. నిర్మాణంలో యింకా వున్న తుంగభద్ర, భైరవానితిప్ప, రాంపాద, ఎగువ పెన్నారు ద్వితీయదశ మున్నగు ప్రాజెక్టులు పూర్తికాగానే ఆంధ్రలో 2 లక్షల ఎకరాలు సాగులోకి రాగల

కడుపునిండితేనే ప్రజలు ప్రభుత్వంతో సహకరిస్తారు. ప్రభుత్వ అవసరాలను గుర్తిస్తారు. రాష్ట్ర ఆదాయాన్ని పెంచడానికి యావహారం ఎంతో తోడ్పడుతుంది.

పరిశ్రమల అభివృద్ధికి అవకాశాలు

ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ప్రస్తుతం పరిశ్రమలు అంతగా లేకపోయినప్పటికీ ముమ్ముందు బాగా అభివృద్ధిచెందే అవకాశాలున్నాయి. పొగాకు, ప్రత్తి, మాంగనీజువంటి ముడి సరుకులు పుష్కలంగా లభిస్తాయి. ఖనిజసంపదకు కూడ లోటులేదు. కావలసినంత మాంగనీసు, మైకా, లభిస్తవి. బొగ్గు, క్రోమైటు, మున్నగువాటి విషయమై యింకా పరిశోధనలు జరపాలి. రి ధర్మల్ స్టేషను 28 మిలియన్ల యూనిట్ల విద్యుచ్ఛక్తిని మాత్రమే ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి. మాచ్ఖండ్, తుంగభద్ర హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ పథకాలు పూర్తికాగానే 1,66,000 కిలోవాట్ల వరకు విద్యుచ్ఛక్తి పెరుగుతుంది.

పన్నులవల్ల రాగల ఆదాయం

మొత్తంగా ఆంధ్రదేశ ఆర్థిక స్థితిగతులు వివరించాను. వ్యవసాయంపై ఆదాయపుపన్ను, అభివృద్ధి పన్ను, వ్యాపార పంటలపై ప్రత్యేక పన్ను విధింపు, మున్నగునవి గతంలో ఆర్థిక స్థితిని చక్కపరచడానికి పరిశీలించబడినవి. వీటికి కొన్ని అభ్యంతరాలున్నాయి. ఈ పన్నులన్నిటికన్నా, అవసరం అనుకొనువారు అమ్మకం పన్ను విధించవచ్చు. తనకు సరిపోను తప్ప అదనంగా పండించలేని పేదరైతు యేమీ చెల్లించడు. క్రింది, పై తరగతులకు చెందిన మధ్యతరగతి రైతులలో అమ్మగా రావు దానా

ఆదాయాభివృద్ధికి సూచనలు

నూతనరాష్ట్రం ఆదాయం పెంచాలంటే దిగువవిషయాలు గుర్తించుకోవాలి.

(1) జనాభా మొత్తంపైగాని లేదా ఒక వర్గంపైగాని పన్నులవిధింపు అక్రమంగా వుండరాదు (2) ప్రజలకు చికాకు కలిగించకూడదు (3) అదనపు ఆదాయంనుంచి మంచి ఫలితంతో పాటు వీలయ్యే ప్రణాళికలకు ఖర్చు చేయాలి.

ఆంధ్రులు తమ విభేదాలు విస్మరించి, యీ శుభసమయంలో భుజం భుజం కలిపి రాష్ట్రరథం దిగ్విజయంగా పురోగమింపజేస్తారన్న విషయంలో నా కెట్టి సందేహం లేదు

వంశధార ప్రాజెక్టు

శ్రీ బి. రాజగోపాలరావు

పార్లమెంటు సభ్యుడు

> "ఇదటి నాగావళీ
> ప్రచుర వర్షాంభస్త
> రంగముల్ 'వంశ
> ధారా' జలములు
> తరగత్తిన 'మహేంద్ర
> తనయా' సుపాథన్ను
> లోకరీతిగా పొంగి
> యుబికి పోయి"...
>
> —విశ్వనాథ

"గతాన్ని గురించి పదే పదే ... చేయటం కొంత తగ్గించుకొని, ముందు జరగవలసిన ఘనకార్యాల గురించి ఆలోచించటం మంచిది

భారత దేశంలోని అన్ని ప్రకృతి సంపదలను సద్వినియోగం చేసుకుని, దేశాన్ని సర్వసంపదలతో తులతూగేట్లు చేసుకోవటమే మన ఏకైక లక్ష్యం ఈ మహోన్నత లక్ష్య సిద్ధికి మన సర్వ శక్తులను సమీకరించటమే మన విధ్యుక్త ధర్మం."

—పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

ఆంధ్రకు చెప్పుకోదగ్గ జీవనదులను ప్రకృతి ప్రసాదించింది భారతదేశంలో ఆంధ్రరాష్ట్రం "నదులకు పుట్టినిల్లు" అని పిలవవచ్చును రెండు మహానదులు, మూడు మధ్యరకపు నదులు, 29 చాకా వాగులు, మరెన్నో ఉపనదులు ఆంధ్రలో ప్రవహిస్తున్నవి ... భారతదేశంలో సముద్రానికిపోయే జలంలో నూటికి 15 పాళ్లు ఆంధ్రనుంచి ప్రవహిస్తుంది ఆంధ్రనుంచి సముద్రమునకుపోయే నదీ జలాలలో నూటికి 14 వంతులు మాత్రమే ఆంధ్ర ప్రాంతంలో వినియోగ పడుతున్నవి ... హైదరాబాదు, బొంబాయి, మైసూరు రాష్ట్రాలు వాడుకోగా ఇంకా 30, 40 మిలియన్ ఎకరపు అడుగుల నీటిని వినియోగించుకోటానికి అవకాశం ఉంటుంది అంధ్రరాష్ట్రం దక్షిణ భారతానికి కావలసిన ఆహార పదార్థాలను అందించగల ధాన్యాగారం కాగలదు

సర్ ఆర్థర్ కాటన్ నిర్మించిన గోదావరి, కృష్ణా ఆనకట్టలు మినహా, అనంతరం చెప్పుకోదగ్గ నీటి పారుదల ఏర్పాట్లు జరుగ లేదు

శ్రీకాకుళం జిల్లాలో వర్షపాతం

ఆంధ్రకు ఉత్తర కొనను ఉన్న శ్రీకాకుళం జిల్లాలో సగటున ఏటా 41 అంగుళాల వర్షం పడుతున్నా, సరైన నీటి వసతి లేకపోవటంవల్ల రాయలసీమ జిల్లాలలాగానే ఆహారపదార్థాల కొరత ప్రాంతంగా ఉండటం జరిగింది. ఈ జిల్లాలో నాగావళి, వంశధార అనే రెండు నదులు ప్రవహిస్తున్నవి రిజర్వాయర్లు లేనందున ఈ నదీ జలాలు వృధాగా సముద్రం పాలవుతున్నవి ఎన్నో కుటుంబాలు ... రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానికి ముందు వలసపోయినవి తిరిగి బర్మానుంచి కాందిశీకులుగా రావటం జరిగింది.

శ్రీకాకుళం జిల్లాలో తక్కువ వరకు ... వృధాగా సముద్రానికి పోయే నీటిలో ఏ కొంత దీనికి వినియోగించినా మంచిరకం ... ఉత్పత్తికి దోహదమిస్తుంది ... అవసరం కలుగదు

కేంద్ర కార్మికమంత్రి శ్రీ వి.వి. గిరిగారు తమ అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరుస్తూ వంశధారా ప్రాజెక్టు నిర్మాణం పట్ల ప్రజల ఆసక్తి ... లక్షలాది ఎకరాల భూమిని సాగుకు తేవటానికి వీలవుతుందని, త్వరలోనే వంశధార ప్రాజెక్టు కార్యరూపంలో ... గలదని ఆశిస్తున్నామని పేర్కొన్నారు

ఇటీవల ఢిల్లీలో జరిగిన "ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రకృతిసంపదల" పరిషత్ గోష్ఠి చర్చలలో డా॥ కె. ఎల్. రావుగారు పొల్గొంటూ శ్రీకాకుళం జిల్లాలో ప్రస్తుతం సాగవుతున్న అరలక్ష ఎకరాలు కాక, మరో రెండున్నర లక్షల ఎకరాల భూమి సాగులోకి వంశధారా ప్రాజెక్టు ద్వారా రాగలదని వ్యక్తపరిచారు. ఆ నదీ లోయ ప్రాంతములు ... సహకార పద్ధతిమీద, ప్రభుత్వ సహాయంతో ఈ ప్రాజెక్టు నిర్మాణానికి పూనుకోటానికి వీలుందని కూడా రావుగారు వివరించారు

గుడరపురంవద్ద వంశధారకు ఒక రిజర్వాయర్‌ను నిర్మించదలచారు ఈ రిజర్వాయర్ నిర్మాణానికి కావలసిన సామ్ము దామాషాన సాగయే ప్రతి ఎకరానికి రు 8 01 లు పడుతుంది నాలుగేళ్లలో ఈ స్కీము పూర్తి అవుతుంది ... స్థానికంగా ఎంతో సహాయ సహకారాలు లభిస్తవి ... ఈ రిజర్వాయర్ నిర్మాణం పూర్తి అవుతే, 180000 టన్నుల అదనపు పంట పండుతుంది ... మరో మూడుకోట్లు పెరుగుతుంది

జిల్లాలోని నీటివసతి సౌకర్యాల అభివృద్ధికేకాక, ఈ ప్రాజెక్టు పారిశ్రామికాభివృద్ధికికూడా ఇతోధికంగా దోహదమిస్తుంది వంశధారా ప్రాజెక్టువల్ల 12000 కిలోవాటు హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ శక్తి ఉత్పత్తి అవుతుంది మద్రాసురాష్ట్రం ఇంతవరకు అన్ని రంగాలలో ఆంధ్రను చిన్నచూపు చూస్తూవచ్చింది మొత్తం మద్రాసు రాష్ట్రంలో 673 మిలియన యూనిట్లు ఉత్పత్తి ఉంటే, అందులో ఆంధ్ర ప్రాంతంలో 42 మిలియన్లుమాత్రమే ఉంటున్నది

ఆంధ్రగవర్నరు చందూలాల్ త్రివేదీ ఈ స్కీముల అమలుకు కేంద్రసహాయం లభించేలాగ పాటుపడగలరు ఇప్పట్లో అందరూ మన ప్రధాని వాకాల్ల (?) ... ఆ లక్ష్య సిద్ధికి నిరంతరం కృషి చేస్తారని విశ్వసిస్తున్నాను.

విశాఖ నౌకాశ్రయం

శ్రీ కపిల గోపాలరావు

మద్రాసురాష్ట్ర విభజన ఫలితంగా యేర్పడనున్న ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి సంక్రమించిన ఆస్తులలో విశాఖ నౌకాశ్రయ మొకటి ప్రస్తుత మిది భారత ప్రభుత్వ రైల్వేశాఖ అజమాయిషీలో వున్నది దీని నింకా విస్తృతం చేసే అవకాశాలెకెం వున్నాయి. ఈస్టర్న్ రైల్వే జనరల్ మేనేజరు విశాఖ ఓడరేవుకు సంరక్షణాధికారి ... ఓడరేవు పరిపాలనా నిర్వహణకు ఒక అధికారున్నాడు ... నౌకాశ్రయ పరిపాలనా వ్యవహారాలలో సహాయపడడానికి స్థానిక అధికారులు, వాణిజ్య ప్రతినిధులతో ఒక సలహాసంఘం ఏర్పాటు చేశారు నౌకాశ్రయంలోని రైళ్లను ఈస్టరన్ రైల్వే వారు, నడుపుతున్నారు

చాలా కాలం క్రిందటివరకు విశాఖ నౌకాశ్రయం ఒక చిన్న ఓడరేవుగా వుండేది ఇండియా అభివృద్ధికి బొంబాయి, కలకత్తాలతో పాటు మరికొన్ని నౌకాశ్రయాలను అభివృద్ధి చేయవలసిన అవసరమని తూర్పు ఇండియా కంపెనీకి

1858 లో కొంతమంది ఇంజనీయరు ... కరాచీ, కొచ్చిన్, విశాఖపట్టణాలను ... సూచించారు

ఇప్పుడు విశాఖనౌకాశ్రయం మైనర్ పోర్టుకాదు దీనిపట్ల ఒక మద్రాసు రాష్ట్రప్రభుత్వానికే గాక మరికొన్ని రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు కూడా ఆసక్తి వుండడంవల్ల దీని నిప్పుడు మేజర్ పోర్టుగా అభివృద్ధి చేశారు మద్రాసు-కలకత్తాల మధ్య జరిగే నౌకా వాణిజ్యానికి వినియోగపడే నౌకాశ్రయం ఇదొక్కటే కనుక దీని ప్రాముఖ్యం ఎక్కువైంది మద్రాసురాష్ట్రంనుంచి ఇతరరాష్ట్రాలకుగల రాకపోకల సౌకర్యాలలో విశాఖపట్టణం ఒకభాగమైంది మధ్యప్రదేశ్, బీహార్, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలలో అనేక ప్రాంతాలకు ఇక్కడినుంచి దగ్గరిదారులున్నాయి కనుక యీ రేవు అభివృద్ధిచేయడం ఒక్క ఆంధ్ర రాష్ట్రానికే గాక యింకా అనేక రాష్ట్రాలకు కూడ అవసరము

తూర్పుతీరాన వున్న గోపాలపురం, కళింగపట్నం, భీమునిపట్నం మొదలైన రేవులు ప్రస్తుతం ఉపయోగంలో లేవుకనుక, కాకినాడ రేవులో తీరానికి అరమైలు దూరాన ఓడలు నిలపాలి కనుక విశాఖ నౌకాశ్రయాన్ని అభివృద్ధి చేయవలసిన అవసరం ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నది

1933 లో ఈ రేవును నౌకలకు తెరచారు ప్రస్తుతం 550అడుగుల పొడవు, 28½ అడుగుల లోతు వరకు నీళ్ళలో మునిగి వుండే నౌకలు ఈ రేవుకు రావచ్చు సముద్ర ప్రవాహం, వాతావరణం అనుకూలంగా వుంటే 30 అడుగుల లోతువరకు నీళ్ళలో మునిగే నౌకలు కూడా రేవుకు రావచ్చు ఇక్కడినుంచి బయటికి వెళ్లవచ్చు ... ఈ జిల్లానుంచి నాగపూరుకు నేరుగా రైలుమార్గాలు వేస్తే ఈ రేవు ప్రాముఖ్యం ఇంకా ఎక్కువకాగలదు

ఇక్కడినుంచి మాంగనీస్ ఖనిజం, బొగ్గు, నూనెగింజలు ప్రస్తుతం ఎగుమతి అవుతున్నాయి దిగుమతులంతగా లేవుగాని ఇప్పుడిప్పుడిది అభివృద్ధి చెందుతున్నాయి. ఏడాదికి సగటున పది లక్షల టన్నుల సరకుల ఎగుమతి దిగుమతులు జరుగుతున్నాయి ... అహారధాన్యాల దిగుమతి ఎక్కువయింది ... ఇప్పుడు తగుతున్నది

ఈ రేవులో "నావల్ బేస్" (?) ... ఇంకా అనేక అభివృద్ధి ప్రణాళికలు అమలుజరుగుతున్నాయి ... "డ్రైడాక్" నిర్మాణం పరిశీలనలో వున్నది ... అందనా

సింధియా కంపెనీవారు ఇక్కడ ఓడలు కట్టి, తెలుగుజిల్లాలకు, ఒరిస్సాలో కొన్ని ప్రాంతాలకు కీర్తి ... తెచ్చుతున్నారు

ఉప్పు పరిశ్రమ

రచన

శ్రీ ఎ. వి. సూర్యనారాయణ

గాలి, నీరు లాగానే ఉప్పు ప్రతి జీవికి అవసరమే ఇది విరివిగా లభిస్తుంది సముద్రజలం దీనికి పెట్టింది పేరు రాతి ఉప్పు అక్కడ కూడా దొరుకుతుంది కొన్ని శతాబ్దాలకు పూర్వం సైనికులకు జీతాలు "ఉప్పు" రూపంలో ఇచ్చే వారట అందుకే "సాలరీ" అనే ఆంగ్లపదం పుట్టింది

ఆంధ్రకు 600 మైళ్ళ సముద్ర తీరం ఉన్నది ఈ ప్రాంతపు శీతోష్ణస్థితి ఉప్పు ఉత్పత్తికి సౌలభ్యంగా వుంటుంది. అటు సౌరాష్ట్రనుంచి దక్షిణ ... ఉప్పుకొఠారులు ఉన్నవి

1953 ఎకరాలలో ఉప్పు ఉత్పత్తి అవుతోంది 18 ఫాక్టరీలు పని చేస్తున్నవి ఎకరానికి 30 టన్నులనుంచి 100 టన్నుల వరకూ ఉప్పు తయారవుతుంది. ... ఎకరానికి 72 టన్నుల ఉప్పు వస్తుంది. దాదాపు అన్ని ఫాక్టరీలలో ... అందువల్ల, అంత మంచిరకం ఉప్పు తయారవటం లేదు ... చిల్లర వ్యాపారులు ... ధర హెచ్చుకావటం జరుగుతున్నది

... ఎకరాల విస్తీర్ణంలో ఉప్పును ఉత్పత్తి చేసే ఫాక్టరీలన్నీ సహకార పద్ధతి ప్రాతిపదికగా కలిసిపోయి, ఒకే ఒక సంస్థగా ఏర్పడటం అవసరం ప్రతి ఫాక్టరీ ఒక పరిశోధనా శాలను ఏర్పరచుకోవాలి. వాటిలో వివిధ రకాల లవణాల పరిశీలన జరిపి ఉత్తమ తరగతి ఉప్పు ఉత్పత్తికి పూనుకోవాలి కేంద్ర లేబరేటరీ ఒకటి దానిని ప్రభుత్వం నిర్వహించాలి ... కేంద్రం పునః పరిశీలన చేసి, వారికి సలహాలను ఇవ్వటం జరగాలి

శాస్త్రీయ పద్ధతుల ప్రకారం ఉత్పత్తి పూనుకుంటే, దాదాపు 4½ లక్షల టన్నుల ఏడాదికి ఆంధ్రలో తయారవుతుంది అప్పుడు, కలకత్తాకు కావలసినా ... ఎగుమతి చేయ వీలవుతుంది విశాఖ పట్టణం ఓడరేవు మనకు ఎంతగానో ఎగుమతులకు దోహద మిస్తుంది

కాల్షియమ్ సల్ఫేట్, మెగ్నీషియమ్ సల్ఫేట్, పొటాషియమ్ క్లోరైడ్, మెగ్నీషియమ్ క్లోరైడ్, బ్రోమైన్ వంటి లవణాలను శాస్త్రీయ పద్ధతుల ద్వారా ఉత్పత్తి చేయటానికి కూడా వీలవుతుంది

విశాఖపట్టణం సమీపాన ఆల్కలీ పరిశ్రమకు పెద్ద ఫాక్టరీని నెలకొల్పవచ్చును. సోడా ఉప్పు ఫాక్టరీని కూడా నిర్మించవచ్చును మరూరు ... ఈ పరిశ్రమ స్థాపనకు అవసరం ఉంటుంది

ఆంధ్ర, కేంద్ర ప్రభుత్వాలు ఉప్పు పరిశోధనా కేంద్రాన్ని నెలకొల్పటానికి పూనుకోగలరని ఆశిస్తున్నాను ఈ లోగా ఆంధ్ర ప్రభుత్వం సాపడా, ... కేంద్రాలలో ... ఉప్పు ఫాక్టరీలను నిర్మించగలరు.

ఇతర పరిశ్రమల్లాగానే ఫిలిం పరిశ్రమా స్థిరంగా వుంటుంది

★

రాష్ట్రావతరణవల్ల రాగల మార్పులు ఆటే వుండవు

— శ్రీ త్రిపురనేని గోపీచంద్

★

శ్రీ రాజగోపాలాచారి, వాహినీ స్టుడియోస్ లో జరిగిన విందు సందర్భంలో మాట్లాడుతూ, "సినిమాలు ప్రజానురంజకమైనవనటం యాదృచ్ఛికం అనీ, స్వప్రయత్నమాత్రం లోకకంటకమైనదిగా పరిగణించబడటానికే ఉపయోగపడుతుందనీ, ఆ విషయం నాకేమీ తెలుసనీ" చెప్పారు. ఈ విషయం చెప్పవలసిన అవసరం రావటానికి, వెనుక వొక చరిత్ర వుంది.

ఆ మధ్య శ్రీమాన్ రాజగోపాలాచారిగారు సినిమాలు అవినీతిని ప్రోత్సహిస్తున్నవి గనక, వాటిని చూడవద్దని విద్యార్థులకు సలహా ఇచ్చారని పత్రికలు ప్రచురించాయి. దానిమీద వొక పెద్దగాలిదుమారం రేగింది. సినిమా పరిశ్రమలోని వారంతా ప్రముఖులు తమ నిరసనను ప్రకటించారు. ఈ సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని, సినిమా పరిశ్రమవల్ల ప్రభుత్వం ఎంత ఆర్జిస్తూ వుందో, ఇంత ఆర్జిస్తూ సవతితల్లి ప్రేమను చూపటం ప్రభుత్వానికి ఏవిధంగా మంచిదికాదో తెలియజేశారు. అంతేకాక, వారంతా, "వొక సందర్భంలో వొక కథను చిత్రంగా తియ్యమని ప్రోత్సహించిన రాజగోపాలాచారిగారు ఇప్పుడిలా సలహా చెప్పటం భావ్యంగా లేదు," అని పూర్వ స్మృతులను జ్ఞాపకానికి కూడా తెచ్చారు.

నాకు తెలిసినంతవరకు అప్పటో ఈ అలజడికి రాజగోపాలాచారిగారు జవాబు చెప్పినట్లుగా లేదు కాని ఆయన చెప్పబోయే జవాబు మాత్రం ఊహించు కోటానికి వీలుగా వుంది. వొక స్థిరరూపం ధరించి మనకు కనపడకపోయినా, ఈ జవాబు అస్పష్టాకృతిలో, మనకళ్లముందు ఎప్పుడూ ఉంటూ వుంటుంది మొన్నటిమీద ముఖ్యమంత్రి ఈ జవాబే చెప్పారు తానలా అనలేదనీ, చిత్రాల ద్వారా, డబ్బు సంపాదనకోసం ప్రజల్లో అవినీతిని ప్రోత్సహించవద్దనిమాత్రమే తాను చెప్పాననీ, అటువంటి చిత్రాలనుమాత్రమే చూడవద్దని విద్యార్థులకు సలహా చెప్పాననీ అన్నారు. ముఖ్యమంత్రి చెప్పిన ఈ మాటలకు అంత సంతోషించారు

ఫిలిం పారిశ్రామికుల అభిప్రాయం

సినిమాపరిశ్రమ ప్రజలకు ఎంతో అవసరమైన ఆనందాన్ని స్తూవుందనీ, ఆవిధంగా కొంతవరకు సంఘసేవకు తోడ్పడుతూవుందనీ నాసన్ పోటీ పారిశ్రామిక సెక్రటరీ కాదన అని నేను అనుకుంటాను అటువంటప్పుడు ముఖ్యమంత్రి మాటలు తప్పని ఋజువుచెయ్యటానికి 'మావల్ల ప్రభుత్వం, ఆర్థికంగా ఎంతో లాభపడుతూవుందని చెప్పటం, అవసరం అనవసరం అనటమేకాక, చిత్రపరిశ్రమ నిర్వహిస్తున్న చరిత్రాత్మకమైన పాత్రలో అందులో పనిచేస్తున్న ప్రముఖులకే సమ్మతం వున్నట్లు లేదు, అనే అనుమానం ఇతరులకు కలగటానికి ఆస్కారం ఇస్తూవుంది

సినిమాపరిశ్రమ తాను ప్రజలకు అందించే చిత్రాలద్వారా, వారికి అవసరమైన, అంటే వారి ఉద్దేశాలను వ్యక్తపరిచే, ఆనందాన్ని చిత్రణాభ్యుదయానికి తోడ్పడుతున్నప్పుడు, అలా తోడ్పడే దాని అవసరానికి, నిదర్శనం అలాకాక, మనం తీసే చిత్రాలవల్ల ప్రజాసామాన్యానికి ఏ విధంగా అపకారం జరిగినా, ఆ అపకారమే మనం మాలు చూడరాదు," అనే భావానికి ఆధారం అంతేగాని మన పరిశ్రమవల్ల ప్రభుత్వం ఎంత లాభపడుతూవుంది కి అసలు ప్రశ్నే కాదు, కారాదుకూడాను ఎందుకంటే, లాభం రావటమే అదర్శంగా పెట్టుకుంటే, ప్రభుత్వం, దానివల్ల లోకం అల్లకల్లోలం అవుతుంది ప్రభుత్వంగానీ, పారిశ్రామిక వేత్తలుగానీ ప్రజా బాహుళ్యానికి అపకారం జరుగుతుందనే ఉద్దేశంతో కొన్ని భావాలకు రూపం ఇవ్వకుండా ఊరుకోటానికి బలం దొరకదు అర్థవిశ్వాసం వుండదు.

అందులో మన ముఖ్యమంత్రి స్వభావం మనకు తెలుసు మద్యపాన నిషేధాన్ని గురించి, ఇటువంటి కారణాలకే ప్రత్యర్థులు చూపితే, "అటువంటి డబ్బు ప్రభుత్వానికి అక్కరలేదు" అన్నారు ఆయన మన పరిశ్రమనుగురించికూడా ఇటువంటి మాటను అనే అవకాశాన్ని ముఖ్యమంత్రికి మనకుమనంగా ఇవ్వకూడదు ఎందుకంటే మన పరిశ్రమ ప్రజాభ్యుదయానికి నిజంగా సహాయపడగలదు ప్రముఖులు అప్రయత్నంగానైనా ఈ పరిశ్రమను మద్యపానం స్థితికి ఈడ్చటంగానీ, అలా పోల్చినట్లావే అవకాశం అక్రమ తరితల్ల నయినా సరే ఇతరులకు కలిగించటంగానీ అన్యాయం అపచారం.

అసలు ఈ విషయం ఇంత గంద్రగోళానికి ఎందుకు దారితియ్యవలసి వచ్చిందో నాకు అర్థంకావటం లేదు

సినిమాలను బహిష్కరించమనడం అన్యాయం

సంఘానికి అపకారం చేసేవిలా, ఉపకారం చేసేవిలా, వొక ప్రత్యేక శాఖకు చెందిన లక్షణాలు కావు అవి ఆయాశాఖల్లో పనిచేసే వ్యక్తుల మనస్తత్వాలకు సంబంధించిన లక్షణాలు ఉదాహరణకు గ్రంథరచన తీసుకుందాం గ్రంథరచనకు, దానంతదానికి వొక స్వభావంలేదు భావాలను వెలిబుచ్చటానికి వున్న అనేక సాధనాల్లో అదొక సాధనం అందులో వెలిబుచ్చిన భావాలనుబట్టి మాత్రం వొక గ్రంథంవల్ల లోకానికి అపకారమో ఉపకారమో జరుగుతుంది. అది ఆయా రచయితల మనస్తత్వాలనుబట్టి జరుగుతూవుంటుంది వొక రచయిత భావాలు సంఘానికి అపకారం చేస్తున్నాయి గనక అసలు గ్రంథ పఠనమే మానుకోమనిగానీ, గ్రంథ రచనకు పూనుకోవద్దనిగానీ ఎవ్వరైనా సలహా చెప్పగలరా? చెప్పలేరనే నా నమ్మకం చెప్పగూడదని నా సలహా సినిమా పరిశ్రమకూడా ఈ వాదం వర్తిస్తుంది సినిమాలను బహిష్కరించమనటం అన్యాయం జరిగే పనికాదు కొన్ని చిత్రాలు అవినీతిని ప్రోత్సహించేవిగా వున్నవి అంటే సెన్సార్ బోర్డు ఉండనేవుంది అయితే శ్రీ రాజగోపాలాచారివంటివారు, "అన్ని చిత్రాలూ అవినీతినే ప్రోత్సహిస్తుంటే, వాటినని నిషేధించటం?" అని అడుగవొచ్చు ఇది, తాము పొరపాటుగా చిక్కుకొన్న వొక ఇరకాటంలోనుంచి తప్పించుకునే మాటేగాని యదార్థం కాదు. అందువల్ల జవాబు చెప్పవలసిన అవసరంలేదు మనుష్యుల్లో మంచివాళ్లూ చెడువాళ్లూ వున్నట్లే చిత్రాల్లోనూ మంచివీ చెడువీ వుంటవి అన్నీ మంచివీ అన్నీ చెడువీ ఎప్పుడూ వుండవు.

సినిమా పరిశ్రమకు ఒక ప్రత్యేకత వుంది

సినిమా పరిశ్రమకు వొక ప్రత్యేకత వున్నమాటమాత్రం యదార్థం స్వభావంలో భావాలను వెలిబుచ్చే మిగిలిన సాధనలకూ దీనికీ భేదం లేకపోయినా శ్రీమునుశాయకులదృష్టిని ఆకర్షించటానికి, అలజడికి గురికావటానికి ఈ ప్రత్యేకత వొక కారణం అని నేను అనుకుంటున్నాను చదువూ సంస్కారం లేనివారికికూడా అందుబాటులో వుండే సాధనం ఇది అందువల్ల ఉపకారం చెయ్యటానికైనా అపకారం చెయ్యటానికైనా, దీనికి వున్న బలం మరొక సాధనకు లేదు ఎక్కువ ఉపకారం చెయ్యగలిగిన విధానమే అపకారమూ చెయ్యగలుగుతుంది అది దాని స్వభావంలోనే వుంది నాశనం చెయ్యగలిగిన అగ్నే వృష్టికి కారణం అవుతూవుంది అగ్నిదగ్గర నాశనం చేసేగుణం వున్నదని దాన్ని ఆర్పు మాపటానికి ప్రయత్నించం మన తెలివితేటలు ఉపయోగించి, దానివల్ల వచ్చేనష్టాలు మనకు అంటకుండా దానివల్లకలిగే లాభాలను పొందుతూ నికి ప్రయత్నిస్తాం

సినిమా పరిశ్రమ విమర్శకులకూ, కోపోద్రేకాలకూగురికావటానికి మరొక కారణంకూడా వుందని నాకు అనిపిస్తూ వుంటుంది ఇది మానవుని మనస్తత్వానికి సంబంధించినది.

పరిశ్రమలో ప్రముఖులైన వారిపట్ల ఇతరులవైఖరి

ఈ పరిశ్రమ మనదేశానికి క్రొత్తగా వచ్చిన పరిశ్రమ ఈ పరిశ్రమ క్రొత్త వ్యక్తులను అనేకమందిని సంఘంలోని కీలక స్థానాలలోకి తీసుకువచ్చింది ఈ వ్యక్తులలో ఎక్కువమంది డిగ్రీ చదువులు లేనివారు అంతకుముందు సంఘం క్రింది మెట్టులను గురిఅయిన నాటక రంగంనుంచి వొచ్చినవారు ఈ రంగంలో ప్రవేశించి ప్రముఖ స్థానాలలోకి రాకముందు లౌకిక వ్యవహారాల్లోగానీ, సాంస్కృతిక వ్యవహారాల్లోగానీ, ప్రముఖస్థానాల్లో లేనివారు అందువల్ల మిగిలిన శాఖల్లో ప్రముఖ స్థానాల్లో వున్న వారికి, ఇంతకుముందు వీరినిగురించి వొక అభిప్రాయం ఉండేది అదివిమంత చదివి ప్రాయం కాదు అటువంటి వ్యక్తులు ఈ రంగంలో ప్రవేశించి ధనాన్ని కాటకుండా కీర్తినికూడా గడించటం, వీరిమీద ప్రజలు చూపుతున్న వ్యామోహం— ఇవన్నీ అంతకుముందు వీరి కన్నా గౌరవస్థానాల్లో వున్నామనుకున్నవాళ్లకి చిత్రంగా కనిపిస్తున్నవి వారిపని ఏమిచెయ్యాలో, ఎలా ప్రవర్తించాలో, ఏమనుకోవాలో, తెలియని స్థితిగా వుంది. వారి దృష్టిని పొందలేకొని, ఈ రంగంలో ప్రస్తుతం వీరు ఆక్రమించుకున్న స్థానాలను, అనుకూలమైన క్రొత్తదృష్టితో అలవరచుకోలేక, వీరి అదృష్టాన్ని గురించి, అనేక వ్యాఖ్యానాలు చేస్తున్నారు. "మనవ్యయకవు? మా ఇంటిదగ్గర వుండేవాడు" అని నిస్తూ పోతున్నారు.

సినిమాలోవున్న వ్యక్తులనుగురించి కథలు కథలుగా చెప్పుకోటానికి, ప్రతివాని హృదయంలోనూ ఏదో ఒక రూపంలో అలజడి మొలకెత్తటానికి, ఎక్కువమంది ఈ నూతన పరిస్థితికి, అనుకూలంగా తమ దృష్టిని 'ఎడ్జస్ట్' చేసుకోలేకపోవటం వొక కారణం అని నేను అనుకుంటాను

అన్ని పరిశ్రమలకు మల్లే సినిమా పరిశ్రమా—ఉంటుంది. ఎక్కడికీపోదు కాకపోతే రూపురేఖల్లో మార్పు పొందుతూ వుండవచ్చు ఇతరశాఖల్లో గౌరవస్థానంపొందేవారిస్థితి ఈపరిశ్రమలో పనిచేసేవారూ పొందాలి ఇంతకుముందు కీలకస్థానాలు ఆక్రమించుకున్నవారు వీరిని విశ్వామిత్ర సృష్టిని చూచినట్లు చూడగూడదు తమకు మల్లే వీరూ సంఘానికి అవసరమైన వొక అంగంలో పనిచేసేవారే అనే భావన వారికి కలగాలి మొత్తంమీద ఈదృష్టి కలగటం అందరికీ ఆరోగ్యకరం

రాష్ట్రావతరణవల్ల రాగల మార్పులు అత్యల్పం

సినిమా పరిశ్రమలో ప్రత్యేకం ఆంధ్రరాష్ట్రం రావటంవల్ల వచ్చే మార్పులు ఎక్కువగా ఉండవు అనుకుంటాను ఆంధ్రరాష్ట్రంలో స్టుడియోలు ఏర్పాటేవరకూ, ఈ పరిశ్రమకు చెందినవారు ఇక్కడే వుండవలసి వస్తుంది. ఇక్కడ తెలుగువారి చేతుల్లోవున్న స్టుడియోలు ఆంధ్ర రాష్ట్రంలోనికి తరలిస్తారో ఇక్కడే వుంచుతారోచూడాలి కట్టడాలమీద హెచ్చు డబ్బుపెట్టినవారు ఇందుకు పూనుకోటం కష్టం వారు ఇక్కడే వుండి తమ వ్యాపారం మామూలుగా కొనసాగించుకోటానికేఇష్టపడగలరు, ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ప్రత్యేకంగా కొన్ని స్టుడియోలు వెలసేటట్టయితే ఇక్కడున్న స్టుడియోలు ఏవిధంగా వృద్ధిచెందుతాయి? తెలుగు సినిమా పరిశ్రమకూ వీటికీ వుండే సంబంధాలు ఎలావుంటవి? అనే ప్రశ్నలకు జవాబులు మద్రాసు ప్రత్యేకరాష్ట్రం అయినందువల్ల, ... ఇక్కడున్న ... వ్యవహార ఆధారపడి వుంటాయి ఏదయినా మన డబ్బు మనరాష్ట్రంలోనే ఖర్చవ్వాలనీ, ఆ ఖర్చుని మనవాళ్లే అనుభవించాలనీ మనకు ఉండటం సహజంగనక ఆంధ్రలో స్టుడియోలు ఏర్పడ్డ తర్వాత మద్రాసు వొచ్చి మద్రాసు స్టుడియోలలో తెలుగు చిత్రాలు తియ్యటం కష్టంకావొచ్చు పన్ను కలిపిరావటంకూడా ఆలోచించవలసి ఉంటుంది.

పరిశ్రమను గురించికొన్ని ముఖ్యవిషయాలు తెల్సుకోవాలి

ఆంధ్రరాష్ట్ర విభజనవల్ల కాకపోయినా, సహజంగా మన సినిమా పరిశ్రమనుగురించికొన్ని ముఖ్యవిషయాలు తెలుసుకోవలసివుంది

(1) అసలు మొత్తం ప్రపంచాన్ని పరిశీలించిచూస్తే ఈ మాధ్యమంలో సెట్టింగ్స్ వొంటిచేత్తో కలిసి పనిచెయ్యటం అనేది కుదరటం లేదు ఇక ఆంధ్రులసంగతి చెప్పనవసరంలేదు. కానీ ఎవరిగోడవారు పడగలరా అంటే, ఎవరికివారు ఒక్కొక్క సంస్థను నడపటానికి తగిన పెట్టుబడి ఆంధ్రుల దగ్గర లేదు వొక్క చిత్రం తియ్యటానికయినా, కొంతమంది కలవవలసి వొస్తూంది కలిసిన దగ్గరనుంచీ అనేక చిక్కులు వొస్తున్నాయి. పెట్టుబడి దారుల్లో వొచ్చే చిక్కులు అటుంచి మిగిలినవారి దృష్టిలో కూడా అనేక భేదాలుంటున్నాయి పెట్టుబడిదారు, ఇది మంచి వ్యాపారమని పెట్టుబడి పెడుతున్నాడు. రచయిత తన భావాలు ప్రచారం చేసుకోటానికి ఇది మంచి సాధనమని ఉత్సాహం పడుతున్నాడు డైరెక్టర్ని బహుశా ఈ రెండు దృష్టులూ ఆకర్షిస్తాయి అనుకుంటాను మొత్తానికి ఈ భిన్న దృష్టులకు సరైన సమన్వయం కుదరటం లేదని అనుభవం తెలిపిన నోరు పెట్టుకొని చెపుతూ వుంది

ఇటీవల ఈ పరిశ్రమలోని అన్ని శాఖల్లోకి నూతన రక్తం వొస్తూవుంది ముఖ్యంగా ఇంతవరకు రచయితలుగా కొద్దో గొప్పో పేరు సంపాదించుకున్న వారందరూ ఈ రంగంలో స్క్రిప్టు రచయితలుగా ప్రవేశించారు. క్రొత్త క్రొత్త డైరెక్టర్లు వస్తున్నారు ఇన్నాళ్లూ పరిశ్రమలో మిగిలిన పదవుల్లో పని చేస్తూ అనుభవం గడించిన యువకులు డైరెక్టర్లుగా వొస్తున్నారు వీరు ఈ భిన్న దృక్పథాలను ఎంతవరకుసమన్వయం చేసుకోగలరో చూడాలి ఈ పరిశ్రమ భవిష్యత్తు, వీరు సాధించ గలిగిన సమన్వయం మీద ఆధారపడి వుంటుంది

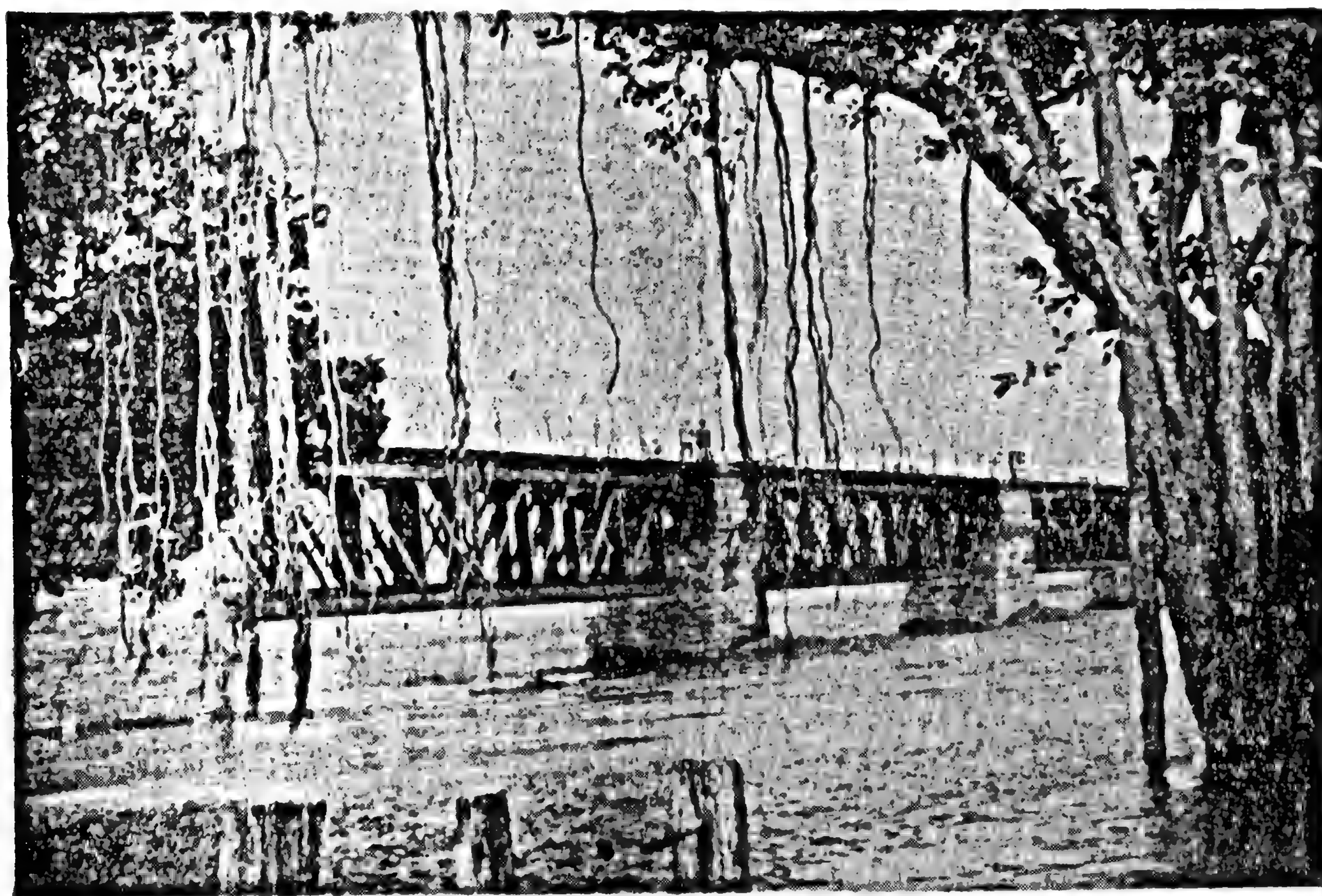
(2) వొక దృష్టితో చూస్తే మన సినిమా పరిశ్రమ ఆరోగ్యవంతంగా వృద్ధిచెందటం లేదు అనవలసి వొస్తుంది ఇన్నాళ్లూ నిరాఘాటంగా వున్న అనారోగ్య లక్షణాలు ఇటీవల బయటపడినవి మనకు ఖర్చు ఎక్కువ రాబడి తక్కువ ఇంతకు పూర్వం ఏ నాలుగయిదు సెంటర్లలోనో వొక చిత్రం చొప్పున రిలీజు అవుతుంటే ఈ బాధ తెలియలేదు ఇష్టం వున్నా లేకపోయినా, చిత్రం మంచిది అనుకున్నా, చెడ్డది అనుకున్నా, ప్రతి ఆంధ్రుడు వొకసారి చూసేవాడు ఇప్పుడు పెలకు మూడు నాలుగు చిత్రాలు రిలీజవుతుండటం పరిస్థితి తారుమారైంది ప్రజలు మంచి చిత్రం అనుకున్నదాన్నే చూస్తున్నారు అందువల్ల చిత్రాల రాబడి తగ్గింది 'ఫరవాలేదు' అనుకున్న చిత్రాలు కూడా తమ డబ్బును రాను పూర్చుకోలేని స్థితి వొచ్చింది

ఈవిధంగా రాబడి తగ్గటంవల్ల ప్రొడ్యూసర్లూ డైరెక్టర్లూ ప్రజల అభిరుచిని తెలుసుకోవాలనే ఒక దారులకు వెతకవలసిన అవసరం కలుగుతూ వుంది కాని ఇలా దారులు వెతకటం ఆరోగ్యకరమైన పర్యవసానానికి తీసుకు వెళ్ళదు దీని వల్ల రాబడినిబట్టి ఖర్చు తగ్గించుకోని ప్రజలను ఏదో వొకవిధంగా ఆకర్షించటం తప్పని సరిచేసుకోక, ప్రజలకు మంచిదృష్టినీ, వారి ఆశేాలకు వ్యక్తపరిచే కదలికనూ కలిగించే చిత్రాలను తియ్యాలని సంకల్పించుకోటమే మంచిది పరిశ్రమలోని లేని క్లిష్టపరిస్థితి ఈ దారికే దారి తీస్తూ వుంది

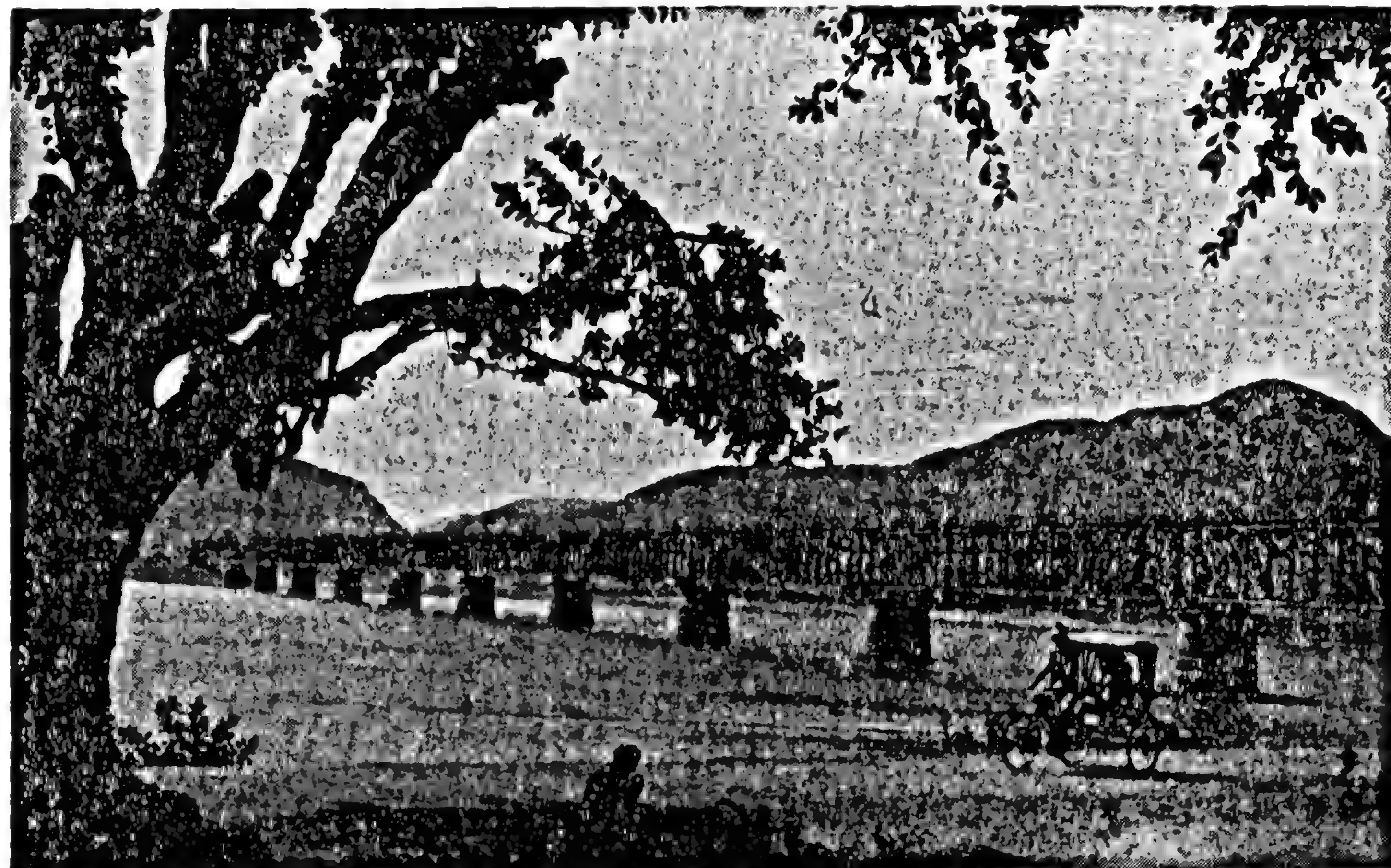
ఆర్థిక సమస్యలు

మనదేశంలోని మిగతా రంగాలతో పోల్చి చూసుకుంటే, సినిమారంగం సంపన్నంగానే కనిపిస్తుంది ఈ సంపన్నం పోవాలంటే మిగిలిన రంగాలలోని జీవితాలకూ, ఈ రంగంలోని జీవితానికీ ఆర్థిక భేదం వుండనక్కరలేదు సంపాదనలో మిగిలిన రంగాలకూ ఈ రంగానికీ ఎంతో వ్యత్యాసం కనిపిస్తుంది ఈ వ్యత్యాసం చూస్తుంటే ఎక్కడో పొరపాటు జరిగింది అని పిస్తుంది ఈనాడు పరిశ్రమకు వొచ్చిన క్లిష్టపరిస్థితి ఈ పొరపాటును సరిదిద్దుకుంటే తీరగలదనుకుంటున్నాను.

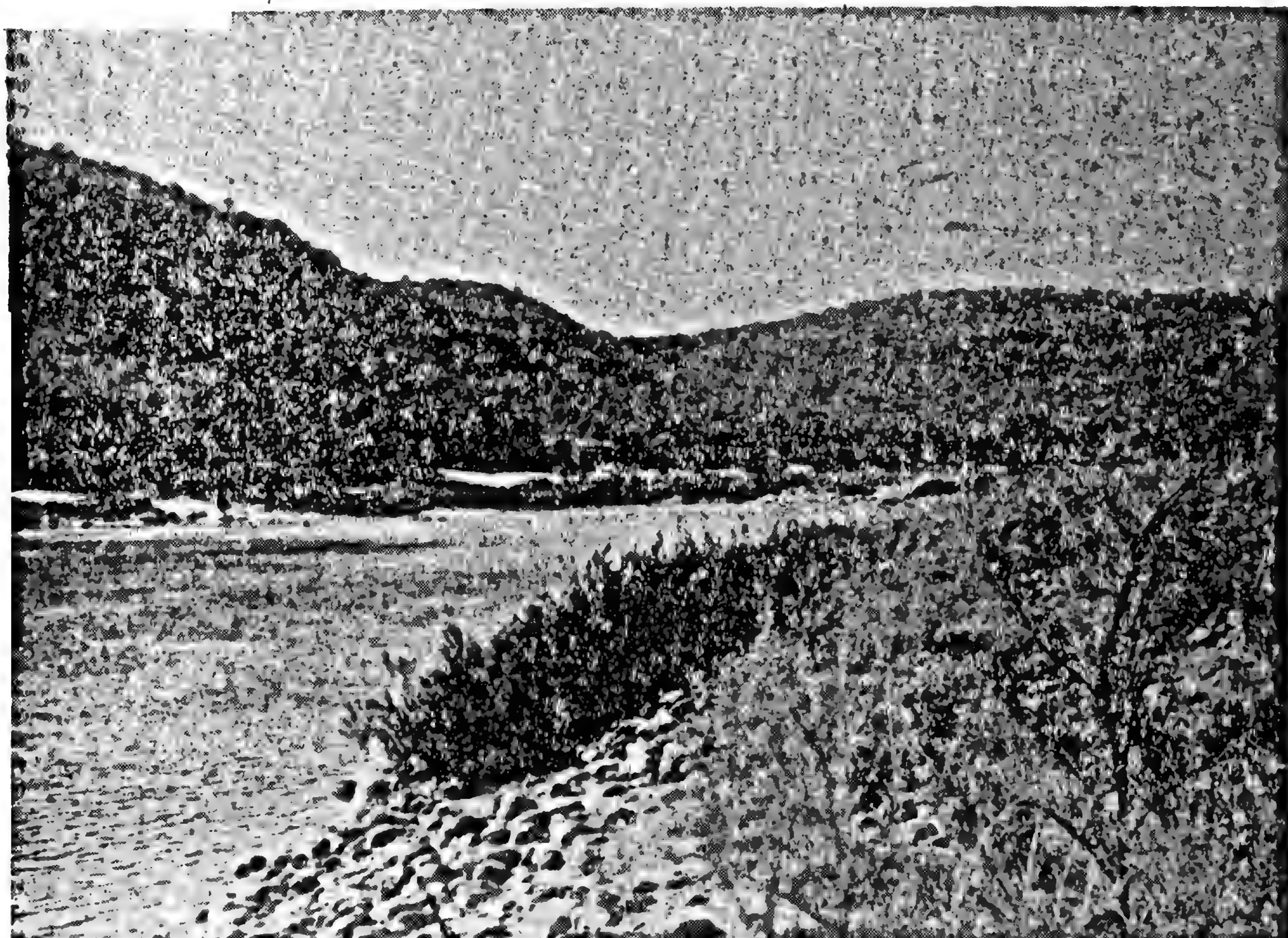
"కృష్ణవేణీ హరిత సస్య సీమలందు, గౌతమీ పుణ్యకళ్యాణ కంఠసీమ, తుంగభద్రా శుభోపాంతరంగములను అందికొనుము 'పుత్రులపూజ' ఆంధ్రలక్ష్మి"

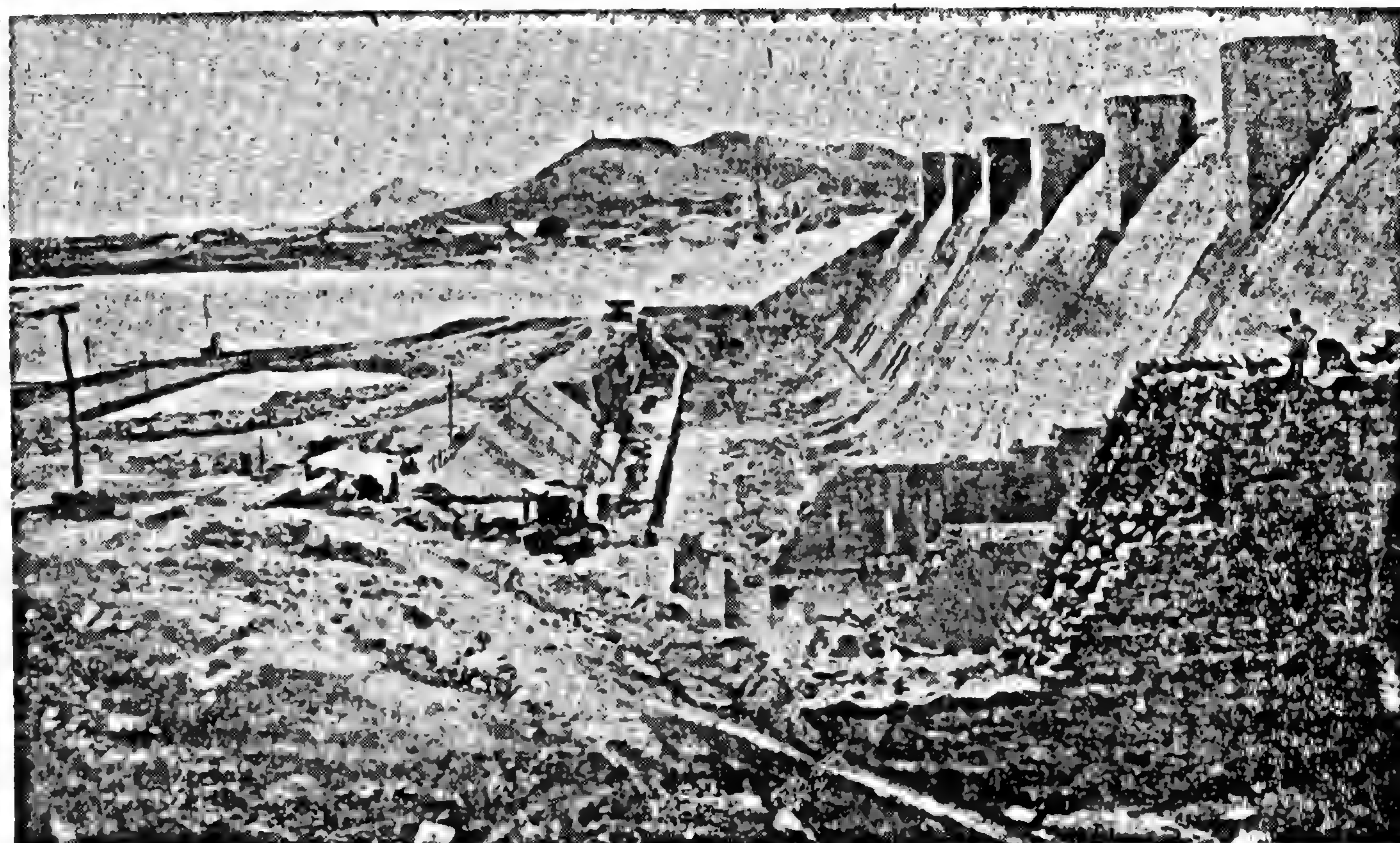

రాజమహేంద్రవరంవద్ద గోదావరీనదీమతల్లి

విజయవాడవద్ద కృష్ణవేణీనది

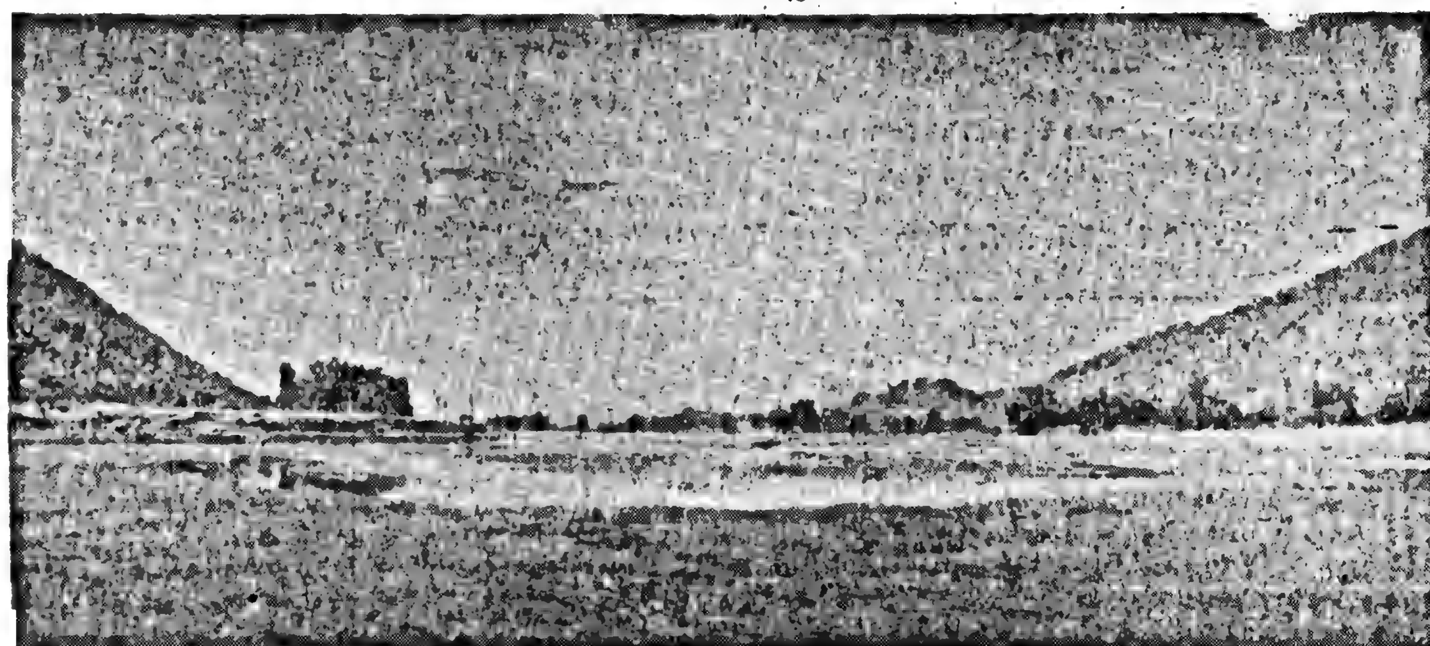

తుంగభద్ర - ప్రాజెక్టు ప్రాంతంలో

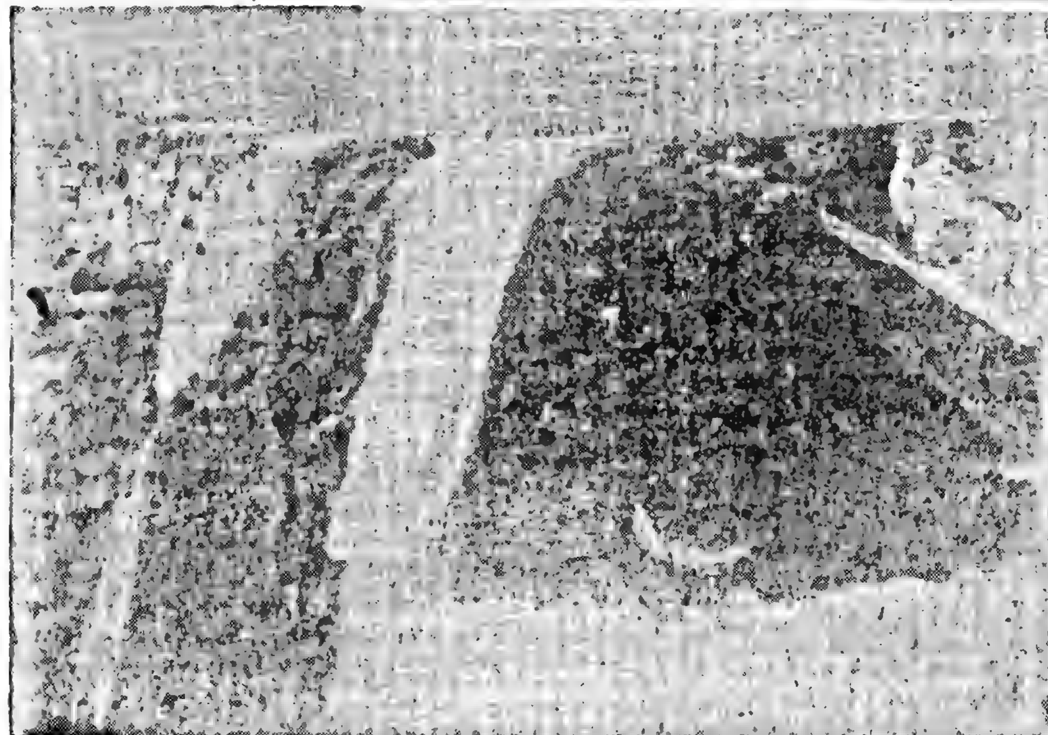
ఏనుగుల సెలయేరు నందికొండ ప్రాజెక్టు (నిర్మాణప్రాంతం)

★

మదనాపురంవద్ద రెండు కొండలనడుమ ప్రవహించే వంశధార వంశధారా ప్రాజెక్టు డాము నిర్మాణానికి నిర్ణయించిన స్థలం ఇదే

గుంటూరు జిల్లాలోని ఎత్తిపోతల జలప్రపాతం

కర్నూలువద్ద తుంగభద్రానదీ-యానపాత్రలుగా ఉపయోగపడుతూ అరిగోళ్లనబడే పుట్లు

మాచ్‌ఖండ్ విద్యుచ్ఛక్తి ప్రాజెక్టుకు ఆధారమైన ఒరిస్సా రాష్ట్రములోని సుప్రసిద్ధ డుడుమా జలపాతం ప్రపంచంలోని జలపాతల్లో రెండవదని ప్రసిద్ధికెక్కింది

ఆంధ్రపత్రిక

వ్యావహారిక భాషా ఉద్యమం

డాక్టర్ గిడుగు సీతాపతిగారి సింహావలోకనం

వ్యావహారిక భాషా ప్రయోజనసిద్ధికి సంబంధించిన ఉద్యమము తెలుగు వారి తెలంపుగా వ్యక్తమం దినా ఊహిం చుటకు వీలులేని ఘటనలతో ప్రారం భించినది 1906 లో జె. ఏ. యేట్సు దొర గంజాం విశాఖపట్టణ, గోదా వరి జిల్లాలకు విద్యాధికారిగా నియమి తుడైనాడు. అతని కార్యాలయము ని తాఖు పటణము లో ఉండేది. అతడు తె లుగుభాష, అధ్యయనం చదానికి ప్రాను [illegible] ఒక పండితుని గురువుగా నియ మించుకొని తెలుగు వాచకములు చదు వుటకు మొదలు పెట్టినాడు. గ్రంథము లలో ఉన్న భాషకున్న నిత్య వ్యవ హారములో ఉన్న భాషకున్న గల వ్యత్యాసము అతనికి విపరీతముగా తో చినది. ఆ సంవత్సరమందే అతడు ఏ. వి. ఎన్. కాలేజిలో మెట్రిక్యులే షన్ తరగతిలో తెలుగుపాఠ్యగ్రంథము [illegible] ఉండగా చూచినాడు. బంధించినది ఒక్కొక్క విద్యకు బోధించడానికి సుమారు అరగంట భా ష్యం కావలెను [illegible] కారణాలు తెలుసుకొన్నాడు. విద్యా ర్థుల పరీక్షలలో ప్రశ్నలకు జవాబులు వ్రాసే పద్ధతి [illegible] వ్యావహారికభాష ప్రాచీన కావ్యభాషకు చాలా భిన్నముగానున్న (గ్రాంథిక భాషలో నే రచించవలెనన్న నియమము [illegible]

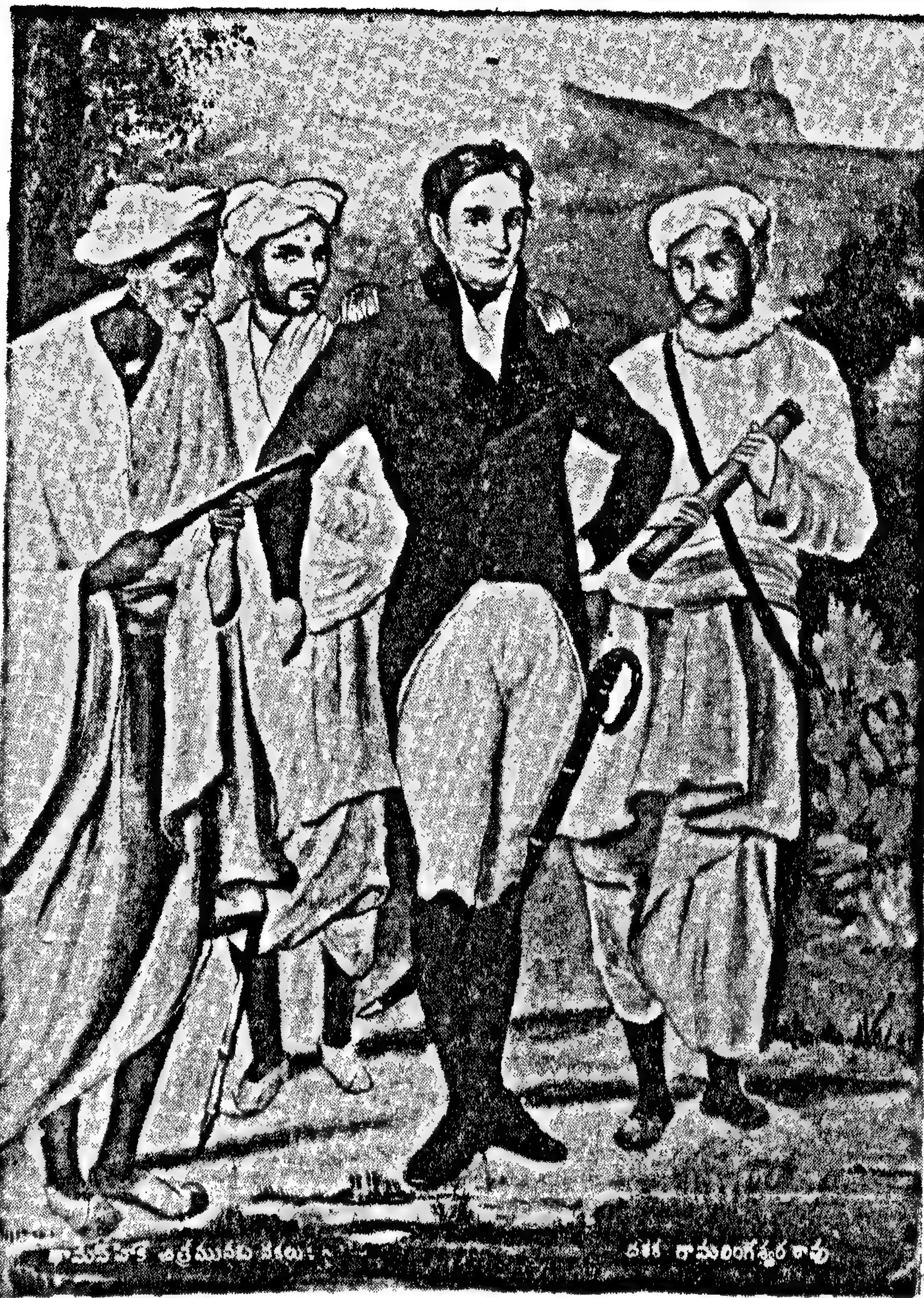
జె. ఏ. యేట్సు ప్రశ్న

"మేము ఆంగ్లభాషలో చాసర్, షేక్స్పియర్ మొదలయిన ప్రాచీన కవులు రచించిన గ్రంథములు చదువు కొంటున్నాము గాని ఆ గ్రంథము నం దలి భాషలోనే నేడు వ్యాసరచన చేయవలెనన్న నియమము లేదు. అంతేకాదు, శిష్టజన వ్యవహార ముందున్న భాషలోనే గ్రంథరచన చేయవలెనన్న నియమము సర్వజన సమ్మతముగా ఆచరణలో ఉన్నది. ఇట్టి నియమం తెలుగుభాషా విషయములో ఎందుకుండరాదు?" అని అతడు ఆ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్ గా ఉండిన పి. టి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారితో ముచ్చటిం చాడు. యేట్సు చెప్పింది అయ్యంగారికి [illegible] "నేను తమిళుడను. నేను చెప్పినా మాట ప్రమాణము కాదు. తెలుగువిజయ నగరము కళాశాలలో [illegible] అప్పారావుగారిని కలిసికొని ఈ విషయం ముచ్చటించుట మంచిది." అతడు [illegible] కన్యాశుల్కము అనే పెద్ద నాటకము వ్యావహారిక భాషలో రచించి ప్రక టించాడు [illegible]

(56వ పేజీ చూడుడు)

కీ॥ శే॥ గిడుగు రామమూర్తి పంతులు

మెకెంజీ-స్థానిక రికార్డుల సేకరణకు తోడ్పడిన ఆయన సహోద్యోగులు ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధికి విశేషంగా కృషి చేసిన యూరపియన్లలో యేట్స్, బ్రౌన్, మెకంజీ, ముఖ్యులు

మహిళా ఉద్యమం

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ

ఆంధ్రదేశంలోని అనేక ఉద్యమా లకు, అనేక సంస్కరణలకు శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు గారు జనకులైనట్లుగానే, ఆంధ్రమహిళోద్య మానికి కూడా శ్రీ వీరేశలింగంపంతులు గారే జనకులు. 19 శతాబ్దపు కడపటి భాగంలోనూ ఇరువదవ శతాబ్దపు ప్రారంభదశలోను ఇంచుమించుగా ఏభైసంవత్సరాలు ఈ మహనీయుని అవిరళకృషి ఆంధ్రదేశంలో సాంఘి కంగా సారస్వతంగా నైతికంగా ఎన్నో మార్పులకు కారణమైంది. అంగలో స్త్రీ ఉద్యమం కూడా ఒకటి. పంతులుగారు స్త్రీజనోద్ధరణో ద్యమం ప్రారంభించడానికి ముందు ఆంధ్రదేశంలో స్త్రీజనాభ్యుదయానికి ఎవరైనా కృషి చేసినవారున్నారేమో తెలియదు. కాని ఒక వేళ అట్టివారున్న ప్పటికీ అది చెప్పుకో తగినంత గాదు. విద్యా విషయంగానే కానీ, [illegible] వ్యాపారాలవలననే కానీ, వేశ్యాజన సంస్కరణ వలననే కానీ, ప్రప్రథమంగా ఆంధ్రమహిళల నుద్ధ రించడానికి కంకణంకట్టిన వీరాధ వీరులు రాయబహద్దూర్ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు గారే.

వీరేశలింగంగారి సేవ

స్త్రీలకు విద్య చెప్పించకపోవడమే మర్యాద లక్షణంగానూ, బాలవితంతువు లకు శిరోముండనాది సంస్కారములు చేయించి ఉంటయుంట [illegible] ఉత్తమధర్మంగానూ, వేశ్యలు కన్యా ర్ధకం [illegible] ఘనతగానూ భావించ బడే ఆ దినాలలో స్త్రీలకు విద్య చెప్పించదగినదనీ, బాలవితంతువులకు [illegible]

ఫ్రబోధం వల్లను స్త్రీలల్లో చైతన్యం కలిగి తమ దుస్థితి తము తెలిసికొని తమ అభ్యుదయానికి తామే పాటు పడవలెనని అభిప్రాయం ఇదరి లోనే కలిగింది. కనుక ఇదే మహిళోద్యమానికి ప్రారంభదశ అని చెప్పవచ్చును.

స్త్రీవిద్యాభివృద్ధికి ప్రభుత్వకృషి

ఈ సమయంలోనే దొరతనం వారు కూడా స్త్రీలలో విద్యాభివృద్ధి కలగడం ముఖ్యమనే అభిప్రాయం కలిగి అర్థికంగా సాయం చేయడానికి ఉపక్రమించారు. మత ప్రచారోద్దేశముతో [illegible] మిషనరీలు అక్కడక్కడ స్త్రీవిద్యా సంస్థలు నెల కొల్పి స్త్రీలు చదువుకోడానికి ప్రోత్సాహం కల్పించారు. ముఖ్యంగా విద్యుత్వాడల్లో స్త్రీవిద్యా ప్రబోధం కలిగించిన గౌరవం వీరిదే.

ఈ ప్రబోధంవల్ల స్త్రీలు కొందరు పాఠశాలల్లో చేరి విద్యాభ్యాసం చేయ డం కలిగింది. శ్రీమతి కొండపల్లి [illegible] గారు ఆదుర్తి భాస్కరమ్మ గారు [illegible] ప్రబోధ ఫలితంగా విద్య నభ్యసించిన వారే [illegible] పాఠశాలలో చదివి ఉద్యో గిను లైనారు.

[illegible]

కీ॥ శే॥ [illegible]

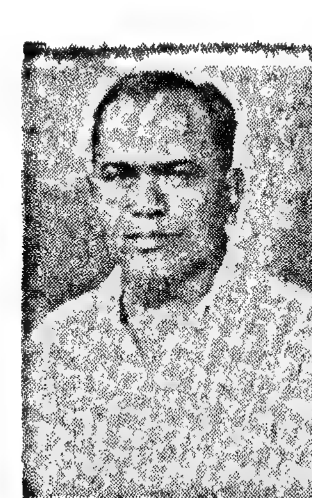
కీ॥ శే॥ ఆదంట రుక్మిణిలక్ష్మీపతి

[illegible] స్త్రీల విద్యా [illegible] ములలో కృషి చేయడా భారత మహిళా సభ [illegible] అ మహాసభల [illegible] రాష్ట్రీయ సభలు, [illegible]

(50-వ పేజీ చూడు)

హరిజన ఉద్యమం

శ్రీ బి. యస్. మూర్తి (పార్లమెంట్ సభ్యుడు)

సంస్కరణలన్నింటిలో అస్పృశ్యతా నివారణ బహుకష్టసాధ్యమైనది. సంఘంలో వెలివేయబడి, ఊరికి దూరాన దుర్గంధ స్థలాల్లో నివసిస్తూ, వెట్టిచాకిరి చేస్తూ, ఎంగిలిమెతుకులతో జీవనం గడుపు పంచములను ఉద్ధరించా లంటే ఎంతో తెగింపు కావాలి. అం టడానికి వీలుకాని [illegible] [illegible]

[illegible]

(52-వ పేజీ చూడుడు)

రాజకీయ, సారస్వత రంగాల్లో ఆంధ్రమహిళల ముందంజ

40 వ పేజీ తరువాయి

తాలూకా సభలు, గ్రామసభలు జరగ టంతో మహిళా సభల ఆంతశీరింది. ఆదుర్తి భాస్కరమ్మగారు దుర్గపాటి రాజేశ్వరమ్మగారు దామెర్ల కమల దిత్యమ్మగారు మగపాక లక్ష్మమ్మగారు పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారు ఆచంట రుక్మిణమ్మగారు ఆదిగాగల సోదరీమణులు ఆంధ్రలో రాష్ట్రమహిళాసభను ఏర్పరిచిన వారిలో ముఖ్యులు. ఈ మహిళలు విశాఖపట్నం జిల్లాలో జరుగు ...యు పదిరెండు ఆంధ్రజిల్లాల నారీమణులు పరస్పరం కలుసుకొని మంచి చెడ్డలు చర్చించుకోడానికి స్నేహం పెంపొందించుకోడానికి ఎంతో దోహదమిస్తూ ఉండేది. సెప్టెంబరులో తాలూకా సభలు, అక్టోబరులో జిల్లా సభలు నవంబరులో రాష్ట్రసభలు, డిసెంబరులో అఖిలభారతసభ జరుగుతుంటే ఇదిమహిళాసభల ఋతువేమో అనిపించేది. ఆ మహిళాసభ లిప్పుడు కల్లంటి వైభవంతో జరగడంలేదు. ...మహిళోద్యమానికి ఆ సభల ...మయిన బలం ఏర్పడ్డది ...మహిళాసభను అంతర్జా ...సభతో ఉన్న సంబం... ...ంది అఖిలభారత మహిళా సభ ప్రతినిధిగా అఖిలభారత మహిళాసభ స్థాయిసంఘ సభ్యులు రాలుగ ఆంధ్రరాష్ట్ర మహిళాసభ కార్యదర్శిని అయిన కొండా పార్వతీదేవిగారు ఖండాంతరములకు వెళ్ళివచ్చారు. ప్రస్తుతము అఖిలభారత ఉపాధ్యక్షురాలుగా పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారు ఖండాంతరములు వెళ్ళి ఉన్నారు. ...తి చంద్రమతిగారు జాస్తి సీతామహాలక్ష్మమ్మగారు కొండా పార్వతీదేవిగారు ఆంధ్రరాష్ట్రమహిళాసభకు కార్యదర్శినులుగా ఉండి చాలాకృషి చేశారు. ఒకపరి అఖిలభారత మహిళా

శ్రీమతి పూటుకూరు లక్ష్మీకాంతమ్మ

సభను కాకినాడలో జరిపి యావద్భారత నారీమణులకు ఆతిథ్యమిచ్చి వారి మన్ననలందారు. సైనధీయులకంగా ...రాష్ట్ర మహిళాసభ ఆంధ్ర ...ద్యమానికి ఎంతో దోహద...

...రణీయ ఘట్టం

...ధ్రమహిళోద్యమ చరిత్రలో ...విరకరణోద్యమము ఒక స్మర... ఘట్టం లోకమాన్య తిలకు ప్రభు ...అనంతరం స్వాతంత్ర్య సమరం చేపట్టిన మహాత్మగాంధీ యావద్భారత ...ర్షమునను దౌర్జన్య విరహిత సహాయ నిరాకరణోద్యమము ప్రారంభించినప్పుడు పురుషులతో బాటు స్త్రీలను గూడా స్వాతంత్ర్య సమరమున కాహ్వానించిన తరుణంలో ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన శాంతిసమరంలో పురుషులతో బాటు స్త్రీలును పాల్గొని సమ్మెలు సత్యాగ్రహములు, శాసనోల్లంఘనములు పికెటింగులు ప్రచారములు చేసి జైళ్ళకు వెళ్ళారు. ఉన్నవ లక్ష్మీబాయమ్మగారు దువ్వూరి సుబ్బమ్మగారు దిగుమర్తి జానకీబాయమ్మగారు చిత్తరాజు శ్యామలాంబగారు కలగర పిచ్చమ్మగారు పొణకా కనకమ్మగారు ద్రోణంరాజు లక్ష్మీబాయమ్మగారు గుమ్మడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు కొల్లా కనకవల్లి తాయారమ్మగారు గోగినేని భారతీరంగాగారు ఆచంట రుక్మిణమ్మగారు మున్నగు సోదరీమణు లెందరో ఈ ఉద్యమంలో తీవ్రంగా పనిచేసి ఆంధ్రమహిళలయశస్సును దిగ్విజయీకృతం చేశారు. అంతవరకు కట్టుబాటులో స్త్రీలలో మాత్రమే సామాన్యముగా సాగుచున్న ఆంధ్రమహిళోద్యమము అహింసాయుత శాంతిసమరంలో గ్రామాదులకు గూడ ప్రాకింది. గ్రామీణస్త్రీలల్లో అఖండ ప్రబోధం కలిగింది. ఎందరో సోదరీమణులు ఈ ప్రబోధప్రచారం ద్వారా స్వీయపరిస్థితులు తెలిసికొన్నారు. జాతీయ భావం పెంపొందించుకున్నారు. విద్యాప్రయోజనం గమనించారు. పాశ్చాత్య నాగరికతను ఏవగించు

యుగారు 1931 వ సంవత్సరంలో సత్యాగ్రహం చేస్తున్నప్పటి దృశ్యం.

శ్రీమతి పొణకా కనకమ్మ.

ఉన్నారు. క్రమంగా స్వదేశాభిమానం అధికమైంది. నూలువడకటం, ఖద్దరు కట్టడం స్వదేశవస్తువులు వాడడం పరిపాటైంది. గౌరవనీయంగా గూడ తలంచబడ్డది. నిరాకరణోద్యమంలో కంటె ఉప్పు సత్యాగ్రహంలోను, లవణ సత్యాగ్రహోద్యమంలో కంటె క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలోను, ఆంధ్రస్త్రీలు అత్యధికంగా చేరి స్వాతంత్ర్య సమరంలో తమపాలు ధర్మమును పూర్తిగా నిర్వర్తించారు. ఇటీవల ఆంధ్రదేశంలో వ్యాప్తికి వచ్చిన కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలో గూడ స్త్రీలు వహించిన పాత్ర స్వల్పం గాదు. డాక్టరు కొమర్రాజు అచ్చమాంబగారివంటి విద్యాధిక సోదరీమణులు ఈ ఉద్యమంలో చేరి చాలా పని చేశారు.

ఆంధ్ర వనితాలోకంలో సంఘ సేవాభిలాష

ఈ విధముగా అసహాయోద్యమాది, ప్రజోద్యమాలవల్ల ప్రబలమైన ఆంధ్ర మహిళోద్యమము స్వజాత్యభ్యుదయ చింతతో బాటు సేవాభిలాషను గూడా స్త్రీలలో పెంపొందజేసింది. మహోన్నత ఉద్యమములో కాకలు దీరిన ఉన్నవ లక్ష్మీబాయమ్మగారు దువ్వూరి సుబ్బమ్మగారు, పొణకా కనకమ్మగారు గుమ్మడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు, బత్తుల కామాక్షమ్మగారు, మున్నగు సోదరీమణులు స్త్రీవిద్యాసంస్థలు స్థాపించి జాతీయవిద్యకు దోహదమిచ్చారు. కొల్లా కనకవల్లి తాయారమ్మగారు హరిజన స్త్రీలకు ప్రత్యేకవిద్యాసంస్థ నెలకొల్పారు. కొందరు స్థానిక సంస్థలలోను ప్రభుత్వ శాసనసభలలోను ప్రతినిధులుగా చేరి తద్వారా సంఘసేవకు దొరకొన్నారు. శ్రీ కడప రామసుబ్బమ్మగారు కడప జిల్లా బోర్డు అధ్యక్షురాలు కావడము శ్రీ ముందూరి రత్నమ్మగారు ఏలూరి పురపాలక సంఘాధ్యక్షురాలు కావడము శ్రీ చోళదం అమ్మన్న రాజాగారు. మద్రాసు శాసనసభకు డిప్యూటీ స్పీకరు కావడము శ్రీమతి ఆచంట రుక్మిణమ్మగారు ఆరోగ్య

శ్రీమతి కడప రామసుబ్బమ్మ

శాఖామంత్రి కావడము శ్రీ బారిలి శౌలను పద్మనమ్మగారు పార్లమెంటు మెంబరు కావడము గుమ్మడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు పార్లమెంటు మెంబరు కావడము ఇంకా అనేకమంది సోదరీమణులు, జిల్లాబోర్డు సభలలో, శాసనసభల్లో, తదితరాసేక అధికార నధికార సంస్థలలో సభ్యురాండ్రు కావడము ఆంధ్రమహిళోద్యమ సాఫల్యానికి నిదర్శనాలని చెప్పవచ్చును.

సంపూర్ణ వికాసం

ఈనాడు వివిధముగా చూచినా ఆంధ్రమహిళలలో సంపూర్ణవికాసం కలిగింది. స్త్రీవిద్య సర్వసాధారణమైంది. ఎందరో యువతులు సహజంగా ఉన్నత విద్య నభ్యసిస్తున్నారు. ఎందరో ఉపాధ్యాయిను

లుగా పనిచేస్తున్నారు. లాయర్లుగా పనిచేస్తున్నారు. రేడియో మొదలైన ఆఫీసుల్లో పనిచేస్తున్నారు. పరదేశాలకు వెళ్ళి పెద్ద పెద్ద చదువులు చదువుతున్నారు. స్త్రీ సంఘాలు స్థాపిస్తున్నారు. మహిళా సభలు జరుపుతున్నారు. మొన్న మొన్ననే రాజమండ్రి ప్రభుత్వకళాశాలకు తెలికచర్ల వసుంధరాదేవి గారు ప్రిన్సిపాలుగా నియమింపబడినారు. ఇది ఆకళాశాలచరిత్రలో అపూర్వము. శ్రీమతి గుమ్మడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు ఓటర్ల అజ్ఞానంవల్ల మరల ఎన్నికొనబడకపోయినా పార్లమెంటు సభ్యురాలై చేసిన సేవ, కఅపు సంఘసభ్యురాలై చేసినసేవా,ప్లానింగు కమిషను సభ్యురాలుగా ఉండిచేస్తున్న సేవా, ఆంధ్రస్త్రీల యశస్సును పెంపొందజేస్తున్నవి. అసలు దేశసేవ, కార్యదక్షత నిర్మాణకౌశలమే ఆమె రూపమని చెప్పవచ్చును.

సారస్వత సేవ

కావ్యరచనలోగూడా మహిళోద్యమం సత్ఫలితము గడించుకొన్నది

శ్రీమతి భారతీ దేవి రంగా.

కాంచనపల్లి కనకాంబగారు గుడిపూడి యిందుమతీదేవిగారు చిలకపాటి సీతాంబగారు స్థానపతి రుక్మిణమ్మగారు చేబ్రోలు సరస్వతిగారు నంబి కృష్ణవేణమ్మగారు మున్నగువారు చక్కని కావ్యాలు వ్రాశారు. గృహలక్ష్మి, ఆంధ్రమహిళ మొదలైన స్త్రీమాసపత్రికలు స్త్రీల సారస్వత కృషి కెంతో ప్రోత్సాహమిచ్చాయి. చక్కగా చదివిన యువతీమణు లెందరో కథలు, నాటికలు వ్యాసాలు భావకావ్యాలు గేయాలు వ్రాయుటకు అలవాటుపడ్డారు.

చారిత్రక విషయరచనలో నాయని కృష్ణకుమారిగారు ప్రత్యేకత సంపాదించుకున్నారు. సంస్కృతభాషలో రామలింగ ప్రతిష్ఠ బాలరామాయణము వ్రాసి ప్రత్యేక ప్రతిష్ఠను సంపాదించుకున్నారు.

ఇటీవల సహకారశాఖలోగూడా ఆంధ్రస్త్రీలు కృషి చేస్తున్నారు - దొరతనము వారి ప్రోత్సాహమువల్ల ఏర్పడ్డ యువతీ పరిశ్రమ సహకారశాఖల్లో శ్రీమతి ఆదుర్తి భాస్కరమ్మగారు, దుల్ల వెంకటరమణమ్మగారు త్రిపిరనేని సాధువమ్మగారు మున్నగువారు చక్కగా పనిచేసి మధ్యకుటుంబస్త్రీల బ్రదుకుదెరువులకు మార్గం చూపిస్తున్నారు-ఇప్పుడిప్పుడే ఆరంభమవుతున్న సేవింగ్సువిధానంలో ఆంధ్రశాఖగూడ ఏర్పడి కార్యవర్గమును ఏర్పరచినట్లు చూస్తున్నాము - భీమా కంపెనీలలో స్త్రీలు ఏజంట్లుగా ఉండి ఇదివరకే పనిచేయడము జరుగుచున్నది. అటులనే ఈ సేవింగ్సు విధానములోగూడా పని జరుగగలదని తలంచవచ్చును.

రేడియోలో ఎనౌన్సర్ స్త్రీలు చేస్తున్న ప్రసంగములు ఆంధ్ర స్త్రీల విద్యా పరిణతిని ప్రస్ఫుటము చేస్తు

శ్రీ కే. మాగంటి అన్నపూర్ణా దేవి.

న్నవి. డాక్టరు కే యస్. కేసరిగారికి స్వర్ణకంకణ సత్కారము అందుట ద్వారా ఆంధ్ర స్త్రీలు మహిళా ప్రపంచమున మరోకటడుగుముందు వేచిరనుట నిక్కము. లోకప్రచురితమైన సావిత్రి హిందూ సుందరి, ఆంధ్రలక్ష్మి, అనసూయ పత్రికలే గాక వేదుల చిన్న ఘంటమ్మగారి సంపాదకత్వమున వెలువడుచున్న ఆంధ్రమహిళ పత్రికా నిర్వహణమున ఆంధ్రస్త్రీల కౌశలమునకు తార్కాణ అని చెప్పవచ్చును. సుప్రసిద్ధగాయనీమణియై ఆంధ్రనారీలోకానికి ఖండాంతర ఖ్యాతి చేకూర్చిన టంగుటూరి సూర్యకుమారి ఒకఅనర్ఘరత్నము.

చిత్రతారలుగా శ్రీమతి గుమ్మడి...

మహిళాభ్యుదయానికి గృహలక్ష్మిద్వారా విశేష సేవ చేసిన డా. కేసరిగారు

బుచ్చి కృష్ణమ్మగారును, దామెర్ల సత్యవాణిగారును రత్నాల కమలాబాయిగారును వీరు మిగిలినవారిసారు ఇటీవల ఆంధ్ర కవయిత్రుల చరిత్ర వ్రాసి శ్రీ ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారును తంజావూరి పతనమును వ్రాసి మల్లాది వసుంధరా దేవి గారును పోటీలలో గెలిచి గ్రంధరచనయందును ఆంధ్రయువతులకు పేరు తెచ్చారు.

ఏటేటా జరిగే హిందీ పరీక్షలలో అసంఖ్యాకంగా ఉత్తీర్ణులౌతూ ఆంధ్రస్త్రీలెందరో జాతీయ భాషలో తమ విజ్ఞానం చూపిస్తున్నారు. కోమర్రాజు పద్మావతీదేవిగారు కొప్పరపు సరోజినీ దేవిగారు-గుళ్ళపల్లి విశ్వేశ్వరమ్మగారు. నాటక కళలోను, కూర్మ కుమారి వరలక్ష్మి భామమతి కృష్ణవేణి సావిత్రి మున్నగువారు సినీమా రంగాన తమ ప్రతిభను చాటుతున్నారు. కేవలం నటనా విషయంలోనే గాక సినిమా దర్శకురాండ్రుగా నిర్మాతలుగా కథా రచయిత్రులుగా, సంగీత దర్శకురాండ్రుగా కన్నాంబ భానుమతి వరలక్ష్మున్నగు ఆంధ్రస్త్రీలు తమ అసాధారణ ప్రతిభను చూపుతున్నారంటే ఆంధ్ర మహిళోద్యమము ఎంత ముందుకు నడిచిందీ తెలియగలదు.

వార్తా విద్యా విధానమున ఆంధ్రస్త్రీలలో చాలమంది కుశలలై అప్పుడప్పుడు పాకశాలలు నడపుచు చూడగా దేశమున ఉదయించే ఏ నవీన కార్యక్రమాన్ని గూడా ఆంధ్రమహిళోద్యమం ఉపేక్షించడం లేదనీ ఆంధ్ర మహిళోద్యమం నానాట, అనంతమై నవకాలమై సర్వతోముఖమై విరాజిల్లుతున్నదనీ విశదమవుతున్నది.

ఈ 1953 అక్టోబరు ఒకటవ తేదీని ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రం ఏర్పడుతున్నది ఈ సందర్భమున తమపై బడనున్న బాధ్యతలను నిర్వహించడంలోను, ఆంధ్రరాష్ట్రమును పరిపుష్టమైనదిగా తీర్చి దిద్దడంలోను ఆంధ్ర స్త్రీలు తమ విధిని సక్రమంగా నిర్వహిస్తారనడంలో సందేహం లేదు

'దీపం వెనుక నీడ'

అన్ని మంచి విషయాలే ప్రస్తావించి ఆనందించి చెడుగును విస్మరించడం ఆవివేకమే అనిపించుకుంటుంది ఆంధ్ర మహిళోద్యమము ఆంధ్ర మహిళాలోకమున ఎంత ప్రబోధమునకు కారణమైనా దీపం వెనుక నీడ వలె ఉన్న లోపాలను గమనించక పోరేమా, వాటి నివారణకు ప్రయత్నించక పోరేమా ఆంధ్ర మహిళోద్యమం సమగ్రం కాజాలదు. ఆంధ్ర దేశాన అంతకంతకు మితిమీరుచున్న వరకట్నాలు, స్త్రీ సంఘానికి చేరుపురుగులై పీడిస్తున్నాయి. బాలికలు చక్కనివారైనా, చదువుకున్న వారైనా, సంగీతం వచ్చిన వారైనా సాంప్రదాయ కుటుంబానికి చెందిన వారైనా వరులకు అత్యధిక మూల్యం చెల్లిస్తే కాని తాళికట్టడంజరగడంలేదు ఈ విషయంలో ఆంధ్ర మహిళోద్యమం చేయవలసిన కృషి ఎంతో ఉన్నది. స్త్రీలల్లో గూడా కులమతవర్గ విద్వేషాలు పెచ్చరిల్లడము అందులో ఇది చదువుకున్న వారిలోనే అధికంగా కనిపించడం అత్యంత సంతాపకరమే కాకుండా అవమానకరమూ అనర్థకం గూడా జాత్యభ్యుదయానికి భంగకరమై సర్వశ్రేయస్సును సహింపని యీ దుర్భావం స్త్రీలలో పెంపొందడం సంఘాభ్యుదయానికి ప్రతిబంధకం కనుక తరతమభేదాలు పాటింపకుండా ఆంధ్ర స్త్రీలు ఏ కులము వారైనా ఏ వర్గము వారైనా అందరు ఒకటే అనీ వారందరి అభ్యుదయమే ఆంధ్ర మహిళాభ్యుదయమని ఆంధ్ర స్త్రీలు తెలుసుకోవాలె ఈనాడు శాసనసభాదిరంగములలో స్త్రీలకు ప్రత్యేక స్థానములేదు అందువల్ల స్త్రీలకు స్థానమే లేకుండా పోతున్నది స్త్రీలకు స్థానములేకపోతే స్త్రీలకు అభ్యుదయంగూడా లేదు. కనుక ఆంధ్ర మహిళోద్యమం ఈ విషయమై గట్టి కృషి చెయ్యాలి. జనరల్ స్థానములలోనే తమ పలుకుబడి ద్వారా స్థానం సంపాదించుకోవాలె. కావున ఈ ఈ విషయాల్లో ఆంధ్ర మహిళోద్యమం సాగించిన కార్యక్రమం కంటె సాగించవలసిన కార్యక్రమం ఎంతో ఎవున్నది. ఆంధ్ర మహిళోద్యమం సర్వదా జీవనదివలె ప్రవహిస్తూ ఎప్పుడుఏపని స్త్రీలకు సంబంధించినది వచ్చినా దానిని చేపట్టిఆంధ్రమహిళలు ఎదుటివారి చేతిబిడ్డలు కాకుండా తమ హక్కును తమ బాధ్యతను గుర్తెరిగి మెలగవలసినవారుగా ప్రబోధింపవలసినవారుగా ప్రబోధింపవలసినభారము ఆంధ్ర మహిళోద్యమంమీద కేవున్నది ...లో ...దుము యావ...

యన్ ప్రాంతంలోని ఆంధ్ర దేశంలో నేగాక తెలంగాణాలోను రాష్ట్రేతర ప్రదేశములలోను క్రమముగా సాగుచుండడం ఎంతో హర్షణీయం. మొన్న మొన్నటివరకు అంటే హైద్రాబాదు సంస్థానం ఇండియన్ యూనియన్లో కలిసేవరకు నిజాము రాజ్యంలో సభలు జరుపడానికి సంస్థలు నడపడానికి ఉన్న నిర్బంధాలు అనరోధాలు ఇన్ని అన్ని గావు. అయినప్పటికి అక్కడ మహిళోద్యమం నడిపాటి మాణిక్యాంబగారు, బూరుగుల అనంతలక్ష్మమ్మ గారు, ఇలిందల సరస్వతీదేవిగారు, రంగమ్మ ఓబులరెడ్డి గారు, యల్లాప్రగడ సీతాకుమారిగారు, సంగం లక్ష్మీబాయమ్మగారు మున్నగు సోదరీమణుల నిరంతర కృషివల్ల నానాటికి వర్ధమానమగుతూ ఆంధ్ర మహిళాభ్యుదయానికి కృషి చేస్తున్నది ఇటులనే కలకత్తా, బొంబాయి, ఢిల్లీ, జెంషెడ్పూర్ మొదలైన రాష్ట్రేతర ప్రదేశములలో గూడ ఆంధ్ర మహిళోద్యమం జయప్రదంగా సాగుతూన్నది ఇక ప్రత్యేక రాష్ట్రావతరణతో ఆంధ్ర మహిళోద్యమం మరింత విస్తృతమై ఆంధ్రమహిళాభ్యున్నతికి ఇతోధికంగా సహాయకం కాగలదనుటకు సందేహం లేదు.

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము సాధారణ సభ్యులు-ఫిబ్రవరి 1953

ఆంధ్రలో హిందీప్రచార ఉద్యమ లక్ష్యం

లను, వ్యాసములను, దేవనాగరి, తెలుగు లిపులలో గూడ ప్రచురించి ప్రచారాభివృద్ధికి తోడ్పడినవి

ప్రస్తుతకాలములో రేడియోల ద్వారా హిందీపాఠములు, ఉపన్యాసములు, నాటికలు ప్రసారము చేయబడుచుండుటవలన అధి హిందీ ప్రచారమునకు దోహద మొసగుచున్నవి

శ్రీ నాగేశ్వరరాయ హిందీ భవనము

శ్రీ దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఆంధ్ర దేశాభ్యుదయమునకు చేసిన సేవ, వారు చేసిన వితరణములు, ఆంధ్రదేశము మరువజాలదు మనదేశములో వారి సహాయము పొందని జాతీయసంస్థ లేదనియే చెప్పవచ్చును అటివారికి తగినస్మారక చిహ్నము ఆంధ్రదేశములో నెలకొల్పజాలకపోవుట విచారకరము హిందీ ప్రచారోద్యమమునకువారు చేసిన సహా

ఆయుర్వేద వైద్యప్రచారానికి విశేష కృషిచేసిన డా॥ ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు

యము హిందీ ప్రచారకులు, భాషాభిమానులు ఎట్లు మరవగలరు? వారి స్మారక చిహ్నముగ ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారకసంఘము 25 వేలు రూప్యముల నిధి వసూలుచేసి నిర్ణయించినది కాని 8 వేల రూపాయలు మాత్రమే వసూలు చేయగలిగినది ఆ ధనంతో విజయవాడలో ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘమునకు భవనము నిర్మించి, అందు

ఆంధ్ర జాతీయ కాంగ్రెసు కార్యదర్శి పనిచేసిన శ్రీ శే. వారు రాజారావుగారు

1948 సం॥ లో కార్యాలయము నెలకొల్పబడినది ఆ నిర్మాణమునకు శ్రీ నాగేశ్వరరాయ హిందీభవనమని పేరు పెట్టబడినది ఈ మాత్రమైనా, శ్రీ నాగేశ్వరరాయ స్మృతి చిహ్నమును నెలకొల్పగలిగిన ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారసంఘము, మిగిలిన ప్రాంతీయ సభలకంటె, ముందుగనే భవన నిర్మాణము గావించుకొని, వాటికి మార్గదర్శకమయ్యెను.

హిందీ ప్రచారక విద్యాలయము విజయవాడ

హైస్కూళ్లలో బోధించు హిందీ పండితులు ట్రెయినింగు శిక్షణ పొంది యుండవలెనని మదరాసు ప్రభుత్వము వారు నిర్ణయించినందువలన ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘమువారు విజయవాడలో మాచవరమునకు సమీపమున, పై విద్యాలయమునకై 8500 చ॥ గజముల స్థలముకొని అందు పర్ణశాలలు నిర్మించిరి వానియందు విద్యార్థులకు హాస్టలు, విద్యాలయము, వసతులు ఏర్పాటు చేయబడినవి ఉపాధ్యాయులకుగాను ఒక చిన్న భవనముకూడా నిర్మింపబడియున్నది

ఇటువంటి ప్రచారక విద్యాలయము, శ్రీ యలమంచిలి వెంకటేశ్వరరావు గారి అధ్వర్యమున విద్యావనములో నడుపబడుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునందంతకును, ప్రచారక శిక్షణ ఇచ్చునట్టి విద్యాలయములు ఈ రెండు మాత్రమే

1946 సంవత్సరం జనవరి ఫిబ్రవరి నెలలలో శ్రీ మహాత్మాగాంధీగారి అధ్యక్షతను హిందీ ప్రచార రజత జయంతి మహోత్సవములు అతి వైభవముగా జరిగినవి

ఆంధ్రలోని హిందీ రచయితలు

ఆంధ్రదేశమందలి హిందీ ప్రచారకులలో గద్య పద్య రచయితలుగూడ బయలుదేరుట ముదావహము ప్రప్రథమమున 1922 28 వ సంవత్సరంలోనే శ్రీ శే అంధ్యాల శివన్నశాస్త్రిగారు హిందీ తెలుగు కోశమును, హిందీ తెలుగు వ్యాకరణమును రచించి పలువుర మెప్పువడసిరి శ్రీ హృషీకేశశర్మ గారు హిందీ-తెలుగు స్వబోధిని రచించిరి తదుపరి ఆ స్వబోధినిని శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణ గారు బాగుగా సంస్కరించి హిందీ-తెలుగు, హిందీ ఇంగ్లీషులలో రచించిరి. హిందీని స్వయం కృషిచేసి కొంతవరకు నేర్చుకొనుటకు యీ పుస్తకము ఎంతియు ఉపయోగపడుచున్నది శ్రీ పింగళి లక్ష్మీపతి రాయి, శ్రీ చోడవరపు రామశేషయ్య, శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి 'రేణు', శ్రీ కర్ణ వీరనాగేశ్వరరావు, శ్రీ యలమంచిలి వెంకటేశ్వరరావు, శ్రీ యలమంచిలి వెంకటప్పయ్య, శ్రీ కంచెర్ల వెంకట కృష్ణయ్య, శ్రీ కస్తూరి సుబ్బారావు, శ్రీ జి సుందరరెడ్డి, శ్రీ వేమూరి ఆంజనేయశర్మ, శ్రీ పి గురునాథశర్మ, శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి, శ్రీ కర్రిపత్తి చలపతిరావు, శ్రీ వల్లూరి సుబ్రహ్మణ్యం, శ్రీ దుర్గానంద్, శ్రీ ఆలూరి బైరాగి, శ్రీ కోట సుందరరామశర్మ, శ్రీ కామాక్షిరావు, శ్రీ దండమూడి వెంకట కృష్ణారావు,

శ్రీ తంకొాయల పాటి శేషగిరిరావు శ్రీబూదరాజు వెంకట సుబ్బారావు, శ్రీ వైసాని శ్రీరాములు గుప్త మొదలగువారు హిందీలో కథలు, విమర్శలు, గద్యపద్య రచనలుచేయుచు హిందీ ప్రచారాభివృద్ధికి అమితముగ తోడ్పడుచున్నారు వీరుగాక శ్రీ దోనేపూడి రాజారావుగారు "శిక్షక" అను హిందీ మాసపత్రికను కొంతకాలము జయప్రదముగా నడిపియుండిరి.

హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘము

ఆంధ్రదేశములోని హిందీ ప్రచారముతోబాటు, హైదరాబాదు రాజ్యములోగూడ హిందీ ప్రచారము ఉత్సాహముతో నడపబడుచున్నది స్వరాజ్యము వచ్చిన వెనుక హైదరాబాదు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా చేయబడుటవలన, అక్కడ ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘమువారు 1951 లో ఒక శాఖా కార్యాలయ

ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య

మును స్థాపించి శ్రీ వేమూరి ఆంజనేయశర్మగారిని కార్యదర్శిగా నియమించిరి అప్పటినుండి హైదరాబాదు రాజ్యంలోని ప్రముఖులు శ్రీ బూరుగుల రామకృష్ణరావు, మేల్కొటే, రంగారెడ్డి, మాడపాటి హనుమంతరావు, జనార్దనరావు దేశాయి, 'బిందు' రామానందతీర్థ, శ్రీ శే సురవరం ప్రతాపరెడ్డి, వల్లూరి బసవరాజు, మున్నగువారు భాషా భేదములు పాటింపక సర్వవిధముల సహాయము చేయుచున్నారు హైదరాబాదు ప్రభుత్వము వారు సభవారి పరీక్షలను ఆమోదించుటయేగాక ఆర్థిక సహాయమును చేయుచు నిండుగా తోడ్పడుచున్నారు

ఆంధ్రదేశములోని హిందీ ప్రచారోద్యమము కేవలము హిందీ భాషా వ్యాప్తితో సంతృప్తిపొందక భారతీయ సంస్కృతి సమన్వయమునకును, ప్రాంతీయ భాషాభివృద్ధికిని, తద్వారా జాతీయైక్యతకు మిక్కిలి పాటుపడుచున్నది ఈ లక్ష్యసిద్ధికై ఈ సంవత్సరము జనవరినెలలో విద్యావనములో శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారి అధ్యక్షతను భారతీయ సంస్కృతి మొదటి మహాసభ జరుపబడినది. మదరాసు విద్యామాత్యులగు శ్రీ మల్లవరపు వెంకట కృష్ణరావుగారు సభకు ప్రారంభోత్సవం జరిపిరి ఈ ఉద్యమమునకంగు మిగుల ఆసక్తి గలిగిన శ్రీ సు॥ ప్రతాపరెడ్డిగారు, ఈ మహాసభాలక్ష్యములు సాధింపబడక పూర్వమే అకాలములో దివంగతులగుట మిగుల విచారకరము.

ప్రస్తుతస్థితి - భావిఆశయము

ప్రస్తుతము ప్రభుత్వమువారు పాఠశాలలలో హిందీకి కల్పించిన స్థానము ఏమియు సంతోషజనకముగా లేదు హిందీ భాషను ఐచ్ఛిక విషయముగ ఏర్పాటు చేసినందువలనను, ఐచ్ఛిక విషయము చదివెడి వారికికూడ అందు పరీక్ష లేకుండుటవలనను అందరకును చాలా అసంతృప్తి కలిగియున్నది ఆంధ్రరాష్ట్రము ఏర్పడనున్నది గాన, అయ్యది ఏర్పడిన తర్వాత నయినను మాతృభాషకును, హిందీకిని, ఇంగ్లీషుకును సముచితస్థానను లభించుననియు, ఆంధ్ర రాష్ట్రములో పరిపాలనా భాషగా తెలుగే వ్యవహరింపబడుననియు, హిందీ అంతఃప్రాంతీయ భాషగాను, ఇంగ్లీషు అంతర్దేశీయ భాషగాను ఉపయోగింపబడుననియు

శ్రీ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు

భావించుచున్నాము

చిరకాలమునుండి వాంఛించుచున్న ఆంధ్రరాష్ట్రము అక్టోబరు 1 వ తేదీన కర్నూలు తాత్కాలిక రాజధానిగా స్థాపింపబడనున్నది అయ్యది ఆంధ్రుల రాజకీయ, ఆర్థిక సాంఘిక, సాంస్కృతిక సాహిత్య రంగాలలో పూర్ణవికాసమును పొంది, ఆ చిరకాలములోనే సర్వతోభాభివృద్ధి పొందవలెనని దయామయుడగు సర్వేశ్వరుని వేడుకొనుచున్నాము

ఓమ్ శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః

అసలో మాసద్గమయ

కీ॥ శే॥ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు

జె. ఎ. యేట్సు, గురజాడ, రామమూర్తిపంతులు ప్రభృతుల కృషి

49 వ పేజీ తరువాయి

కీ॥ శే॥ గురజాడ అప్పారావు

అప్పుడు గిడుగు రామమూర్తిని కలిసికొని అతనితో ఈ విషయము చర్చించుట కూడా మంచిది. అతడు భాషాతత్త్వము గ్రహించిన విద్యాధికుడు" అని అయ్యంగారు ఉపదేశించాడు

'గిడుగు', 'గురజాడ'లతో యేట్సు చర్చలు

అతని ఉపదేశముల ననుసరించి యేట్సుదొర విజయనగరములో గురజాడవారిని వర్లాకిమిడిలో మా తండ్రిగారిని కలిసికొని ఈ విషయం చర్చించడము జరిగినది. అప్పారావుగారు యేట్సు చెప్పిన దానితో పూర్తిగా ఏకీభవిస్తూ "వ్యావహారిక భాషలో గ్రంథరచన సాగించగలనే కాని వ్యావహారిక భాష బడులలోను కాలేజీలలోను ప్రవేశపెట్టే విషయములో రాగల ప్రతిఘటనలను ఎదుర్కొని వాదించే ఓపిక నాకు లేదు. ఈ విషయములో మా రామమూర్తి గట్టివాడు. అతడిప్పటికి తెలుగులో గ్రంథరచన ఏమీ సాగించలేదు గాని భాషాతత్త్వమునకు సంబంధించిన విద్య అలవరచుకొన్నాడు. కనుక, అతనిని ముందు పెట్టి పనిసాగించు. నేను నీకు తోడుగా ఉండి నా చేతనైన సాహాయ్యము నేను చేస్తాను" అన్నారు.

అప్పటికి మా తండ్రిగారికి సంస్కృత సాహిత్యముతో ఉన్నంత పరిచయముయినా తెలుగు సాహిత్యముతో లేదు. కాని, పెక్కు భాషలతోటి పరిచయమున్నూ భాషాతత్త్వ పరిజ్ఞానమున్నూ ఉండడము చేతను లిపి సంస్కారమైనా లేని సవరభాషకు స్వతంత్రించి వ్యాకరణము నిర్మించడము చేతను యేట్సుదొర చెప్పినది వెంటనే అర్థము చేసికొని గురజాడవారి ప్రోత్సాహముతో కార్యరంగములోనికి దిగినారు. యేట్సు, అప్పారావు, అయ్యంగార్లను మా తండ్రిగారు తరుచుగా కలుసుకొంటూ పని యెట్లు సాగించవలెనో ఆలోచిస్తూ వచ్చారు

దేశంలోని విద్యాపరిస్థితుల పరిశీలన

సరిగా ఆసమయానికే ఒక అనుకూలమైన అవకాశము చేర్పడినది. వైస్రాయిగా ఉండిన కర్జన్ ప్రభువు ప్రోత్సాహములో కేంద్రప్రభుత్వమువారు దేశమందలి విద్యాపరిస్థితులు పరిశోధించవలసినదని ఒక విద్యాధికుల వర్గమును నియమించారు. ఆ వర్గము వారి నివేదికలో అనేక విషయముల తోపాటు దేశభాషలకు సంబంధించిన విషయ మొకటి యుండెను. సుమారు ఏబది సంవత్సరములనుండి విశ్వవిద్యాలయములు బి. ఏ., ఎమ్. ఏ. మొదలయిన పరీక్షలలో అనేకమందిని ఉత్తీర్ణులను చేసినవి. కాని వీరిలో నూటికి ముగ్గురయినా తాము నేర్చుకొన్న ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞానముగాని నూతన విద్యావిషయములుగాని తమ మాతృభాషలో చెప్పలేకుండా ఉన్నారు. జన సామాన్యమునకు అందచేయలేకుండా ఉన్నారు. ఇంగ్లీషులో ధారాళముగా మాటలాడ గలరు కాని మాతృభాషలో మాటలాడ లేకుండా ఉన్నారు. కనుక కావ్యాలతోపాటు వ్యాసరచన ఉన్నత పాఠశాలలలోను కాలేజీలలోను ఉండే విద్యార్థులకందరికిని అలవరచవలెను అని ఆ వర్గమువారు ఉపదేశించారు. దాని ననుసరించి ప్రభుత్వమువారు విశ్వవిద్యాలయములవారికిని విద్యాశాఖలవారికిని ఈ తీరువులు పంపించి విద్యావిధానములోను ప్రణాళికలలోను వ్యాసరచనకు తగిన అవకాశాలు చేర్పవలెనని కోరినారు. వినే ఈ రచన చిన్నయసూరి పెట్టిన నడవడిని సాగించవలెనా? లేక ఏ ఉపదేశముతో ఈ వ్యాసరచన పెట్టదలచుకొన్నారో అది పూర్తిగా నెరవేరుటకు వాడుకభాషలో సాగవలెనా? అనే ప్రశ్న అవకాశముగా గ్రహించి ఈ ఉద్యమకర్తలు వెలుగు దున్న వ్యావహారిక భాషా ప్రయోజనమును విశదపరచారు.

రామమూర్తి, అప్పారావు గార్లపై ఉపాధ్యాయుల ఆరోపణలు

ఆ కాలములో 1907 నుండి మన్నిసేపటి వెలువలరాగానె మూడుజిల్లాల ఉన్నత పాఠశాలలలోను గల ఉపాధ్యాయ ప్రతినిధులను పిలిపించి మూడు నాలుగు దినాలు రెండుపూటలా సమావేశములు జరిపించి అనేక విద్యా విషయములను గూర్చి యేట్సుదొర చర్చలు జరిపిస్తూ ఉండేవాడు. 1909 లో జరిగిన సమావేశములందు మా తండ్రిగారు తెలుగువాడుకభాషలో వ్యాసరచన సాగించవలసిన ఆవశ్యకతను గూర్చి ఉపన్యసిస్తూ భాషలలో సహజముగా కలిగే మార్పులు ఎట్లుంటవో విశదపరచినారు. వారి ఉపన్యాసము విన్నవారిలో ఏ పదిమందో తప్ప తక్కినవారందరున్నూ వారి మాటల యెడల తమ విముఖతను సూచించారు. గ్రాంథికభాష నశించి దానిస్థానే గ్రామ్యభాష విద్యాలయములలో వ్యాపిస్తుందన్నారు. ఇది ఒక ఇంగ్లీషువాడున్నూ ఒక తిరుగుబాటున్నూ ప్రోత్సహించిన కుట్ర అన్నారు. గ్రాంథికభాషరాని అప్పారావు, రామమూర్తిగార్లు ప్రతిభావిశేషముని ఎగతాళి చేసినారు. ఇదేదో పుట్టుపూర్వోత్తరాలు లేకుండా మాడియో రేగిన ఉద్యమమని నిరసించినారే కాని వారి ప్రతిఘటనకొక ప్రయోజనము దాల్పలేదు.

వ్యావహారిక భాషలో పాఠ్య గ్రంథం

1910 లో ఈ ఉద్యమకర్తలు నూతనముగా రానున్న స్కూల్ ఫైనల్ విద్యావిధానము తయారు అవుతూ ఉండడము చూచి స్కూల్ ఫైనల్ పరీక్షలలో తెలుగు వ్యాసరచనయున్నూ, ఆంగ్లభాషలోగల నొక గద్యభాగము తెలు

[58 వ పేజీ చూడుడు]

కీ॥ శే॥ మన్నుబారు కృష్ణారావు.

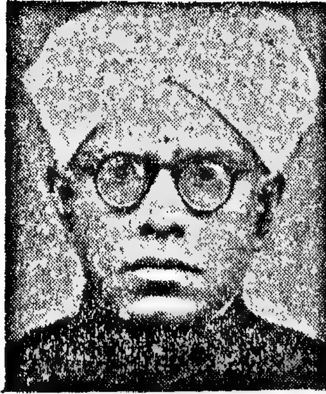

ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు

ఆంధ్రకు ప్రత్యేకంగా విశ్వవిద్యాలయం యేర్పడి ఇప్పటికి 27 సం॥రాలైంది. 1926 లో మద్రాసు ప్రభుత్వం ఇందు నిమిత్తం చేసిన చట్టం ద్వారా యీ యేర్పాటు గావింపబడింది

అంతకుపూర్వం, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణ ప్రయత్నాలకు నాందిగా 1920 అక్టోబరు 15 వ తేదీన మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంవారు, తెలుగు జిల్లాలకోసం ప్రత్యేకంగా ఒక విశ్వవిద్యాలయాన్ని, కనీసం అప్పటి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ శక్తిలో - అనగా విద్యాసంస్థలను అనుబంధము చేసుకొనుట, పరీక్షలు జరుపుటమాత్రమే పరిమితాధికారముతో - యేర్పాటు చేయాలని తీర్మానించారు అతరువాత, 1921 నవంబరులో మద్రాసు లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ సభా వేదికమందు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణంకోసం ఒక అనధికార తీర్మానం ప్రతిపాదింపబడినది ఆంధ్రకు ప్రత్యేకంగా విశ్వవిద్యాలయం యేర్పాటు చేయడంగురించి, ఒక విచారణ సంఘాన్ని నియమిస్తామని ప్రభుత్వం హామీయిచ్చిన ఫలితంగా, అ తీర్మానం ఉపసంహరించుకోబడినది ఆ హామీ ప్రకారం, ప్రభుత్వం దివాన్ బహదూర్, ఎల్ ఎ గోవిందరాఘవ అయ్యర్ అధ్యక్షులుగా రావు బహదూర్ సి ఎస్ నరసింహారావు ఎం ఎల్ సి (విశాఖపట్నం) కార్యదర్శిగా వివిధ ప్రాంతాలకు చెందిన 18 మంది సభ్యులుగా ఒక విచారణ సంఘాన్ని నియమించారు ఈ సంఘంలో విద్యాశాఖ డైరక్టరుగూడా ఒక సభ్యుడు 1922 మార్చిలో యీ విచారణ సంఘంవారు తమ నివేదిక సమర్పించారు

విద్యాబోధనకు యేర్పాటుగల విశ్వవిద్యాలయాన్ని యేర్పాటు చేయాలని గ్రాడ్యుయేట్ కోర్సులు అంతకు ఉన్నతమైన కోర్సులు మాత్రమే, యీ విశ్వవిద్యాలయంలో బోధింపబడవలెనని, తెలుగుజిల్లాలలో, ఆర్ట్సు, సైన్సు కళాశాలలను, యీ విశ్వవిద్యాలయంతో అనుబంధము చేయాలని, విశ్వవిద్యాలయ పోషణ బాధ్యతను ప్రభుత్వమే భరించాలని, వ్యవసాయం, వాణిజ్యం, పారిశ్రామిక రసాయనశాస్త్రం, ఇంజనీరింగ్, శాకాశాస్త్రం, సాంఘిక శాస్త్రం, నావిగేషన్ మెరిన్ ఇంజనీరింగ్ లాంటి శాఖలు విశ్వవిద్యాలయంలో యేర్పాటుచేయాలని తమ నివేదికలో శిఫార్సు చేశారు. విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రానికి ఉన్నతి విద్యనిమిత్తం వచ్చే విద్యార్థులకు వసతులు సౌకర్యాలు కల్పించాలనికూడా

శ్రీ లక్కరాజు సుబ్బారావుగారు

శిఫార్సు చేశారు అధ్యాపకులకుగూడా వసతి సౌకర్యం కల్పించాలని సూచించారు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి ఆరంభంలో 30 లక్షల రూపాయలు, సాలీనా, 6 లక్షల రూపాయలు, అవసరమని ఇందులో 50 వేల రూపాయలు విద్యార్థుల జీతంద్వారాను, పరీక్షరుసుంద్వారా లభించగలదని విచారణ సంఘంవారు అంచనావేశారు

ఈ సంఘ శిఫార్సుల ప్రాతిపదికగా, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణానికి మద్రాసు ప్రభుత్వం, 1925లో బిల్లు ప్రతిపాదించింది విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రంలో అనర్సు, పోస్టు గ్రాడ్యుయేట్ కోర్సులు బోధించుటకున్నూ, పాస్ కోర్సులను బోధించే కళాశాలను అనుబంధించుకొనుటకున్నూ, విశ్వవిద్యాలయమే పరీక్షలు నిర్వహించుటకున్నూ బిల్లులో అవకాశం కల్పింపబడింది

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ చట్టం అను పేరిట యీబిల్లు 1926 లో చట్టమైంది. బళ్లారిసహా, 13 తెలుగు జిల్లాలు ప్రస్తుతం ఒరిస్సాలో ఉన్న గంజాం జిల్లా ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ ప్రాంతంగా విడదీయబడింది. సెనెట్ స్థానికసంస్థల నియోజకవర్గంలో బళ్లారిసహా రాయలసీమ ఐదుజిల్లాల అధిక ప్రాతినిధ్యం కల్పింపబడింది. అంటే, మిగతా జిల్లాల్లో స్థానిక సంస్థలనుండి, జిల్లాకు ఒక ప్రతినిధి చొ॥న రాయలసీమ 5 జిల్లాలనుంచి జిల్లాకు ఇద్దరు ప్రతినిధుల చొ॥న సెనెట్ కు ఎన్నుకొనుటకు చట్టంలో అవకాశం కల్పింపబడింది.

విశ్వవిద్యాలయారంభం

1926 అగస్టు 31 వ తేదీన, అప్పటి మద్రాసు గవర్నరు, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ ఛాన్సలర్ అయిన లార్డ్ గోష్చెన్, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి విజయవాడలో ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. శ్రీ. శ్రీ. బొబ్బిలి మహారాజాను మొదటి ప్రొఛాన్సలర్ గాను, సి.ఆర్. రెడ్డిగారిని, మొదటి వైస్ ఛాన్సలర్ గాను నియమించారు. విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రాన్ని బెజవాడలో యేర్పాటు చేయాలని, చట్టంలో సమోదైన క్లాజు అసాధారణమైనటిది. విజయవాడలో విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నంతకాలము కళాశాలలను అనుబంధం చేసుకొంటూ పరీక్షలునిర్వహించే విశ్వవిద్యాలయంగానే ఉన్నదిగాని యేమాత్రము అభివృద్ధి పొందలేదు 1926 నుండి 29 వరకూ, చట్టంలో పేర్కొనబడిన యే ప్రదేశంలోనూ ఒక్క కళాశాల గూడా నెలకొల్పలేదు

విశాఖపట్నానికి తరలింపు

ఆ తరువాత, విశ్వవిద్యాలయం విషయంలో రాజకీయాలు తలఎత్తినవి కడప, కర్నూలు, బళ్లారి, అనంతపురం, చిత్తూరు జిల్లాలు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంనుండి వేరైపోయినవి విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రంగూడా, బెజవాడనుంచి, విశాఖపట్నానికి మార్చబడింది విశ్వవిద్యాలయాల కళాశాలలు యేర్పాటు చేయడానికి, బిల్లులో పేర్కొనబడిన ప్రదేశాలలో విశాఖపట్నంగూడా ఒకటి

ఆర్థిక సహాయానికి చట్టం డా॥ సి ఆర్ రెడ్డిగారి కృషి ఫలితంగా, విశ్వవిద్యాలయానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ఆర్థికసహాయం లభించుటకు 1930 లో చట్టం చేయబడింది ఈ చట్టంప్రకారం సాలీనా 1½ లక్ష రూపాయలు తక్కువ గాకుండా గ్రాంటున్నూ, 7½ లక్షల రూపాయలు భవనాల నిర్మాణానికి, ప్రభుత్వం యివ్వాలని నిర్ణయింపబడింది విచారణ సంఘంవారు తమ నివేదికలో, విశ్వవిద్యాలయ భవనాలు,

పరిషత్తు అభివృద్ధికి అనేక విధాల తోడ్పడిన జయపురం మహారాజ శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ విక్రమ దేవవర్మ

సాధనసామగ్రి వగైరాలకు మొత్తంగా 30 లక్షల రూపాయలు గ్రాంటున్నూ సాలీనా 6లక్షల రూపాయల గ్రాంటున్నూ యివ్వాలని శిఫార్సు చేసిఉండగా, సాలీనా 1½ లక్షల రూపాయల గ్రాంటున్నూ, భవనాలు వగైరాలకు 7½ లక్షల రూపాయల గ్రాంటున్నూ ప్రభుత్వం ఇవ్వనిశ్చయించడం పోల్చిచూస్తే, యీసొమ్ము ఎంత అల్పమైనదీ స్పష్టమవుతుంది. సరిగా యీ సమయంలోనే అప్పటి ప్రభుత్వంతో అభిప్రాయభేదంవచ్చి, సి ఆర్ రెడ్డిగారు వైస్ ఛాన్సలర్ పదవికి రాజీనామా చేశారు సి ఆర్ రెడ్డిగారు రాజీనామాయిచ్చిన అనతికాలంలోనే, విశ్వవిద్యాలయకేంద్రం బెజవాడనుంచి, విశాఖపట్నానికి మార్చబడింది డా॥ తిరుమూర్తిగారిని, సిండికేట్ వారు, విశ్వవిదాలయానికి ఆక్టింగ్ వైస్ ఛాన్సలర్ గా యెన్నుకొన్నారు విశ్వవిద్యాలయం అరంభమైనవాది రిజిస్ట్రారుగాఉన్న డా॥ సి డి ఎస్ చెట్టి, అయన సిబ్బంది, విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రాన్ని 1930లో, బెజవాడ నుండి విశాఖపట్నానికి సులువుగా మార్చడానికి చాలా తోడ్పడ్డారు విశాఖపట్నం మారగానే, 30 లక్షల రూపాయలు పెట్టి, సివిల్ హోటల్ ఆవరణ సహా 233 ఎకరాలస్థలం విశ్వవిద్యాలయానికి కొన్నారు.

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు

డా॥ రాధాకృష్ణ: సరిగా యీ సమయంలో, డా॥ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణగారు, విశ్వవిద్యాలయ వైస్ ఛాన్సలర్ పదవికి యెన్నికైరి. 1931 మే నెలలో ఛార్జి పుచ్చుకొన్నారు. వెన్వెంటనే విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలలకు బీజప్రాయంగా, రెండు అనర్సు కోర్సులు ప్రారంభింపబడినవి. అరుగురు అధ్యాపకులతో 1931 నుండి, కళాశాల పని ప్రారంభించినది. ప్రోఛాన్సలర్ బొబ్బిలి మహారాజాగారు, విశ్వవిద్యాలయానికి సహసంతోషం యిచ్చిన మహారాణీపేటలోని బొబ్బిలి హాలులో తాత్కాలికంగా, యీ కళాశాల నెలకొల్పబడింది. ఆర్ట్సు కళాశాలకు, సైన్సు, టెక్నాలజీ కళాశాలకు, హాస్టలు, కవర్ హాళ్ళు, వార్డెనవసతి మొదలగువాటికి భవనాలు నిర్మింపబడినవి. సుప్రసిద్ధుడైన భవన నిర్మాత ఛెటేల్ భవనాలప్లానులను తయారుచేశారు. కలకత్తాలోని బ్రిటానియా బిల్డింగ్, ఐరన్ కంపెనీవారు భవనాల నిర్మాణం పూర్తిచేశారు. ఈ భవనాలన్నింటికీ 7½ లక్షల రూ. ల కంటె ఎక్కువ కాలేదు. సముద్రపు ఒడ్డున ప్రకృతిసౌందర్యం ఉట్టిపడే యింతచక్కని ప్రదేశంలో నిర్మింపబడిన విశ్వవిద్యాలయం భారత దేశంలో మరెక్కడాలేదని ఒక సందర్భంలో సర్ సి. వి. రామన్ గారు ప్రశంసించారు.

విశ్వవిద్యాలయ ఆర్థిక పరిస్థితి గ్రహించి, జయపురం మహారాజా శ్రీ శ్రీ విక్రమదేవవర్మగారు, 1933-34 లో 50 వేల రూ. లు 1934-35 లో 75 వేల రూ. లు, అతరువాత యేటా లక్ష రూ. లు భూరి విరాళం యిస్తూ వచ్చారు. అయనపేరిట యేర్పాటు చేసిన "విక్రమదేవవర్మ సైన్సు అండ్ టెక్నాలజీ కళాశాల" నిర్వహణ కర్తృత్వం క్రింద, మహారాజా యీ విరాళం యిచ్చేవారు.

రిజిస్ట్రారు శ్రీ కె. ఎ. గోపాలస్వామి

టెక్నాలజీ కామర్సు అనర్సు

1933 లో, టెక్నాలజీలో బి. ఎస్ సి అనర్సుకోర్సు, అ మరుసటి సంవత్సరం బికాం, బికాం అనర్సు కోర్సులు, ప్రవేశపెట్టబడినవి దక్షిణాదిన టెక్నాలజీలో అనర్సుకోర్సు బి.కాం అనర్సుకోర్సు ప్రవేశపెట్టిన విశ్వవిద్యాలయాలలో, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమే మొదటిది. మొట్టమొదటిసారిగా 1934 లో పట్టభద్రుల స్నాతకోత్సవంలో అనర్సు డిగ్రీలు యివ్వబడినవి.

చాలినంత డబ్బు లేకపోయినప్పటికీ ప్రతిభావంతులైన డా॥ రాధాకృష్ణగారు వైస్ ఛాన్సలర్ గా ఉండడం బట్టి, విశ్వవిద్యాలయం ఎంతో పెంపొందింది. కాని 1936 మే నెలలో డా॥ రాధాకృష్ణగారు, అక్స్‌ఫర్డు విశ్వవిద్యాలయంలో అచార్యపదవిరాగా, వైస్ ఛాన్సలర్ పదవికి రాజీనామాయిచ్చివేశారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి నిజంగా పునాదివేసిన మహనీయుడు డా॥ రాధాకృష్ణగారే. ఈయనగారు వెళ్లిపోగానే, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారిని వైస్ ఛాన్సలర్ పదవి తిరుగా స్వీకరించవలసిందిగా అహ్వానించి, ఆ పదవికి ఆయనను ఎన్నుకొన్నారు విశ్వవిద్యాలయం దినదినాభివృద్ధి అవుతూ అనేక కొత్త డిపార్టుమెంట్లు వెలుస్తూన్నప్పటికీ, ప్రభుత్వంయిచ్చే గ్రాంటు యేమాత్రమూ పెరుగలేదు కాని విశ్వవిద్యాలయ అవరణను అనుకొనే ఫారెస్టు అవరణలోఉన్న 84 ఎకరాల స్థలం మాత్రం, ఉచితంగా యిచ్చింది రామలింగారెడ్డిగారి కృషివల్లనే, జైపూరు ప్రభువు విదేశీ ఫెలోషిప్‌కు లక్ష రూ. లు విరాళమిచ్చారు తిరువాన్కూరు మహారాజా మహారాణిసేతు పార్వతిబాయి, విదేశీ ఫెలోషిప్‌కు లక్ష రూ. లు, అసెంబ్లీ హాలు నిర్మాణానికి తిక్కవరపు రామరెడ్డిగారు 25 వేల రూ లు విరాళమిచ్చారు

ప్రకృతి శాస్త్రబోధనకు (కెమికల్ సైన్సు) కళాశాల అత్యవసరమని చాలాకాలంగా భావింపబడుతూండడంచేత, లార్డ్ ఎర్స్‌కిన్ 3½ లక్షల రూ లు పెద్దలు గ్రాంటుగానూ 39600 సాలీనా గ్రాంటుగాను యిచ్చారు 1942 కల్లా ఈ కళాశాల నిర్మాణం దాదాపు పూర్తిఅయింది దీనికి లార్డ్ ఎర్స్‌కిన్ పేరుపెట్టారు అయితే యిదేతరుణంలో 1942ఏప్రిల్ 6 వ తేదీన విశాఖపట్నంమీద బాంబులు పడడంతో, విశ్వవిద్యాలయాభివృద్ధి ప్రయత్నాలకు విఘ్నం కలిగింది.

గుంటూరుకు బదిలీ

విశాఖపట్నంలో యుద్ధపరిస్థితు లేర్పడడంతో, విశ్వవిద్యాలయాన్ని దేశమధ్యంలోని గుంటూరుకుమార్చడం తప్పని సరియైంది. యుద్ధంవల్ల యిలా దెబ్బతిన్న విశ్వవిద్యాలయాల్లో అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమే మొదటిది. ఈ సమయంలో డా॥ సి. అర్. రెడ్డిగారు అరోగ్యం సరిగాలేనందున, శెలవు తీసుకొన్నారు. ఈ వ్యాసరచయిత, ఆక్టింగ్ వైస్ ఛాన్సలర్ గా నియమింపబడినారు. అప్పుడే కొత్తగా ఎన్నికైన రిజిస్ట్రార్ కె. ఎ. గోపాలస్వామిగారి అధిపత్యాన పనిచేస్తున్న సిబ్బంది సహకారంతోనూ, ప్రిన్సిపాల్ డా॥ సూరి భగవంతంగారి తోడ్పాటుతోనూ, విశాఖపట్నం కలెక్టరు మాస్టరు మన్, విద్యాశాఖ సభ్యుడు భాష్యమ్ ప్రభృతుల సహాయంతోనూ, విశ్వవిద్యాలయం గుంటూరుకు మార్చబడింది. ప్రభుత్వం దయతో వసతి కల్పించింది. గుంటూరులో లాబొరటరీ సౌకర్యాలు లేనందున, అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలోని అనర్సు తరగతులకు, ప్రభుత్వం మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో లాబొరటరీ సదుపాయం కల్పించింది.

అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం యీ విధంగా కొంత, గుంటూరులోనూ, కొంత మద్రాసులోనూ పనిచేస్తూ 1946 దాకా గుంటూరులో గడిపింది. ఆ కాలంలో విశ్వవిద్యాలయాన్ని మూసివేస్తే మంచిదని కొందరు సూచనలు చేశారు. వాటికి చెవియొగ్గకుండా, విశ్వవిద్యాలయ సిబ్బంది, అనేక యిబ్బందులను విరోచితంగా ఓట్టుకొని, జయప్రదంగా నిర్వహించారు. యుద్ధం ముమ్మరంగాఉన్న పరిస్థితుల్లోనే బందరులో లా కళాశాల యేర్పాటు చేయబడింది. అంతేగాక ఎకనమిక్స్‌లో స్పెషలైజ్డు కోర్సులు, మాథమాటికల్ ఫిజిక్స్‌లో అనర్సు కోర్సులు, ఎం. ఎస్ సి కెమికల్ ఇంజనీరింగ్ ఎం. ఎ. అనర్సు, ఎం. కాం. డిగ్రీ కోర్సులు ప్రవేశపెట్టబడినవి. 1943 లో బెనారస్ హిందూ విశ్వవిద్యాలయ ఇంజనీరింగ్ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ కింగ్ ఫాట్ అధ్యక్షుడుగా, ఇంజనీరింగ్ కోర్సులలో నిపుణులు సభ్యులుగా ఈ వ్యాసకర్త కన్వీనరుగా ఒకకమిటీ యేర్పాటు చేయబడింది. యుద్ధం సమాప్తి అయినవెంటనే, ఇంజనీరింగు కోర్సులను ప్రారంభించుటను గురించి ప్రభుత్వానికి తగిన శిఫార్సులు చేయడం యీ కమిటీ పనిగా నిర్దేశింపబడింది. శాకా నిర్మాణం గురించిన ఇంజనీరింగు కోర్సు మెరిన్ ఇంజనీరింగు కోర్సు, (ఈకోర్సు మొట్టమొదటి విచారణ సంఘంవారు గట్టిగా శిఫార్సు చేశారు) ఎయిరోనాటికల్ (విమానాల ఇంజనీరింగ్) ఇంజనీరింగు కోర్సులను విశ్వవిద్యాలయంలో ఏర్పాటు చేయాలని యీ కమిటీ వారు శిఫార్సు చేశారు. కాని యీ నాటివరకూ ఈ శిఫార్సు కార్యరూపం దాల్చలేదు. 1944 లో యీ వ్యాసరచయిత అధ్యక్షుడుగా యుద్ధానంతరం అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయాన్ని ఎలా అభివృద్ధి చేయాలో తెలుపుటకు ఒక కమిటీ వేయబడింది. ఆ కమిటీవారు చేసిన శిఫార్సులలో కొన్ని — ఫార్మస్యూటికల్ బ్రాంచి (మందులతయారీ) విస్తరణ, అటామ్స్పియరిక్, మెటియొరాలజీ (వాతావరణ శాస్త్రం) కోర్సులలో ఎం ఎస్ సి డిగ్రీ కాలేజీ డిపార్టుమెంటు విస్తరణకు సంబంధించినంతమటుకు కొంత అమలు జరుపబడినవి. కూలెల, గ్లాస్సు, సెరమిక్ (పింగాణీ) పరిశ్రమలకు సంబంధించిన కోర్సులగురించి యెంతోకాలంగా ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు నడుస్తూనే ఉన్నవి గాని, యింతవరకు ఫలించలేదు నావల్ ఆర్కిటెక్చర్, మెరిన్ ఇంజనీరింగ్ కోర్సుల కళాశాల యేర్పాటు చేయకపోయినప్పటికీ కాకినాడలో ప్రభుత్వం ఒక ఇంజనీరింగ్ కళాశాలను ఏర్పాటుచేసింది

స్వస్థానానికి రాక:

1945 అగస్టులో యుద్ధం సమాప్తమైంది. ఆయన విశ్వవిద్యాలయ భవనాలలో ఏర్పరచిన మిలటరీ అస్పత్రులు, 1946 మధ్యదాకా ఖాళీ కాలేదు విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలలు గుంటూరు వెళ్లవలసినప్పుడు విద్యార్థుల సంఖ్య 390 కాగా యీ నాడు 1200 మంది విద్యార్థులున్నారు

హాస్టళ్ళు - విశ్వవిద్యాలయానికి హాస్టలు సౌకర్యం కలిగించడం ఒక సమస్య అయింది మొదట్లో 180 మంది విద్యార్థులకు హాస్టలువసతి కల్గించబడింది. అతరువాత యుద్ధకాలంలో యుద్ధశాఖవారు నిర్మించిన షెడ్‌లన్నింటినీ హాస్టలు క్రింద మార్చి 750 మంది విద్యార్థులకు యిప్పుడు హాస్టలు సౌకర్యం కల్పింపబడింది విశ్వవిద్యాలయం ఒక మూలగా ఉండడంచేత యిక్కడికివచ్చే ప్రతి విద్యార్థి హాస్టలు సౌకర్యం కోరడం మామూలయింది. విశ్వ విద్యాలయం చాలీచాలని స్వల్ప అదాయంతో, విద్యార్థులందరికీ సరిపోను, హాస్టలు వసతి కల్పించలేకుండా ఉన్నది. అసలు ఈ విశ్వవిద్యాలయంలో, అధ్యాపకులకు, విద్యార్థులకు, వసతి యేర్పాటుచేసి, దీన్ని గురుకుల విద్యాలయంగా తయారుచేయాలని మొదట్లో సంకల్పింపబడింది. అధ్యాపకులలో కొందరికి, యుద్ధకాలంనాటి షెడ్‌లను వసతి గృహాలుగా యిచ్చినప్పటికీ, అసలు సంకల్పం యింతవరకూ నెరవేరలేదు. అదిగాక, విశ్వవిద్యాలయం యేర్పడి ఇప్పటికి 27 ఏళ్లు అయినప్పటికీ, స్నాతకోత్సవ పరిషత్తు జరుపుటకు, ఇంతవరకూ హాలు లేనేలేదు. ఈ హాలు నిర్మాణానికని, జైపూరు ప్రభువు ఉదారంగా 3 లక్షల రూ. లు విరాళమిచ్చారు. ఇంకో రెండేళ్లలోపున ఈ హాలు నిర్మింపబడుతుందని స్నాతకోత్సవ పరిషత్తులు జరుపుటకు యిప్పటిలాగా వర్షాకాలంవెళ్ళి శీతాకాలం వచ్చే డిసెంబరుదాకా వేచియుండవలసిన పని ఉండదని, విశ్వవిద్యాలయాధికారులు ఆశిస్తున్నారు.

ఆర్థిక పరిస్థితి

ఈ దిగువ సంవత్సరాల బడ్జెట్ అంకెలనుబట్టి విశ్వవిద్యాలయం యెలా అభివృద్ధి చెందుతున్నదో తెలుసుకోవచ్చు. విశ్వవిద్యాలయం యేర్పడిన తొలి సం॥రం ఖర్చు 10,4000/- 1944-45 లో - గుంటూరులో ఉన్న అఖరు సం॥రం - 890,000/- 1951-52 లో 20 లక్షల రూ. లు. 1953-54 బడ్జెట్‌లో సుమారు 6 లక్షల రూ. ల లోటు వచ్చింది.

లోగడ కొన్ని సంవత్సరాలు పొదుపుచేసుకొన్న నిల్వ డబ్బుఅంతా ఖర్చుపెట్టుకొంటూ విశ్వవిద్యాలయం యిలా లోటుతో ఎంతకాలం పనిచేయ గలదు అన్నది ఒక సమస్యగా తయారైంది. ఇటీవలే కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి నివాస్ అన్న పేరుతో, విశ్వవిద్యాలయం, పరిపాలనా కార్యస్థానానికి భవనం నిర్మించుకోగలిగింది. ఈ భవన నిర్మాణానికి 3½ లక్షల రూ. లు ఖర్చయినది.

డా. వి. ఎస్. కృష్ణ :- 1949 లో డా॥ సి. అర్. రెడ్డిగారు రాజీనామా చేశారు డా॥ వి. ఎస్. కృష్ణగారు వైస్ ఛాన్సలర్ గా ఎన్నికైనారు. కృష్ణగారు యీ విశ్వవిద్యాలయంలో, మొదట లెక్చరర్ గాచేరి, తరువాత అచార్యస్థానం అందుకొని అపిమ్మట రిజిస్ట్రారయి, యిప్పుడు వైస్ ఛాన్సలర్ స్థానం అధిష్ఠించారు. దక్షిణ భారతంలో, టెక్నాలజీ కోర్సులు, మెటియొరాలజీ అట్మాస్ఫియరిక్ ఫిజిక్సు భూగర్భశాస్త్రం, సముద్రానికి సంబంధించిన శాస్త్రం, ప్రవేశపెట్టిన విశ్వ విద్యాలయాలలో మొట్ట మొదటిది అంధ్ర విశ్వవిదాలయమేనని సగర్వంగా చెప్పకోవచ్చు ఇతర విశ్వవిదాలయాలకన్నా ఉత్తమమైన కృషి సాగించగల మరచి అవకాశాలు అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి ఉన్నవని, అధ్యాపకులకు హెచ్చువేతనాలు, విద్యార్థులకు ఉపకార వేతనాలు (స్కాలర్‌షిప్‌లు) ఉదారంగా ఇవ్వడంద్వారా అనుకూలమైన పరిస్థితులు కల్పింపబడినట్లయితే, యిప్పటికన్నా ఎంతో సాధించడం జరిగి ఉండేదని డా॥ రాధాకృష్ణ కమిటీవారు తమ నివేదికలో వ్రాశారు. అప్లైడ్ సైన్సు టెక్నాలజీ డిపార్టుమెంటుకు ప్రభుత్వము పరిశ్రమలు ధనసహాయం చేయాలని శిఫార్సు చేశారు మెరిన్ బయాలజీ, మెరీన్ ఇంజనీరింగు ఎలెక్ట్రోకెమిస్ట్రీ, షుగర్ టెక్నాలజీ యీ మొదలైన కోర్సులను అంధ్ర విశ్వ విదాలయంలో - సైసర్గికంగా [illegible]

అనుబంధంగా, అరు వృత్తికళాశాలలు విశాఖపట్నం సైన్సు కళాశాల, గుంటూరు వైద్య కళాశాల, కాకినాడ ఇంజనీరింగు కళాశాల, బాపట్ల వ్యవసాయ కళాశాల, రాజమండ్రి ట్రెయినింగ్ కళాశాల, గుంటూరులో సెంట్ జోసెఫ్ కళాశాల, ఉన్నవి. ఇవిగాక 24 ఆర్ట్సుసైన్సుకళాశాలలు, 5 ప్రాచ్యభాషా కళాశాలలు, విశ్వవిద్యాలయానుబంధంగా ఉన్నవి.

ఈ విశ్వవిద్యాలయానికి, చాలా మంది ఎం ఎస్ సి డి ఎస్‌సిలలో పరిశోధన కృషికి యేటా వస్తారు. 1953 లో 68 మంది విద్యార్థులు ఎం ఎస్ సి పరిశోధన తరగతులకు వచ్చారు

చాలినంత డబ్బు, అవసరమైనంత సాధన సామగ్రి ఉంటేట్లయితే, సైన్సు టెక్నాలజీలో అంధ్ర విశ్వ విద్యాలయం ఎంతో ముందుకు పోగలదనుట నిస్సంశయం

అక్టోబరు 1 వ తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్రం యేర్పడుతున్న సందర్భంలో, [illegible]

దక్షిణ భారత్ హిందీ ప్రచారసభ అయిదవ స్నాతకోత్సవ ఉత్సవములు సంగమమున జరిగెను. అలహాబాద్ హిందీ పండితులు పండిత సుందరలాల్ గారు సభకు అధ్యక్షత వహించారు. శ్రీయుతులు సి రాజగోపాలాచారి, దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరపంతులు, హరిహర శర్మ ప్రభృతులు ఈ చిత్రంలో పాల్గొన్నారు

హిందీ ఉద్యమం

1918 సం॥రమున ఇందూరులో గాంధి మహాత్ముని అధ్యక్షతన జరిగిన హిందీ సాహిత్య సమ్మేళనములో దక్షిణ భారత దేశమున హిందీభాషా ప్రచారము చేయవలెనని తీర్మానింపబడెను. ఆ తీర్మానము అమలుజరుపుటకు గాంధి మహాత్ముడు తన కుమారుడైన దేవదాసు గాంధిని పంపించి, హిందీప్రచారము ప్రారంభింపజేసెను. తరువాత పరివ్రాజక స్వామి సత్యదేవుగారిని పంపగా వారు మద్రాసులో హిందీతరగతులు ప్రారంభించి హిందీ ప్రచారమునకు అంకురార్పణ చేసిరి

ఆంధ్రదేశములో హిందీప్రచారము చేయుటకు 1919 20 లో శ్రీయుతులు అవధానందన్ రామానందశర్మ హృషీకేశశర్మ, రాంభరోసా, రఘువరదయాళు మిశ్ర, రామగోపాలశర్మ మున్నగు ఉత్తర భారతీయులు పంపబడిరి. ఆకాలముననే, దేశాభిమానము, భాషాభిమానముగల యువకులు శ్రీ హరిహరశర్మ, శ్రీ మ శివరామశర్మ, శ్రీ శ్రీ జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి, శ్రీ శ్రీ పిసపాటి వెంకట సుబ్బారావు మల్లాదివెంకటసీతారామాంజనేయులు, శ్రీ నరసింహాచార్యులు, శ్రీ దమ్మాలపాటి రామకృష్ణశాస్త్రి, మేడిచర్ల వెంకటేశ్వరరావు, మిలుదొడ్డి రాజా నరసింహారావు మున్నగు యువకులనేకులు, ప్రయాగకు, హిందీ శిక్షణ పొందుటకు పంపబడిరి వారు అక్కడ హిందీని అభ్యసించి వచ్చి తమ తమ ప్రాంతములలో హిందీప్రచారము ప్రారంభించిరి. అనేకచోట్ల జాతీయ కళాశాలలు ప్రారంభింపబడెను ఆంధ్ర కాంగ్రెసు నాయకులు, శ్రీ శ్రీ కొపల్లి హనుమంతరావు, శ్రీ శ్రీ ముట్నూరి కృష్ణరావు, శ్రీ శ్రీ దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగారు వారి సతీమణి శ్రీ శ్రీ లక్ష్మీబాయమ్మగారు, శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు మొదలైన పలువురు ప్రముఖులు హిందీ ప్రచారోద్యమమునకు ఎంతో తోడ్పడిరి 1920 లో రాంభరోసాగారు ఆంధ్రదేశమున సంచాలకులుగ నియమింపబడిరి. తరువాత, రాంభరోసాగారి వద్ద హిందీ నభ్యసించి వారి మన్ననలకు పాత్రులై, శ్రీ మోటూరు సత్యనారాయణగారు సంచాలకులైనారు

1920 ప్రాంతమున, గుంటూరులో శ్రీ పండిత రామానందశర్మగారు తమ యింట్లోనే, ఆనందాశ్రమము పేరిట హిందీ పాఠశాల ప్రారంభించిరి అది ఆశ్రమయుగము ప్రతిచోటా ఆశ్రమములు, జాతీయ కళాశాలలు విరివిగా స్థాపింపబడుచుండెడివి. 1921-22 లో రాజమహేంద్రవరమున ప్రథమంగా హిందీప్రచారక విద్యాలయము, హిందీ ప్రచారక ఆశ్రమము అనుపేరుతో శ్రీ. శ్రీ. కుప్పేశ్వర రావుగారి తోటలోని బంగళాలో నెలకొల్పబడినది. కాంగ్రెసు కమిటీవారు యీ విద్యాలయమునకు వెయ్యి రూ॥లు విరాళమిచ్చారు. శ్రీ. శ్రీ. నాగేశ్వరరావు ఆర్థికంగా ఎంతో సహాయం చేస్తుండేవారు. ఈ విద్యాలయంలో శిక్షణ పొందిన ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్య, శ్రీ సోమయాజులు, భట్టారం వెంకటసుబ్బారావు ప్రభృతులు యీ సం॥ రాలుగా హిందీ ప్రచార క్షేత్రంలోనే పనిచేస్తున్నారు.

కాకినాడ కాంగ్రెసు

1923 డిసెంబరులో కాంగ్రెసు మహాసభతోపాటు శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ మాలానా మహమ్మదలీ అధ్యక్షతన కాకినాడలో హిందీ మహాసభ జరుపబడెను. ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు శ్రీ. శ్రీ. కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు హిందీలోనే స్వాగతోపన్యాసం చదివారు.

1924 సం॥న కాంగ్రెసువారి యాజమాన్యమునగల గుంటూరు, నెల్లూరు, రాజమండ్రి మున్నగు మునిసిపాలిటీలలో పాఠశాలలలో హిందీబోధనకు అవకాశములు కల్పింపబడెను. నరసింహారావుగారు చైర్మన్‌గా ఉన్న గుంటూరు మున్సిపాలిటీలో 1925 లో 38 పాఠశాలలలో హిందీ రాట్నము నడుపుట యేర్పాటు చేయబడెను. తరువాత జిల్లాబోర్డు పాఠశాలలలోగూడా హిందీకి ప్రవేశము కలిగెను

> శ్రీ ఉన్నవ
> రాజగోపాలకృష్ణయ్య

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ

1918 లో ప్రారంభమైన హిందీ ప్రచారోద్యమం 1927వరకూ ప్రయాగలోని హిందీ సాహిత్య సమ్మేళనము వారి అధిపత్యమున సాగినది నేటి దక్షిణ హిందీప్రచారసభ అంతవరకూ, హిందీ సాహిత్య సమ్మేళనము మద్రాసుశాఖగా వ్యవహరించుచుండెడిది 1927లో మహాత్మ గాంధిగారు, యీ ఉద్యమాన్ని దక్షిణాది స్వయం పోషకంగా నడుపవలెనని దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ అను పేరుతో మద్రాసులో రిజస్టరు చేయించిరి ఈ సంస్థ ప్రత్యక్ష యాజమాన్యమున దక్షిణదేశములోని నాలుగు ఆంధ్ర, తమిళ, కేరళ, కర్ణాటక ప్రాంతాలలో హిందీ ప్రచారము సాగెను.

హిందీ ప్రచారము 1936-53

ఆంధ్రరాష్ట్రములో శ్రీ గాంధిమహాత్ముని ప్రేరణచే ప్రారంభింపబడి నేటివరకు నిర్విఘ్నముగా కొనసాగింపబడుచున్న యీ 34 సంవత్సరముల హిందీ ప్రచారోద్యమ చరిత్రను రెండు అధ్యాయములుగ విభజింపవచ్చును

1936 సం॥నకు పూర్వము దక్షిణ ప్రాంతములోని అన్ని ప్రాంతముల నుండి ధనము సేకరించుటయు, ధనము విరివిగా వసూలు కాని ప్రాంతములలో దానిని వెచ్చించుటయు జరుగుచుండెడిది అందుపై, మన ఆంధ్ర నాయకులగు శ్రీ శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు, శ్రీ శ్రీ కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు, శ్రీమతి దుర్గాబాయమ్మ, శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య, శ్రీ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి (స్వామిసీతారాం) గార్లు మొదలగు ప్రముఖులును శ్రీ భాలచంద్ర ఆప్టే, శ్రీ శ్రీ పిసపాటి వెంకటసుబ్బారావు, శ్రీ ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్య, ముక్తినూతులపాటి హనుమంతరావు, శ్రీ శ్రీ ఓరుగంటి వెంకటేశ్వరశర్మ, శ్రీ శ్రీ కోటంరాజు సీతాపతిశర్మ మొదలగు హిందీ ప్రచారకులును, దక్షిణభారత దేశములోని నాలుగు ప్రాంతములను భాషాయుక్త రాష్ట్రములుగ విభజించి హిందీ ప్రచార సంఘములు స్థాపించినగాని ఆయాప్రాంతములలో విరివిగా ధన సహాయము లభింపదనియు, మరియు హిందీ ప్రచారోద్యమము బలపడదనియు దక్షిణభారత హిందీ ప్రచార సభకు అధ్యక్షులగు శ్రీ గాంధీ మహాత్మునకు విన్నవించిరి అందుపై మహాత్ముడు శ్రీ కాకా సాహెబు కలేల్కరు గారిని పంపి, ఇక్కడి నాయకులతో సంప్రదించి వేరువేరు రాష్ట్ర ప్రచార సంఘములను స్థాపించుటకు స్కీములు తయారుచేయవలసినదిగా ఆదేశించిరి ఏ తత్ఫలితముగా 1936వ సం॥న బెజవాడలో ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము, తిరుచినాపల్లి తమిళప్రాంతీయ హిందీ ప్రచార సభ, దార్వార్‌లో కర్ణాటక ప్రాంతీయ హిందీ ప్రచారసభ, ఎర్నాకులంలో కేరళప్రాంతీయ హిందీ ప్రచారసభ స్థాపింపబడెను.

1936 సం॥న స్థాపింపబడిన ఆంధ్ర సంఘమునకూ శ్రీ శ్రీ శ్రీ దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు తమ జీవితపర్యంతము అధ్యక్షులుగా నుండి సంఘాభివృద్ధికి విశేషముగా కృషిచేసిరి వారిఅనంతరము శ్రీ ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు సంఘాధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొనబడిరి హిందీ ప్రచారోద్యమ ప్రారంభదశనుండి హిందీప్రచారమే తమ జీవితలక్ష్యముగా నిర్ణయించుకొని హిందీ ప్రచారము చేసిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిసపాటి వెంకటసుబ్బారావుగారు సంఘ కార్యదర్శిగా 1936 సం॥న నియమింపబడి 1941 వరకు తమ జీవితపర్యంతము కార్యదర్శిగా పనిచేసి సంఘాభివృద్ధికి తోడ్పడిరి వారి అనంతరము ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్యగారు కార్యదర్శిగా పనిచేయుచున్నారు శ్రీ ఎర్నేని లక్ష్మీనారాయణ చౌదరిగారు ప్రారంభమునుండియు నేటివరకు సంఘమునకు కోశాధ్యక్షులుగా నుండి ఆర్థికముగా సంఘమున కట్టి ఒడుదుడుకులు లేకుండా దానిని నడుపుచున్నారు మహాసభలు, ప్రచారక సమ్మేళనములు, నాటక సమాజములు హిందీ ప్రేమీమండలులు, హిందీ పుస్తక ప్రదర్శనలు మున్నగు సాధనముల ద్వారా హిందీ ప్రచారము సాగింపబడుచున్నది

శ్రీ నాగేశ్వరరాయ హిందీ భవనము - విజయవాడలో ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘ కార్యాలయము.

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారక మండలి

జాతీయ భావపూరితులగు ప్రచారకులలో ఐకమత్యమును నెలకొల్పుటకును, సాహిత్యమందలి అభిరుచిని పెంపొందించుటకును, హిందీ ప్రచారాభివృద్ధికిగల సాధక బాధకములను విచారించి వీలయినంతవరకు తన్నివారణకు కృషిచేయుటకును ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారక మండలి స్థాపింపబడినది. ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారసంఘమువారు ఈ మండలికి సహాయపడుచు ప్రతిసంవత్సరము జరుగు హిందీ మహాసభలతోపాటు ప్రచారక సమ్మేళనమును సైతము ఏర్పాటు చేయుచున్నారు ఇంతవరకును అనుభవముగల హిందీ ప్రచారకులు, భాషాభిమానుల అధ్యక్షతను వేరువేరు పట్టణములలో 17 హిందీ ప్రచారక సమ్మేళనములు జరిగినవి.

హిందీ నాటక సమాజములు

వివిధ పట్టణములలో హిందీ నాటక సమాజములు స్థాపించి నాటక ప్రదర్శనముల ద్వారా జనసామాన్యమందు గూడ హిందీ భాషాభిరుచిని కలిగించుచున్నారు బందరులోని బృందావన నాట్యమండలి, ఏలూరులోని హిందీ ప్రేమీమండలి నాటక సమాజము, చిత్తూరులోని హిందీ నాటకమండలి, రాజమండ్రి, భీమవరములలోని హిందీ నాటక సమాజములు, ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీప్రచార సంఘము వారిచే స్థాపింపబడిన ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార నాట్యమండలి పేర్కొనదగినవి ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార నాట్యమండలివారు దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభవారు జరిపిన అంతర్ప్రాంతీయ హిందీ నాటకపోటీ పరీక్షలో 1938, 39, 40 సంవత్సరములలో వరుసగా మూడు పర్యాయములు పోటీలో ప్రథమ తాంబూలము పుచ్చుకొని మూడవపర్యాయము పోటీకి ఏర్పరచిన షీల్డును బహుమతి గొనిరి

హిందీవిద్యాలయములు

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘ పక్షమున కడప, కవనూరు, చిత్తూరు, వినయాశ్రమము, గాంధి ఆశ్రమము (కొమరవోలు) విజయవాడ, రాజమండ్రి, అనకాపల్లి, అనంతపురం మొదలగు పట్టణములలో హిందీ విశారద ప్రచారక విద్యాలయములు నడుపబడినవి శ్రీ రామానందశర్మ, భాలచంద్ర ఆప్టే, వేమూరి ఆంజనేయశర్మ, దశిక సూర్యప్రకాశరావు, చిట్టూరి లక్ష్మీనారాయణశర్మ, కొత్తపల్లి వెంకటకృష్ణశర్మ, అరికపూడి రాఘవేంద్రరావు, వద్దిపర్తి చలపతిరావు, దుర్గానంద్, దువ్వూరి కామేశ్వరరావు, శ్రీ మ. శివరామశర్మ, సోమనాథ్, వండూరు శ్రీధరాచార్యులు, చంద్రభట్ల అప్పన్న శాస్త్రి గార్లు మున్నగువారు అధ్యాపకులుగా నుండి పై విద్యాలయములను నిర్వహించిరి రాజమహేంద్రవరములో మహిళలకు ప్రత్యేకము హిందీ విశారద విద్యాలయము నడుపబడుచున్నది.

స్వతంత్రముగ శ్రీ యాలమంచిలి వెంకటప్పయ్యగారు ఏలూరు నగరప్రాంతములోను, శ్రీ బోయపాటి నాగేశ్వరరావుగారు తెనాలిలోను, శ్రీ యలమంచిలి వెంకటేశ్వరరావుగారు విద్యావనములోను హిందీ విద్యాలయములు నెలకొల్పి ప్రశంసనీయముగ ప్రచారము చేయుచున్నారు

హిందీ ప్రచారక శిబిరములు

అనంతపురము, నెల్లూరు, రాజానగరము మొదలగు కేంద్రములలో హిందీ ప్రచార శిబిరములు 5, 6 వారములు నడపి అందు పెద్దలచే వివిధ విషయములను గురించి ఉపన్యాసములు ఇప్పించుటచే హిందీ ప్రచారకులు కేవలము హిందీ భాషాజ్ఞానముతో మాత్రమే తృప్తిచెందక - దేశాభ్యుదయమునకు సంబంధించిన అనేక విషయములను గురించి తెలిసికొని వివిధ కార్యకలాపములలో పాల్గొనుటకు తగిన జ్ఞానోపార్జనకై వీని అలవరచుకొనుటకు అవకాశము కలుగుచున్నది.

1944 వ సంవత్సరములో కృష్ణాజిల్లా హిందీప్రచారక మండలివారు ప్రత్యేకముగా ఒక శిబిరమును, కొమరవోలు గాంధి ఆశ్రమములో నడపియుండిరి. ఢిల్లీలోని సుప్రసిద్ధ రచయితలగు శ్రీ జైనేంద్రకుమార్ గారిని ఢిల్లీ నుండి రప్పించి వారిచేత సాహిత్య గోష్ఠిని జరిపించిరి. అప్పుడు రాజమండ్రి, ఏలూరు, బెజవాడలలోగల సాహిత్యపరులు అక్కడకు విచ్చేయుటచేత ఆంధ్రసాహిత్య వేత్తలగోష్ఠి గూడ జరుపబడెను.

పత్రికలు-హిందీప్రచారము

ఆంధ్ర దినపత్రిక లేమి, వారపత్రికలేమి, హిందీ ప్రచారోద్యమమునకు మొదటనుండియు తోడ్పడుచు న్నయున్నవి. హిందీ భాషా విషయమయిన సమాచారములు ప్రచురించుచు ప్రబోధము చేయుటయే గాక ముఖ్యముగా ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, కాంగ్రెసుపత్రిక మొదలగు నవి తమ పత్రికలలో స్వయముగా హిందీ నేర్చుకొనుటకు తగిన పాఠము

నలభైసంవత్సరాల నిరంతర కృషి: 'గిడుగు' విజయం

56 వ పేజీ తరువాయి

కులోనికి అనుమతించబడెనుగాని గ్రాంథిక భాషలోగాని విద్యార్థుల వాడుక భాషలోగాని వ్రాయించవచ్చునన్న స్వేచ్ఛ విద్యార్థులకు కలిగించారు అందుకు ఆదర్శప్రాయముగా ఉండదగిన వచన గ్రంథము-గ్రీకు పురాణ కథలు అనేది పుట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారిచేత వ్రాయించి అది పాఠ్యగ్రంథముగా పెట్టించారు అది వాస్తవముగా కేవలము వాడుకభాషలో రచితము కాలేదు అందులో అర్ధానుస్వారములు, శకటరేఫలు అవుడు వావుడు మొదలయిన ప్రాచీన గ్రాంథిక రూపాలు మాత్రమే లేవు అయినా ఆ గ్రంథమునకు శ్రీనివాస అయ్యంగారు వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతములో వ్యావహారిక భాషను ప్రోత్సహించే వాక్యము లుండుటచేత తెలుగుదేశమంతటను ఈ నూతనోద్యమమునకు విరుద్ధమైన సంరంభము చెలరేగినది ప్రతి పట్టణమందు ప్రతి పెద్ద పల్లెలోను గ్రామ్యభాషను తొలగించవలెను; గ్రాంథిక భాషను నిలబెట్టవలెను. అనే ఘోష ఎక్కువయినది

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు అవతరణ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు ఆటి వాతావరణములో 1911 సం॥న పుట్టినది. గ్రాంథిక భాషా సంరక్షక సమాజములు లేచినవి ఈ పరిషత్తుకు రాజపోషకులు శ్రీ పిఠాపురము మహారాజులు, పడుముకట్టుకొని పనిచేసిన వారిలో ప్రధానులు జయంతి రామయ్య పంతులుగారు వారికి అండగా నిలిచిన పండితులలో ముఖ్యులు వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు గ్రామ్య భాషానిరసనము, గ్రాంథికభాషా సంరక్షణము కావించడానికి ఎక్కువగా ప్రచారము చేసినవారు కూచి నరసింహము గారు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారు సమావేశములను జరిపించడములో ఉత్సాహము మిక్కుటముగా చూపించినవారు వ్యాపతి సుబ్బారావు గారు రాజకీయముగా శాసనసభలలో ఈ నూతనోద్యమమునకు విఘాతము కలిగించడానికి పూనుకొన్నవారు బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారు, మోచర్ల రామచంద్రరావుగారు, కేసుపల్లి రామదాసుపంతులుగారు మొదలయిన వారు వీరూవారూ అని పేర్కొనడమెందుకు? ఎవరో పదిమంది విద్యాధికులు తప్ప తక్కిన వారందరున్ను పెద్దలు, పిన్నలు, పురుషులు, స్త్రీలు అందరున్ను ప్రతిఘటికాపంరంభములో చేలొన్నవారే

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ విచారణసంఘం

అందుచేత ఏకోపలక్షణపడి ప్రభుత్వము వారు స్కూల్ ఫైనల్ విద్యాప్రణాళికలో మూడు నాలుగేండపాటు వ్యావహారిక భాషలో వ్యాసరచన సాగించే ఏర్పాటు జరిగినా తుదకు విశ్వవిద్యాలయము వారు ఇంటర్ మీడియేట్ వ్యాసరచన విషయములో ఎట్టిభాష వుండవలెను అనే విషయము నిర్ణయించడానికి ఒక సలహాసంఘాన్ని నియమించారు. అందులో ఉభయపక్షాల ప్రతినిధులను అటు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి జయంతి రామయ్యపంతులు కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగార్లను ఇటు గురజాడ అప్పారావు బుర్రా శేషగిరిరావుగార్లను మ తిమ్మడిగారిని, శామ్యన్ దొరగారిని చేర్చుకున్నారు సమావేశకర్తగాను సంఘాధ్యక్షులుగాను ప్రొఫెసర్ రంగాచారిగారిని నియమించారు. చర్చలు తీవ్రముగా జరిగినవి గ్రాంథిక భాషారూపాలతోపాటు వ్యావహారిక భాషారూపాలను కూడా వ్యాసరచనలో వాడవచ్చును అనే తీర్మానము అధ్యక్షుల కాస్టింగ్ వోటుతో నెగ్గినది

రాయలసీమవారి ఆక్షేపణలు: గ్రాంథిక భాషావాదుల తొలి విజయం

అది తమకు అనిష్టముగుటచేత గ్రాంథిక భాషావాదులలో పలుకుబడి గలవారు రాయలసీమవారిచేత ఉద్యమాన్ని పెట్టించారు వ్యావహారిక భాషారూపాలు మా రాయలసీమలో లేక సర్కారు జిల్లాలలో ఉన్నవే మీరు అనుశాసిస్తే మా జిల్లాల విద్యార్థులకు అన్యాయం జరుగుతుంది కనుక, ఈ సలహాసంఘములో మా ప్రతినిధులను కూడా చేర్చుకొని ఆ రూపాలను నిర్ణయించవలెను అని రాయలసీమవారు కోరినారు అప్పటికింకా వ్యావహారిక భాషావాదము రాయలసీమకు ప్రాకనందున వారిలో ఈ నూతనోద్యమమును వార్షించినవారొక్కరును లేరు అందుచేత వారి కోరికను మన్నించి రాయలసీమ ప్రతినిధులను చేర్చుకొన్నప్పుడు ఆ సలహా సంఘములో గ్రాంథిక భాషావాదుల సంఖ్య అత్యధికమయినది అయినా, వ్యావహారిక భాషారూపములను నిర్ణయించుటకే కదా అని వ్యావహారిక భాషావాదు లనుకొంటూ ఉండగా జరిగిపోయిన తీర్మానమును చమత్కారముతో విపరీతముగా వ్యాఖ్యానించి గ్రాంథిక భాషావాదులయిన సభ్యులు తమ పంతము నెగ్గించుకున్నారు ఆ తీర్మానము "Classical Telugu forms as well as modern Telugu formes" అని అంటే అందులోని 'as well as' అనే మాటలవలన రెండువిధములయిన రూపములున్ను అని అర్థముకాదు, ఏ రూపములయితే గ్రాంథికభాషలోను వ్యవహారములోను (రెంటను) ఉంటవో అవి అని అర్థమని వ్యావహారిక భాషావాదమును పడగొట్టినారు యూనివర్సిటి సిండికేటువారు దీనిని అనుసరించి "ఇప్పట్లో మద్రాసు యూనివర్సిటీ వ్యావహారిక భాషను అంగీకరింపలేదు" అని తీర్పుచెప్పినారు ఆ సలహాసంఘము వారు వ్యాసరచనకు కావలసిన భాషాస్వరూపము తెలియజేయుగల వచన గ్రంథముల పట్టికకూడా తమ తీర్మానమునకు జోడించినారు అది సిండికేటువారు ఆమోదించినారు ఆ గ్రంథములలో గ్రాంథికభాషా లక్షణమునకు విరుద్ధమయిన వ్యావహారిక భాషా రూపాలు కొన్నింటిలో తక్కువగాను మరికొన్నిటిలో ఎక్కువగాను మెండుమీద ఇంచుమించు అన్నిటిలోను ఉన్నది కానీ ఆ విషయము అప్పట్లో ఎవ్వరును గుర్తించలేదు ఆ తర్వాత మా తండ్రిగారు ఆ గ్రంథములలోగల వ్యావహారిక భాషా రూపాలే కాక 'మీరు వచ్చిరి', 'ఆ పోయినారు', 'ఐక్యత' వంటి కృతక భాషారూపాలు కూడా ఏర్చి పట్టికలు తయారుచేశారు

విశ్వవిద్యాలయమువారి తీర్మానాన్ని అనుసరించి ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ వారుకూడా వ్యావహారిక భాషను అంగీకరించ లేకున్నారు

వ్యావహారిక భాషాఉద్యమం ప్రారంభం

ఇక కర్తవ్యమేమని ఆలోచించి మరల ప్రచారముల దీక్షవంటి దీక్షపూని తమ ఉద్యమము దేశములో వ్యాపింప జేయుటకు సంకల్పించారు అందుకు తగిన పరికరములను శిష్యులను జతపరచుకొన్నారు 1911 మొదలుకొని తెలుగు వ్యాకరణములు, అప్పకవీయము సర్వలక్షణ సంగ్రహమువంటి లక్షణ గ్రంథాలు, నన్నయనాటినుండి గల పద్య కావ్యాలు, ఆధునిక వచన రచనలు-కనబడ్డ పుస్తకాలన్నీ ఒకే దీక్షగా చదువుతూ అందులో పూర్వవ్యాకరణ సూత్రాలకు విరుద్ధముగా ఆయా కాలములందలి వ్యావహారిక భాషా రూపాలు ఎట్లు గ్రంథములలోనికి ఎక్కుతూ వచ్చినవో గుర్తించుకొంటూ వచ్చారు. ఆపనిలో నేను మొదటనుండిన్నీ వారికి సహాయుడుగా ఉన్నాను 1915 నుండిన్నీ చిలుకూరి నారాయణరావు తోడయినాడు. ఆ తర్వాత అతడు ఎమ్ ఏ అయి తెలుగు లెక్చరరు కావడముచేత అతని తోడ్పాటు ఎక్కువగుటకు అవకాశము కలిగినది వ్యాకరణములు అనుశాసించిన రూపాలకు భిన్నమయిన వ్యావహారిక భాషా రూపాలు ఏయేకావ్యమందు ఏవేవి గలవో పట్టికలు తయారుచేసినాము 1934 లో ప్రకటితమయిన 'బాలకవి శరణ్యము' అనే గ్రంథమందలి రూపములు, ప్రయోగములు, పద్యములు అన్నీ 1914 నుండిన్నీ సేకరించినవి ఇవన్నీ చిన్నయసూరి నీతిచంద్రికలో ప్రాచీనభాషా లక్షణమునకు విరుద్ధమయిన ప్రయోగములున్నూ అతని వ్యాకరణములో ప్రౌఢ వ్యాకరణము సూచించిన లోపములే కాక తక్కిన లోపములున్ను, చిన్నయసూరికి పూర్వమున్ను చిన్నయసూరి కాలమందున్ను వచనరచన కావ్యరచన వలెగాక ఆయా కాలముల వ్యావహారిక భాషలోనే సాగినదనుటకు తగిన ప్రమాణములున్ను ఆధునిక రచయితలు గ్రాంథిక భాషలోనే రచిస్తు

(59 వ పేజీ చూడుడు)

తెనాలి కళాశాలలో తెలుగు ఉపన్యాసకులు "వేమనయోగి" వ్రాసిన రచయిత కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులుగారు ఆ పరమ యోగిని గురించిన విశేషాలన్నీ వీరు ఆ వ్యాసంలో (పుట 6) చెప్పగా వివరించారు.

వ్యావహారికభాషాప్రయోజనసిద్ధికినాలుగుదశాబ్దాలు

జరిగిన ఉద్యమం

58 వ పేజీ తరువాయి

డా. గిడుగు వెంకట సీతాపతి గారు

...న్నారని అంటూ రచించిన గ్రంథము లందలి పూర్వవ్యాకరణ సూత్రము లకు విరుద్ధములయిన వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగములున్నూ, ఎందుకూ పొందని కృతక భాషాప్రయోగము లున్నూ ఇట్టి పరికరములను పట్టుకొని మా తండ్రిగారు ఉత్తరమున బరంపురము మొదలుకొని, దక్షిణమున మద్రాసు వరకున్నుగల కాలేజీలకున్ను రాయలసీమలోగల అనంతపురము వరకున్ను దేశాటనము చేసి, ప్రతి కాలేజీలోను ఒక పరిశోధకుల సంఘము ఏర్పరచి తాము సంగ్రహించిన భాషారూపము ల నిదర్శనములతో పాటు ప్రదర్శించి ఆ సంఘమువారు తాము చూచినది, అంగీకరించినది సమష్టిగాను వ్యక్తిగత ముగాను వ్రాసియిచ్చిన పత్రాలు సేకరిస్తూవచ్చారు. 1915 లో రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన సమావేశంలో వీరి ఉపన్యాసము సాగనీయకుండా చేయవలెనన్న తలంపుతో పెద్దలే కొందరు కేకలు పెట్టించారు, ధిక్కారములు చేశారు. కాని, వీరికి చెవుడు ఎక్కువగా ఉండుటచేత సభ్యుల కేకలు వీరికి వినబడలేదు వినబడినా వినుకొన్నామువంటి దౌర్బల్యము లేదు. వీరిది పెద్దగొంతు సింహగర్జనముతో వీరు ప్రసంగిస్తూ ఉంటే సభలో ఎందరిన్ని కేకలు పెట్టినా ఏమైనా అక్కరలేకుండా వీరిమాటలు అందరికీ వినబడుతూ ఉంటేవి.

మ నూతనోద్యమము పుట్టక మునుపే ప్రజలను ఆకర్షించినా అదేదో ప్రవాహమున కెదురీదలేక తెక్కింప దగినదిగా ఎంచి పండితులు దానిజోలికి పోలేదు దానిని అందరూ మెచ్చుకొన్నవారే అయినా దానిని సాహిత్యములో చేర్చుకోదగినదిగా పరిగణింపలేదు కాని 1909 నుండిన్ని అప్పారావుగారు రచించిన కథలు, ఖండ కావ్యములు మొదలయినవి ఈ నూతనోద్యమమునకు అనుకూలించే రచనలుగా భావించి గ్రాంథికవాదులు ఖండించుచుటకున్నూ వ్యావహారికభాషావాదులు సమర్థించుటకున్నూ పూనుకొన్నారు వాటి రొదల అదరము అప్పారావుగారు స్వర్గస్థులు అయిన నాటనుండిన్ని దినదిన ప్రవర్ధమానముగా దేశమందంతటను వ్యాపించినది అధునికాంధ్ర సాహిత్యమునకు వీరు వితానుహాలని వీరి విప్పుడు పూజిస్తున్నారు.

రామమూర్తిపంతులుగారి "సూత్రాలు"

1920 నాటికి మా తండ్రిగారు లోకానికి స్పష్టపరచిన విషయము లేమంటే :

(1) తెలుగుభాష తక్కిన అన్ని భాషలవలెనే మారుతూ ఉంటుంది

(2) నన్నయనాటి భాషారూపములలో కొన్ని తిక్కననాటికే మారినవి. అంతకంతకు వ్యాకరణరూపములలోని మార్పులు అధికమగుతూ వచ్చినవి

(3) ఆంధ్రశబ్దచింతామణి, ఆంధ్ర భాషాభూషణము మొదలుకొని బాల వ్యాకరణము, ప్రౌఢవ్యాకరణము వరకున్ను గల వ్యాకరణములన్నీ తెలుగు సాహిత్యమందలి పద్యకావ్యము లలోని భాషకేకాని 16 వ శతాబ్ది నుండిన్ని అంతకంతకు ఎక్కువగుతూ ఉండిన ప్రజాసాహిత్యమునకు అనగా వివిధవిషయములకున్ను సంబంధించిన గద్యరచనలకుగాని, పాటలకుగాని, వర్తించేవి కావు. ఈ వ్యాకరణము లయినా నిర్దుష్టములున్ను సమగ్రము లున్ను కావు కవులందరున్ను తమ కాలమునకు పూర్వముండిన వ్యాకరణ సూత్రములను, కవిప్రయోగములను పాటించుటే ఆదర్శప్రాయముగా పెట్టుకొని అందుకు విరుద్ధములుగా ఉన్నా తమకాలమునాటి వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగములను బుద్ధి పూర్వకముగా గాని, విధిలేకుండ గాని ప్రయోగిస్తూవచ్చారు కవి ప్రయోగాలు వ్యాకరణసూత్రాలకు ఆధారమన్న విషయము గ్రహించిన లాక్షణికులు ఆ ప్రయోగాలను చేర్చుకొని తమ లక్షణగ్రంథాలలో అనుబంధసూత్రాలు చేస్తూవచ్చారు అందుకు అప్పకవీయము, కూచిమంచి తిమ్మకవి రచించిన సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, అడిదము సూరకవి రచించిన కవిజనాశ్రయము మొదలయినవి నిదర్శనములు అయితే ఈ వ్యాకరణములయినా అనుగ్రహములు తగిన పాకర్యములు లేకపోవుటచేత ఈ లక్షణకర్తలు తమ కాలమువరకున్ను గలపద్య కావ్యములన్నీ పరిశీలించలేకపోయి నారు పరిశీలించినవైనా పూర్తిగా పరిశీలించలేకపోయినారు. అందుచేత, మహాకవిప్రయోగాలే వీరి దృష్టిపథము లోనికి రాక ఉండిపోయినవి

(4) లాక్షణికుల నమోతులోనికి రాకుండా ఉండిన వాఙ్మయమంతా వ్యావహారికభాష ననుసరించి నడచినది. వ్యాకరణములకు వ్యాఖ్యానములు రచించినవారు, ఆధ్యాత్మిక విషయములు రచించినవారు, కథలు రచించినవారు అందరున్ను వ్యావహారిక భాషలోనే తమ రచనలు సాగించినారు చిన్నయసూరి కాలమువరకున్నూ ఈ సంప్రదాయమే అనుసరణీయముగా ఉండేది

(5) చిన్నయసూరి ఉన్న సంప్రదాయానికి విరుద్ధముగా గద్యరచన సాగించినాడు అంతేకాక బాల వ్యాకరణము రచించుటకు అతడు పెట్టుకొన్న ఆధారములు ఎందుకూ పొందకుండా పోయినవి. కొన్ని సూత్రము అప్రకారము తిక్కనాది మహాకవుల ప్రయోగములే గ్రామ్యములు కావలసి వస్తుంది మరి కొన్ని సూత్రములు ప్రాచీన కవుల ప్రయోగములకు వర్తింపక అర్వాచీన కవుల ప్రయోగాలకే వర్తిస్తున్నవి కొన్ని సూత్రాలు అసమగ్రములు, బాల వ్యాకరణములోగల లోపాలను

సవరిస్తూన్ను బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యుల ప్రౌఢ వ్యాకరణమునూ సమగ్రము కాదు ఈ విషయములన్నీ బాల కవి శరణ్యములో వివరించడమయినది.

(6) చిన్నయసూరి రచనలవలన గద్య రచన అంతవరకున్ను ఉండిన సంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగా పద్యకావ్య భాషలో సాగుటకు ప్రారంభించినది. అందుకే అతడు గద్యరచనా పితామహుడైనాడు. ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ వారు స్థాపించిన బడులలోను వారి విద్యావిధాన ప్రణాళికలనుబట్టి సాగింపవలసిన బడులలోను, ఉన్నత పాఠశాలలలోను, కాలేజీలలోను, చిన్నయసూరిగారి మతమునకే వ్యాప్తి కలిగినది. బాల వ్యాకరణము, నీతిచంద్రిక ప్రతి సంవత్సరమున్ను పాఠ్యగ్రంథములుగా నిర్ణయించడము జరిగినది. వాటిని చదువుకొని పండితులయినవారు బాల వ్యాకరణమే ప్రమాణమైన లక్షణ గ్రంథముగాను, వారి నీతిచంద్రిక లోని భాష గద్యరచనకు యోగ్యముయినదిగాను భావిస్తూ, చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణ సూత్రాలను విరుద్ధమయిన ప్రయోగాలు గ్రామ్యములన్న భావనతో అవి మహాకవి కావ్యాలలో కనబడినా తప్పులుగానే ఎంచి వాటిని ముద్రిత గ్రంథాలలో కనబడనీయకుండా సవరిస్తూవచ్చారు. అముద్రిత గ్రంథ ప్రతులతో సరిచూచుకొంటే ఈ విషయము స్పష్టము కాగలదు. అనగా కవి ప్రయోగాలనుబట్టి బాల వ్యాకరణ సూత్రాలను సవరించుటకు మారుగా బాలవ్యాకరణ సూత్రాలను బట్టి కవి ప్రయోగాలను సవరించి గ్రంథములు ముద్రించుటకు పూనుకొన్నారు అన్నమాట!

ఉద్యమానికి ప్రోత్సాహం

1926 నాటికి వ్యావహారిక భాషా ప్రయోజనము గ్రహించి ఈ నూతనోద్యమమును బలపరచినవారి సంఖ్య చాలా అధికమయినది. మహాప్రవాహమువలె వ్యాపిస్తూఉన్న ఈ నూతనోద్యమమును ఖండించడానికి శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు తమ సర్వాయుధమును పట్టుకొని నడిపించారు. కాని, అది త్రుప్పుపట్టి పదునుపోయిన ఖడ్గము అగుటచేత దీనిని ఖండించలేకపోయినది. అప్పటికంతా ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు వార్షికోత్సవములు ప్రతిపేటతముగా జరుపుతూ, పత్రికకూడా గ్రాంథికవాదులకు అనుకూలముగా నడుపుతూ ఉండడముచేత ఆ పరిషత్తు తమ కనుకూలముగా తిరిగేటట్లు చేసుకోవలెనను ఉద్దేశముతో కాశీ భద్రయ్యగారి ప్రోత్సాహమున ఆ సంవత్సరమున కావలసిన వార్షికోత్సవంతెనాలులో జరిగేటట్లు ఈనూతనోద్యమమువాదులు కార్యక్రమము నడిపినారు. ఆ మహాసభకు అచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయనశర్మగారు అధ్యక్షత వహించారు. జయంతి రామయ్య పంతులుగారు రాలేదుకాని, శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, చెళ్ళపిళ్ల వేంకట శాస్త్రిగారు మొదలయిన మహాపండితులు చాలామందివచ్చారు. ఆ మహాసభలో మా తండ్రిగారు

మూడుగంటల ఇరవది నిమిషములసేపు తమవాదమంతా ప్రమాణములను ప్రదర్శిస్తూ ఉపన్యాసము గావించారు. ఆనాడు జరిగినదంతా మా తండ్రిగారికిన్ని వారుసాగిస్తూవున్న ఉద్యమానికిన్ని అఖండవిజయము చేకూర్చినట్లు గోచరించినది.

ఆ మరుసటిసంవత్సరము ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు గొప్పవిపత్తు జరిగినట్లు తలంచి తణుకులో జరిగిన మహాసభ పరిషత్తువారి నిబంధనల ననుసరించి జరిపినది కాదని తీర్మానిస్తూ, ఇకముందు ఇట్టి విపత్తు కలుగకుండా ఉండేటట్లు తమ వ్యవస్థా నిబంధనలను సవరించుకొన్నారు. కాని, దానివలన ఈ నూతనోద్యమాభివృద్ధికి నష్టము కలుగలేదు. ఈ నూతనోద్యమము మరింత ఎక్కువగా వ్యాపించినది. 1934 లో మా తండ్రిగారి షష్టి తమ వార్షికోత్సవము తెలికిచర్ల వేంకటరత్నము గారి ప్రోత్సాహముతో లోగడ 1915 సంవత్సరమున మా తండ్రిగారిని ధిక్కరించిన రాజమహేంద్రవరములోనే మహోజ్వలముగా జరిగినది. ఆ ఉత్సవము జరిపించిన నవ్యసాహిత్య పరిషత్తువారు పరిషత్ పత్రికతోపాటు మా తండ్రిగారి 'బాలకవి శరణ్యము', 'వ్యాసములు', 'గద్యచింతామణి', 'పండిత భిషక్కుల భాషాభేషజము' అనే 4 గ్రంథములున్ను వారికి కానుకగా ఇతరులు సమర్పించిన రచనలుగల వ్యాస సంపుటాన్ని ప్రకటించారు. నాటనుండిన్ని ఈ నూతనోద్యమము మరింత ఎక్కువగా విజృంభించినది. గద్యరచనకే అని మొదట ననుకొన్న వ్యావహారికభాష పద్యరచనకు కూడా వినియోగిస్తూ రచనలు సాగుటకు మొదలుపెట్టినవి. 1914 వరకి వ్యావహారికభాషలో రచితములయిన గ్రంథము లేవీ? అనే ప్రశ్నకు తగిన సమాధానము లేని అవస్థలో నుండిన తెలుగుదేశమందు 1940 నాటికి వందల కొలది గ్రంథములు వ్యావహారిక భాషలో ప్రకటితములయినవి. పత్రికలు వ్యావహారిక భాషలోనే సాగుతూ వచ్చినవి. 1940 జనవరి 15 వ తేదీని చెన్నపురిలో రామబ్రహ్మంగారి ప్రోత్సాహమున జరిగిన సమావేశమందు మా తండ్రిగారు తమ "తుది వాక్యము"మంటూ కడపటి ఉపన్యాసం గావించారు. మరి వారము దినములకే స్వర్గస్థులయినారు. ఆ తుదివాక్యములో వారు చెప్పిన రెండు అంశములు ముఖ్యమయినవి.

"నా వాదము మొత్తమువీద దేశమంతా అంగీకరించినది. పత్రికలు సహకరిస్తూ ఉన్నవి. రేడియో ప్రసంగాలు వాడుకభాషలోనే సాగుతూ ఉండడము ఈ ఉద్యమమునకు చాల అనుకూలము కాగలదు.

"ఒక్క ప్రభుత్వ విద్యాశాఖవారున్ను విశ్వవిద్యాలయముల వారున్ను వ్యావహారిక భాషను ఆమోదించడమే కొరతగా ఉండిపోయినది. ఆ కొరత తీర్చు బాధ్యత పత్రికలవారున్ను నాతో సహకరించి పనిచేస్తున్నవారున్ను ఇతర విద్యాసంఘములున్ను వహించవలసినదిగా కోరుతూ ఇంత మట్టుకైనా నా కృషి ఫలించిందన్న సంతోషముతో ప్రశాంతముగా ప్రాణములను విడువగలుగుతున్నాను." అన్నారు.

పంతులుగారి అనంతరం

వారు గతించిన తర్వాత వారు కలుగజేసిన ప్రోత్సాహములో వ్యావహారిక భాషలో గ్రంథరచన మరింత ఎక్కువగా సాగుతూఉన్నది. అభ్యుదయ రచయితల సంఘమువారి పరిశ్రమ ఎక్కువగా ఫలించినది. ఇప్పుడు వ్యావహారిక భాషలో రచితములైన గ్రంథము లు వేలకొలదిగా ఉన్నవి.

అయినా విశ్వవిద్యాలయమువారున్ను ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ వారున్ను ఈవ్యావహారిక భాషపై పెట్టిన ఆంక్ష తీసివేసి ఆమోద ముద్ర వేసినగాని ఈ ఉద్యమము పూర్తిగా ఫలించినదని చెప్పుటకు వీలులేదు. అప్పటికిగాని వ్యావహారిక భాషా ప్రయోజనము పూర్తిగా సిద్ధించినదని చెప్పలేము.

భాషావివాదములు

భాషాసంపద మానవజాతుల సత్త్వసంపద దేశాభివృద్ధి భాషాయత్తము. భాష, దేశకాలవ్యవహారాయత్తము దేశకాల వ్యవహారముల ననుగుణ్యముగ భాషయును మారుట సహజము అవసరమున కనురూపముగ సకలమును మారుట ప్రకృతిధర్మము అనవసరమైన మార్పు లసహజములు అసహజనిర్మాణములు నిరుపయోగములు అనుపయోగవిషయ వినాశము ప్రకృతిధర్మము సజీవభాషయు ఈ నియమబద్ధమే తన్నియమానుసారముగ భాషలకును పరివర్తనము సంసిద్ధము గ్రాంథికభాషయందును, వాడుకభాషయందును దేశకాల వ్యవహారానుసారముగ మార్పులు జరుగుచున్నవి అమార్పుల నాపుట యసాధ్యము భాషాభిమానులు వ్యర్థవివాదములలో వైషమ్యమును వృద్ధిసేయక, భాషాభివృద్ధికై కృషి చేయుట శ్రేయస్కరము ఆ పరిశ్రమము క్రియారూపమున గావలయునుగాని వివాదరూపమున గాజాలదు

(1914 ఉగాది సంచిక)

— శ్రీ —

కా. నాగేశ్వరరావు

ఆంధ్రలో ప్రప్రథమ జాతీయవిద్యా సంస్థ - జాతీయ కళాశాల స్థాపకులలో ఒకరైన శ్రీ శ్రీ కోపల్లె హనుమంతరావుగారు

శ్రీ శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు (?) ఆంధ్ర దినపత్రికకు సహాయ సంపాదకులుగా వుండినారు 1934 లో దివంగతులైనారు

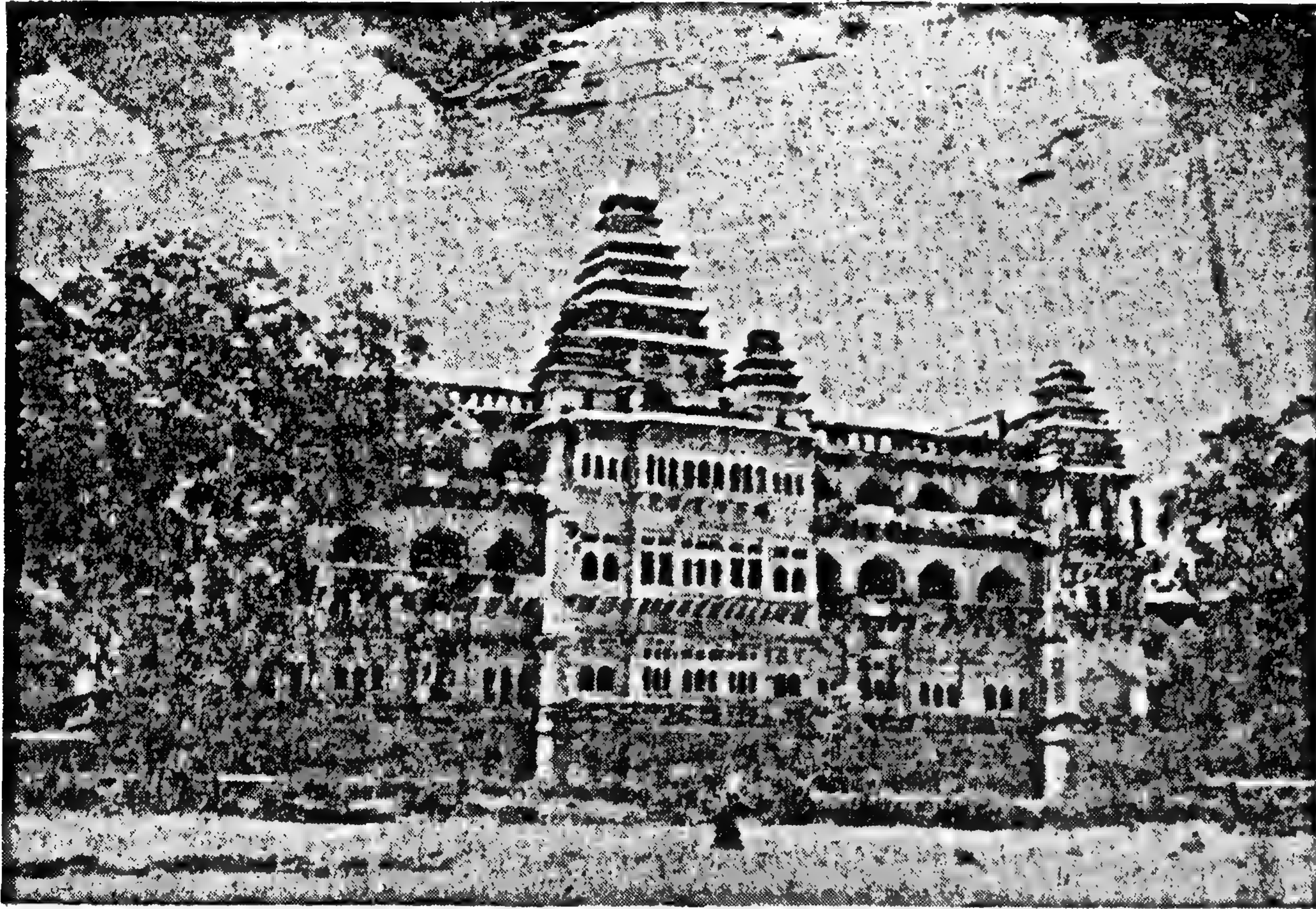
వీరేశలింగము-రామమూర్తి

1916 లో కాక్యువలో జరిగిన ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్ సమావేశము ఈ నూతనోద్యమమునకు చాలాతోడ్పాటు, ప్రోత్సాహము కలిగించినది. అక్కడ వారుపన్యసిస్తూ ఉండగా కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు గారు ఏదో తమపాంతివని చూచుకో దానికి కొన్నారువచ్చి ఆ సభామందిరములోనికి వెళ్ళకుండా కొంచెము దూరముగా నిలబడి మా తండ్రిగారి ఉపన్యాసములో చాలా భాగము విన్నారు. "రామమూర్తి పంతులు చెప్తూ ఉన్నది కాదని దానికి వీలులేదు మన మంగీకరింపక తప్పదన్న అంశములు చాలా ఉన్నవి" అని వారు తమ ప్రక్కనున్న మిత్రులతో అన్నారట సభలోనికి రమ్మని అక్కడివారు కొందరుకోరితే "ఎందుకు? వారి మాటలు ఇక్కడికి చక్కగా వినబడుతున్నవి" అన్నారట. ఈ విషయము మా తండ్రిగారికి మరి నాలుగు దినాలకు రాజమహేంద్రవరములో ఉండగా తెలిసినది. ఆ వెంటనే వారు వీరేశలింగముగారిని కలుసుకొని ప్రసంగించారు "మీరు సంగ్రహించిన కవిప్రయోగముల పట్టికలు నాకియ్యండి నేను వ్యావహారిక భాషా వ్యాకరణము రచిస్తాను" అని వారు మా తండ్రిగారితో అన్నారు అంతేకాక వ్యావహారిక భాషా ప్రవర్తక సమాజమునే పేరను ఒకసంస్థ ఏర్పరచారు దానికి పంతులుగారే అధ్యక్షులుగా నియమితులయినారు ఈ సంతోషవార్తను తండ్రిగారు పర్లాకిమిడి చేరుకొన్న తర్వాత వారు తెలియజేసి పంతులుగారికి పంపవలసిన పట్టికలు ప్రతి తయారు చేయుచున్నారు నాలుగు దినములలో అవి అన్నీ సంగ్రహముగా 10 టావుల కాగితములపై వ్రాసి పంపినాము కాని, దురదృష్టము కొద్దీ వారా పని చేయకుండానే పరమపదించారు.

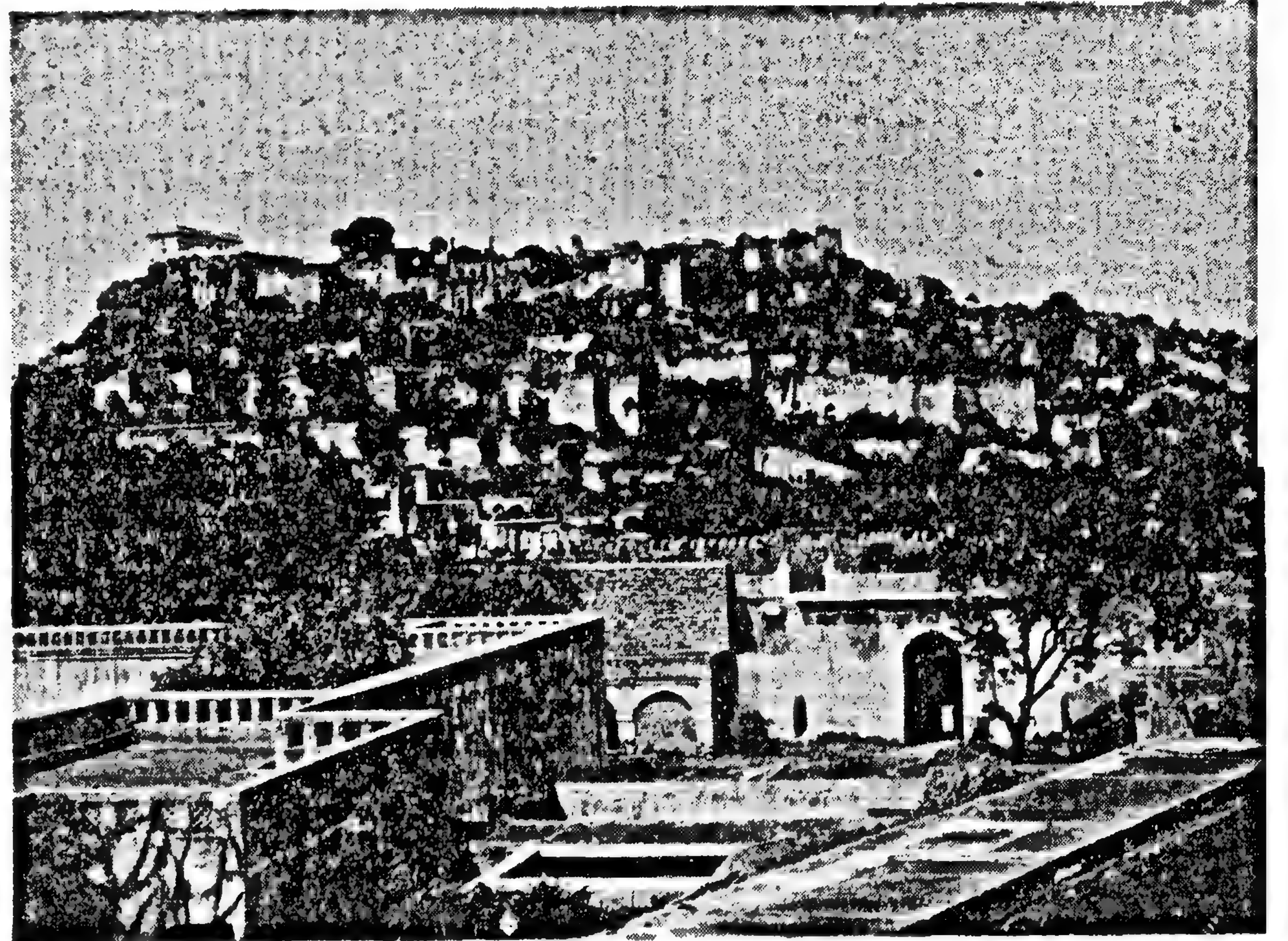
'తెలుగు పత్రిక'

1919 - 20 లో మా తండ్రిగారు "తెలుగు" అనే పేరను ఒక మాసపత్రిక నడిపి అందులో వ్యాసములతో పాటు కాలేజీ సంఘముల పరిశీలన చేసి అందజేసిన నివేదికలు, వ్యావహారిక భాషా ప్రవర్తక సమాజ వివరణములు అన్నీ ప్రకటించారు. ఆ నాటికి దేశములో ఈనూతనోద్యమమునకు సహాయులుగా నున్నవారి సంఖ్య చాలా ఎక్కువయినది ఈ వాదమును ఆమోదించినవారు తెలుగు దేశమందంతటను వ్యాపించి యుండిరి. సాహితీ సమితి వారు 1916 నుండిన్ని సాహితీ పత్రిక నడుపుటకు ప్రారంభించి అందులో ఈ భాషావాద మంతగా పెట్టుకోక నూతన ఫక్కీని గద్య పద్యరచనలకు ప్రోత్సాహ మిచ్చారు ఆ నాటికి గురుజాడ అప్పారావుగారు స్వర్గస్థులైనారు. వారి రచనలలో కన్యాశుల్క...

విశిష్ట చారిత్రిక సంపదతో విలసిల్లే విశాలాంధ్ర చిత్రాలు

చంద్రగిరి దుర్గంలోని రాజమందిరం

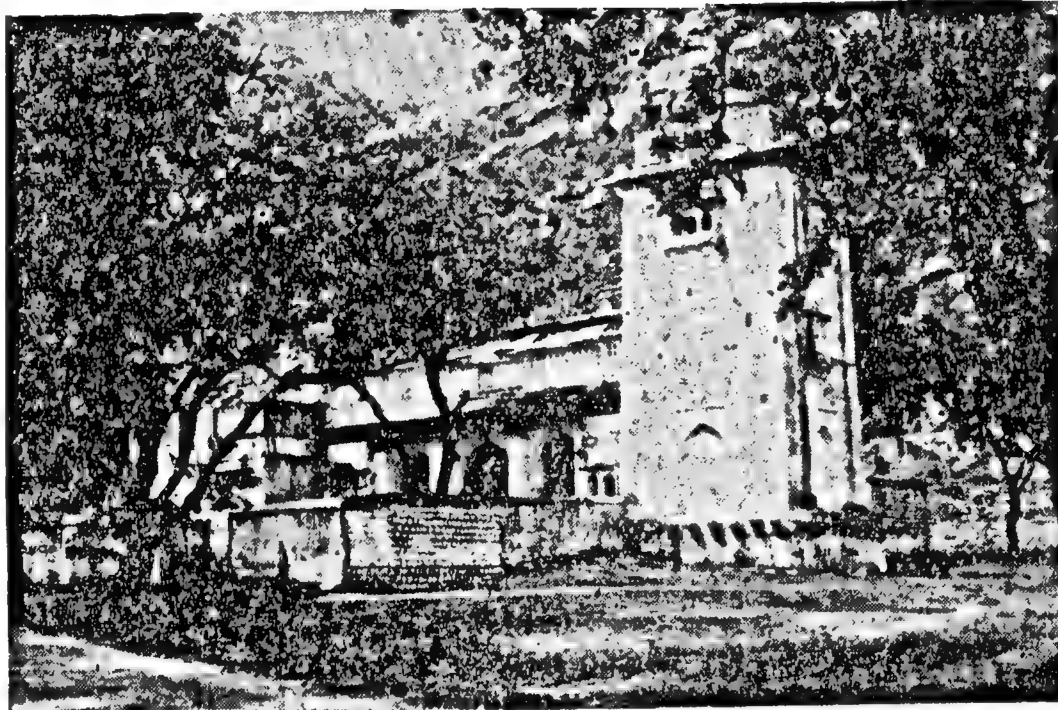
నిజాం రాష్ట్రంలో గోల్కొండకోట

లేపాక్షి కుడ్యచిత్రాలలో పర్వరతునకు కుబేరినృత్త చిత్రానికి అనుకృతి.

తిరుమలై వేంకటేశ్వర స్వామి ఆలయ ప్రాకారంలోవున్న శ్రీ కృష్ణదేవరాయల విగ్రహం

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు వేసవిలో విశ్రాంతికై అనంతపురంజిల్లా పెనుకొండలో నిర్మించుకున్న "రాజమందిరం".

కల్నాటి వీర చరిత్రలో వీను మిగిలిం బాలుడు-మాంచాల (గుజ్జం మల్లయ్యగారి త్రివర్ణ చిత్రానికి నకలు) ఉగాదిసంచిక

లేపాక్షి కుడ్యచిత్రాలలో పార్వతీపరమేశ్వరుల పరిణయోత్సవ సమయాన డోలువాయిస్తున్న గంధర్వచిత్రానికి అనుకృతి

రాయలనాటి వైభవాన్ని చాటుతూ హంపీ శిథిలాలమధ్య నున్న అచ్యుతరాయ దేవాలయం-కొండమీది నుంచి కనిపించే దృశ్యం

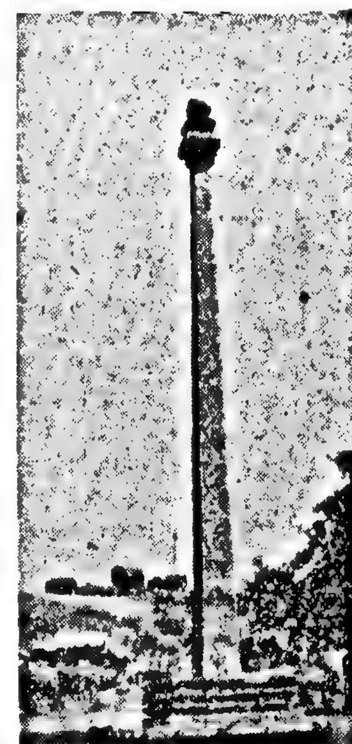
బొబ్బిలిపులి (సుంకర వెంకటరామయ్యగారి త్రివర్ణచిత్రము నకలు) ఉగాదిసంచిక

కంచి సొరపోలి శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామి దేవాలయంలోని ప్రాచీన శిల్పసంపద.

విజయవాడవద్దనున్న అక్కన్న, మాదన్న గుహాలయం

మదనపల్లి తాలూకా సొంపల్లి చెన్నకేశవ స్వామి ఆలయం ముందరి ధ్వజస్తంభం

వీరరక్తపుధార
వారబోసినసీమ
పలనాడు నీదిరా
వెలనాడు నీదిరా
బాలచంద్రుడుమాడ
ఎవరోడో యా
తాంధ్రసౌపయమాడ నీవోయి

వాయికి నాగమ్మ
మల్లమాంబ, మొల్ల
మగువమాంచాల నీ
తోడబుట్టినవోళ్లె
వీరవనితలగన్న తల్లిరా
ధీరమాతిలజన్మ
భూమిరా

—శ్రీ కృష్ణ

ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణ సంచిక

76 పేజీలు : 8 అణాలు

ఆంధ్రపత్రిక

Regd No M 1118 సంపుటం 40. సంచిక 181.

గురువారం, అక్టోబరు 1, 1953.

THE ANDHRA PATRIKA - MADRAS.

Founder : Desodharaka K. Nageswara Rao.

☆ అందరి ఆశీర్వాద బలంతో ఆంధ్రరాష్ట్రం వర్ధిల్లాలి ★

ప్రధాని నెహ్రూ శుభాకాంక్ష

సర్వాంధ్ర పరంపరాభ్యుదయానికి అంత సహాయపడాలని విజ్ఞప్తి

"ఎంతోకాలం వేచివున్న మీదట, ఎంతోకాలం వాక్ ఘర్షణలు జరిగిన పిమ్మట ఎట్టకేలకు ఆంధ్రరాష్ట్రం అవతరించింది. ఇప్పుడు మనం అంతా ఆ వాక్ ఘర్షణల నన్నింటిని మరిచిపోయి, భారత రాష్ట్ర మండలిలో క్రొత్తగా అవతరించిన ఈ నూత్న రాష్ట్రానికి శుభాకాంక్షలను అందజేయాలి. అంతేకాదు, ఈ రాష్ట్రం అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా అభ్యున్నతిని చెందేందుకు వీలుగా మనం అంతాగూడా సహాయం చెయ్యాలి", అని ప్రధాని నెహ్రూ సర్వాంధ్రకు ప్రత్యేక సందేశంద్వారా తమ శుభాకాంక్షలను అందజేస్తున్నారు.

"ఈ రాష్ట్రం అవతరించడమన్న విధిరదల్లో ఆరవలకు, ఆంధ్రులకు మధ్య సమిష్టి మద్రాసు రాష్ట్రం పంపిణీ వ్యవహారాలలో కొంతగా ... [illegible]

సర్వాంధ్రభారతరిపబ్లిక్‌లో ప్రముఖ రాష్ట్రం కావాలి

—శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి శుభాకాంక్ష

[illegible]

ఆంధ్ర సంస్కృతి: సర్దార్ పటేల్ ప్రశంస

"విశాలమైన శ్రీ డీలొ [illegible] ... ప్రధాని, పరూవార ప్రాడే కాన్ఫరెన్స్ కార్యాలయంలో ప్రసంగిస్తూ సర్దార్ పటేల్ 1948, నవంబరు 27 న ఒక సదస్సులో ప్రశంసించారు.

'అవిరళ కృషితో ఆంధ్రరాష్ట్ర అభ్యున్నతి సాధించండి'

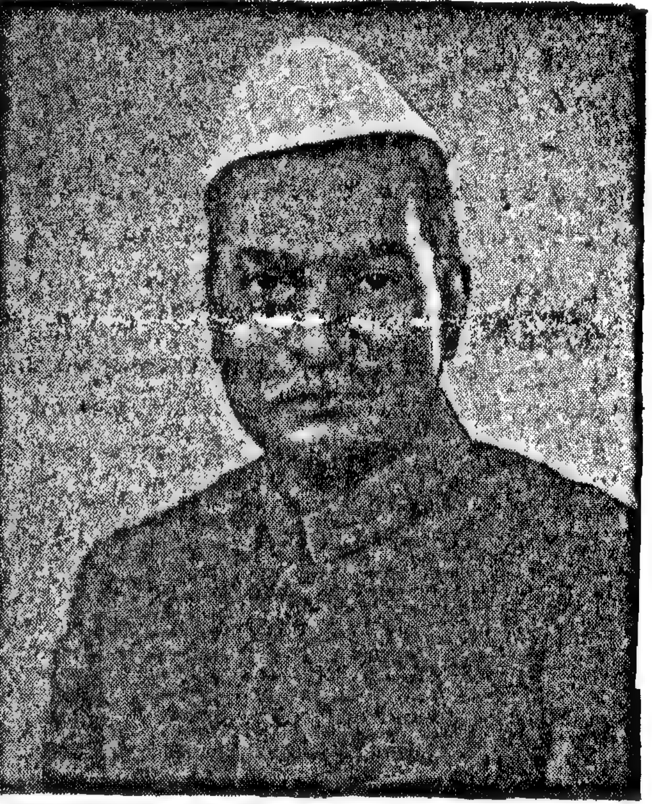
ఆంధ్రనాయకులు, ప్రజలు ధైర్యస్థైర్యాలను త్యాగనిరతిని ప్రదర్శించాలని రాజేన్‌బాబు శుభాశీస్సు

"అక్టోబరు 1 వ తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణ జరగటం సంతృప్తిని కలిగిస్తోంది. ఆంధ్రులు రాష్ట్రంకోసం ఎంతోకాలంగా ఆందోళన చేస్తున్నారు. వారికోరిక ఫలిస్తున్న ఈ శుభదినంలో వారిని అభినందిస్తూ శుభాశీస్సులు అందజేస్తున్నాను.

[illegible]

సమైక్యంగా రాష్ట్రాభివృద్ధికి అవిరళ కృషి చేస్తూ, ఆంధ్ర ప్రజాభ్యున్నతికి దోహద మివ్వమని కోరుతున్నాను. రాష్ట్రానికి సంబంధించి వివిధ రంగాల అభివృద్ధికి విస్తృత కార్యక్రమాలను నిర్ణయించుకోవటంతో పా

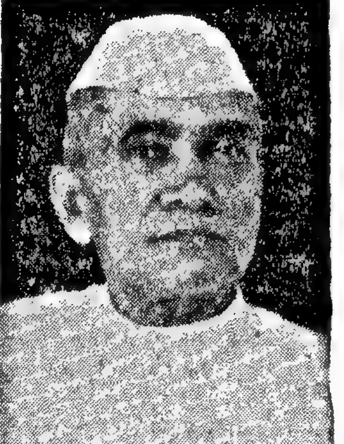
(73-వ పేజీ చూడుడు)

'ఆంధ్రులకు పర్వదినం'

కట్జూ శుభాకాంక్ష

1953 అక్టోబరు 1 వ తేది ఆంధ్ర ప్రజల చరిత్రలో ఒక పర్వదినం కాగలదు.

మూడు తరాలుగా ఆంధ్ర ప్రజలు తీరనివాంఛగా కలలు గంటున్న కోర్కె ఈనాడు ఫలితానికి వచ్చింది. తమ ఇల్లు తాము చక్క దిద్దుకొంటానికి తమ జాతిని తాము అభివృద్ధికి తెచ్చుకోవటానికి అవకాశం లభించింది. ఈ సుదినాన్ని రానున్న తరాల ఆంధ్రులు మహాపర్వదినంగా జ్ఞాపకం పెట్టుకుంటారు. ఆంధ్రుల ప్రతిభాసంపత్తులకు పరీక్షా సమయం గూడా నేటి

(75-వ పేజీ చూడుడు)

'ఆంధ్రప్రజల సముద్ధరణే ఆంధ్రపత్రిక లక్ష్యం'

— భారత వాణిజ్యమంత్రి

[illegible]

—టి. టి. కృష్ణమాచారిగారు

ఆంధ్రపత్రిక

శ్రీ విజయ సం॥ భాద్రపద బ॥ నవమి గురువారము

మాతృదేశ రూప సందర్శనము

శ్లో॥ భక్త్యాత్వనన్యయా శక్య అహ మేవంవిధో ర్జున
జ్ఞాతుంద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప.

శ్రీ కృష్ణుడు విశ్వరూప సందర్శనము అనన్యమైన భక్తిసాధన మని యుపదేశించెను విశ్వజననీ రూపమునకు వలె మాతృదేశ రూపసందర్శనకును, పరిజ్ఞానమునకును, ప్రకాశమునకును అనన్యమైన భక్తియె సాధనము, అనన్యమనస్కులైన దేశభక్తులు, దేశోద్ధారకులు, పూతచరితులు, కృతార్థులు, పూజ్యులు దేశభక్తులు మాతృదేశ పూజానిరతులు దేశభక్తులు దేశోద్ధరణము నకై ధనమును ప్రాణమును సర్వస్వమును సమర్పించిన యుతివానములు సుప్రసిద్ధములు భక్తిప్రదర్శనమునకు సేవ ప్రేమ త్యాగము సాధనములు దేశసేవ మానవధర్మము లలో నుత్కృష్టమైన ధర్మము తల్లినివలె జన్మభూమిని సేవించుట ప్రేమించుట మానవులకు సహజధర్మము మాతా శిశువులకు బోలె ప్రజా దేశములకు గల సంబంధ బాంధవ్యము లవిచ్ఛిన్నములు దేశమాతతల్లుల పరంపరలకు తల్లి, తండ్రుల పరంపరలకు తండ్రి సంపదల పరంపరలకు నిధి సుఖపరంపరలకు నిలయము, కళ్యాణ పరంపరల కాకరము ప్రజాక్షేమము దేశక్షేమా యత్తము, దేశక్షేమము ప్రజాక్షేమమాయత్తము ప్రజాదేశ క్షేమములకు గల యవ్యవహిత సంబంధమును సంయోగ సాహచర్యములు బలపరచుచున్నవి. అన్నిటికి సాహచర్యమేక దేశభావమునకును ఏకజాతీయభావమునకును దోహదము

వర్తమానకాలమునం దీ రెండు భావములును సకల దేశవాసుల నాకర్షించుచున్నవి. హిందూ దేశమునం దీభావముల వ్యాపనమునకు శాంతిప్రదమైన బ్రిటిషు పరిపాలనమును పాశ్చాత్య రాజ్యాంగ విజ్ఞానమును తోడ్పడినవి ఆ కారణంబులె యాంధ్రప్రబోధంబునకును గారణంబులు. అప్రబోధమునంత రూపములను దాల్చి యాంధ్ర దేశమునం దంతటను విహరించుచున్నది ప్రజలుత్సాహమును బూనిరి సేవావ్రతమును స్వీకరించిరి ప్రేమబంధమును దాల్చిరి. త్యాగశీలమును గ్రహించిరి ప్రజల యుత్సాహ పరత్వము, సేవానిరతి ప్రేమ ప్రదర్శనము, త్యాగశీలము ఆంధ్రమహాసభా రూపమున విజయవాడయందు మూర్తిభవించినది మాతృరూప సందర్శన సంజాతమైన యానందమును గ్రహించుట యసాధ్యము మధురగీతంబులు హృదయానందకరంబులు. ఉపనిషద్ఘోషంబులు, ధర్మార్థవర్ణంబులు, జయజయ ధ్వనులు విజయఘోషంబులు మాతృస్తవంబులు, మంగళాశీర్వాదంబులు, పుష్పాంజలులు సుహృత్సల్లాపములు సభానదులు ప్రజాప్రతినిధులు, ఆంధ్రదేశమునందు విహరించుచున్న యాంధ్రమాత విజయవాడయం దవతరించినది ఆ జననీరూప సందర్శనము జన్మపావనము ఆ జననీసేవ సార్థకము ఆజననీ సమారాధనము హృద్యము

సంభావ్యమయిన మాతృరూప సందర్శనమునం దొకయంశ మాత్రము సభామంటపమున వ్యక్తమయినది ఆయంశ శోభయె ఆంధ్ర ప్రపంచమునకు సంపూర్ణానందమును గలిగించుచున్నది సంపూర్ణ మాతృసందర్శన మెంతటి యానందమును గలిగింపనున్నది ఊహయూహింప నోపుదురు! సంభావ్యమయిన స్థితి సభామంటపమున విదితము కాని యథార్థమైన మాతృదేశ రూపమును దేశాభిమానులు పరికించిన విచారము గలుగుట సహజము దేశమాతయొక్క సర్వాంగములు దుర్బలయుతములయియున్నవి విద్య వ్యాపింపవలయును పరిశ్రమలు వర్ధిల్లవలయును సంపద లభివృద్ధిని చెందవలయును, ప్రజలు వర్ధిల్లవలయును, ప్రజలు ప్రేమపాశబద్ధులు గావలయును వైషమ్యము లంతరించవలయును ప్రజలు సేవాపరాయణులు గావలయును సకలాభీష్టములును ప్రత్యేకరాష్ట్రదర్శనమువలన సిద్ధింపవలయును... ..."

విజ్ఞప్తి

"రాష్ట్రగానం"

ఆంధ్రాభిషేకమ్

సప్తపది

మహాకవి శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు

జయస్తే, విశాలాంధ్ర జననీమతల్లికా
శ్రియాస్తే, తెలంగాణ చికురనవమల్లికా

౧

ముక్కోటి కలదీవ ముఖముల్ నివాళింప,
అభిజన శ్రీచక్ర మభయముద్ర వహింప,
భాద్రపద పుణ్యాహవాచనము శ్రుతినింప,
జరిగవిల్లినది నీ పట్టాభిషేకంబు
జయస్తే, విశాలాంధ్ర జననీమతల్లికా
శ్రియస్తే, తెలంగాణ చికురనవమల్లికా

౨

గౌతమీకరపీఠికలు పతాకల నెత్త,
పనుపురాసులు, చెఱకుపాలు పందగ కృష్ణ,
తుంగభద్రా పూర్ణ మంగళోదకముతో
సాగినది నీరాష్ట్ర సంప్రతిష్ఠాపనము
జయస్తే, విశాలాంధ్ర.. ..
శ్రియస్తే, తెలంగాణ

3

శాతవాహనుల శాసనశిలల్ పలుకంగ,
కాకతీయరథాల గణగణల్ వినబడగ,
చాళుక్యపర్వంబు దవిచాయలను చిల్క,
సమకొన్న దాంధ్రభాషారాష్ట్ర కల్పంబు
జయస్తే, విశాలాంధ్ర.... ......
శ్రియస్తే, తెలంగాణ ....

౪

కవుల వాగమృతంబు, గాయకుల స్వరమధువు,
చిత్రరంజనరక్తి, శిల్పరూపణశక్తి,
మిళితమై స్మృతిలోన పులకించి వలపింప,
జరిగినది నీరాష్ట్ర జన్మోత్సవ శుభంబు
జయస్తే, విశాలాంధ్ర . ....
శ్రియస్తే, తెలంగాణ.. .... ..

౫

నాగార్జున రసాయన రహస్యములు తెల్పగ,
హాలకవి శృంగారమాలికలు సిగ దాల్ప,
రుద్రమ్మ, పౌరుషారుణసూక్తము రచించి,
రాణించె నీ తెనుగు రతనాల నడిగడ్డ
జయస్తే, విశాలాంధ్ర జననీమతల్లికా
శ్రియస్తే, తెలంగాణ చికురనవమల్లికా

౬

నాల్గుకోట్ల మహాంధ్ర నాగరక జనకాంక్ష,
నలుబదేండ్ల నిరంత బలవదుద్యమదీక్ష,
ఈడేరినది ఆంధ్రు లేకీభవించండి,
ఇరుగు పొరుగులు నవ్వ హితులునహితులు మెచ్చ
ఈడేరినది ఆంధ్రు లేకీభవించండి

౭

వేయేండ్ల కావ్య మిది పూయవలె, పండవలె,
ప్రజల క్షేమము పెంచి, పతుకతులు దించి,
నడవండి రాష్ట్రతంత్రము ముళ్లు పడకుండ,
దేశప్రతిష్ఠల్ ప్రకాశంబు కావాలె,
నడవండి రాష్ట్రతంత్రము ముళ్లు పడకుండ.
జయస్తే, విశాలాంధ్ర జననీమతల్లికా
శ్రియస్తె, తెలంగాణ చికురనవమల్లికా

పదమ్ములు

విద్వాన్ శ్రీ బత్తులపల్లి నరసింగరావు

శ్రీలను కొల్లలాడి, పరసీమల దిగ్విజయంబు గాంచి ప
చ్చలకు కీర్తిచంద్రికలఁ జెల్వ వహించిన యాంధ్రరాజ్య మే
కాలమునందుఁ గాంచుమను కాంక్షను దిక్కులు చూచుచుండ, న
క్కాలము వచ్చె నేడు చిరకాలము రాజిలు మాంధ్రరాష్ట్రమా!

౨

[illegible]

3

[illegible]

౪

సాహిత్యాంభోధిని తరలుచు పాడుకొంచు
సాంధ్రభారతి కౌశల్య ములరఁగాంచె
సంగీతాబ్ధంబు సారస్యమును జాటి
త్యాగయ్య ప్రభవించి, తాండవించె
చిత్రశిల్పరుచుల్ చిద్విలాసంబు తనరు
సమరాజకీర్తులం బమరఁగాంచె,
సస్య సమృద్ధితో సకలభూములు సొంపు
ఖనిజ ప్రసవంబుల పొలుపుగాంచె,
సర్వవిధముల సొంపైన సౌఖ్యములను,
గూడి చెలువొందె, నాంధ్రమే కుడలయము
నాంధ్రుఁ డుదయుట్టు పుణ్యంబు నరయగంటి
నమ్మ యాంధ్రావనీ! నీదు మందుమమ్మ!

ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణము

శ్రీ చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి శతావధాని.

ఉ॥ శ్రీ విఖ్యాత కళాప్రపూర్ణ మదియు శ్రీ "కాకతీయాదిపా
ఈ రత్నప్రసవ సంస్కృతాద్య కవితా" శ్రీ ముక్కు తూమాదయు
శ్రీకీర్తిం, బవిరాకరేందుముదిరాం సంవర్ధయుతా కాశ్వతి
మైత్రీకృత్యం వయ, రాయనీమ్ము సుకళా కాలాంధ్రరాష్ట్రేందిరే!

౨॥ నవరసప్రిత నవరసమ్ము శౌర్యమ్ము "తోక" రాజాస్థాని తొగయఁజేసె
నందు పెన్నెలగాయ వింపకీరతిపద్య "రాజరాజా"స్థాని రమణఁగూర్చె
గమగమవాసించు కస్తూరిమదుటను "సాంబరాయా"స్థాని పవదరించె
తొగమువిటారించు నగలనలంకృతుల్ "వేమభూపా"స్థాని ఓరివిజేసె

౩॥ కోటప్పేరిటి తూగు టుయ్యాలలందు
"రాయలాస్థా"ని యెంతయు రాణకెక్కె
మున్ను, నడుమునుబడలిక, వన్నెగొంటి
"యాంధ్రరాష్ట్ర మహాలక్ష్మి!" యమరినేఁడు

౪॥ లలితకళా విశాలత కళానిలయంబులతోఁ బ్రమోదమున్
గొలుపురస ప్రసిద్ధ కవికోటులలో విదుపేద యుక్కటుల్
తెలిసి సహాయమున్నె యపుడీగల శ్రీవిభకోటితో సదా
కలశ "యాంధ్రరాష్ట్రరమ" కమ్మల పండువగూర్పు మెల్లెడన్॥

తెలుఁగు తల్లి

శ్రీ కన్నెకంటి వీరభద్రాచార్యులు

౧

ఇదిగో గద్దియ స్వీకరింపుము తవి
శ్రీ! స్వాగతంబియ మా
హృదయంబుల్ చలరేగుచున్నయవి నా
యం గొల్పు నీ భావ సం
పదలన్ గూర్పుము ముద్దు బిడ్డలకు-సా
మ్య స్వామ్య సిద్ధాంతముల్
చెదరంబోవక నీడశైనిలువ-ఆ
శీర్వాదముల్ చేయుమా

౨

ఎన్నాళ్లైనది నీవు కన్పడక త
ల్లీ! సేమమా! నేడు మా
కన్నుల్ పున్నెము లాదరించినవి నం
కల్పమ్ము లీడేర-ఎం
దున్నా విప్పటిదాక నుంతె దయ లే
దో! గద్దె పైకెక్కి యా
బన్నంబుల్ తొలఁగింపఁ బూనికొను మం
బా! ఆంధ్ర రాజ్యేందిరా!

3

కలవమ్మా! మనగడ్డపై మధుర గం
గా వాహినుల్ కిందిరం
బులతో నిండిన పండు లేగడి పొలం
బుల్-మూఁడు పూలాఱు కా
యల కాయించుము! గద్దెనెక్కి నిజ స
స్య శ్యామలా కారవై
చెలువుం గుల్కుచు పెల్లుచున్ దెలుఁగు ల
క్ష్మీ సర్వకాలంబులన్

౪

అల్లల్లాడుచు నున్నవార లరుగో
అందందుఁ దారాడుచున్
"బిల్లల్ జెల్లలు" పేదలై యనదలై
భిక్షాకరవ్యాంతులై
యుల్లాసంబులఁ గోలుపోయి తుదక
య్యో! నీవు లేకుంటచే
ఇల్లిట్లయినది-దిద్దికోవలయుఁ ద
ల్లీ! ఒర్పుతోఁ గూర్పుతో!

౫

పేరుఁ బోనీక చెప్పించుకోవమ్మ నీ
తెలుఁగుఁ జాటింప బిడ్డలకు దనువు
బీరు పోనీక చేర్పించుకోవమ్మ! నీ
విలువఁ జాటింప బిడ్డలకుఁ జెలిమి
పొరుఁ బోనీక యేర్పరచుకోవమ్మ నీ
వెలలఁ జాటింప బిడ్డలకు కలిమి
జారి పోనీక యార్జన చేయుమమ్మ నీ
బలముఁ జాటింప బిడ్డలకు బలము

నిలువుకోవమ్మ! చలువ నీడలనుర్చి
బిడ్డలకు గూర్చి చేర్చి నీ పేర్మికూర్మి
తెలిసి తెడజల్లి నీయశోల్ దేజరిల్లి
దీనజన కల్పవల్లి! ఓ తెలుగు తల్లి!

జేజేలు

శ్రీ బాదూరు రామానుజులు రెడ్డి

చిరకాలంబున నుండి-ఆంధ్రుల యశశ్రీ రంజిలంగాని, యు
ద్ధరణిన్ తెల్గుల కేది రాష్ట్ర మది రావా! రమ్ము! యంత చెన్నుగా
రసవత్ప్రాణము లొడ్డినారుగద! అహా! ఆంధ్రరాష్ట్రం బిదె
మరి సాక్షాత్కృతి నందె నింక, తెలుగమ్మా! నీకు జేజే లివె!

ఒకనా డాంధ్రుల రాజ్య మేలి రచటే, యుత్తుంగరంగత్తరం
గ కథాఘట్టము లాపదీతయుల విక్రాంతిం గనెంగాదె, నా
టి నీరోత్తము లాత్మవిక్రమములం భావించి రాజాడు, నే
డిక కన్నులపూరాన తెల్గుజననీ! శిరిన్ ప్రతిష్ఠింపుమా!

మాతృసేవాపరాయత్త మహితబుద్ధి
గల కవిపండితాళి పసాక్కువ్యరచన
జేసి, యాంధ్రావనీదివి చిద్విలాస
సంపదను పెంపుఁగాఁ గూర్పఁజాలుఁగాత!

మేలుకొల్పు

రచన: శ్రీ జి. సి. తిమ్మారెడ్డి.

తే గీ॥ 1 ఆంధ్రభూమికి ముఖ్యమా కందనూలు
పురము, అంద్రియు, తుంగభద్రాప్రవంతు
లల్ల కోభిల సీ దాంధ్రు లెల్ల ముదము
నంద, అంధ్రాక్కు దుదియించె నాంధ్రసీమ.

2 ఎంతకాలము నుంటివో నిద్రలోన
ఆంధ్రపుత్రుడ! మేల్కొనవయ్య! యింక
అదను అలుదించె నీదగు ఆంధ్రమాతృ
చరణరాజీవసేవల నలుపుటకును

3 శేవభావల జాతీయవిధము కొరగి
పదులభావానుకృతి దాస్యపరత మీతి
ఆంధ్రతేజము తెంట్టి అంధుడవయి
మంతలాంతివో పుత్ర! ఇంతవరకు?

4 ఆంధ్రు లైక్యము లేనివా రంచు దెగడ
సాహసించిరి కొందరు స్వల్పబుద్ధి
తాదృశుల బాద ముడపగా తరుణమయ్యె
లేగ లెమ్మింక యుక్తమైన నిద్రమండి

5 వాదుపిరచు భేదభావంబుతో డ
సోదరాంధ్రుల విడియు పోమరిపయి
స్వార్థముగ కాలమును వ్యయపలచినాత్మ
నీడుమిక నిద్ర కన్నుల విప్పిచూడు

6 పరపరాధీనురాలయి వనటలెందు
నాంధ్రమాతకు చెరవప్ప నయ్య! నేడు
నీదు పూర్వాంధ్రవైభవం బెన్నుకొనుచు
తెలుగుతల్లి ఋణంబును దీర్పుకొనుము.

7 అహవశోడి క్షాత్రవదానిమలను
బాహుబలమున పరిమార్చి ప్రాభవముతో
ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున్నిల్పి నట్టి పూర్వ
పురుషుల స్మరింపు మోఆంధ్ర పుత్ర! నేడు

8 పరవ సంగీత సాహిత్య సకలకళల
పారముం జూచి జాతీయపార మలయు
చిత్రకవితల వాఙ్మయ సేవజేసి
ధన్యులైనట్టి యాంధ్రకవుల నెంచి.

9 సాగరాంతర్గతద్వీపవరణి గెలిచి,
వివిధవాణిజ్యకళలచే విస్తరిల్లి,
విమలకన్నటి పూర్వాంధ్రవీరవరుల
దివ్య చరితల స్మరియింపుమా కుమార!

తెలుగువీరుల గాథల తేటపరిచి,
తెలుగుజాతుల ప్రాభవదీప్తి దెలిపి
తెలుగుజాతి స్వతంత్రత తేజరిల్లు
తెలుగుతలిని గొల్వుమా తెలుగుబిడ్డ!

ఆంధ్రజాతిస్వతంత్రమై యలరుకొఱకు,
ఆంధ్రభాష మహోన్నతి నందుకొఱకు,
ఆంధ్రభూమి సుభిక్షమై యలరుకొఱకు,
ఆంధ్రసీమను సేవింపు మాంధ్రపుత్ర!

తెలుగుసీమకు నెప్పుడు గలుగ శుభము
తెలుగుప్రజలకు నెవ్వేళ గలుగ సుఖము
తెలుగుప్రభుతకు నధికంబు గలుగ స్థిరత
పాయని స్మరియింపుమా మాతృపుత్ర!

కలము ఖడ్గము పట్టఁగలనేర్పు వడసినవ
రెడ్డినాగమ్మ నీ బిడ్డయఁట వె?
జగమునగంటిది నాంధ్రజగతిఁ బాలించి
గరిత రుద్రమ్మ నీ కన్నెయఁట వె?
గండికోటను మల్కుదండుపై దూఁకిన
గోవిందమాంబ నీ కూఁతురట వె?
మానంబుకై నిజప్రాణంబు బలియిచ్చు
మల్లమాంబ నీదు కొమార్తయఁట వె?
పీఁగివచ్చిన హృదయేశు నెక్కిరించి
బోరికంపిన తరుణి నీ పుత్రియఁట వె?
ఎంత తేజస్వినివితల్లి! ఊరుక లేక
నీ మహాత్మ్యంబు తెలియంగ లేము గాని,
—తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

4 ఆంధ్రపత్రిక. 1913 వ సం॥ మే నెల 28 వ తేదీ

ఆంధ్రమహాజనసభ

మొదటిసమావేశము

(స్వంతవిలేఖరులు)

బాపట్ల మే 26

గుంటూరు మండల మహిళాసభ

→ ప్రథమ ఆంధ్ర మహాసభ 1913 మే 26 వ తేదీన బాపట్లలో సమావేశమైంది. బి. యన్ శర్మగారధ్యక్షత వహించారు. ఈ సమావేశం గురించి అప్పట్లో బొంబాయినుంచి వెలువడుతున్న ఆంధ్ర వారపత్రికలో ప్రకటింపబడిన వార్త నివేదిక నకలు

రాష్ట్రోద్యమం: సంగ్రహ చరిత్ర

లాల్, బాల్, పాల్ జాతీయ భారతదేశాన్ని ఎదురులేకుండా ఏలుతున్న రోజులవి ‘వందేమాతరం’ ‘స్వంత రాజ్యం’ అన్న నినాదాలతో అనేక కోలాహలం మార్మోగి పోతున్నది.

పరప్రభుత్వంతో ప్రత్యక్ష పోరాటానికి అంకురార్పణ జరిగింది జాతీయభావాలు ప్రజాహృదయాన్ని ఉత్తేజపరుస్తున్నవి దేశాభిమానం అధికమౌతున్నది ఈ సమయంలో వంగరాష్ట్ర విభజనను లార్డ్ కర్జన్ సంకల్పించాడు వంగదేశీయులను బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ ఈ సంకల్పం ఏకం చేసింది వారిలో గాఢమైన రాష్ట్రాభిమానాన్ని కల్గించింది అదొక జాతీయ ఉద్యమంగా పరిణమించింది

ఈ ఉద్యమ ప్రచారం ఆంధ్రదేశం మీద హెచ్చుగా కన్పించింది 1907 లో కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు బొంబాయిలో ‘ఆంధ్ర’ వారపత్రికను ప్రారంభించారు వారు బొంబాయిలో గాక మరి ఏ పట్నంలో నైనా వుంటే ఏం చేసి వుండేవారో అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పడం కష్టం

వారంవారం ‘ఆంధ్ర’ పత్రిక ఆంధ్రులందరికీ “మీరు ఆంధ్రులు” అని జ్ఞాపకం చేస్తూ వచ్చింది ‘ఆంధ్ర’ అనే ప్రత్యేక భాషాప్రాంతం వున్నదని అన్యరాష్ట్రాల వారికి హెచ్చరిక చేస్తూ వచ్చింది 1912 వ సంవత్సరంలో నే ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు “ఆంధ్ర రాష్ట్రం” అని ఒక ప్రత్యేక వ్యాసం వ్రాసినారు

అదే సంవత్సరం మేమాసంలో నిడదవోలులో కృష్ణాజిల్లా మహాసభ జరిగింది ఈ సభ జరగడానికి ముఖ్య కారకులైన శ్రీ వేమూరు చంద్రారెడ్డిగార్ని స్మరించడం ప్రతిఆంధ్రుని

మరుసటి సంవత్సరం 1913 మే 26 వ తారీఖున బాపట్లలో శ్రీ బయ్యా నృసింహేశ్వర శర్మగారి అధ్యక్షతను ప్రథమాంధ్ర మహాసభ జరిగింది కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు ఈ సమావేశంలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం కావాలని తీర్మానం జరగలేదు కాని ఈ విషయంలో ప్రజాభిప్రాయాన్ని తెలుసుకోవాలని ఆ సభ తీర్మానించింది

1914 వ సంవత్సరం న్యాయపతి సుబ్బారావు పంతులుగారు అధ్యక్షుడుగా బెజవాడలో సమావేశమైనద్వితీయాంధ్ర మహాసభ ఆంధ్రులకు ప్రత్యేక రాష్ట్రం కావాలని తీర్మానించింది అప్పట్నుంచి ఏటా ఈ తీర్మానాన్ని ఆంధ్ర మహాసభ పునరుద్ఘాటిస్తూ వచ్చింది 1917 లో భారత రాజ్యాంగ సంస్కరణలను గురించి విచారణ జరిపే నిమిత్తం మాంటెగూ, చెమ్స్‌ఫర్డ్ కమిషను రాగా న్యాయపతి సుబ్బారావు పంతులు, కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు, కొండ వెంకటప్పయ్య, నెమలి పట్టాభి రామారావు, డా॥ పట్టాభి సీతారామయ్య, మోచర్ల రామచంద్రరావు ప్రభృతులు రాయబారం వెళ్ళి చెన్నరాష్ట్రంలోని ఆంధ్ర జిల్లాలను ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఏర్పాటుచేయాలని కోరారు

అప్పటికి ఈ ఉద్యమానికి కొంత రాజకీయ ప్రాధాన్యం యేర్పడింది డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్య, సుబ్బారావు, గోపాలకృష్ణయ్య ప్రభృతులు జాతీయ ఉద్యమంలో కూడా ప్రముఖపాత్రవహించారు డాక్టర్ పట్టాభి ప్రభృతుల కృషి ఫలితంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెసు భాషాధారంగా కాంగ్రెసు రాష్ట్రసంఘాల పునర్నిర్మాణానికి సమ్మతించింది

1920 లో ఆంధ్రకు ప్రత్యేక కాంగ్రెసు ఏర్పడింది. ఆ మరుసటి సంవత్సరం విజయవాడలో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసమావేశం జరిగింది 1923 లో కాకినాడ కాంగ్రెసు జరిగింది తద్వారా జాతీయ రాజకీయాల్లో ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకస్థానం ఏర్పడింది

ఇదంతా జరగడానికి పూర్వమే 1918-లో సామ్రాజ్య చట్టసభ సర్ బి. యన్ శర్మగారి ప్రోత్సాహంపై ప్రత్యేకంగా చెన్నరాష్ట్రంలోని ఆంధ్ర మండలాలను, రాష్ట్రంగా ఏర్పాటుచేయాలనే తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది అప్పట్నుంచీ మద్రాసు శాసనసభ, కేంద్ర శాసనసభ పలుమార్లు రాష్ట్ర తీర్మానాలను ఆమోదించినవి

1927 వ సంవత్సరం ఫిబ్రవరి 16 వ తేదీన స్టేట్స్ కౌన్సిల్ లో రామదాసు పంతులుగారొక తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించారు 1946 ఫిబ్రవరి 6 న మొంటి కంటి తిరుమలరావు గారు ఆ తీర్మానాన్నే ప్రతిపాదించారు ఆ తీర్మానం ఆమోదింపబడింది

మద్రాసు శాసనసభలో నాలుగు దఫాలు ఆంధ్రరాష్ట్ర తీర్మానం ఆమోదింపబడింది 1927 మార్చి 14 వ తేదీన అప్పటి రాష్ట్ర కౌన్సిల్ లో టిలమ్రి అంజనేయులు గారొక తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టారు ఆ తీర్మానం అంగీకరింపబడింది

అయినా రాష్ట్ర నిర్మాణానికి ప్రభుత్వం ఎట్టి చర్య తీసుకోలేదు

కాని ఈ ఆందోళన ఫలితంగా ఆంధ్ర మహాసభ ఆశయాల్లో ఒకటైన ఆంధ్ర విశ్వ కళాపరిషత్తు 1926 లో పానగల్ రాజా గారి కృషి పట్టుదల ఫలితంగా ఏర్పడింది. పానగల్ రాజా గారు చేసిన మరొక ఘనకార్యం దేశీయవైద్య పాఠశాలల స్థాపనము

విశ్వ కళాపరిషత్తు ఏర్పడినదన్న మాటే గాని 1938 వరకూ రాష్ట్ర నిర్మాణానికి అధికార వర్గాలవారు ఎట్టి చర్య తీసుకోలేదు 1927-28 సంవత్సరంలో భారత రాజ్యాంగ సంస్కరణలను గురించి విచారించడానికి సైమను కమిషను వచ్చింది. ఆంధ్రులు ఆ కమిషన్‌ను బహిష్కరించారు. ఒరిస్సావారు, పర్లాకిమిడి రాజా గారి నాయకత్వాన కమిషన్‌తో పూర్తిగా సహకరించి, తమ రాష్ట్రాన్ని సాధించుకున్నారు

సైమను కమిషన్ విచారణానంతరం జరిగిన రౌండ్ టేబిల్ సమావేశంలో పర్లాకిమిడి రాజాగారు మద్రాసు రాజధానిలోని ఆంధ్రజిల్లాలను ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఏర్పాటు చేయాలని ఒక విజ్ఞాపన పత్రాన్ని సమర్పించారు

రెండవ రౌండ్ టేబిల్ సభలో పాల్గొనే నిమిత్తం గాంధి మహాత్ముడు లండన్ వెళ్ళినపుడు ఈ రాష్ట్ర సమస్యను ప్రసావింపజేసిందిగా ఆంధ్ర నాయకులు కోరారు ఇందునిమిత్తం శ్రీ కాశీనాథుని వెంకట భోగయ్యగారు 1931 అక్టోబరు 8 వ తేదీ ఇంగండ్ వెళ్లారు కూడా, బొబ్బిలి రాజాగారు మోచర్ల రామచంద్రరావుగారు, శారి సరు పి. వి. సుబ్బారావుగారు, శారి స్టైరు కే నాగభూషణంగారు, భారత సహాయ కార్యదర్శి లార్డ్ లోథియన్ కు ఒక విజ్ఞప్తిని సమర్పించారు. కాని ఏమీ జరగలేదు

నూతన రాజ్యాంగం తయారైంది సింధు, ఒరిస్సారాష్ట్రాలు మాత్రం ఏర్పడ్డవి ఆంధ్రరాష్ట్రం అడుగున పడింది 1937 లో నూతన రాజ్యాంగాన్ని అనుసరించి ఎన్నికలు జరిగాయి రాష్ట్రాల్లో కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గాలు ఏర్పడ్డాయి కాంగ్రెస్ అంతవరకూ భాషారాష్ట్రాలకు అత్యంత సుముఖంగా వున్నందువల్ల ప్రత్యేకరాష్ట్రం త్వరలో ఏర్పడగలదనే ఆశ ఆంధ్రుల్లో కల్గింది 1938 లో కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులు గారు మద్రాసు శాసనసభలో భాషారాష్ట్ర తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించారు అప్పటి ప్రధానమంత్రి శ్రీ రాజగోపాలాచారి గారు ప్రభుత్వ పక్షాన తీర్మానాన్ని బలపరిచారు అంతకుముందు సంవత్సరమే బెజవాడలో ఆంధ్రమహాసభ రజతోత్సవం జరిపింది ఆ సభల్లో రాయలసీమ నాయకులు సర్కారుల్లవారి సంకల్పశుద్ధి శంకించారు తమకు ప్రత్యేక రక్షణలు ఇస్తేగాని రాష్ట్రోద్యమంలో చేరలేమన్నారు తత్ఫలితంగా 1937 నవంబరు 16న తేదీన శ్రీబాగు ఒడంబడిక జరిగింది అటు తరువాతనే వెంకటప్పయ్య పంతులు గారు మద్రాసు అసెంబ్లీలో రాష్ట్ర తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టారు.

ఈ తీర్మానం మీద మద్రాసు ప్రభుత్వ వైఖరి స్పష్టం కాగానే మద్రాసులోనే డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ గారి అధ్యక్షతను ఆంధ్ర మహాసభ ప్రత్యేకంగా జరిగింది ఆంధ్ర అగ్రనాయకులందరూ ఈ సమావేశంలో పాల్గొన్నారు అప్పుడే ఉద్బ్యంటి రాఘవేంద్రరావుగారు భారత కార్యదర్శి వద్దకు రాయబారిగా నియమింపబడ్డారు వారూ తమ శాయశక్తులా కృషిచేశారు కాని రాష్ట్రం రాలేదు

1940 విశాఖపట్నంలో ఆంధ్రమహాసభ సర్ విజయా అధ్యక్షతను సమావేశమైంది అప్పటికి యుద్ధం ప్రారంభం కావడం కాంగ్రెసు మంత్రివర్గాలు రాజీనామా ఇవ్వడం జరిగింది సర్ విజయా గారు అధ్యక్షులుగా వుండగా రాష్ట్రాన్ని రెండు పరిపాలనా ప్రాంతాలుగా విభాగించడానికి మద్రాసు ప్రభుత్వాన్ని ఒప్పించడానికి ప్రయత్నాలు జరిగాయి ఆంధ్ర మహాసభా అధ్వర్యాన మద్రాసు గవర్నరువద్దకు రాయబారం వెళ్లడం వారు ఆలోచిస్తామనడంతో అదని ఆగిపోయింది

ఆంధ్రకాంగ్రెస్ నాయకులు కాంగ్రెస్ అధిష్ఠానవర్గంచేత ఒప్పించడానికి ప్రయత్నాలు చేశారు 1940 లో పట్టాభి దేశభక్త తిరుమలరావు, పల్లంరాజు, కల్లూరి సుబ్బారావు ప్రభృతులు వర్ధాలో కార్యవర్గం సమావేశం అవుతూవుండగా రాయబారం వెళ్లారు. స్వరాజ్యం రాగానే జాతీయ ప్రభుత్వం భాషా రాష్ట్రాల నిర్మాణానికి పూనుకోగలదని హామీ ఇచ్చారు

1942 లో క్రిప్సు రాయబారవర్గం, 1945 లో అమాత్యత్రయ రాయబారవర్గం వచ్చినప్పుడు ఆంధ్రనాయకులు రాష్ట్రం విషయమై విజ్ఞప్తులు సమర్పించారు

తరువాత రాజ్యాంగ పరిషత్తు ఏర్పడింది నూతన రాజ్యాంగాన్ని తయారుచేసే సందర్భంలో ఆంధ్రను రాష్ట్రాల జాబితాల్లో చేర్చి నూతన రాజ్యాంగం అమలుకువచ్చే ముందుగానే రాష్ట్రనిర్మాణానికి, పట్టాభి, ప్రకాశం ప్రభృతులు ప్రయత్నించారు దాదాపు షెడ్యూలులో చేరిందనే అంతా ఆశించారు. కాని 1938 లో లాగానే తిరిగి రాష్ట్రం వెనుకబడింది. అయితే ఆంధ్రలో ఆందోళన అధికమైంది.

తత్ఫలితంగా రాజ్యాంగపరిషత్తు ధార్ కమిషన్‌ను నియమించింది. వీరు భాషారాష్ట్రాలు పనికిరావన్నారు. అయినా మదరాసు రాష్ట్రాన్ని పరిపాలనదృష్ట్యా విభాగించాలన్నారు. ఈ కమిషన్ నివేదికను దేశం అంతటా తీవ్రప్రతికూల్యం ఏర్పడింది. అసంతృప్తి ప్రబలింది జయపూరు కాంగ్రెసులో నాయకత్రయ సంఘం ఈ సమస్య పునర్విచారణకే ఏర్పడింది. 1949 ఏప్రిల్ లో వారి నివేదిక వెలువడింది. ఆంధ్ర, తమిళ కాంగ్రెసు సంఘాలూ, మదరాసు ప్రభుత్వం ఈ నివేదికాంశాలను ఆమోదించడానికే 1949 నవంబరు ఆఖరులో విభజనసంఘం ఏర్పడింది. 1950 జనవరి 26 లోగా రాష్ట్రావతరణ జరుగుతుందని అంతా ఆశించారు. జరుగలేదు.

1951 లో స్వామీ సీతారాం ప్రాయోపవేశం ప్రారంభించారు. అందువల్ల కేంద్రప్రభుత్వ వైఖరిలో కొంత మార్పు వచ్చింది. కాని రాష్ట్రస్థాపనకు నిర్మాణాత్మకంగా ఏమీ జరుగలేదు. 1952 లో సత్యాగ్రహాన్ని కూడా భిమవరం నుంచి సాగించారు. ప్రయోజనం లేకపోయింది. 1952 అక్టోబరు 19 న పొట్టి శ్రీరాములు గారు ప్రాయోపవేశం ప్రారంభించారు. కేంద్రప్రభుత్వ వైఖరిలో క్రమంగా మార్పువస్తూవుంది. కాని ఈ మార్పు శ్రీరాములుగార్కి తృప్తికరంగా లేదు. వారు ప్రాయోపవేశాన్ని విరమించలేదు. డిసెంబరు 15 న వారు దివంగతులైనారు. 19 న ప్రధానమంత్రి రాష్ట్రనిర్మాణం విషయమై నిస్పష్ట ప్రకటనచేశారు. 1953 జనవరి 26 న న్యాయమూర్తి వాంచూను విచారణాధికారిగా నియమించారు. వారు నివేదికను మార్చిలో సమర్పించారు. తరువాత జూన్‌లో మద్రాసు అసెంబ్లీలోని ఆంధ్రసభ్యులు సమావేశమై 6 వ తేదీన కర్నూలును తాత్కాలిక రాజధానిగా ఎన్నుకున్నారు. తర్వాత బిలు తయారైంది. ప్రజాసభ రాజ్యసభ, రాష్ట్రీయ శాసనసభలు చర్చించి ఆమోదించినవి. అధ్యక్షుని ఆమోదంపొందింది. అక్టోబరు 1 న రాష్ట్రం ఏర్పడింది.

అనంతాచార్యులు

పొంబమూర్తి

తిరుమలరావు

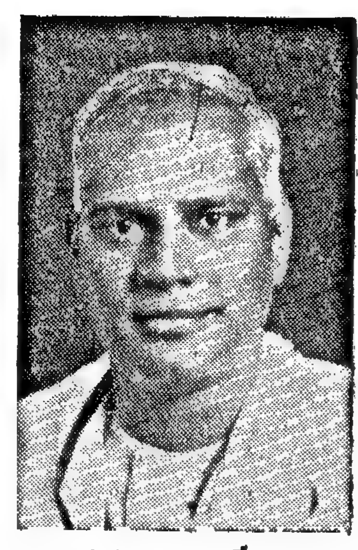
పల్లంరాజు

అల్లూరి సత్యం

దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు

ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణానికి భారత ప్రభుత్వాన్ని ఒప్పించాలనే సంకల్పంతో 1951 ఆగస్టు 15 తేదీ నుంచి 36 రోజులపాటు గుంటూరులో ఉపవాసం చేసిన స్వామీ సీతారాం వారితోపాటు ఉపవాసంలో పాల్గొన్న శ్రీ యుతులు కొరిచలపతి, తుమ్మల బసవయ్య దంపతులు, జంపుద్దుశెట్టి ప్రభృతులు.

మనభూమి సమస్యలు

మన దేశములో నివసించు ప్రజలలో నూటికి 90 మంది గ్రామీణులు; నూటికి 75 గురు వ్యవసాయముపై తమ వృత్తికి ఆధారపడువారు. పట్టణములలో పనిచేయు కార్మికులు, ఉద్యోగులుకూడ తమ యవసానకాలమున తమరు పుట్టిన గ్రామములకే పోవుటకు సమకట్టుదురు. అంతేకాక ప్రతివారు ఏదో కొంతభూమి తమదేయని అనిపించుకొనుటకు ఎంతో ఆకాంక్ష, ఆశ ప్రకటింతురు. సంపాదించుకొన్న తమ సైకమునకు భూమికన్న స్థిరమైన పెట్టుబడి పెట్టుటకు యుక్తమైనఆస్తి వేరే లేదని, చాలమందికి వ్యక్తిగతమైన అభిప్రాయమేగాక, సంఘము యొక్క సమిష్టిఅభిప్రాయముకూడనైయున్నది. ఇంకను మన దేశములో "వారికి లక్ష రూపాయలున్నవి" అనుటకంటె "వారికి పాతికఎకరాల భూమియున్నది" అంటే ఎక్కువ గౌరవస్థితిగానున్నది

జనాభా: పంటభూమి

భూమి ఎంత విస్తీర్ణమో భూమి యొక్క సమస్యలు అంత విస్తృతములైనవి. కంటికి మొదట కనుపించే సమస్య జనాభాకి, పంటభూమికివున్న సంబంధము. ఎకరాలెక్కను, ప్రతి ఎకరమునకు చాలా హెచ్చు పంట పండించే అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములో కూడ తల సోవనాకై 3 1/8 ఎకరాలభూమి ప్రతివారికి కావలెనని అంచనాయున్నది. మనదేశ పరిస్థితి ఎటులున్నదో గమనింతము (సంస్థానములు మినహా)

సంll రం	జనాభా లక్షలు	మనిషికి పంటభూమి
1921	2886	88 సెంట్లు
1931	2568	82 సెంట్లు
1941	2958	72 సెంట్లు
1951	3567	72 సెంట్లు

(సంస్థానములు కలపి)

1950-51 సంవత్సరములో యీదేశములో 31 కోట్ల 24 లక్షల యకరాల భూమిపై పంటపండించబడినది మదరాసు రాష్ట్రములో 2 కోట్ల 76 లక్షల యకరాల రైత్వారీ భూమి, జమీందారీ భూమి 1 కోటి 38 లక్షలు ఇంకను యీనాం వగైరా భూమి యున్నది జమీందారీ యీనాం భూములు యింకా సర్వేకాలేదు సర్వే జరుగుచున్నది ఇందులో సగంభూమి ఆంధ్రరాష్ట్రములో నున్నదని అంచనా వేయవచ్చు ఎందుచేతనగా, ఆంధ్ర రాష్ట్రము యొక్క విస్తీర్ణము మొత్తపు మదరాసు రాష్ట్రపు విస్తీర్ణములో దరిదాపు సగమున్నది

మదరాసు రాష్ట్రములో రైత్వారీ భూమి 2 కోట్ల 76 లక్షల యకరాలు, 72 లక్షలు రిజిస్టర్డు పట్టాదార్లకు చెందియున్నది రైత్వారీ కాని యితర భూమికి సరియయిన లెక్కలు యింకను లేవు. వీరిలో నూటికి 60 మంది తామే భూస్వాములు మరియు తమ భూములను తామే వ్యవసాయము చేసుకొనువారు నూటికి 15 మంది తమతమ భూములున్న గ్రామములలో లేని భూస్వాములు మిగిలిన నూటికి 25 మంది గ్రామములో నివాసమున్నను, తమ భూములను యితరులకు కౌలుకిచ్చినవారు ఇంకను విమర్శించినచో యీ దిగువ విషయములు తేలగలవు

72 లక్షల పట్టాదారులలో 70 లక్షలమంది, సాలనకు రు 50 లకుతక్కువ పన్ను చెల్లించువారు వీరి క్రింద 81 లక్షల ఎకరాలు, గవర్నమెంటు యిరిగేషను క్రిందనున్న భూములు 185 లక్షల ఎకరాల మెట్ట సస్యములు పండే భూములున్నవి 70 లక్షల పట్టాదార్లలో 56 లక్షల పట్టాదార్లు సాలనకి 10 రూపాయలలోపు పన్ను చెల్లించువారయి యుండి, తమ వాక్కులో 11 లక్షల ఎకరాల ఇరిగేషను భూమిని 102 లక్షల ఎకరాల మెట్టభూమిని కలిగియున్నారు సాలనకు రు 50 లపైబడి పన్ను చెల్లించే 2 లక్షల పట్టాదార్ల క్రింద 22 లక్షల యకరాల యిరిగేషను భూమి 36 లక్షల ఎకరాల మెట్ట భూమి మాత్రమున్నది

లెక్కల సేకరణకు ప్రభుత్వచర్య

ఈ విమర్శన ప్రకారము తేల సారాంశమేమనగా నూటికి 96 సంఖ్యగల చిన్న భూస్వాముల స్వాధీనములో నూటికి 59 వంతున యిరిగేషను సౌకర్యముగల భూమి యున్నది నూటికి 4 సంఖ్యగల పెద్ద భూస్వాములవద్ద నూటికి 41 వంతున యిరిగేషను సౌకర్యముగల భూమి యున్నది. మెట్ట భూములు నూటికి 83 వంతున చిన్న భూస్వాముల వద్దను, నూటకి 17 వంతున పెద్ద భూస్వాముల వద్దనున్నది జిల్లాభూములున్న జిల్లాలలో నున్న పరిస్థితి చూచినచో, యింత కన్నను విపులముగా తేలగలదు కాని యిటువంటి లెక్కలనుటకు వీలులేదు ఒకే వ్యక్తికి ఒక గ్రామములో గాక పలు గ్రామములలో భూము లుండవచ్చును అంతేకాక ఒకవ్యక్తి, ఒక రూపాయ పన్ను చెల్లించు పట్టాదారుగను, 10 రూపాయలు పన్ను చెల్లించు పట్టాదారుగను కూడ, లేక వేయి రూపాయలు పన్ను చెల్లించు పట్టదారుగను కూడ వుండవచ్చును ఒక వ్యక్తికి మొత్తముపై ఎంత భూమి యున్నదో ఎంతపన్ను మొత్తము చెల్లించునో ప్రస్తుతము అములులో నున్న గ్రామకరణము గారి లెక్కల వల్ల తేలదు పైగా జమీందారీవగైరా లెక్కలు పై అంకెలలో చేరలేదు ఈ పరిస్థితులలో యీ అంకెలపై మాత్రము ఆధారపడి తుది నిర్ణయములకు వచ్చుట కష్టతరము కావున ప్రభుత్వము ప్రత్యేక శాసనము చేసి, భూమిగల ప్రతి వ్యక్తి, తనకు ఎచ్చట నున్నను మొత్తపుభూమి యొక్క వివరములను, దానిపై చెల్లించే పన్ను వివరములను నిర్ణీతకాలములో దాఖలు చేయవలెనను నిర్బంధము ప్రకటించవలెను అప్పుడు సరియగు పద్ధతులపై భూమి సమస్యలను పరిష్కరింపవచ్చును 1951 సంll రం జనాభా లెక్కల ప్రకారము భారతదేశము మొత్తములో 4 కోట్ల 50 లక్షల వ్యవసాయకూలీలున్నారు వీరికి పొలములలో పని యున్నప్పుడే కూలిదొరకను కొలది మంది పాలేరుల క్రింద స్థిరవేతనము గలిగియుండురు వీరికి లభించు కూలి స్వల్పమైనా జీవనభృతికి సరిపోదు వీరికి హెచ్చుకూలి నిచ్చినచో బహుళ సంఖ్యాకులగు చిన్న భూస్వాములకు ఆదాయమృగ్యమగును ఈ పరిస్థితి యేర్పడుటకు ముఖ్యకారణము, జనాభాలో చాలా హెచ్చుమంది పరిమితమైన పంటభూమిపై తమ జీవితమున కాధారపడుటయే అయియున్నది

ఈ పరిస్థితులలో యీ దిగువ వివరించిన భూమి సమస్యలు ఆంధ్రదేశములోను యితరదేశములలో వుత్పన్నమగు చున్నవి

వ్యవసాయమున కనువగు ప్రస్తుత పంటభూమిని విస్తృతము చేయగలమా

వ్యవసాయముపై ఆధారపడువారి సంఖ్య భూమిభరించ గలదానికి మించియున్నదా? అటులైనచో భూమిపై వత్తిభారమును తగ్గింప గలమా?

ప్రస్తుత వ్యవసాయక పద్ధతులలో మార్పులు చేయుటవలన మాత్రమే ఉత్పత్తి వృద్ధి చెంది రైతు సౌఖ్యమునకు దారితీయగలదా?

పలయు మార్పుల దెచ్చుటకును, దేశ ఆర్థికస్థితివభివృద్ధి పరచుటకును, పైమార్పులు చాలవా? లేక భూమిపై స్వామ్యము కౌలుదారీ పద్ధతి, వ్యవసాయపుకూలి వగైరా పద్ధతులలో కావలసిన రూపకమగు మార్పులు అవసరమా?

వ్యంతిస్వామ్యమునగల మధ్యతరగతి వ్యవసాయదారులుండవలెనా? సమిష్టి వ్యవసాయము లాభదాయకమా? లేక సహకారపద్ధతి ఉత్తమమా?

ఇంకను పెక్కు సమస్యలున్నవి. పైన వివరించినవాటిలో ముఖ్యమైన వాటిని మాత్రము పరిశీలింతము

భారతదేశములో 26 కోట్ల 70లక్షల యకరముల మొత్తపు పంటభూమిలో, 8 లేక 4 కోట యకరాలలో సాధారణముగా ప్రతియేట పంట పండింపబడదు ఈ భూమిని పండించుటకు పలుయత్నములు చేయబడుచున్నవి ఇంకా 15 లేక 16 కోట యకరాలు పంట కనువగు భూమి యని రికార్డులలో గలదు. భారతదేశములో చిరకాలమునుండి వ్యవసాయము (వేల సంవత్సరములనుండి) విస్తృతముగా చేయబడుచుండుటచే సాగు లాయకు భూమియంతయు దున్నబడుచునే యున్నది ఇంక మిగిలినదని యెంచబడుచున్న సాగు లాయకుభూమిని, దున్నుటకును పండించుటకును, చాలా పెట్టుబడి పెట్టవలసియున్నది అంత పెట్టుబడి పెటగలశక్తి, తనకు భూమి కావలెనని కోరేవారిదగ్గర లేదు పైగా అటి భూమి హెచ్చు జనాభాగల ప్రాంతములలో లేదు మెరక ప్రాంతములలో గాని, సముద్రతీరముల దరిని గాని యున్నది అటి ప్రదేశములకు నీటి వసతులను చాలా ఖర్చుతో ప్రభుత్వము చేయవలసియున్నది అచ్చటకి నూతులను త్రవ్వవలెను రహదారుల నేర్పరుపవలెను మలేరియా బాధను తొలగింపవలెను

ఏయే దేశములలో వ్యవసాయమే ప్రధాన వృత్తిగా నున్నదో, అచ్చట ప్రతి యకరాకు పంట తక్కువగా నున్నది మనిషివారీలెక్కను యింకను తక్కువగాయున్నది ఉదాహరణకు ఉత్తర అమెరికాలో పంట 2 57 మెట్రిక్టన్నులైయుండగా, ఆసియాలో 0 22 టన్ను మాత్రమైయున్నది ఈ తక్కువ పరిమాణములకు కొన్ని కారణములను పేర్కొనవచ్చును బలహీనమైన భూములు, అననుకూలమైన కాలపరిస్థితులు, పురాతన వ్యవసాయక పద్ధతులు, అతి హెచ్చుగానున్న గ్రామీణజనాభా, పంటకు లభించు చున్న తక్కువధరలు, పైన వ్రాసినటుల భోజనపదార్థముల వుత్పత్తిని వృద్ధిచేయుటకు నిరంతరకృషి జరుగుచున్నను, లభించిన యొక్క వుత్పత్తికిమించి, జనాభాయభివృద్ధి చెందుచున్న, దేశములో నిదుస్థితి తొలగుట లేదనియే చెప్పవలసియున్నది కావున వ్యవసాయముపై ఆధారపడువారి సంఖ్యను తగ్గించుటత్యంతావశ్యకమైయున్నది వృత్తులలో మార్పు తెచ్చుట కష్టతరమైనపని వ్యవసాయేతరవృత్తులను కల్పించుట కెంతయో ధనము పెట్టుబడిగా కావలెను

కొత్త పరిశ్రమలను స్థాపించి, నిరుద్యోగులకు పని కల్పించుటకు తగినంత పెట్టుబడి లేనందువలననే పంచవర్ష ప్రణాళికలో కుటీర పరిశ్రమలకు ప్రత్యేక స్థానము కల్పింపబడినది

భోజన పదార్థములకు గాని పంటను పండించే భూమి మొత్తము విస్తీర్ణములో నూటకి 18 వంతుని మాత్రమున్నది యీ పంటలలో, గోగునార, పత్తి, తేయాకు, పొగాకు, నూనె దినుసులు ముఖ్యమైనవి మన విదేశపు యెగుమతులలో నూటికి 50% ఆదాయము వీటి వలన లభించును గోగునార పరిశ్రమ మన దేశములోనే కలదు మిగిలిన పదార్థములలో పత్తికూడ దేశములోనే చాల వరకు ఖట్టగా తయారగును, ఈ పదార్థములను విదేశములకు పంపుటలో, ప్రపంచ వర్తకస్థానములలో పోటీచేసి, తక్కువ ధరవరలకు దేశములో తయారు చేయవలసియుండును. మన ఆంధ్రదేశములో పండు భోజనేతర పంటలలో పత్తి, పొగాకు, నూనె దినుసులు (వేరుశనగ) ముఖ్యమైనవి ధాన్యపుపంటమాట వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు పైపరిస్థితుల ప్రకారము, ధాన్యము పండించుటతో పాటు, యితర పంటలనుగూడ పండించుచో, మన దేశ పరిశ్రమలు, ముడి పదార్థములు లేక కుంటుపడుటయేగాక, విదేశ వర్తకముకూడ కుంటుపడును

వ్యవసాయాభివృద్ధికి సాధారణముగా యీ దిగువ కష్టము లున్నవి.

1 సరిపోవని నీటి పారుదల సౌకర్యములు
2 మంచి నాగళ్లు వగైరా లేక పోవుట
3 మంచి విత్తనములు, ఎరువులు, దున్నే పశువులు లేకుండుట
4 వ్యవసాయ పరిశోధన రైతుల కందుబాటులో లేకుండుట
5 పంటభూమి, చిన్న చిన్న చీలికలుగల పొలములుగా నుండుట

పైన పేర్కొన్న లోటులను భర్తీ చేయుటకు నేడు మనదేశములో నిరంతర కృషి జరుగుచున్నది ఈ లోపముల నివారణచే, తప్పక పంటలు అభివృద్ధికి రాగలవు కాని వ్యవసాయమునకంతకు మూలాధారమైన మానవుడు ఎక్కువ కృషిచేయుటకు యీ విషయములు తోడ్పడు సాయని సందేహింపక తప్పదు అన్ని సమస్యలకంటె యిదే ముఖ్య సమస్య

వ్యవసాయానికి సంబంధించిన జనాభా

దేశము యొక్క మొత్తపుటభివృద్ధికిగాని వ్యవసాయము యొక్క యెక్కువ వుత్పత్తికిగాని, పైన వివరింపబడినవి మాత్రమే, సాధనములు కావలవు పంటకు, భూమి ప్రధాన సాధనము. కాని భూమి తనంతటతానే పంట పండించజాలదు. ఎవరో ఒకరు దానిని దున్ని, ఊడ్చి, పంట పండించి కోసి, పండిన పదార్థములను వినియోగింపవలెను ఈపనులన్నియు మానవుడు చేయుచున్నాడు అందువలన యెవరికి ఆదాయము వచ్చుచున్నది ఎక్కువ వుత్సాహముతో పనిచేయ వలెనన్న ఆదాయము యొక్క పంపిణీ పద్ధతి మారవలెనా యనునది ప్రధాన సమస్య అగుచున్నది వ్యవసాయములో పాల్గొనువారు మూడు తరగతులుగా నున్నారు భూస్వాములు 2) కౌలుదారులు 3) వ్యవసాయ కూలీలు

ఇంతవరకును మన దేశములో రైత్వారీ, జమీందారీ (ఇందులో యీనాందారీ, మాలుజారీ, మహాల్వారీ చేరియున్నవి) పద్ధతులున్నవి చాలవరకు రెండవ పద్ధతి రద్దు చేయబడుటచే దేశములో ప్రధానముగా నున్నది రైత్వారీ ద్ధతియేయని చెప్పవచ్చును

రైత్వారీ పద్ధతిపై విమర్శలు

అములులోనున్న రైత్వారీ పద్ధతి ప్రకారము ప్రభుత్వమునకు నేరుగా తానే పన్ను చెల్లించి పట్టాదారుయుండును పన్ను చెల్లించుటకు లోబడి, ఆయనకు భూమిపై సర్వహక్కులు గలవు అందరు పట్టాదారులు, తామే స్వయముగా వ్యవసాయము చేయక యితరులకు భూమి కౌలుకిచ్చి, శిస్తు తీసుకొనెదరు ఈ పద్ధతివలన వ్యవసాయాభివృద్ధికి నిరోధము కలుగుచున్నదని చాలమంది అభిప్రాయము ఒకటి భూమిపంపకము చాల హెచ్చుతగ్గులతో కూడియున్నదని, కుటుంబములో నున్న మగవారందరు కుటుంబపు ఆస్తిని పంచుకొనుటవలన, పొలములు చిన్నవైనవని చాలామంది యితర వృత్తులు లేక 'కౌలు' కోరుటవలన శిస్తుల హెచ్చినవని, అందువలన కౌలుదారు నలిగిపోవుచున్నాడని అప్పులలో మునుగుచున్నాడని, వ్యవసాయ కూలీలకు, యిచ్చే కూలి వారి శ్రమకు తగినంత లేదని విమర్శించుచున్నారు ఈ పరిస్థితులలో ప్రతియకరాకు పండించవలసినంత పంట పండించుట జరుగుటలేదని, భూస్వామి శిస్తు వసూలు చేసుకొనుటయే దక్క, భూమిపై పెట్టుబడి పెట్టుట మానినాడని, కొత్తవిత్తనములకు, ఎరువులకు, యితర పనులకు కావలసిన పెట్టుబడి కౌలుదారు పెట్టుకొనలేక పోవుటచే అభివృద్ధి నిరోధింపబడి దేశములో పంట మొత్తమే కొరతపడుచున్నదని విమర్శకులు చెప్పుచున్నారు కౌలునకు కాలపరిమితి గాని, కౌలుషరతులకు గాని, శిస్తుమొత్తమునకు గాని స్థాపన నిర్ణయములు లేకుండుట కౌలుదారులకు నష్టదాయకమని కూడ వివరించుచున్నారు.

చిన్నపట్టాదార్లకు రక్షణ: భూవసతికి గరిష్ఠపరిమితి

డాక్టరు వి వి రామనాథంగారు, మదరాసురాష్ట్రములో చిన్న పట్టాదారులు తమ భూములను పెద్ద పట్టాదారుల కమ్ముచున్నారనియు. గ్రామములలో కాపురములేనివారే హెచ్చుగా భూములను కొనుచున్నారనియు, విపులముగా తాము సేకరించిన లెక్కల ప్రకారము నిరూపించుచున్నారు ఈ పరిస్థితి నెదుర్కొనుటకు రెండురకముల శాసనము అవసరమగును ఏ ఒక్కరును, నిర్ణీత గరిష్ఠప్రమాణమునుమించి, భూమిని కలిగియుండరాదు భూమిని విక్రయించునపుడు వ్యవసాయము వృత్తిగా కలవారికే దక్క, యితరులకు అమ్మరాదు మొదటరకపు శాసనము, బొంబాయి రాష్ట్రములోను రెండవరకపు శాసనము, పంజాబులోను అములులోనున్నవి ఇట్టి శాసనములవల్ల భూముల అమ్మకపు ధరవరలు తగునవియు, అందువలన రైతుల పరపతి తగ్గునవియు కొందరు అభిప్రాయపడుచున్నారు మదరాసుప్రభుత్వము నియమించిన సుబ్రహ్మణ్యం కమిటీవారు యికముందు ఏ రైతుకును రు 250 లకన్న హెచ్చు శిస్తుచే భూమికి మించి యుండరాదని సిఫార్సు చేసిరి పంచవర్ష ప్రణాళికలో కూడ ఈ యేర్పాటుగలదు కావున భారతదేశమందంతటను వచ్చే రెండు సంవత్సరములలో ఈ భూమిసంస్కరణ శాసనములు అములులోనికి రావచ్చును అయితే గరిష్ఠప్రమాణము తక్షణమే అములులోనికివచ్చి, నిర్ణయింపబడిన ప్రమాణమునకు మించిన భూమి, ఆ భూస్వామివద్ద నుండిన ప్రభుత్వంగను తీసుకొనవలెనా? లేక గరిష్ఠప్రమాణము ఇకముందునుండి అములులోనికి తీసుకొనివలెనా యను విషయము నిర్ణయము కాలేదు అటుల తీసుకొనినభూమికి నష్టపరిహారమివ్వ వలసి యుండును నష్టపరిహారమివ్వకుండ భూమిని స్వాధీనము తీసుకొనుటకు రాజ్యాంగచట్టము ఒప్పుకొనదు, గరిష్ఠ ప్రమాణము నిర్ణయించుటకూడ కష్టసాధ్యమైనపని మెరక, పల్లములనుబట్టి లేదా, నీటివసతుల సౌఖ్యములోనున్న తేడా పరిశీలించవలసియున్నది ఏది ఎటులున్నను వ్యంతిభూమికి గరిష్ఠ ప్రమాణమును నిర్ణయించే శాసనములను అతిత్వరితముగా అములులోనికి తెచ్చుట ఆవశ్యకము

కౌలు పద్ధతి

భూములను కౌలుకిచ్చుట మానవలెననియు, లేక మాన్పించవలెననియు, కౌలుకిచ్చుటవలన భూస్వాములు భూములకుదూరమై భూములపై పెట్టుబడి పెట్టుట వ్యవసాయాభివృద్ధినిరుంటు పరచుచున్నారని పెక్కుమంది అభిప్రాయము భూములను కౌలుకిచ్చు పద్ధతి చాలా దేశములలో నున్నది బర్మా, చైనా, జపాను, భారతదేశములలో మొన్న మొన్నటివరకు నూటికి 50 వంతులభూమి యీ తీరున వ్యవసాయము చేయబడుచుండెడిది మధ్యప్రాచ్య దేశములయందును, దక్షిణ అమెరికాలోను ఈ పద్ధతి అములులో యున్నది కౌలుకిచ్చుటతగనిపనికాదు. శిస్తుపరిమితమై, కౌలు కాలపరిమితి సుదీర్ఘముగనున్నచో, ఈ పద్ధతిలో కూడ మంచిలేకపోలేదు శిస్తు ధనరూపకముగను, ధాన్యరూపకముగను నుండును కొన్ని విషయములలో, భూస్వామి పెట్టుబడిలో కొంతభాగమును పంచుకొనును చాల విషయములలో (ముఖ్యముగా వరిపంట విషయములో) భూస్వామి ఎకరాకు 10-12 బస్తాలు శిస్తుతీసుకొనును గడ్డిలో భాగముకోరును పైరు పంటలున్న ఒకభాగమియ్యవలెను రెండవపంటలో (జిల్లాలలో) కూడ భూస్వామి భాగముకోరుట అరుదుగాదు. పండించే పంటనుబట్టి కూడ శిస్తురూపమున అరిగిన యొక విచారణ ఫలితముగా తేలినవిషయమేమనగా, గుంటూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలలో పొగాకుపండేభూమికి శిస్తు రూ 800 నుంచి 850 లు గను, చెరకుభూమికి రు 400 లు నుంచి 500 గను యుండినటుల తేలినది కౌలు యొక్క కాలపరిమితి సాధారణముగా మూఖాముఖీగా నుండును అట్టి కౌలుకు ఒక సంవత్సరమే కాలపరిమితి కొన్నికాగు షరతులతో రిజిష్టరు చేయబడును అట్టి కౌలు సాధారణ

(66 వ పేజీ చూడుడు)

విజయవాడ దుర్గావిలాస్‌లో 1935 నందు జరిగిన ఆంధ్రరాష్ట్ర ఋణవిముక్తి మహాసభ దృశ్యంలో ఫోటోలో నున్నవారు అధ్యక్షులు రావుసాహెబు కళ్ళచిటి అబ్బాయినాయుడుగారు శ్రీయుతులు నూకల రాఘవయ్య, కొత్తకొండ భాస్కరరావుపంతులు, అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, ప్రకాశంపంతులు, వేమవరపు రామదాసు పంతులు, యన్. జి. రంగా, నరసింహాదేవర సత్యనారాయణ, మాగంటి బాపినీడు ప్రభృతులను చూడ ఇందులో చూడవచ్చు

మన భూమి సమస్యలు:

65 పేజి కొంద

ముగా 5 సంవత్సరములు కౌలపరిమితి భూస్వామికి సరిగా శిస్తుచెల్లనప్పుడు గాని, ఇతర కారణములచేగాని రైతును తొలగించుట జరుగుచు కొన్నిచోట్ల ఏవిధమైన ప్రాతిపూలకముకు రుజావు లేకుండా ఒకభూస్వామికి, ఒకకుటుంబముతోనివారు తరతరములుగా రైతులు గాయున్నారు. కాని యీ పరిస్థితి అటుదైనది గత 10 సంవత్సరాలుగా ఆభూమిపై స్వామ్యము రైతులకు పోవునని భయములో చాలామంది భూముల కౌళ్లను రద్దుచేయుచున్నారు. ఇందువలన చాలా ఆందోళన జరిగి తెంజావూరు కౌలుదార్లచట్టము అమలులోనికి వచ్చినది. ఆ పద్ధతి రాష్ట్రమున కంతకును యింకా అన్వయించబడలేదు.

భూమిపై హక్కు

భూమిపై హక్కు ఎవరిదిభూస్వామిదా? రైతుదా? వ్యవసాయకూలిదా? దున్నేవానిదే భూమిపై హక్కన్నచో యీ ముగురిలో దున్నేవారెవరు? ఆభూమిని కౌలుకిచ్చి కొన్నచో భూస్వామి దున్నేవాడిగా పరిగణింపబడునా? లేదా? ఈవిషయము ముందు తేల్చుకొనుట యుక్తము. భూమిపై హక్కు భూస్వామినుండి రైతునకు మార్చవలెనన్న సమస్య రెండవది. ఒక భూస్వామి మైనరు కావచ్చును, విధవరాలు కావచ్చును. ఆ సమయములో భూమి కౌలుకివ్వవచ్చునా? ఒకరైతునకు స్వల్పముగా భూమియుండి, 100 యకరములు కౌలుకు తీసుకొన్నచో ఆ నూరు యకరములు ఆయన స్వాధీనమగునా?

ఇటువంటి ప్రశ్నలను సమగ్రముగా విశ్వటచర్చించుటకు పంచవర్ష ప్రణాళికలో ఖాళు వదిలోచ్చి చూపుటకు స్థలాభావము కలదు. కావున నా అభిప్రాయములను మాత్రము క్లుప్తముగా వ్రాయుచున్నాను

1. దేశములో చాల మందికి గరిష్ట ప్రమాణమునకు తక్కువగనె భూము లున్నవి. వారు తమభూములను తామే వ్యవసాయము చేసుకొందురు. వారిని అటులనే విడచుట మంచిది

2. గరిష్ట ప్రమాణము, కొంత వల్లపు భూములవారికి విచ్చయించవలెను. అంతకు మించిన భూములున్నవారు గరిష్ట ప్రమాణమునకు మించిన భూములను కొన్ని కాలవద్దమైన షరతులకు లోబడి కౌలుకివ్వవచ్చును. గరిష్ట ప్రమాణమైన భూమిని తామే వ్యవసాయము చేయవలెను. అట్టిభూమిని మైనరులు, వింటి, వృద్ధులు విగౌరా ప్రమాత్రము షరతులకు లోబడి కౌలుకివ్వవచ్చును

3. ముఖ్యమైనషరతులు కాపకబద్ధము చేయవలెను. కౌలుకు కౌలపరిమితి 7 సంవత్సరములకు తక్కువ యుండరాదు. చెల్లించవలసిన శిస్తు పంట ఉత్పత్తిలో మూడవభాగముగా నుండవలెను. ఒకభాగము ఖర్చులకు పరిపోవును. ఒకభాగము కౌలుదారునకు మిగులును. వన్నులుకూడ పరిమాణముగా పంచుకొనుట యుక్తము. భూస్వామి కనుక భూమిని విక్రయింపదలచినచో, కౌలుకొనుహక్కు ప్రథమమున ఆ భూమిపై కౌలుదారునకే యుండవలెను. భూమి దున్నడము వ్యవసాయము వృత్తిగలవారికి తక్కువ యుత్తములకు విక్రయించరాదు. విక్రయపుధరను నిర్ణయించుటకు ప్రత్యేక సాధ్యనిర్ణాయకము ఉండవలెను.

4. ఎవరు వ్యవసాయము చేసినను వ్యవసాయకూలీల నుపయోగించకుండ వ్యవసాయము జరుగదు. వాని సమాన స్వభావము, పద్ధతులు అట్టిది. నిరాకరణముగనో భూమినంతయు వ్యవసాయకూలీలకే పంచిపెట్టినను, వారు కూడ కొలమును యేర్పచ్చనప్పుడును, కోయునప్పుడును బయటికూలీలను ఉపయోగించకతప్పదు. కావున అట్టి కూలీలకు కనీసవేతనము కూలీగా ప్రభుత్వము నిర్ణయించవలెను. ఇందు వివరములైన శాసన మిదివరకేయున్నది అమలులోనికి తెచ్చుట యుక్తము

భూమిస్వామ్య నిర్ణయం

భూమిస్వామ్య నిర్ణయములో మూడు పద్ధతులున్నవి

1. గిట్టుబాటుకాను తగిన కమతము (Economic Holding)ఉండునట్లుగా చిన్న భూస్వాములుగల పద్ధతి (Peasent Proprietors) రైతుస్వామ్యం

II భూములను శాలాది యకరములుగా సమిష్టిచేసి, వ్యక్తిగతహక్కులు లేకుండగ కలసి వ్యవసాయము చేయుట (Kolkhoz) రష్యాపద్ధతి

III ఎవరిభూములపై వారికి గల హక్కు తొలగింపకుండ గ్రామములోని భూమి నంతయు ఒకేఖండముగ వ్యవసాయముచేసి, భూస్వామికి నిర్ణీతమైన శిస్తునిచ్చుట. సహకారపద్ధతి (Cooperative Farming)

పంటభూమిని పంచాయని చేయు ప్రచారము సరియైనదిగాదు. వ్యవసాయము లాభదాయకము కావలెనన్న కనిష్ఠప్రమాణమైన భూమియుండవలెను. ప్రతిఫలము పెట్టుబడి పెట్టుటకును, శ్రద్ధగా వ్యవసాయము చేయుటకు వీలగును. దేశములోనున్న పంటభూమినంతయు కనిష్ఠప్రమాణముగల పొలములుగా విభజించినచో, యిప్పుడున్న భూస్వాములకే సరిపోదు, అందరకు సమానముగా విభజించినచో యెవరికిని ఒక యకరమైనను పూరాగారాదు. కావున యిది భూమిలేనివారికి అసంతృప్తి కలుగ చేయు రాజకీయప్రచారము. రష్యాదేశములో 1917 సంవత్సరములో విప్లవము జరిగినపుడు ప్రభుత్వపు ముద్దతుతో, గ్రామములోని భూమిలేనివారు, చిన్న భూస్వాములు పెద్ద భూస్వాముల భూములను పంచుకొనిరి. కాని 10 సంవత్సరములు దాటకుండగనే ప్రభుత్వము బలవంతముగను, దౌర్జన్యయుతముగను, ఆ పంచబడిన భూముల నన్నిటిని వాపసు తీసుకొని, సమిష్టి వ్యవసాయమును స్థాపించి, ప్రతివారిని కూలీలక్రింద తయారుచేసినది. సమిష్టి వ్యవసాయము వలన, శాస్త్రపద్ధతులతో ఎక్కువ పంట పండించుటకు వీలగుననియూ, రష్యాలో యీ పద్ధతివలన పంట చాల హెచ్చైనదనియు చెప్పుచున్నారు. కాని రష్యాపద్ధతిలో గ్రామములో వ్యంగి వ్యవసాయము చేయు భూస్వామి చిన్నవాడైనను ధనవంతుడైనను కూలిక్రింద మారి, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయి, కనీసకూలిని సంపాదించుకొనే హక్కు కూడ లేక కష్టపడుచున్నాడని చెప్పబడుచున్నది

సహకారపద్ధతే ఉత్తమం

వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము, పరపతి, పెట్టుబడి వ్యవసాయకునికి ముఖ్యమైనవి. ఈమూడింటిని కలిపి చేయు పద్ధతియైనను, ఇతోధిక వుత్పత్తిని, దేశాభ్యుదయమునకు, ఆర్థిక సంపత్తిని తోడ్పడును కావున పైన చెప్పిన మూడు పద్ధతులలో సహకారపద్ధతియే వుత్తమ మార్గమని నా అభిప్రాయము. పంచవర్ష ప్రణాళిక యభిప్రాయముకూడ నదియే. ఈ పద్ధతి ప్రకారము గ్రామమంతయు ఒకే పొలముగా నుండును. ప్రతి పంట కాలములోను, ప్రతి భూస్వామికి పంటలో కొక నిర్ణీతభాగము శిస్తుగా నుండును. పొలములలో పనిచేయు భూస్వాములును, భూస్వాములుగాని యితరులును, మిగిలినది తమ కెంత వేర్పన పనినిబట్టి పంచుకొందురు. వ్యవసాయసౌకర్యము కొరకు గ్రామము కొన్ని ఖండములుగా విభజింపబడి, నిర్ణయింపబడిన కొందరికి యివ్వబడును. షరతులు నిర్ణయముగా నుండి, పనిచేయువారలకు లాభదాయకముగా నుండును. భూమిగలవారు తమ భూములను అమ్ముకొనవచ్చును గాని వ్యవసాయములో పాల్గొనక పోతే నిర్ణయింపబడిన శిస్తు మాత్రము వచ్చును. వ్యవసాయములో పాల్గొన్నచో, శిస్తున్ను, పంటలో వాటాయున్నూ కూడా వచ్చును. అందరు కలియుటవలన, పరపతియు, పెట్టుబడియు సులభముగ లభించుటయేగాక, గ్రామములో ఆధునిక వ్యవసాయ పద్ధతులు ప్రవేశపెట్టుటకు వీలుకలిగి, ఎక్కువ పంట పండించుటకు కూడ వీలుకలుగును. పండిన పంటకు మంచి ధరవరలుకూడ లభించును

మనదేశములో జనాభా యెక్కువ. పంటభూమి తక్కువ. పండే పంట చాలక తక్కువలు చూపుచున్నవి. రైతులకు పెట్టుబడిలేదు. పరపతిలేదు. చిన్న భూస్వాములు ఎక్కువ. నూతన వ్యవసాయపద్ధతులు అమలులో పెట్టు ఈ పరిస్థితులలో భూములను పరిపాలు సమానముగా పంచుట వలన గాని, గ్రామములలో అన్నిటిని రద్దు చేయుటవలన గాని భూస్వాముల అర్థులను వర్తకవరిహారము లేకుండా స్వాధీన పరచుకొనుటవలన గాని, సహకార విక్రయపద్ధతులవలన గాని భూమి సమస్యలను సిరముగా పరిష్కరించు తేము. మన లీడకతము అంతి సులభముగా తీరవని నా దృష్టిలో, భూస్వాముల సదకము గాని, సమిష్టి వ్యవసాయపథకము గాని దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడవు. సహకార వ్యవసాయ పథకమే పురోభివృద్ధికి మూల సాధనమని నా నమ్మకము. నూతన ఆంధ్రరాష్ట్రములో యీ విధానమును త్వరలో అమలులోనికి తెచ్చి వ్యవసాయమే ప్రధాన ఆర్థిక ప్రతిపత్తిగా గల మన రాష్ట్రమును బహుముఖముగ సస్యశ్యామలము చేయుదురుగాక

ఆంధ్రప్రభుత్వ కార్యదర్శులు

శ్రీ ఓబుళంపల్లె పుల్లారెడ్డిగారు ఐ. సి. ఎస్. ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శి

జననం 1902 చిత్తూరుజిల్లా వాయల్పాడు తాలూకా వాయల్పాడు మదనపల్లెలోను, మద్రాసు క్రయిస్తవ కళాశాలలోను అక్సుఫర్డులోను విద్య నభ్యసించారు. రాష్ట్రంలో వివిధ ప్రాంతాల్లో కలెక్టరుగా పని చేశారు. 1930 లో మద్రాసు ప్రభుత్వ అండర్ సెక్రటరీగా నియమింపబడ్డారు. 1931-35 ల్లో జయపూరు దివానుగా పని చేశారు. 35 లో ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు గౌరవ ఉపాధ్యక్షులుగా వ్యవహరించారు. 1940-44 ల మధ్య మద్రాసు కార్పొరేషను కమిషనరుగా పనిచేశారు 44-46 లో మైసూరు రెవిన్యూ-హోం మంత్రిగాను, దివానుగాను వ్యవహరించారు. 1946 నుంచి 47 వరకు మద్రాసు సెక్రటేరియట్ పి. డబ్ల్యు. డి. కార్యదర్శిగా ఉన్నారు. 1947 నుంచి 1953 వరకు హోం సెక్రటరీగా పనిచేశారు. 1953 మద్రాసు విభజన సంఘ సభ్యులుగా నియమింపబడి, ఆంధ్ర వ్యవహారాల కార్యదర్శి అయి, ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రధాన కార్యదర్శిగా నియమింపబడారు

శ్రీ వల్లూరి కామేశ్వరరావు ఐ. సి. ఎస్

కృష్ణా జిల్లా నందిగామ తాలూకా ... 1914 లో జన్మించారు. మద్రాసు లయోలా కళాశాలలో పట్టభద్రులయ్యారు ఐ. సి. ఎస్. అయి బెంగాలులో 1938 లో అసిస్టెంటు కలెక్టరుగా చాలాకాలం ఉన్నారు. 1947 లో మద్రాసువచ్చి ఆర్థికశాఖ ఉపకార్యదర్శిగా పనిచేశారు విభజన సంఘ సభ్యులై, ఆంధ్ర వ్యవహారాల ఉపకార్యదర్శి అయ్యారు. ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వ ఆర్థికశాఖ, వాణిజ్యపన్నుల శాఖ కార్యదర్శి అయ్యారు

శ్రీ ఎం. టి. రాజు ఐ. సి. ఎస్.

రెవిన్యూ కార్యదర్శి జననం పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా తణుకు తాలూకా గోటేరు, 1911 లో. కాశీ విశ్వకళా పరిషత్తులో పట్టభద్రులై ఇంగ్లండు వెళ్లి బార్-ఎట్-లా పట్టాన్ని పొందారు 1936 లో తంజావూరు అసిస్టెంటు కలెక్టరుగా నియమింపబడ్డారు రాజమండ్రి, ఒంగోలులో సబ్ కలెక్టరుగా పనిచేశారు. 1945 46 లో ఢిల్లీ సెక్రటేరియట్ లో డెప్టి సెక్రటరీగా పనిచేశారు. 1946 నుంచి మద్రాసులో వ్యవసాయ, పరిశ్రమలశాఖల డైరెక్టరుగా ఉన్నారు. కొంతకాలం హైదరాబాదులో భారత ప్రభుత్వ ఏజెంట్ జనరల్ శ్రీ కె. ఎం మున్షీ గారికి కార్యదర్శిగా పనిచేశారు డిప్యూటీ సెక్రటరీగా పనిచేశారు ఆంధ్ర వ్యవహారాల సంయుక్త కార్యదర్శిగా నియమింపబడారు తర్వాత ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వ రెవిన్యూ, ఆహారశాఖల కార్యదర్శిగా నియమింపబడ్డారు.

శ్రీ ఎస్. ఆర్. కైవార్ ఐ. సి. ఎస్.

విద్యాలోగ్య స్థానిక శాఖలు, రాష్ట్రంలో రెండు మూడు ప్రదేశాల్లో అసిస్టెంట్ కలెక్టరుగా పని చేశారు. చాలాకాలంనుంచీ సెక్రటేరియట్ లో పని చేస్తున్నారు.

శ్రీ ఆర్. ప్రసాద్ ఐ. సి. ఎస్.

అభివృద్ధిశాఖ కార్యదర్శి వీరు ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ఈ ఉద్యోగానికి నియోగింపబడేముందు మలబారు కలెక్టరుగా పనిచేస్తూండేవారు. రాష్ట్రంలో అనేక తావుల్లో సబ్ కలెక్టరుగా పని చేశారు. సెక్రటేరియట్ లో డెప్టి సెక్రటరీగా పనిచేశారు.

శ్రీ ఎం. ఎ. వెంకట రమణనాయుడు

లీగల్ కార్యదర్శి 1900 లో మద్రాసులో జననం మద్రాసులో నే విద్యాభ్యాసంచేసి అడ్వొకేటుగా ప్రాక్టీసు చేశారు మద్రాసు సిటీ సివిల్ కోర్టు, స్మాల్ కాజెస్ కోర్టు జడ్జీగా పనిచేశారు హైకోర్టు అడ్మినిస్ట్రేటర్ జనరల్ గా వ్యవహరించారు తర్వాత ప్రెసిడెన్సీ ప్రధాన మేజిస్ట్రేటుగా పని చేశారు జిల్లా సెషన్సు జడ్జీ హోదాపొంది ఆంధ్ర సెక్రటేరియట్ లీగల్ కార్యదర్శిగా నియమింపబడ్డారు.

శ్రీ ఎస్. చక్రవర్తి ఐ. సి. ఎస్.

ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వ పి. డబ్ల్యు. డి. కార్యదర్శి మద్రాసులో జననం 1910 లో మద్రాసు రాజధాని కళాశాలలో పట్టభద్రులయ్యారు. బెంగాలు లో అసిస్టెంటు కలెక్టరుగా పనిచేశారు శ్రీకాకుళం కలెక్టరుగా ఉన్నారు భారత ప్రభుత్వ రక్షణ శాఖలో సంయుక్త కార్యదర్శిగా ఉండి తర్వాత ఈ పదిగాని కార్యదర్శిగా నియమింపబడ్డారు.

మన రాజకీయ ధురంధరులు

శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తు

ప్రముఖులైనవారు వివిధ రంగముల వైపామముఖముల ప్రసిద్ధిలో నిలిచారు. కాని, రాజకీయ రంగము లోని ప్రసిద్ధ వీర రంగు వెలిసినట్లుగా తేజోవంతముగా వెలిసి వెలవెల పోతుంది ... అది కాలాగా ఉన్నత్వము తరతరాలాడు తూ ఉంటుంది ఈనాడు ఉన్న పెంపు రేపు తరిగిపోవచ్చు ఎదుట ఉన్నవారు వెంటనే పోవడుకు అన్నట్లుగా, సర్వం పరిత్యజించి త్యాగనముల స్వీకరించడమే ... విధిగాక వియమిత్వట్లుగా, వీరివిగా కన్పించారు కాని, కాలచక్రము గ్రుడ్డుని తిరిగి నప్పుడు, ప్రజాజీవిత రథము ముందుకు పరుగెత్తినప్పుడు, అనేకతీరుల గిరుల కూడా మనదృష్టికి దూరమై లీలగా కన్పించి కాలగర్భంలో అంతరించి అంతర్ధానమవుతాయి. కాని, మనదేశ చరిత్ర పటముమీద స్థిరమైన కొండ గుర్తులుగా, జీవనములుగా నిలిచియుండెడి విఖ్యాత పురుషులను విస్మరించి తిరింపజాల డీలోకము.

ఈ విధమైన తిర్యగ్జ్ఞానతో ఆంధ్ర ప్రజా జీవితమును మనము పరిశీలించి చూచినటయితే స్థితప్రజ్ఞులై చిరకీర్తి గడించిన మహోమహాలు ఒక డజను మంది లెక్క తేలితే, అదికూడా గొప్ప విశేషమే. మన ఆంధ్రప్రముఖులు అఖిల ప్రపంచ విఖ్యాతివీరులు కాకపోవచ్చు కాని అసాధారణ ప్రజ్ఞావంతులని అపశబ్దభయం లేకుండా అనర్గళంగా చాటించవచ్చు

వీరేశలింగము పంతులు గారిని మన రాజకీయ నాయకుల జాబితాలో చేర్చుటకు మనకు వీలులేదు కాని, ఆంధ్ర ప్రజా హృదయమును పరిపుల్ల ...

అంతులాలోకం చేసిన 72 మంది దేశ నాయకులలో ఆయన ఒకరు 1898 సంIIలో మద్రాసులో జరిగిన కాంగ్రెసు మహాసభకు ఆయన ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షుడు మద్రాసులో ఇప్పుడున్న "హిందూ" పత్రికను నెల కొల్పిన తొలివ్యక్తులు వారే. అం ధ్రుల ఉద్యమము కొంతకాలము ఎత్తుకు నిలుపోసిన తోటకూర యా పుణ్యపురుషుడు- కాలగతికంటె ముందంజవేసి కదను త్రొక్కిన కాంగ్రెసు ప్రముఖులు వీరు

దేశోద్ధారకుడు

ఆంధ్ర ప్రజాహృదయమును తనకు శాశ్వత కృతజ్ఞతాబద్ధ మొనర్చిన శ్రీ దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వర రావు పంతులుగారు ఆంధ్రలోక బాంధవుడు-స్వయంకృషి చే సంపన్నుడై సార్థక జీవియయ్యెను "నాహి" అన్నవారిని రక్షించెను "దేహి"అన్న అన్నవారికి దానం చేయు-విశ్వదాతయని శాశ్వతకీర్తిగాంచెను. ఐశ్వర్య సంపన్నుడై అహంకార శూన్యుడయ్యెను "పుట్టిన నాడిగా తనదు పుణ్యమె నాడిక" పెరిగి పొందినాడు. ఆయన పోషింపని సంస్థ ఆంధ్ర దేశంలో ఉన్నదా అని అశ్చర్యపోయిందిలోకం ఆంధ్రదేశము ఆయన పోషించిన మహా సంస్థ - ఆంధ్రజాతికి ఆయన సర్వ తోరణము కట్టిన పరోపకార జీవి ఆంధ్ర జాతి, ఆంధ్ర జీవించి ఉన్నంతకాలము ఆ మహనీయుడు చిరస్మరణీయుడు

త్యాగరాయచెట్టి

సౌజన్య సరసత విభవముల సరియుతింత చేసిన ప్రప్రథమాంధ్ర ప్రజా నాయకుడు శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము గారే. తెలుగు సాహిత్యానికి ఆయన కొత్తదనం పోసినాడు, అర్థబలం లేక పోయినా స్వార్థరహితుడై, ఏకాకియైనా ఏకాగ్రచిత్తుడై, కాం ప్రవాహానికి ఎదురీది, యుక్కుట్టుల దాటి గట్టెక్కిన జగజెట్టి. కాల ప్రవాహానికి అనకట్టలుకట్టి క్రమమైన కాల్వలలో ప్రజా జీవిత ప్రవంతిని ప్రవహింపజేశాడు. ఆధునికాంధ్ర యుగములో మనకు భుక్తమగుచున్న ఫలితఫలసాయములు, ఆ మహాపురుషుడు పెట్టిన అక్షయమైన భిక్ష.

వెనుక నొకప్పుడు చెన్నపట్టణపు సుప్రీంకోర్టులో హెడ్ ఇంటరుప్రిటరుగా ఉండి నవీనగుల వీరాసామయ్యగారు

సౌజన్య రామచంద్రరావు పంతులుగారు చేసిన ప్రజాసేవకు తగిన పారితోషికము ప్రసాదించకపోయిట ధగవంతుని చిద్విలాసమేగాని, ఆయనకది దోషము కాదు. కాని, బయ్యా నరసింహేశ్వర శర్మగారికి లభించిన ఉన్నతోద్యోగ పదవి, సర్ కూర్మ వెంకటరెడ్డి నాయుడుగారికి చేకూరిన అధికార సౌకర్యంతటిది రామచంద్రరావుగారికి సిద్ధించకపోయినప్పటికీ, వారి ప్రసిద్ధికి వారి ఆత్మశుద్ధికి అవంతయినా, లోటు వాటిల్లనేరదు రాజకీయ వ్యవహారముల వ్యాలను సమగ్రంగా అవగాహన చేసికొన్న, జీర్ణంచేసికొన్న పూర్ణప్రజ్ఞాశాలి

వీరికాలంలో మన మద్రాసురాష్ట్రం ముందు విస్తరించిన జస్టిసుపార్టీకి పిట్టి త్యాగరాయచెట్టిగారు మూలపురుషుడు. ఆనాటి బ్రాహ్మణేతరోద్యమము కేవలం అర్థంలేని బ్రాహ్మణ ద్వేషము కాదు. పూర్వచరిత్రను బట్టి దానికొక ఘ్రతిముమడట్టి పైకెక్క వలసి వచ్చింది పానగల్లు రాజాగారైన రామరాయణింగారు యాజస్టిసు పార్టీలో కొంత శ్వేచ్ఛాభాగమును స్వీకరించి ప్రధానమంత్రిగా ప్రభుత్వ వ్యవహారమును ప్రవీణుడై నిర్వహించెను. బ్రిటిషువారి పాలనలోనే దేశీయులకు ప్రధానముగా సాధించిన ప్రధానమంత్రి ఆయన జస్టిసు పార్టీవారు పెద్దమాపు దూరాదు పెద్ద పనులు చేశాడు

చింతామణి-రాఘవేంద్రరావు

ఆంధ్రరాష్ట్రములో గాక, అన్యరాష్ట్రములో నివసించిన ఆంధ్రులైన చిరావూరి యజ్ఞేశ్వరచింతామణి గారు ఉత్తర ప్రదేశములోను, కుప్పగంటి రాఘవేంద్ర రావుగారు మధ్యప్రదేశములోను దిగ్దంతులవలె రాష్ట్ర సమస్యలను సమర్థతతో సమన్వయించి కీర్తి విస్తారులైనారు చింతామణిగారు అలహాబాదు లీడరు పత్రికా సంపాదకులై యావద్భారతాన్గుంగ తీర్తియే ప్రతివాద భయంకరుడనే ప్రసిద్ధిగాంచెను. ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వమంత్రి యయ్యెను రాఘవేంద్ర రావుగారు మధ్యప్రదేశానికి ఆనాడు ఆ బ్రిటిష్ యుగంలో గవర్నరై గౌరవంపొందెను తన అధికార భవనంమీద బ్రిటిష్ జెండా ఎగురుతూవుంటే, అయన తిరస్కరించి 'గాంధి టోపీ— స్వరాజ్య కార్యవర్గంలో చేరుకొని ... ఉద్యమకారులను ... ప్రతివాదములు చేశాడు

వెంకటప్పయ్య పంతులు

మన యాంధ్ర ప్రజానీక మునకు నాయకత్వము వహించి మించిన పెద్ద నాయకులలో కొండా వెంకటప్పయ్య గారిని స్మరించుట ఆంధ్రోద్యమమును సింహావలోకన చేయుటయగును— కాంగ్రెసు సిద్ధాంతములకు కట్టుబడి తన జీవితమును ఆంధ్రజాతికి కుదువ బెట్టిన మహనీయుడు. ఆయన జపించి నది ఆంధ్రరాష్ట్రం— ! ఆంధ్రులు జపించవలసినది ఆయననామం.

ఆంధ్రకేసరి

టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు నేడు మననాయకులలో పెద్ద పండిన పండు మద్రాసులో బారిష్టరుగా బల్లకట్టిలక్షలు గడించారు "స్వరాజ్య" అనే ఇంగ్లీషు దినపత్రికను మద్రాసులో చాలాకాలం నిర్వహించారు ఢిల్లీ అసెంబ్లీలో మోతీలాలు నెహ్రూతో పాటు సభ్యత్వం వహించారు. మద్రాసురాష్ట్రమునకు ప్రధాన

కోపల్లె హనుమంతరావు

అధికారం చలాయించినవారుగాక, ఆదర్శాలు బోధించిన ఆంధ్రాధతిం ములలో కోపల్లె హనుమంతరావు గారును, ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాలగోపాల కృష్ణయ్యగారును ప్రజాప్రబోధకులైన ప్రవక్తలు ఉభయులూ విద్యాబోధకులై బందరు ఆంధ్ర విజ్ఞాన జాతీయకళాశాల ... మిట్టిదని చూపెట్ట గలిగిరి ఆంధ్ర జాతీయకళాశాలకు హనుమంతరావుగారు సంస్థాపకుడు అంతేకాదు ప్రాణము ప్రధానాచార్యుడు నిరాడంబర జీవి. తత్వజిజ్ఞాసువు దుగ్గిరాలగోపాలకృష్ణయ్యగారు చీరాలపేరాల మాలప్రదేశి

రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడు

ఆయన కాలమునాటి మరొక మహామహుడు శ్రీ రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడుగారు. వీరేశలింగం పంతులుగారు తీరైన తెలుగుపండితులు. వెంకటరత్నం నాయుడుగారు అసలైన ఆంగ్ల పండితుడు. ఆయన వాగ్ధార "శిరస్సిర్ఝరి" తరంగములవలె తురంగమించెడి. ఆయన భావకంటె ఆయన తీరు తేజోవంతమైనది. ఆయనభావ నకంటె ఆయన భాషను గంభీరమైనది. ఆయనఆనాటియువకుల హృదయమును నాకర్షించిన నీతి జ్యోతి అంటే నేడు వీరేశలింగముగారిని, వెంకటరత్నం గారిని కలిపి లెక్కించితే రెండు అంచులైన ఒకటిందుగా కన్పిస్తారు.

కేవలము, ఆనాటి రాజకీయ రంగమునకే సమదృష్టి నారించినయెడల న్యాపతి సుబ్బారావు పంతులుగారు ఆంధ్ర పితామహులని అనన్యసామాన్యులై కన్పిస్తారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు మహాసభా ప్రతిష్ఠాపకులై తొలుత సంతకములు చేసి వారికి

II II దివాన్ బహదూరు కేశవ పిళ్లె గారు

మునీశ్వరుడు కాడు. నాయుడుగారు నడిపించిన నాయకుడు- రేలంగి ప్రజాహృదయమును ఉద్యోగం యాగించిన వాడు. ఆ నాయకుని అరవింద దర్శయాత్రకుడు. మాటలు మేఘగర్జనములు, చేతలు, కాంతి మాత్రులు- అయినా, ఆంధ్రులకు మనవరించి నవరత్న కృష్ణుడు.

ఆచార్యరంగ

మంత్రిగా పనిచేశారు 82 సంవత్సరముల జీవితానుభవంతో ఈ రాజకీయ సముద్రంలో అలకిలకలకిలచేసి చేవకలిగిన ధీవరుడు ప్రకాశంగారి హృదయంలో ఆంధ్ర ప్రజానీకం ప్రకాశిస్తోంది ఆంధ్ర ప్రజాహృదయంలో ప్రకాశం గారు ప్రకాశిస్తున్నారు. నవ్యాంధ్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వసారథ్యం ఆయనకు సుసాధ్యం—ఇదితథ్యం

డాక్టరు పట్టాభి

ప్రకాశంగారిని పేరొక్కన్న ప్రతి ఆంధ్రుడూ డా॥ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారిని పేరొక్కనగలడు భాషారాష్ట్ర సిద్ధాంతమును ... దిక్కులు దిక్కు చెల్ల ఘోషించి వాదించి నది డాక్టర్ పట్టాభిగారు కెంట్ కెంటు కాంగ్రెసు అధ్యక్షపదవిని వహించిన ప్రథమాంధ్రుడు సనాతనం ఆనందాచార్యులగారు. కాని

(73 వ పేజి చూడుడు)

ఆంధ్రరాష్ట్రశాసనసభ్యులు, ప్రముఖ ప్రజాసేవకులు

శ్రీ కడప కోటిరెడ్డి (కాంగ్రెసు-కడప)
శ్రీ కె. శరభారి [కాంగ్రెసు-చిత్తూరు]
శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం (ప్రజాసోషలిస్టు-విశాఖపట్నం)
శ్రీ దామోదరం సంజీవయ్య (కాంగ్రెసు-కర్నూలు)
గౌతు లచ్చన్న (కృషికార్ లోక్-విశాఖ)
టి. నాగిరెడ్డి (కమ్యూనిస్టు-అనంతపురం)
వివిధరామయ్య నాయుడు (కాంగ్రెసు-రంపూరు)
శ్రీ జి. సి. కొండయ్య (స్వతంత్ర-అత్మకూరు)
శ్రీ పాడిరెడ్డి కాశిరెడ్డి [కమ్యూనిస్టు-దర్శి]
వి. గిరి స్వామి రెడ్డి (కృషికార్ లోక్-వీరఘట్టం)

శ్రీ డి. ఎల్లమందారెడ్డి (కమ్యూనిస్టు-కనిగిరి)
శ్రీ బి. గోపాలకృష్ణారెడ్డి (కాంగ్రెసు-నూజివీడు)
శ్రీ కందిపిల్లి కృష్ణరావు (స్వతంత్ర-తెనాలి)
శ్రీ కొనుకుర్తి మాలకొండయ్య [కమ్యూనిస్టు-ఒంగోలు]
శ్రీ కరణం రంగారావు (కమ్యూనిస్టు-గిలకలూరిపేట)
శ్రీ ప్రగడ కోటయ్య [ప్రజాపార్టీ-చీరాల]
శ్రీ అల్లూరు రామిరెడ్డి (కాంగ్రెసు-దుగిరాల)
శ్రీ కొల్లా వెంకయ్య (కమ్యూనిస్టు-పొన్నూరు)
శ్రీ వేములపల్లి శ్రీకృష్ణ (కమ్యూనిస్టు-బాపట్ల)
శ్రీవావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య (స్వతంత్ర-సత్తెనపల్లి)

తిమ్మారెడ్డి కోటమ్మరెడ్డి (కాంగ్రెసు-ప్రత్తిపాడు)
ఆలపాటి వెంకట్రామయ్య (కాంగ్రెసు-తెనాలి)
మేడూరు హనుమంతరావు (కమ్యూనిస్టు రేపల్లె)
వి. వి. శివయ్య (కమ్యూనిస్టు-వినుకొండ)
మైనేని లక్ష్మణస్వామి (కమ్యూనిస్టు కంకిపాడు)
శ్రీ దర్శి లక్ష్మయ్య [కమ్యూనిస్టు-మంగళగిరి]
శ్రీ వాసిరెడ్డి రామారావు (కమ్యూనిస్టు-కంచికచెర్ల)
శ్రీ పేట రామారావు (కమ్యూనిస్టు-తిరువూరు)
శ్రీ గుంటూరు బాపనయ్య [కమ్యూనిస్టు-దివి]
శ్రీ తమ్మిన పోతరాజు (కమ్యూనిస్టు-విజయవాడ)

శ్రీ అంద్రి రామలింగయ్య (కమ్యూనిస్టు-దివి)
వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం (కాంగ్రెసు-కైకలూరు)
శ్రీ పిల్లలమర్రి వెంకటేశ్వర్లు (కమ్యూనిస్టు-జగ్గయ్యపేట)
వర్ప్రసాద మూర్తిరాజు (కాంగ్రెసు-తాడేపల్లిగూడెం)
శ్యామలపూడి బలిరెడ్డి (ప్రజాసోషలిస్టు-పెనుగొండ)
భూపతిరాజు సుబ్బరాజు (ప్రజాసోషలిస్టు-భీమవరం)
పసల సూర్యచంద్రరావు (ప్రజాసోషలిస్టు-అలంపురం)
శ్రీనియోగి వెంకటరామారావు (కృషికార్ లోక్-బూరుగుపూడి)
శ్రీ ఎర్రేపెద్ది వెంకటకృష్ణారావు (ప్రజాసోషలిస్టు-ద్రాక్షారామం)

వి. బాపునాయుడు (కృషికార్ లోక్-యలమంచిలి)
శ్రీ బొజ్జంకి గంగయ్యనాయుడు (కృషికార్ లోక్-మాడుగుల)
శ్రీ పాలవలస సంగంనాయుడు (కాంగ్రెసు-పాలకొండ)
కొండి నారాయణ (కృషికార్ లోక్-శ్రీకాకుళం)
కుంజరీ కామునాయుడు (కృషికార్ లోక్-హుజరం)
శ్రీ కిల్లి అప్పలనాయుడు (కృషికార్ లోక్-శ్రీకాకుళం)
వెంకటనారాయణదొర (కృషికార్ లోక్-పాతూరు)
శ్రీ టి. ఎన్. రెడ్డి (కాంగ్రెసు-ఆదోని)
శ్రీ చంద్రపుల్లారెడ్డి (కమ్యూనిస్టు-వందికొట్కూరు)
శ్రీ వి. చిదానందం (ప్రజాసోషలిస్టు-ఒక్కపల్లి)

పెండారి నారాయణప్ప (కాంగ్రెసు-కళ్యాణదుర్గం)
శ్రీ జి. శివశంకరరెడ్డి (కాంగ్రెసు-హిందూపురం)
శ్రీ దాదాల కృష్ణమూర్తిరావు [కాంగ్రెసు-పుంగనూరు]
శృంగారం (కృషికార్ లోక్-చిత్తూరు)
శ్రీ డి. సీతారామయ్య (కమ్యూనిస్టు-గుడిపల్లి)
పిడతల రంగారెడ్డి (కాంగ్రెసు కంభం)
శ్రీ ఇ. వి. పేమారెడ్డి (కాంగ్రెసు-కడప)
సూర్యనారాయణరాజు (స్వతంత్ర-రాయచోటి)
శ్రీ రామయ్య (కాంగ్రెసు కళ్యాణదుర్గం)
శ్రీ ఆచారి వెంకట్రామ (కాంగ్రెసు-నాతవరం)

బత్తెం రామకృష్ణారెడ్డి (ప్రజాసోషలిస్టు-కావలి)
శ్రీ కొల్లిటగడ్డ రాజగోపాలరావు (కమ్యూనిస్టు-గుడివాడ)
సుబ్బారెడ్డి (ప్రజాసోషలిస్టు-కోయిలకుంట్ల)
వి. వెంకటరామనాయుడు (కాంగ్రెసు-కందుకూరు)
శ్రీ ఆదికేశవులునాయుడు (కాంగ్రెసు-చంద్రగిరి)
కె. సుబ్బారెడ్డి (కమ్యూనిస్టు-పల్నాడు)
శ్రీ దంతులూరి నారాయణరాజు (కాంగ్రెసు-ఉండి)
ఎం. వి. భద్రం (కరపాడి)
కొడుగంటి గోవిందరావు (కమ్యూనిస్టు-అనకాపల్లి)
శ్రీ కుందా రామయ్య (ప్రజాపార్టీ-అద్దంకి)

లింగారెడ్డి (కాంగ్రెసు-వెంకటగిరి)
కె. కాలనారాయణరెడ్డి (కాంగ్రెసు-ప్రొద్దుటూరు)
శ్రీ కోవిదాం బడ్డెపుచౌదరి (ప్రజాపార్టీ-ఉదయగిరి)
శ్రీ పిన్నమనేని శ్రీరామచంద్రరావు (కమ్యూనిస్టు-కొవ్వూరు)
చిటూరి ప్రభాకరచౌదరి (కమ్యూనిస్టు-రాజమండ్రి)
శ్రీ పార్థసారథి లింగారెడ్డి (అదోని-కాంగ్రెసు)
శ్రీ గారపాటి ఎర్రన్నాయుడు (కమ్యూనిస్టు-ఏలూరు)
వెంకటకృష్ణరావు బహద్దూరు (కాంగ్రెసు-కుంది)
హనుమంత ఎర్రికాలయ్య (కాంగ్రెసు-నర్సన్నపేట)
(కాంగ్రెసు-ఫీ మునిపట్నం)

శ్రీ చందూలాల్ త్రివేది

శ్రీ టంగుటూరు ప్రకాశం

'సుగుణ సంపదగల ఆంధ్రులు సమైక్యంగ ముందంజ వేయాలి'

— గవర్నర్ త్రివేది సందేశం

"అక్టోబరు 1 వ తేదీ భారత దేశచరిత్రలో ఒక చరిత్రాత్మక ఘట్టం అందులో ఆంధ్రులకు వారి చరిత్రలో అపూర్వ సంఘటన ఇలకై ఏళ్ల తరబడి కలలు గంటున్న రాష్ట్రావతరణమునుకళ్లారా చూచి ఆనందించే మహద్భాగ్యం కలిగింది ఈ చారిత్రాత్మక, మహోత్సవ సమయంలో ప్రత్యేకసంచికను వెలువరించడానికి "ఆంధ్రపత్రిక" పూనుకోవడం అన్నివిధాలా సముచితంగా ఉన్నది

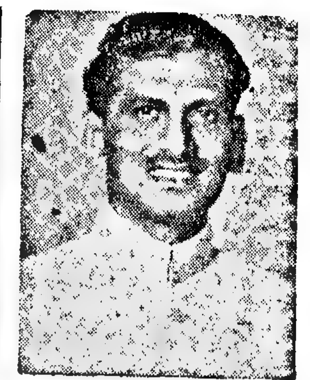
ఈ పత్రికా ముఖాన నా హృదయపూర్వక శుభాకాంక్షలు ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి, ఆంధ్రప్రజానీకానికి అందజేయటం మహదవకాశంగా భావిస్తున్నాను ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని ఆశీర్వదించవలసినదని పరమేశ్వరుని ప్రార్థిస్తున్నాను ఈ మహోత్సవ సమయంలో ఒక్కవిషయం మట్టుకు చెప్పదలిచాను సుగుణాలు కలిగిన ఆంధ్ర ప్రజానీకం సమైక్యంగా అన్నిరంగాలలో స్వాతంత్ర్యాన్ని వృద్ధిచేసుకుంటూ తద్వారా భారత ప్రభుత్వానికి వన్నెతేగల విధంగా వ్యవహరించ గలరనే విశ్వాసాన్ని వెల్లడిస్తున్నాను

డా॥ అనంతశయనం

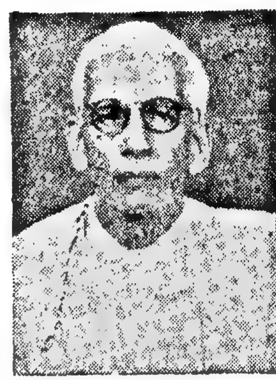

బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డి

కొత్త రఘురామయ్య

బి. రాజగోపాలరావు

నూరిక్కి రామశేషయ్య

డాక్టరు లంక సుందరం

ఎస్ రాఘవాచారి

గూళెపేరి బసవపున్నయ్య

కడియాల గోపాలరావు

శ్రీ పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య

ఎస్. వి. ఎల్. నరసింహం

ఈశ్వరరెడ్డి

మంగళగిరి నానాదాసు

చదలవాడ బుచ్చికోటయ్య

ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ పి. వి. రాజమన్నార్

మధ్యప్రదేశ్ గవర్నర్ డా॥ పట్టాభి సీతారామయ్యగారు

ఆంధ్రమహాసభ కార్యదర్శి శ్రీ వెన్న య్యశాస్త్రి

ఆంధ్ర వాణిజ్యమండలి అధ్యక్షుడు వి. సూర్యనారాయణ

పార్లమెంటు ఆంధ్రసభ్యులు

మద్రాసు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ రాజగోపాలాచారి

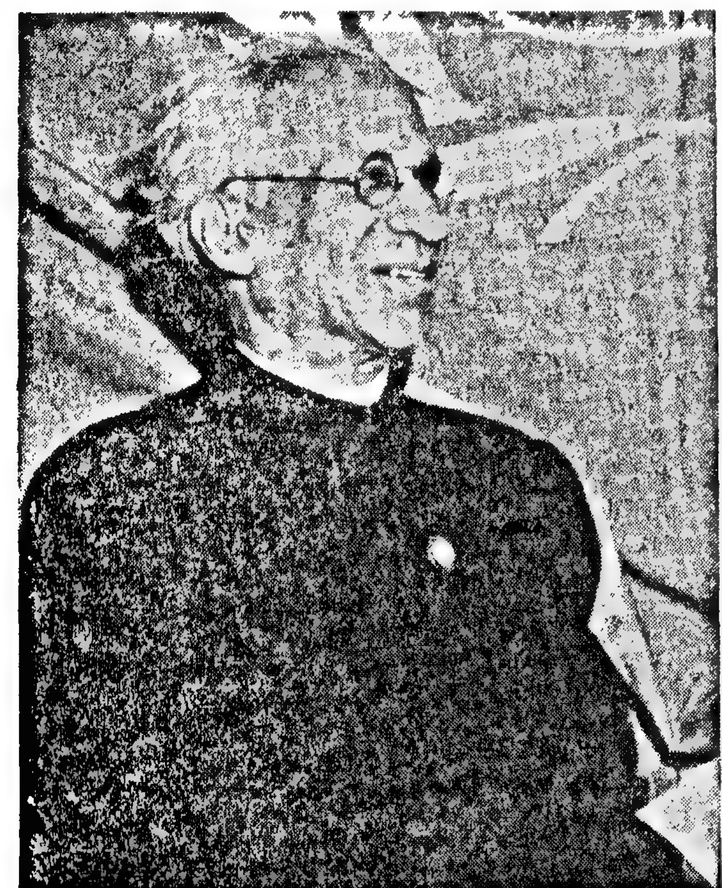

మరపురాని మన రచయితలు శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు

ఉ ఉ

శ్రీ తల్లాప్రగడ రాజేశ్వరమ్మగారు

ఇదే సంచికలో 81వ పుట యందు ప్యారీ సీతారాం, వర్ బి యస్ రావుగార్ల బొమ్మలు పొరపాటుగా పడినవి పాఠకులు వానిని సవరించుకొనగోరెదము.

—సంపాదకుడు

ఉపాధ్యక్షుడు డా సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్

శ్రీ బూదరాజు వత్రాత్రేయులు ఆంధ్ర ప్లానింగ్ భూమితో భాగ్యాంకు కార్యదర్శి

శీఘ్రనిర్ణయ వ్యవసాయ బోర్డు దాదాసు డా శాస్త్

కీ॥ శే॥ పండిట్ డి గోపాలాచార్యులు

In the year 1843 the Madras Government received copies of this book from the India House accompanied (see page 1182) by a request that all public authorities should be called on to give some aid in correcting them, and supplying such information as was deficient. About thirty copies were in course of time received back from as many offices. were sent by Government to the Madras College Board, who ~~referred them to me~~ ~~were examined by me~~ Only about fifteen copies ~~were~~ has been carefully filled up and of these about eight furnished valuable information. (see page 1183-1184) I completed the task on 27 March 1843.

I had previously compiled my Glossary (see ce pi ter) of Hindustani and other foreign words used in Telugu. That Glossary alone exceeded all the contributions of others.

From all these sources I selected such words as suited the purpose declared in the Letter of Instructions and thus formed a Glossary which was transmitted to England in my Kar's writing. Of that one the present is a copy.

C. P. Brown Dec 1845

To this copy I have since added many words & meanings collected in reading. Jan 1850

అన్ని శతాబ్దములు, ఉపయోగకరమైన విద్యా ధర్మంలో ఎంతో కృషిచేసి విజయం సాధించిన, తెలుగువాడు కాకపోయినా తెలుగు పదకోశాల రచనలో ఆంగ్ల-ఆంధ్ర నిఘంటువులు, ఇంకా ఇతర గ్రంథాలు రచించి ఆంధ్రభాషకు అమూల్యంగా సేవ చేసిన సి పి బ్రౌను గారి ఆంగ్ల-ఆంధ్ర పారిభాషిక పదకోశంలోని, చేతివ్రాత ప్రతి.

ఆంధ్రదేశము గర్వించదగిన ఆధునిక ఔషధోత్పత్తి సంస్థ

సౌత్ ఇండియా రిసెర్చి ఇన్‌స్టిట్యూట్ లిమిటెడ్, విజయవాడ, ఒక ప్రధానమైన ఔషధోత్పత్తి సంస్థ. ఇది 1950లో స్థాపించబడినది. అప్పుడు ముఖ్యమంత్రిగా వుండిన శ్రీ పి యస్ కుమారస్వామి రాజాగారు ఈ సంస్థకు ప్రారంభోత్సవం జరిపారు

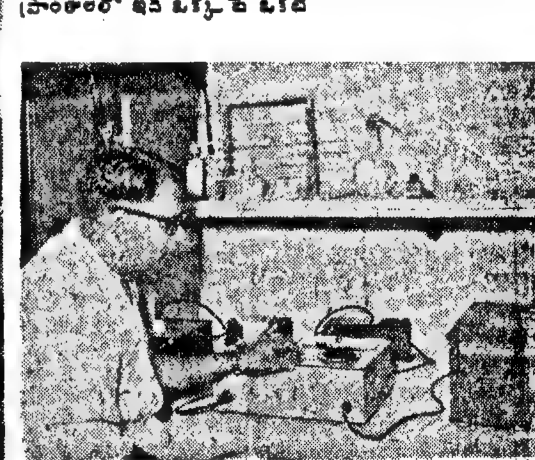

శ్రీ పి ఎస్ కుమారస్వామిరాజాగారు ప్రారంభోత్సవం జరిపినప్పటి చిత్రం

ఈ ఇన్‌స్టిట్యూట్ లివర్ ఎక్స్‌ట్రాక్టు ఔషధాలను, విటమిన్ ప్రాడక్టులను, ఇంకా నిత్యకృత్యంలో వైద్యానికి అవసరమైన మందులను అనేకమైనవాటిని తయారుచేస్తున్నది. ఇవి ఆంధ్రదేశంలోను, ఇతరచోట్లనుకూడ చాల పేరుపొందినవి.

ఈ కంపెనీ మానేజింగ్ డైరెక్టరు డాక్టరు కె సుబ్బరాజుగారు, యం యస్ (కాలిఫోర్నియా) వీరే టెక్నికల్ డైరెక్టరుకూడ అయియుండి ఉత్పత్తిని స్వయంగా పరిశీలిస్తున్నారు వీరు శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోలోని కాలిఫోర్నియా విశ్వవిద్యాలయమందు ఔషధోత్పత్తి శాఖలో పోస్టు గ్రాడ్యుయేటు యూనివర్శిటీ, అమెరికాలోను విస్తారంగా పర్యటించి ఔషధాల తయారుచేసే పద్ధతులలో విశేషజ్ఞానం, అనుభవం గడించినవారై, విజయవాడలో ఈ పరిశ్రమను స్థాపించి సమర్థతతో నడుపుచున్నారు ఈసంస్థ ప్రఖ్యాతిమానమై డాక్టర్ల ప్రశంసను పొందినదై, దినదినాభివృద్ధి చెందుతున్నది నేడు వీరు తయారు చేస్తున్న ఔషధాలు దక్షిణ ఇండియా అంతటను, దక్కనులోను, బొంబాయి, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలలోను విస్తారంగా అమ్ముడుపోతున్నవి

ఈ ఇన్‌స్టిట్యూటు డైరెక్టరును, అనుభవజ్ఞులైన వ్యాపారస్తులును అగు శ్రీ పి కె షారాఫ్, బి, యస్‌సి గారు కంపెనీ మానేజిమెంటు విషయాలలో వీరికి సహకరిస్తున్నారు.

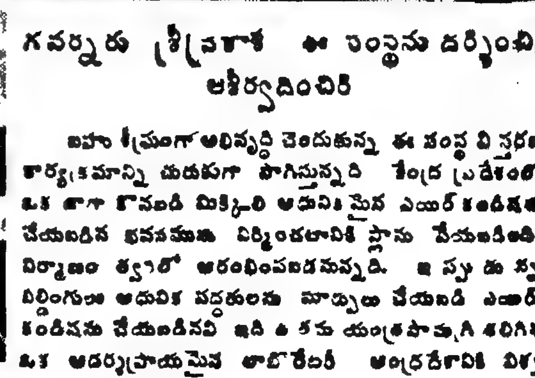
ఈ లాబొరేటరీ ఆధునిక యంత్రసామగ్రి కలిగి యున్నది విటమిన్లను పరీక్షించటానికిగాను "ల్యూమెట్రాన్ ఎలెక్ట్రానిక్ ఫోటోమీటర్"ను కలిగియున్న సంస్థ ఈ ప్రాంతాలలో ఇది ఒక్కటే ఒకటి

ల్యూమెట్రాన ఎలెక్ట్రానిక్ ఫోటో మీటర్

ఔషధములు తయారుచేయుటలో ఈ సంస్థ నిరంతరము తీసికొను విశేష శ్రద్ధయే దీని విజయానికి కారణం ఈసంస్థకు అధికమైన ఉత్పత్తి శక్తి ఉంటటంవల్ల, దీని ఔషధాలకు నానాటికి గిరాకీ హెచ్చుతున్నా ఇది నిర్వహించగలుగుతున్నది

సమర్థంగా పనిచేస్తున్న ఈ సంస్థను, పెద్ద అనేకులు సందర్శిస్తున్నారు ఇటీవల మద్రాసు రాష్ట్ర గవర్నరు శ్రీ ప్రకాశగారు సందర్శించిన భాగ్యం ఈ సంస్థకు అబ్బింది

మూడవ వార్షికోత్సవము

గవర్నరు శ్రీప్రకాశ ఈ సంస్థను దర్శించి, ఆశీర్వదించిరి

బహుశీఘ్రంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న ఈ సంస్థ విస్తరణ కార్యక్రమాన్ని చురుకుగా సాగిస్తున్నది కేంద్ర ప్రదేశంలో ఒక నాగా కొనబడి మిక్కిలి ఆధునికమైన ఎయిర్ కండిషను చేయబడిన భవనము నిర్మించటానికి ప్లాను వేయబడింది. నిర్మాణం త్వరలో ఆరంభింపబడనున్నది. ఇప్పుడున్న బిల్డింగులు ఆధునిక పద్ధతులను మార్పులు చేయబడి ఎయిర్ కండిషను చేయబడినవి ఇది ఒక నవ యంత్రసామగ్రి కలిగిన ఒక ఆదర్శప్రాయమైన లాబొరేటరీ ఆంధ్రదేశానికి నిశ్చయంగా గర్వకారణమైనది

మద్రాసు నివాసులు స్థాపకులు ఎర్ ముత్యా వెంకటసుబ్బారావు దంపతులు

కొందరు ప్రఖ్యాత ఆటగాండ్రు

అనేక ఆటలలో అందెవేసిన ఆంధ్ర పుత్రులున్నారు. క్రికెట్ ఆటలో విదేశాలలో భారత దేశకీర్తిప్రతిష్ఠల నినుమడింపజేసిన ఎస్ విజ్జీ, బల ప్రదర్శనంతో భారతీయులకు కీర్తి నార్జించిపెట్టిన కోడి రామమూర్తి మొదలైన వారినిగురించి కుందూరి వెంకట గోపాలరత్నంగారు వ్రాసిన వ్యాస సారాంశమిది.

వ్యాయామ క్రీడారంగాలలో అగ్రస్థులు అందెవేసిన చేయి. ఆంధ్రభూమికి, భారతావనికి పేరుతెచ్చిన కొందరి ఆటగాండ్ర గురించి ముచ్చటించడమే ఈ వ్యాసపు లక్ష్యం.

శ్రీ కుందూరి వెంకట గోపాలరత్నం

కోడి రామమూర్తి

వ్యాయామమన్న పేరు వినబడగానే చిరంజీవి శ్రీ కోడి రామమూర్తి పేరు జ్ఞప్తికి వస్తుంది. కోడి రామమూర్తి విజయనగరంలో పుట్టాడు తన తరము వారికీ, తరవాతి వారికీ వ్యాయామంలో ఎనలేని ఆదర్శపాత్రుడు. కల్లకేసాడు అపారమైన బలంతో అతనిని భారత దేశపు బార్ శాండో అని పిలిచేవారు. మల్లయుద్ధంలో జగజ్జెట్టి అతనిని జాగాలో ఛీఫుగా స్మరించవచ్చును. ఇక బల ప్రదర్శనలో సర్కసు కంపెనీని నిర్వహించి, దేశాటనం చేశాడు. మోటారు కారు నాపుట, రెండు ఏనుగులను నిలువునా ఆపుట, మొదలయిన సాహసకృత్యాలను అవలీలగా చేసేవాడు.

విజయనగర్ మహారాజకుమార్

విజయనగరం తలపుకి రాగానే 'విజ్జీ' తలపుకు వస్తాడు. మహారాజకుమార్ విజయానందుని ముద్దుపేరే విజ్జీ. భారతదేశంలో క్రికెట్టుకు చేసిన వారందరూ 'విజ్జీ' పేరెరుగకుండటంలో అతిశయోక్తి లేదు. భారతదేశంలో క్రికెట్టు క్రీడావ్యాప్తికి ఆయన చేసిన సేవ అద్వితీయం. భారతదేశం పాలించినవారికీ, భారతదేశం గురించి తెలియ చెప్పవారికి క్రికెట్ క్రీడపట్ల కళ్ళుతెరిపించే శిక్షణ విన్యాసం. రంజిత్ సింగ్జీ, ఆంగ్లేయులని, తన క్రికెట్ క్రీడలో ముగ్ధుల గావించి, భారత రాజకీయ నేతలకన్న, కవిగాయకులకన్న, బ్రిటన్ భారతదేశాలమధ్య సన్నిహితత్వం సాధించారు. క్రికెట్ ఆట భారతదేశంలో శాస్త్రబద్ధంగా వున్న రోజులలో మహారాజకుమార్ విజయానంద్, బ్రిటన్ నుంచి జాక్ హాబ్సు (ఇప్పుడు సారు) సి. సట్ క్లిఫ్

1933-34 వ సంవత్సరంలో కాశీలో తమ ఛివరంలో పున్న క్రీడాస్థలంలో డి. ఆర్. జార్డైన్ నాయకత్వాన వచ్చిన ఎమ్ సి సి జట్టుని విజ్జీ జట్టు ఓడించింది అది వారి జీవితంలో ఒక మరపురాని ఘట్టం అని చెప్పవచ్చు వీరు క్రికెట్ ఆటకి చేసిన సేవ గుర్తించి వీరిని 1936 లో బ్రిటన్ లో పర్యటించిన భారత దేశపు క్రికెట్ జట్టుకి కెప్టెన్ గా నియమించారు. ఆ సంవత్సరంలో నే వీరు క్రికెట్ ఆట నుంచి విరమించినవారికి ఆ ఆటలో గల ఉత్సాహం అభిమానం దిగజారలేదు. వారిలో క్షణికమైన పాత్రికేయత్వ తీరాయి.

సి. కె. నాయుడు

క్రికెట్ రంగంలో, భారతదేశంలో, అగ్రశ్రేణికి చెందిన వారిలో శ్రీ సి. కె. నాయుడు ఒకరు. వీరి పేరు లో మొదటి రెండు అక్షరాలు "క్రికెట్ కింగ్" అని అనుకరించడమయ్యె. శ్రీ సి. కె. నాయుడు ఆడుతున్నప్పుడు 'రాజకీయ' లేకి చూస్తుంది. ఎమ్. సి. సి. జట్టు 1926-27 లో మనదేశంలో పర్యటనకి వచ్చినప్పుడు ఆ. ఇ. ఆర్ల 180 పరుగులు చేశారు. శ్రీ నాయుడు ఆనాడు ఒక గంటలో 153 పరుగులు సాధించి భారత క్రికెట్ చరిత్రలో నూతన అధ్యాయం మొదటి సువర్ణాక్షరాలలో లిఖించారు. ఈ 153 పరుగులలో '11 సిక్సర్' '13 ఫోర్లు' వున్నాయి. ఆర్థర్ గిల్లిగన్ ఒకసారి ఈయనని వర్ణిస్తూ "ఆయన ఆటగాడు కాదు మాంత్రికుడు" అని అభివర్ణించారు. శ్రీ సి. కె. ఆటయూ స్కీ, ఈ నాయకత్వంలో పడింది. 'రంజీ', సి. కె. క్రికెట్ లో ప్రథమశ్రేణి ఇద్దారిని అను కృతి. క్రికెట్ క్రీడా విమర్శకులలో పేరుగాంచిన నెవిల్ కార్డస్ శ్రీ సి. కె. నాయుడు ఆటచూసి ముగ్ధులయ్యారు. ఎందరి ప్రశంసలనో నాయుడు గారు పొందారు.

శ్రీ సి. ఎస్. నాయుడు

అన్నగారికి బాటింగ్ లో ఎంత నైపుణ్యముందో సి. ఎస్. నాయుడుగారికి బౌలింగ్ లో అంతటి శక్తి సామర్థ్యాలున్నాయి. అన్నదమ్ములిద్దరు అంతర్జాతీయ ప్రఖ్యాతి గడించారు. ఒక బౌలింగ్ లో మాత్రమే కాదు ఫీల్డింగ్ లో త్వరలో పరుగులు సాధించడమే ఆయన అభిమతము. దీనివల్ల ఆ శక్తిసామర్థ్యం అంతా ఆడిన జట్టుని అదరాగొట్టిన సీట మయించి రక్షించగలిగాడు.

క్రీడారంగం

(శ్రీ సి. ఎస్. వి. నరసింహారావు)

యావద్భారత దేశంలో ప్రాచీన కాలం నుండి కూడా క్రీడారంగానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం వుండేది అకాలంనాటి చక్రవర్తులుగాని, మహారాజులుగాని పాదుషాలుగాని ఏ విధంగా అష్టదిగ్గజాలవంటి కవులను పోషించేవారో అదేవిధంగా వారివారి క్రీడావినోదాలకుగాను కొంతకొంత మంది వీరమల్లులను, కుస్తీదారులను పోషిస్తూ పండుగలలోను, ఉత్సవాల సమయంలోను యీ పోటీలను, క్రీడలను యేర్పాటు చేసి ఆనందించేవారు.

అన్నికాలాలలోను, భారత దేశంలోని భాగమైన మన ఆంధ్రావనికూడ ఆయా కాలపు అభిమానాన్ని పట్టి యీ క్రీడారంగంలో కూడ తీసిపోక వారి ప్రతిభను చూపుచుండేవారు. ఏ విధంగా యీ తెనుగువాడు అన్నిరంగాలలో అటు శాంతప్రతికంగాను, కళానైపుణ్యంలోను, రాజకీయంగాను అద్వితీయస్థానం సంపాదించిందో అదేవిధంగా యీ క్రీడారంగంలో కూడ కీర్తి గడించింది. ఆయా కాలపరిస్థితులను పట్టి ఆయా ఆటలు యొక్క ప్రోత్సాహం కలిగి ఉండేది. మన పూర్వీకుల ఆచార ప్రకారం ఎక్కువగా ఆధ్యాత్మికంగాను, నైతికంగాను, అంగపుష్టిని సంపాదించటానికి ప్రతి ఆంధ్రుడును ప్రాణాయామం, సాలీ, ధాతీ, సూర్యనమస్కార్, ఆసనములు మొదలగాగల వ్యాయామం చేస్తూ తమతమ ప్రత్యేక అంగపుష్టికిన్ని, శక్తిబలానికిన్ని, దేహారోగ్యానికిన్ని ప్రాధాన్యం యిచ్చేవారు.

కాలక్రమేణ పాశ్చాత్య సంపర్కం వల్ల మన విద్యావిధానంలో కానీయండి, యితరత్రా కానీయండి నూతన సంప్రదాయ యీ క్రీడలలో కూడా మార్పు తేవడానికి దోహదం చేసింది. ఆధునిక వ్యాయామ క్రీడలను ప్రచారంలోకి తీసుకుని రావటంలో క్రిష్టియన్ మిషనరీ పాఠశాలలు చాలా తోడ్పడ్డవి.

మన ఆంధ్రులు కూడ యీ క్రీడలలో త్వరితగతిని మార్పుపొంది మేటి పేరుప్రఖ్యాతులనే గడించారు. గత పాతిక సంవత్సరములలో తెనుగు వీరులు ఆయా క్రీడలలో టెన్నిసుగాని, క్రికెటుగాని, కాలిబంతిగాని, చెడుగుడు, హాకీ, కుస్తీలు మొదలగాగల్గిన ప్రతిభలు అఖండ ఖ్యాతిగడించిన వారెందరో కలరు. ఉదాహరణకు టెన్నిసులో శ్రీ నారాయణస్వామి, హాకీలో దివాకర్ అప్పటి గవర్నరు ప్రశంసించారు. శ్రీ సి. రామస్వామి సెంట్రల్ జిల్లా కాంట్రాక్టు పట్టి టెన్నిసు ఛాంపియను, శ్రీ యస్. క్రిష్ణస్వామి కూడా వారి వారి మకుట కిరీటంగాడు. ఇటువంటి యెందరో ఆరాధనీయులు మనలో కలరు.

క్రికెటు ఆటలో కూడా అతి పాశ్చాత్య క్రీడ యిప్పటికీ మన తెలుగు నాయకులకు శ్రీ కల్నల్ సి. కె. నాయుడు యీ శతాబ్దారంభంలో కర్నాటక ప్రసిద్ధ కీర్తి సంపాదించారు. అదేవిధంగా, మహా రాజకుమార్ ఆఫ్ విజయనగరం, శ్రీ సి. యస్. నాయుడు, శ్రీ సి. రామస్వామి మొదలగువారు భారతదేశ జట్లకు నాయకులుగా విదేశములలో పర్యటనలు సల్పి ఖ్యాతి పొందారు. ఈ రంగంలో ప్రఖ్యాతి వహించిన శ్రీ కె. యస్. రంగారావు మన రాయల సీమవాసి.

కాలిబంతి క్రీడలో కూడా శ్రీ బాలరావు, శాణారావు, గంటా ఆది నారాయణ, సైదా ఫ్యాక్టర్, అశ్రీఫ్, వల్లభజోస్యుల కృష్ణమూర్తి, బందరు నాయుడు, కాకినాడ అప్పారావు, బుచ్చి, జస్టిస్ యిత్యాదులు ఎందరో యింకెందరో యున్నట్లు ఉన్నారు. శ్రీ వల్లభజోస్యుల కృష్ణమూర్తి ఆంధ్రా టైగర్ అని ప్రశంసాత్మక టైటిల్ ను ప్రసాదించారు.

చెడుగుడు మన ఆంధ్రుల అభిమాన క్రీడ. అప్పటికి యిప్పటికి కూడ అఖిల భారతదేశంలో యీ ఆటకు మనము ప్రత్యేకత వహించియున్నాం. ఆల్ యిండియా పోటీలలో కూడా ఘన విజయం సంపాదించియున్నాం. ఈ ఆటలో ప్రత్యేకముగా పేరెన్నిక గలవారిలో శ్రీ కోపల్లె వెంకటేశ్వర రావు (రబ్బరు), ఖాదర్ ఖాన్, ధనంజయ, సుబ్బులు, వెంకయ్య, అబ్దాని మొదలుగాగలవారు లెక్కకు మిక్కుటంగా ఉన్నారు. పోటీలలో కూడ, యిరువదిఅయిదు సంవత్సరాల ముందే, ఒలింపిక్సు పోటీలలో యస్. వి. రామారావు అఖిలభారతదేశంలో కూడా సెటప్ చేయని రికార్డు 100 మీటర్ల పరుగులో దూకించి అప్పటి గవర్నరుకు, మరణ అధికార్లకును ఆశ్చర్యం కలిగించారు.

క్రీడావినోదాలపట్ల విద్యార్థుల ఉపేక్ష

ఇట్లు ప్రఖ్యాతి గడించిన యీ ఆంధ్రామతల్లికి కీర్తినితెచ్చిన తెలుగు బిడ్డలు యెందరో కలరు. కాని యీ నాటి రాజకీయ వాతావరణంలో మార్పులు రావడంతో ఆ రాజకీయాలే అనవసరంగా అన్నిరంగాలలోను వింత వికృతం అయినవి. చివరకు పాఠశాలల్లో కూడా వారివారి విద్యలయేమో, వారి క్రమశిక్షణయేమో, వ్యాయామము యేమో చూచుకోనివ్వకుండా కొందరు మహా రాజకీయాలవారి వలల్లో పడిపోతున్నారు. పాయంత్రం విరామ సమయంలో యీ విద్యార్థులకు తగిన శిక్షణ్ని, వారి శరీరాలకు ఉత్సాహమును, ఉద్రేకములకు శాంతిచ్చేటటువంటి వ్యాయామవిద్య లేకపోతుంది.

మన జాతీయ ప్రభుత్వం సర్వత్ర యీ విద్యకు తగిన ప్రోత్సాహం యిచ్చి ఆరోగ్యాన్ని, ధార్మికతన్ని, బుద్ధికుశలతను, మనశ్శక్తిని, క్రమశిక్షణను విద్యార్థులలో కలగచేసేటట్లు తయారుచేయ్యాలని ఆశ. కాంగాని విద్యావిధానం ఇంకా ఆ విధంగా మార్పు చెందకపోవటం శోచనీయం.

అదిగాక కోటిదేశాలలో పలువిధాల తిరగాలేవన్నాను, వారి స్నేహ బాంధవ్యాలను పొందాలన్నాను, ఆయా దేశాలలో కూడ కీర్తిగడించాలంటే యీ క్రీడారంగంలో కూడ అన్ని క్రీడలలో పోటీలలో పాల్గొని వాటిలో మేధాసంపత్తి సంపాదించవలెను. దీనికి మన తెలుగుబాలురకు చిన్నతనము నుండియు తగిన తరిఫీదు యిచ్చి, యీ వ్యాయామక్రీడలకు తగినబోధన నిచ్చుటకు నీలుగా విద్యావిధానమును మార్చవలెను ముఖ్యము మా కోర్టవ్యదృష్టితో మార్పు చేయవలెను. వారికి కావలెనంటే అభిమాన వ్యాయామము యివ్వవచ్చును. కాబట్టి యిప్పటి ఉన్న విద్యలోని వ్యాయామ విధానంలోని థీయరీ (Theory)ని, మనోస్థాయికిని తగ్గించి బాలురకు ప్రాక్టికల్ గాను ఉపయోగపడు విధానమును ప్రవేశపెట్టవలెను. అదే విధముగా కళాశాలల్లో కూడ విద్యాంగ వ్యాయామ విధానం అమలులో పెట్టుటకు ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్ వారిని కోరవలసి యున్నది. ఇతర దేశాల సంయోగం వల్ల ఆయా దేశాలలో వ్యాయామ విధానానికి ఉన్న ప్రాధాన్యం, మనదేశంయొక్క ఇట్టి విజయ పరాజయాల పట్టిన్ని, యితరదేశాల అటు యిప్పటివారి జయాపజయాలపట్టిన్ని ఆయా పోటీలవల్ల ఉత్పన్నమగు సోదరభావం స్నేహబాంధవ్యాలు, సమరసభావం, క్రీడానైపుణ్యం యింక మరెన్నో విషయాలను నేర్చుకొనుట సాధ్యం కాగలదు.

వ్యాయామ ఉద్యమం

వ్యాయామ విద్యాభ్యాసంలో ఆంధ్ర సంప్రదాయాలను వివరిస్తూ శ్రీ యశ్వంత సిన్హాగారు వ్రాసిన వ్యాసం క్లుప్తంగా ఇక్కడ ప్రచురిస్తున్నాం. ఆంధ్ర యువతీ యువకులు వ్యాయామ విద్యపట్ల ఇతోధిక శ్రద్ధ చూపడం అవసరమని సిన్హాగారు ఈ వ్యాసంలో హెచ్చరిస్తున్నారు.

శ్రీ యశ్వంతసిన్హా

బలుసు రామకోటిగారావు

ఆంధ్రదేశములో శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారి కాలంనుండి వ్యాయామమును విద్యలు ప్రాబల్యమును చేకూర్చి ఘనకీర్తి విరుదులు గలరు. బొబ్బిలి యుద్ధంనాటి రంగరాయ, రంగనాయుడు మున్నగు వీరరత్నములను మరువజాలము "పల్నాటి వీరుల చరిత్ర, పల్నాటిచరిత్రము" మన స్మృతి పథమునుండి జారదు ఇక్కడ ఇరువది 25 సం॥లు పదునకొండేండ్లనాడు "కలియుగభీమ, ఆంధ్రవీరకంఠీరవ, జగదేకవీర, మల్లరాజతిలక" యను బిరుదులను సార్థకములుగా వహించిన కీ॥ శే॥ శ్రీ కోడి రామమూర్తి నాయుడు గారు ఆంధ్రులే. మల్లయుద్ధ మున వారికాలమున పరిషద్వించిన వెయ్యలేదు భారతదేశమును, ముఖ్యముగా ఆంధ్రదేశమును విస్మయపరచి వ్యాయామ విద్య ప్రాముఖ్యాన్ని తమ ప్రదర్శనముల ద్వారా యువతీ యువకులను ఆరోగ్య బల సంపదను సంపాదించుటకు పురికొల్పిరి. తమ ప్రథమవ్యాయామ మహాసభను శ్రీ జేగోద్ధారక, విశ్వదాత కీ॥ శే॥ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి ప్రోత్సాహముక యేర్పాటు చేసిరి. వారు రామమూర్తి నాయుడుగారు రాజాలకు ఆశీస్సులు పంపిరి.

"ఆంధ్రభోజ" శ్రీ ప్రోలంకు రామారావుపంతులుగారు ప్రారంభోపన్యాసము యిచ్చిరి, ఈ యనాద్యమ జమీందారు వెంకటరంగయ్య అప్పారావుగారు అధ్యక్షతవహించిరి శ్రీ నూతక్కి రామశేషాద్రిగారు అహ్వాన సంఘ అధ్యక్షులుగా యుండిరి. పల్నాటినుండి 40 మంది వీరులు వచ్చి సాము ప్రదర్శనము లు చూపిరి అందులో సాముఖంతరాలను యుద్ధపు రూపము మల్లవిద్యా విన్యాసములు చూపిరి. వాటిలో

శ్రీ రాజగోపాలరావు

హిరణ్యకశిపుని వృషింహ మూర్తి లంఘించిన పట్టు ప్రదర్శించుచిత్రము 4 వేల ప్రేక్షకుల ఆదరణపొందెను.

(72వ పేజీ చూడుము)

ఆంధ్రనాటక రంగస్థలానికి వన్నెలు దిద్దిన మహామహులు

రచన

డాక్టర్ గోవిందరాజుల సుబ్బారావుగారు

[భారతీయ నాటక రంగాలలోకల్లా తెలుగు నాటక రంగం అనేక విషయాలలో ప్రసిద్ధి చెందింది. దేశభాషలలో తెలుగుభాష నాటకరంగానికెంతయు తగివున్నది. అట్టి తెలుగు నాటకరంగస్థలానికి వన్నె తెచ్చిన మహామహులను సంస్మరిస్తూ గోవిందరాజుల సుబ్బారావుగారి వ్యాస సంగ్రహం ఇది]

వర్తమానంలో తెలుగు రంగస్థలంమీద, అంటే-నాటక, సినిమా, రేడియో, రంగస్థలాలమీద నటిస్తూవున్న వారి విషయం నే తెలుకోదలుచుకోలేదు. అలా తెలపటం అప్రస్తుతంకూడాను. పోయినవారిని తలుచుకుంటే కొంత పుణ్యం, కొంత మోక్షం, కొంత జ్ఞాన మార్గం కలుగుతుందని నా నమ్మకం. జీవించియున్న వారు, పోయిన వారికి కొన్నికొన్ని జ్ఞప్తికిరాని కారణాలవల్ల ఋణపడివుంటుంటారని నా ఉద్దేశ్యం.

జీవితపుటడవిలో కొన్ని కాలి బాటలను, మార్గాలను నిర్మించి వుంటారు మనకు ముందు పోయిన జీవులు. వారికివ్వవలసిన ఋణాన్ని, స్మరణమాత్రకంగానైనా మాటచెప్పటం మన ధర్మమనిమనం గుర్తించాలి.

* * *

ఇటీవల సురభి నాటక సమాజాన్ని కడుచతురతతో నిర్వహించి ఆ రేడుకీర్తి సంపాదించారు.

ఇతరులైన కొన్ని నటుల కీర్తి విశేషాలకు 73 వ పేజీ చూడుడు

బళ్లారి రాఘవ

బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతం

డి. వి. సుబ్బారావు

శ్రీ శ్రీ కొత్తపల్లి లక్ష్మయ్య

విద్యార్థి సమస్యలు

రచన: నరాల చెన్నారెడ్డి

నలభైయేండ్ల పోరాటము ఫలితంగా, స్వర్గీయ శ్రీ పొట్టి శ్రీరాములుగారి ఆత్మబలిదానముతో మన ఆంధ్ర రాష్ట్రము ఈనాడు సిద్ధించింది. ముక్కోటి ఆంధ్రులకు నూతనయుగం ప్రారంభమైంది. రాష్ట్రం సంపాదించుటలో అందరితో పాటు ప్రాతినిధ్యం వహించిన ఆంధ్ర విద్యార్థులలో చైతన్యం ప్రబలింది.

ఆంధ్రరాష్ట్ర పురోభివృద్ధికి విద్యార్థులంతా భేదాభిప్రాయాలు లేకుండ సుహృద్భావముతో ఎంతో కృషి సల్పవలసిన సమయము ఆసన్నమయినది. భవిష్యత్తులో రాష్ట్రము ఎదుర్కొనుచున్న అనివార్యమైన, మహత్తరమైన చిక్కులను తొలగించే భారము విద్యార్థులమీద వున్నది.

సర్కారు జిల్లాలలో నేడు 26 సైన్సు కళాశాలలు 10 ఓరియంటలు కళాశాలలు 9 వృత్తికళాశాలలు, 875 ఉన్నత పాఠశాలలు వున్నాయి. రాయలసీమలో 1916 వరకు కళాశాలలే లేవు. రాయలసీమ నాలుగు జిల్లాల 8 తాలూకాలలో, 5 సైన్సు కళాశాలలు, అనంతపురములో ఒక వృత్తి కళాశాల, ఒక ఆయిలు టెక్నాలజీ కళాశాల, 155 ఉన్నత పాఠశాలలు మాత్రమే వున్నాయి. ఈ సంవత్సరము తిరుపతిలో ఒక మహిళా కళాశాల, కర్నూలులో ఒక టీచర్ల ట్రెయినింగు కళాశాల స్థాపించబడినవి. బళ్లారిలో ఒక పాలిటెక్నిక్ కళాశాల రాయలసీమ విద్యార్థులకని నెలకొల్పబడినది. ఈ కళాశాలలన్నీ నేటివరకు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునకు అనుబంధముగా వున్నాయి.

రాయలసీమ విద్యార్థులలో చైతన్యము ప్రబలింది. అది నాయకుల దాకా ప్రాకినది. రాయలసీమ విద్యార్థి సంఘము ఒకటి ఏర్పడి తమ హక్కుల కొరకు పోరాడుతున్నది. విద్యార్థులందరు శ్రీ సి. ఆర్. రెడ్డిగారి సూచన ప్రకారము అనంతపురములో పోస్టు గ్రాడ్యుయేట్ కోర్సులు యేర్పాటుచేసి ప్రస్తుతం మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ నిర్వహణలో వున్న రాయలసీమ కళాశాలలన్నిటిని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు అనుబంధంగా చేర్చాలని, రాయలసీమకు ప్రత్యేక విశ్వవిద్యాలయము ఒకటి తిరుపతిలో స్థాపించాలని, ముక్తకంఠముతో చాటినారు.

1926 లో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంనుంచి ఉద్భవించిన ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం డాక్టరు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, డాక్టరు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్, డాక్టరు వి. ఎస్. కృష్ణాగారల కృషి ఫలితముగా, గత 28 సంవత్సరాలలో ఉత్తరోత్తర కళంకరించింది. రాయలసీమ విశ్వవిద్యాలయం ఒకటి స్థాపించి దానికూడ అలాగే అభివృద్ధిచెయ్యాలి. దీనికి తగినస్థానము "తిరుపతి" యని సూచించారు.

ప్రస్తుత రాయలసీమ కళాశాలలన్నింటిని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయములో చేర్చి తిరుపతిలో ప్రత్యేక విశ్వవిద్యాలయము నెలకొల్పాలి.

నూతనాంధ్ర రాష్ట్రంలో విద్యార్థుల ఆశయాలు సఫలీకృతం కావాలంటే క్రమశిక్షణ అవసరం ప్రతి విద్యార్థి తనలో సోదరత్వ ముందని దృఢంగా నమ్మి రాష్ట్ర క్షేమము కొరకు పాటుపడాలి. విద్యార్థులందరు నిర్బంధ సైనిక "శిక్షణ" అలవరచుకోవాలి.

ఉత్తరప్రదేశ్‌లో ప్రతి కళాశాలలోను ఈ నిర్బంధ సైనిక శిక్షణ అమలులోకి వచ్చింది. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంకూడ ఈ విషయమై శ్రద్ధ తీసికొని ఆంధ్ర విద్యార్థులందరు "నిర్బంధ సైనిక శిక్షణ" అలవరచుకొనునట్లుగా చూడాలి. అప్పుడే రాష్ట్ర విద్యార్థులందరు వారి వారి బాధ్యతలు కర్తవ్యం గుర్తించగలరు.

కేంద్రప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టిన పంచవర్ష ప్రణాళికలో "కమ్యూనిటీ ప్రాజెక్టు"లు ఒక భాగం. కమ్యూనిటీ ప్రాజెక్టుల ద్వారా దేశాన్ని సౌభాగ్యవంతంగా చేయుటకు విద్యార్థులంతా కృషి చెయ్యాలి. తరుగురాష్ట్రంగా పరిగణించ బడుతున్న ఆంధ్రరాష్ట్రంలో కమ్యూనిటీ ప్రాజెక్టులద్వారా సాధించవలసింది ఎంతైనా వుంది. ఇంతవరకు ఆంధ్ర విద్యార్థులు కమ్యూనిటీ ప్రాజెక్టులద్వారా కొన్ని ఆశయాలను నెరవేర్చుకొనగలిగారు. నూతనాంధ్ర రాష్ట్రంలో ప్రవేశపెటనున్న ప్రణాళికలన్నింటికి విద్యార్థుల సహకారం ఎంతైనా కావాలి.

రాయలసీమ కరువు రోజుల్లో, గోదావరి వరదల బీభత్సంవలన ఏర్పడిన అనివార్యక్లిష్ట పరిస్థితుల్లో ఆంధ్ర విద్యార్థులు చేసిన సేవ అమోఘం. ఆంధ్ర విద్యార్థిలోకం దేశంలో అందరి మెప్పు బడిసిందనుటలో సందేహము లేదు.

ఆంధ్ర విద్యార్థులు ఇంతవరకు చేసిన సేవకు, రాష్ట్రావతరణ తరువాత చేయవలసిన అమోఘ కృషికి పురోగమనం ఎంతైనా కన్పించాలి. విరామ సమయాలలో, సెలవు రోజులలో విద్యార్థులు గ్రామాభివృద్ధికి తోడ్పడుట వుత్తమము. 100 కి 15 మందైనా చదువుకున్నవారు లేని మన దేశంలో, వయోజన విద్యకు తోడ్పడాలి. ప్రజలకు ప్రభుత్వానికి ఆదర్శ ప్రాయులుగా వుండి ఆంధ్రులోకాన్ని ఇంద్రలోకంగా మార్చగలరని అందరము ఆశిద్దాం.

ఆంధ్ర దేశంలో వ్యాయామోద్యమం

[70 వ పేజీ తరువాయి]

డాక్టరు మూంజె, శంకర్కర్ గారు "ఆంధ్రదేశములో వ్యాయామ విద్య యింత సజీవముగాయుండుట ప్రశంసార్హమని" అన్నమాటలు యిప్పటికిని నా చెవులలో ప్రతిధ్వనించుచున్నవి మనరాష్ట్రములో మూడు సంప్రదాయములు గలవు. (1) బొబ్బిలి, (2) పల్నాడు, (3) వెంకటగిరి. దురదృష్టవశమున మన సంప్రదాయానుకూలముగా వ్యాయామ విద్య అబ్బలేదు. నేను బరోడాలో శ్రీ రాజరత్న, యశ్వంత, గజానన్ మాణిక్యరావుగారివద్ద వ్యాయామ విద్య నేర్చుకొని గుంటూరు, బెజవాడలలో హనుమత్ వ్యాయామ కళాశాలలను స్థాపించి నేర్పితిని. చాలామంది యువతీయువకులు నేర్చుకొనిరి. కాలేజి విద్యార్థులతోపాటు గరికపాటి వీరరాఘవయ్యగారు (గుంటూరు)కూడా శ్రద్ధాభక్తులతో నావద్ద విద్య నభ్యసించిరి నా చిన్నతనమున మా బాపట్లలో శ్రీ అదూరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారివద్ద వ్యాయామవిద్య నేర్చితిని. తరువాత కోడి రామమూర్తి నాయుడుగారికి అంతరంగిక కార్యదర్శిగా యుండి నకాలములో, లోకమునకు చేర్పిన వ్యాయామ విద్యకు వన్నె దిద్దించుకొంటిని. బాపట్లలో శ్రీ దాసరి నారాయణమూర్తిగారు మల్లవిద్యలో మేటి. శ్రీ మలిసెట్టి కృష్ణారావుగారు వ్యాయామము యందు అభిమానము కలిగి మొదట నెంకటూరు ప్రస్తుతము కోయంబత్తూరులోను వ్యాయామవిద్య వ్యాపకము నకు తోడ్పడుచున్నారు. విజయవాడలో ప్రకృతి శర్మగారు యోగాసనములు సూర్యనమస్కారములు శాస్త్రసమ్మతముగా నేర్పుట సంస్తవనీయము.

వ్యాయామ పద్ధతులు

శరీర వ్యాయామ పద్ధతులలో ముఖ్యమైన యీ క్రిందివాటిని వివరించుచున్నాను. (1) అంగవిన్యాస శిక్షణము (2) ఎముక అభివృద్ధిచేయు అభ్యాసములు (3) కండరములను బలిష్టము చేయు పద్ధతులు (4) చురుకుతనమును అభివృద్ధిచేయు అభ్యాసము (5) కలిసికట్టుగా నడుగుటతోకూడి క్రమముగా చేయు అభ్యాసములు. ఇవన్నియు వివిధవయస్సులు కల విద్యార్థులకు అనుకూలించేటట్లు సరికరణము చేయబడినవి. ఇవి దాతి, పాట్లు, చేతులు, కాళ్లకు సంబంధించినవిగా చెప్పవచ్చును. సరియైన పద్ధతులలో వ్యాయామము అభ్యసించినయెడల క్రమశిక్షణము, సభ్యత, ఆత్మవిశ్వాసము మొదలైన గుణసంపదయేర్పడును. శ్వాసకోశం బలపడి, రక్తము శుద్ధిపడి, హృదయము దృఢతరమగును. ఆకలి, జీర్ణశక్తి అభివృద్ధినొందును. బుద్ధి వికసించును.

క్రియా విధానము : తూష్ణీ విధానము

మన జాతీయ విధానమును రెండు భాగములుగా విభజింపవచ్చును. (1) క్రియా విధానము (2) తూష్ణీ విధానము. రెండవరకములో నాలుభాగములు కలవు. (1) తైలముతో శరీరమును మర్దింపచేసుకొనుట (2) తైలము, లేకయే శరీరమును మర్దింప చేసుకొనుట (3) వతనముచే ఏకమై గట్టిబడిన కండరములను శాస్త్రసమ్మతముగా వణికింపు సహాయమున యథాస్థానమునకు చేర్చుట (4) విపరీత గమనముచే బిగుసుకపోయిన కండరములను సడలించుట.

క్రియా విధానములో ఉపకరణములచే వ్యాయామము చేయుట (2) ఉపకరణములు లేకుండా వ్యాయామము యభ్యసించుట (3) జట్టుగా అభ్యసించుట (4) ఒంటరిగా అభ్యసించుట మొదలైన పద్ధతులున్నవి. ఒంటికర్రసాము, రెండుకర్రలసాము, లాఠీవరసలు, వజ్రముష్టి, విలువిద్య మొదలైనవి ఉపకరణములతో చేసెవి. సూర్యనమస్కారములు, యోగాసనములు, మల్లయుద్ధము, బస్కీలు మొదలైనవి ఉపకరణములు లేకుండా చేయునవి. అన్నియు క్రమముగా ఏర్పడియున్నవి. గనుక జట్టుగా చేయుటకు వీలుగాయున్నవి. కావలెనంటే ఒంటరిగా చేయవచ్చును అన్ని విధానములగా పిల్లలకును, వడివయస్సువారలకును, వయోజనులకును అభ్యసించుటకు వీలైనట్లు క్రమముగా ఏర్పాటు చేయబడినవని గమనింపవలెను.

వివిధ అంగాలకూ శక్తి

యోగాసనములు, బస్కీలు, సూర్యనమస్కారములు ముఖ్యముగా దాతి, దండలు, కడుపు, కాళ్లను బలిష్టము చేయును. మన ప్రాణాయామ పద్ధతి శాస్త్రసమ్మతమైన ఆరోగ్యాభివృద్ధిని చేయును. మన అభ్యాసములో ప్రధానమైన ఫలితమే మన శరీరముయొక్క బరువును ఏ ఒక అవయవముపై మోపుటకు శక్తి కలుగును ఒకే తోట కూర్చొని పనిచేయువారలకు తాతి, లాఠీ త్రిప్పుట, మొదలైనవి రక్తనాళములలో రక్తమును ధారాళముగా ప్రవహింపచేసి శరీరానికి చురుకుదనమును చేకూర్చును. లేజీము అను పద్ధతిలో, వంగడము, ఎగురుట, తన్నుట, పరుగెత్తుట మొదలైన అంగవిన్యాసములు కలవు. అందువలన ఇది అభ్యసించువారలకు శరీరములోని పలుభాగములు బలముగా యుండును. మల్లయుద్ధము మన విధానములో ఒక ముఖ్య అంగము.

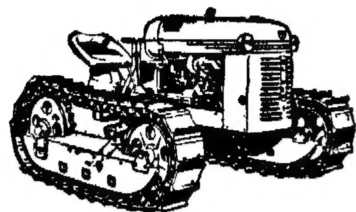
"శరీర మాద్యంఖలు ధర్మసాధనం"

William Jacks & Co. Ltd.

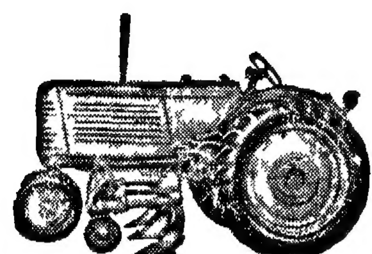
NATIONAL BANK OF INDIA BUILDINGS, FIRST LINE BEACH, MADRAS-I

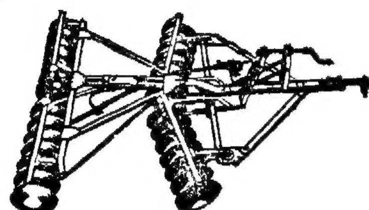
PHONE: 3226—55129. GRAM· LIMPET.

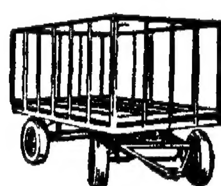
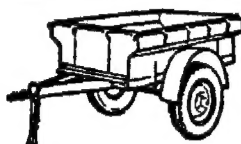
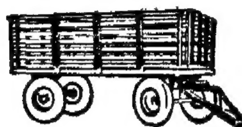
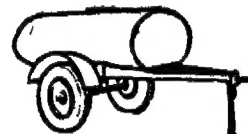
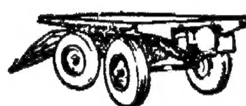
AGRICULTURAL MACHINERY

OLIVER CRAWLER TRACTOR

Tractors, Tillage Implements and General Farm Machinery, including ploughs, harrows, cultivators, threshers, seed drills etc. Also "Jacks" Trailers for every purpose.

OLIVER R C WHEEL TRACTOR WITH MOUNTED BUSTER LISTER

RANSOMES COUNTESS DISC HARROW

'JACKS' TRAILERS

SOLE AGENTS IN INDIA FOR

BRITISH AGENCIES

WILLIAM ASQUITH LTD.	Radial Drilling and Horizontal Boring Machines
BRAYSHAW FURNACES & TOOLS LTD	Furnace Specialities
BRITISH TIMKEN LTD	Tapered Roller Bearings
FISCHER BEARINGS CO LTD	Ball and Cylindrical Roller Bearings
B S A TOOLS LTD	Single and Multi spindle Automatics
COVENTRY GAUGE & TOOL CO LTD	Precision Measuring Equipment
CRAVEN BROS (MANCHESTER) LTD	Machine Tools for Railway Workshops and other Heavy Industries
DEAN SMITH & GRACE LTD	Precision Centre Lathes
DAVY & UNITED ENGINEERING CO LTD	Rolling Mills & Forging Machinery
F J EDWARDS LTD	Sheet Metal Working Machines
HILGER & WATTS LTD	Precision Instruments for Inspection
A A JONES & SHIPMAN LTD	Grinding Machines—Internal External and Universal
SWIFT SUMMERSKILL LTD	Heavy Duty All Electric Planers
TAYLOR TAYLOR & HOBSON LTD	Engraving and Die sinking Machines
WADKIN LTD	Wood working Machinery
GRAHAM & NORMANTON D MITCHELL & CO	Centre Lathes
ALLEN WEST & CO LTD	Electric Starters and Switchgear
AGA HEAT LTD	Aga Cookers
BRITISH STEEL PILING CO LTD	Larssen Steel Piling and Pile Driving Equipment
CARBORUNDUM CO LTD	Grinding Wheels Crucibles Abrasives
COVENTRY CLIMAX ENGINES LTD	Fork Lift Trucks
A F CRAIG & CO LTD	Sugar Mill Machinery
CRITTALL MANUFACTURING CO LTD	Crittall Steel Windows Doors and Sashes
FIRTH BROWN TOOLS LTD	Wood working and Metal working Tools
FIRTH VICKERS STAINLESS STEELS LTD	Staybrite Stainless Steel Sheets and Bars
LAURENCE SCOTT & ELECTRO. MOTORS LTD	Electric Motors and Generators
PELAPONE ENGINES LTD	Vertical Diesel Engines
PYRENE CO LTD	Fire Extinguishers and Fire Fighting Equipment
RANSOMES SIMS & JEFFERIES LTD	Agricultural Implements
ROBEY & CO LTD	Horizontal Diesel Engines Steam Boilers
THOMAS FIRTH & JOHN BROWN LTD	Tool Alloy and Speedicut' High Speed Steels
E R & F TURNER LTD	Flour Mill Machinery
WESTLAND AIRCRAFT LTD	Helicopters
WINGET LTD.	Concrete Mixers Stone Crushers, Batching Plants, etc.

AMERICAN AGENCIES

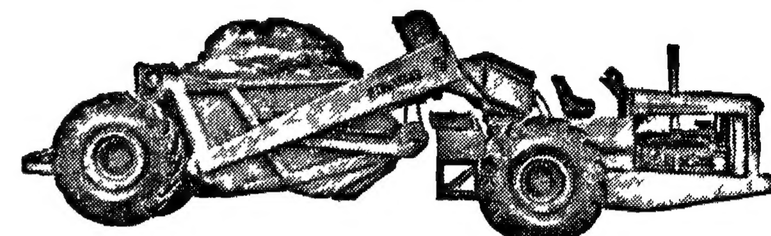
AUSTIN WESTERN CO	Motor Graders
BARBER GREENE CO	Road Construction Machinery
LeTOURNEAU WESTINGHOUSE CO	Earth moving Machinery
MURPHY DIESEL CO	Diesel Engines and Diesel Generating Sets
NORTH WEST ENGINEERING CO	Diesel-operated Shovels Drag Lines etc.
THE OLIVER CORPORATION	Tractors and Agricultural Implements

CONSTRUCTION EQUIPMENT

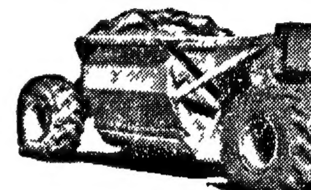
LeTourneau High Speed Rubber-tyred earth moving machinery Northwest Excavators, Barber-Greene material handling and Bitumenous mixing and spreading machines, Pegson Crushing and Screening Plants Winget Concrete Mixers & Batching Plants, Pile Driving Plants etc.

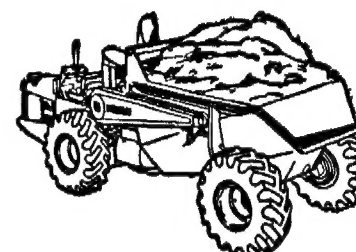

WINGET CONCRETE MIXER

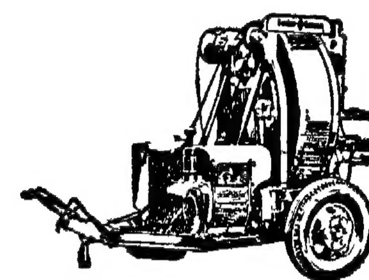
Le TOURNEAU EARTH MOVERS

TOURNAPULL WITH CARRYALL SCRAPERS

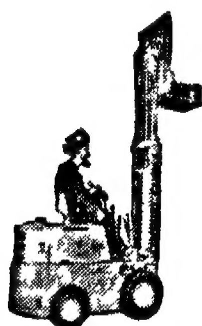
INTERCHANGABLE WITH

18 TON TOURNAHOPPER &

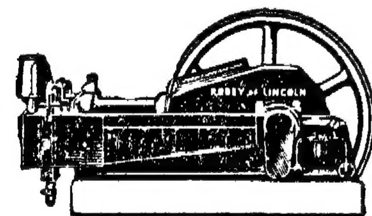

18 TON TOURNAROCKER

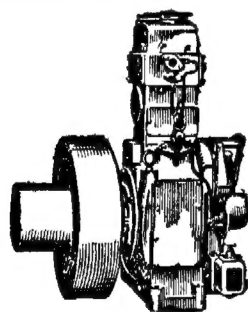

BARBER GREENE MIXALL

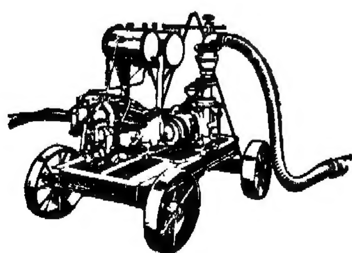
MACHINERY & EQUIPMENT

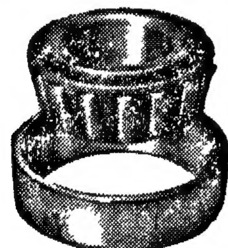

COVENTRY CLIMAX FORK LIFT TRUCK

Oil Sugar and Flour Mill Plant, Laundry Plant, Diesel Engines Pumps and Sprayers, Bulk Loaders, Fork Lift Trucks and other mechanical handling plant, etc.

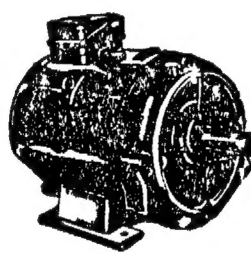

ROBEY HORIZONTAL DIESEL ENGINE

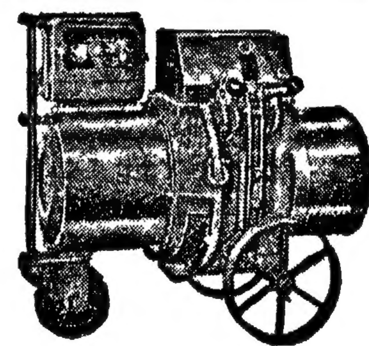

PELAPONE RICARDO DIESEL ENGINE

PUMPING SETS

TIMKEN TAPERED ROLLER BEARING

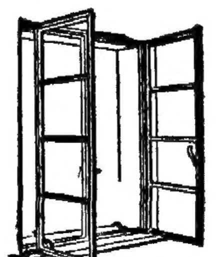
ELECTRICAL EQUIPMENT

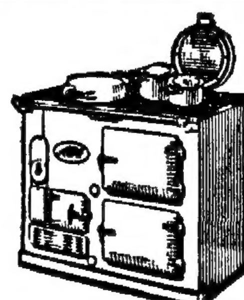

L. S. E MOTOR

L S E WELDING GENERATOR

Motors, Generators, Transformers, Welding Sets, Cables, etc.

ENGINEERING & HARDWARE STORES

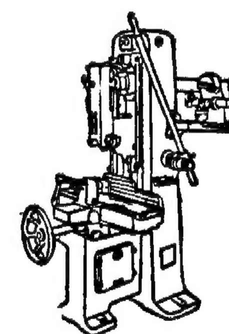

CRITTALL WINDOWS

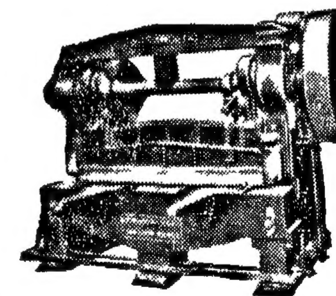

AGA COOKER

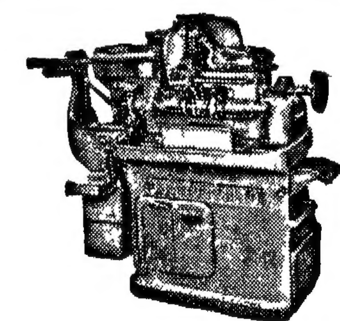
H S and Alloy Steels, Stainless Steel, Metal Doors and Windows, Abrasives, Crucibles, Waterproof Paper, Waterproofing Compound, Wire Fencing, Aga Cookers, Fire Fighting Equipment, Timken Tapered Roller Bearings, Fischer Ball and Cylindrical Roller Bearings, etc.

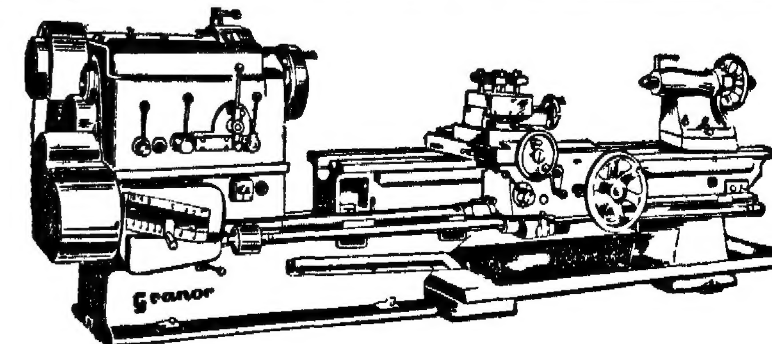
MACHINE TOOLS & WOOD-WORKING MACHINERY

All types of Machine Tools, Small Tools, Measuring Instruments, Precision Instruments, Foundry and Furnace Equipment, Wood Working machines, etc.

WADKIN MORTISING MACHINE

RUSHWORTH GUILLOTINE SHEARING MACHINE

B S A AUTOMATIC SCREW MACHINE

GRANOR LATHE

Ask Jacks about it

Branches: BANGALORE • BOMBAY • CALCUTTA • DELHI.

దక్షిణ రైల్వే

1-10-53 నుండి మార్చబడిన టైము టేబిల్

టైమ్‌లోను, బండ్ల సర్వీసులు, క్రొత్తవి పెట్టుట, ఆపు చేయుట మరియు ఆగుచోట్లు మొదలగు వాటిలో మార్పులు కలవు చాల ముఖ్యమైన మార్పులు ఈ క్రింద పేర్కొనబడినవి పూర్తి వివరములకు స్టేషనులలో అమ్మబడు టైమ్ టేబిల్సుగాని లేక స్టేషనులో యుంచ బడిన పిటు టైమ్ టేబిల్సుగాని చూడండి

ప్రవేశపెట్టబడిన క్రొత్తబండ్లు

మధ్యప్రాంతము (బ్రాడ్ గేజి)

* సేలం-జోలారుపేట మధ్య జోలార్ పేటవద్ద మద్రాసునుండి వచ్చు, పోవు మద్రాసు-బెంగుళూరు ఎక్స్‌ప్రెస్‌ను కలుపును
* సాయంకాలపు వేళలో కొత్త పాసింజరు సర్వీసు-అల్వాయ్
* మద్రాసు-తిరువళ్ళూరు సర్వీసును పొడిగించుచూ, మధ్యాహ్నపు వేళ తిరువళ్ళూరు-అరక్కోణముల మధ్య

దక్షిణ ప్రాంతము (మీటరు గేజి)

* మద్రాసు-తిరునల్వేలి ఎక్స్‌ప్రెస్ (మద్రాసు బయలుదేరుట రాత్రి 7/15 గం|| లకు, తిరునల్వేలి చేరుట ఉదయం 11-5 గం|| లకు, తిరునల్వేలి బయలు దేరుట మ|| 3-0 గం|| లకు మద్రాసు చేరుట ఉదయం 7-0 గం|| లకు, మద్రాసు-మధుర జనతా ఎక్స్‌ప్రెస్ అండ్ విరుధునగర్-తిరునల్వేలి ఎక్స్‌ప్రెస్‌లకు బదులుగా.
* పూనలూరు-క్విలాన్‌లమధ్య మధ్యాహ్నం వేళ క్విలాన్‌నుండి తిరువనంతపురమునకును, తిరువనంతపురమునుండి క్విలాన్‌కును పోవు ప్యాసెంజరు పొడిగింపబడినది.
* షెన్‌కోట-తిరువనంతపురముల మధ్య తిరునల్వేలి-షెన్‌కోట మధ్య పోవు వచ్చె ప్యాసెంజరు బండ్లను పొడిగించుట చేత.
* మాయవరంనుండి తిరుతురైపూండికి, మాయవరపు తిరుతురైపూండి-కారైకుడి ప్యాసెంజరును పొడిగించుటచేత (మాయవరం బయలుదేరుట మ|| 1-35 గం|| లకు)
* తిరుతురైపూండినుండి మాయవరమునకు-మధ్యాహ్నపు లోకల్.

ఉత్తర ప్రాంతము (మీటరు గేజి)

* పూనా-కొల్హాపూరు శాశ్వతముగా వారమునకు 3 మార్లు ఎక్స్‌ప్రెస్ సర్వీసు నడుచును.

సరాసరి నడుచు పెట్టెల అదనపు సర్వీసు

కేంద్ర ప్రాంతము (బ్రాడ్ గేజి)

* మద్రాసు-బెంగుళూరు ఎక్స్‌ప్రెస్ మీద మరియు అరక్కోణం-రేణిగుంట ప్యాసెంజరుమీద ఒకదిక్కున, రాయచూరు-మద్రాసు ప్యాసెంజరుమీద, బెంగుళూరు-మద్రాసు ఎక్స్‌ప్రెస్‌లమీద రెండవ దిక్కునను 3 వతరగతి మాత్రమే కలిగి సరాసరి నడుచుపెట్టె

దక్షిణ ప్రాంతము (మీటర్ గేజి)

* మద్రాసు-తూత్తుకుడి ఎక్స్‌ప్రెస్, మరియు మద్రాసు-ఇండోసిలన్ ఎక్స్‌ప్రెస్ బండ్లమీద విల్లుపురం-తిరుచినాపల్లి కార్డులైన్‌మీదుగ మద్రాసు-ధనుష్కోడిలమధ్య రెండు పెట్టెలు (2 వ తరగతి, ఇంటరు, 3 వ తరగతి).
* మద్రాసు-ఇండోసిలన్ మరియు, మద్రాసు-తూత్తుకుడి ఎక్స్‌ప్రెస్ బండ్ల మీద మద్రాసు-తిరుచినాపల్లి మెయిన్ లైన్ మీదుగ, మద్రాసు-తూత్తుకుడిలమధ్య రెండు పెట్టెలు (2 వ తరగతి, ఇంటరు, 3 వ తరగతి)
* 2 పెట్టెలు మద్రాసు తిరునల్వేలి మధ్య మద్రాసు-తూత్తుకుడి ఎక్స్‌ప్రెస్ అండ్ మణియాచి-తిరునల్వేలి ప్యాసెంజరు 3 వ క్లాసు (మాత్రం).
* 1 పెట్టె మద్రాసు-తూత్తుకుడిలమధ్య మద్రాసు-తిరునల్వేలి ఎక్స్‌ప్రెస్ అండ్ మణియాచి-తూత్తుకుడి ప్యాసెంజరు (2 ఇంటర్ అండ్ 3 క్లాసు)

ఉత్తర ప్రాంతం (మీటరు గేజి)

* ఒకపెట్టె బెంగుళూరు సికింద్రాబాదుల మధ్య-బెంగుళూరు-మచిలీపట్టణం ద్రోణాచలం-సికింద్రాబాదు ప్యాసెంజరు బండ్లు (2 ఇంటరు క్లాసులు)

రాకపోకల వేళల్లో మార్పులు

కేంద్రప్రాంతం (బ్రాడ్ గేజి)

* మద్రాసునుండి బెంగుళూరుమెయిల్ బెంగుళూరుసిటీకి 30 నిమిషములు ముందుగా ఉదయం 7-5 గం||లకు చేరును.
* మద్రాసునుండి బొంబాయి ప్రతి వారపు జనతా ఎక్స్‌ప్రెస్ (గురువారం నాడు) మద్రాసు బయలుదేరుట రాత్రి 2-0 గం|| లకు, బొంబాయి చేరుట రాత్రి 7-35
* మద్రాసు-ఢిల్లీ గ్రాండ్ ట్రంక్ ఎక్స్‌ప్రెస్, మద్రాసునుండి బయలు దేరుట ఉదయం 9-45.
* మద్రాసు ఢిల్లీ ప్రతివారపు జనతా ఎక్స్‌ప్రెస్ (గురువారం మాత్రం) మద్రాసునుండి బయలుదేరుట మధ్యాహ్నం 12-30, ఢిల్లీ చేరుట సా|| 4-35 గం||లకు.

దక్షిణప్రాంతం (మీటరుగేజి)

* మద్రాసునుండి తూత్తుకుడి ఎక్స్‌ప్రెస్, మద్రాసు రాత్రి 9-55 గం|| లకు వదలును.
* మద్రాసునుండి తిరువనంతపురం ఎక్స్‌ప్రెస్ మద్రాసు రాత్రి 8-30 గం|| లకు వదలును

ఉత్తరప్రాంతం (మీటరుగేజి)

* పూనానుండి మీరజ్ ప్యాసెంజరు, పూనాను సా|| 5 40 గం||లకు వదలును, మీరజ్ రా|| 1-45 గం||లకు చేరును
* మీరజ్ నుండి పూనా ప్యాసెంజరు, మీరజ్‌ను ఉదయం 4-10 గం||లకు వదలును పూనా మధ్యాహ్నం 12-45 గం||లకు చేరును.
* మైసూరు-బెంగుళూరు చాముండి ఎక్స్‌ప్రెస్ మైసూరునుండి బయలుదేరుట ఉదయం 6-0 గం||లకు, బెంగుళూరుసిటీ చేరుట ఉదయం 9-45 గం||లకు హుబ్లీ-మైసూరు మెయిల్, బెంగుళూరు సిటీ ఉదయం 7-35 గం||లకు వదలును, మైసూరు ఉదయం 11-30 గం||లకు చేరును

రద్దు చేయబడిన బండ్లు

కేంద్రప్రాంతం (బ్రాడ్ గేజి)

తిరువళ్లూరు-అరక్కోణములమధ్య, మద్రాసు-అరక్కోణం లోకల్ (మద్రాసు బయలుదేరుట ఉదయం 10-4 గం|| లకు) అండ్ అరక్కోణం-మద్రాసు లోకల్ (అరక్కోణం వదలుట సా|| 3-45) బండ్లు ఆపివేయబడినవి వీటికి బదులుగా మధ్యాహ్నపు వేళ రెండు వైపుల అరక్కోణం-మద్రాసు మధ్య తిరుగాడు లోకల్ బండ్లు వేయబడినవి.

క్రొత్తగా బండ్లు నిలుచుచోట్లు

మధ్య ప్రాంతము (బ్రాడ్ గేజి)

* ఉలవపాడు వద్ద మద్రాసు పూరి ప్యాసెంజరు ఆగును
* చిరావాక్కం వద్ద ఈరోడ్-తిరుచినాపల్లి ఉదయం ప్యాసెంజరు ఆగును
* మరుదూరు, ముత్తరశనల్లూరులవద్ద మంగుళూరు-తిరుచినాపల్లి జనతా ఎక్స్‌ప్రెస్ ఆగును.

దక్షిణ ప్రాంతము (మీటరు గేజి)

* అంబాతురైవద్ద మద్రాసు తిరునల్వేలి ఎక్స్‌ప్రెస్ ఆగును
* పుదూరు, కల్పిపట్టి లవద్ద మద్రాసు-షెన్‌కోట ప్యాసెంజరు ఆగును
* పుదూరువద్ద షెన్‌కోట-మద్రాసు ప్యాసెంజరు ఆగును.
* పుదూరు, సన్నాసిపట్టి, వెల్లూర్ రోడ్డువద్ద మద్రాసు-విరుధునగర్ ప్యాసెంజరు ఆగును.

ఒట్టపాళం, పదలం, తిర్నుకుడివద్ద మద్రాసు-తిరువనంతపురం ప్యాసెంజరుబండ్లు ఆగును

తిరుపెరుంబూదూరువద్ద విల్లుపురం-తిరుచినాపల్లి ప్యాసెంజరు ఆగును

* తిరురాయులాడివద్ద తిండివనం-తిరుచినాపల్లి ప్యాసెంజరు ఆగును
* మధుర (విడ్జి), విలన్‌గుడి, పారవై గేటు, సమయనల్లూరు, కరుపట్టి, వడిపట్టి, వెలపట్టి, మెట్టూరు గేటు, అంబాతురై, వెల్లోడులవద్ద తూతుక్కుడి-కోయంబత్తూరు ప్యాసెంజరు ఆగును.
* రామకృష్ణాపురంవద్ద మధుర-తిరువనంతపురం ప్యాసెంజరు ఆగును.

ఉత్తర ప్రాంతము (మీటరు గేజి)

* సంబూరువద్ద బెంగుళూరు-మచిలీపట్టణం ప్యాసెంజరు ఆగును
* వలివడేకాలోనీవద్ద సాంగ్లి-మీరజ్-కొల్హాపూరుబండ్లు (నెం. 965, 968 అండ్ 969).

ఆగుట నిలిపి వేయబడినది

మధ్య ప్రాంతము (బ్రాడ్ గేజి)

* పెద్దపేటైరోడ్, తిన్ననూరు, పట్టాభిరాం, అంబత్తూరు, కొరట్టూరు వద్ద రైల్వేరూరు-మద్రాసు ప్యాసెంజరు నిలువదు. అందుచే మద్రాసుకు 40 నిమిషములు ముందుగా సాయంత్రం 8 25 లకు చేరును
* తిన్ననూరు, అవడి, అంబత్తూరులవద్ద రేణిగుంట-మద్రాసు ప్యాసెంజరు ఆగదు. అందుచే మద్రాసుకు 25 నిమిషములు ముందుగా రాత్రి 9-0 గంటలకు చేరును.
* రెడ్డిపల్లివద్ద, మద్రాసు-బొంబాయి మెయిలు బండు ఆగవు.
* చాక్యకల్ వద్ద, బెంగుళూరు-జోలారుపేట ఎక్స్‌ప్రెస్ ఆగదు.
* నిడుప్రోలువద్ద, మద్రాసు-ఢిల్లీ ఎక్స్‌ప్రెస్ ఆగదు (ఇంతకాలము ఎక్కువ తరగతి ప్రయాణీకుల కొరకు ఆగుచూ యుండేది)

దక్షిణ ప్రాంతము (మీటరు గేజి)

* శ్రీరపట్టివద్ద, కోయంబత్తూరు-ధనుష్కోడి ఎక్స్‌ప్రెస్ బండి ఆగవు
* పెరియకోట్టయి రోడ్ వద్ద, కారైక్కుడి-మాయవరం ప్యాసెంజరు ఆగదు

డాక్టర్ బి. వి నారాయణస్వామి నాయుడు

శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళి

పునరాజకీయ ధురంధరులు

(67వ పేజీ తరువాయి)

అటుపిమ్మట ఆ కాంగ్రెసు సింహాసనమును తిరిగి అధిష్టించిన ఆంధ్ర ప్రముఖుడు డాక్టరు పట్టాభిగారు. పట్టాభిగారు నిత్యయౌవనులు. ఎన్ని వడుదుడుకులకు లోనైనను ముఖముమీద ముడతలు పడలేదు. 70 సంవత్సరముల వయస్సులో ఉన్నతాధికార పదవుల నధిరోహించి విధివిధానము లేకుండా పనిచేయుచున్నారు. మధ్యప్రదేశ్ గవర్నరైనారు. అఖిల భారత స్వదేశీ సంస్థానాల ప్రజాసభకు అయన కర్ణధారిగా నుండెను. సహకారోద్యమములో ఆర్థిక వ్యాపారరంగంలో ఆయన మాట శిలాముద్రవేసిన వర్మాన్ని... రూపాయనకు తులాతూగే అభిరుచి ఆంధ్రదేశ భావిభాగ్య రూపరేఖాదులను తీర్చిదిద్దిన శిల్పి.

"సర్వేపల్లి"

ఆంధ్ర ప్రముఖులలో నేటి ఢిల్లీ ప్రభుత్వ పీఠములో ఉన్న పెద్దలలో పెద్దమై అఖిలభారత ప్రభుత్వోపాధ్యక్షుడైన డా|| సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ గారు పదహారణాల ఆంధ్రుడు. ఆయన విద్యాకాశమును చింతించెను. ఖండాంతరములయందు అఖండవిఖ్యాతి నందిన వేదాంతి మాస్కో నగరంలో భారతీయ రాయబారిగా స్టాలిన్‌తో భాయిభాయి అని భాషించిన శేముషీ ధురందరుడు.

డా. సి. ఆర్. రెడ్డి

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు రాధాకృష్ణన్ గారు ఉపాధ్యక్షుడుగా పనిచేసిరి. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారు ఈ ఉపాధ్యక్ష పదవిని అంతకంటె ఎక్కువకాలము నిర్వహించినారు. ఆంధ్ర సాహిత్యంలో రెడ్డి గారిది ఒక విశిష్టమైన స్థానము. కేంబ్రిడ్జిలో వీరు చదువుకొన్న దినములలో గోపాలకృష్ణ గోఖలేగారు రెడ్డిగారిని చూచి ఆయన ప్రతిభకు ముగ్ధులైనారు.

శ్రీ వి. వి. గిరి

భారత ప్రభుత్వ మంత్రివర్గంలో ఉన్న వి. వి. గిరిగారు తన జనకుని కీర్తిని నిలిపిన జనకసంభవుడు. కార్మికవర్గ రక్షకుడైన అయన ఏర్పిన విల్లు విరుపదు. కార్మికశాఖా కార్యక్రమ అయన చేపట్టిన అధికార ధర్మము.

'బూర్గుల', తెన్నేటి, రంగా, కళా ప్రపూర్ణులు

హైదరాబాదురాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి బి. రామకృష్ణారావుగారు, ప్రభుత్వ చక్రం త్రిప్పడంలో అరితేరినవాడు సిద్ధహస్తుడు. మన రాజకీయరంగ తిరంగములపై పెద్ద యుద్ధనావలవలె దరించినవారిలో తెన్నేటి విశ్వనాథంగారు, సంజీవరెడ్డిగారు, యన్. జి. రంగాగారు, కళా వెంకట్రావుగారు, తిరుమలరావుగారు, గోపాలరెడ్డి గారు, లంక సుందరంగారు ఉన్నారు. వీరి మన వీరులు. ఉన్నతోద్యోగాధికారులు పదవులలో ఉన్న అంధ్రులు హైకోర్టు జడ్జీలయినవారు, ఉత్తమోత్తములు న్యాయవాదులై తదితర వ్యవహారకౌశల్యపరులైన వ్యాపార వాణిజ్య రంగములలో ప్రవీణులైన విబుధులు అందరాంధ్రుల ప్రయోజన నిర్వహణ సమర్థులని నిరూపించుచున్నారు. ఢిల్లీలోని పార్లమెంటు సభకు ఉపాధ్యక్షులైన అనంతశయనం అయ్యంగారు మనవారు. సత్యాగ్రహోద్యమ కాలంలో నాయకులై పెదు ప్లానింగు కమిటీలో సభ్యులై, భారత ప్రభుత్వ ఆర్థికమంత్రి దేశముఖుగారి, కీర్తి గడిస్తున్న ఆంధ్రుల అన్నపూర్ణ శ్రీమతి దుర్గాబాయి.

ఆంధ్ర వార్తాపత్రిక ప్రపంచ రంగములో శ్రీ ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు, ఖాసా సుబ్బారావుగారు, ...

శ్రీ కల్లూరి సుబ్బారావు

కోటీశ్వరరావుగారు తమ కలముతో ప్రజాహృదయ సంచలనము కలుగ చేయగల వ్యాసకర్తలు. వీరు గాక ఆంధ్రరాష్ట్రమునకై తపస్సు చేసిన గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు ఆంధ్రరాష్ట్ర భగీరథులు.

పొట్టి శ్రీరాములు

ఆంధ్రజాతికి జవసత్వాలు, బుద్ధిసామర్థ్యములు సమృద్ధిగా ఉన్నాయి స్వరాష్ట్ర సిద్ధికై త్యాగం చేసిన యోగి శ్రీ పొట్టి శ్రీరాములుగారి పవిత్రాత్మకు ఆంధ్ర ప్రజా హృదయము అంకిత మొనర్చబడినది. ఆంధ్ర రాష్ట్రము ఆ మహాపుణ్యపురుషునకు నివేదన మొనర్చి ఆంధ్ర మహాజనులు మహాప్రసాదముగా దానిని పొందు స్వీకరించుచున్నారు.

రాష్ట్రపతి సందేశం

(61-వ పేజీ-కొరవ)

ము, ధార్మిక, నైతిక విలువలను గుర్తించటం కూడా అవశ్యం జరగక తప్పదు. ఖర్చు కాబోయే ప్రతి ఎర్రపైగాణీ సవ్యంగా వినియోగపడేలాగా మాట్లాడే ప్రతి పలుకు యావద్భారత దేశ శ్రేయస్సును కాంక్షించేలాగా ఉండేటట్లు చూచుకొండి

ఆంధ్రప్రజానీకం, అంధ్ర నాయకులు ఆంధ్రరాష్ట్ర భూవ్యాప్తికిగాను తమ విజ్ఞతనూ, ధైర్యస్థైర్యాలనూ, త్యాగనిరతినీ ప్రదర్శించగలరని ఆశిస్తున్నాను"

ఆంధ్రనాటకరంగం

71 వ పేజీ కొరవ

లను పేర్కొనలేకపోయినాను తమించవలని నా హృదయాన్ని విప్పి వారి ఆత్మలకు నివాళించి ప్రార్థించుచున్నాను.

కాదాశ్వర్యంలో సేసుకుపుగా అంటి ప్రద్యుమ్నులెన్నట్టు సిద్ధిస్తుంది మన ఆంధ్రులకు. ఇది కామరసాపులోని నీటిబొట్టు విడిచిపోయే గుర్తుయాత్రం వరకైనా తప్పక వటుడికి సిద్ధిస్తుందని మరింత వాది. నటనకు ముందు మెట్టుగా ఉన్న ఈ లాంటి నవాయ సంపత్తి మనకు జన్మతో పెట్టినదిగా ఉన్నప్పుడు, నాట్యప్రపంచంలో మన కున్న స్థానాన్ని, గౌరవాన్ని, శక్తిని తెల్పుకున్న వృద్ధా. రాజకీయరంగంలో ఇది మన కెందుకు సిద్ధించకుంటా, మనలను త్రోసి రాజా చేస్తున్నదో నాకు అర్థం కాని, ఆశ్చర్యాన్ని కలుగ చేస్తున్నది.

శ్రీమతి శ్రీ దుర్గాబాయి

కర్నూలులో ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణోత్సవ కోలాహలం ప్రారంభం

రైళ్లు, బస్సులు, ఎడ్లబండ్లమీద తీర్థప్రజగా లక్షలాది ఆంధ్రుల రాక

కార్యక్రమ దిగ్విజయ నిర్వహణకు సన్నాహం

['ఆంధ్రపత్రిక' విలేఖరి]

కర్నూలు, సెప్టెంబరు 29: ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణోత్సవాన్ని తిలకించడానికి ఆంధ్రదేశము నలుమూలలనుండి జనం తండోపతండాలుగా రైళ్ళమీద, బస్సులమీద, బళ్లమీద తాత్కాలిక రాజధాని కర్నూలుకు వస్తున్నారు. పట్టణము ఎక్కడ చూసినా జనసమూహాలతో కలకల లాడుతూ కనిపిస్తోంది.

ఆంధ్ర కాంగ్రెసు ఉపాధ్యక్షులు అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, కళా వెంకటరావు, ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకులు శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్, మొసలికంటి తిరుమలరావు, శ్రీమతి చోడగం అమ్మన్నరాజా పలువురు పార్లమెంటు సభ్యులు, శాసన సభ్యులూ వచ్చారు.

భారత ప్రధానమంత్రి పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ ఊరేగింపు వెళ్లే మార్గాలను తోరణాలతోను, ఆర్చిలతోను, అలంకరించారు. ఉదయం పోలీసువారు నెహ్రూ ఊరేగింపు 'రిహార్సల్' చేశారు.

గవర్నరు శ్రీ త్రివేదీగారిచే అధికార ప్రమాణం చేయించ వలసిన మద్రాసు హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి పాకాల వెంకట రాజమన్నారుగారు ఈ సాయంత్రం కర్నూలు చేరుకున్నారు.

గవర్నరు శ్రీ చందూలాల్ మాధవలాల్ త్రివేదీగారు, శ్రీమతి కుసుమ త్రివేదీ సమేతంగా, ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శి ఓబుళంపల్లె పుల్లారెడ్డి గారితోను, ఇతర ఉద్యోగులతోను, గవర్నరు అక్టోబరు 1వ తేదీన ప్రమాణం చేయవలసిన స్థలం అసెంబ్లీ హాలును ఈ ఉదయం పరిశీలించి అక్కడ ఏర్పాట్లను తనిఖీ చేసి వచ్చారు. కోల్స్ మెమోరియల్ స్కూలు ఆవరణలో పండిత ...

తుంగభద్ర ప్రాజెక్టు

మైసూరు చర్చల వైఫల్యం

త్వరలో రాష్ట్రపతి ఉత్తర్వు

బెంగుళూరు, సెప్టెం 29: తుంగభద్ర ప్రాజెక్టు నిర్మాణం పూర్తిచేసి, నిర్వహణ జరపటానికి ఒక సంస్థను ఏర్పాటు చేసే విషయమై భారత ప్రభుత్వ నీటి పారుదల శాఖ కార్యదర్శి శివశంకర్ గారు రెండు రోజులనుంచి మైసూరు ముఖ్యమంత్రి హనుమంతయ్య గారితో జరిపిన సంప్రదింపులు విఫలమయినవి. ఉభయులకూ సమ్మతమయిన మార్గం కుదరలేదు. హనుమంతయ్య గారి అభిప్రాయంతో భారత ప్రభుత్వాభిప్రాయ భేదించిందని తెలుస్తున్నది.

ఈ సంప్రదింపులు ఇట్లా విఫలమయినందువల, ఇంక భారత ప్రభుత్వాధ్యక్షుడు ఒక నిర్వహణబోర్డును నియమిస్తూ ఉత్తరువు చేయవచ్చును. ఈ బోర్డులో ఆంధ్రప్రభుత్వ ప్రతినిధులు, మైసూరు ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు ఒక అధ్యక్షుడు ఉంటారని తెలుస్తున్నది.

అయితే ఇందులో హైదరాబాద్ ప్రతినిధులుంటారో లేదో తెలియదు.

శ్రీ త్రివేదీతో సంజీవరెడ్డిగారి చర్చ

కర్నూలు, సెప్టెంబరు 29: ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు, ఆంధ్ర శాసనసభా కాంగ్రెసుపార్టీ నాయకుడుయిన నీలం సంజీవరెడ్డిగారు ఈరోజు మధ్యాహ్నం శ్రీ త్రివేదీని సందర్శించారు. ...

మద్రాసులో ఆంధ్ర అవతరణోత్సవాలు

వైశ్యబాల భక్త సంఘం

వైశ్యబాల భక్తసంఘంవారు అక్టో 1వ తేది ఉదయం 8 గం. నెం 87 అగ్రహారం వీధిలో ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణ మహోత్సవము జరుపుతారు. శ్రీ యస్. రాఘవరావుగారు (రేడియో అన్నయ్య) అధ్యక్షత వహిస్తారు.

కేసరి హైస్కూలు

హైస్కూలులో అక్టో 1వ తేదీ ఉద 9గం. ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణ మహోత్సవం జరుగుతుంది. ప్రొ. డి. యస్. శర్మగారు జాతీయ పతాకోత్సవము జరపుతారు. శ్రీ శే. వెంకట్రామాగారు అధ్యక్షత వహింతురు.

ఆంధ్ర బాలానంద సంఘం

పై సంఘంవారు అక్టోబరు 1-వ తేదీ ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణోత్సవము జరుపుతారు. ఆనాడు సా॥ 5-30 గం. సర్ యం. సి. టి. ముత్తయ్యచెట్టియార్ హైస్కూలు హాలులో పిల్లల వినోద ప్రదర్శనం జరుగగలదు.

గాంధీ జయంత్యుత్సవాలు అక్టోబరు 2-వ తేదీన మయిలాపూరు పబ్లిక్ ...

... ఉత్సవము జరుగుతుంది.

శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు అధ్యక్షత వహించి, అమరజీవి పొట్టి శ్రీరాములుగారి చిత్ర పటావిష్కరణను చేయుటకు దయతో అంగీకరించారు.

శ్రీ యం. కె. ఆర్. దీక్షితులు బి. సుందరాచార్యులు గార్లు ఆంధ్ర రాష్ట్రమునుబు గురించి ఉపన్యసించెదరు.

మహబూబ్ నగరులో సన్నాహం

మహబూబ్ నగరు, సెప్టెంబరు 29 :- ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణ మహోత్సవ సందర్భంలో ప్రారంభోత్సవం జరపడానికి ప్రధాని నెహ్రూ యీ ఊరుమీదుగా కర్నూలు వెళ్లునపుడు ఆయనకు గోదావరి వరదబాధితుల సహాయార్థం ఒక పర్సు సమర్పించుటకు ఇక్కడ సన్నాహాలు జరుగుచున్నవి.

ప్రధానికి యిక్కడ ఘనమైన స్వాగతం యివ్వడానికి కూడా యేర్పాట్లు చేస్తున్నారు. రైల్వేస్టేషనువద్ద ఒక పెద్ద పందిరికూడా నిర్మించబడుతున్నది. ఆయన అక్కడ ఒక సమావేశంలో ఉపన్యసించగలరని భావిస్తున్నారు.

స్వమిష్టి జాబితాల్లోంచి రంగుజాతి ఓటర్ల తొలగింపుకు దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వ ప్రయత్నం

కేప్ టౌన్, సెప్టెంబరు 29: ...

'ప్రకాశంగారి నాయకత్వాన ఆంధ్రరాష్ట్ర అభ్యున్నతికి ఐక్యకృషి జరుగుతుంది'

ప్రజాస్వామ్య పక్షాలన్నిటి సహకారం లభ్యం కాగలదని సంజీవరెడ్డిగారి ఆశాభావం

ఆంధ్ర అసెంబ్లీ కాంగ్రెస్‌పార్టీ సమావేశవివరాలు

[ఆంధ్రపత్రిక విలేఖరి]

కర్నూలు, సెప్టెంబరు 29: ఆంధ్ర నాయకులలో అగ్రగణ్యులైన ప్రకాశం పంతులుగారిని మరల శాసనసభ కాంగ్రెసు పక్షంలోకి తీసుకువచ్చుటకు తాను చేసిన కృషి ఫలించినందుకు సంతోషాన్ని తెలుపుతున్నాననీ, ఆంధ్రులందరికీ సంతోషమైన రాష్ట్ర స్థాపన జరుగుతున్న ఈ తరుణంలో వారి నాయకత్వం క్రింద ప్రజాస్వామ్య పక్షాలన్నీ ఏకమత్యంతో నూతన ఆంధ్రరాష్ట్ర అభ్యుదయానికి పురోగమిస్తాయని శాసనసభ ఆంధ్ర కాంగ్రెసు పక్ష నాయకులు నీలం సంజీవరెడ్డిగారు ఇవాళ సాయంత్రం ఆంధ్ర తాత్కాలిక రాజధాని కర్నూలు నగరంలోని ఇల్లూరి మహల్‌లో జరిగిన శాసనసభ ఆంధ్ర కాంగ్రెసు పక్ష సమావేశానికి అధ్యక్షత వహిస్తూ చెప్పారు.

ఆంధ్ర కాంగ్రెసు శాసన సభ్యుల పక్షాల, విమపక్షాల, ప్రకాశం గారికి ఈ యత్నంలో సంపూర్ణ సహకార నహాయాలు లభించ గలవని సంజీవ రెడ్డి గారు హామీ ఇచ్చారు.

వివిధ ప్రజాస్వామ్య పక్షాల సభ్యులు సంజీవ రెడ్డిగారి భావాలలో ఏకీభవిస్తూ మాట్లాడారు.

ప్రకాశం పంతులుగారు త్యాగపోతుపాలకు ... ప్రజాస్వామ్య పక్షాలు చెప్పుతిన్నవనీ, ముఖ్యంగా నూతనాంధ్ర రాష్ట్రములో సుస్థిర ప్రభుత్వ స్థాపనను గూర్చి సంజీవ రెడ్డి గారు ... ప్రజాపోషణకు కేంద్ర కార్యవర్గం వారు నియుక్తులైతే, రాష్ట్రంలోని తమ పార్టీసభ్యులు తాము కాంగ్రెసు పక్షంలో ...

ఇల్లూరుమహల్‌లో కాంగ్రెసుపక్ష నాయకులు నీలం సంజీవరెడ్డిగారి అధ్యక్షతను జరిగినది. సమావేశానికి కాంగ్రెసు శాసనసభ్యులు, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారు, శాసనసభ కృషికారలోక్ పార్టీ నాయకుడు గౌతు లచ్చన్నగారు, కాంగ్రెసు పక్షంలో సహాసభ్యులైన ఇతర స్వతంత్ర సభ్యులు సమావేశానికి హాజరయ్యారు.

సమావేశానికి మంత్రులు కాబోయు కంటి శంకరరెడ్డి, బులుసు ప్రభాకర్, పట్టాభి రామారావు, సంజీవయ్య గారలు, శాసనసభ్యులు కె. వరదాచారి, టి. ఎస్. వెంకటసుబ్బారెడ్డి, పెద్దిరెడ్డి తిమ్మారెడ్డి మున్నగువారు వచ్చారు. ప్రత్యేకాహ్వానం పై ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకులు శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్, మొసలికంటి ...

శ్రీట్టూ శుభాకాంక్ష

6వ పేజీ కొరకు ... నుంచి ఆరంభమౌతోంది. ...

ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమం: కొన్ని చరిత్రాత్మక సంఘటనలు

మద్రాసు, అక్టోబరు 1: ఇలాంటివి దశాబ్దాల ఆంధ్రోద్యమం ఫలసంతం కాబోయే ముందు జరిగిన కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలు.

పార్లమెంటులో ప్రధాని నెహ్రూ తొలి ప్రకటన	9-12-1952
శ్రీ పొట్టి శ్రీరాములు ప్రాయోపవేశ ప్రారంభం	19-10-52
పూర్ణాహుతి	15-12-52
ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం గురించి ప్రధాని నెహ్రూ ద్వితీయ ప్రకటన	19-12-52
జస్టిస్ వాంఛూ నియామకం	19-12-52
మద్రాసుకు వాంఛూ రాక	7-1-1953
ఆంధ్రదేశంలో వాంఛూ పర్యటన	19-1-53—27-1-53
కేంద్ర ప్రభుత్వానికి వాంఛూ నివేదిక సమర్పణ	7-2-53
అక్టోబరు 1వ తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడుతుందని ప్రజాసభలో ప్రధాన మంత్రి నెహ్రూ ప్రకటన	25-3-53
వాంఛూ నివేదికపై ప్రజాసభలో చర్చ ప్రారంభం	25-3-53
ఆంధ్ర కాంగ్రెసు శాసనసభాపార్టీ నాయకుడుగా శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారి ఎన్నిక	19-3-53
బళ్లారి సమస్య విచారణకు జస్టిస్ మిశ్రా నియామకం	28-4-53
బళ్లారికి మిశ్రారాక	30-4-53
విచారణ ప్రారంభం	1-5-53
కేంద్ర ప్రభుత్వానికి మిశ్రా నివేదిక సమర్పణ	19-5-53
బళ్లారి సమస్యపై శ్రీ రేలంగి కాళరెడ్డిగారి ఉపవాసదీక్ష	30-5-53
దీక్ష విరమణ	9-6-53
ఆంధ్రరాష్ట్ర తాత్కాలిక రాజధాని నిర్ణయమునకు ఆంధ్రశాసన సభ్యుల సమావేశం ప్రకాశంగారి అధ్యక్షత	1-6-53
కర్నూలు తాత్కాలిక రాజధానిగా నిర్ణయం మద్రాసు శాసనసభలో	5-6-53
ఆంధ్రరాష్ట్రబిలు ముసాయిదా ప్రతిపాదన	14-7-53
ఆంధ్రరాష్ట్ర స్పెషల్ ఆఫీసరుగా శ్రీ త్రివేదీ నియామకం	16-7-53
ఆంధ్రరాష్ట్ర తాత్కాలిక రాజధానిపై మద్రాసు శాసనసభలో బాలగోపాలకృష్ణయ్యగారి సవరణ విజయం	25-7-53
త్రివేదీ ఆగమనం	5-8-53
భారతీయ పార్లమెంటు ప్రజాప్రతినిధి సభలో ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం బిల్లు ప్రతిపాదన	10-8-53
చర్చ ప్రారంభం	18-8-53
పార్లమెంటులో ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణంబిల్లు ఆమోదం	12-9-53
ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం బిల్లుకు భారతరిపబ్లిక్ అధ్యక్షుని ఆమోదం	14-9-53
ప్రజాసోషలిస్టుపార్టీనుండి ప్రకాశంగారి రాజీనామా	25-9-53
కర్నూలుకు గవర్నరు త్రివేదీ రాక	27-9-53
ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణ	1-10-53

'స్వప్నసాఫల్యం'

"యావదాంధ్రులు కంటూవచ్చిన కలల ఫలితరూపమే ఈ ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణోత్సవం. దేశంయొక్క సాంస్కృతిక పునర్వ్యవస్థకు ఒక మెట్టుగా దేశంలోని ప్రతివారుడూ దీనికి హర్షించి తీరుతారు. సంధికాలంలో కొన్నాళ్లు ఈ యత్నం కొన్ని పరిపాలక, ఆర్థిక ఇబ్బందులకు దారితీయవచ్చు. నిజమే. కాని, ఈ ఇబ్బందుల కన్నింటికీ తట్టుకొని అతి బలిష్ఠమైన సుస్థిర ఆంధ్రరాష్ట్రం రూపొంది తీరగలదనడంలో ఎంతమాత్రం సందేహంలేదు. కలసిజమైనందుకు ఆంధ్రుడనైన నేను చాలా సంతోషిస్తున్నాను. ఈ ఆంధ్రరాష్ట్ర రూపాను కల్పనలో పాల్గొన్న మిత్రులందరికీ ఇవే నా హృదయపూర్వకమైన అభినందనలూ, శుభాకాంక్షలూ అందిస్తున్నాను. ఈ అభినందన, శుభాకాంక్ష సందేశంలో నా మంత్రివర్గంలోని సభ్యులందరూ కూడ నాతో కలుస్తున్నారు."

—శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు
[హైద్రాబాదు ముఖ్యమంత్రి]

ఆంధ్రప్రజకు రాజాజీ సందేశం

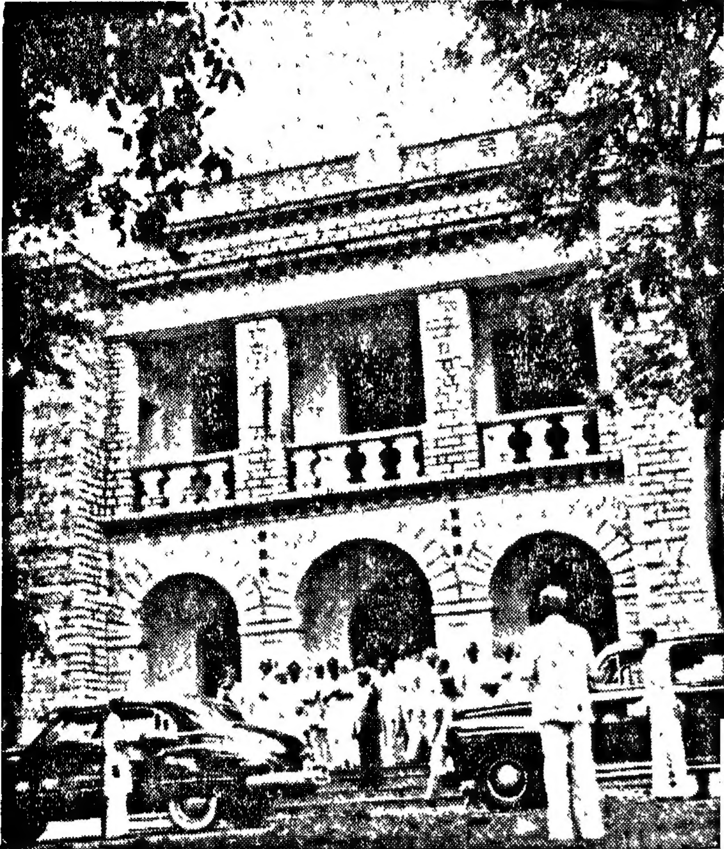
"దేశభక్తి ప్రపూర్ణులైన రెండుకోట్ల ప్రజ, దేశంలో పెద్ద నదులలో రెండు నదులు, కష్టపడి భూమినిదున్ని పంటలు పండించే రైతుజనం, నీటిని ఎట్లా వాడుకోవాలో తెలిసి, లనీటిని ఉపయోగానికి తార్చగల తీక్ష్ణ బుద్ధిశక్తి, జీవితాన్ని ఆనందమయం చేసుకోడానికి సంగీతం, సాహిత్యం దైవచింత—ఆంధ్రదేశం అంటే ఇది. భగవంతుడు తోడుచేస్తే ఆంధ్రులు అరవలకు దారి చూపించగలరుకూడా. భగవంతుడు కృపతో చూస్తే, ఆశపించిన దాని ఫలితానికి రావచ్చు.

సి. రాజగోపాలాచారి
[మద్రాసు ముఖ్యమంత్రి]

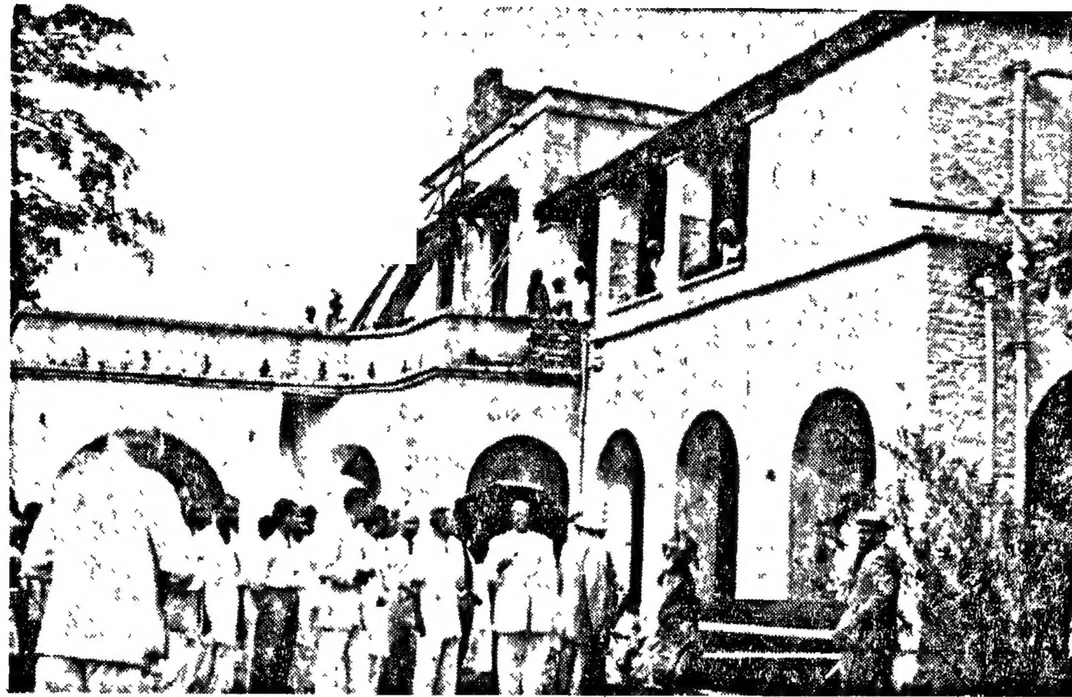
పాక్ ప్రధానికి నెహ్రూ సందేశం

కరాచీ, సెప్టెంబరు 29: భారత ప్రధాని నెహ్రూ ...

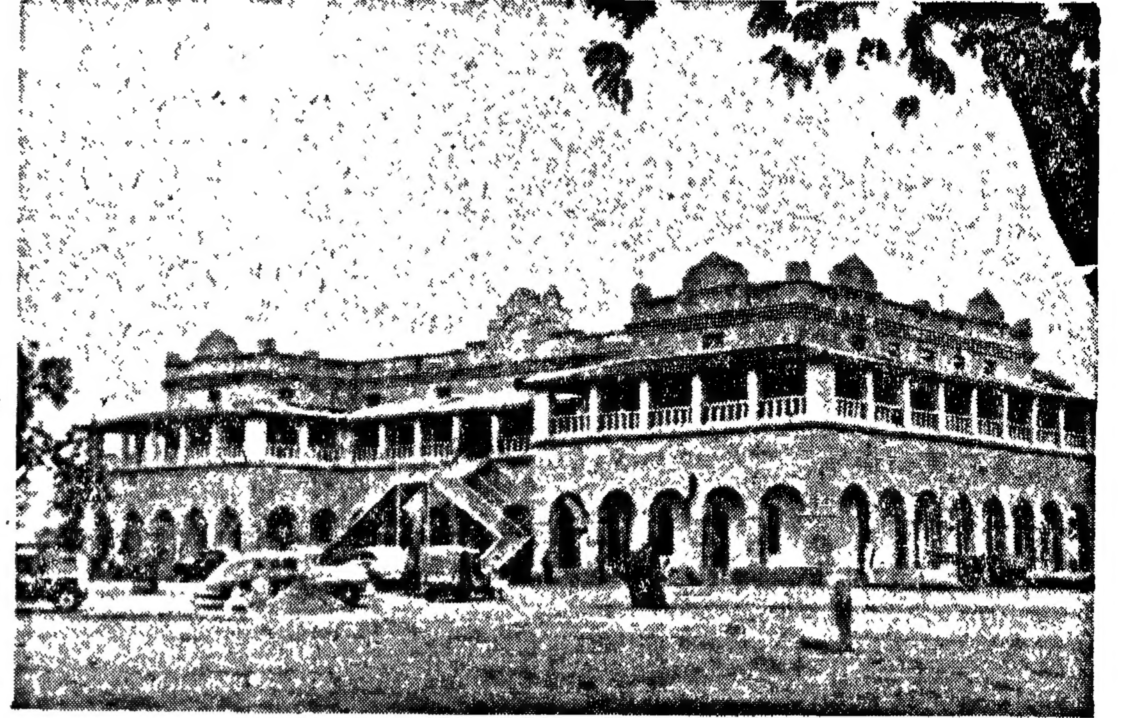
ఆంధ్రరాజ్య తాత్కాలిక రాజధాని కర్నూలు

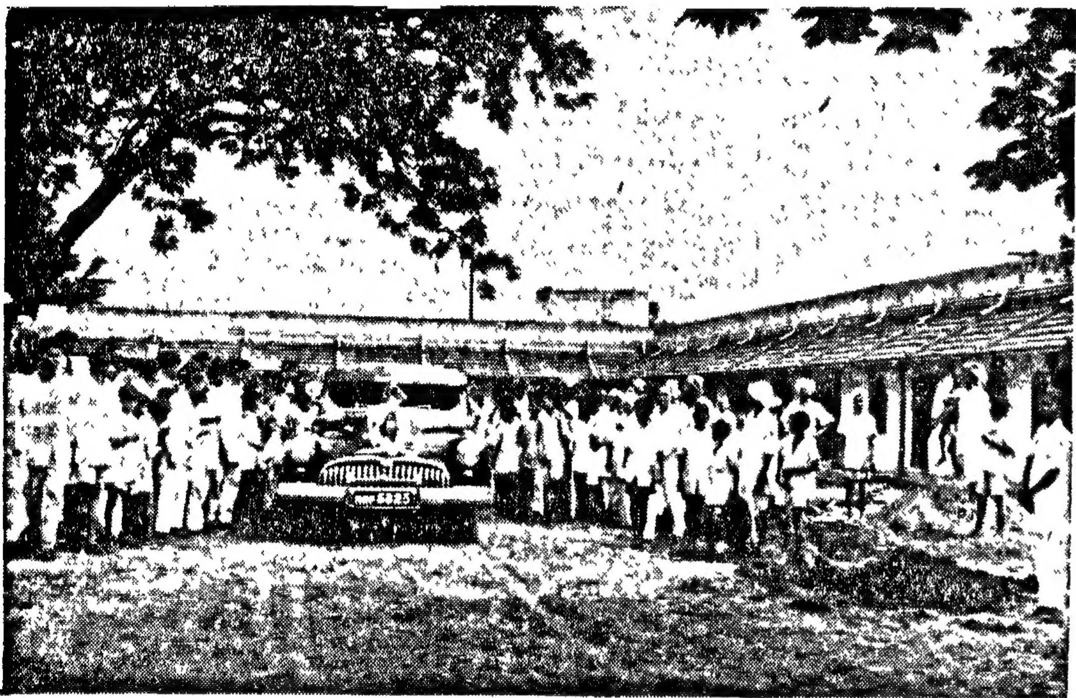
ఆంధ్ర శాసనసభా భవనం

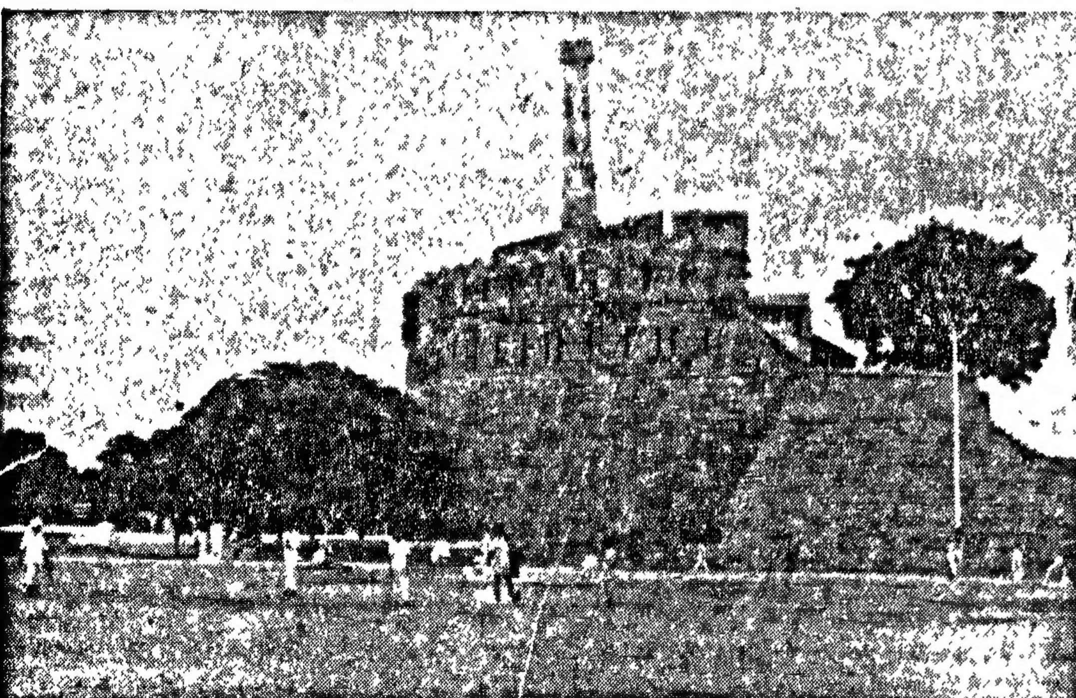
ఆంధ్ర గవర్నరు నివాసమైన 'రాజభవనం'

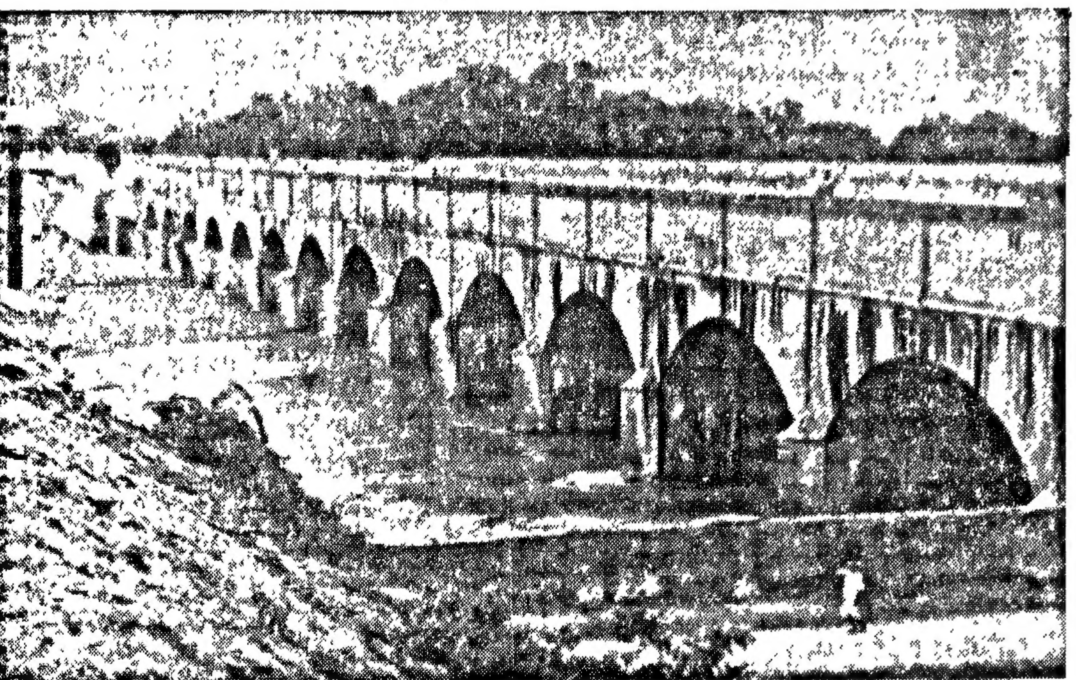
ఆంధ్ర సెక్రటేరియట్ భవనం

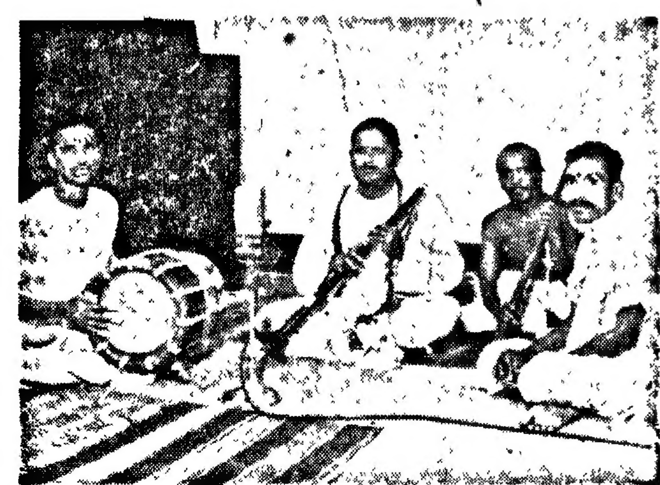
రాష్ట్ర శాసనసభ్యుల వసతి గృహం

[illegible] కోట

హంద్రీ నది అక్విడక్టు

నాగస్వరం విద్వాంసులు, షాలిపత్రి పిచ్చి హరిసోదరులు

రాజధాని కర్నూలు పురపాలక సంఘాధ్యక్షులు డాక్టర్ నరసింహారెడ్డిగారు

ప్రభుత్వోద్యోగులకై ఆంధ్ర తాత్కాలిక రాజధాని కర్నూలులో నిర్మించిన గుడారాలలో కొన్ని

ఆంధ్రరాష్ట్ర తాత్కాలిక రాజధాని కర్నూలు చారిత్రికంగా మంచి ప్రాముఖ్యం వహించింది దక్షిణాది రాజులు ఉత్తరాది ప్రాంతాల మీద విజయయాత్ర వెళ్లేటప్పుడు ఈపట్టణం మీదుగానే వెళ్లేవారు మొట్టమొదట ఈఊరిపేరు 'కందెనవోలు.' ఈ మార్గముగా వెళ్ళే ఎద్దుబండ్లు ఈఊరి వద్ద కాసేపు ఆగి, తుంగభద్రదాటి ముందుకు వెళ్లేముందు చక్రాలకు కందెన వేసుకుపోతూవుండేవట అందువల్లనే ఆపేరు వచ్చిందంటారు దీనిని 11 వ శతాబ్దంలో చాళుక్యులూ, 12 వ శతాబ్దంలో చోళులూ పరిపాలించారు. 18 వ శతాబ్ది ఆరంభంలో ఓరుగల్లు ఆంధ్ర రాజులు దీనిని జయించి దీని చుట్టూ ప్రాకారాలను నెలకొల్పారు

చరిత్ర

మొట్టమొదటి ఆంధ్రరాజు గణపతి దేవమహారాజు శ్రీ శ 1610 సంగ దీనిని రాజాకృష్ణదేవరాయలవారు పరి పాలించారు ఆయన మరణంతో దీనిని మహమ్మదీయులు ఆక్రమించుకొన్నారు. చివరకు 1800 లో, హైదరాబాదు నిజాము హైదరాబాదులోని సైనిక దళాల పోషణకు పరిహారంగా దీనిని బ్రిటిషు వారికి దత్తం చేసేవరకూ వారే దీనిని పరిపాలించారు దత్తం అయిన తర్వాత కూడ ఇది చాలాకాలం నవాబుల పరిపాలన క్రింద ఉంటూవచ్చింది వారు కప్పం చెల్లిస్తూవుండేవారు కాని 1839 లో పరిపాలించిన నవాబు కప్పం కట్టక పోయేసరికి బ్రిటిషు వారు దీని పెత్తనం తామే తీసుకొని, ఈ జిల్లాను ఒక కమిషనరు చేతికిందపెట్టారు ఆ కమిషనర్ల పరిపాలన కూడ 1858 తో అంతమైంది నాటితో ఒక కలెక్టరు కార్యాలయం వెలిసింది అదే సంవత్సరం ఇక్కడ సివిల్, సెషన్సు కోర్టు స్థాపన అయింది బ్రిటిషువారి హయాములో ఇది బాగా అభివృద్ధి చెందుతూ వచ్చింది 1866 లో ఇది మునిసిపల్ పట్టణంగా పరిణమించింది

శ్రీయుతులు తోటపల్లి సుబ్రహ్మణ్యం, ఎస్ కె రావు.

శీతోష్ణస్థితి

ఇక్కడి శీతోష్ణస్థితి చాలా హాయిగా ఉంటుంది ఇక్కడి యీ అనుకూల శీతోష్ణస్థితిని దివంగత సర్ టి. విజయరాఘవాచారిగారు యెంతో మెచ్చుకొన్నారు స్కాట్లాండు శీతోష్ణస్థితితో పోల్చారు వేసవిలో ఎండలు 112 డిగ్రీలదాకా వస్తుంటాయి కాని, సూర్యాస్తమయ్యేసరికి ఊరిచుట్టు ఉన్న ఉభయనదులమీదనుంచి చల్లనిగాలులు వీచడంతో ఆ గాడ్పులు కాస్తా చల్లబడిపోతాయి.

హంద్రి, తుంగభద్ర అనే రెండు నదుల మధ్య వెలసిన ఈ పట్టణం ఆదిని 11 వ శతాబ్దంలో నిర్మింపబడింది

ఒక వైపున కడప-కర్నూలు కాలువ, తక్కిన వైపుల హంద్రీ, తుంగభద్రలతో ఈ పట్టణంలోని నడిమిభాగం ఒక దీవివలె గోచరిస్తూవుంటుంది

వర్షపాతం

ఇక్కడ జూన్-సెప్టెంబరు నెలల మధ్యనుంచి వర్షాకాలం శీతాకాలంలోకూడ కొన్ని జల్లులు పడుతూవుంటాయి సగటున ఇక్కడి వర్షపాతం 80 అంగుళాలు

కాగా, ఇక్కడ నీటి సమస్య లేనే లేదు నీటికి ఇక్కడ కావలసినన్ని సౌకర్యాలు ఉన్నాయి 1897 నాటికే ఇక్కడ నీటిసౌకర్యాలు ఏర్పడ్డాయి

తుంగభద్రానది నీరు చాలా ఆరోగ్యకరమైంది అంతేకాదు అవి ఇంపుగ కూడ ఉంటాయి కనుకనే 'గంగాస్నానం, తుంగాపానం' అనే సామెత ఏర్పడింది

రాకపోకల సౌకర్యాలు

ఇక్కడనుంచి ఆంధ్రరాష్ట్రంలోని అన్ని జిల్లాలకూ ఇనపదారి, బండ్లదారి సౌకర్యాలున్నాయి సెంట్రల్ రైల్వేవారి మీటర్ గేజి లైనులో ఇది ఉంది హైదరాబాదు నుంచి ఈ ఊరిమీదుగా ద్రోణాచలం, గుంతకల్లు, అవంతిపురం గుండా బెంగుళూరుకు రైలు వెళ్లుతుంది ఇక్కడికి అనతిదూరంలో నే ఉన్న ద్రోణాచలం ఒక జంక్షను. అక్కడినుంచి విజయవాడ, గుంటూరు బందరులకున్నూ, బళ్లారి, హుబ్బళ్లి, మార్మగోవాలకున్నూ రైలు మార్గాలున్నాయి. ఈ స్టేషను మూలంగా కర్నూలుపట్టణం దేశంలోని అన్ని ముఖ్య పట్టణాలతోనూ అనుబంధింపబడింది ఇంతేకాక, ఇక్కడినుంచి రాయలసీమలోని అన్ని ముఖ్య పట్టణాలకూ బస్సు సర్వీసులున్నాయి

ఇక్కడ తుంగభద్రమీద ఒకరోడ్డు వంతెన వేసే యోచనకూడ ఉంది అది గనక పడితే హైదరాబాదుతో - తద్వారా తక్కిన భారతదేశంతో దీనికి సరాసరిసంబంధం ఏర్పడుతుంది.

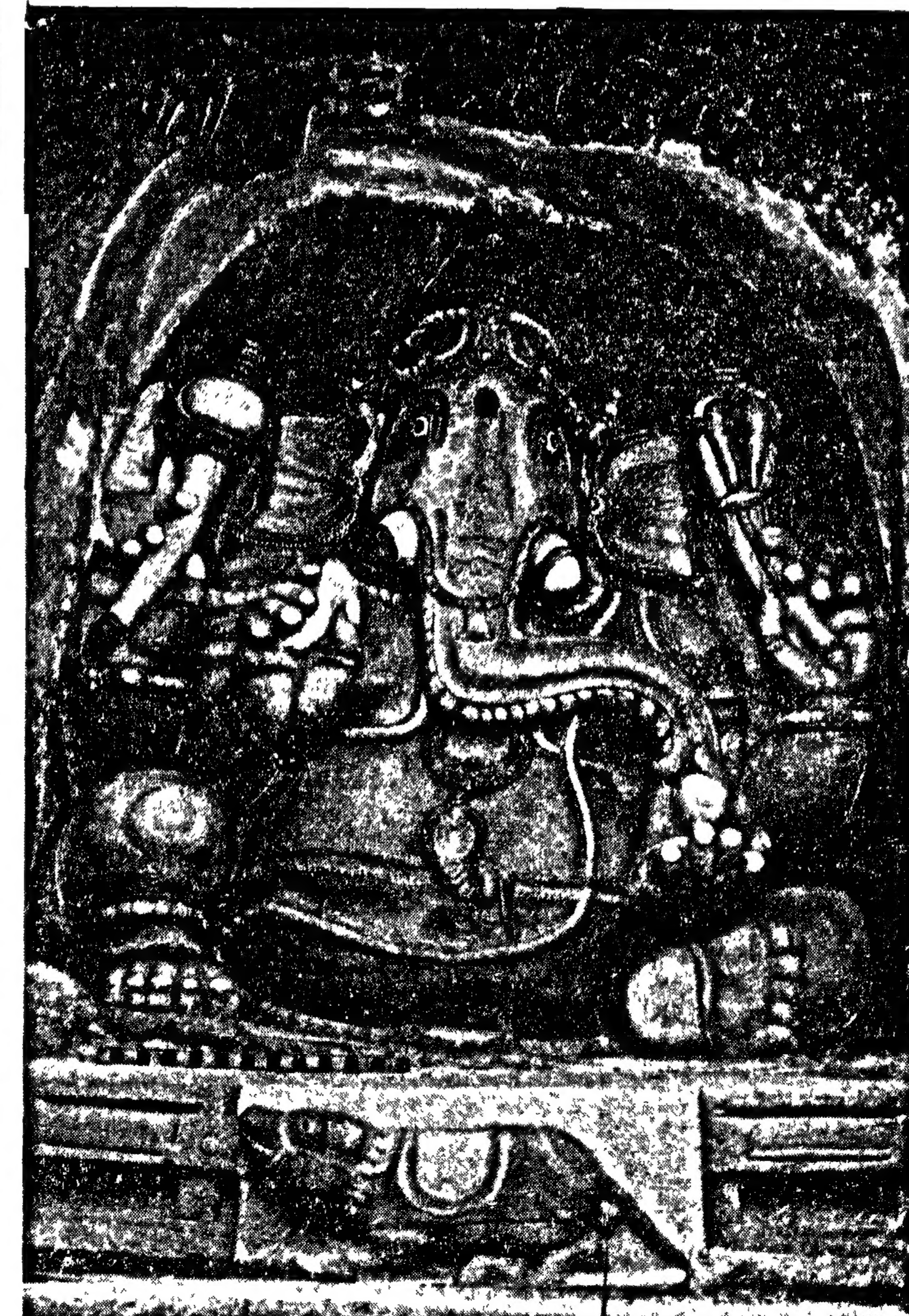
విస్తరణ అభివృద్ధికి, అవకాశం

ఒక చక్కని విమానాశ్రయ నిర్మాణానికి కూడ ఈ పట్టణం చుట్టుపట్ల కావలసినంత వసతిఉంది

ఇది మంచి వ్యాపారస్థలంకూడాను. తక్కిన ఆంధ్రజిల్లాలతోనూ, ఇతర రాష్ట్రాలతో నూకూడా బాహుళ్యమైన వ్యాపారం జరుగుతుంది ఇక్కడి వేరుసెనగ, మిరపకాయలు, నూనెగింజలకు భారతదేశమంతటా నే కాదు, ప్రపంచవ్యాప్తంగాకూడా గిరాకీఉంది.

కర్నూలు మునిసిపాలిటీ వారి రాబడి సుమారు 10 లక్షల రూపాయలు

విద్యలోకూడ ఇది తీసిపోలేదు ఈ పట్టణంలో మూడు కళాశాలలు అయిదు ఉన్నత పాఠశాలలూ ఉన్నాయి

కర్నూలులోని సిద్ధి వినాయకమూర్తి

Edited, Printed & Published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty St, Madras.